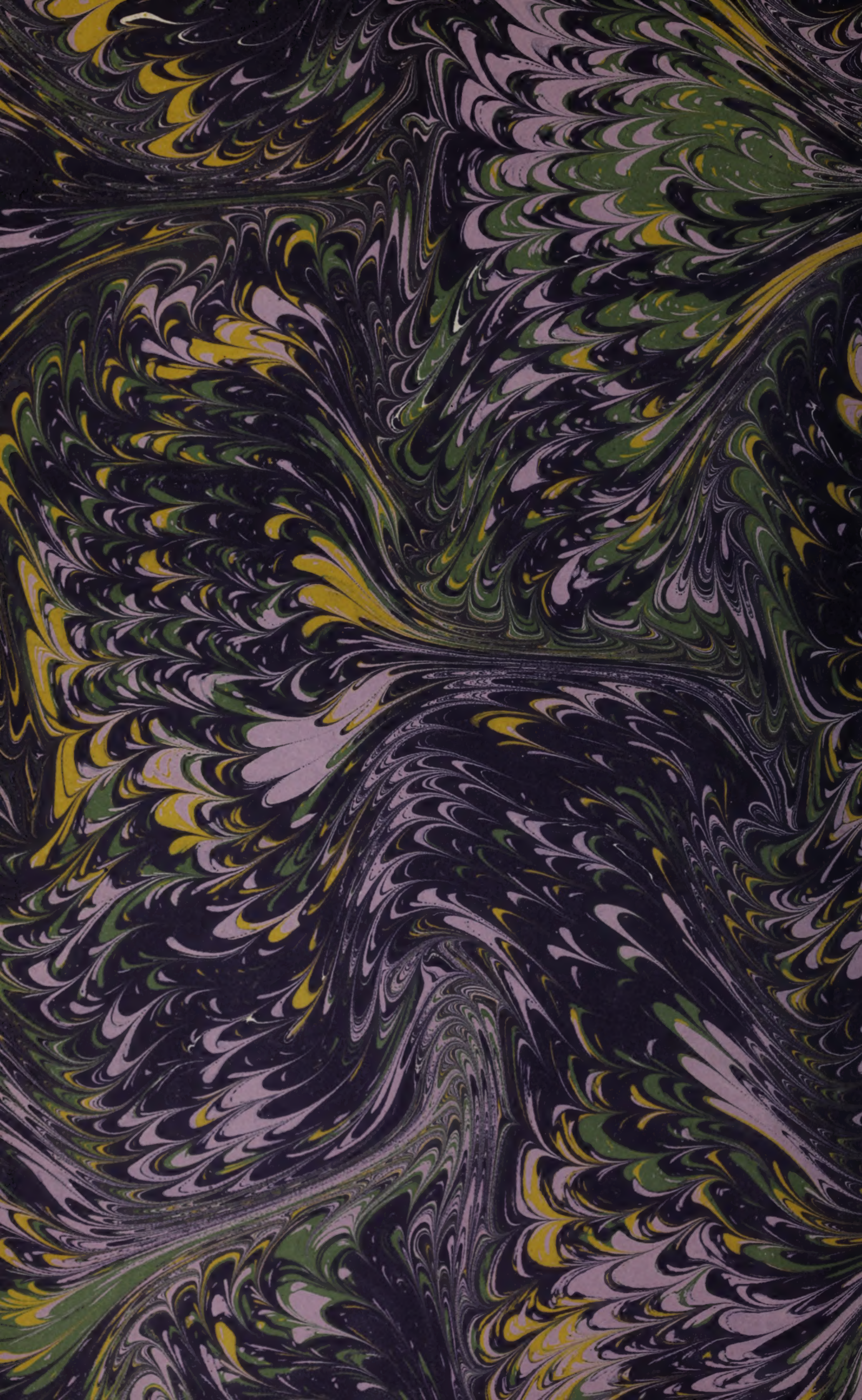
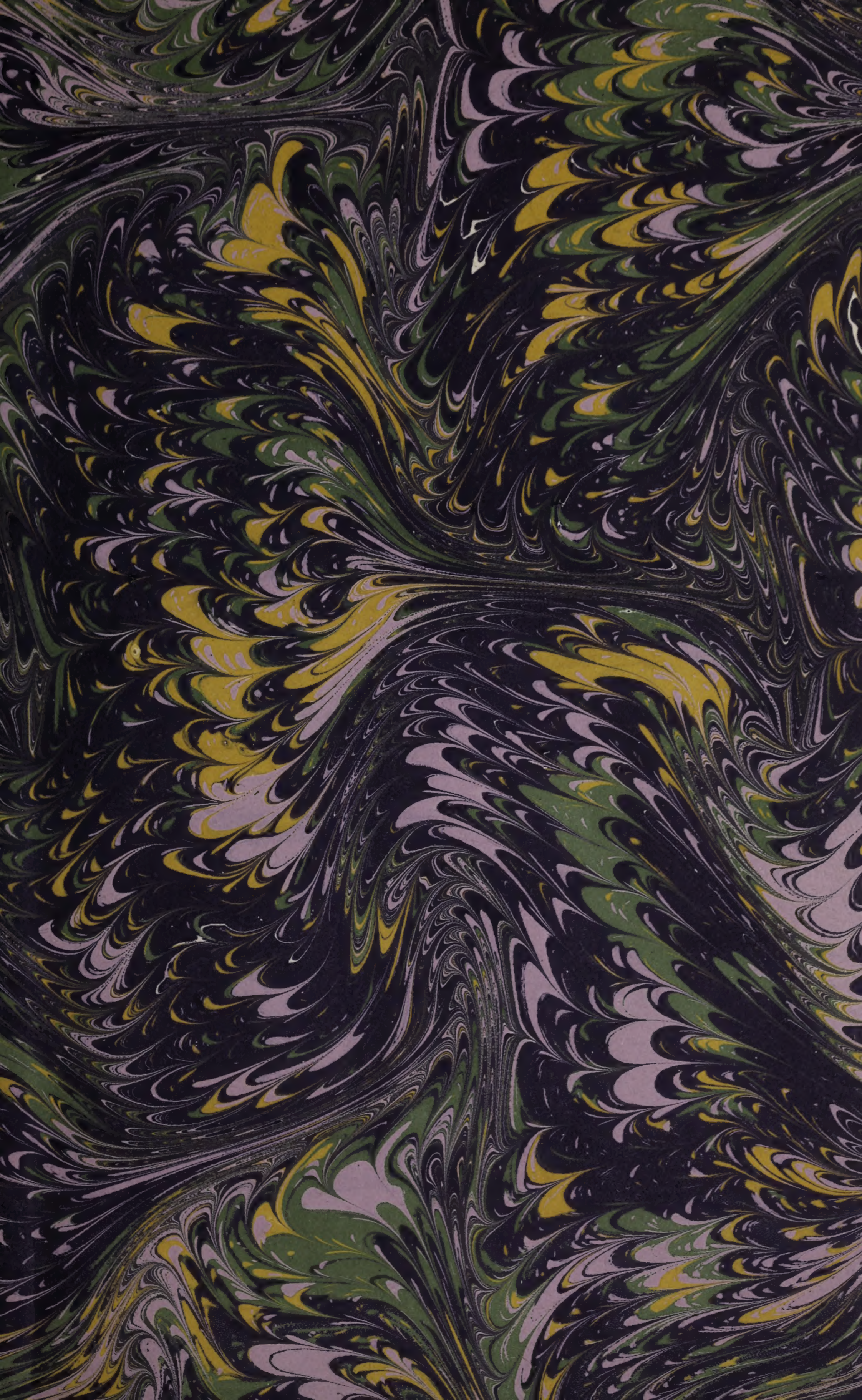

EUROPA
AZIË
AFRIKA
AMERIKA

REIS DOOR MIDDEL- EN ZUID-AMERIKA.

Imp. Ch. Chardon ainé 3 r. Hautefeuille Paris   Fd Delaunoy sc.

DE WATERDRAGER.   DE KOOPMAN IN POTTEN.

REIS

DOOR

MIDDEL- EN ZUID-AMERIKA,

ZIJNDE EENE BESCHRIJVING VAN DE ONTDEKKING,
DE VEROVERING EN DE TOENEMENDE ONTWIKKELING DER VERSCHILLENDE STATEN,

BENEVENS

EENE SCHETS VAN DE BEWONERS, HUNNE ZEDEN EN GEBRUIKEN,
GODSDIENSTEN EN REGEERINGSVORMEN TOT OP ONZEN TIJD,

DOOR

L. ENAULT.

Versierd met Staalplaten naar teekeningen van NOËL, LEBRETON en JANET,
gegraveerd door WILLMANN, OUTHWAITE, NARGEOT, DELANNOY en AUBERT.

EERSTE DEEL.

LEIDEN,
D. NOOTHOVEN VAN GOOR.

Gedrukt bij D. NOOTHOVEN VAN GOOR, te Leiden.

INHOUD.

PLAATSING DER PLATEN.

MEXICO.

I.

De verovering van Mexico door Spanje neemt te recht eene plaats in onder de schitterendste wapenfeiten en tevens onder de bloedigste tooneelen, die in de wereldgeschiedenis eene belangrijke bladzijde beslaan.

De vloot die van Havana kwam aanstevenen en de avonturier Ferdinand Cortez droeg, ankerde des avonds op Witten Donderdag van het jaar 1519, tusschen het sedert dien tijd vermaarde eilandje, door de Spanjaarden San Juan de Ulua en de Franschen Saint-Jean d'Ulloa geheeten, en het Amerikaansche vasteland. De toekomstige veroveraar van dit gedeelte der Nieuwe Wereld was toen nog in de volle kracht zijns levens, nog jeugdig genoeg om al het vuur en de onverschrokkenheid des jongelings te hebben behouden, en de rijpere jaren dicht genoeg nabij om zijne onstuimigheid te matigen en met bezadigdheid te werk te gaan. Hij was vier en dertig jaar. Overigens had de natuur hem geene der hoedanigheden onthouden, die het welslagen eener expeditie, zooals de zijne, als het ware verzekeren : hij bezat het verstand van den bevelhebber, die een plan beraamt en den moed van den krijgsman, die het ten uitvoer brengt, de hartstochtelijke geestdrift die ware helden vormt en de berekende scherpzinnigheid waaraan men de fijne staatsmannen erkent.

Zij, die zich onder zijne vanen hadden geschaard, waren even jeugdig als hij, evenals hun aanvoerder bereid om voor geen overmacht terug te deinzen en alle gevaren te trotseeren. Ferdinand kende van

Mexico niets meer dan den naam (destijds heette men het *Cullua*); nogtans wist hij, dat er veel goud was te vinden, en dit was in dien tijd de erkende drijfveer van de expeditiën en veroveringen; ook bleef er voor Cortez niets meer over dan hierin eene kans te wagen; voor hem was er geen middelweg, hij moest kiezen tusschen deze twee uitersten: sterven of overwinnen! Om niet de straf van een oproerling te ondergaan, moest hij als held wederkeeren; want hij had zich verwijderd van Cuba, waar de expeditie in gereedheid werd gebracht, ondanks het uitdrukkelijk verbod van den gouverneur des eilands, die, na zijne plannen te hebben goedgekeurd, aan een ander de uitvoering daarvan wilde toevertrouwen. Hij moest dus der regeering een nieuw rijk bezorgen of zijn hoofd stond op het spel, daarom bracht hij Mexico in hare macht en redde op deze wijze zijn leven. Nooit werd er met onbeduidender hulpmiddelen meer ten uitvoer gebracht, geene onderneming heeft ooit beter bewijs geleverd wat het genie van een enkel man vermag. Een hoopje fortuinzoekers, eenige honderden slechts, want duizend waren er zeker niet bijeen, valt een buitengemeen groot land aan, dat wel millioenen krijgslieden bezit en dringt door tot aan de hoofdstad, maakt er zich meester van en brengt binnen eenige maanden eene algeheele verandering teweeg in de lotsbestemming van een werelddeel.

Was de liefde tot het goud een der voornaamste drijfveeren, die de Spanjaarden tot de verovering der nieuwe wereld aanspoorden, toch was zij niet de eenigste, daarbij kwam een krachtiger werkend middel, namelijk de godsdienst, de ijver om nieuwbekeerden aan te werven, de behoefte om een geloof te verkondigen, dat men zoo vurig verlangde uit te breiden. Dat geloof, hetwelk martelaars vormt, vormt tevens helden; niet alleen geeft het den moed om gevaren te trotseeren, doch zelfs de gedachte aan onheil wischt het uit; want door aanhoudend het doel in het oog te houden, stapt men ongemerkt over alle hinderpalen heen en alleen het bovennatuurlijke in de zedelijke orde kan ons de onwaarschijnlijke overwinningen verklaren, die de Spanjaarden in de nieuwe wereld behaalden.

Ferdinand Cortez landde aan op dat gedeelde der kust, waar heden ten dage Vera Cruz is gelegen. Montezuma had toen zijn zetel gevestigd

in zijne hoofdstad Tenochtitlan, welke plaats thans door de stad Mexico wordt ingenomen. Tusschen den vorst en den bevelhebber die hem weldra van den troon zou stooten, had er een langdurig mondgesprek plaats en hetgeen men thans met den naam van diplomatische conferentie zou bestempelen. Cortez van zijnen kant wilde den vorst in zijne residentie verwelkomen, Montezuma wilde de vreemdelingen niet op zijn gebied toelaten. Echter aarzelden beide nog om tot vijandelijkheden over te gaan. Wederkeerig stelde men slechts voorwaarden, terwijl er van beide zijden geschenken werden gegeven. Montezuma gaf gouden en zilveren platen van eene ontzaggelijke waarde, keurig geborduurde fraaie stoffen, benevens eene groote hoeveelheid stofgoud; dit alles beantwoordde Cortez door eene menigte snuisterijen van glas. Nu echter wilden de Spanjaarden met de bekeering dezer ongeloovigen een aanvang maken. Pater Olmedo legde aan de afgodendienaars de geheimen van het christendom uit in eene redevoering, waarvan achtereenvolgens iedere zin vertaald werd, door de jonge en schoone Indiaansche vrouw Marina, de minnares van Cortez en deelde hun ten slotte kleine beeltenissen uit van de maagd met Christus in hare armen; doch dit te vroeg aangevangen bekeeringswerk vond geen bijval. Het nieuwe geloof, met zulke diepzinnige geheimen, die bovendien door den strengen godsdienstzin der Spanjaards nog onbegrijpelijker werden gemaakt, boezemde den Indianen slechts schrik en afkeer in. Van nu af aan zijn alle vriendschapsbetrekkingen verbroken, geen ander middel blijft er over dan kracht en geweld. Toen begreep Cortez dat eene laatste wanhopige poging moet worden aangewend en hij met al degenen die den terugtocht niet meer willen wagen en besloten hebben hun heil slechts te zoeken in de overwinning, steken hunne eigene vaartuigen in brand en leggen op hunne landingsplaats eene stad aan, waaraan hij een naam geeft, die de twee hartstochten voorstelt, welke de ziel zijner natie beheerschen; ik bedoel den gouddorst en den overdreven godsdienstijver, want hij noemt haar de *rijke stad van het ware kruis* (la villa rica de la Vera Cruz). Daarna viel er slechts aan vooruitmarcheeren te denken, zijn eerste oponthoud is te Cempoalla en daar predikt hij op de hem eigene wijze, met het zwaard in de eene en het kruis in de andere hand; de afgodsbeelden werpt hij met geweld omver en stelt er een beeld van de Maagd voor in de plaats, met vier honderd

voetknechten, vijftien ruiters en zes stukken geschut gaat hij op de hoofdstad van Montezuma los. Voortrukkende wordt zijn klein leger vermeerderd door een zeker aantal misnoegden — zulke lieden treft men immers in de meeste Staten aan — die hij paaide door zijne beloften of schrik aanjaagde door zijne bedreigingen. Iedere stap voorwaarts wordt gekenmerkt door een nieuwen veldslag; doch elke veldslag is eene overwinning, en bij elke overwinning groeit het aantal zijner bondgenooten aan. Eindelijk komt hij voor de stad Tenochtitlan.

Montezuma is als een waanzinnige, hij weet niet wat hij zal beginnen. Hij verlangt den vrede en is te trotsch om dien te vragen; hij wenscht den oorlog en ook dien vreest hij. Het geschut doet hem ontstellen, de Europeanen ziet hij aan voor menschen van eene hoogere natuur. Evenals alle machteloozen, wil hij zich door verraad redden, doch daarin slaagt hij niet naar wensch en laat ten slotte de vreemdelingen zijne stad binnenrukken, zonder hun den minst nadrukkelijken tegenstand te hebben geboden. Hij gaat nog verder: hij komt hen te gemoet met al het praalvertoon en al de plechtigheid van een prachtlievend en aan vormen gebonden hof en geleidt Cortez in een paleis, dat hij hem als woning toewijst. Toen volgde er eene plechtige conferentie tusschen de twee personen, van wie op dat oogenblik het lot van Mexico afhangt. Als man van practisch verstand vroeg Montezuma aan Cortez, wat hem had kunnen bewegen, tot in het hart zijner Staten door te dringen.

»Ik wenschte," dus antwoordde de Castilianer, »den beroemdsten vorst der wereld te zien en hem tevens den waren God, die hem onbekend is, te leeren kennen."

Den volgenden dag vraagt hij den keizer verlof hem een bezoek te mogen brengen, en met dien ijver en die voortvarendheid, de kenmerken van menschen, die door een bepaald denkbeeld worden beheerscht, begint hij opnieuw met zijne predicatie. Zijne geheele redevoering is slechts eene langdradige uitlegging van de christelijke leer; alles werd door Marina vertaald, want deze tolk was hem te dierbaar, dan dat hij een ander daartoe zou genomen hebben.

Montezuma luisterde zeer aandachtig, en zonder dezen voor hem nieuwen prediker eene enkele maal in de rede te vallen; toen deze vervolgens ophield met spreken, antwoordde hij, dat hij overtuigd was van

de uitnemendheid van den God der Spanjaarden, doch dat de zijne toch ook zoo slecht niet waren, dat hij van hen de grootste weldaden ontving en dat het zijn verlangen was hun getrouw te blijven. Nogtans eindigde hij met eene zonderlinge en onverwachte verklaring, daar hij zich als de leenman erkende van den vorst, wiens onderdaan Cortez was, daarbij voegende, dat al wat hij bezat, slechts in diens naam werd bestuurd. De koning die zoo spreekt is reeds niet meer waardig te regeeren.

Zulk een buitengewoon goede uitslag is Cortez nog niet voldoende. Hij vat een plan op, hetwelk in vermetelheid datgene overtreft waarvan hij tot dusverre het bewijs heeft geleverd: hij wil namelijk den keizer gevangen nemen in het midden zijner hoofdstad. Zonder geweld behoeven te gebruiken, door eene onverklaarbare tooverkracht, weet hij hem te overreden, dat hij zijn paleis moet verlaten en in het legerkamp der Spanjaarden moet komen wonen, met andere woorden dat hij zijne onderdanen moet verlaten om zijne vijanden genoegen te geven.

Montezuma heeft daar niets tegen en ter belooning aarzelt Cortez niet, hem eigenhandig in boeien te klinken en hem de doodstraf te laten bijwonen van een zijner onderdanen, wiens eenige misdaad bestaat in vaderlandsliefde. Het was Cortez niet genoeg te overwinnen, bovendien moest hij vernederen. Overigens moest dat vergunnen van Montezuma een einde nemen, evenals Ferdinand Cortez nog verder zou gaan in het stellen zijner eischen. Hem was het gelukt den keizer te overtuigen, dat de koning van Spanje niemand anders was, dan de Mexicaansche godheid, de almachtige Quetzalcoatl, die opnieuw was mensch geworden en dat deze in die hoedanigheid de ware heer was van het land.

Montezuma geloofde het werkelijk en hij riep eene vergadering bijeen van de aanzienlijksten, aan wie hij, van eenen troon, dien hij nooit had moeten bestijgen, eene rede uitsprak, die niets anders behelsde, dan zijne eigen vervallen-verklaring van de keizerlijke waardigheid.

»Gij herinnert u," zeide hij hun, »dat die God ons bij zijn heengaan te kennen gaf, dat hij wederom bezit zou komen nemen van het koninklijk gezag. Welnu, die voorzegde tijd is daar; die blanke menschen komen uit de landen aan gene zijde der zee, van den kant waar wij de zon zien opkomen en in naam van hunnen koning eischen

zij de hoogste macht in dit land op. Ik ben bereid om ze hun af te staan. Van u, die mij als getrouwe vassalen hebt gediend gedurende den tijd van mijn bestuur, verwacht ik dat gij mij dit laatste bewijs van onderdanigheid geeft. Den grooten vorst, die aan gene zijde van den oceaan regeert, zult gij voortaan als uw opperheer erkennen en den bevelhebber gehoorzamen, dien hij tot ons heeft gezonden. De schatting, die gij mij opbracht, zult gij hem voldoen en hem voortaan laten beschikken over de diensten, die gij mij hebt bewezen."

In een land waar de snaar van het nationaal gevoel niet trilt, maar waar integendeel alles afhangt van den wil van een enkel man, daar is geen weerstand mogelijk en het schreeuwendste ongelijk wordt geleden, alleen omdat *hij* het zoo wil. Het gemoed der opperhoofden was diep geschokt, toen zij hun keizer aldus hoorden spreken; doch elk hunner gaf hem ten antwoord, dat de door hem gegeven bevelen zouden worden nageleefd.

Ferdinand Cortez stelde nooit tot morgen uit, hetgeen hij heden nog doen kon: onmiddellijk ging hij over tot het afleggen van den eed en de ambtenaar die bij de expeditie behoorde, stelde de door de wet gevorderde akte op. Sedert dit oogenblik mocht men aannemen dat het oude rijk had opgehouden te bestaan; zes maanden waren dien onweerstaanbaren overwinnaar voldoende geweest om een droombeeld tot wezenlijkheid te brengen, nogtans waren alle bezwaren nog niet uit den weg geruimd. Nu het eerste gedeelte van zijne taak ten einde was, werd het verlangen bij hem steeds dringender om ook het andere tot eene goede uitkomst te leiden. Hij had eerst gewerkt voor den koning van Spanje, nu wilde hij voor den paus arbeiden; diensvolgens vraagde hij den keizer hem den grooten tempel af te staan, om er de plechtigheden te vieren van den Katholieken eeredienst, doch Montezuma die den troon zijner vaderen had afgestaan, kon het niet van zich verkrijgen, aldus te handelen met het altaar zijner goden. Door Cortez echter gedrongen, raadpleegt hij zijne priesters en deze laatste, overtuigd dat de hemel doorgaans alle aardsche schikkingen voor lief neemt, raden den keizer aan een der heiligdommen te behouden en het andere in te ruimen. Op denzelfden dag en op hetzelfde uur vieren de twee eerediensten de bij hen gebruikelijke plechtigheden. Bij een volk waar het geloof nog

VERA-CRUZ.

levendig is, kan men het vaarwel zeggen aan den godsdienst niet met gelatenheid verdragen en de verontwaardiging der inboorlingen gaf zich lucht, ondanks den eerbied dien zij voor hun keizer koesterden. Deze reactie oefende zelfs op den keizer haren invloed uit; een vonk van dien moed, welke hem eenige maanden te voren zou gered hebben, ontvlamt in zijn binnenste, te laat wil hij wederstand bieden want nu eerst geeft hij aan Cortez het bevel zijn gebied te verlaten.

Bijna terzelfder tijd landde in de wateren van Vera Cruz eene vloot, uitgezonden door den gouverneur van Cuba, aan wien Ferdinand Cortez ongehoorzaam is geweest en bracht dus den veroveraar in een hachelijke positie, daar hij thans van twee kanten werd bedreigd, èn door degenen wier grondgebied hij overweldigd heeft, èn door zijne landgenooten. Een krijgsman die niet tevens politicus was geweest, zou uit deze strik niet ontkomen zijn, doch Cortez was even voorzichtig in het beraadslagen als nadrukkelijk in zijne manier van handelen. Den bevelhebber, die hem komt bestrijden, neemt hij gevangen, weet de strijdmacht voor zich te winnen, en maakt alzoo van zijne vijanden evenveel kloeke soldaten. Het ongeval, dat hem te gronde moest richten, was thans zijn redmiddel geworden. Hij komt voor Tenochtitlan terug met eene versterking van tachtig ruiters, tachtig scherpschutters, honderd vijftig boogschutters en een sterk geschut, in het geheel bedragende negenhonderd man. De versterking kwam juist te pas; want toen hij wederom in zijne wijken kwam, zag hij zich belegerd door de geheele stad, welke de onmenschelijkheid zijner officieren had verbitterd. Het beleg wordt aangevoerd door den broeder van Montezuma, die aan ongemeene lichaamskracht eene groote mate van kloekmoedigheid paarde en die even onversaagd was als de keizer lafhartig. Deze laatste, die steeds in handen der Spanjaarden is, vreest niet zich op een der terrassen van hunne wijk te vertoonen en zijnen onderdanen af te raden om den aanval voort te zetten, voorgevende dat hij uit eigen beweging bij zijne vijanden, de zonen der zon blijft. Ditmaal kent de verontwaardiging des volks geene grenzen; een hagel van steenen valt neer op den betreurenswaardigen vorst, die doodelijk getroffen neerzijgt. De stoutmoedige veroveraar ziet ten laatste in dat hij moet wijken, dat de tijd voorbij is, toen de tooverkracht zijner ontembare dapperheid eene

geheele stad schrik aanjaagde; hij ziet in, dat er aan een terugtocht gedacht moet worden. Doch deze terugtocht gaat met bezwaren gepaard; wellicht valt er niet aan te denken in eene stad waar men zooveel grachten als straten aantreft, waar de kanalen met ketens zijn afgesloten en den doorgang der straten door barricaden wordt belemmerd. Nogtans moet men aftrekken, hoe het ook uitvalle, òf wijken òf sterven, dit zijn de twee wegen die hun openstaan. Deze terugtocht, minder beroemd, doch voorzeker niet minder bezwarend, dan de terugtocht der *Tienduizend*, die door het verhaal van Xenephon zijn vereeuwigd, werd door Ferdinand Cortez volbracht in een nacht, welke in de jaarboeken der verovering *de droevige nacht* »noche triste" wordt geheeten. Cortez verloor er de helft van zijn klein leger en al zijn geschut, hetwelk in de macht zijner vijanden bleef.

Eene reeks grootsche, onvoorziene heldendaden, het heldendicht en de geschiedenis overwaardig, bracht weldra eene verandering teweeg in den toestand van den bevelhebber; hij verzamelt zich nieuwe bondgenooten, bestaande uit hulptroepen die hij heeft aangeworven onder de Indiaansche stammen, welke tegen het stamhuis van Montezuma vijandig zijn gezind en ten tweede male werpt hij het beleg voor Tenochtitlan.

De schoonzoon van Montezuma had diens broeder, die na eene regeering van slechts vier maanden aan de kinderziekte was bezweken, opgevolgd. De nieuwe keizer, Guatimozin, was een jong mensch van vijf en twintig jaar; welgemaakt, dapper en vol doorzicht beminde hij zijn vaderland, verachtte elken vreemden indringer en was een doodsvijand van Cortez en van Spanje. Van beide kanten werden er toebereidselen gemaakt tot een hevigen strijd, van weerszijden riep men den hemel aan; het was niet alleen eene worsteling van menschen, doch zelfs de goden namen er deel aan, zonder hierbij gewag te maken van de engelen en heiligen, welke de Spanjaarden verzekerden, meer dan eens in hunne gelederen gezien te hebben; thans stond Ferdinand Cortez aan de spits van honderd vijftig duizend krijgers, meerendeels Indianen, zoodat zijne strijdmacht het hoopje soldaten, waarmede hij den eersten keer voor Montezuma's hoofdstad verscheen, verre overtrof. Beide partijen vochten met hardnekkigheid, en de woede was ten top gevoerd.

Schermutselingen, waarin iedereen blijken gaf van onverschrokken heldenmoed, gingen de bestorming der stad vooraf; van weerskanten werden er manschappen gedood zonder dat het tot een beslissenden uitslag kwam, ten laatste ging men tot de bestorming over en deze mocht verschrikkelijk genoemd worden. Ondanks wonderen van dapperheid was de driedubbele kolom der Spanjaarden genoodzaakt terug te trekken Guatimozin, op de tinne van zijn hoogsten tempel geplaatst, blies op de krijgstrompet, en telken male als hij het geschal deed weergalmen, werden zijne soldaten als het ware door nieuwen moed bezield en vingen zij den strijd opnieuw aan; zelfs de vrouwen schaarden zich naast hunne mannen, wakkerden hunnen moed aan en velden evenals zij de vijanden ter neer. Bij elk oponthoud gedurende den worstelstrijd, zag men op de platte daken der tempels de gevangenen die men onthoofdde en welker lichamen der menigte werden toegeworpen, die ze als eene prooi opving en verscheurde.

Overwonnen, doch niet ontmoedigd, hield Ferdinand Cortez zich gedurende acht dagen binnen zijne legerplaats zonder een uitval te durven wagen, alleen liet hij de voorposten waarvan hij zich had meester gemaakt streng bewaken, vernielde in het gezicht van den jongen keizer gedenkteekenen, die deze niet in staat was te verdedigen, doch die hij daarom niet minder betreurde. Toen Cortez ten laatste meende, dat de keizer ontmoedigd zou zijn, zond hij een gezantschap tot hem, hetwelk in last had hem den vrede aan te bieden. Guatimozin hoorde met gelatenheid naar hunne voorstellen en gaf hun te kennen, dat het niet in zijne macht stond ze al dan niet aan te nemen, doch dat hij dienaangaande de aanzienlijken der natie zoude hooren. De priesters, die een voorgevoel hadden, dat de vrede een geloofsbekeering tengevolge zou hebben, waren voor een geduchten tegenstand. Aan het hoofd van een leger, dat een schitterenden doch vruchteloozen uitval deed, ging Guatimozin zelf zijn antwoord brengen en werd met verlies teruggedreven. Weldra was Tenochtitlan ten prooi aan alle akeligheden, die belegerde steden kunnen treffen; bij den hongersnood voegde zich de pest, de treurige en bleeke gezellin van eene aanhoudende belegering. Iederen dag ontweldigden de troepen van Cortez eene straat of wijk, zoodat den Keizer ten laatste slechts het achtste gedeelte zijner hoofdstad over-

bleef. Binnen dezen engen omvang bevond zich eene uitgemergelde, half verteerde en stervende bevolking. Cortez bleef bij dit deerniswaardig tooneel niet hardvochtig, nogmaals deed hij hun zijne vroegere voorstellen, die thans evenmin werden aangenomen. Er had dus eene laatste slachting plaats; de hulpbenden der Spanjaarden pleegden gewelddadigheden waarover de menschheid bloost, en die de geschiedenis weigert aan te halen; doch Guatimozin had ten minste den moed als koning te vallen; tot het uiterste gedreven aan den oever van zijn meer, was zijn zwaard nog in zijne hand. .

Ten laatste geen uitkomst ziende, was hij verplicht zijn heil te zoeken in de vlucht, hij sprong in eene boot en roeide uit al zijne macht, doch spoedig werd hij ingehaald door een brigantijn van de Spaansche vloot, die hem als een gevangene voor de voeten van Cortez bracht.

Thans was het gedaan met het keizerrijk Mexico, het had opge houden te bestaan!

Zegepralend vestigde zich de Spaansche macht op dezen bodem en weldra zou het zegevierende kruis zich verheffen in de tempels der valsche goden.

In het eerst maakte Ferdinand Cortez met eene prijzenwaardige bezadigdheid gebruik van zijne overwinning; den keizer en de keizerin behandelde hij zeer zachtaardig en gaf den overwonnenen verlof uit de stad te trekken. De nederlaag van Guatimozin was trouwens een voldoende waarborg, dat het geheele land in zijne macht was en eenmaal meester van Tenochtitlan, liet hij gezantschappen tot zich komen, van alle vorsten, zelfs van die welke geheel onafhankelijk waren van Montezuma's troon, zij allen gaven gehoor aan zijne uitnoodiging en kwamen hunne onderwerping betuigen aan de Europeesche overwinnaars.

Het is eene treurige waarheid, dat Cortez zijne roem als veroveraar heeft geschandvlekt door afgrijselijke wreedheden en niet minder door het overleveren van den keizer aan eenige hebzuchtige muitelingen, hij gaf namelijk gehoor aan trouwelooze raadgevingen en wellicht beducht voor den invloed van den onttroonden keizer op zijne oude onderdanen ging hij tot zulk een stap over; in handen van deze heethoofden wien het slechts te doen was om de plaats te weten, waar de keizerlijke schatten werden bewaard, werd de beklagenswaardige monarch op gloeiende

kolen gemarteld. Zijn minister die naast hem dezelfde foltering onderging, vestigde een smeekenden blik op den keizer, als wilde hij hem vergunning vragen aan hun verlangen toe te geven, waarop Guatimozin hem toevoegde: »En ik, leg *ik* dan op rozen?" Door de tusschenkomst van Cortez werd aan deze onrechtvaardige en wreede pijniging een einde gemaakt en Guatimozin in verzekerde bewaring gesteld, doch niet lang daarna moest de jeugdige vorst (hij was nauwelijks 25 jaar) zijn leven eindigen aan de galg, als verdacht zijnde, pogingen te hebben aangewend om uit zijn kerker te ontsnappen.

De veroveraar had echter de eindpaal zijner overwinningen nog niet bereikt, bij Mexico voegde hij weldra de Staten Honduras en Guatemala en schonk op deze wijze aan Karel V en aan Spanje een grondgebied van evenveel gewicht door zijne uitgestrektheid als door zijne rijkdommen.

II.

Tenochtitlan, de hoofdstad van Mexico, verhief zich in het midden van het meer Texcuco, waaraan de geregeld wederkeerende oostenwinden zulke regelmatige bewegingen van eb en vloed mededeelen, dat Ferdinand Cortez en zijne gezellen dit inderdaad voor een getij hielden.

Dit Venetië der nieuwe wereld was dus door de wateren van het meer gescheiden van het vasteland en men kon het slechts bereiken door twee uren lange en twintig voet breede damwegen. De stad omvatte bijna evenveel grachten als straten; deze laatste waren recht en breed en de pleinen buitengemeen groot. Men had er een dat met eene stad vergeleken kon worden, het was met overwelfde zuilengangen omgeven en niet minder dan zestig duizend menschen konden zich hier ongedwongen bewegen, koopmanschap drijven of zich aan andere verrichtingen overgeven. Evenals te Caïro, Damascus, Constantinopel en in de meeste Oostersche steden werd in elke straat of wijk een zelfde tak van industrie uitgeoefend en door eene bekwame en werkzame politie werd overal de orde naar wensch gehandhaafd. Bij het binnentreden der stad moest men tolhuizen voorbij, alwaar beambten waren gesteld,

belast met het innen van inkomende rechten op de eetbare waren, zooals zulks vroeger ook hier het geval was.

De adelstand, die veelal in de hofstad zijn verblijf hield, spreidde eene buitengemeene weelde ten toon, de heeren, die zich in draagstoelen door de straten lieten voeren, hadden steeds een schitterend gevolg van dienaren en slaven. De stad was verdeeld in quadraten van ongeveer dezelfde grootte en deze waren onderling gescheiden door straten en grachten. Elk dezer vierhoeken had zijn eigen tempel, *Téocali* geheeten, waarop in den voorgevel in Azteeksche letterteekens, de naam der godheid was geschreven, waaraan de tempel was toegewijd.

De omvang der stad Tenochtitlan werd op tien mijlen berekend; men telde er zestigduizend huizen, door driehonderd duizend menschen bewoond. De Spaansche schrijvers roemen eenparig de in het oogvallende zindelijkheid der straten, die elken dag werden gereinigd; de verschillende wijken, welke door grachten waren gescheiden, stonden onderling in gemeenschap door middel van prachtige bruggen, die zoo breed waren dat tien ruiters naast elkander er gemakkelijk over konden rijden. Het zoute water van het meer diende niet tot gebruik der inwoners, doch doelmatige en fraaie aarden waterleidingen voerden hun het drinkwater toe van de bronnen van Chapoltepec, zoodat op deze wijze in aller behoeften ruimschoots werd voorzien.

Uitwendig was er geen verschil merkbaar in alle tempels en men kon gemakkelijk bespeuren, dat ze alle naar een zelfde plan waren gebouwd; doch de voornaamste liet alle andere, wat de grootte betreft, verre achter zich. Deze was eerst gebouwd tegen het einde van de vijftiende eeuw onzer jaartelling (1486), juist zes jaar voor de ontdekking van Amerika door Christophorus Columbus. Dikke muren ter hoogte van acht voet, van schietgaten voorzien en met verheven opschriften bedekt, die ineengeslingerde slangen voorstelden, teekenden den omvang af van deze uitgestrekte omgeving en gaven den tempel een zonderling voorkomen van grootschheid en kracht. Deze tempel werd geopend door vier poorten aan de vier hoofdwindstreken, waar tevens de vier zijden uitkwamen van de groote pyramide, die in het midden van de omsloten ruimte stond, een hoogte had van 37 Ned.ellen en aan het grondvlak 97 el breed was. Aan dezen ontzaggelijken kubus onderscheidde men van buiten vijf galerijen,

terwijl eene trap naar den top van deze afgeknotte pyramide geleidde; aldaar verhieven zich twee kapellen in den vorm van een toren en beiden waren met een altaar versierd, bovendien zag men er twee afgodsbeelden, waarvan het eene den god des oorlogs, Huitzilopochtli, den beschermer der natie voorstelde, aan wien de tempel voornamelijk was toegewijd. Tusschen deze altaren bemerkte men den zoogenaamden *groenen steen* of wel den steen der offeranden, waarop de menschelijke slachtoffers wernedergelegd om ze den valschen goden ten offer te brengen. Om den grooten Téocali telde men negen en dertig kleine kapellen, waarin evenveel afzonderlijke godheden werden vereerd. Het inwendige gedeelte van de pyramide was bestemd voor de begraafplaats der vorsten en aanzienlijke personen; in de besloten plaats om den Téocali waren bovendien afzonderlijke bidkamers voor de hooggeplaatste en beroemde personnages van Mexico alsmede te midden van fonteinen en bloemen, de woningen der priesters; ten slotte trof men er ook mannen- en vrouwenkloosters aan. Het inwendige van den Téocali was een beenderhuis in den volsten zin des woords, de grond was met het bloed der slachtoffers rood geverfd en evenals in de katakomben waren de beenderen in hooge stapels opgetast.

Montezuma hield zijn verblijf in een kolossaal paleis, tot hetwelk twintig breede poorten, die op zooveel straten en pleinen uitkwamen, toegang verschaften; de receptie-zaal alleen kon drieduizend personen bevatten. Prachtig was de inwendige decoratie van dit paleis, zeldzame gesteenten en edele metalen zag men er allerwegen glinsteren en fonkelen. Binnen denzelfden omvang waren de hotels der ministers, der aanzienlijke personen van het hof en van de hooge ambtenaren des rijks.

Insgelijks werd de aandacht der Spanjaarden bijzonder getrokken door groote dierentuinen — in Europa waren deze nog niet in zwang — waarin zich allerlei wilde dieren van Mexico in hunne hokken beweegden; naast de ijzeren kooien der groote verscheurende dieren zag men eene aquarium met visschen en volières met veelkleurige vogels. De Mexicaansche kruidtuinen boeiden en bekoorden aller blikken door het groote aantal planten, den glans en de verscheidenheid der schitterendste en zeldzaamste bloemen. Al wat het tropische plantenrijk kostbaarst bevatte, was daar in zulk eene beperkte ruimte vereenigd.

De keizer, die de regels van een even stijf en aan vormen gebonden hof-ceremonieel moest opvolgen, als dat van Lodewijk XIV in het toppunt zijner grootheid te Versailles, leefde in alle pracht en heerlijkheid. Zijne hovelingen knielden voor hem neer met evenveel eerbied als de vromen voor hunne goden. Vierhonderd jongelieden van de voornaamste familiën des lands stonden hem steeds ten dienste en zes vrouwen verrichten om zijnen tafel den dienst onzer lijfknechten; bij zijne maaltijden verlustigden hem hofnarren of wel men streelde zijn gehoor met muziek; dichters bezongen zijnen lof of verhaalden hem de heldendaden zijner voorouders. Nooit zag men hem in de stad verschijnen dan op de schouders der voornaamste heeren gedragen in een draagstoel, die met een prachtigen hemel was overdekt; vier maal daags verwisselde hij van kleederen en die, welke hij eens had gedragen, bezigde hij niet meer.

Edelen en grooten volgden den monarch in die weelde en pracht na, evenals de heeren die voorheen aan het hof der vorsten verkeerden, zich beijverden om hem in luister te evenaren; terwijl het volk, zooals trouwens over het algemeen het geval is, in armoede en gebrek verkeerde.

Toen de Spanjaarden in Mexico voet aan wal zetten, zagen zij half naakte Azteken, met lompen bedekt en een gordel om de lendenen, terwijl aloë-bladen in den vorm van een schoen uitgesneden en met een lederen riem onder den voet vastgehecht, hun tot schoeisel diende. Alleen de bemiddelden draagden fijngeweven katoenen stoffen, die met schitterende vederen waren versierd; zij alleen waren opgetooid met ringen, armbanden en halskettingen.

Dit groote en fraaie Tenochtitlan was geheel en al verwoest door Ferdinand Cortez, tengevolge van het beleg en de aanvallen die Guatimozin in zijne handen leverden en om de uitdrukking der schriftuur te bezigen, de eene steen was niet op den anderen gebleven. Het was Cortez verlangen haar op dezelfde plaats weer op te trekken, doch hij deed de schilderachtige stad der Azteken vervangen door eene regelmatige stad, overeenkomstig den Europeeschen bouwtrant. De meeste kanalen werden gedempt en in straten herschapen en op de bouwvallen der Téocalis werden kerken opgericht. Men kon geen schooner aanblik genie-

ten in de Nieuwe Wereld dan de verheven plek gronds, waarop zich Montezuma's hoofdstad verhief, als eene vereeniging van meren omzoomd met volkrijke steden, bloemrijke en vruchtbare valleien, groene heuvelen en zacht afloopende hellingen, overdekt met rijke aloë-plantages; daarenboven behoefde men dien bodem slechts ternauwernood om te woelen, om mijnaders te ontdekken die nog kostbaarder waren, dan de oogst dien hij zoo ruimschoots opleverde.

De vallei, die het middelpunt van het bergvlak beslaat, ligt in een berg van porfier en bazalt. Het is eene uitgestrekte kom van bijna langwerpig ronden vorm, ter lengte van twaalf mijlen en meer dan achttien mijlen breed, zoodat het geheel eene ruimte van tweehonderd vijf en veertig vierkante mijlen inneemt. Bijna loodrechte bergen omgeven haar als met een muur, die door de twee vulkanen van Puebla, gelijk twee torens, wordt bestreken. Het grondvlak van deze kom is tweeduizend tweehonderd zeven en zeventig Ned. el boven de oppervlakte der zee; vijf meren, die de natuur op ongelijke hoogten en als op verschillende verdiepingen heeft daargesteld, beslaan het tiende gedeelte en storten hunne wateren in elkaar uit, zonder dat uit het laagst gelegene eene enkele rivier ontspringt; de poreuse bodem slorpt al het overtollige vocht in, onderhoudt een steeds gelijken waterstand en beveiligt de oevers tegen de minste overstrooming.

Een groot gedeelte van het Mexicaansche grondgebied is gelegen tusschen de keerkringen, in die streek welke den verschrikkelijken naam draagt van verzengde luchtstreek en bijna onbewoonbaar is voor den blanke, daar waar de grond zich niet boven den zeespiegel verheft; doch de hoogte van den bodem ruimt vooral vele bezwaren uit den weg, want het is bekend dat de temperatuur vermindert, naarmate de hoogte van den grond toeneemt. Zelfs onder de evennachtslijn treft men eeuwige sneeuw en ijs aan.

Deze groote wet der natuur is het groote geluk van Mexico, dat eenigermate op een hoog bergvlak ligt ineengedrongen, welks twee zijden met tamelijk steile hellingen de gemeenschap tusschen de twee zeeën uitmaken; het bergvlak zelf is niets anders dan het aanvangspunt der groote Andes-keten. Hier en daar verheffen zich pieken, die getuigen zijn geweest van de eerste winters sedert het bestaan der

wereld en welker sneeuwkruinen nog nooit zijn ontdooid, doch over het geheel genomen is de gemiddelde temperatuur bij uitnemendheid geschikt voor het blanke ras. Overigens doen zich eene aaneenschakeling van onafzienbare vlakten voor, die door heuveltjes ter hoogte van twee- of driehonderd el zijn vaneengescheiden. Op de verheven vlakken groeien en bloeien de planten der gematigde hemelstreken, terwijl tengevolge van de geringe helling aan de beide zijden naar de zeeën in eene zeer beknopte ruimte, alle schakeeringen van temperatuur en plantengroei, die aan de verschillende deelen der aarde eigen zijn, kunnen waargenomen worden.

Aan zulk eene bij uitzondering gezegende ligging is het toe te schrijven, dat Mexico een land is, hetwelk het best in zijne eigen behoeften kan voorzien, en even goed de hulp van andere landen kan ontberen, als ze met zijne voortbrengselen ondersteunen. Niets kan den indruk evenaren, dien men ontvangt bij een tocht door die vruchtbare en aan verscheidenheid zoo rijke oorden: tusschen het dennenwoud en het bosch met oranjeboomen, die ik als uitersten stel, zijn zoovele heerlijke en onvergetelijke tusschenruimten, die ik hier achterwege laat, terwijl ik, om deze leemte aan te vullen, een beroep doe op het geheugen of wel op de verbeeldingskracht van den goedgunstigen lezer.

Deze verscheidenheid van klimaat wordt zeer gemakkelijk in drie onderdeelen gesplitst, die door de Spanjaarden zeer juist werden benoemd met de volgende gepaste benamingen: *tierras calientes* (warme landen); *tierras templadas* (gematigde landen) en *tierras frias* (koude landen).

Het eerste neemt een aanvang bij de kust en strekt zich uit tot eene zekere hoogte van het hellend vlak, dat van de zee naar het centrale tafelland voert. Nergens spreidt de plantengroei zulk eene kracht ten toon, geene plek gronds, waar de natuur met zooveel glans en pracht in werking treedt, want hier is de tropische bloementuin vertegenwoordigd in hare schoonste en prachtigste vormen.

Maar de natuur, die op sommige plaatsen den dood als het ware vrij spel laat en hem met vreeselijke woede zijn schepter laat zwaaien, de natuur, die nogtans de vernieling evenredigt naar hare voortbrengingskracht om de wetten van haar evenwicht te handhaven, heeft gevaren

van allerlei aard gestrooid op dezen vruchtbaren bodem. Op geene plaats ter wereld is de gele koorts zulk eene geweldige plaag, geen plekje gronds waar zij zoovele slachtoffers eischt, geen land waar men in zoo groote menigte wilde dieren aantreft, de verklaarde vijanden van den mensch, die ze onmogelijk kan verdelgen, want van den tijger die zich in de strikken schuilhoudt tot aan die millioenen bijna onzichtbare insecten, die alom de atmosfeer verpesten en alleen bekend zijn door het kwaad dat zij aanrichten en de pijn die zij veroorzaken, allen schijnen het er op gemunt te hebben den mensch in het verderf te storten, allen zijn der natuur behulpzaam in haren strijd tegen den mensch, alsof zij hem van zijne nietigheid wilden overtuigen.

De gematigde bodem mag minder dichterlijk en ongetwijfeld minder schilderachtig zijn, doch hij biedt het menschelijk leven meer hulpmiddelen aan tot instandhouding en voortplanting. Hij bevat het heerlijkste en aangenaamste gedeelte van Mexico. De gemiddelde temperatuur is van achttien tot twintig graden, terwijl de overgang van de verschillende jaargetijden nauwelijks merkbaar is; in deze liefelijke streek heerscht inderdaad de eeuwige lente, die door de dichters wordt bezongen. Vrij van de verpestende smetstoffen en van de doodelijke warmte der kust, van die duizende lastige en somtijds doodelijke insecten, die in de lagere streken zoo sterk vermenigvuldigen, behoort deze gematigde zone tot de aangenaamste, waarin de mensch kan leven.

Boven den gematigden gordel verheft zich de koude luchtstreek, die deze benaming aan de Andaluziërs heeft te danken; zij waren aan de brandende zonnestralen van Spanje gewend, doch bij ons kan de gemiddelde temperatuur van zeventien graden, die met de schoonste maanden van het jaar gelijk staat, voorzeker als aangenaam doorgaan.

Van alle plagen die den Europeaan bij zijne aankomst te Mexico wachten, is de meest gevreesde en inderdaad de vreeselijkste, de gele koorts, die de Spanjaarden met den naam van *vomito prieto* bestempelen. Het is eene vreemdsoortige ziekte, die nog meer de vreemdelingen aantast dan de inboorlingen, zelfs had zij de Spanjaarden gespaard gedurende de eerste honderd vijftig jaren na de verovering, doch van dien tijd af is zij begonnen hare vernielende kracht ook op hen te doen gevoelen. Volgens de jongste geleerde navorschingen schrijft men de oorzaak van de gele koorts toe aan de

ontbinding in de atmosfeer van zekere zee-uitwerpselen, bij het afnemen der baren. Hierin zegt men ligt de kiem der ziekte en deze kiem wordt in het menschelijk gestel bestreden en vernietigd door eene andere ziekte de maagkoorts of wel door de moeraskoorts. Dit is dus eene natuurlijke homœopathie. Vooral wanneer de gele koorts epidemisch is, behoort men zich in acht te nemen, want dan is zij in den hoogsten graad kwaadaardig en onwederstaanbaar. Zij mag met de cholera op eene lijn geplaatst worden, tegen haar is geen kruid gewassen, geen specifiek middel van afdoenden of verzachtenden aard is voor alsnog bekend, want niets dat de kwaal in haren aard aantast met eenige zekerheid op goed gevolg, zij schijnt te recht ongeneeslijk.

Op een zekeren afstand van de kust, daar waar de bovengenoemde ontbinding hare kracht niet kan doen gevoelen, is men vrij van gele koorts, zij doet zich wel eens voor doch heeft dan op verre na zulk een ernstig karakter niet. Het is den Europeaan dus aan te raden, dat hij in de eerste plaats zorgt, zich van de kusten te verwijderen zoo spoedig hij kan en de hoogere plaatsen tracht te bereiken.

Dat de meerdere of mindere hoogere streek van invloed is op het menschelijk gestel is een feit dat niet kan wederlegd worden, doch men moet niet van het eene uiterste in het andere vallen, zich al te hoog wagen zou evenmin zonder gevaar zijn, want boven tweeduizend Ned. ellen is de gezondheidstoestand minder voordeelig.

Toen de Spanjaarden in Mexico aanlandden, mocht het op eene aanzienlijke bevolking bogen. Keizer Montezuma had dertig voorname leenmannen, die elk honderdduizend man onder de wapens konden brengen; in zekere provinciën verdrongen de steden elkander letterlijk. De van nature vruchtbare grond, werd met zorg bebouwd en bracht ruimschoots alles voort wat de welvaart van den mensch kan verzekeren. Talrijke bronnen, die door een vernuftig uitgedacht waterstelsel zeer ordelijk waren verdeeld, verspreidden alom frischheid en vruchtbaarheid. Het was der industrie niet genoeg in de eerste behoeften te voorzien, zij leende zich ook tot de eischen van weelde en smaak; de Mexicanen weefden stoffen, niet minder glansrijk dan fijn en zij verstonden de kunst om van de schitterende vederen der vogelen, die hunne velden en bosschen bevolkten, versierselen te vervaardigen, waar-

over de Europeaan verbaasd stond; hunne gouden en zilveren kleinoodiën, de aanleidende oorzaak van hunnen ondergang waren even merkwaardig als overvloedig, volgens Ferdinand Cortez had Montezuma er meer in zijn bezit, dan eenig ander vorst ter wereld.

De bouwkunde, in de hand gewerkt door den aard der steensoorten die men hier aantrof, nam reeds vroeg een grootsch karakter aan, thans nog is de grond bedekt met prachtige overblijfselen uit die dagen, welke den reiziger een uitroep van bewondering en verbazing afpersen. De ruime paleizen met slechts eene verdieping waren misschien niet met zooveel juistheid ingedeeld als de Europeesche gebouwen, want eigenlijk gezegd waren het eene vereeniging van woonhuizen, die binnen dezelfde ruimte waren besloten en waarvan men heden ten dage in China nog treffende evenbeelden zou kunnen aanwijzen; doch die paleizen waren van binnen beschoten met welriekend, kunstig uitgesneden hout, uitwendig vertoonden ze eene fraai bewerkte gipslaag evenals thans de huizen in Indië. De tempels geleken op groote pyramiden, die gewoonlijk van in de zon gedroogde steenen waren vervaardigd, somtijds bezigden zij tot die bewerking alleen aarde, doch uitwendig werd deze te eenvoudige bouwstof met kostbare steenen overdekt. Op het plat der pyramide plaatste men de heiligdommen der goden, omringd door klokketorentjes en versierd met beelden.

Bedreven in de rekenkunde, hadden de Mexicanen den duur van een jaar berekend met eene juistheid, die op dat tijdstip door geen enkel volk werd geëvenaard; hun ingewikkeld schrift bevatte de beeldende teekens van de hiëroglyphen en de klank aanduidende karakters van het gewone schrift; zij waren in het bezit van eene vrij volledige letterkunde en schreven nu en dan ook dichtstukken, doch geen hunner geschriften is voor ons bewaard gebleven. De kwalijk geplaatste ijver der Catholieken die Mexico tegen elken prijs wilden bekeeren, gaf de kostbaarste gedenkschriften dezer letterkunde aan de vlammen prijs.

Het grootste gedeelte der bevolking hield zich onledig met den landbouw, die bij allen in aanzien stond, als de voedende moeder der menschheid. Het was hun niet genoeg der aarde een gemakkelijk te verkrijgen voedsel te ontwoekeren, zij verlangden dat de grond voor hen het aangename met het nuttige vereenigde, en om het zoover te

brengen, beoefenden zij eene uitstekende kunst. Kan men zich wel iets aangenamer en bekoorlijker voorstellen dan die *chilampas* of drijvende tuinen, die steeds met groen en bloemen getooide eilanden? De grond van zulk een eiland was niets anders dan een vlot, uit ineengeslingerde boomtakken, struiken en riet samengesteld, dat met aarde was bedekt en waarop men alle soorten van nuttige en fraaie planten aankweekte. Somtijds liet het eiland ook plaats genoeg over voor de hut van den tuinier, die zich op deze wijze tusschen eene welriekende plantenwereld van den eenen oever naar den anderen liet afdrijven.

De eigenlijk genaamde schoone kunsten waren door de Azteken niet tot dien graad van ontwikkeling opgevoerd als de letteren; de beeldhouwkunst was ruw, de schilderkunst zeer onvolkomen en van het teekenen schenen zij ook niet veel begrip te hebben.

Bij het beschrijven der teocalis, hebben wij gelegenheid gehad op te merken, hoe het gesteld was met hun tempelbouw, die over het geheele land denzelfden vorm vertoonde; hun vestingbouwkunde had daarmede wel eenige overeenkomst; hunne sterkten bestonden alleen uit op zich zelve staande rotsmassa's, waaraan de menschenhand eene vrij regelmatige kegelvormige gedaante had gegeven, zulk eene hoogte was omgeven met eene breede gracht die tot verschansing diende. Langs de glooiende zijde had men rustpunten aangelegd, terwijl een terrasvormig plat het gebouw voltooide. Overigens was het geheel omsingeld door een muur van gehouwen steen, die den strijdenden tot beschutting verstrekte en hun in uren van gevaar van grooten dienst was.

De zachte en welluidende taal der Azteken, die zich leende om de afgetrokkenste en ingewikkeldste denkbeelden te uiten, onderscheidde zich èn door de bijzonder lange woorden èn door de gemakkelijke vormveranderingen waarvoor ze vatbaar waren, zoodat ze niet alleen de denkbeelden doch zelfs de diepste en innigste gewaarwordingen der ziel volkomen wedergaf.

III.

De eerste beschavers van Mexico behooren tot een volk, dat in de geschiedenis onder den naam van Tolteken bekend staat en dat zich

tegen het einde van de zevende eeuw van Mexico meester maakte, om het na een bezit van vijf eeuwen in andere handen over te laten; vanwaar zij kwamen is niet bekend, doch men kan met zekerheid zeggen, dat bij hen de beschaving reeds veld had gewonnen, toen zij zich ten noorden van de groote en schoone vallei van Mexico nederzetten, alwaar de Spanjaarden nog talrijke overblijfsels aantroffen. Deze eerste veroveraars legden vele wegen aan en bouwden groote en fraaie steden; vreedzaamheid en zachtaardigheid waren hunne hoofdtrekken en in overeenkomst daarmede hadden zij een godsdienst, welks voorschriften menschlievendheid en wederkeerige dienstvaardigheid ten grondslag hadden.

Onder zulk een volk, scheen Mexico een toekomst van grootheid en geluk te gemoet te gaan; doch op het hierboven genoemde tijdstip verdwenen de Tolteken uit het land, zonder dat men weet, welke reden hen daartoe heeft aangespoord. Het is alleen bekend, dat zij zich zuidwaarts begaven, terwijl zij hier en daar in prachtige gedenkteekenen het spoor van hunnen doortocht achterlieten.

De Tolteken werden vervangen door de Azteken, die zich daar nog ophielden ten tijd van den inval der Spanjaarden. Het verschil tusschen de twee eerstgenoemde volken was in het oogloopend: de Tolteken waren grootmoedig, menschlievend en goed, de Azteken daarentegen achterdochtig, wreed en bloeddorstig. Den eersten was het te doen om beschaving, terwijl de anderen »overheerschen" in hunne leus voerden; doch niets is zeldzamer dan de algeheele verdwijning eener beschaafde natie, welke middelen er ook door haar worden aangewend, toch blijft er het een of ander kenmerk van haar bestaan over; hoezeer de Azteken alles te vuur en te zwaard trachtten te vernielen, den nakomelingen is het niet verborgen gebleven, dat hier voor deze verwoestende natie een volk leefde, groot door innerlijke kracht; een volk, dat met recht kon bogen op toenemende welvaart, verkregen door vrede, eensgezindheid en wederkeerige hulpvaardigheid.

Toen Ferdinand Cortez in Mexico aankwam, vond hij het land in drie koninkrijken verdeeld, die nogtans door een zekeren band vereenigd schenen. Het eerste was het koninkrijk der Azteken, welks zetel was gevestigd te Tenochtitlan, ter plaatse van het hedendaagsche Mexico; het tweede, het koninkrijk der Tezcucanen, welks koning verblijf hield te Tezcuco, aan gene zijde van het meer, ten laatste het koninkrijkje

Placopan, thans Tacuba. Het rijk der Azteken had de oppermacht over de bondstaten. in handen, terwijl de vorsten der beide Staten eigenlijk als de voornaamste leenmannen van Montezuma beschouwd kunnen worden, want in alle zaken van belang moesten zij bij hem te rade gaan.

Zooals bij den aanvang der beschaving gemeenlijk het geval is, was de regeering der drie koninkrijken in handen der krijgslieden en der priesters; doch ten minste was het volk niet — zooals bij zekere natiën der oude wereld — aan eene castenregeering gebonden en iedereen had vrijheid tot zijne eigen ontwikkeling alle krachten aan te wenden. Hij die eene roemrijke daad volbracht werd tot den adeldom verheven en de vorsten hadden, evenals die van Europa, de orden der ridderschap met verschillende voorrechten en eereteekenen ingesteld. De geleerden stonden vooral in aanzien en achting, de handel was in eere, nogtans had de armoede zich al meer en meer weten in te dringen en knaagde reeds met scherpen tand aan Mexico's welvaart en vooruitgang. De rijkdom bepaalde zich tot eenige personen, terwijl armoede en gebrek het deel was van den grooten hoop der bevolking.

De slavernij was geenszins onbekend in Mexico, doch zij was volstrekt persoonlijk en ging niet over van den slaaf op zijn kind; integendeel was het een voorname grondslag der staatkundige en maatschappelijke wetgeving, dat de mensch vrij wordt geboren, nogtans was den ouders het onmenschelijke en gruwelijk recht voorbehouden hunne kinderen te mogen verkoopen. Bovendien kon iedereen met zich zelven naar willekeur handel drijven. De oorlog was eene tweede oorzaak van slavernij en de vonnissen der gerechtshoven hadden mede de kracht om iemand tot straf voor zijne vergrijpingen van de vrijheid te berooven. Overigens werden in de wet de verplichtingen van den slaaf omschreven, terwijl deze van den anderen kant door de wet beschermd werd tegen de slechte behandeling van zijne heeren. De onderlinge goede verstandhouding onder dit slag van menschen was van weldadigen invloed op hun gedrag, want inderdaad men zag in hen, als het ware, leden van één gezin.

De strafwet was buitengemeen gestreng en eischte niet zelden den dood van den misdadiger, voor wien genade eene ijdele klank was.

De regeeringsvorm was onbeperkt monarchaal, ofschoon het gezag

des vorsten veel verminderd werd door de voorrechten der aristocratie en door de omstandigheid dat de rechters nimmer van hun ambt ontslagen konden worden; laatstgenoemden maakten het den vorst meermalen lastig. Een enkel gezegde van Ferdinand Cortez, in een brief aan Karel V gericht, zal ons, meenen wij, vrij goede gedachten doen opvatten van de betrekking, waarin vorst en volk tot elkander staan: »Wat de onderdanigheid aan hun vorst en hunne levenswijze betreft, kunnen deze Indianen haast bij de Spanjaarden vergeleken worden, de orde wordt er evenzeer gehandhaafd als in Spanje. Neemt men in aanmerking dat dit volk onbeschaafd is, verstoken van de kennis van God, van alle gemeenschap met de andere volkeren en van de gave des geloofs, dan kan men niet zonder verwondering zien, hoe wijselijk alles wordt bestuurd en met welk eene orde alles wordt uitgevoerd.''

In een land dat aan elke vreemde overweldiging blootstond en bij een volk dat reeds meermalen met eene vreemde strijdmacht in aanraking was geweest, moest men steeds op verdediging bedacht zijn en het kan dus geen verwondering baren, dat het leger in zulk een staat eene voorname rol speelde. Elk weerbaar man was soldaat. De aanvoerders of aanzienlijke personen des rijks, wier ambtsbetrekking veel overeenkwam met die der leenmannen van het Europeesche leenstelsel, waren verplicht bij de eerste oproeping een zeker aantal manschappen te leveren en deze aan te voeren; evenmin als bij ons in de middeneeuwen, was er een staand leger opgericht, want niet zoo spoedig had men het doel der expeditie bereikt of het leger werd ontbonden. Alle rangen werden door adellijke personen bekleed, terwijl het opperbevel aan een generaal was opgedragen. Montezuma had voor zijne krijgslieden drie verschillende orden ingesteld: de vorsten-orde, die van den arend en die van den tijger; doch gewis waren zijne dapperen nooit beter in de gelegenheid geweest om zich door onverschrokken heldenmoed te onderscheiden, dan tegenover het Europeesch geschut. Hoe onversaagd zij zich ook ten strijd durfden wagen, tegen vuurwapenen waren zij niet bestand, hunne lansen en slingers konden het onmogelijk volhouden tegen een regen van kogels en de Spanjaarden zorgden wel dat de vijanden hen niet zoo nabijkwamen om gebruik te kunnen maken van de netten, waarin deze gewoon waren hunne tegenpartij te vangen.

Niets bleef hun over om zich te verweren dan de steenen, die zij in eene soort van uitgeholde knods legden en ze als met een slinger wegwierpen, bovendien konden zij gebruik maken van hunne vijftien tot zestien voet lange lansen, die echter bij een hevigen aanval spoedig in stukken sprongen. Hunne pijlen bewezen meer dienst, op tamelijk verren afstand wisten zij daarmede hun doel te treffen en door middel van de lange koord die er aan vastgemaakt was, trokken zij ze vluchtig uit de eerste wond om hun slachtoffer oogenblikkelijk ten tweede male te treffen. Overigens heerschte er onder deze troepen niet de minste krijgstucht, evenmin wisten zij door list of taktiek den krijgskans in hun voordeel te doen uitvallen, met eene aanzienlijke macht vielen zij den vijand aan, totdat zij hem hadden doen wijken of totdat zij, van hunne minderheid overtuigd, ontmoedigd den strijd opgaven. Ofschoon nietswaardige soldaten in het open veld, stonden zij pal achter hunne vestingen of verschansingen, evenals de Spanjaarden wisten zij daar van geen wijken en bleven zich liever tot den laatsten man verdedigen dan dat zij den strijd gewonnen gaven.

De zeden der Mexicanen waren nog zeer onbedorven; alleen den vorst was het veroorloofd meer dan eene vrouw te hebben, doch onder de gewone burgers was de veelwijverij verboden. Het huwelijk werd plechtig voltrokken, echtscheiding werd slechts in bijzondere gevallen aangenomen en de schending der huwelijkstrouw, door den man of de vrouw begaan, werd met den dood gestraft. De vrouw werd niet, evenals wij in het Oosten wel aantreffen, als eene onderdaan laag en vernederend behandeld, zij werd niet binnen de muren van een harem opgesloten, integendeel zij genoot eene gepaste vrijheid, mocht feesten en vermakelijkheden bijwonen, en zich zelfs ongesluierd buiten hare woning begeven, zonder voor onbescheidenheid of beleediging beducht te zijn; bovendien was zij van de kerkelijke waardigheden niet uitgesloten en mocht de plaats van priesteres waarnemen. De Mexicanen erkenden een oppermachtig wezen, dat de wereld bestuurde en waaraan iedereen onderdanig moest zijn; daaronder stonden dertien goden van den eersten rang en ongeveer tweehonderd van eene mindere orde, die nogtans zeer eerbiedwaardig waren. De Azteken brachten voornamelijk hulde aan den god des oorlogs, Huitzilopochtli geheeten en ook

bekend onder den naam van Mextili, van welk woord naar het oordeel van eenige latere schrijvers den naam Mexico is afgeleid.

Indien men de godsdienstgeschiedenis der volkeren tot op hare geboorte navorscht, dan vindt men onvermijdelijk in hunne verschillende denkbeelden over de wereldwording treffende punten van overeenkomst; zoo schijnt het dat vele Grieksche en bijbelsche overleveringen onder de Mexicanen zijn verspreid geworden.

Zij schrijven den oorsprong van het menschdom aan eene algemeene moeder toe en bij deze vrouw maken zij tevens gewag van eene slang; ook spreken zij van een zondvloed, waaraan slechts één huisgezin zou ontkomen zijn; hunne Noach wordt Coxcox geheeten en de toren van Babel is hun mede niet onbekend. Andere geloofsleeringen doen hen meer overeenkomen met de Hindoe's, de Perzen en de volkeren die de hooglanden van Thibet bewonen. Zij geloofden aan de erfzonde en aan het noodzakelijke der biecht, doch in hun geheel leven biechtten zij slechts eenmaal, in dier voege dat zij deze gewichtige daad van hunnen godsdienst tot op het laatste oogenblik uitstelden, opdat zij dit voorrecht over een grooter aantal jaren konden uitstrekken; ook stelden zij geloof in een hemel en eene hel, doch hunne hel was geene plaats van lichamelijke pijniging, slechts zedelijke straf zou men daar ondergaan. Hunne gelukzaligen bewoonden de prachtige wolken, de zon, de planeten en de sterren; vervolgens meenden zij dat hunne zielen daar overgingen in prachtig gevederde vogels, die hun verblijf hielden in een heerlijken lusthof, te midden van welriekende bloemen.

Onder de gedenkteekenen des lands, vonden de Spanjaarden een marmeren kruis, dat van boven met een gouden kroon was versierd, zoodat het niemands aandacht kon ontgaan. Op hunne vraag wat dit monument voorstelde, zeide men hun, dat aan dit kruis gestorven was de verhevenste der menschenkinderen, die schitterde als de sterren des hemels. Onder de voorschriften, die bij hen voornamelijk werden beoefend, laten wij er hier eenige volgen: »Leef in vrede met iedereen; verdraag de beleediging met gelatenheid; laat aan God, die alles ziet, de wraak over. — »Geef den hongerigen te eten en kleed de naakten, welke ontbering zulks u ook koste, want de ongelukkigen zijn uwe broeders, het zijn menschen zoowel als gij . . ."

Men staat er over verwonderd zulke voorschriften gehuldigd te zien door een volk dat zich kon overgeven aan gruwelijke, den mensch onteerende wreedheden en dat niet aarzelde zijn evenmensch te slachtofferen op het altaar zijner goden, terwijl ons nog onverklaarbaarder voorkomt, dat hoe meer hunne beschaving in alle andere opzichten veld won, hoe moeilijker het hun werd van die afschuwelijke gebruiken, die hunne eeredienst voorschreef, geheel en al afstand te doen.

Dit was in de oogen der Spanjaarden eene der voornaamste redenen, waarom zij bij deze fanatieke en wreede verovering voor geene gruweldaden terugdeinsden; bij hen gold de verderfelijke stelregel dat het doel de middelen wettigt en zij verkeerden in den waan, dat het hun eerste en eenige plicht was dit verregaand bijgeloof te doen ophouden.

Somtijds werden er velen te gelijk geslachtofferd; gedurende den oorlog werden de gevangenen tot vredestijd bewaard, ten einde aldus in staat gesteld te zijn een vollediger en talrijker offer te plengen; geheele rijen stonden somtijds achtereen en werden op de gruwelijkste wijze gemarteld, zoo verhaalt men dat er gedurende het jaar voor de verovering meer dan honderd dertig duizend menschen aan de goden werden opgedragen en door huns gelijken op wreede wijze verslonden.

De Mexicaansche geestelijkheid maakte een afzonderlijke stand in den staat uit, onderscheidde zich door rijkdom en aanzien en was bovendien zeer talrijk; aan den grooten tempel van Mexico alleen waren niet minder dan vijfduizend priesters verbonden. Zij hadden een aanzienlijk grondgebied in eigendom en hadden het zoover weten te brengen, dat het onderwijs uitsluitend in hunne handen was, zoodat hun gezag van geslacht tot geslacht was bevestigd en door allen geëerbiedigd werd. In plaats dat de blinde godsdienstijver der Spanjaarden verminderde, nu zij zagen welke punten van overeenkomst er bestonden tusschen hun geloof en dat der Mexicanen, kon zulks slechts dienen om hen noch meer tegen hen in te nemen en hunne woede gaande te maken; het kan ons dus niet verwonderen dat zij, in een tijdperk toen men zooveel geloof hechtte aan het rijk van den duivel, dezen eeredienst hielden voor eene instelling van den boozen geest, die door zulk eene toenadering hunne leerstellingen wilde ontheiligen. Hunne verontwaardiging gaf zich op de nadrukkelijkste wijze lucht, want zulk eene

gruweldaad eischte in hunne oogen voldoening. Indien de godsdienstzin zoover zijne grenzen overschrijdt, dan behoeft men op gematigdheid noch medelijden te rekenen; een verkeerd begrepen godsdienst moedigt niet alleen de gruwelen aan, doch hij gaat verder en vordert zelfs, dat men ze bedrijft, hiervan leveren ons de handelingen der Spanjaarden in de nieuwe en in de oude wereld het ontegenzeggelijk bewijs.

De veroverde Mexicaansche bevolking, die zich door noeste vlijt en door blinde gehoorzaamheid onderscheidde, werd door de veroveraars zeer hard behandeld, deze meenden dat de voortreffelijkheid van hunnen godsdienst hun het recht gaf een onbepaald gezag over hen te voeren en zij beschouwden zich zelve verre verheven boven deze menschen, die zij onder elkander verdeelden om ze naar willekeur nog meer te onderdrukken; zij lieten ze niet vreedzaam in hunne dorpen wonen, doch zij voerden hen naar de goudbergen, alwaar zij in de mijnen tot graven werden gebezigd. Hunne maatschappelijke toestand, waarin zij zich bijzonder goed schikten, nam een einde en de onmenschelijke strengheid der aloude slavernij vertoonde zich thans in hare afschuwelijkste vormen. Verre zij het v an ons dezen noodlottigen toedracht der zaken aan Ferdinand Cortez ten laste te leggen, veeleer nemen wij aan dat hij zulk eene handelwijze gansch niet toegedaan was, evenmin als het Spaansche hof daarover zijne tevredenheid te kennen gaf. Herhaalde malen werden er door Spanje middelen in het werk gesteld om een geest van gematigdheid in te voeren, staatsambtenaren en gerechtshoven ijverden om strijd voor zulk een maatregel, doch Mexico vond er helaas weinig baat bij, de dwingelanden waren te dicht bij en de beschermers al te zeer verwijderd. Nogtans werd de slavernij spoedig vervangen door lijfeigenschap; de geestelijkheid die in den beginne hare stem had doen gelden ten gunste van de overwonnen natie, werd rijkelijk bedeeld en verkreeg een aanzienlijk getal lijfeigenen, zoodat zij sedert dien tijd meer het oog gevestigd had op het stoffelijk voordeel, dat haar verblindde, dan den plicht behartigde, die op haar rustte, om de onmachtigen te verdedigen en hun de behulpzame hand te bieden.

De lijfeigenschap werd afgeschaft door Karel III, een menschlievend en verstandig vorst, die hiertoe door ongeveinsde liefde tot recht en billijkheid werd aangedreven. Hij stelde vele staatsambtenaren aan, met

het doel om de bevolking tegen onderdrukking te beschermen en haar te vrijwaren voor de liefdelooze mishandelingen harer overheerschers.

Hoe uitmuntend deze maatregelen in zich zelve ook waren, werden zij krachteloos gemaakt door den slechten wil der mindere ambtenaren, die misbruiken van allerlei aard lieten wortel schieten, omdat zij op deze wijze in staat werden gesteld voor zich de grootste winst te behalen. De slavernij was wel afgeschaft, de lijfeigenschap had opgehouden en echter kon de overwonnen natie nog niet met trots bogen op die burgerlijke vrijheid, zonder welke geene volledige en ware beschaving mogelijk is; zelfs op het einde der achttiende eeuw werden de Mexicanen nog meer of minder onder strenge afhankelijkheid gehouden: onder voorwendsel van hun bescherming te verleenen, deed men hen de diepste vernedering ondergaan. Zij werden niet in staat beschouwd om eene verbintenis aan te gaan, waarbij meer dan vijftien gulden werden verhandeld, zoodat zij zich dus onmogelijk eenigszins konden verheffen, veel minder tot eenig aanzien geraken, zij waren binnen den beperkten omvang hunner dorpen van alle verdere gemeenschap uitgesloten, buiten dien kring mochten zij zich niet bewegen, zelfs kregen zij nog niet eens zooveel gronds ter bebouwing als hunne behoeften dringend vorderden en zulks had plaats in een land, waar onafzienbare vlakten als het ware naar ontginning haakten. De jaarlijksche belasting die zij betaalden droeg den naam van schatting en die naam alleen, die hen te binnen moest brengen, dat zij onder het juk waren gebracht, kon als eene vernedering worden aangemerkt.

De Spanjaard, zoo prat op adellijke titels, zoo ingenomen met aanzienlijke geboorte, had de voorrechten van de afstammelingen der Caciken geëerbiedigd, hij had hen niet tot slavernij verlaagd zooals het gemeene volk, doch hij had hen veroordeeld tot eene soort van zedelijke verlaging, die hen niet minder in hunnen trots knakte en hunnen toestand zelfs verergerde. Na de verovering hadden de Caciken zich deftig en fier gedragen, overeenkomstig hunnen rang en zich met de Spanjaarden zeer weinig ingelaten; de overwinnaars van hunnen kant, konden het niet van zich verkrijgen hun nog slechts een zweem van macht over te laten, zij deden hunne meerderheid gevoelen op eene onteerende wijze, die al mocht ze staatkundig heeten, evenwel het ken-

merk droeg van verregaande wreedaardigheid, vandaar dat hunne slachtoffers weldra vervielen in een staat van zedelijke gevoelloosheid, die hen tot de ongelukkigste en betreurenswaardigste schepselen maakte.

Het gemengd ras, voortspruitende uit de vereeniging van de Indianen met de Spanjaarden of van de negers met de twee andere menschenrassen was niet zoo stompzinnig en machteloos; deze mesties wier aantal niet gering was, stonden over het algemeen in geen zeer goeden reuk, zij betaalden evenals de Indianen den hun opgelegden cijns, doch zij werden niet zooals deze van alle zelfstandigheid uitgesloten; men kan echter niet zeggen dat zij zich deze voorrechten ten nutte wisten te maken, bij hen had de ondeugd de overhand, vandaar dat zij er niet op bedacht waren het juk, waaronder zij gebukt gingen af te schudden, zij verkeerden in een staat van jammerlijke zedeverbastering, een gevolg van de onderdrukking, die hun in knellenden dwang hield. Indien de statistieke opgaven der misdrijven zulk een schrikbarend aantal bereikten, dan mocht men verzekerd zijn, dat zij er een ruim aandeel in genomen hadden, en zij waren het vooral, die hunne hand leenden aan moorden en misdaden van allerlei aard.

Niettemin hadden de Spanjaarden het tweeledig doel, dat zij voor oogen hadden, grootendeels bereikt: Zij hadden namelijk goudmijnen ontdekt en heidenen hadden zij tot katholieken bekeerd. Misschien zou er voor een niet al te scherp beoordeelaar hier en daar nog veel te verbeteren zijn geweest, misschien dat men op het punt van godsdienst niet al te kieskeurig was uitgevallen, wellicht dat eenige artikelen van het oude geloof met het nieuwe waren saamgesmolten, doch dit alles moet men buiten rekening laten, men dient alleen te letten op den algemeenen vorm en dan komt men spoedig tot de slotsom, dat hunne onderneming als goed gelukt mag worden aangemerkt. Het beeld der Maagd was binnen de muren van Tenochtitlan's grooten tempel geplaatst en de rijen der slachtoffers, die weleer den dood in de armen liepen, waren thans vervangen door eene processie ter eere van den waren God. De Spaansche regeering wilde op hare onderdanen van het blanke ras de wetten van onbepaalde opperheerschappij toepassen, die in Europa algemeen ingang handen gevonden, nogtans met dit verschil, dat zij die in Mexico waren geboren, met een zeker wantrouwen werden behan-

deld en uitgesloten waren van die rechten waarop zij aanspraak hadden. Men bestuurde de kolonie even als men het opzicht zou voeren over eene boerderij of pachthoeve; niemand kwam op het denkbeeld om haar dezelfde rechten als het moederland toe te kennen. Er mochten geene Europeesche voortbrengselen van nijverheid worden ingevoerd dan uit Spanje, en daarmede nog niet tevreden, werkte men het aanleggen van zulke inlandsche fabrieken tegen, die op de invoering van Spaansch fabrikaat van nadeeligen invloed zouden kunnen zijn. Men trachtte het aankweeken van bananen, het voornaamste voedingsmiddel van het volk, te verbieden en van den opbrengst der gemeentegoederen werd mede de schatkist gestijfd. In een woord, het was alsof men het er op gemunt had om alle bronnen der nationale welvaart uit te putten. Zulk een stelsel kan niet anders dan de wederspannigheid der inwoners gaande maken, door smokkelarij en door alle kronkelwegen die der sluikhandel ten dienste staan tracht men de onbillijke voorschriften der wet te ontduiken en zonder dat men zich zelven verrijkt, benadeelt men den algemeenen bloei. En dit was het werk der Mexicanen waaraan zij al hunne bemoeiingen dienstbaar maakten.

Had Mexico eene nieuwe richting kunnen volgen, voorgelicht door de stem van den godsdienst en de beginselen eener strenge zedelijkheid, dan zou het nog niet op den rand des verderfs hebben gestaan, dan ware deze ongelukkige natie nog eene laatste kans van redding overgebleven, doch dit was helaas het geval niet. De geestelijken die in de eerste tijdperken der volksontwikkeling of liever tot aan het aanvangspunt van den nieuweren tijd de krachtigste voorstanders en de ware vertegenwoordigers van een godsdienstigen en zedelijken levenswandel waren geweest, zij die het volk hadden voorgegaan om naar plicht en geweten te handelen, waren in hunne gedragslijn merkelijk afgeweken van den weg, dien hunne goddelijke Meester hun door voorbeeld en leering had aangewezen; hun aantal was zeer aangegroeid, want zij telden meer dan zeven en zeventig duizend leden, en hunne bezittingen stonden daarmede in verhouding, te dien opzichte bleef er dus niets te wenschen over, doch van den anderen gaven hunne handel en wandel ruimschoots aanleiding tot ontevredenheid. Het zedelijk gedrag, bij voorbeeld, was bij velen verre van onberispelijk en het hun opge-

EEN VAN DE MARKT KOMENDE INDIAAN. DE HOUTSKOOLVERKOOPSTER.

legde priester-celibaat werd door menigeen niet meer geteld. In de dorpen gaven de priesters zich zelfs de moeite niet om hunnen omgang, die met de kerkelijke wetten in strijd was, geheim te houden, en zulke voorbeelden vonden in de andere standen maar al te getrouwe navolging. Zoo kon Mexico op het einde der achttiende eeuw als toonbeeld gesteld worden van eene bijna algemeene zedeverbastering en indien eene natie zoover gezonken is, dan staan haar slechts twee wegen open, dan heeft zij te kiezen tusschen eene algeheele hervorming of een onvermijdelijken ondergang.

IV.

Zoo stonden de zaken in Mexico toen de zegepraal der Fransche wapenen, in Spanje zoowel als in geheel Europa, den val bewerkte van den afstammeling van Lodewijk XIV. Aan weerszijden van de Pyreneeën waren de Bonapartes in de plaats der Bourbons opgetreden; deze gebeurtenis bleef niet zonder invloed op Mexico, de kolonie zag een nieuw tijdperk in het verschiet, de tijdsomstandigheden zouden haar lot een keer doen nemen en thans meende zij het oogenblik gunstig om de boeien te verbreken die haar zoo lang en zoo vreeselijk hadden gekweld.

Al gaf de stedelijke raad van Mexico zijne gehechtheid voor de vervallen dynastie te kennen, toch verlangde hij dat er eene nationale vergadering werd bijeengeroepen; de onderkoning had hiertegen geene bedenking, doch bij de hooge regeeringsleden vond dit voorstel een even hevigen als hardnekkigen tegenstand. Zulk eene onverdiende bejegening bracht de gemoederen der Creoolsche bevolking aan het gisten, reeds lang had zij de willekeurige overheersching van de vertegenwoordigers uit het moederland met weerzien verdragen, thans stond zij tegen hare verdrukkers op, terwijl de voortvarendheid en de nadrukkelijke manier van handelen die haar kenmerkte zulk een algemeenen bijval vond, dat het meerendeel zich bij de oproerigen aansloot, om door krachtige samenwerking de vluchtig bedachte plannen even vluchtig ten uitvoer te brengen. Een geleerd, schrander en ervaren priester, Hidalga geheeten en pastoor van het stadje Dolores, stelde zich aan het hoofd der oppositie, ofschoon reeds meer dan zestig jaar oud, wist hij de menigte met tact

te leiden en was als het ware de ziel van den opstand. De banier der onafhankelijkheid was ontrold en de pastoor van Dolores behaalde de eene overwinning na de andere, totdat hij de hoofdstad was genaderd; hier werd de eerste geregelde veldslag geleverd, waarbij de aanvoerder die zich zoo vrijwillig met de zaak inliet, werd gevangen genomen en gefusilleerd.

Weldra vertoonde zich een tweede priester op het oorlogstooneel; pastoor Morellos een der vrienden van Hidalgo had de vaan uit diens stervende handen overgenomen, doch nadat hij met afwisselend geluk de strijdmacht had aangevoerd, trof hem hetzelfde lot van zijn vriend, ook hij viel den vijand in handen en werd gefusilleerd; een derde priester, die hen opvolgde, Matamoros geheeten, mocht evenmin zijn plan met goeden uitslag bekroond zien, hem viel het zelfde lot ten deel, dat zijne voorgangers hadden ondergaan. Zoo moest Mexico's onafhankelijkheid tegen hoogen prijs worden gekocht en met het bloed harer eerste voorstanders worden bezegeld, doch dit was juist een krachtig werkend middel om de omwenteling, die in verschillende veldslagen had gezegevierd, in de gemoederen dieper wortel te doen schieten. In 1812 werde cortes geconstitueerd, waaruit de Spanjaarden, ter oorzake hunner kwade trouw, door de kiesgerechtigden werden verwijderd.

De verdreven koning van Spanje, Ferdinand VII had de teugels van het bewind weder in handen genomen, doch in plaats dat de revolutionnaire geest, die onder het volk heerschte, verflauwde, was het alsof de verbittering tegen het moederland met den dag toenam. De koning verklaarde de Mexicaansche constitutie wel als niet geldig, hij verleende zijnen onderkoning wel hoogere macht en deed de inquisitie, die natuurlijk was afgeschaft, weder in werking treden; doch al deze maatregelen waren slechts in staat om de woede des volks, die weldra haar toppunt zou hebben bereikt, in een noodlottigen opstand te zien overslaan. De Criool Iturbide, een Mexicaansch veldheer, plaatste zich stoutmoedig aan het hoofd der Independenten (1820), bracht hun leger op een geregelden voet, veroverde Mexico, behaalde menige schitterende overwinning op den Spaanschen onderkoning, dwong dezen het verdrag te teekenen, dat bekend is onder den naam van *Plan van Iguala*, en bracht alzoo de werkelijke scheiding tot stand, tusschen Mexico en het moederland, zoodat aan de Spaansche overheersching een einde was gemaakt. De

lof van Iturbide weerklonk van mond tot mond, door zijne krijgslieden vergood en door het volk op de handen gedragen, werd hem op den 21 Juli 1822 met eene meerderheid van een en zeventig tegen vijftien stemmen de kroon geschonken en liet hij zich onder den naam van Augustinus I als keizer van Mexico uitroepen. Bij zijne krooning en die zijner gemalin werd in Mexico's hoofdkerk dezelfde praal aan den dag gelegd en dezelfde plechtigheid in acht genomen als bij de wijding van Napoleon en Josephine in de Onze-Lieve-Vrouwekerk (*Notre-Dame*) te Parijs.

Deze regeering was echter van korten duur, want tusschen den keizer en de Cortes waren de grootste oneenigheden gerezen zoodat de wensch naar een nieuw bestuur zich meer en meer openbaarde. De generaal Santa-Anna, een der bevoorrechte onderdanen van Iturbide plaatste zich aan het hoofd der misnoegden en dwong zijnen vorst afstand van den troon te doen (1823). Wel werd hem een jaargeld van honderdvijfentwintigduizend francs toegedacht, voor de diensten die hij aan de zaak der Independenten had bewezen, doch tevens werd hij uit het land verbannen en buiten de bescherming der wet gesteld, ingeval hij mocht wederkeeren. Iturbide nam hierop de wijk naar Europa, vestigde zich eerst in Italië doch hield later te Londen verblijf, waarna hij in 1824 naar Mexico terugkeerde, om weder bezit te nemen van zijnen kroon; doch bij zijne aankomst in Mexico gevangen genomen, werd hij 19 Juli 1824 te San-Antonio-de-Padilla gefusilleerd.

Intusschen was na de vervallen-verklaring van den keizer wederom een republikeinsch bestuur opgetreden, al de staten van Mexico hadden zich tot een verbonden Vrijstaat geconstitueerd, die zijne onafhankelijkheid bevestigde met de bloedige doch schitterende overwinning, door de Mexicanen op de legerscharen van Ferdinand VII behaald, bij den slag van Tampico in 1829. Sedert hebben een groot aantal verstandige, bekwame en moedige mannen elkaar in het presidentschap opgevolgd, terwijl geen hunner iets deugdelijks en duurzaams tot stand heeft kunnen brengen, omdat deze bodem, als ik mij zoo eens mag uitdrukken, zich niet leende tot het aannemen van de instellingen, die zij er wilden invoeren; gedurende een ruim tijdvak heeft men Mexico ten prooi gezien aan oproer en regeeringloosheid, aan buitenlandsche oorlogen en inwendige

verdeeldheid, die geene macht of geen gezag heeft kunnen stuiten. Tevergeefs zag het om naar leniging in zoovele rampen; met minachting werd het afgewezen bij de verschillende vorstenhuizen, wien het een souverein afsmeekte en zelfs moest het de schande dragen, den vijand, nl. de Vereenigde Staten, binnen zijne grenzen te zien dringen en hem bij den vrede van Guadelupe in 1848 een aanzienlijk grondgebied af te staan, nadat reeds vroeger eenige staten zich van de Republiek hadden losgescheurd en zich voor onafhankelijk hadden verklaard. De teugelloosheid en ongebondenheid der bevolking namen hand over hand toe; en het ging zelfs zoover dat de vreemdelingen aan allerlei onrechtvaardigheid en knevelarij van den kant der inlanders waren blootgesteld, zoodat zij een broep deden op den bijstand der Europeesche mogendheden; deze zouden wellicht zoo spoedig het oor niet hebben geleend aan de ingezonde klachten, zoo niet de Cortes hunne ontevredenheid hadden gaande gemaakt door een besluit uit te vaardigen, waarbij bepaald werd, dat alle buitenlandsche schulden in de eerste twee jaren niet behoefden te worden betaald; Mexico had zich op de Europeesche markten te diep in schulden gestoken dan dat er geene krachtige betoogen werden ingediend aan den president Benito Juarez en de toenmalige regeering, doch zonder goed gevolg, zoodat Engeland, Frankrijk en Spanje besloten eene vereenigde expeditie naar Mexico te zenden ten einde voldoening te eischen. Engeland zou zorgen voor de vloot, terwijl de andere twee mogendheden in de landmacht zouden voorzien.

In Januari 1862 landden de troepen te Vera Cruz en vaardigden de vereenigde bevelhebbers aan het Mexicaansche volk eene proclamatie uit, waarop geen acht werd geslagen; doch toen zij zich gereed maakten om op de hoofdstad aan te rukken kwam de regeering tot andere gedachten, zij stelde eenige voorwaarden, die destijds algemeen werden goedgekeurd, doch welke Frankrijk's keizer later niet wenschte te bekrachtigen; Engeland en Spanje zagen thans van de expeditie af, doch in April van hetzelfde jaar ging Frankrijk tot eene formeele oorlogsverklaring over. Niet zonder inspanning van alle krachten wisten de Fransche troepen zich van de sterkste steden meester te maken en zich in de stad Mexico te vestigen; de president Benito Juarez werd als een troonoverweldiger behandeld, en door den Franschen Opperbevelhebber werd

eene vergadering der aanzienlijkste personen bijeengeroepen, om over den aanstaanden regeeringsvorm te beraadslagen. Door deze vergadering werd besloten eene constitutioneele erfelijke monarchie daar te stellen, welker vorst den titel van keizer zou dragen en later kwam men overeen om tot den troon uit te noodigen den Aartshertog Maximiliaan, een broeder van den keizer van Oostenrijk.

Dit aanbod werd aangenomen, met eene groote meerderheid werd Maximiliaan door de Mexicanen tot Keizer gekozen, zoodat de Aartshertog en de Aartshertogin Europa verlieten als Keizer en Keizerin van Mexico; doch het valt niet te ontkennen dat het eerste tijdperk hunner regeering hun dikwijls zorg en kommer baarde, want de inboorlingen, ofschoon ze onderling steeds in opstand zijn, koesteren een ingeboren haat tegen alle vreemde overheersching, zoodat de nieuwe vorst alleen door de tegenwoordigheid der Fransche troepen in zijne waardigheid is gehandhaafd geworden. Behalve voor den tegenstand der Mexicanen, behoort hij zich in acht te nemen voor de tegenkanting van het volk en de regeering der Vereenigde Staten, die meer voorliefde gevoelen voor eene republiek, al is zij dan ook waggelende, dan voor monarchale instellingen. Bovendien wordt de tegenwoordigheid van Fransche troepen en van een Europeesch vorst, in de Vereenigde Staten voor een inbreuk gehouden op de beroemde leerstelling van Monroe 1), dat eene Europeesche macht in geen geval het recht heeft, zich met de belangen van het Amerikaansch vasteland in te laten.

Indien Mexico zich echter aan geen vreemden nabuur laat gelegen liggen, dan lijdt het geen twijfel of de Keizer zal zich met alle mogelijken ijver toeleggen op de verheven en schoone taak, die hem is voorbehouden. Het is zijn plan de fakkel der burgeroorlogen uit te dooven en de zoo verschillende onderdeelen, waaruit de Mexicaansche natie is samengesteld en die zoo menigmaal vijandig tegenover elkaar hebben gestaan, in één broederband saam te smelten. Hij wil zijn gezag beves-

1) Monroe, de vijfde President der Vereenigde Staten verklaarde, dat het Amerikaansche staatkunde was »zich nimmer te mengen in Europeesche onlusten of te dulden dat de Oude Wereld zich met de zaken der Nieuwe inliet, en elke poging van de Oude Wereld om hare staatsinrichting in een deel van Noord-Amerika over te planten, als gevaarlijk te beschouwen voor den Amerikaanschen vrede en de goede orde.

tigen, zijne grenzen tegen overweldigers verdedigen, een einde maken aan het ellendig staatsbeheer, dat gedurende drie eeuwen als een invretende kanker aan de volkswelvaart heeft geknaagd en in plaats van het onbillijke en valsche stelsel, het voordeel van het land te behartigen alleen opdat de regeering er door gebaat worde, het tegenovergestelde beginsel tot richtsnoer nemen, dat zich onvoorwaardelijk den vooruitgang en de beschaving, den bloei en de ontwikkeling van land en volk ten doel stelt.

Ter verwezenlijking van zulk een grootsch plan wordt gewis het doorzicht en de veerkracht vereischt van een man die het wel met de zaak meent en wien het ernst is daarvoor zijn leven en zijne krachten ten beste te geven.

Doch indien de taak zwaar valt, te grooter zal de zelfvoldoening zijn. Het zegt meer eene natie van den dwaalweg afbrengen en haar eene nieuwe richting doen volgen, dan haar veroveren; beter is het uit vervallen puinhoopen gebouwen op te trekken, dan de vernieling te voltooien, en wat mij betreft, ik ken geen hooger roem dan een land weder te herstellen in den rang, dien de Voorzienigheid het heeft aangewezen en dien de menschen het hadden doen verliezen.

VI.

Na omwentelingen zooals die, welke Mexico hebben beroerd, na eene verovering door geweld van wapenen en de vestiging eener nieuwe dynastie moest er het eerst aan het voorschrijven eener nieuwe grondwet gedacht worden.

Maximiliaan's eerste bezigheid was dus, een besluit uit te vaardigen dat de voorloopige verordeningen inhield, volgens welke het geheele rijk zou bestuurd worden.

Het eerste artikel verklaart dat de regeeringsvorm, die door den keizer wordt openbaar gemaakt eene gematigde monarchie is, die erfelijk is en aan welks hoofd een gekozen vorst staat, de ministers besturen den staat onder het oppertoezicht van den vorst; de keizer wordt bijgestaan door een Staatsraad bij het maken van wetten en reglementen en de ministers vergaderen slechts onder zijn toezicht. De rechter-

lijke macht wordt uitgeoefend door onafzetbare ambtenaren, die nogtans geene reglementen mogen daarstellen of de uitvoering der wetten mogen schorsen. De rechtszaken kunnen voor twee hoven worden gebracht, met voorbehoud van een hoogen raad, die belast is het nakomen der wettige vormen te handhaven.

Eene rekenkamer, voorzien van een wettig rechtsgezag, onderzoekt en vereffent alle financieele aangelegenheden des Rijks; door tusschenkomst van den minister van Staat worden hare belangen den Keizer voorgelegd. Voorloopig zijn er nog keizerlijke commissiën aangesteld om den loop der zaken nauwkeurig na te gaan, zorg te dragen voor de getrouwe uitoefening der wetten en de misslagen tegen te gaan, die in de uitoefening der macht mochten zijn ingeslopen. Verschillende gezanten waken in het buitenland voòr Mexico's rechten en belangen, terwijl consulaire agenten den handel beschermen. Op de kusten en in de zeehavens draagt het centrale bestuur de uitoefening van zijne macht over aan zee-prefecten en haven-kapiteins.

Het Mexicaansche rijk wordt evenals Frankrijk verdeeld in departementen, aan welker hoofd een prefect staat, die wordt bijgestaan door een departementsraad, gevormd uit een rechtsgeleerde, een beheerder der financiën, een grondeigenaar, een koopman en een industrieel. Deze laatste behoort in zekere departementen een eigenaar van mijnen te zijn. Al houdt de prefect gewoonlijk zijn verblijf in de hoofdstad van zijn departement, is hij niet minder verplicht dikwijls de verschillende plaatsen zijner afdeeling te bezoeken; hem is een plaatsvervanger toegevoegd in geval van ontstentenis door overlijden of eenige andere omstandigheid. De prefecten worden door den Keizer benoemd, terwijl zij zelven behoudens keizerlijke goedkeuring de onder-prefecten benoemen, die aan het hoofd der arrondissementen staan.

Iedere gemeente wordt bestuurd door eene gemeente-politie, welker aantal leden in verhouding staat tot de sterkte der bevolking; daartoe behooren alcaden, junta's, gemeenteraden en commissarissen. De alcaden, die in de hoofdstad door den Keizer en in de departementen door den prefect, behoudens keizerlijke bekrachtiging worden benoemd, kunnen na een jaar dienst hun ontslag nemen. Het is hunne plicht de vergadering te presideeren, de wetten, reglementen en besluiten van de hooge

regeering af te kondigen en zoowel rechtens als buiten het recht de gemeente te vertegenwoordigen. In de steden die meer dan twintigduizend inwoners tellen, mogen de alcaden hunne plaats laten bekleeden door adjuncten. De leden van den raad worden rechtstreeks door het volk gekozen en elk jaar treedt de helft af.

Het rijksgebied is in acht militaire afdeelingen gesplitst, welker bevelhebbers door den Keizer worden benoemd. Zooals in elken geregelden Staat is de militaire macht in vredestijd slechts de gewillige medehulp van het burgerlijk gezag en alleen door tusschenkomst van dit laatste komt zij met de burgers in aanraking; geheel anders is zulks in vestingen of in plaatsen waar het noodzakelijk is de krijgswet te doen gelden.

Alle openbare werken worden uitgevoerd onder het toezicht der afgevaardigden van het centraal bestuur.

De grenzen van het rijk, dat in vijftig departementen is verdeeld, zijn als volgt: ten noorden de scheiding, die is vastgesteld bij het verdrag van Guadelupe en Mesilla; ten oosten de Zee der Antillen en de Engelsche factorij Walis; ten zuiden de republiek Guatemala; ten westen de Stille Oceaan.

De regeering van Keizer Maximiliaan waarborgt aan alle onderdanen gelijkheid voor de wet, onschendbaarheid der bezittingen, persoonlijke veiligheid, vrije uitoefening van godsdienst en vrijheid om zijne meeningen te uiten; derhalve genieten de Mexicanen vele voorrechten.

Deze groote beginselen zijn in de verordening vervat, die Keizer Maximiliaan den 10 April 1865 uitvaardigde, op zijn paleis te Chapultepec. Deze verordening, waarvan alle wetten die thans in Mexico tot stand komen, slechts de uitbreiding en de toepassing zijn, houdt zooals men opmerkt, alle groote beginselen in welke de heerschende beschaving vorderen; allen wordt hunnen bepaalden werkkring aangewezen, waarin zij zich kunnen bewegen zonder elkaar wederkeerig te benadeelen, terwijl aan kunst, wetenschap en nijverheid vrije uitoefening wordt toegestaan, om zoo doende milde bronnen van welvaart te openen.

Overigens is het nieuwe rijk, door zijne ligging in de uitmuntende gelegenheid om een machtige Staat te worden. Het bestrijkt de twee grootste wereldzeeën, de eene kust is naar Europa gekeerd en ontvangt van daar alle voortbrengselen der moderne beschaving, terwijl de andere

het in gemeenschap stelt met de voornaamste Aziatische machten, Indië, China en Japan. Voegt daarbij de archipels waarmede het onmetelijk zeevlak dat zijnen bodem besproeit, als het ware, is bezaaid, en welker bedrijvige bewoners het middel aan de hand geven, om met hen in handelsbetrekking te treden, dan is het mogelijk zich een denkbeeld te vormen van de vele hulpmiddelen, die dit volk ten dienste staan om welvaart en beschaving te bevorderen.

Ten noorden door de Vereenigde Staten, ten westen door den Stillen Oceaan en ten oosten door Texas en den Atlantischen Oceaan begrensd, paalt het ten zuiden aan den kleinen Staat Guatemala, terwijl het door de landengte van Panama in verbinding staat met de zuidelijke Staten, Nieuw-Grenada, de republieken Ecuador en Venezuela; Peru, de Guiana's, Brazilië, Bolivia, Chili, Rio de la Plata, Uraguay, Paraguay, in een woord met die geheele verzameling van Staten, waaruit Zuid-Amerika bestaat; de noordelijke en zuidelijke grenzen zijn dus niet minder gunstig, dan die waardoor het met twee werelden in verbinding staat. De Vereenigde Staten, die niet langer door een verderfelijken oorlog worden verdeeld, zetten al wat hen omgeeft kracht en leven bij, terwijl Spaansch Amerika, een wereld die zich verjongd gevoelt en waar ingedommeld rusten voor nijvere werkzaamheid heeft plaats gemaakt, door zijn toenemend vertier en zijn uitgebreiden in- en uitvoerhandel, ook voor Mexico een spoorlag is om zijne voortbrengselen ter markt te brengen, of zijne benoodigdheden op te doen en aldus een ruilhandel te doen geboren worden, waardoor de wederkeerige betrekking tusschen beide natiën wordt bevestigd.

De tegenwoordige bevolking van Mexico bedraagt ongeveer acht millioen zielen, waarvan meer dan vier millioen tot het echt Indiaansche ras behooren, hetwelk door Cortez werd veroverd; het gemengde ras, meerendeels ontsproten uit de vereeniging van de Indianen met de vreemde natiën, heeft de overhand; zwarten en mestiezen zijn er slechts in gering aantal vertegenwoordigd, terwijl de blanken nauwelijks het zevende gedeelte der bevolking uitmaken.

Uit hetgeen wij vroeger van de beschaving der Azteken hebben gezegd, kan men gemakkelijk afleiden, dat de Indiaan in hooge mate vatbaar is voor verstandelijke en zedelijke ontwikkeling; het ontbreekt

hem noch aan wilskracht, noch aan geestvermogens, indien hij slechts onder eene goede leiding staat, dan kan hij het in wetenschappelijke kennis zeer ver brengen. Overigens is er in Mexico nog plaats genoeg om een aanzienlijk getal landverhuizers op te nemen en op deze wijze een nieuw volk te doen geboren worden, vele plaatselijke omstandigheden dragen er het hare toe bij om de grootste verscheidenheid van menschenrassen hier hun vaderland te doen weervinden, het verschil van klimaat en voortbrengselen maken het mogelijk dat allen hier eene woonplaats naar hun genoegen aantreffen, want na de invallen der Vereenigde Staten, die herhaalde malen Mexico tot den afstand van grondgebied hebben gedwongen, is de tegenwoordige oppervlakte driemaal zoo groot als die van geheel Frankrijk. Ofschoon de landbouw nog niet tot eene gewenschte hoogte is opgevoerd, is de grond zoo vruchtbaar en de aard der voorkomende planten zoo voortreffelijk, dat eene betrekkelijk sterkere bevolking dan in de meest begunstigde landen van Europa hier gevoed zou kunnen worden. Het koren brengt er een driemaal zoo grooten oogst op als bij ons; een bunder bananen is voldoende om honderd menschen van voedsel te voorzien; manioc en maïs zijn onuitputtelijke hulpmiddelen. In de onmetelijke vlakten, waar het vee zoo goed als in het wild loopt en aan zich zelven is overgelaten, neemt het spoedig in wasdom toe en vermenigvuldigt zich tot in het oneindige; doch er zijn nog meerdere hulpbronnen, die Mexico tot zulk een gezegend oord maken, waar alle natiën zich, als het ware, in hun bakermat kunnen verplaatsen. De bodem is even geschikt tot de suiker- en koffieteelt als tot het aankweeken van cacao, indigo en cochenille, terwijl ook de katoenplant vrij goeden opbrengst geeft; voegt men daarbij het goud en zilver, hetwelk in de mijnen voorhanden is, dan zal men moeten instemmen dat handel en industrie in Mexico voor eene uitbreiding vatbaar zijn, die slechts schaars zijne wederga vindt. Al die onschatbare voordeelen worden thans bijna niet gerekend, het land ligt daar onbebouwd, als had het geene waarde en indien men de opbrengst der zilvermijnen buiten rekening laat, dan mag men overigens besluiten, dat dit heerlijke land noch voor zich zelf, noch voor eenig ander volk bijzondere voordeelen afwerpt; maar deze slechte verhouding tusschen de voortbrengingskracht en de werkelijke voordeelen die de grond oplevert, moet

HET SANTO DOMINGO-PLEIN TE MEXICO.

een einde nemen onder een bekwaam en doortastend staatsbestuur.

Zooals wij hierboven reeds opmerkten bevindt zich Mexico's rijkdom niet alleen boven de oppervlakte van den bodem en wat de aarde in haar binnenste verbergt, kan zeer goed opwegen tegen al wat zich boven den beganen bodem vertoont. Tot in 1848, het tijdstip waarop de ontzaggelijke goudschat in Californië is ontdekt, bekleedde Mexico eene eerste plaats onder de landen, die ons edele metalen opleverden. Onder Montezuma waren de Azteken reeds eenige zilveraders op het spoor gekomen, doch uit hoofde van hunne onbekendheid met de scheikundige bewerking, konden zulke lagen hun slechts van dienst zijn, die geheel zuiver metaal inhielden; deze waren natuurlijk zeer schaars, want het zilver doet zich bijna altijd vermengd met zwavel, arsenicum, spiesglas en andere zelfstandigheden voor, die men daaruit moet weten te verwijderen. Het goud integendeel wordt bijna altijd onvermengd aangetroffen, dit maakt ons duidelijk, waarom zelfs in landen waar veel meer zilver dan goud voorhanden is, dit laatste nogtans het meest in het bezit der inboorlingen wordt gevonden. Gedurende de Spaansche overheersching leverde Mexico in het begin der achttiende eeuw, zoowel in goud als zilver niet meer dan voor dertien millioen gulden aan edele metalen; vijftig jaar later vinden wij dit cijfer tot op twee en dertig millioen aangegroeid en in het begin dezer eeuw is het tot op vijf en zestig millioen gestegen, zijnde het zilver daarbij voor negen tiendedeelen vertegenwoordigd; niettegenstaande de burgeroorlogen die zoo lang en zoo vreeselijk hebben gewoed, bekleedt Mexico heden ten dage nog de eerste plaats, onder alle landen der wereld, die ons van zilver voorzien, gerust mag men aannemen dat de zilvermijnen er ontelbaar zijn; overigens onderscheiden zij zich minder door de hoeveelheid metaal, die in elk harer afzonderlijk voorkomt, dan door hare uitgestrektheid, want tot in het oneindige loopen zij onder den bodem voort. De ontgonnen mijnen zijn niets in vergelijking van de tallooze aders die nog onbewerkt daar liggen en tot welker gedeeltelijke opdelving duizenden menschenhanden benoodigd zouden zijn.

Evenals Europa en Noord-Amerika zal ook Mexico eenmaal in het bezit zijn van een spoorwegnet, thans moet het zijne krachten nog inspannen tot het aanleggen van gemakkelijke en veilige wegen; de

rivieren en kanalen kunnen niet genoegzaam voorzien in de allernoodzakelijkste middelen van gemeenschap en inderdaad wat bevaarbare rivieren betreft, laat Mexico nog zeer veel te wenschen over. Men treft er wel eenige meren aan, doch hun aantal is niet aanzienlijk met betrekking tot de grootte des rijks, en daarbij is hun water zoo zoutachtig dat dit noch voor de besproeiing van het land, noch voor huiselijk gebruik kan dienen. Op het hooge tafelland mogen beken en bronnen een zeldzaam verschijnsel genoemd worden, meer zeewaarts komen ze veelvuldiger voor, doch ook daar is het land eigenlijk karig bedeeld.

GUATEMALA.

I.

Tusschen de beide wereldzeeën en tusschen de beide Amerika's strekt zich een ongemeen groot land uit, welks vruchtbare vlakten, die zich leenen tot aankweeking van allerlei gewassen, doorsneden zijn met meren, bezet met bosschen en doorweekt met de lavastroomen der vulkanen, ik bedoel den voormaligen Bond van Guatemala.

Dit land wordt begrensd ten noorden door den Mexicaanschen Staat Chiapa en Yucatan; ten westen wederom door Chiapa en de Mexicaansche provincie Axica; ten zuiden door den Stillen Oceaan; ten oosten door Columbia en de Zee der Antillen. De grondsoppervlakte heeft eene lengte van 1620 en eene breedte van 594 Ned. mijlen, de kustontwikkeling bedraagt op sommige plaatsen meer dan 2000 mijlen en het bezit tal van eilanden, die even vruchtbaar als schoon zijn. Eene bergketen, die het geheele land doorsnijdt, verbindt de Coldillera van Zuid-Amerika met het groote bergsysteem van Mexico en doet aan beide zijden talrijke waterstroomen nederstorten. De voortbrengselen van dezen bodem bevatten, evenals die van Mexico, zoowel alle verscheidenheden van den tropischen plantengroei, als die der koude en gematigde luchtstreken. Hier wordt indigo geteeld, die in de geheele wereld haars gelijken niet vindt, voorts orlean, sasparille, cacao en allerlei kostbare houtsoorten; het koren is er reeds zeer lang inheemsch, de door de Spanjaards geplante wijnstokken leveren voortreffelijken wijn en de opbrengst van den maïs is mede zeer aanzienlijk; troepen van allerlei

wilde dieren houden zich op in de bosschen, die tevens tot verblijf dienen van vergiftige slangen en ontelbare kudden dolen in de onmetelijke vlakten rond. In mineralen rijkdom behoeft de grond niet onder te doen, voor de schatten die boven zijne oppervlakte zijn verspreid en de kolonist, wien het er om te doen is, eene mijn te ontginnen, kan hier eene keus doen tusschen koper, goud en zilver.

Guatemala werd door de Tolteken veroverd, bijna op denzelfden tijd toen deze zich van Mexico meester maakten. Het was door verschillende volksstammen bewoond, die zij gedeeltelijk naar het zuiden verdrongen, om bij de overblijvenden zich aan te sluiten, welker taal en zeden door hen spoedig werd aangenomen. Aldus tot eene natie vereenigd, brachten zij het weldra tot een tamelijk hoogen trap van beschaving en verzetteden zich met inspanning van alle krachten tegen de aanmatigende eischen van Mexico, dat zijne strijdmacht op hun grondgebied had afgezonden, om hen onder het juk te brengen. Zij bezaten groote, schoone en rijke steden en prachtige paleizen, welker overblijfselen nog heden ten dage, elken reiziger, met bewondering en ontzag vervullen; het paleis van Guatemala's koning behoorde tot een der wonderen van de nieuwe wereld, de voorgevel van dit gebouw was niet minder dan twaalfhonderd voet lang, terwijl de daarmede in harmonie staande onderdeelen verhoogd werden door de kostelijke bouwstoffen, die bij het daarstellen in het minst niet waren ontzien. Indien men thans deze plaatsen beschouwt, ziet men daarin de welsprekende getuigen van de vergankelijkheid van wereldsche macht, zij mogen als toonbeeld dienen, dat alle praalvertoon en vorstelijke weelde den scherpen tand des tijds niet kunnen trotseeren, want de nakomelingen van dit groote volk kwijnen thans ongekend en verlaten weg, hunne trotsche gebouwen zijn door ellendige hutten vervangen, van hunne prachtige kleederdracht zijn nog slechts schamele lompen over en in plaats van rijk behangen zalen is hun akelig verblijf bekleed met eene mat, waarop ze als dieren neerliggen, verzonken in onkunde en bijgeloof; zoo slijten zij hunne dagen in kommer en armoede, het allernoodzakelijkste tot instandhouding des levens is hun niet toegedacht, slechts in hunne dringendste behoeften kunnen zij voorzien of, indien ik mij duidelijker wil uitdrukken, zij hebben niet meer dan genoeg, om niet van gebrek om te komen.

De aloude staatsregeling van Guatemala droeg de onmiskenbare blijken van door een ontwikkeld volk te zijn opgesteld, terwijl zij tevens getuigt voor eene natie die reeds op een zeer hoogen trap van beschaving stond. De regeeringsvorm was monarchaal, doch de koning werd ter zijde gestaan door eene machtige en tevens onderdanige aristocratie; machtig door haren invloed en hare overwegende kracht op het volk en niettemin ondergeschikt aan den vorst.

De troonsopvolging was even als bij ons geregeld, alleen met dit onderscheid, dat een onervaren erfgenaam wel immer zijn titel behield, doch van de werkelijke macht werd ontzet. Den vorst was een zoogenaamde groote raad toegevoegd, tellende vier en twintig leden, die met hem alle Staatszaken behartigden; de raadsheeren hadden bovendien de wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht in hunne handen, ook viel hun het zoozeer gezochte voorrecht ten deel, op hunne schouders den koninklijken draagstoel te mogen torschen bij de wandelingen van hunnen vorst. In de voornaamste steden was het gezag opgedragen aan gouverneurs, die door een raad waren omgeven, waarin uitsluitend de adelstand zitting had. Overigens werden alle ambten en bedieningen door edellieden vervuld, terwijl deze laatsten met nauwlettend oog waakten voor de verbastering van hun geslacht; indien een edelman eene vrouw van lageren stand huwde, dan was hij verplicht ook haren naam aan te nemen en den zijnen te laten varen; aldus tot den rang der plebejers vervallen, werd hij somtijds tot alle geringe diensten gebezigd, welke aan dien stand waren verbonden. Het strafboek van Guatemala droeg het kenmerk van die buitengewone gestrengheid, welke men aantreft bij volkeren, die de barbaarschheid der wilden nog niet geheel en al hebben afgeschud. Zoo werd de doodstraf uitgesproken over den schaker eener vrouw, den reeds eenmaal betrapten dief of den slaaf, die tweemaal zijn heer had durven ontloopen. Dezelfde straf trof den bedrijver van een heiligschennis of iemand die priesters had beleedigd, bovendien werd zijne geheele familie eerloos verklaard.

De koning zelf kon zich bij het begaan van misslagen niet beroepen op de onschendbaarheid van den kroon of op zijn verheven rang; hij was verantwoordelijk voor al zijne daden; de edelen die in een geheimen raad bijeenkwamen konden hem voor hunnen vierschaar dagen, hem

schuldig verklaren en zelfs ter dood veroordeelen, in welk geval onthoofding een einde maakte aan zijn leven. Overspelige koninginnen werden insgelijks met den dood gestraft, zij werden met haren medeplichtige geworgd, indien deze laatste van adel was; behoorde hij echter tot de volksklasse dan werden zij boven van eene rots afgeworpen; op alle vergrijp tegen den koning, inbreuk op de nationale vrijheid en doodslag werd mede de doodstraf toegepast met verbeurdverklaring der eigendommen, terwijl de familie tot slavernij werd verlaagd. In Guatemala had men slechts een gerechtshof, zoodat er geene herroeping van het vonnis kon plaats hebben; indien de aangeklaagde zijne misdaad bekende, dan werd zijn vonnis onmiddellijk voltrokken; ontkende hij ze, dan werd hij door marteling tot bekentenis gedwongen.

De inrichtingen van Guatemala evenals die van vele andere volkeren der nieuwe wereld, liepen zeer uiteen; zij waren als een zonderling mengsel van verfijnde zeden en ruwheid, van stille eenvoud en verregaand bederf, alsof de beide uitersten tusschen beschaving en barbaarschheid hier tot elkander wilden toetreden om vervolgens hand aan hand te gaan. Zulk een mengsel heeft noodzakelijk eene trapsgewijze verdooving van den levensgeest ten gevolge om eenmaal het juk te torschen, dat een machtige vijand hen tracht op te leggen. Guatemala heeft daarvan in vervolg van tijd de treurige ondervinding opgedaan.

Ferdinand Cortez die door de verovering van Mexico zulk een uitgestrekt gebied bij het moederland had gevoegd, zag zijne eerzucht nog niet geheel bevredigd, hij wenschte Guatemala onder denzelfden schepter vereenigd te zien en zulks kon naar zijn oordeel zeer gevoeglijk en zonder vele opofferingen van zijnen kant geschieden, want Guatemala was in zijn oog een nietig strookje gronds, hij beschouwde het voor een onderdeel van het groote Mexicaansche rijk, dat weldra zou zijn ten onder gebracht. Don Pedro Alvarado, een zijner kapiteins wien het aan heldenmoed noch onverschrokkenheid ontbrak, kreeg het bevel over de expeditie, die het beraamde plan tot verwezenlijking moest brengen; door Cortez voorgegaan bij het veroveren van Mexico, had Alvarado het overtuigend bewijs van hetgeen vastberadenheid en volharding in een veldheer vermogen, bovendien niet minder hakende naar het inoogsten van lauweren, wist hij zijne krijgslieden in gevaarvolle oogenblikken

met dien ijver aan te vuren, die als het ware de overwinning verzekert. Bij hunne verschijning op vreemden bodem, waren de verschillende stammen door een binnenlandschen oorlog in twist en tweespalt; Kieab-Tanub, de koning der Quichen, was in een vreeselijken strijd tegen de Zutigilen en alsof hij, door de omstandigheden van het oogenblik voorgelicht, begreep wat eene gemeenschappelijke samenspanning tegen den algemeenen vijand kon uitwerken, deed hij aan alle stammen den voorslag om zich bij elkaar aan te sluiten, tegen de overweldigers te velde te trekken en op deze wijze dat troepje krijgsvolk onschadelijk te maken; niet alleen werd zijn wijze raad van de hand gewezen, doch hij moest het hooren, dat Sinacam, de koning van het eigenlijke Guatemala, lafhartig genoeg was, om openlijk de partij voor de goden — zoo werden de Spanjaarden door de Indianen geheeten — op te nemen; ook bij de Zugitilen viel er voor hem aan geene vereeniging te denken. Zoo stond de koning der Quichen dus geheel alleen tegen de overmacht en ten bewijze dat hij dien naam niet bezoedelde, doch zich de vader van zijn volk wilde toonen, al stijgt de nood ook nog zoo hoog, moge dienen, dat hij zonder dralen zich tegen eene krachtige verdediging wapende. Jammer, dat hij de vruchten niet mocht plukken van zulk eene echt vorstelijke daad, met de degen in de hand zich aan de spits zijner dapperen te plaatsen en ware het noodig, zich voor zijn volk op te offeren, lag gewis in zijn aard, doch de vreeselijke dood maaide hem weg in het midden zijner toebereidselen. Zijn oudste zoon en opvolger Tecum-Uman volgde het voetspoor zijns vaders, hij verzamelde de geheele macht waarover hij kon beschikken en trok den kapitein van Cortez te gemoet met een leger van tweehonderddertigduizend strijders. Alvarado had slechts zevenhonderd vijf en dertig man voetvolk, honderd vijf en dertig ruiters en driehonderd Spaansche soldaten onder zijn commando, die door driehonderd pas onderworpen Indianen waren versterkt; bovendien had hij vier stukken geschut. Behoeft het nog gezegd te worden dat een missionnaris, Fra Bartolommeo geheeten, aan het leger was toegevoegd en zich reeds gereed maakte om weldra te prediken en te doopen.

De jonge koning der Quichen koos de vlakte van Tzaccahe tot slagveld alwaar hij zich in een verschanst kamp versterkte, dat den vij-

and niet zoo lichtelijk in handen zou vallen. De Spanjaarden rukten steeds langzaam voort, zij waren even voorzichtig als lieden, die wel weten dat ze in gevaar verkeeren, doch die niet willen verschalkt worden. Nu en dan kwamen zij met vijandelijke troepen in botsing en steeds waren zij als overwinnaars uit den strijd getreden, kleine gevechten konden hen niet bevredigen, want alle schermutselingen vielen in hun voordeel uit, de steden, die zij op hun doortocht voorbijtrokken werden stormenderhand ingenomen, sommige hadden zich ook vrijwilllg overgegeven, doch thans zou de strijd een ernstiger karakter aannemen, daar zij zich weldra tegenover de legerscharen zouden bevinden, die door den koning in persoon werden aangevoerd. Er volgde een bloedige slag, die van beide kanten met verdubbelde woede toenam en zelfs ten aanzien en in het midden van de strijders, had er een duel plaats tusschen de beide aanvoerders, hetwelk met den dood van Tecum-Uman eindigde. Toen de koning was gevallen, heerschte er in het leger de grootste verslagenheid, de troepen liepen verstrooid uiteen en de veldslag eindigde met een volkomen nederlaag. Alvarado had de reeks zijner schitterende overwinningen geopend, het groote pleit was beslist, Guatemala zou voor zijn zwaard bukken en hem zou een rang als die van Cortez ten deel vallen, waarmede hij zich in zijne verbeelding reeds bekleed zag.

Intusschen begonnen de Quichen in te zien, dat zij het onmogelijk tegen de goden konden volhouden, in macht stonden deze verre boven hen, dus waren zij op middelen bedacht en wat zij met geweld niet hadden kunnen verkrijgen, zou hun wellicht door list gelukken: zij wilden hen namelijk binnen hunne hoofdstad Utallan lokken en hen dan onverwachts op het lijf vallen; doch Alvarado die van het plan, dat zij tegen hem hadden gesmeed, de lucht had gekregen, verijdelde hunne pogingen, verklaarde Chignauiveelut, den opvolger van Tecum-Uman schuldig aan verraad en liet hem als zoodanig terechtstellen, droeg het opzicht over de stad aan zijn luitenant Juan de Leon Cardona op en nadat Sinacam, de koning der Kachiquels zich vrijwillig aan zijn gezag had onderworpen, rukte hij op Guatemala aan, alwaar hem niet de minste tegenstand werd geboden. Drie of vier schermutselingen, waarin hij de zege bevocht, waren voldoende om het verwaande zelf-

vertrouwen, van den overigens zeer dapperen stam der Zutigils, voor goed den bodem in te slaan. Zoo had Alvarado in den loop van een enkel jaar (1524) de drie voornaamste volkeren van Guatemala onder zijne heerschappij gebracht, met niet minder geluk dan bekwaamheid had hij gestreden, zijn roem weerklonk van mond tot mond en zijne eerzucht werd niet minder gestreeld. De Caciken kwamen hem vol ontzag te gemoet, stelden zich vrijwillig onder zijne hoede en deden hem zelfs het aanbod om met hem te velde te trekken tegen de Indianen van Escuintla, wier grondgebied zich langs den Stillen Oceaan ongeveer vierhonderd mijlen uitstrekte. Deze ongelukkigen waren nauwelijks met hunne overweldigers in aanraking geweest of zij begrepen dat de machten niet tegen elkaar waren opgewassen, en waren er slechts op bedacht om door blinde gehoorzaamheid en het aanbieden van geschenken hunne genegenheid te winnen.

De Spanjaarden die door den eenen veldtocht vermoeid, slechts verpoozing zochten in een volgenden slag, hielden daarna het oog gevestigd op de drie stammen Atiquipaca, Tacisco en Guazacopan, die zij mede aanvielen en ten onder brachten. De sterke stad Pazaco kwam na een nadrukkelijken en bloedigen tegenstand in hunne handen, doch Tesutla gaf zich vrijwillig over. Terwijl Alvarado deze wapenfeiten ten uitvoer bracht, versloeg zijn broeder de Masmen, maakte zich meester van de vesting Socolco en van het land onder den naam van Güetenango bekend en onderwierp de geheele provincie Totonicapan. Antonio de Salazar behaalde niet minder roem in de vallei van Sacatepeca, niet verre van Guatemala, alwaar hij eene vereeniging Indianen uiteendreef, die op het punt stonden òm het juk af te schudden.

De inname van de citadel van Mixco, op den top van eene steile rots gelegen, zoodat ze bijna ongenaakbaar mocht heeten, kostte den Spanjaarden meer tijd en meer inspanning, doch zette den kroon op al hunne overwinningen.

Eene poging tot opstand, uit hoofde van de knevelarijen van Gonzalo, en gedurende eene afwezigheid van Alvarado in stilte beklonken, had bijna al die gelukkige uitkomsten, waarvan wij reeds melding maakten, in rook doen vervliegen; doch de algemeene veldslag van den 22 November 1526 overtuigde de Indianen thans voor goed van hunne

4

minderheid, van dat oogenblik af aan, werd het hun duidelijk, dat het met hunne onafhankelijkheid gedaan was. Dit is dan ook hunne laatste opstand geweest, en sedert hebben de Spanjaarden niets meer van hen te vreezen gehad!

Alvarado, het wertuig van al deze veroveringen, mocht aan den eindpaald zijner daden gekomen, zijn droombeeld verwezenlijkt zien, Karel V meende hem nog niet eens naar waarde te beloonen, indien hij hem den titel schonk van kapitein-generaal, welke rang de onafhankelijkheid van Guatemala's overwinnaar in zich besloot; van nu af aan was hij onbeperkt gebieder, hij had zich losgewrongen uit het gezag van Cortez, bekleedde eene gelijke waardigheid als deze en zag zich een toekomst geopend, waarin eer, aanzien en macht, het drievoudig doel van zijn streven, hem tegenlachten.

II.

Bij de Spanjaarden kon men er zeker van zijn, dat de missionnairs nooit zeer ver van het leger waren verwijderd, dezen keer vooral toonden de nieuwe apostelen zich meer dan ooit op de hoogte van hunne verheven taak. Niet verre van den staat Honduras, tusschen het meer Petin ten noorden en de golf van Dulce ten zuiden, lag een gedeelte lands, dat de Europeanen nog niet in bezit hadden; reeds driemaal hadden zij een aanval gewaagd, doch steeds waren zij teruggedreven in de provincie Etuzulutlan, die men om die reden het oorlogsveld noemde, welken naam zij later verwisselde met dien van grond der oprechte vrede; eenige dominikanen, die hun leven voor hun geloof gaarne ten offer brachten, begaven zich daarheen onder het gevolg van Las Casas, die als evengelieprediker in de nieuwe wereld zooveel roem heeft verworven, het gelukte hun de Caciken en het meerendeel der bevolking te bekeeren. Weldra was de geheele provincie in de Spaansche macht, terwijl zij den godsdienst harer vaderen te gelijk met hare onafhankelijkheid verloor; om dezelfde redenen viel geen beter lot ten deel aan de landen, die naderhand zijn bekend geworden onder de namen van de provinciën Alcala, la Manche, Tologalpa, Tagusgalpa en een gedeelte van dat schoone land, hetwelk thans Costa-Rica wordt geheeten. Meer-

malen moesten de missionnairs hunnen ijver met den dood boeten, doch hun bloed scheen op geen onvruchtbaren bodem te vallen, want steeds waren er genoeg plaatsvervangers voorhanden.

De overwinnaar van Guatemala, Pedro Alvarado, stierf in 1541, na aan zijn vaderland uitstekende diensten te hebben bewezen. Eigenlijk gezegd, benoemde Karel V geen opvolger, doch bij besluit van den 20 November 1542, stelde hij een hof van toezicht aan, onder voorzitterschap van Alonzo de Maldonado, later gaf hij aan dit hof vele voorrechten en maakte het geheel onafhankelijk van Mexico. Allengs werd het merkbaar dat Alvarado, wien het aan tact noch veerkracht had ontbroken, het roer van den staat niet meer bestuurde: de Spaansche gouverneurs van Guatemala begonnen hun plicht te overschrijden, elkaar wederkeerig het toegestane grondgebied te betwisten, zoodat er eene verwarring plaats greep, die noodlottig kon worden voor den pas ontloken Staat. Het kwam zelfs tot een opstand: een zekere Rodrigo de Contreras, gouverneur van Nicaragua verlangde uitbreiding van zijn gezag en daar zulks niet goedschiks werd toegestaan, verhief hij de vaan des oproers tegen de opperste macht; spoedig echter werd hij overwonnen met al zijne aanhangers en medeplichtigen aan deze rustverstoring, de Spaansche macht werd wederom erkend en men geraakte weer tot de oude orde van zaken.

Thans begonnen de overwinnaars er over te denken, op welke wijze het grootste stoffelijk voordeel zou zijn te behalen en van dien tijd dagteekent dus de voortdurende wreede handelwijze, die zij de inlandsche bevolking deden ondergaan; het stond bij de Spanjaarden vast, het land zooveel uit te putten, als slechts mogelijk was, de bevolking uitmergelen was hunne leus. De Indianen werden niet behandeld als menschen, maar als nietige dieren; niet alleen werden hun de wapenen ontnomen, doch ze werden door middel van sterke dranken, waarvan zij bijzonder veel hielden, tot beneden het dier verlaagd, zoodat ze zelfs niet tot een wettigen opstand in staat waren. Hun deel was, zwaar en moeielijk werk te verrichten en daarbij werden door hunne opzichters het eigenbelang en de ruwe behandeling zoover gedreven, dat iedereen, die den naam van mensch op prijs stelt, blozen moet voor dergelijke ongehoorde wreedheden. De lezer gelieve slechts te dien opzichte een

ontegenzeggelijk bewijs te hooren van een geestelijke, die in verontwaardiging over de ellende, waarvan hij getuige is en waartegen hij niets vermag, zich aldus uitlaat:

»Wekelijks worden de Indianen als slaven verkocht voor twee stuivers zes duiten per stuk; onder geen voorwendsel mogen zij zich van hun werk verwijderen, 's avonds mogen zij niet eens naar hunne vrouwen gaan, al zijn ze nog geen duizend passen van hun dorp af; anderen worden mijlen ver heengeleid en mogen slechts Zaterdags avonds heengaan, als ze huns meesters bevelen vooreerst stipt hebben vervuld. Geen goed christen, wiens hart niet getroffen wordt, als hij ziet hoe die arme menschen gedurende de week door zekere Spanjaarden mishandeld worden. Er zijn er zelfs die de vrouwen der slaven verleiden, terwijl deze in het zweet huns aanschijns den grond bebouwen; anderen loopen hen met de zweep achterna, omdat zij te lui schijnen om te werken, sommigen verwonden deze beklagenswaardige wezens of slaan hen de hersenen in als zij zich tegen hunne verwijtingen willen verontschuldigen, zij nemen hen soms ook hun gereedschap af of onthouden hun loon gedeeltelijk of geheel en al. Ik kende er zelfs sommigen die gewoon waren, als zij hun tarwe hadden gezaaid en bijna niets meer met de Indianen te maken hadden, partij trokken van de omstandigheid dat de Indiaan zoozeer aan zijn gezin is gehecht; gewoonlijk lieten zij hen dan eerst eenige dagen hout aanhalen en vroegen hun daarna af, hoeveel ze voor hunne in vrijheidsstelling gaven; van den eenen vergden zij een reaal en van anderen soms twee of meer, zoodat zij niet alleen voorzien waren van hout, doch bovendien nog lang een gemakkelijk leven konden leiden ten koste van die arme menschen.... Zij laten die ongelukkigen soms dagen achtereen lasten torschen van meer dan vijftig kilo; die vrachten dragen zij op hun rug, doch door middel van een breeden lederen band, die aan den last is bevestigd, komt de geheele zwaarte op hun voorhoofd neer, juist boven hunne wenksbrauwen, die dan ook meestentijds daarvan zulke onmiskenbare teekenen dragen, dat dit soort van menschen gemakkelijk van de andere dorpsbewoners is te onderscheiden; door de sterke wrijving van den band verliezen deze menschen spoedig hun haar, terwijl hun voorhoofd geheel wordt afgeschaafd.

»Men zal eenigszins over den toestand van zulke slachtoffers kunnen oordeelen, als ik u doe opmerken, dat ik er wel gekend heb, die als ze uit den dienst der Spanjaarden waren ontslagen, alwaar zij tot loon niets dan verwondingen en stokslagen hadden bekomen, zich op eene mat nederleiden, met het vaste besluit, liever te sterven dan langer zulk een ellendig leven te leiden; zij wezen het voedsel dat hunne vrouwen hun aanboden van de hand en lieten zich liever doodhongeren, dan zich nog langer prijs te geven aan den smaad, den hoon en de verguizing hunner oversten.”

Wanneer de dwingelandij zulk een graad van afschuw heeft bereikt, schijnt het dat zij gedoemd is zich zelve te straffen door hare eigen overtredingen. In geen land werd de ondeugd zoo vrij den teugel gevierd, geene natie had het bederf zoozeer ingezogen; alle zedigheid werd met voeten getreden, terwijl men zich aan allerlei schandelijke misbruiken overgaf. Men kon zelfs de openbare rechterlijke macht niet meer vertrouwen, zij sloeg allerlei slinksche wegen in en huiverde voor geene misdaad, tenzij men haar slechts daarvoor betaalde; de beschaving had zich in alle dergelijke vormen, waarin zij zich vertoonde nog verfoeilijker aangesteld dan de barbaarschheid, waarvoor zij was in de plaats getreden.

Deze zedelijke verlaging van een geheel geslacht, die reeds twee eeuwen voortduurde kon niet meer met wortel en tak worden uitgeroeid, tenzij er krachtige maatregelen werden genomen; Guatemala had behoefte aan zulk een geduchten schok, die zich tot in het merg en been der natie doet gevoelen en eenen staat op zijne grondvesten doet schudden. De revolutionnaire geest die in Frankrijk was ontwaakt en de uitbarsting der omwenteling, die geheel Europa in rep en roer bracht op het einde der vorige eeuw, vond wel weerklank aan gene zijde van den oceaan, doch niet voor 1808; ten tijde van den inval der Franschen in Spanje, begon de gedachte aan onafhankelijkheid en vrijmaking ook wortel te schieten in dit gedeelte der nieuwe wereld. De nederlagen van Frankrijk en de terugkeer der Bourbons waren oorzaak dat het volk zich niet langer inhield, een rechtmatige wraak was op het punt van uit te barsten, niet onder de Indianen, die te zwaar in boeien lagen, om zich door eene gewaagde poging tot ver-

lossing te laten verblinden, doch de kolonisten zelven, de schreeuwende onrechtvaardigheid en de verwaande trots van Spanje moede, waren thans de leiders van den opstand tegen het erkende gezag. Spanje had voor zich eene vrij hevige grondwet uitgevaardigd en Guatemala wilde hierin het voorbeeld van het moederland volgen, alle verouderde wetten van de beperkte monarchie voor nietig verklaren en zich eene zelfde regeeringsvorm scheppen als in Spanje was aangenomen. In allerijl werd thans door de ambtenaren van het gouvernement, die met schrik zagen tot welk een hevigen graad de misnoegdheid was gestegen, eene vergadering bijeengeroepen van de eerste personen des lands en haar werd opgedragen zoodanige maatregelen te nemen als het algemeen welzijn gebiedend vorderde. De uitslag van deze bijeenkomst werd met klimmend ongeduld verbeid doch strekte ten bewijze, dat de regeering van hetzelfde gevoelen was als het volk, van haar ging de meening uit van eene algeheele scheiding tusschen de kolonie en het moederland en als wilde zij hieraan kracht bijzetten, vaardigde zij weldra een besluit uit, waarbij de kolonie hare eigene onafhankelijkheid verklaarde. Doch tegenover degenen die zoozeer verlangden naar de scheiding van Mexico en Spanje en die een bondstaat Guatemala wenschten, vormde er zich een nieuwe partij die de vestiging van eene monarchie van Centraal Amerika met een Bourbon op den troon, wilden doordrijven; de aanhangers van deze partij waren nogtans niet zeer talrijk, want de groote meerder heid was voor de onafhankelijkheid.

Intusschen was Iturbide als Keizer van Mexico geproclameerd en hij had niets liever gewenscht, dan Guatemala zich onder zijne kroon te zien vereenigen; te dien einde gaf hij dan ook de noodige bevelen; onder voorwendsel van bescherming, die men hem niet had gevraagd, liet hij talrijke legercorpsen naar de grenzen trekken en trachtte de inwoners aldaar met verleidelijke beloften te paaien, doch ofschoon sommigen de keizerlijke partij niet ongenegen waren, mocht Iturbide toch niet de voldoening smaken zijne plannen verwezenlijkt te zien. Op den 24 Juni 1823 werd er eene nationale vergadering gehouden en eene maand later verklaarde Guatemala zich zelve plechtig als een onafhankelijke staat, onder den naam van »de Republiek der Vereenigde provinciën van Centraal Amerika.” Een der eerste handelingen van de nieuwe

DE CATHEDRAAL TE HONDURAS.

republiek was de afschaffing der slavernij en het ware gewis moeilijk geweest den nieuwen loopbaan op heerlijker wijze te openen.

De groote bondsrepubliek werd verdeeld in vijf staten: Costa-Rica, Nicaragua, Honduras, San-Salvador en Guatemala. Elk dezer staten is onafhankelijk, voor zooverre zijn eigen bestuur betreft; de wetgevende macht wordt uitgeoefend door een congres van volksvertegenwoordigers, die met algemeene stemmen worden gekozen; voor elke dertigduizend inwoners is er een afgevaardigde. Deze behoeven niet voor eene zekere som in de belasting te zijn ingeschreven, doch het moeten burgers zijn, die zich ten minste reeds vijf jaar in de republiek hebben gevestigd en den ouderdom van drie en twintig jaar hebben bereikt. Het congres bezit een hooger gezag dan de gewone wetgevende macht, het heeft het recht om vrede te sluiten of oorlog te verklaren, om misdadigers gratie of vrijspraak te verleenen, het mag gerechtshoven aanstellen of liever commissiën belasten om de bijzondere zaken van den bond na te gaan. Elk jaar treedt de helft der congresleden af, doch deze laatsten zijn niettemin herkiesbaar.

Behalve het congres, heeft men ook een senaat, uit tien leden bestaande, dus twee uit elken staat; om daartoe verkiesbaar te zijn, moet men den ouderdom van dertig jaar hebben en in de republiek geboren zijn of reeds zeven jaar den titel van staatsburger dragen. De senaat der Vereenigde provinciën oefent geen wettige macht uit, doch hij neemt deel aan de werkzaamheden van de uitvoerende macht. Hij bekrachtigt de wetten en waakt voor de zorgvuldige naleving, hij zorgt voor de instandhouding der grondwet en houdt een wakend oog over de staatsambtenaren; hij is tevens de raadgever van den president, staat hem bij indien er gewichtige zaken aanhangig zijn en roept het congres bijeen in alle buitengewone gevallen. Van alle hooge ambten waartoe de president benoemt, stelt hij hem drie candidaten voor, tusschen welke zijne keuze zich moet bepalen. Ingeval de ambtenaren zich aan eene wetsovertreding schuldig maken, dan beslist de senaat of zoodanige personen moeten worden vervolgd en ten laatste houdt hij toezicht op de handelingen van den president der Republiek.

Die president, wien het uitvoerende bewind wordt opgedragen, wordt met algemeene stemmen van alle Staten gekozen, slechts vier

jaar mag hij deze post vervullen, na welk tijdsverloop hij echter herkiesbaar is. Die president kondigt de wetten af en heeft het opperbevel over de strijdmacht; hij schortst de openbare ambtenaren, zet hen af of roept hen ter verantwoording, mits de senaat de billijkheid der beschuldiging heeft erkend; beneden hem staan ministers die even als hij verantwoordelijk zijn voor hunne handelingen.

Het opperste gerechtshof bestaat mede uit gekozen leden, deze zijn belast de algemeene wetten na te gaan, het oog te houden op de buitenlandsche staatkunde en op de wetsverordeningen betreffende de zeevaart; zij hebben bovendien de bevoegdheid over de crimineele aangelegenheden der staatsambtenaren oordeel te vellen. Zij houden toezicht over de handelingen der mindere gerechtshoven en voorzien in de plaatsvervanging hunner leden door het voorstellen aan den president der republiek van drie candidaten voor iedere betrekking. De senaat kiest onder zijne plaatsvervangers en die van het wetgevend lichaam de vijf leden van een bijzonder gerechtshof, dat in geval van misdaad of vergrijp, over de ambtenaren van het opperste gerechtshof uitspraak doet en het laatste vonnis uitspreekt over de beschuldigingen die er tegen den president en den vice-president zijn ingebracht en waarover reeds door het hooge gerechtshof vonnis is geveld. Zooals wij hierboven reeds hebben opgemerkt, heeft elke Staat die een deel van de bondsrepubliek uitmaakt zijne bijzondere constitutie, zij allen hebben eene vergadering van volksvertegenwoordigers, een raad en een president.

Daar de Republiek der Vereenigde provinciën in de plaats trad van eene regering, die veerkracht noch vastberadenheid bezat, had zij dadelijk bezigheden in overvloed om overal en in alle opzichten de noodige verbeteringen tot stand te brengen; het allereerst begon zij met het onderwijs te regelen, omdat zonder dit hulpmiddel geene beschaving mogelijk is; op alle plaatsen werden scholen geopend en pastoriën gevestigd. De landbouw werd bijzonder aangewakkerd en ondersteund, welke pogingen met gewenschten uitslag werden bekroond; de uitvoer nam met den dag toe, zoodat het land in rijkdom begon te winnen. De wegen waren in zulk een ellendigen staat en de middelen van vervoer insgelijks, dat de waren uit Europa langer dan een maand onderweg waren

om over een afstand van ongeveer driehonderd en zestig mijlen, die Guatemala van de kust scheidden te worden vervoerd; dientengevolge begon men de wegen te verbeteren, evenals onderwijs en landbouw reeds waren herschapen en met niet minder ijver werd eene andere zaak behartigd, die ieders belangstelling opwekte, namelijk, het reusachtige plan van de doorgraving der landengte, waardoor eenmaal de beide wereldzeeën met elkander in gemeenschap zullen worden gesteld.

III.

Hoe is het mogelijk dat een staat, die door zulke gunstigė voorteekenen zooveel goeds van zich liet voorspellen, zoo spoedig door verdeeldheden wordt geschokt? De reden daarvan is niet zeer licht te ontmaskeren; twee partijen, de aristocraten en de democraten stonden plotseling tegenover elkaar als twee onverzoenlijke vijanden. De eerste wilden alle staten door dezelfde wetten geregeerd zien en deze partij bestond uit de rijkste, de meest gevestigde burgers van Guatemala, die tevens de geestelijkheid op hunne hand hadden. Tot de anderen behoorden vele jongelieden, die vol vuur en moed zich bijeenschaarden, ook zij verlangden een anderen toestand en verzetteden zich met alle macht tegen andersdenkenden. Weldra zag men het land aan de hevigste schokken ten prooi, geen middelen kon men te baat nemen om het dreigend gevaar af te keeren, dat reeds te lang als een donkere onweerswolk boven het hoofd hing en dat zich gewis bij de eerste gunstige gelegenheid in zijne vreeselijkste vormen zou vertoonen. Het congres had pas drie zittingen gehouden, toen de afgevaardigden van den staat San-Salvador, de vrijgevigste van alle, zich uit den bond terugtrokken gedurende tijdsomstandigheden die der vermelding waardig zijn. De vice-president van den staat Guatemala, Florès geheeten, die bekend is om zijne liberale denkbeelden, had een monnikenklooster belasting opgelegd; deze maatregel maakte de verontwaardiging tegen hem in zoo hooge mate gaande, dat men er zich behalve bij eene dweepzieke natie, moeilijk een denkbeeld van vormen kan. Deze daad werd met gekwetste majesteit gelijk gesteld, de pleger van zulk een misdrijf was van zijn leven niet meer zeker en hij werd bij een volksoploop werkelijk ter

dood gebracht, in het klooster van Quezaltnango, van hetwelk hij de belasting had gevorderd. De patriotten van San-Salvador wilden dien volksvriend van Guatemala wreken; hun leger verscheen voor de stad den 6 Maart 1827, doch al het volk, de vrouwen niet uitgezonderd, was zoo met de monniken ingenomen, dweepte zoozeer met hunne instellingen, dat allen het zwaard aangordden en zich ten strijd schaarden en hoe ongeregeld alles ook toeging, hunne uitvallen waren zoo vermetel en zij weerden zich zoo dapper in het gevecht, dat het leger van San-Salvador werd verslagen en op de vlucht gedreven.

Bijna te gelijker tijd was Nicaragua het tooneel van niet minder ernstige gebeurtenissen; deze staat had namelijk een gouverneur gekozen uit de aristocratie en een liberale onder-gouverneur, in het eerst bepaalde zich de verdeeldheid tot de regeeringsleden, doch het duurde niet lang of zij sloeg op het volk over en gaf zich op eene schrikbarende wijze lucht; drie maanden lang hadden in dezen staat de afgrijselijkste tooneelen van burgeroorlog plaats, bij welken opstand de aristocratie ten laatste het onderspit moest delven; zooverre werd de haat gedreven, dat zelfs de huizen, die zij bewoond had niet van de verwoesting bleven gespaard, want de geheele wijk, waar zij verblijf had gehouden, werd tot op den grond geslecht. Te Leon, te Tagusgalpo, in een woord overal waren de gemoederen zoo opgewonden, dat men hier geen greintje beschaving ontwaarde en men zich verplaatst waande bij Indiaansche half verwilderde horden, die voorheen deze oorden hadden bezet.

In 1829 kwamen de troepen van San-Salvador andermaal het beleg slaan voor Guatemala en thans bereikten zij het beoogde doel; de stad werd ingenomen, de aristocratie verdreven, de geestelijke orden werden afgeschaft, de kloosters geplunderd en de monniken verjaagd. Twee jaar later, in 1831, werd de veldheer Moranza die bij deze expeditie aan het hoofd had gestaan van de troepen van San-Salvador tot president der republiek benoemd en gedurende de acht jaren, dat hij het bewind in handen had, verkreeg de liberale partij een overwegenden invloed in zake van staatsaangelegenheden. Echter werden de laatste jaren van zijn bestuur door nieuwe onlusten gekenmerkt; de aristocratie en de geestelijkheid, die zich eenigen tijd hadden ingehouden, hieven het hoofd

weer omhoog, terwijl bannelingen, die uit zich zelven weder in het land kwamen, het getal der misnoegden niet weinig vermeerderden. Omstreeks dien tijd verscheen op het bloedig oorlogstooneel de mulat Carrera, die langen tijd schrik verspreidde in de Vereenigde provinciën, hij was van zeer lage afkomst en steeds toonde hij zulk eene woeste opgewondenheid, dat men hem altijd voor een Indiaan hield, in 1829 was hij niets meer dan tamboer, doch toen generaal Moranza zijn triomfeerenden intocht in Guatemala deed, zag Carrera van den dienst af en begaf zich naar een dorp, alwaar hij als zwijnenhoeder in zijn onderhoud voorzag; dit morsige bedrijf werd door hem vele jaren aan de hand gehouden en zal waarschijnlijk weinig er toe bijgedragen hebben om hem later tot legerhoofd te doen opklimmen, in welke hoedanigheid, hem zulk eene beduidende rol was voorbehouden.

Middelerwijl begonnen de kiemen van tweedracht al meer en meer wortel te schieten, bij een volk dat, naar het scheen, niet dan voor korten tijd de weldaden eener ware verbroedering mocht smaken; de regeering bracht aan zulk eene noodlottige verwarring ruimschoots het hare bij, immers vele bezwaren, die zij uit den weg had kunnen ruimen, zag zij lijdelijk aan, daarbij was zij oorzaak van velerlei grieven, die de bevolking tegen haar innam, zooals de geweldige afpersing van belastingen, de verbeurdverklaring van de goederen der geestelijkheid, die in dit land een overwegenden invloed uitoefende en de verandering in het aangaan van een huwelijk dat voortaan niet meer als eene kerkelijke instelling doch slechts als eene burgerlijke verbintenis zou worden beschouwd. Bij dit alles werd de natie nog geteisterd door eene algemeene ramp, de cholera namelijk blies in 1837 haren vergiftigden adem over Guatemala uit, zooals op elke plaats waar deze onwelkome gast zich ophoudt, eischte zij ook hier tal van slachtoffers en verspreidde in aller harten schrik en ontsteltenis. Men maakte het volk diets, dat deze plaag was toe te schrijven aan het vergiftigen van het water en zoozeer was de groote hoop in moedeloosheid verzonken, dat aan het minste gerucht dadelijk geloof werd gehecht, thans meende men een voorwendsel gevonden te hebben om met de wapens in de hand voldoening te gaan eischen bij de regeering. De dorpelingen snelden te wapen en schaarden zich al aanstonds onder de vaan van Carrera,

die uit zijn schuilhoek te voorschijn was getreden en door zijne bekende onversaagdheid in den strijd tal van aanhangers voor zich wist te winnen; elke stad waar hij met zijne dolzinnige bende voorbijtrok, werd gekenmerkt door de afgrijselijkste tooneelen van wreedheid en geweldenarij; zijn leger telde weldra een aanzienlijk getal mannen van zijn stempel, tot de grootste gruwelstukken in staat en met zulk eene bende trok hij van de eene stad naar de andere, de dorpen hadden zij in een oogwenk bemachtigd, terwijl aan alle steden een losprijs werd opgelegd. De dwaze oneenigheid der liberale partij kon niet anders dan zeer voordeelig werken op de krijgslieden van Carrera, die op deze wijze nog gemakkelijker hunne uitgelatenheid den teugel konden vieren, nog steeds namen deze dagelijks in aantal toe, zoodat Carrera weldra voor de poorten der hoofdstad verscheen, aan het hoofd van eene menigte half naakte wilden, boeren die de gereedschappen van hun vreedzaam bedrijf in wapenen hadden veranderd, vrouwen die groote ledige zakken droegen, met het oogmerk deze weldra met een goeden buit te vullen en kinderen die hunne moeders waren gevolgd; het geheel kon Carrera wel op tienduizend personen schatten, doch onder zijne banier hadden woede en onbesuisdheid eene beduidende plaats ingenomen, zoodat zijne troepen wel tegen honderdduizend vijandelijke strijders waren opgewassen. Hij gaf aan de regeering de som gelds op, die hij eischte, vorderde den afstand van den president, de ontruiming van de liberale partij uit de stad en wenschte hare poorten voor hem en zijne volgelingen geopend te zien. In plaats van alle krachten in te spannen en te beproeven dit ongelukkig legertje, dat bijna geene wapens had, op de vlucht te drijven of te verstrooien, was men lafhartig genoeg om dadelijk aan het verlangen van Carrera gevolg te geven; de hoofdstad der republiek liet zich ontheiligen door de tegenwoordigheid van die barbaren, die door de straten voortholden als waanzinnigen en op de markten bijeenschoolden onder het geroep van: Leve de godsdienst! weg met de vreemden! Carrera, op een prachtig ros gezeten, met een strooien hoed op het hoofd, die met bladeren was omkranst, in vuile katoenen lompen gekleed, die hier en daar het beeld van een heilige vertoonden, reed de hoofdkerk binnen door eenige zijner soldaten gevolgd; niet een was er in de stad die zich durfde verzetten, iedereen

liet hem zijn gang gaan; de inwoners zorgden er alleen voor zich in hunne woningen zoo goed mogelijk in staat van tegenweer te stellen, terwijl zij met angst het oogenblik verbeidden, dat het Carrera zou behagen het sein te geven tot moorden en plunderen; doch Carrera was een gematigd vorst, hij vergenoegde zich vooreerst met duizend geweren, elfduizend zilveren dollars en den titel van kolonel, dien hij had gevraagd; het leger van zijnen kant, keurde alles goed wat hij deed, al had hij den titel van generaal verlangd, zou niemand daartegen opgekomen zijn. Aan al zijne eischen werd gevolg gegeven en ten laatste stemde hij er in toe zich uit de stad te verwijderen, nadat hij er drie dagen zijn gezag had doen eerbiedigen; doch al was hij thans buiten de poorten van Guatemala, zijne bedreigingen waren niet minder onrustbarend, zijne onbeschaamdheid niet minder vernederend en zijne uitzinnigheden brachten de stad meermalen in gevaar. Hierbij liet de nieuwe kolonel het echter niet berusten, hij liet zijne legerbenoodigdheden vermeerderen, organiseerde zijne troepen en dreef de krijgslieden der bondstroepen die op hem afgezonden werden op de vlucht. Na eene reeks kleine zegetochten, die hem niet weinig opgeblazen maakten, rukte hij voor de tweede maal op de hoofdstad aan, thans echter had men zich op zijne komst voorbereid en in plaats van hem vrijen toegang tot de stad te verschaffen, besloot men zich op de nadrukkelijkste wijze te verdedigen: kolonel Salazar, des nachts een uitval wagende doodde vierhonderd vijftig man en dreef hem op de vlucht, zijn gelukzon die voor eenigen tijd al hooger en hooger steeg, begon allengskens te tanen, in verschillende schermutselingen werden hem gevoelige slagen toegebracht, met den dag moest hij al meer en meer grondgebied afstaan, de krijgskans liep hem zoo tegen, dat hij zich ten laatste gedwongen zag een verdrag te teekenen, waarbij hij zich verbond de duizend geweren die men hem gegeven had terug te bezorgen en zijne troepen af te danken. Gewis ware het niet moeilijk geweest hem bij deze omstandigheid voor goed van kant te maken, doch te belangrijke gebeurtenissen hielden de opmerkzaamheid der regeering bezig, dan dat zij zich nog langer over den kolonel verontrustte. De staten Honduras en Costa-Rica, die zich plotseling onafhankelijk verklaarden, gaven haar inderdaad nieuwe redenen tot bezorgdheid en Carrera die den moed nog niet geheel had opgege-

ven doch slechts eene gunstige gelegenheid afwachtte om zich opnieuw te doen gelden, bracht spoedig weder een leger bijeen, begaf zich onmiddellijk op marsch en verscheen op den 20 April 1839 nogmaals voor Guatemala. Den volgenden dag stormde hij de stad binnen, gevolgd door vijftienhonderd man; de bevelhebber der stad had zijn post verlaten en nu Carrera zich wederom meester zag, ging hij zeer bezadigd te werk, van moord noch plundering was er sprake, hij handelde thans als politicus en hielp de aristocratische partij weder geheel tot stand brengen; er werd eene nieuwe kamer gekozen, die zijne denkbeelden geheel was toegedaan, de liberale wetten werden afgeschaft, in één woord, de reactie was volkomen.

Doch deze staat van zaken zou niet lang de rust van Guatemala verzekeren, want korten tijd daarna, terwijl Carrera afwezig was, maakte het hoofd der liberale partij, generaal Moranza, van de gelegenheid gebruik en waagde op de stad een aanslag, die naar wensch uitviel; trotsch op deze overwinning reed hij onder luid gejubel de stad binnen, doch Carrera die inmiddels was teruggekeerd, viel hem onverwachts op het lijf in het midden der stad, die deze maal stroomen bloeds binnen hare muren zag vergieten. Carrera was buiten zich zelven van woede en aan het moorden kwam geen einde; Moranza, die zich door zijne vurigste aanhangers verlaten zag, verliet deze republiek der Vereenigde provinciën, welker naam hem zelfs honend in de ooren klonk en hij begaf zich naar Chili, terwijl hij zijn vaderland aan den alles besturenden invloed en de voortaan opperste macht van den gewezen zwijnenhoeder overliet.

De vereeniging der beide wereldzeeën door middel van een kanaal, dat de landengte van Panama doorsnijdt, een plan dat reeds dikwijls is overwogen, waarvan meermalen is afgezien, doch dat weer telkens is voorgedragen, zou eene gunstige werking op Guatemala uitoefenen en de bron zijn van een gestadig toenemenden handelsgeest, indien men zich maar eenige moeite wilde geven. Genoemde vereeniging zou op vijf verschillende punten, die echter allen tot Centraal-Amerika behooren, ten uitvoer gebracht kunnen worden, namelijk:

Door de landengte van Darien;

Door de Columbische provincie Choco;

Door de lendengte van Tesantepec, in Mexico;
Door het meer van Nicaragua;
Eindelijk door de landengte van Panama.

Twee van deze plannen zijn dadelijk verworpen en die betreffende het meer van Nicaragua, de landengte van Panama en de landengte van Darien zijn alleen in overweging genomen (het laatste wordt thans bijzonder door Noord-Amerika voorgestaan). De lijn langs het meer van Nicaragua levert het voordeel op, dat er eene natuurlijke en bijna aanhoudende kanaalweg zou zijn door het genoemde meer en het meer van Leon, zoowel als door de St. Jans-rivier, welker breede stroom, die wel honderd mijlen lang kan zijn, tot den Atlantischen Oceaan voortloopt. Het is bekend dat het meer langs zijne geheele lengte zeer goed bevaarbaar is, ofschoon er somtijds hevige stormen heerschen, die men met den naam van *papagayos* bestempelt. De vaart op de St. Jansrivier is niet met zooveel zekerheid op te geven, daar deze lange waterstroom nog nooit ernstig werd opgenomen; men meent echter te mogen zeggen, dat daar aanzienlijke rotsen aanwezig zijn, die men wellicht nimmer zou kunnen ontruimen en die voor het bevaren een onoverkomelijk bezwaar zouden opleveren. Hadden de Spanjaarden er misschien niet eenig politiek belang bij, deze rivier als zoodanig te brandmerken? zulks willen wij hier niet beslissen. Alleen is ons bekend, dat zij op doodstraf verboden hadden ze te bevaren en dat zij door kunstmiddelen den doorvaart hadden belemmerd. Indien nu de natuurlijke of aangebrachte belemmeringen uit den weg waren geruimd, dan was het alleen nog maar te doen om het middel te vinden, waardoor het meer van Nicaragua met den Stillen Oceaan in gemeenschap zou staan. Het doet zich voor alsof deze tusschenruimte is aangevuld door eene rotsachtige massa, van vrij zachten aard, waarin men dus eene uitmuntende bedding zou kunnen graven. Wellicht zou men de gemeenschap kunnen daarstellen door middel van het meer van Leon, dat men door een kanaal van twaalf mijlen zou moeten verbinden met de rivier Costa, die naar men weet in den Stillen Oceaan uitmondt. In dit geval zou men een kanaal van twaalf mijlen moeten graven, een arbeid die voor de hedendaagsche industrie zulk een groot bezwaar niet oplevert. In dat opzicht kunnen wij met recht getuigen, dat wij sedert eene halve eeuw reuzen-

schreden hebben gedaan, want zulk eene doorgraving zou voor bekwame ingenieurs slechts kinderwerk zijn.

In Europa kan men slechts drie voorbeelden aanhalen van zulke doorgravingen, als waarover wij thans spreken, het kanaal van Amsterdam dat weldra voltooid zal zijn, het Götha-kanaal in Zweden en het beroemde Caledonische kanaal. Ofschoon deze drie werken niet van zulk een omvang zijn als het plan dat wij beschreven hebben, kunnen zij niettemin tot bewijs strekken van hetgeen het menschelijk vernuft in dit opzicht vermag. Door de verkregen uitkomsten, is men in de gelegenheid gesteld in te zien, dat dusdanige ondernemingen niet alleen roemvol zijn voor de natiën, die ze tot stand brengen, doch bovendien groote voordeelen afwerpen. De verbinding der beide wereldzeeën zou de bovengenoemde werken zeer verre achter zich laten en voor de geheele wereld eene onderneming zijn waarop zij mocht roemen en eene bron van rijkdom. De gevaarlijke en dikwerf noodlottige vaart om kaap Hoorn zou onmiddellijk vervallen en de opkomende republieken van Westelijk Amerika zouden weldra een werkzaam deel nemen aan den Europeeschen wereldhandel. Is dus zulk een uitslag niet de grootste opofferingen en onze beste krachten waardig? Het doorgraven der landengte zou voor den staat Guatemala een nieuw tijdperk van roem en voorspoed openen, mogelijk zou het in de beslommering van nuttige en aanhoudende bezigheden verdiept, zijne verleden rampen kunnen vergeten en het middel weten te vinden om een standpunt in te nemen in de maatschappelijke orde, vanwaar het met trots op zijne bewoners kan neerzien.

De maatschappelijke toestand, die met de Spaansche overscheersching een einde nam, liet niettemin gedenkteekenen achter, die het ontegenzeggelijk bewijs leveren dat Guatemala reeds tot een zekeren trap van beschaving was gestegen. De overblijfselen die Guatemala ons aanbiedt zijn wellicht de schoonste van geheel Midden-Amerika; de aanzienlijkste en tevens de belangrijkste treft men aan ten oosten van Chiapas, dicht bij de grensscheiding van Yucatan; heeft de reiziger geruimen tijd gewandeld door een uitgestrekt en somber woud, dan staat hij plotseling tegenover eene reeks van puinhoopen, die het hem niet onwaarschijnlijk doen voorkomen, dat deze plaats weleer werd ingenomen door eene

menigte gebouwen die eene stad uitmaakten, welker geschiedenis en welker naam zelfs niet tot ons zijn gekomen. Onder die bouwvallen, welke een even volmaakt als trotsch geheel daarstellen, wordt het oog dadelijk getrokken door eene hooge massa, die zoowel om haar statig voorkomen als om hare uitgestrektheid met den naam van paleis wordt bestempeld. Dit zoogenaamde paleis is aangelegd op eene hoogte van veertig voet boven den beganen grond, die als het voetstuk kan worden aangemerkt, zijnde driehonderd en tien voet lang, terwijl de breedte tweehonderd en zestig voet bedraagt. Het paleis zelf is tweehonderd acht en twintig voet lang en loopt honderd tachtig voet in, nogtans is het niet hooger dan vijf en twintig voet. Een steenen kroonlijst omgeeft het geheel, veertien poorten elk ter breedte van negen voet dienen aan de voorzijde tot ingang, terwijl tusschen die poorten pilaren worden opgemerkt van zes voet middellijn, doch velen zijn er thans onder den grond bedolven en een groot gedeelte van de kroonlijst is mede onzichtbaar. Het geheele gebouw is in steen opgetrokken, met zand en kalk gemetseld en met stukadoorwerk voltooid, hier en daar ziet men nog een zweem schitterende kleuren over het stukadoorwerk en de pilaren zijn met verschillende beeldengroepen in relief versierd. Onder die beelden zijn er wel, die menschelijke gedaanten voorstellen, waarvan men thans in Guatemala, zelfs niet onder de afstammelingen der Indianen de gelijkenis aantreft en die daarom des te meer de opmerkzaamheid der reizigers trekken. Deze gedaante moet gewis aan een geslacht hebben behoord, dat reeds lang van het wereldtooneel is verdwenen; de gezichtshoek heeft bijna de vijf en veertig graden helling van het Caucasische ras, doch het voorhoofd schijnt willekeurig te zijn ingedrukt. Het kapsel bestaat uit twee vederbundels, waarvan een op de kruin van het hoofd en een andere van achteren, over de schouders hangt een kort manteltje, dat versierd is met eene soort van bolvormige knopjes, het lijfkleed is van een jaguaarshuid vervaardigd, die van achteren langer is en met een opperkleed overeenkomst heeft. De afbeelding, die waarschijnlijk den vorst voorstelde, ter wiens eer het paleis was opgericht, was vrij nauwkeurig uitgevoerd, de personnage hield een schepter in de hand, langs welke men nog eenige hiëroglyphische teekens ternauwernood zien kan, voor en achter deze hoofdpersoon staan twee

menschen in eene smeekende houding. Dit beeldhouwwerk vormt eene schilderij en het is omgeven met eene lijst, die niet minder sierlijk mag genoemd worden, de stof waaruit het bestaat schijnt kalk te zijn, die door den tijd eene hardheid als steen heeft verkregen, de kleuren zijn niet juist meer te onderscheiden, nogtans vindt men er sporen van rood, blauw, geel en zwart. Alle andere pilaren waren met overeenkomstige groepen bewerkt en het zal aan het geheel ongetwijfeld een prachtig en aanzienlijk voorkomen hebben gegeven. De hoofdingang onderscheidde zich slechts van de andere door de breede en fraaie trappen, die van het terras naar het paleis leidden; die poorten werden niet met grendel en slot gesloten, er hingen slechts zware gordijnen aan, die men oplichtte indien men binnen wilde en die natuurlijk van zelve nedervielen; om het paleis liepen twee evenwijdige gangen elk van negen voet, evenals de poorten. De grond der vertrekken was met eene soort van cement belegd, die in duurzaamheid en deugd de onze nog verre overtrof; de binnenmuren ter hoogte van tien voet, zijn nog met gips bedekt, vroeger waren zij met borstbeelden versierd, waarvan thans slechts geringe sporen zichtbaar zijn, men heeft in die muren openingen, waarvan sommige den vorm van een Grieksch, andere de gedaante van een Romeinsch kruis hebben. Een trap, die dertig treden hoog is, tegenover de middendeur van den binnengang, leidt naar eene vierkante plaats, die tachtig voet lang en zeventig voet breed is. Aan beide kanten van de trap ziet men in steen gehouwen colossusbeelden, die menschelijke wezens voorstellen van eene afzichtelijke gedaante en die versierd zijn met kapsels en halskettingen, zij staan in eene houding, die neerslachtigheid en smart kenmerkt. De uitdrukking van het gelaat is even nauwkeurig als de anatomische verdeelingen onregelmatig zijn; weer anderen zitten met hunne beenen onder hun lichaam gebogen en hunne armen over hun borst gekruist; den vlugsten beschouwer vallen het naar achter geschoven voorhoofd, de bovenmatige dikte der onderlip en de sterk uitkomende kromming van den neus in het oog. Dat gedeelte van het paleis hetwelk op deze binnenplaats uitkomt, bevat eenige redelijk groote vertrekken, die naar men zegt tot slaapkamers werden gebezigd, overigens was de geheele plaats omgeven met muurpilaren die met pleisterbeelden waren versierd; eenige zijn er nog

kenbaar, doch het meerendeel ligt in verbrijzelde stukken op den grond verspreid. Juist tegenover de eerste trap is er nog eene van dezelfde grootte en op gelijke wijze met reusachtige figuren versierd en tusschen de treden met hiëroglyphische teekens gemerkt, die voor geen deskundige thans leesbaar zijn. Deze geheele plaats, zegt de Heer Stephens, een Engelsch reiziger, stond vol met boomen en men zag er vele trotsche bouwvallen, die nogtans zoo verward waren, dat men er zich geen bepaald bouwkunstig gewrocht uit denken kon; daar onze bedden in den aangrenzenden gang gespreid waren, hadden wij elken morgen als wij ontwaakten en elken avond na het volbrengen van onzen dagarbeid deze ruïnen voor oogen. Zoo dikwijls wij van de trappen afliepen, was het alsof die afzichtelijke en geheimzinnige beelden, waarvan ik reeds gesproken heb ons aangrijnsden, nogtans was dit gedeelte van het paleis voor ons van het meeste belang. Gaarne waren wij aan het graven gegaan en het was ons veel waard geweest als wij struiken en planten hadden kunnen uitroeien, doch hieraan was geen denken; afgaande op den grooten voorraad versierselen, die in het andere gedeelte van het paleis worden aangetroffen, mag men met reden gelooven, dat aldaar menig prachtig gedenkstuk zou gevonden worden; doch aan latere reizigers is deze ontdekking voorbehouden en al vinden zij er ook niets bijzonders, dan is de aanblik van het geheel van deze plaats voldoende, om hun ruimschoots schadeloos te stellen voor de aangewende moeite en kosten, die bij zulk eene opgraving onvermijdelijk zijn. Aan het einde van deze binnenplaats ziet men twee geplaveide gangen, die met gips zijn bestreken en met ornamenten zijn versierd, waar men bij sommigen eenige onderschriften met zwarte inkt opmerkt, wanneer men deze gangen ten einde loopt komt men op eene tweede binnenplaats die evenals de voorgaande tachtig voet lang is, doch slechts eene breedte van dertig voet heeft en met nog twee andere gangen, aan de overzijde van deze plaats, is men aan het einde van dit gebouw. Hier staan alle kolommen nog onbeschadigd, behalve eenige aan de noordwestzijde; bij een der groepen die zich hier aan het oog vertoonen, merkt men eene vrouw op, die op eene menigte onkenbare voorwerpen is gezeten, welke geen overeenkomst hebben met iets dat door ons thans wordt gebezigd. Bovendien ziet men daarbij eene Egyptische bloem, die veel

gelijkt op den lotus van den Ganges, een sieraad dat de Grieksche kunst tot eer zou gestrekt hebben en een symbolisch hoofd; naast de vrouw staat een andere persoon die bezig is om haar te kappen. Een ander beeld stelt iemand voor die eene offerande opdraagt of een beul, wiens gelaat met een masker bedekt is, dat met vreemdsoortige versiersels is opgetooid, uit zijn mond schijnt hij een vlam te braken en hij schijnt zich gereed te maken om een misdadiger of een slachtoffer, dat in eene smeekende houding voor hem op de knieën valt, het hoofd af te houwen.

Aan de linkerzijde van het paleis ziet men een zeker getal op zich zelve staande gebouwen, welker strekking even onzeker is als eene beknopte beschrijving moeilijk zou vallen: wij bepalen ons tot een toren, die meer onze aandacht trekt door zijne hoogte en uitgebreidheid, dan door zijne bouworde en ornamenten; hij rust op een grondslag van dertig vierkante voeten en heeft drie verdiepingen, van binnen omvat hij nog een toren, die van den uitwendigen zeer goed te onderscheiden is, alsmede een buitengewoon enge steenen trap, die nergens heen leidt en die in een steenen plafond uitloopt. Aan de oostzijde van dezen toren treft men een ander gebouw aan dat in twee gangen is gesplitst; de eene is vol met prachtige schilderstukken en bevat in het midden een langwerpig rond bas-relief dat zeer goed is bewaard gebleven, het is vier voet lang en drie voet breed en met sierlijk bewerkte lijsten omgeven. Vooral valt een groot beeld in het oog, met de beenen over elkaar geslagen, op een canapé gezeten, waarvan de leuningen met koppen zijn bewerkt, terwijl de voetstukken pooten van luipaarden voorstellen. Die hoofdpersoon, gewis een man van aanzien, een vorst of een priester heeft een bedaard en tevens vriendelijk voorkomen, de ongedwongen houding en de sierlijkheid van het geheel, doen dit gedenkteeken boven alle andere kunststukken uitmunten. De hals is met een parelsnoer omgeven, waaraan een medaillon met het beeld der zon hangt, daarbij merkt men nog oorringen, een gordel en armbanden op. Achter het hoofd dat niet met vederen prijkt, bespeurt men drie hiëroglyphische opschriften, die niet leesbaar zijn. Niet verre van hem knielt eene vrouw neder, die hem eene muts met een vederbos wil ten geschenke geven. Het is moeilijk, zich volgens de vluchtige beschrijving

die wij geven een juist denkbeeld te vormen van de verschillende ornamenten dezer zonderlinge bouworde; niettemin maken deze overblijfselen door hun eigendommelijk grootsch karakter een diepen indruk op ons gevoel. De weelderige plantengroei die hen omgeeft langs alle kanten, en die hen als het ware afsluit en op zich zelve doet staan, versiert deze puinhoopen met eene levende poëzie en voegt bij deze ontzagwekkende statigheid de frissche schoonheid eener voortdurend jeugdige natuur. Hetgeen wij daar voor oogen hadden, roept de Heer Stephens in geestvervoering uit, was trotsch, belangwekkend en in alle opzichten merkwaardig, het waren de kenbare sporen van het bestaan eener bijzondere natie, die gedeeld heeft in de tijdperken van grootheid en verval der volkeren, die een gouden eeuw heeft gekend, doch helaas, verlaten en onbekend is uitgestorven. De banden, die haar aan het menschelijk geslacht verbonden, zijn verbroken en die stomme steenen zijn de eenige bewijsstukken van haar vroeger bestaan op aarde. Wij hielden ons verblijf in de overblijfselen van de paleizen harer koningen en wij vonden er vermaak in hare woeste tempels en hare omvergeworpen altaren nauwkeurig op te nemen; waarheen wij onze blikken ook richtten, overal vonden wij bewijzen van haren smaak, van hare bedrevenheid in de kunsten, van haren rijkdom en hare macht. Door dit schouwtooneel van vernieling omgeven, keerden wij in gedachten tot het verledene terug; het uitgestrekte bosch deden wij voor onze oogen verdwijnen, voor onzen geest riepen wij al die gebouwen terug met hunne terrassen en de pyramiden, de uitgesneden en beschilderde versierselen, die weleer de plaats dezer verwoesting vervulden, hielden ons geruimen tijd bezig; de personen, welker beeltenis ons met zulke sombere blikken scheen aan te staren, deden wij als bezield voorkomen, uitgedost in rijke kleederdracht, omgeven door vorstelijke pracht en verblindenden glans; het was ons te moede alsof zij zich naar het terras van het paleis wilden begeven, waar zich voorheen hun hofstoet bevond en alsof zij de trappen van den tempel wilden betreden, om nogmaals offeranden in hun heiligdom op te dragen. Van al het wisselvallige dat zich op het wereldrond voordoet heeft niets mij meer getroffen dan de aanblik van die stad, welke voorheen uitgebreid en prachtig is geweest en thans daar ligt omvergestooten, verwoest en

vernield, eenzaam en ongekend, toevallig ontdekt, omgeven door in het wild groeiende boomen; zelfs haar naam heeft zij niet bewaard en zij is even onbekend als hare geschiedenis; zoo ontzettend zijn de omwentelingen die op de wereld plaats grijpen, zoo tastbaar en niettemin geheimzinnig de veranderingen in den toestand van 's menschen werken!

De provincie Chiapas bevat bovendien nog andere ruïnen, waaronder behooren gerangschikt te worden de groote afgesloten ruimte, die ontdekt is in de nabijheid van Ocozingo, en die beschouwd wordt als het overblijfsel van eene voorheen aanzienlijke en bloeiende stad. Daar zouden wij tevens grootsche gebouwen aantreffen, gegrondvest op ontzagwekkende pyramiden, welke hun tot voetstuk dienen, doch zoowel ten opzichte der kunst als der oudheidkunde, kunnen deze gedenkteekenen niet halen, bij die, welker beschrijving wij hierboven hebben geleverd. Het zal ons dus geen moeite kosten, de provincie Chiapas te verlaten en ons in Yucatan te verplaatsen.

Deze provincie van Guatemala is een soort van voorgebergte dat zich zeer juist van het Mexicaansch grondgebiedt losscheurt en in de Zee der Antillen vooruitsteekt in eene noord-noordoostelijke richting; dit schiereiland is letterlijk met eilanden bezaaid: nu eens zijn het onmetelijke spelonken, door menschenhanden vervaardigd en omgeven met gedenkteekens, die door een verbazenden plantengroei aan het oog worden ontrukt, dan weder kegelvormige heuvels van aarde of steen, zooals die welke men in grooten getale op het Scandinavische schiereiland aantreft, met eene menigte aardewerk en steenen wapenen. Overigens heeft men er op zich zelve staande pyramiden en somtijds wel geheele steden, ook wel ontzaggelijke, eenzame torens, die de onverschilligste reiziger niet onopgemerkt kan voorbijgaan en die zijne bewondering ten top voeren.

Doch de belangrijkste van al die bouwvallen zoowel om hunne grootte en schoonheid als door hunnen kunstzin, zijn die, welke men bij gebrek aan een anderen juisten naam, de ruïnen van Uxman noemt; de eenige reden die hiertoe aanleiding gaf, is toe te schrijven aan de nabijheid van eene hoeve, die men in de taal des lands de hacienda van Uxman heette. Deze bouwvallen zijn op een vrij hoog plateau gelegen, zeventien mijlen boven Merida, de tegenwoordige hoofdstad; ze zijn nog in vrij

goeden staat en beslaan eene grondsuitgestrektheid van veertig a vijf en veertig mijlen; de ruimte die zij innemen werd vroeger Itzalana geheeten, naar de hoofdstad der Itzaexes, bekend als het bloeddorstigste volk van deze streken; daar vindt men ook den eenigen téocali of tempel, die voor menschenoffers was bestemd in Yucatan. De aanblik van de bouwvallen van Uxman is waarlijk ontzagwekkend, want hier heeft men de planten en boomen uit den weg geruimd, die de gebouwen minder deden uitkomen, zoodat men ze thans met een opslag van het oog in al hunne majesteit en pracht aanschouwt. De zoogenaamde *casa de l'Enano* (het verblijf van den dwerg) trekt in het bijzonder de aandacht van den reiziger; dit huis is gebouwd op eene ellips- en tevens pyramidevormige hoogte, die aan hare basis eene lengte heeft van tweehonderd veertig voet en honderd twintig voet breed is. Deze basis is geheel met een steenen omtrek versierd, terwijl eene soort van kroonlijst ter breedte van vier en halve voet de pyramide omgeeft. Eene steile trap met onregelmatige treden geleidt naar deze hoogte, aan elke zijde van het gebouw heeft men een toegang, terwijl het inwendige verschillende zalen bevat, boven de deuren zijn prachtige versierselen aangebracht, die een zeer juist geordend loofwerk vormen. De stijl van dit beeldhouwwerk is geheel eigenaardig en heeft niet de minste overeenkomst met het werk van dien aard, dat men in de andere streken van Amerika aantreft. De teekeningen echter verraden over het algemeen een zeer zonderlingen en niettemin genoegzaam ontwikkelden smaak, terwijl onder de diepste eenvoudigheid een waren kunstzin verborgen ligt. Nu eens zijn het grillige bochten, dan weder regelmatige omtrekken, bladeren, bloemen en ook borstbeelden, een weinig verder fraai bewerkte dierenkoppen. Deze verschillende onderwerpen staan niet op zich zelven, doch het geheel vormt een enkel tafereel, waaruit men geen enkelen steen kan wegdenken, zonder het geheele verband te verliezen.

Niet verre van dit gedenkteeken wordt er nog een gevonden, dat den naam draagt van *casa de las Monjas* of nonnenverblijf en naar men zegt bewoond werd door priesteressen, die evenals Rome's Vestaalsche maagden, moesten zorg dragen om het geheiligde vuur te onderhouden. Het gebouw is ongeveer honderd en veertig voet lang, het geheele buitengedeelte der muren is vol met versierselen van denzelfden aard

als die, welke wij hierboven hebben beschreven, doch indien men den met fijne graszoden bezetten voorhof is binnengetreden, dan staat men tegenover een front, dat nog geheel ongeschonden is bewaard. Bovenaan het front kronkelen en slingeren zich twee slangen langs den muur ineen. Tegenover het nonnenverblijf wordt de *casa de las Tortugas* aldus geheeten, naar twee groote schildpadden, die boven de deur zijn uitgehouwen; hier en daar heeft men in de muren wijde gapingen en bersten, zoodat men gelooft dat ze door eene aardbeving geschokt zijn. Bovendien heeft men er de zoogenaamde *casa de las Palomas* of het duivenhok, dat aldus wordt geheeten omdat de gevel juist den vorm heeft, die bij de meeste duivenhokken wordt opgemerkt. Eene door puinhoopen omgeven laan brengt ons van de *casa de las Palomas* naar eene ontzaggelijke menigte brokstukken van een gebouw, die ons de vormelooze overblijfselen van een voorheen zeer prachtig paleis of van een heerlijken tempel vertoonen.

De Indianen hebben aan het belangrijkste monument van Uxman den naam gegeven van woning des gouverneurs; het paart sierlijkheid aan uitgestrektheid en is vooral in een zeer goeden staat gehouden. De ligging van dit gebouw is zoo zonderling, dat zij niet missen kan de aandacht van den reiziger te trekken; het staat namelijk op den top van eene reeks terrassen, die al meer en meer in hoogte toenemen, de eerste trede ter hoogte van vijf voet is niet meer dan zes voet breed, deze is met steenen belegd en loopt cirkelvormig uit op een terras ter hoogte van vijftien voet. Aan de zuidoostzijde van dit vlak ziet men eene rij kolommen, die achttien duim middellijn hebben en drie of vier voet hoog zijn; deze pilaren beslaan een lengte van ongeveer honderd voet, en zijn overigens de eenige kolommen die men in het oude Amerika aantreft. Eene steenen trap, minstens honderd voet breed en bestaande uit groote blokken, die de treden uitmaken, geleidt van deze tweede verhevenheid tot de derde, die wederom vijftien voet hooger is en waarop zich in de verte het huis van den gouverneur verheft. Het is een goed ingericht paleis, welks trotsche bouworde door een ieder wordt geroemd, het front is niet minder dan driehonderd twintig voet breed en tot op den huidigen dag zijn de muren, na zoovele eeuwen getrotseerd te hebben, nog in ongeschonden toestand, alsof ze

pas door de hand des werkmans waren daargesteld. Het geheele gebouw is van steen vervaardigd, van binnen is het geheel van versierselen ontbloot, doch uitwendig herneemt de beeldhouwkunst hare rechten, want het geheele gebouw is omgeven met zonderlinge doch prachtige ornamenten. De grootte van het huis staat met de symetrie van het geheel in juist verband, de bouwmeesters van dit gewrocht hebben zich met nauwgezetheid en met oordeel aan de regelen der kunst gehouden en dit gebouw van een onbekenden meester kan gerust wedijveren met de wonderen der eerste bouwkundigen in de eeuwen van hunnen hoogsten bloei. De gevel van het paleis is naar het oosten gericht, terwijl drie hoofdingangen tegenover de honderd voet breede trap die naar de verhevenheid leidt, waarop het monument prijkt, den reiziger ten dienste staan; de middelste, die de beide andere eenigszins in grootte overtreft, verschaft den toegang tot eene zestig voet lange en zeven en twintig voet breede zaal, die in twee vakken is gesplitst door een muur, waarin eene deur is gemetseld ten dienste van de onderlinge gemeenschap, de grond bestaat uit vierkante steenen, zooals die welke bij het metselen der muur gebezigd zijn, overigens zijn deze quadraten bijzonder effen en glad en bovendien zoo juist saamgevoegd, dat men deze bewerking met geen mogelijkheid zou kunnen verbeteren; in het huis van den gouverneur ziet men geen schilderstukken, ook geen loofwerk of in steen uitgehouwen beelden, nergens is de Indiaansche kunst zoo slecht vertegenwoordigd, de muren zijn alleen met eene gipslaag bedekt, doch ontegenzeggelijk is deze gips van dezelfde qualiteit als die welke de hedendaagsche aannemers voor de prachtigste zalen bezigen. Tevergeefs zou men te Uxman de afgoden, hiëroglyphen en de velerlei menschen- en dierengedaanten zoeken, die bij andere monumenten als hoofdzaak worden beschouwd, eenvoudigheid is de voornaamste eigenschap van dit gebouw. Een beeld dat door die voormalige architecten over het algemeen werd gebezigd, kan waarlijk niet strekken om iemand op te beuren, het is namelijk een doodshoofd met vooruitstekende tanden, rustende op twee vleugelen. Dit beeld is nogtans niet in den muur uitgehouwen, want het staat geheel van den muur af en kan van de eene plaats naar de andere gebracht worden; door middel van twee haken, die er van achteren aan vastgemaakt zijn, kan men het hangen

waar men verkiest. In Europa zijn de ruïnen van Uxman nog slechts zeer oppervlakkig bekend, hetwelk moet worden toegeschreven aan den korten tijd, dat zij ontdekt zijn; het is boven allen twijfel verheven dat de natie die ze in aanzijn riep volkomen op de hoogte der bouwkunde was en nog zekerder is het, dat deze gewrochten voor ons betrekkelijk van weinig waarde zijn. Op welken trap van beschaving stond dit volk en omstreeks welken tijd beleefde het zijn grootsten luister? Dit is eene vraag die thans moeilijk met de voldoende nauwkeurigheid des geschiedvorschers zou te beantwoorden zijn; wel heeft men beproefd deze gedenkteekenen van de nieuwe wereld met die der oude te vergelijken, doch ten slotte heeft men steeds moeten erkennen dat zij niet in het minst overeenkomst hadden met onze klassieke Romeinsche of Grieksche gedenkstukken en de vergelijkingen met Indische, Chineesche of Japansche gebouwen hebben evenmin tot eene voldoende oplossing geleid. Bij het pyramide-systeem moest men natuurlijk de oogen wenden naar Egypte, waar de pyramide steeds in hoog aanzien stond en veel in zwang was, doch tusschen deze bouwvormen, ofschoon denzelfden naam dragende is in de bedoelde landen een in het oog loopend verschil; die van Egypte zijn steeds vierkant, hol en in verschillende afdeelingen gescheiden, die tot velerlei doeleinden werden gebruikt, zij maakten dus een samenhangend geheel uit; bovendien geleidden de trappen van beneden naar hare spits, die altijd puntig uitliep en van dit alles merkt men bij de Amerikaansche pyramiden niets op. Eerstens zijn het massieve gebouwen, zonder eenige opening, daarbij vormen zij geen afzonderlijk geheel, doch zijn onderdeelen van andere monumenten, zooals grondslagen, voetstukken enz.; zij zijn nimmer vierkant maar altijd langwerpig en loopen van boven bolvormig toe. Dewijl de vergelijkingen dus slechts tot evenveel verschil aanleiding geven, kan men de beide natiën en hunne kunstgewrochten niet op eene lijn plaatsen en wij komen dus tot het besluit, dat de Amerikaansche monumenten oorspronkelijk zijn en door eigen vinding zijn daargesteld. Wat het tijdperk betreft wanneer ze zijn opgericht, daarover is men het niet eens en zeer mogelijk is het, dat dit vraagstuk wel nimmer zal worden opgelost; de verklaring van verschillende oudheidkenners van naam en buitengewone verdiensten loopen te dien opzichte verre uiteen, niet zelden

is het dat hunne opgaven verscheidene duizende jaren verschillen; en dewijl het niet in onze macht staat hen tot meerdere eenstemmigheid te brengen, zijn wij verplicht ons tevreden te stellen met in de onzekerheid te blijven voortleven.

III.

De voornaamste nieuwerwetsche stad van Guatemala draagt denzelfden naam als de staat, waarvan zij de hoofdzetel is; nogtans is zij de vierde van dien naam. De eerste, *Teepan Guatelama*, was de residentie der Kachiquels, die voor den inval der Spanjaarden reeds zoo deerlijk was verwoest, dat de veroveraars de juiste ligging der stad niet meer konden onderscheiden. Het tweede Guatemala werd gesticht door den overwinnaar Alvarado in 1524; deze veldheer koos eene lieve doch tevens gevaarlijke plaats uit, want zijne stad lag inderdaad tusschen twee vulkanen, de eene bedreigde haar met brandende lava en de andere klotste zijne ontembare golven tegen hare grondvesten; gewis meende hij de kracht van den eenen met behulp van den anderen onschadelijk te maken; overigens was de grond zoo vruchtbaar, het klimaat zoo zacht en de lucht zoo gezond, dat men lichtelijk over de genoemde bezwaren durfde heenstappen en blind was voor de gevaren, die bijna onvermijdelijk schenen. Het duurde dan ook niet lang of de vreeselijke plagen deden zich in al hunne kracht gevoelen: in den nacht, van den elfden op den twaalfden September van het jaar 1541, overviel eene waterhoos, van onweder en aardbeving vergezeld de in sluimer gedompelde stad! Bij hun ontwaken zagen de inwoners een ontzagwekkenden stortvloed die met eene ontembare kracht op de stad neerviel en in zijne vaart reusachtige boomen en rotsblokken meesleepte, om de aanschouwers met al hunne bezittingen te verpletteren, terwijl een ander gedeelte der inwoners reeds was omgekomen in de overstrooming, die zich elk oogenblik uitbreidde. Overal zwaaide de dood zijn schepter en bij elk hunner deed hij zich onder de afgrijselijkste vormen voor.

Toen de woedende elementen wederom tot bedaren gekomen waren, bestond de *ciuadad vieja de Guatemala* niet meer en men was er dus op bedacht eene nieuwe stad te stichten. Deze werd Guatemala Antigua

geheeten en ze werd op vijf mijlen noordoostwaarts van de vorige aangelegd, in een heerlijk dal, tusschen groene heuvels, omgeven met bosschen en weiden, terwijl een bijzonder aangenaam en zacht klimaat deze natuurlijke voorrechten niet weinig verhoogde.... doch met dit al waren de vulkanen nog immer op hunne zelfde plaats en twaalfmaal legden zij het er op aan om de stad ten gronde te richten. De twaalfde losbarsting in 1773 vernietigde het grootste gedeelte der stad, doch ondanks de noodlottige rampen, die voortdurend als het zwaard van Damocles boven hunne hoofden zouden hangen, namen eenige inwoners aangedreven of liever verleid door de bekoorlijke ligging en de onvergelijkelijke schoonheid der landouwen, het besluit om trots het vuur en het water, deze oorden niet te verlaten en vermeteler dan de grond, die onder hunne voeten trilt en schudt, dansten zij op den vulkaan.

Voor Guatemala Nueva, de hoofdstad der tegenwoordige Republiek heeft men meer zorgzaamheid aan den dag gelegd; deze stad ligt in eene vlakte die ongeveer vijf en twintig mijlen in doorsnede heeft, wordt besproeid door waterstroomen die niet in stortvloeden ontaarden en door meren, die hunne oevers niet overschrijden, daar heeft men ook niet van vulkanen te lijden, ofschoon men van aardbevingen niet verschoond blijft, waarom de huizen niet zeer hoog worden opgetrokken. Te recht mag men zeggen dat de vierde stad zich de lessen heeft ten nutte gemaakt, die door hare drie voorgangsters werden in den wind geslagen, zij is veertig mijlen van Guatemala Antigua verwijderd, vierhonderd mijlen van den Atlantischen Oceaan, honderd twintig mijlen van de Zuidzee en achttienhonderd mijlen van Mexico's hoofdstad.

Als voorname stad wordt nog genoemd Mixco, vooral merkwaardig door de overblijfsels van de oude vesting van dien naam, die voor onneembaar doorging, doch niettemin is ingenomen, zooals trouwens alle vestingen wel gedwongen zijn geworden, om dezen eernaam te laten varen; voorts de steden Quiché, dicht bij de ruïne van Vatlan, de aloude en prachtige hoofdstad van de Guichen; Quezaltnango-*del Espiritu-Santo*, de eerste stad die door de veroveraars werd gesticht; Remedios op het eiland Petin, in het midden van het meer Itza, alwaar zich vooral het volk van dien naam ophield, dat vroeger de stad Itzalana had bewoond, op eenige mijlen afstands van Merida in de republiek Yucatan.

Het eiland Petin telde ten tijde van de verovering door de Spanjaarden niet minder dan twintig tempels of *cuès*. Een dezer gebouwen, dat niet veel meer was dan een massief vierhoekig metselwerk met negen trapsgewijze opvolgende hoogten, droeg een metalen afgodsbeeld, dat de gedaante van een mensch voorstelde; een ander beeld dat daarnaast stond was vervaardigd van een der grootst mogelijke smaragden en stelde den god des oorlogs voor, een derde moest de zon verbeelden, terwijl paarlemoeren plaatjes de stralen vervingen. De geopende mond was bezet met menschentanden, die men bij Spanjaarden had uitgetrokken. Andere meer of minder afzichtelijke afgodsbeelden waren vervaardigd uit kostbare en zeldzame stoffen, zooals jaspis, porfier en andere gekleurde steenen, terwijl in het heiligdom een zak hing, waarin de beenderen van het paard van Ferdinand Cortez, dat tot den rang van godheid was verheven, werden bewaard. Een tweede cuès was toegewijd aan den god, die de toekomst voorspelde en die door de priesters in gewichtige omstandigheden of in twijfelachtige gevallen geraadpleegd werd; gebeurde het, dat hij niet op eene gepaste wijze antwoord gaf, dan werd hij gegeeseld ten einde hem tot zijn plicht te brengen.

De vierkante steen waarop de offeranden werden opgedragen werd door een bijzonderen cuès beschaduwd, in het rond waren een twaalftal zetels gerangschikt ten behoeve van de offeraars en achter dezen steen stond een groot aantal afgodsbeelden. Bij deze natie was de gebruikelijke manier van slachtofferen volkomen gelijk aan die, welke door de Azteeken in practijk werd gebracht; de ingewanden van het slachtoffer werden namelijk geopend en het hart uit het lijf gescheurd, dat dan aan den afgod werd toegeworpen; het lichaam zelve werd nu eens gebraden, dan weder gekookt verslonden.

De Republiek Honduras bezit zekere steden die door hunne talrijke bevolking belangrijk zijn, onder anderen Teguzgàlpa en Comayagua; Corpus is beroemd door zijne goudmijn; Copan, eene voor de verovering reeds volkrijke stad en bijzonder vermaard om hare oudheden; de groote circus, die omgeven is met pyramiden en de spelonk van Tiburka, een bijzonder groote cuès die in een berg is gegraven, zooals sommige tempels der Hindoe's en welker ramen met fijngeslepen steenen zijn afgezet, verdient de aandacht van den kunstenaar, zoowel als van den schilder

en den oudheidkundige. De ruïnen van den grooten tempel van Copan bieden een grootsch schouwspel aan, het is eene verzameling van keurig bewerkte tafels, uitgehouwen altaren, prachtige bas-reliefs, uitgehouwen hiëroglyphen, beschilderde zuilen, beelden in kostbare kleederen uitgedost, even onderscheiden in gedaante, als in houding en gelaatsuitdrukking.

De Republiek San Salvador kan slechts op twee voorname steden roem dragen, namelijk de hoofdstad die denzelfden naam draagt en in 1835 door eene vreeselijke losbarsting van een vulkaan ten halve werd verdelgd, benevens de stad San Miguel, die hare welvaart te danken heeft aan de nabijheid van eene rijke ijzermijn.

De Republiek Nicaragua heeft tot hoofdstad Leon, gelegen in het midden der groote vlakte van Leon, ofschoon vervallen van haren vorigen luister, prijken hier nog eenige fraaie kerken, het getal der inwoners is wel tot op de helft van het vroegere aantal gedaald, daarbij was de steeds klimmende naijver tusschen deze stad en Granada een der hoofdoorzaken van hare vermindering, waaronder zij thans nog gebukt gaat. Ons blijft nu nog over de stad Jan-José in dit Republiek Costa-Rica op te geven, niet onwaarschijnlijk is het dat zij met de middelen, die haar ten dienste staan, eene heerlijke toekomst te gemoet gaat en alzoo eene bron van welvaart wordt voor de geheele Republiek, die niet misdeeld met kostbare producten, slechts gebrek heeft aan nijvere en bekwame handen, om ze tot den bloei en vooruitgang van den staat te doen gedijen.

DE CATHEDRAAL TE SAN SALVADOR.

BRAZILIË.

Het is genoegzaam bekend, hoe Portugal tegen het einde der vijftiende eeuw plotseling uit een eeuwenlangen doodslaap ontwaakte, de boeien, waarin het zoo lang rusteloos had gelegen, met geweld afschudde en aldus eene toekomst van roem en grootheid te gemoet ging. Niet dat eene enkele klasse der natie zich zoo kenmerkend onderscheidde, doch alle rangen en standen wedijverden om strijd ten einde door moed beleid en koenheid hunnen naam te vereeuwigen, allen hadden den roem hunner eeuw ten doel: vorst, edelen en burgers durfden de stoutste ondernemingen wagen, terwijl de voorspoedszon hen geruimen tijd bleef beschijnen. Het scheen, als ware de wereld te klein voor hen; op honderden punten wisten zij zich meester te maken en op alle kusten legden zij hunne uitmuntende volkplantingen aan. Oost-Indië werd eene prooi van de overwinnende zeevaarders, die de monden van den Taag waren uitgeloopen en het toeval voerde hen naar dat groote westelijk halfrond, hetwelk eerst kortelings door Columbus was ontdekt; zij kwamen te recht in Brazilië, verkenden het land en maakten zich er meester van. Reeds hadden zij met hunne vloten de Indische zeeën bezet, de ondernemingen en de overwinningen van Albuquerqne en Almeïda hadden hen in het bezit gesteld van een aanzienlijk grondgebied aan de boorden van den Ganges, op de kusten van Gelukkig Arabië, aan de Perzische Golf en in Chersonesus aurea of Gouden Chersonesus, het schiereiland gelegen aan gene zijde van den Ganges, hetwelk thans onder den naam van Malakka bekend is. Van Ceuta tot aan de grenzen van China, hadden zij langs de kusten factorijen aan-

gelegd, die van niet weinig belang voor hunnen handel waren en bij al die veroveringen die nu eens ten koste van stroomen bloeds, dan weder zonder slag of stoot hunne macht uitbreidden, voegden zij weldra een der uitgestrekste en aanzienlijkste rijken der wereld, namelijk Brazilië.

De terugkomst van Vasco de Gama, nadat hij eerst Kaap de Goede Hoop had omgezeild, vuurde bij de natie de zucht naar verdere ontdekkingen bijzonder aan, de scheepvaart ontwikkelde zich tot eene ongekende hoogte en koning Emmanuel I, wien men later den eernaam van de Groote of de Gelukkige gaf, beraamde voor de toekomst de grootsche plannen, die onder zijn bestuur zulk een gunstig gevolg hadden; hij rustte eene vloot uit, dertien schepen sterk, met vijftienhonderd koppen bemand en gaf daarover het bevel aan Pedro Alvarez Cabral; deze werd door den koning uitgezonden naar Oost-Indië, doch werd door zware winden westelijk afgedreven en kwam op deze wijze in Brazilië aan land. Deze tocht, in den beginne zoo noodlottig, doch zoo heilrijk in zijne gevolgen, waardoor eene wereld aan de Portugeesche kroon werd toegevoegd, ving aan op den 9 Maart van het jaar 1500; dertien dagen daarna bereikten zij zonder ongeval de Kaapverdische eilanden, alwaar zij acht en veertig uren bleven liggen, om op een schip dat nog in zee was te wachten. Vervolgens ontweek hij de Afrikaansche kusten om de aldaar heerschende windstilten te ontloopen, doch werd door den storm zoo ver westwaarts afgedreven, dat hij geheel uit zijn koers was geraakt en den 24 April, onder den tienden graad zuiderbreedte een onbekend land ontdekte, waaraan later de naam werd gegeven van Brazilië. De toedracht der zaak was zeer eenvoudig, er werd een sloep uitgevonden die het strand bereikte, alwaar men een zeker aantal wilden bespeurde, met koperkleurig uitzicht, een platten neus en zwart haar; de warme stralen der zon die hen bescheen, maakten het dragen van kleederen onnoodig, zoodat zij geheel naakt liepen. Met bogen en pijlen gewapend naderden zij allengskens de boot, echter zonder de minste vijandelijke gezindheid aan den dag te leggen; toen zij al de Portugeezen aan land zagen stappen, vergenoegden zij zich met dit schouwspel op eene nabijzijnde heuvel aan te staren, doch er werd wederkeerig geen woord gewisseld. Door de onstuimigheid der zee en het loeien van den wind was Cabral genoodzaakt des nachts dit gedeelte

der kust te verlaten en meer zuidwaarts het anker te laten vallen. Onder den zestienden graad kreeg hij eene veilige en ruime ligplaats in het oog, die door hem Porto Seguro werd geheeten; in de sloepen die werden uitgezonden, bracht men twee inboorlingen mede, die in hunne prauw waren verrast en die naar het land werden teruggezonden, nadat Cabral hen volgens de Spaansche manier had laten kleeden, met klatergoud en juweelen had opgeschikt en hen met spiegels en andere snuisterijen had begiftigd, die naar hij wist zoozeer in den geest vielen van die wilde horden. Weldra kwamen er meer op hen af, die met vruchten en voortbrengselen des lands waren voorzien en op deze wijze den eersten ruilhandel begonnen. De Portugeesche admiraal liet nu het land verkennen, hetwelk er bijzonder goed uitzag, goed bevolkt en vooral wel bewaterd scheen; des anderen daags, op den eersten Paaschdag, stapte Cabral met een gedeelte van zijn scheepsvolk aan land, liet eene mis doen op de kust, richtte er een steenen kruisbeeld op, ten teeken dat hij het nieuw ontdekte land in bezit nam en gaf aan deze bezitting den naam van Santa-Cruz, die later met dien van Brazilië werd verwisseld. Deze naam is afgeleid van het woord *Brazas*, zooals eene verfhoutsoort werd genoemd van eene vuurroode kleur, die aldaar in menigte werd aangetroffen. Bij het uitoefenen der godsdienstplechtigheden kwamen de wilden in menigte toesnellen en waren de stomme toeschouwers van zulk een voor hen vreemden eeredienst, waartoe zij zich wel voelden aangedreven door dien geest van navolging, welke bij de onbeschaafde volkeren steeds de drijfveer is van hunne handelingen; alle uitwendige teekenen van eerbied en aanbidding, die zij bij de Portugeezen waarnamen, volgden zij met schijnbaren ijver na; doch bij hen zelven werd geen spoor van godsdienst of staatsbestuur opgemerkt, zij leefden in den eenvoudigsten natuurstaat. Cabral hield zich bij deze bevolking niet lang op, hij plantte op de kust een paal die met de kenteekenen der Portugeesche wapenen werd gemerkt, zond een zijner kapiteins naar Lissabon om den koning van zijne ontdekking kennis te geven, liet bij de Brazilianen twee ter dood veroordeelden achter, wier straf in die van ballingschap werd verwisseld, en zette daarop den koers naar Oost-Indië, zijne eerste bestemming.

Toen Emmanuel de tijding vernam stelde hij dadelijk alle midde-

len in het werk om meer van het land te weten te komen, ten dien einde rustte hij eene vloot uit, welker bevelhebber den last werd opgedragen Brazilië geheel en al te verkennen en in naam des vorsten bezit van dit rijk te nemen; Americus Vespucius was tegenwoordig bij deze expeditie, waarover het bevel was opgedragen aan Oregio; doch deze maal vonden zij geene zachtzinnige wilden, die zich goedsmoeds tot onderwerping zouden laten brengen, de mannen die ter ontdekking werden uitgestuurd, werden door hen om het leven gebracht en verslonden. Vespucius bemoeïde zich niet verder met deze menscheneters, ging op den achtsten graad beneden den aequator weder aan land, alwaar hij minder woeste volkeren aantrof, waarmede het hem gelukte vriendschapsbetrekkingen aan te knoopen. Op deze wijze zette hij de verkenning voort tot op den dertigsten graad, aan gene zijde van den Rio de la Plata en keerde na zestien maanden met een ongunstig bericht bij den koning in Portugal terug. Emmanuel gaf echter den moed niet op en zond Vespucius nogmaals naar Brazilie om een nauwkeuriger onderzoek in te stellen, waarna aan den koning een gunstiger rapport werd gedaan en de zaken in een beter daglicht werden gesteld; de grond, zoo luidde het, was goed en vruchtbaar, doch met dit al had men nog geen mijnen ontdekt, de eigenlijke bronnen van geluk waarop de veroveraars en de zeevaarders van dien tijd het vooral gemunt hadden, zoodat men tot het aanleggen van volkplantingen nog niet bepaaldelijk besloten was. Middelerwijl trad Americus, die meende dat hij door Emmanuel verongelijkt werd, weder in Spaanschen dienst, waarin hij vroeger reeds gestaan had, en zocht zijn nieuwen heer over te halen om den Portugeezen de onder hunne vlag ontdekte landen te ontwringen; men begon zich inderdaad tot een tocht in gereedheid te brengen, doch de ernstige en hevige vertoogen van Emmanuel deden dit plan in duigen vallen en Spanje zag er van af zijnen nabuur het recht op Brazilië te betwisten; nogtans kwam men hiermede niet verder met betrekking tot de kolonisatie, want men vergenoegde zich om naar de wilden slechts lieden uit de laagste volksklasse te zenden of de zoodanigen die in de maatschappij werden geweerd, zooals ter dood veroordeelden, galeiboeven, publieke vrouwen, enz.; doch Oost-Indië werd met meer ingenomenheid behandeld, dit mocht eerst te recht den naam van kolonie

dragen. Brazilië bleef gedurende de eerste jaren van de regeering van Jan III, den zoon en opvolger van Emmanuel, toegankelijk voor alle Europeesche natiën, die aldaar betrekkingen wilden aanknoopen, doch toen de Franschen hem wilden verdringen, poogde hij hen eerst te overreden om hen van dit besluit af te brengen, doch dewijl het Fransche hof zich daarover weinig of niet bekommerde, toog hij voor zijn goed recht ten strijde en verdreef den vijand van zijn gebied; vervolgens werd door dezen vorst de eerste Portugeesche factorij in Brazilië aangelegd, het land in provinciën verdeeld en den kloekmoedigsten en ondernemendsten edelen zijner staten aanzienlijke gedeelten lands afgestaan.

Onder Brazilië werd in het eerst slechts verstaan het gedeelte der zeekusten, dat zich van de rivier San-Pedro tot aan de uitwatering van de Amazonen-rivier uitstrekt. Het land ontwikkelt zich van genoemden stroom, bijna onder den evennachtslijn tot aan de La Plata, onder den vijf en dertigsten graad zuiderbreedte tot op ongeveer vierduizend vijftig mijlen; de grootste breedte van het Oosten naar het Westen bedraagt meer dan drieduizend mijlen, terwijl de kuststreken door de kronkelende oevers vierduizend mijlen innemen; de geheele oppervlakte staat gelijk met twee vijfdedeelen van geheel Zuid-Amerika. Geen land ter wereld biedt prachtiger gezichtspunten aan, de hooglanden zijn met kostbare houtsoorten bezet en de dalen prijken steeds met het heerlijkste groen. Evenwijdig met de kust strekt zich eene reeks dichte wouden uit, doch het binnenland bestaat uit het grootste hoogland van Zuid-Amerika, onder den naam van *Paresis* bekend. Dit oneindige vlak, hetwelk van het Oosten naar het Westen loopt is bijna geheel met zand bedekt en bij gevolg met weinige uitzondering dor en onvruchtbaar, het wordt ingesloten door hooge bergen, alwaar de voornaamste stroomen van Brazilië alsmede de goud inhoudende rivieren en de beken ontspringen. Deze ontzaglijke waterstroomen vormen als het ware om Brazilië een soort van cirkelvormig kanaal, ter lengte van tweeduizend mijlen. Achter dit bolwerk van stroomen heeft men de binnenlanden van Portugeesch-Amerika, alwaar overvloed van ijzer, koper en diamanten, topaas en saffier, smaragd en goudberilsteen voorhanden is, alsmede onderscheidene soorten van doorschijnend rotskristal.

Het waterstelsel van Brazilië is zeer ingewikkeld en zeer rijk; de

bergen, die in aanzienlijke groepen zijn verdeeld, strekken zich in verschillende richtingen uit en vormen als het ware eene reeks voorgebergten, terwijl de aldus overschaduwde valleien eene veilige plaats aanbieden voor het ontluiken van alle schatten van den Braziliaanschen plantengroei. Nogtans is dit schoone en vruchtbare gedeelte niet verstoken van behoorlijke bewatering, doch eene groote menigte stroomen en beken, die van den top der bergen worden onderhouden, verspreiden alom frischheid en onderhouden de vruchtbaarheid van den bodem. De aanzienlijkste rivier van Brazilië is tevens de grootste der geheele wereld, zoowel ten opzichte van hare lengte als van haar stroomgebied, de lezer heeft gewis reeds begrepen dat ik het oog heb op de Rio dos Solimas of Amazonen-rivier.

Deze neemt haren oorsprong in Peru, op den hoogsten berg van den aardbodem, doorloopt het Braziliaansche grondgebied en neemt aldaar verschillende stroomen in zich op, onder anderen de Rio-Negro, die om zijne geweldige overstroomingen ook wel de zoetwaterzee wordt geheeten, de Rio-Madeira of woudrivier, die zelve eene uitgestrektheid van ongeveer 3000 mijlen doorloopt, de Topajos, die van het groote hoogland Paresis afstroomt, en de Chagus, eene nevenstroom van den Mato-Grosso, welke laatste rivier over watervallen voortloopt, door ongeschonden bosschen vloeit en de woeste streken besproeit, alwaar de wetten der Kanibaalsche wreedheid nog op de strengste wijze worden gehandhaafd. Het meerendeel dezer rivieren doorstroomt met de snelheid van een stortvloed lange, onbewoonde streken, die zij door hare geregeld wederkeerende overstroomingen verwoesten en ten laatste storten zij zich uit in de breede bedding der Amazonen-rivier. Deze reus der stroomen stuwt zijne wateren met onweerstaanbaar geweld voort, doet zijne golven bruischend en ziedend tegen de oevers slaan, schuimt en kookt als eene volle zee, heeft zijne gevreesde stormen en orkanen, neemt naar zijne uitmonding steeds in breedte en snelle vaart toe en stort zich eindelijk bijna onder den evenaar met eenen mond van meer dan vijftig uren breed in den Atlantischen Oceaan, welks wateren zijn loop niet kunnen stuiten, zoodat hij gewis wel vijf en twintig uren onvermengd in deze wereldzee voortloopt.

Een andere rivier, die de wateren van de Araguaya ontvangt en eene

waardige mededingster van de Amazonen-rivier genoemd mag worden, is de Tocantins, die tweeduizend mijlen van het Zuiden naar het Noorden voorstroomt, dicht bij zijne bron kronkelt hij door dalen, heeft nu en dan watervallen en stroomt tusschen bergoevers die met maagdelijke wouden zijn omkranst; na zijne vereeniging met de Araguay is hij zeer goed bevaarbaar en stort zich in zee ten Oosten van den Amazonenstroom. De mond van den Tocantins is gelegen in lage en moerassige gronden, die dikwijls onder water staan, hetzij door het aanhoudend zwellen der stroomen of wel door het inslaan der zeegolven; dijk noch rif breken hier de onstuimigheid der golving of van het getij en menigmaal kan men hier getuige zijn van den grootschen doch vreeselijken strijd, die tusschen den Oceaan en de rivier wordt gevoerd; want zulk eene worsteling wordt menigmaal besloten door een hevigen storm, de *pororoca*, welks geweld slechts vergeleken kan worden bij de verschrikkelijke golving van den Ganges indien hij door de zuidelijke rukwinden wordt ontroerd, als de weerbarstige stroom de Indische Zee schijnt te willen ontvluchten en zijne onstuimige baren tot aan den top van den Himalaya schijnt terug te willen voeren. In beide rivieren brengen de krachten der natuur hunne uiterste pogingen ten offer en iedere golf staat pal als een onwrikbare berg, deze bergen worden telkens door krachtiger vloeibare massa's vervangen, die in een oogenblik de onmetelijke breedte van de rivier innemen en met ontembare kracht de oevers losscheuren, reusachtige boomen ontwortelen, gedeelten van den oever meevoeren en schepen verbrijzelen of in de oneindige diepte slingeren.

Van de uitmonding van den Tocantins tot aan Fernambuco, treft men geen enkelen stroom meer aan, die met de hierboven genoemden te vergelijken is; wel heeft men hier en daar eenige breede riviermonden, zooals die van den Maranho, van den Rio-Grande-del-Nord of van den Parnahiba, doch deze stroomen, die in den regentijd buiten hunne oevers loopen, zijn gedurende het droge saizoen waterlooze diepten, waardoor de voetganger zijn weg aflegt.

Tusschen Fernambuco en Bahia, treft men den San-Francisco aan, die ten noordwesten van Rio de Janeiro ontspringt, vervolgens de Rio-Grande de Porto-Seguro, die van de hooge toppen van den Pitengui neerstroomt,

en een der rijkste streken van Brazilië besproeit, welke evenzeer uitmunt door hare kostbare houtsoorten als door hare rijke steengroeven. Meer zuidwaarts loopt de Paraïba evenwijdig met de zee en heeft eene lengte van ongeveer achthonderd mijlen, terwijl de bergketen die de beide wateren scheidt, de twee kapen Frio en San Thomé vormt. Van deze kapen tot aan den twee en dertigsten graad zuiderbreedte, storten slechts twee stroomen hunne wateren in den Oceaan uit, namelijk de Real en de Dolce. In dat gedeelte van Brazilië waar de kusten buitengemeen hoog zijn, vloeien de rivieren meer binnenlands af en vereenigen zich met de Parana of met de Uruguay; de geheele oostkust van Brazilië is omgeven met golven en met voorgebergten, de scheepvaart valt er zeer gemakkelijk doch des te gevaarlijker zijn de noordelijke kusten, die als bezaaid zijn met eilandjes en met klippen zijn bezet.

Brazilië dat gedeeltelijk onder den evenaar is gelegen en bijgevolg aan den verwoestenden invloed der keerkringen is blootgesteld, doch niettemin zich vrij ver naar de poolstreek uitstrekt, bevat nog meer dan Mexico eene groote verscheidenheid van klimaten alsmede de meest verschillende voortbrengselen uit het dieren- en plantenrijk. Zelfs onder den evenaar als men de rivieren opvaart, gevoelt men eene zekere frischheid op de hooggelegen streken en men heeft er een groot aantal van die door de natuur bevoorrechte dalen, alwaar eene eeuwige lente den bodem tooit met allerlei veelkleurige kruiden en planten. Op de hoogte van Kaap St.-Vincent is de koude met die der poolstreken te vergelijken, welke minder gunstige temperatuur vooral veroorzaakt wordt door de hooge bergen van Pernabiocaba, alwaar eene groote menigte bronnen ontspringen die de lucht verfrisschen of liever koude veroorzaken.

Alvorens Brazilië door de Europeanen ontdekt was, lag het daar als een onmetelijk bosch, nog op den huidigen dag zijn vele streken met wouden bezet, waarin nog niemand is doorgedrongen, langs den grond groeien distelen en struiken tusschen het geboomte, terwijl lichte slingerplanten, die zich grillig langs de stammen opwerken, hare takjes laten neerhangen en het oog verrukken door hare schitterende bloemen. Onder die plantgewassen, welke den Europeaan zulk een vreemd schouwspel aanbieden, zijn er die zich op eene zeer bijzondere wijze met ongemeene kracht ontwikkelen: nadat ze eerst de hoogste takken

van de boomen, langs welke zij al slingerende opklimmen, bereikt hebben, neigen zij zich weer naar den grond en beginnen daar wortel te schieten en wat nog zonderlinger is, deze plant begint zich weer om een anderen stam te slingeren, daalt van den hoogsten top weer neder en schiet op de aarde gekomen nogmaals wortel. Deze groeikracht wordt tot in het oneindige voortgezet, zoodat de woekerplant zich met het geboomte vermengt en het bosch dubbel bezet houdt. Niet tevreden met het voorrecht dat haar eene plaats is ingeruimd, gaat zij verder en wil het bosch alleen in beslag nemen, want inderdaad de boom is niet bestand tegen hare knellende samensnoering en op deze wijze ontziet zij zich niet den boom, die haar in den beginne tot steun diende, in zijnen groei te belemmeren, te verstikken, ja zelfs te vernietigen en haar eigen weelderige met bloemen bezaaide takken voort te slingeren om dezen dooden stam, die door haar van zijne groeikracht beroofd, zonder hare tusschenkomst thans spoedig zou ineenvallen. Menigmaal zijn deze planten zoo dicht ineen verward dat mensch noch dier zich een doortocht zou kunnen banen, zoodat men zijne toevlucht moet nemen tot het vernielende vuur om deze ondoordringbare, levende muren te doen verdwijnen. Wij willen ons niet bezig houden met de ontelbare gewassen, die in de onmetelijke wouden van Brazilië tehuis behooren, wij blijven niet stilstaan bij mirten-, palm-, kokos- en kaneelboomen, bij rozen en Campêche-hout, doch den acayaba, een van de schoonste boomen der wereld, mogen wij niet stilzwijgend voorbijgaan; hij verwisselt zijn fraai uiterlijk in elk jaargetijde, al de pracht zijner majesteit spreidt hij in Juli en Augustus ten toon en eene maand later is hij versierd met witte en rozenkleurige bloesems; drie maanden later ziet men aan zijne takken vruchten hangen die als edelgesteenten schitteren en niet alleen dat hij de aarde zijn zacht en verfrisschend lommer aanbiedt, doch hij verspreidt eene heerlijke geur in het rond, die ter inademing gezond, weldadig en verkwikkend is. Uit zijne takken stroomt een kostbaar vocht en wel in zoo hooge mate, dat het schijnt alsof de schors geheel met dauwdroppels is bevochtigd. De vrucht die hij afwerpt streelt den smaak en is niet geheel en al verschillend met de peer van onze gewesten, hij heeft ten minste denzelfden vorm, doch is een weinig langer en bovendien doorzichtig. In het binnenland wordt de acayaba zelden ge-

vonden, doch in de omgeving der kusten beslaat hij soms bosschen van zeer grooten omvang, hij gedijt vooral op zandachtigen bodem en wel voornamelijk in de droge jaargetijden. Het verfhout aan hetwelk Brazilië zijn naam zou te danken hebben, treft men alleen aan in de noordelijke streken; door de inboorlingen werd het *ibiripitanga* geheeten en de boom die het oplevert is bijna van gelijken vorm als onze eik, met dicht gebladerte bezet en ziet er uiterlijk eenigszins verwilderd uit. Zijne bladeren gelijken op die van den taxisboom en zijne hooggroode bloesems hebben den vorm van de kleine klokjes bij de lelie der dalen; zijne bast is dik en hobbelig en hij tiert vooral te midden van rotsen of op een dorren grond. Hij levert eene soort van karmijn of lak op, die bij de fijnste en kostbaarste schilderstukken wordt gebezigd, terwijl zijne vrucht ons aan onze kersen doet denken. In geheel Brazilië wordt de vanille-plant, die als een slingerplant tegen de andere boomen opklimt aangetroffen, bovendien den cacaoboom, waarvan zelfs geheele bosschen groeien aan de boorden van den Chinga, de Madeira en den Tocantins. Alle planten die men van Europa naar Brazilië heeft overgebracht zijn er even voordeelig als aanzienlijk opgegroeid en waren steeds krachtige hulpbronnen voor de voeding van een volk, dat zich tot dusverre met manioc-meel had moeten behelpen.

De Portugeezen vonden in Brazilië geene groote zoogdieren, het voornaamste was de tapir of woudkoe, die de grootte van onze koe heeft, doch in vorm veel overeenkomt met het zwijn; haar vleesch verstrekte den inboorlingen tot voedsel en met hare huid omkleedden zij hunne schilden. De Braziliaansche bosschen zijn de verblijfplaats van hyena's, tijgerkatten, stekelvarkens, jaguaars en slangen in allerhande grootte en gedaante; de groote ratelslang, die zoo vlug kruipt dat hij schijnt te vliegen, de vuurslang, aldus geheeten om zijn glanzende huid, de liboïa, die den omvang heeft van een gewoon mensch, veertig voet lang is, met schubben is bedekt, een platten kop en een breeden muil heeft met eene dubbele rij tanden, die voorzien is van pooten met nagels om zijne prooi te grijpen, deze allen zijn de gevaarlijke bewoners dezer wouden; de meest gevreesde dezer slangensoorten is de ibiracuca, welks beet een even onvermijdelijken als onmiddellijken dood ten gevolge heeft. Daarenboven strekken de bosschen ook tot verblijfplaats en

toevluchtsoord aan eene bonte mengeling van vogelen, waarvan eenige evenzeer geschuwd worden als de slangen, omdat zij alom schrik en den dood verspreiden, zooals de arend, de gier en de kamichi, welke laatste met een hoorn op den kop is gewapend, en de neushoornvogel met scherpe sporen aan het einde zijner vleugels, andere die de treurige stilte van het woud afbreken door hun liefelijk gekweel of zacht gefluit en in de nare duisternis schitteren door den glans van hunne hooggekleurde vederen. Als zij door de slingerplanten vliegen en hunne klappende vleugeltjes het geluid van klokken nabootsen, dan is het alsof de natuur in de sombere bosschen levende edelgesteenten, bezielde topazen, smaragden en robijnen heeft bijeenvergaard en door elkaar doet springen. De voortbrengselen van de zee, die Brazilië besproeit, zijn niet minder aanzienlijk dan die zijner bosschen, daar vinden wij onder de verschillendste vormen het dierenleven vertegenwoordigd, daarbij is de overvloed bovenmate groot, alsof de natuur zich tot wet heeft gesteld, hare mildheid aan dit onmetelijk rijk op alle mogelijke wijzen uit te storten en het met hare schatten zoo ruimschoots te bedeelen, dat geen land zich in dit opzicht met Brazilië zou kunnen meten.

II.

Ten tijde van de ontdekking van Brazilië door de Portugeezen, hielden meer dan honderd volksstammen, van onderscheiden godsdienst, zeden en instellingen zich op in het onmetelijk vlak, dat begrepen is tusschen de oevers van de Plata en den Amazonen-stroom; daar voerden zij een eeuwigen strijd en betwistten elkaars grondgebied. De oudste dezer stammen was die der Tapuyas, deze was de beheerscher van de geheele kust tusschen de monden van genoemde stroomen en was eerst korten tijd voor de komst der Europeanen met geweld verdreven door de Tupis, die de onbepaalde gebieders waren in deze streken, toen Alvarez op den Braziliaanschen bodem den Portugeeschen standaard plantte. De naam van Tupis alleen gaf voldoende te kennen dat kracht en trots de hoofdeigenschappen waren van degenen, die zich aldus noemden, daar de etymologische beteekenis overeenstemt met de woorden donder en godheid; hunne god werd Tupan geheeten. De hoofdstam

van dit volk werd verdeeld in zestien familiën, die evenveel afzonderlijke en geheel onderscheidene republieken uitmaakten, ofschoon zij, wanneer een algemeen gevaar hen dreigde, zich aaneensloten en een machtigen bond vormden. Ten bewijze dat de beschaving zelfs nog niet in hare geboorte was moge dienen, dat het barbaarsche gebruik van menscheneten bij hen algemeen in zwang was, men merkte er geen spoor van godsdienstzin op, want den god, aan wiens bestaan zij geloof hechtten, werd door hen niet aangebeden of gehuldigd; daar het echter een behoefte schijnt te zijn dat de mensch aan iets waarde hecht of gelooft, zoo bevonden er zich ook onder hen toovenaars en waarzeggers, in wie zij hun volle vertrouwen stelden en die door hen geraadpleegd werden in de gewichtige omstandigheden huns levens. Dit slag van menschen leefde eenzaam en ongenaakbaar in donkere hutten, die niemand zich ooit verstoutte binnen te treden. De Tupis liepen geheel naakt, hun lichaam verfden zij rood met uitzondering van hun gelaat; de mannen droegen aan hun onderlip een ring, terwijl de vrouwen zich met lange oorringen versierden, die tot op hare schouders nedervielen, hun ideaal ten opzichte der schoonheid was een platte neus, waarom zij door een kunstmiddel, dat elkeen ten dienste staat — door namelijk de sterk uitstekende lijn te knakken — zich met ijver op het verkrijgen van het fraaiste model toelegden. De veelwijverij, die bij de wilden nooit als misdrijf wordt aangerekend, werd ook hier gehuldigd, de rijksten mochten zooveel vrouwen nemen als zij konden onderhouden; het hoofdbestanddeel van hun voedsel was manioc, daarbij werd gevoegd de opbrengst van eene steeds overvloedige vischvangst en van eene niet minder rijke jacht; het leven in zulk een natuurstaat bevrijdde hen van die menigte ziekten, welke wij aan onze verfijnde gewoonten te danken hebben, daarenboven gebruikten zij geene geneesmiddelen als zij, onder den last der jaren gebukt, van ongemakken of pijnen te lijden hadden; zij wisten er een middel op, om alle geneesmiddelen te kunnen ontberen, want zagen zij iemand hunner vrienden of bloedverwanten ongesteld, dan brachten zij hem met een knods een fikschen slag op het hoofd toe en gaven hem daarbij den schralen troost dat het verkieslijker was onmiddellijk te sterven dan eerst te lijden en vervolgens toch uit het leven te scheiden. Zij waren zoo graag op menschen-

vleesch, dat zij niet alleen hunne vijanden verslonden, doch zelfs hunne ouders en hunne zieke kinderen opaten; waren deze laatsten nog jong, dan werden ze zonder omstandigheid door den vader en de moeder genuttigd, doch bij volwassenen, werd deze gelegenheid te baat genomen om een feestmaal aan te richten, waarop aan alle genoodigden het vleesch hunner kinderen werd voorgezet.

De Tupis erkenden koningen noch vorsten, de eenige oppermacht waaraan zij zich onderwierpen was die der grijsaards, deze kwamen te zamen in eene raadsvergadering om over de belangen van den stam te spreken; de eenige misdaad die zij straften was de doodslag; hij die zich daaraan had schuldig gemaakt, werd aan de bloedverwanten van het slachtoffer overgeleverd, die hem ter dood brachten en begroeven, waarna de verzoening der beide familiën op het graf plaats had.

Een welgemeende en gulle gastvrijheid was hunne eenige deugd, zij waren hartstochtelijke liefhebbers van dansen, lichaamsoefeningen en vooral van bloedige gevechten, hunne gevangenen lieten zij eerst vetmesten en verslonden ze dan op hunne kostbaarste feestmalen. Hunne voornaamste wapenen waren een boog en eene knods, hun geliefkoosd muziekinstrument eene fluit, vervaardigd uit de beenen van hunne slachtoffers. Toen de Portugeezen in hunne dorpen kwamen, vonden zij op marktpleinen hooge stapels met hoofden, die zoowel ten bewijze strekten van den moed als van de wreedheid der inwoners.

Niet minder merkwaardig was de stam der Tapudias, die, nadat zij een gedeelte van Brazilië in hunne macht hadden gehad, thans naar het noordelijkste punt waren getrokken; het was een krijgshaftig doch tevens woest volk, dat in de vrije ruimte een nomadisch leven leidde. De Tapudias waren rijzig van gestalte en buitengemeen sterk; hun haar was lang en zwart en zij hadden eene bruine gelaatskleur. Het geheele volk was in ongeveer tachtig onderdeelen gesplitst, die verschillende namen droegen en zich hadden verspreid langs de boorden van den Sehara, den Rio-Grande en de Paraïba. Nog vele andere minder belangrijke stammen hadden de uitgebreide vlakte ingenomen van de nieuwe Portugeesche bezitting, sommigen zeer gewillig en bereid om het hun opgelegde juk te verdragen, anderen die geene vreemde heerschappij wilden erkennen en zich tot den hardnekkigsten tegenstand gereed maakten.

III.

Jan III, de zoon en opvolger van Emmanuel, voerde bij Brazilië hetzelfde kolonisatie-stelsel in als voorheen was ontworpen voor de Azorische en de Madera eilanden. Hij verdeelde het land in erfelijke capitaneriën, waarmede hij de Portugeesche edelen begiftigde, die hun geluk wilden beproeven en die er niet tegen opzagen om het hun aangeboden land met geweld te verdedigen. De koning verleende hun overigens voorrechten van bijzonderen aard, somtijds stond hij honderd vijftig en tweehonderd mijlen gronds langs de kust af, met vergunning om ze zoover zij konden landwaarts uit te breiden; behalve het recht om de doodstraf te eischen en munten te slaan, hadden zij bijna eene onbeperkte macht, terwijl hunne handelingen door geene overheden werden gecontroleerd. Het was hier alleen hoofdzaak om de vroegere bezitters hun eigendom te ontnemen en hen te onderwerpen, doch dit ging niet steeds even gemakkelijk.

De eerste gezagvoerder over eene Portugeesche capitanerie was Martin Alphonsus de Souza, die gesteld was over de kust in de omstreken van den Rio de Janeiro of Januari-rivier, aldus door hem geheeten, omdat hij zich hier op den eersten dag des jaars vestigde; de Driekoningen-groep, het eiland St. Sebastiaan en kaap St. Vincent werden door hem ontdekt en het gelukte hem bovenmate de vriendschap der inboorlingen te verwerven, zoodat hij zonder eenige stoornis dadelijk zijn kolonisatie-plan kon ten uitvoer brengen. Minder gelukkig in dat opzicht was zijn lotgenoot Pedro de Goès, aan wien de koning eene uitgestrektheid van 150 mijlen kustland had afgestaan, tusschen St. Vincent en Espiritu-Santo, na vijf jaren den kampstrijd tegen de wilden volgehouden te hebben, was hij ten laatste verplicht de vlag te strijken en den bodem te verlaten. Ten laatste, na lang dobberen tusschen hoop en vrees, na menige overwinning en evenveel nederlagen mocht het de koloniën Tamaraca, Paraïba, Espiritu-Santo, Porto-Seguro, Os-Ilheos en Fernambuco gelukken, zich staande te houden op de kusten van Brazilië. Aan Francesco Pereira Coutinho werd de voortreffelijke baai afgestaan, die onder den naam van Golf van San-Salvador is bekend, on_

der de enkele voorwaarde, dat hij er eene stad zou stichten en duurzame koloniën aanleggen, hetzij door de inboorlingen onder het juk te brengen of door hen te beschaven. Deze golf was daartoe dan ook bijzonder geschikt, want niet alleen is zij eene der schoonste van Brazilië, doch op den geheelen aardbol wordt haars gelijken schaars gevonden. Ingekerfde rotsen, groene kusten en dichte wouden, omringen haar als een gordel; zes groote stroomen, die haar den cijns hunner wateren brengen, stellen haar in onmiddellijk verband met het binnenland, terwijl honderden eilanden dit prachtig tafereel gloed en leven bijzetten. Hare boorden waren bezet door de Tupinambas, welker naam dapperen beteekent en die hunne vrijheid boven alles liefhadden. Diego Alvarez Correa de Piana, een Portugeesch zeevaarder, werd door storm op hun strand geworpen, doch had het bij hen door behendigheid, moed en koelbloedigheid zoover weten te brengen, dat hij, al waren zijne makkers in zijn gezicht vermoord en opgegeten, tot koning werd uitgeroepen; hij huwde met de vrouwen des lands, want hij nam er meer dan eene, gewis om minder jaloerschheid op te wekken, en leidde er een leven, dat menig beschaafd Europeaan hem benijd zou hebben; doch moede om rustig zijn geluk te smaken, kwam hij op het denkbeeld om in Europa te komen pronken; hij voer op een Normandisch schip over, wekte de bewondering op van het hof van Hendrik II, terwijl intusschen aan den koning van Portugal bericht werd gezonden van dit voorval, zoodat hij bij zijne terugkomst in zijne kleine staten, na eene reis die hem veel genot had verschaft en zijne eigenliefde had bevredigd, verwelkomd werd door een vertegenwoordiger der koninklijke macht, Pereira Coutinho, doch deze maakte zulk een onstaatkundig gebruik van zijn gezag, dat hij zich het misnoegen van het volk op den hals haalde en ter dood werd gebracht, hetwelk niet belette dat een tweede opperheer, door Portugal benoemd, hem in zijne waardigheid verving.

De bijzondere vergunning van landerijen, van tijd tot tijd door den Portugeeschen koning herhaald en daarbij het toekennen van eene zoo goed als onbeperkte macht, waren in het eerst wel in staat om de ondernemingsgeest aan te vuren en aldus de Portugeesche emigratie naar Brazilië te bevorderen; doch een goede regeering kon de zaken op den

duur zoo niet laten voortgaan, want de gehechtheid van de kolonie aan het moederland nam dagelijks af, de gezagvoerders maakten misbruik van hunne onbepaalde macht; den eigendom, de eer, zelfs het leven der kolonisten hadden zij in handen en dat zij menigmaal willekeurig te werk gingen, bewezen de heftige en dikwijls droevige vertoogen, die den koning aangeboden werden. Jan III begon toen de noodzakelijkheid in te zien om een hoogste gezag boven al die kleine brokstukken te verheffen, te dien einde werd de macht der gezagvoerders ingetrokken, terwijl een gouverneur-generaal in last had, de burgerlijke en militaire aangelegenheden te regelen en in naam van den vorst het land te besturen. Thomé de Souza was de eerste Portugees aan wien deze waardigheid werd opgedragen, hij moest in Brazilië de grondslagen leggen van een nieuw bestuur en bovendien was hem bevolen in de Allerheiligenbaai eene stad te stichten, waarbij een drieledig doel in het oog moest worden gehouden, zij moest namelijk zijn een citadel voor het binnenland, een bolwerk voor den vreemdeling en de hoofdstad van den nieuwen staat. In de maand April 1549 verliet de gouverneur-generaal Portugal's kust, zijne vloot was met 800 koppen bemand en voorzien van alle benoodigdheden, die de vestiging eener centrale regeering noodzakelijk eischten; bovendien had Portugal de heilige belangen van den godsdienst met warmte behartigd, op de vloot waren zes missionairs aanwezig, die ter bekeering van de nieuwe wereld werden uitgezonden. Na een vrij gunstigen tocht van twee maanden kwam Souza ten anker in de golf San-Salvador, alwaar hij met eerbied en ontzag ontvangen werd door den koenen zeevaarder, wiens avontuurlijke geschiedenis wij reeds verteld hebben en die zich tot koning des lands had doen uitroepen; de inboorlingen der kust gaven hem blijken van gehechtheid, bogen en pijlen legden zij op den grond, ten teeken van vrede en vriendschap, waarna de Portugeezen weldra aan land stapten. Na de zaken des bestuurs voorloopig geregeld te hebben, werd er dadelijk van het aanleggen eener stad werk gemaakt, die San-Salvador werd genoemd, daartoe was eene plaats uitgekozen op eene steile hoogte, die de geheele golf ter rechterzijde bestrijkt en die voldoende van water was voorzien. De Tupinambas hielpen met onvermoeiden ijver mede om de stad te voltooien en volgden getrouw de bevelen der Portugeezen op. San-Salvador

verrees als door een tooverslag uit den grond; als middelpunt der kolonie bouwde men naast het gouvernementsgebouw een paleis van justitie, waarin het hooge gerechtshof gevestigd was, terwijl het moederland, verre van hare kolonie te vergeten, haar voortdurend geld en allerlei hulpmiddelen zond, waardoor zij weldra tot een staat van bloei en vooruitgang kwam. Het christendom dat verkondigd werd door de missionnairs, die alle gevaren trotseerden om deze wilde horden met het evangelie bekend te maken, deed zijn gunstigen invloed weldra gevoelen; in elk Braziliaansch vlek werden kleine, ruw bewerkte kerken gebouwd, doch waarin men ten minste met landelijke pracht de godsdienstplechtigheden kon vieren. Toen Thomé de Souza vier jaren de teugels van het bewind in handen had gehad en zijn werk met vrij goed gevolg bekroond zag, nu hij de kustlanden had onderworpen, alle bewoners bevredigd en de kolonie op den weg van voorspoed en grootheid had gevoerd, meende hij dat zijne zending volbracht was, dat hij lang genoeg zoowel voor het geluk van anderen als voor zijn eigen roem had gewerkt en dientengevolge vroeg hij zijn ontslag aan, ten einde naar het moederland weder te keeren. Tot zijn opvolger werd benoemd Eduard da Costa, onder wiens bestuur de Jezuïten uitblonken door hunnen apostolischen ijver, waardoor eigenlijk meer voordeel werd behaald dan door de Portugeesche wapenen; hun streven was het den woesten aard der inboorlingen te beteugelen en niet zonder moeite gelukte het hun de afschuwelijke gewoonte om menschen te verscheuren, waaraan zij nog meer gehecht waren dan aan alle godsdienstige gebruiken, geheel uit te roeien; het was niet gemakkelijk hen uit het hoofd te praten, dat men eerst dan de beste wraak op zijne gestorven vijanden uitoefent als men ze aan het spit braadt. De slotsom van alle bemoeiingen was dat Portugal door den strijd vol te houden ten laatste zijne macht in deze uitgestrekte kolonie mocht gevestigd zien.

Door den dood van Jan III, kwam diens kleinzoon dom Sebastiaan, die toen slechts drie jaar oud was op den troon. De regeering beging ten opzichte van Brazilië dezelfde misslagen als waaraan het vorige bestuur zich schuldig maakte. De gouverneur-generaal, Mem de Sa, die dom Eduard moest vervangen, werd voor een onbepaalden tijd benoemd en stond meer dan zijne voorgangers onder den invloed der geestelijk-

heid; hij begon met bevel te geven aan de ten onder gebrachte inboorlingen om zich huizen en kerken te bouwen en scholen daar te stellen waarin door de priesters zou onderwezen worden. Overigens legde hij jegens de Portugeezen dezelfde onbuigzaamheid van karakter aan den dag als jegens de inlanders en stond er zeer op dat zijne orders ten uitvoer werden gebracht door alle onderdanen van de kroon. In de velerlei gevaarlijke toestanden waarin hij zich zag geplaatst, gaf hij meer dan eens blijken van ongemeene geestkracht en buitengewone schranderheid.

Omstreeks dezen tijd kwam een ervaren zeeman Durand de la Villegagnon een landing wagen in Brazilië, hij was een Maltheser ridder en vice-admiraal van Bretagne, goed berekend voor gevaarlijke ondernemingen en had reeds bewijzen van zijne onverschrokkenheid gegeven binnen de muren van Malta, dat door de Turken belegerd werd, alsmede op de Barbarysche kusten en in de nabijheid van Schotland, alwaar hij de jonge koningin Maria Stuart had weggevoerd, door de wacht van een Engelsch eskader te misleiden; thans legde hij zonder eenige bekommering het anker neder in de baai van Rio-Janeiro. Gewis werkte het toeval hem bijzonder in de hand, dewijl hij juist landde bij de heerlijke uitwatering van de rivier Ganabara, dezelfde waaraan Alphonsus de Souza den naam van Rio de Janeiro had gegeven; aan het oog der schepelingen ontvouwde zich een onmetelijk watervlak, dat allengskens in breedte toenam, het was bezaaid met eilandjes, die zich in allerlei vormen voordeden en de schoonste schakeeringen ten toon spreidden van een steeds bloeienden plantengroei, vijftig mijlen drongen de wateren landwaarts in en ze waren omzoomd door eene onafzienbare bergenrij, waartusschen liefelijke dalen de aangenaamste woonplaatsen aanboden.

De inlandsche bevolking die in die dagen dit gedeelte van het vasteland in bezit had, behoorde tot het geslacht der Tupinambas, zij had reeds handel gedreven met reeders van Dieppe en tegen de Portugeezen een hevigen haat opgevat; vandaar dat de Franschen met blijdschap werden begroet en dat het dezen niet moeilijk viel met de inlanders vriendschaps- en handelsbetrekkingen aan te knoopen. La Villegagnon vergetende wat hij als Maltheser ridder verplicht was, gaf

zich uit voor een protestant, zoodat zich dadelijk eene menigte Fransche en Zwitsersche protestanten om hem schaarden en op deze wijze de kern vormden van eene kleine kolonie, die zij, misschien wel een weinig overdreven, den naam gaven van het overzeesche Frankrijk. Het duurde evenwel niet lang of de nieuwe kolonisten werden onderling oneenig, van welke verdeeldheid Mem de Sa partij trok en hun al hunne bezittingen ontweldigde, zoodat Portugal's vlag nogmaals alleen wapperde op het Braziliaansche strand.

Bijna terzelfder tijd stond de gouverneur-generaal aan het hoofd eener goed toegeruste expeditie tegen de woeste en wreede Aymuren, eene wilde horde, die uit het Zuiden was komen aanrukken en zich gevreesd maakte door de kracht, den lichaamsbouw en de wreedheid harer krijgslieden; ongedekt en zonder woning sliepen de Aymuren in het bosch evenals dieren, in het midden van doornen en struiken, voedden zich met menschen en dierenvleesch, hetwelk zij meestal rauw nuttigden en leefden alleen van de opbrengst hunner plunderingen of dieverijen. Reeds lang hadden zij ongestraft allerlei gewelddadigheden gepleegd, toen de verwoestingen in de districten van Os Ilheos en Porto-Seguro hunne gruwelen ten top voerden, waarom Mem de Sa hen met eene bende geoefend krijgsvolk op hun grondgebied kwam bestrijden; stroomen bloeds werden er vergoten, de woeste horde werd tot den vrede gedwongen en alle moesten zich bekeeren of wel zich op zevenhonderd mijlen afstands van de kust terugtrekken.

De vereenigde zuidelijke Braziliaansche volksstammen, die vast besloten waren alles aan het verkrijgen hunner onafhankelijkheid ten offer te brengen, veroorzaakten den Portugeezen meer moeite en de vrede, dien zij ten laatste bedongen, werd tegen vrij hoogen prijs verkregen. Door de goede orde en de tactiek der Europeanen hadden dezen altijd veel voor boven de inlanders, doch langzamerhand baande de beschaving zich ook een weg binnen hun gebied, zoodat de sporen van barbaarschheid en onmenschelijkheid al meer en meer verdwenen. Het Portugeesche hof waardeerde te recht de gewichtige diensten, door de missionnairs in zake van godsdienst en staatkunde bewezen, hun aantal moest dus worden verdubbeld, te dien einde stevende eene kleine vloot van Europa naar Zuid-Amerika, doch ze werd onderweg

aangehouden door den Normandischen kaper Jacques Sore, die zich aan de rij der Hugenoten had aangesloten en het grootste gedeelte der schepelingen van kant maakte; dit verminderde echter den ijver der Jezuïeten niet, want spoedig waren er plaatsvervangers voorhanden, die goed en bloed veil hadden voor het bekeeren der barbaarsche volken.

Onder het bestuur van Lodewijk de Brito, die den gouverneur-generaal Mem de Sa in rang opvolgde, had de verdeeling van Brazilië in twee provinciën plaats, die van elkander geheel onafhankelijk zouden zijn; Bahia werd tot verblijfplaats gekozen voor den eenen gouverneur, terwijl de andere zich vestigde te St.-Sebastiaan aan den Golf van Rio-Janeiro. Korten tijd daarna poogden de Portugeezen een nieuw voordeel van hunne verovering te trekken, de gouverneur namelijk gaf bevel tot ontginning van de diamantgroeven die weldra Brazilië's voornaamste rijkdom zouden worden; overal won het geloof al meer en meer veld, dat men edelgesteenten zou vinden in het district Porto-Seguro op de grenzen van Spiritu-Santo, waarom de gouverneur deze zaak wilde opgelost zien en dientengevolge een aantal gelukzoekers derwaarts zond om met de eerste nasporingen te beginnen, gewis een vermoeiend werk, hetwelk tevens niet minder gevaarvol was. De uitslag beloonde de gedane moeite eenigerwijze, want na drie maanden den grond in alle deelen doorzocht te hebben vond Tourinho, die aan het hoofd der arbeiders stond, gekristalliseerde rotsbrokken, steenen in zich bevattende van eene onbepaalde kleur, tusschen groen en blauw, waardoor hij tot de onderstelling kwam, dat het turkooizen moesten zijn. De inboorlingen vertelden hem, dat hij op de kruin van eenige rotsen nog schitterender steenen zou vinden en waarschijnlijk ook goudaders; zijne voorspelling zag hij slechts gedeeltelijk bewaarheid, want hij vond inderdaad een rotskristal van buitengewone schoonheid, alsmede saffiers en smaragden, die niet van de kleinste soort waren.

Antonio Diaz Adorno, die de leiding van eene tweede ontginnings-expeditie op zich had genomen, keerde insgelijks weder met monsters van edelgesteenten. Diego Martinus Kasoque, die den negerdooder werd bijgenaamd en Marcos Azevedo werkten met niet minder goed gevolg; nogtans liet men het vooreerst bij deze pogingen berusten, om in later dagen met de regelmatige ontginning der diamantgroeven een aanvang te maken.

Intusschen kwam het hof van Lissabon terug op de vroegere verdeeling van Brazilië in twee provinciën, zoodat de regeering van St.-Sebastiaan opnieuw vereenigd werd met die van Bahia onder oppergezag van Lodewijk Berito. In het volgende jaar werd hij opgevolgd door Laurenço da Vega, in dat ongelukkige jaar toen dom Sebastiaan en de bloem van Portugal's jeugd het leven lieten op het slagveld van Marokko (1578). De gevolgen van den dood van dien Portugeeschen vorst, die geene kinderen naliet en wiens rijk in de begeerige en eerzuchtige handen van Philips II viel, zijn genoegzaam bekend. Al de Portugeesche koloniën waren thans eene buit voor Spanje, en Brazilië zou het algemeene lot niet ontgaan, het werd na den dood van Laurenço da Vega twee jaren lang bestuurd door eene soort van stedelijke regeering, totdat Philips II een nieuwen gouverneur-generaal benoemde, Manuel Tellès Baretto.

Brazilië was in een staat van buitengewonen bloei, toen de Spaansche overheersching op dezen grond onlusten en oorlogen teweegbracht, die dit rijk ongeveer eene eeuw zouden teisteren; alles was op den weg van vooruitgang en verbetering, San Salvador werd eene fraaie stad, alle kolonisten waren tevreden en genoten een onbezorgd leven, het suikerriet werd met goed gevolg aangekweekt aan de boorden van den Allerheiligenbaai, het landbouw-systeem van Europa kwam meer en meer in zwang, de kudden, die door de kolonisten waren ingevoerd, waren talrijk vermeerderd en geen der dierlijke producten liet iets te wenschen over, daarbij was het verfhout, dat aan de kroon in eigendom behoorde, eene bron van zekere en aanzienlijke inkomsten. De vereeniging van de drie menschenrassen uit Europa, Afrika en Amerika, was klaarblijkelijk van niet minder invloed op de steeds toenemende bevolking, terwijl ijver en werkzaamheid als hoofddeugden bij deze jeugdige natie werden aangemerkt. Doch der kolonie werd een gevoelige slag toegebracht, doordien zij thans onder de Spaansche kroon was gekomen; de haat dien Philips II en koningin Elisabeth elkaar toedroegen, welke twee gekroonde hoofden, ofschoon door Frankrijk en den Oceaan gescheiden, elkaar tot den val zochten te brengen en belaagden alsof de grenzen hunner landen ineenliepen, bracht beide landen in een oorlog, welks verderfelijken invloed zich tot aan de kusten der nieuwe wereld deed gevoelen. Ons

Nederlanders is het karakter van dien trotschen en hardvochtigen zoon van Karel V genoegzaam bekend, wij weten welke krachtige toebereidselen hij maakte om zijne mededingster de grenzen van haar eiland niet te doen overschrijden, tot welk einde de onoverwinnelijke Armada, die zijne grootsche plannen moest verwezenlijken in zee werd gezonden; doch niet minder algemeen is het bekend op welk eene zichtbare wijze de trots van Spanje's koning werd geknakt, door de algeheele vernieling van de meeste zijner schepen. Nogtans waren de vijandelijkheden niet verminderd en het liet zich al meer en meer aanzien dat de strijd zich niet tot binnen de grenzen van Europa zou bepalen. De Engelschen, die al bezig waren, om zich voor te bereiden op die groote ontwikkeling hunner zeemacht, waardoor zij weldra de meesters der wereldzee zouden worden, wapenden zich voor den kamp en hunne onversaagde zeeroovers deden hun best om de Spaansche vlag op alle zeeën zooveel mogelijk schade te berokkenen. Brazilië zou dus in deze overmaat van rampen niet gespaard blijven: Eduard Fanton, Robert Withrington, Thomas Cavendish en James Lancaster zijn namen, die den Spanjaard de treurigste herinneringen voor den geest roepen, dit waren de mannen die beurtelings jammer en ellende op de kusten hunner koloniën verspreidden en aldaar te vuur en te zwaard de schromelijkste verwoestingen kwamen aanrichten. Philips II overleed zonder voor Brazilië van eenig nut te zijn geweest, integendeel, onder zijne regeering was de kolonie merkelijk afgenomen; zijn opvolger, Philips II, benoemde tot gouverneur don Pedro Bottelho, die vooral veel werk maakte van het binnenland en alle pogingen aanwendde om het bewoonbaar te maken, de Jezuïeten, de ijverige bevorderaars der beschaving steunden hem trouw in deze onderneming en oefenden een gunstigen invloed uit in de afgelegenste plaatsen der kolonie; aan hen is het voornamelijk toe te schrijven, dat de wraak der wilden, gaande gemaakt door de harde en onrechtvaardige mishandelingen der kolonisten, langzamerhand verkoelde en dat de begeerte naar vrede en vereeniging tot zelfs in de harten der wreedste horden wortel schoot. De volgende gouverneur, Diego de Menezès, vatte het plan op om aan den mond van de Amazonen-rivier veroveringen te maken en aldaar volkplantingen te stichten, trouwens het was tijd dat men zijne blikken

daarheen wendde, want zoowel Fransche als Hollandsche reeders hadden op dit gedeelte der kust reeds dikwerf het anker laten vallen en de Franschen waren bepaald van plan zich ten noorden van Brazilië neder te zetten. Menezès vraagde dus aan het Spaansche hof vergunning om zich tegen deze pogingen te mogen verzetten en verkreeg daarop een bevredigend antwoord, doch met dit al ontbrak het hem aan twee onmisbare hulpmiddelen in den oorlog, namelijk troepen en geld. Reeds hadden de Franschen het groote en schoone eiland Maranhan voor goed in beslag genomen en voorzeker hadden zij geen heerlijker aanleg kunnen kiezen, het was vierhonderd en vijftig mijlen zuidoostwaarts van den mond der Amazonen-rivier gelegen, onder een der aangenaamste hemelstreken, die men kan uitdenken; de temperatuur was er bijna onveranderlijk, het werd door schoone rivieren heerlijk besproeid, terwijl de dieren- en plantenwereld hare schoonste voortbrengselen in hooge mate ten toon spreidde. De Franschen waren er door de inlanders welwillend ontvangen en de bevelhebbers der ontluikende kolonie werden door de koningin-regentes Maria de Medicis, benoemd met den titel van luitenant-generaal van den allerchristelijksten koning in West-Indië en het gebied van Brazilië. Toen zij het eiland in bezit namen bestond het uit zeven en twintig dorpen, die bewoond werden door inboorlingen, tot den stam der Tupinambas behoorende. Terwijl de kolonisten zich bezig hielden met het bouwen van eene sterkte en tevens een kerkgebouw optrokken, werd den capucyners de taak opgedragen om met het bekeeringswerk der afgodendienaars een aanvang te maken, zoodat binnen korten tijd met de vaan der Franschen den standaard van het kruis op den overzeeschen bodem was geplant. Doch al meenden zij thans het rijk veroverd te hebben en al waanden zij zich sterk genoeg om een volgenden indringer het hoofd te kunnen bieden, de uitkomst zou hen weldra leeren, hoe krachteloos en nietig de grondslagen waren, waarop zij al hunne hoop hadden gevestigd, immers de Portugeesche expeditie die bestemd was om in het noorden van Brazilië veroveringen te maken en die inmiddels was overgegaan onder het opperbevel van Hieronimus d'Albuquerque, was in aantocht op de Fransche kolonie, waagde een krachtigen aanval op de nieuwe veroveraars, dreef het vijandelijke leger uiteen en dwong de tegenstanders om het

eiland, dat deze reeds voor goed het hunne durfden noemen, onmiddellijk te ontruimen.

Bijna te gelijker tijd voerde Caldeira de Castello-Branco het bevel over eene expeditie, die zich ten doel stelde de Amazonen-rivier op te varen en aldaar aan het werk van vreemde veroveraars paal en perk te stellen, zoodat alle Nederlanders die aan den noordelijken oever begonnen handel te drijven, door de overmacht werden verjaagd. De wreedheden op de inboorlingen gepleegd, waren evenwel van dien aard, dat de bevolking zeer tegen hen was ingenomen en het hoofdbestuur zich genoodzaakt zag den krijgsoverste af te zetten; het werk dat hij had aangevangen werd ten einde gebracht door Bento Maciel en Arenha de Vasconcellos, die de Curupa en de Amazonen-rivier verkenden en de aan hare oevers wonende bevolking ten onder brachten, waarna het eiland Maranhan en Noordelijk Braziliё door het Spaansche hof werden vereenigd onder een afzonderlijk bestuur, dat alleen van het moederland afhankelijk was.

De Portugeezen bleven evenwel niet lang in het ongestoord bezit hunner kolonie, want weldra daagden er uit Europa nieuwe vijanden op die hun hunne macht in de nieuwe wereld kwamen betwisten; de Nederlandsche Vereenigde provinciën, verontwaardigd over de gruwelijke tirannie van Philips II, hadden dezen vorst de gehoorzaamheid opgezegd en op deze wijze het Spaansche juk afgeschud, terwijl de bloeiende koophandel en het krijgsgeluk voor haar als zelfstandige staat een nieuw staatkundig leven ontsloot; allengskens deden zij zich in hare ontluikende kracht op nadrukkelijke wijze kennen, want nauwelijks hadden zij op een machtig dwingeland en despoot hare vrijheid veroverd en na een tachtigjarigen worstelstrijd de boeien verbroken, waarin zij onmeedoogend waren vastgeklonken of hare zeemacht begon zich wederom te ontwikkelen en met reuzenschreden toe te nemen, om weldra ten aanzien der geheele wereld elken staat ontzag voor hare vloot in te boezemen. De vermetelheid onzer zeelieden groeit met den dag aan, nadat zij hunne eerste pogingen met den besten uitslag zien bekroond en zij stellen zich niet tevreden met eene nietige verovering; uitgelokt door de zee die hare golven onstuimig tegen hunne kusten doet opvliegen, brengen zij eene aanzienlijke vloot in zee, banen zich stoutmoedig door de

Portugeesche en Spaansche eskaders een weg, werpen zich met heldenmoed op hen, die hunne macht durven trotseeren en ontweldigen hunnen vijanden niet alleen hunne schoonste koloniën in Oost-Indië, doch wenden den steven westwaarts om ook hunne Amerikaansche bezittingen aan te randen en te overmeesteren. Den 7den Maart 1624 kwam de Nederlandsche vloot voor de reede van San Salvador ten anker, wel bereidde de gouverneur-generaal don Diégo de Mendoza zich tot wederstand voor, doch het mocht niet baten; als door schrik gedreven schaamde de verdedigers der stad zich niet hunne post lafhartig te verlaten, zoodat San Salvador den onzen weldra in handen viel. Het strekt den Portugeezen tot eer, dat zij zich niet ongevoelig toonden voor zulk eene nederlaag en dat zij niet rustten voor dat de vlek was uitgewischt, waarmede hunne roem was bezoedeld: in de kolonie en in het moederland ontvlamde als om strijd eene vonk van vaderlandsliefde in ieders borst, slechts eene kreet werd van mond tot mond herhaald, de gehoonde eer eischte wraak en andermaal zich met onze dapperen in den strijd metende, slaagden zij er in Brazilië's hoofdstad te heroveren en zoo bijzonder het geluk den onzen in den vorigen kamp had gediend, zoo keerde het hun thans den rug toe en ofschoon zij zich dapper weerden, eindigde deze slag met eene volkomen nederlaag aan onze zijde. Gefnuikt in hunne nationale trots, lieten de onzen zich nogtans niet zoo spoedig uit het veld slaan en halstarrigheid, de hoofdtrek van ons volkskarakter, waar de eer der geheele natie op het spel staat, behield de overhand, zoodat men van het eenmaal beraamde plan zoo lichtelijk niet kon afzien. Dus nogmaals moest eene kans worden gewaagd, er werden nieuwe toebereidselen gemaakt, ditmaal nog krachtiger maatregelen genomen dan den voorgaanden keer en bij de tweede verschijning onzer vloot in de Braziliaansche zeeën, was het alsof de vijand verlamd van angst en schrik terugdreef; de onzen zetten voet aan wal, maken zich meester van de forten San George en San Francisco, nemen Olinda en Fernambuco in en richten ten laatste op het vijandelijk grondgebied eene sterkte op, waaraan zij ter eere van hunnen vorst den naam geven van Oranje-fort. De lauweren, die zij inoogsten kan hunnen ijver niet verminderen en nadat zij Olinda in de asch hebben gelegd, richten zij hunne schreden naar Paraïba, Rio Grande en de haven van Nazareth;

overal verrichten de Portugeezen wonderen van dapperheid, met moed en kracht bieden zij wederstand, doch ondanks hunne onverschrokkenheid moeten zij zwichten en verliezen achtereenvolgens hunne sterkste forten en hunne schoonste provinciën. Bij het vernemen van zulk eene noodlottige tijding is het Spaansche hof ten prooi aan de hevigste ontsteltenis, onmiddellijk wordt het bevel uitgevaardigd om eene nieuwe vloot uit te rusten en een uitstekend veldheer, don Louis de Roxas door zijne vermetelheid in den strijd bekend wordt met eene aanzienlijke versterking naar Brazilië gezonden, doch ook deze poging is vruchteloos, al spoedig moest de aanvoerder zijn stoutmoedigen aanval boeten, hij werd overwonnen en gedood door den Nederlandschen veldheer Artisjoski. Dezen keer zoude het geheele Portugeesche leger in de pan zijn gehakt, zonder den moed en de zelfopoffering van het Braziliaansche legerhoofd Cameram, die de overblijvende manschappen bijeen verzamelde en hen voor een gewissen ondergang behoedde. Tengevolge van het bezadigde karakter van graaf Bagnuolo, die don Louis de Roxas in het opperbevel verving, nam den strijd tusschen de beide legers een geheel ander karakter aan: thans werd het in den waren zin des woords een partijgangers-oorlog, vergezeld van plundering, moord en verwoesting in den hevigsten graad. Ofschoon de Nederlanders bijna voortdurend het voordeel aan hunne zijde hadden, naderden zij toch slechts met loome schreden het ware doel van hun streven, namelijk het rustige bezit van het land, onophoudelijk deden zich nieuwe hinderpalen voor, die hunne plannen kwamen verijdelen. Doch het was hun ernstig gemeend en zij ontzagen geene middelen om hun oogmerk te bereiken, het moederland hield niet op hun versterking te zenden, Johan Maurits van Nassau, een neef van den prins van Oranje, den tweeden Stadhouder, werd aan het hoofd gesteld van eene nieuwe expeditie, waarbij niets was verzuimd, dat het welslagen der poging kon bevorderen. De prins van Nassau ging den 25 October 1636 onder zeil en landde in Brazilië een jaar na den dood van Louis de Roxas.

Bij deze gelegenheid leverde Maurits het bewijs van zijn uitstekenden aanleg, zoowel als veldheer als in qualiteit van landvoogd; nadat hij de noodige reorganizatie onder de troepen had ingevoerd, stelde hij zich aan de spits des legers, toog ten strijd tegen Bagnuolo en bracht

hem in een veldslag waarin van weerszijden wonderen van dapperheid werden verricht, en waarin de inboorlingen zich met leeuwenmoed weerden ter verdediging hunner overheden, eene bloedige nederlaag toe. Het eerste gevolg van deze overwinning was de inname van Porto-Calvo door de Nederlanders, vervolgens zette Maurits het overwonnen leger na met zijne geheele strijdmacht, waarop Bagnuolo den San Francisco overvoer en zich schuil hield te Siregipa, de hoofdplaats van de capitanerie van dien naam. Maurits achtte het niet raadzaam hem over de rivier te vervolgen en het kwam hem verkieselijker voor den San Francisco als de natuurlijke grenslijn zijner verovering aan te nemen. De stad van denzelfden naam ligt aan hare oevers, doch de rivier is niet zeer gemakkelijk bevaarbaar; lang wilde men hebben dat deze stroom zijn oorsprong nam in een even mild gezegend land als het hersenschimmige El Dorado, waarvan iedereen den mond vol had, doch dat door niemand ooit was aanschouwd, niet verre van de denkbeeldige stad Monauhach, welker inwoners met gouden versierselen waren bekleed. De Portugeesche regeering had het verleidelijk denkbeeld niet dadelijk kunnen verwerpen en eene expeditie uitgezonden om dat wonderland op te sporen; doch Maurits was te beredeneerd en had te heldere begrippen dan dat hij zich zou kunnen verdiepen in het najagen van zulke hersenschimmen; in plaats van middelen te beramen om Monauhauch te ontdekken, vergenoegde hij zich met aan den San Francisco een fort te bouwen, hetwelk naar hem werd genoemd, daarna voer hij tot op een afstand van meer dan vierhonderd mijlen de rivier op, ten einde het prachtige land dat hij veroverd had in oogenschouw te nemen. Inmiddels stelde het natte jaargetijde, waardoor geene krijgsverrichtingen mogelijk waren, hem in de gelegenheid om zijne aandacht te wijden aan de inwendige hervorming des lands, die inderdaad noodzakelijk begon te worden; tevens hield hij zich, ofschoon met minder goed gevolg bezig met het opsporen van goud- en zilvermijnen, die ten allen tijde de begeerlijkheid van de veroveraars der nieuwe wereld hebben geprikkeld. Terwijl de Nederlanders, met groote moeite door Maurits in bedwang gehouden, niet ophielden met het veroverde land te verwoesten, trok Bagnuolo, wien de lust vergaan was om nogmaals de krijgskans te beproeven, zich terug tot in Bahia om ten minste de hoofdstad van

Brazilië in staat van tegenweer te stellen en te verdedigen; de prins van Nassau maakte zich echter gereed om hem in dezen schuilhoek op te zoeken. Al spoedig verscheen hij aan den ingang van de Golf van San Salvador met eene vloot van honderd en veertig schepen en achtduizend man voetvolk; zonder dat hij den vijand tijd liet om den minsten weerstand te bieden, zette hij zijne troepen aan land en den volgenden dag rukte hij op de stad aan, die door eene bezetting van vijftienhonderd Portugeezen werd verdedigd, zonder daarbij te rekenen meer dan duizend soldaten, die uit Fernambuco ter versterking waren gekomen. Steeds waren deze troepen, die onderling zeer verdeeld waren, in opstand tegen hunne aanvoerders, zoodat het den onzen niet moeilijk viel vier buitenforten te bemachtigen; doch terwijl de inwoners der stad, die de gemeenschap met de omliggende plaatsen onderhielden, in overvloed van levensmiddelen werden voorzien, stonden de belegeraars aan allerlei ontbering en gebrek aan het noodige bloot, bij een verschrikkelijke bestorming werd hun een gevoelig verlies toegebracht en ten laatste waren zij genoodzaakt het beleg op te breken en zee te kiezen. Gedurende geruimen tijd bleven onze troepen thans werkeloos, terwijl eene andere natie toebereidselen maakte tot een tocht naar deze koloniën en hare schepen weldra te dien einde in zee zond. Bij de Engelschen namelijk waren de herinnering aan hunne pogingen om Brazilië te bemachtigen en de aldaar behaalde overwinningen nog niet uit het geheugen, zij die een wakend oog hielden op alle punten van den aardbol, waar de kans slechts bestond om zich te nestelen, wilden nogmaals beproeven of de krijgskans op de Braziliaansche kusten haar dezen keer gunstig zoude zijn. Zij werden teruggedreven door Raymond de Norenho en deze, opgeblazen door zulk een schitterenden uitslag, benoemde zich zelven tot gouverneur der provincie Maranhan, zonder in deze de beslissing van het moederland af te wachten. Nu hij op eigen gezag dezen stap had gewaagd, wilde hij zich zooveel mogelijk rechtvaardigen door het gebruik dat hij van zijne macht zou maken. Hij besloot zijn bestuur te kenmerken door eene groote daad, door namelijk den vaart op den Amazonen-stroom, die reeds zoo menigmaal doch zonder goed gevolg was ondernomen, open te stellen. Aan Pedro Texeira gaf hij bevel om den beroemden stroom op te varen, die geheel Zuid-

Amerika van het westen naar het oosten doorsnijdt, meer landstreken besproeit dan de Nijl, de Euphraat en de Ganges, onmetelijke gewesten doorloopt waar alle schatten der aarde zijn opeengestapeld, die den cijns van talrijke rivieren en kanalen ontvangende, honderde menschenrassen van water voorziet en aan den opgetogen blik der zeevarenden onvergelijkelijk grootsche en prachtige oorden vertoont.

De bronnen van de Amazonen-rivier waren in 1540 door Gonzale Pizarro ontdekt, veertig jaren nadat Jannez Pinçon hare uitwatering had in het oog gekregen en Cabral bezit had genomen van Brazilië. Orellana, de luitenant van Pizarro, ondernam op dezen stroom een tocht, waarvan hij eene schildering gaf die eigenlijk meer diende om de nieuwsgierigheid te prikkelen dan haar te bevredigen. Andere mislukte pogingen maakten het wenschelijk, dat men deze zaak eens met ernst behartigde, en vandaar dat Raymond de Norenho het eene geschikte gelegenheid achtte om den inbreuk, op de koninklijke macht gemaakt, zooveel mogelijk te vergoeden. Texeira ging onder zeil uit de haven van Belem, den 28 October 1637, aan het hoofd eener flotille van vijf en veertig booten, die behalve de benoodigde materialen, zeventig Peruviaansche soldaten en twaalfhonderd inboorlingen aan boord hadden, welke laatsten even goed wisten om te gaan met de wapenen als met de riemen; vrouwen en slaven medegerekend, waren er tweeduizend personen, die aan den tocht deelnamen. Slechts langzaam en met moeite kwam men voorwaarts en in den aanvang waren er velen, die teruggtrokken of wegliepen. Intusschen was men op de hoogte waar de Amazonen-rivier en de Paganino samenvloeien, en daar vond men de overblijfselen van een Spaansch fort. Bij deze plaats liet Texeira zijn volk den 3den Juli aan land stappen; de wilden die deze streek bewoonden en zich vooral onderscheidden door hun lang haar, ontvingen hen zonder vijandelijke gezindheid aan den dag te leggen. Het grootste gedeelte van zijne manschappen liet Texeira aan den oever van de rivier achter, terwijl hij zich met eenige booten en een gering getal dapperen westwaarts richtte tot op driehonderd mijlen van Quito. Daar was de rivier niet langer bevaarbaar en hij was genoodzaakt de reis te land voort te zetten over eene dorre en onaangename bergstreek. Te Quito gekomen, werd hij door de geestelijken, de staatsambtenaren en de

geheele bevolking ingehaald, als ware hij een gevierd veroveraar. Onmiddellijk zond hij echter aan graaf Chingon het verhaal van zijn wedervaren en de kaart van de groote rivier, die door hem zoo juist was opgenomen. Na zich eenigen tijd in Quito te hebben opgehouden, keerde hij terug en ging weder scheep om met de troepen die hij had achtergelaten de terugreis aan te vangen ; doch in zijne legerplaats heerschte eene groote verslagenheid, want zijne krijgslieden waren door de langharige wilden aangevallen. Texeira liet zich daardoor niet afschrikken; spoedig bereidt hij zich op een aanval voor, overwint de wilden, en stelt zich niet tevreden met hen te onderwerpen, doch maakt zich van hun land meester en neemt er bezit van in naam van zijnen vorst. Bij den verderen terugtocht maakte hij er veel werk van de verschillende volksstammen op te nemen, die aan de oevers woonden, en ontdekte de gemeenschap van den Amazonen-stroom met den Orinoco en den Rio Negro; vervolgens kwam hij op het groote eiland der Tupinambas, waarheen dit volk was gevlucht, toen het gedwongen was, zijn grondgebied in Brazilië den Portugeezen af te staan. De Tupinambas maakten hem bekend met het leven van vrouwen die ten strijde trokken (amazonen), gelijk aan die waarvan in de klassieke oudheid sprake was en waaraan de Amazonen-rivier haren naam heeft ontleend. Wij laten hier de narichten volgen, welke te dien opzichte door een geestelijke uit den mond van een opperhoofd der Tupinambas zijn vernomen. — Vooral geven wij de ongekunstelde wijze waarop hij zich uitdrukte, juist weder: »Meer dan honderd mijlen van de plaats onzer laatste bezetting heeft men noordwaarts eene rivier, Canarès geheeten, naar den stam die hare oevers bewoont. Achter de Canarès hebben zich de Apantos gevestigd, vervolgens de Taguans en de Guacaras. Met deze laatsten drijven de Amazonen handel en met hen staan zij in vleeschelijke gemeenschap, anders zou haar geslacht reeds lang uitgestorven zijn. Zij wonen op hooge bergen, waaronder de Yacamiaba alle andere overtreft; daar vooral weten zij zich zonder de hulp van mannen staande te houden. Zij bepalen zelve den tijd waarop de Guacaras bij haar mogen komen, dan wachten zij hen af met boog en pijl gewapend, uit vreeze van overrompeld te worden, maar nauwlijks hebben zij zich verzekerd met welk oogmerk deze mannen tot haar komen, of ijlings

vliegen zij in menigte naar de cano's der Guacaras. Daar nemen zij elk een hangmat, maken dien in hare eigene hut vast en blijven dan bij den man aan wien de hangmat behoort. Na eenige dagen samen gewoond te hebben, gaan deze gasten naar hun land terug, om het volgende jaar op hetzelfde tijdstip nogmaals zulk een reisje te maken. De meisjes die door de Amazonen ter wereld worden gebracht, worden door hare moeders opgevoed en voornamelijk tot den arbeid en den wapenhandel opgeleid. Wat zij met de jongens doen is onbekend. Volgens eenigen zenden zij ze aan de vaders, doch anderen meenen en dit is veel aannemelijker, dat zij ze bij hunne geboorte onmiddellijk ter dood brengen."

Volgens het oorspronkelijke en getrouwe reisverhaal van Texeira, dat door hem zelven is geschreven, trof hij aan de boorden van dezen ontzaglijken stroom honderd en vijftig verschillende natiën aan, die zoowel uit een natuurlijk als zedelijk oogpunt beschouwd, geheel onderscheidene gewoonten en instellingen bezaten en evenmin in tongval overeenkwamen; het is bijna overbodig er bij te voegen dat zij schier onophoudelijk met elkander in oorlog waren; de meesten kozen het hazenpad als zij Europeanen zagen aankomen, dus van tegenstand bieden of den vijand aanvallen kon geen sprake zijn. Het waren allen zonder uitzondering afgodendienaars, die gewoonlijk tot den fetischdienst overhelden; overigens waren zij werkzaam en vlijtig en wisten zeer goed hun voordeel te doen met den natuurlijken rijkdom, die hen omgaf.

Terwijl de Portugeezen zich onledig hielden met deze meer wetenschappelijke dan krijgskundige expeditie, besteedden de Nederlanders dien tijd om hunne bezitting zooveel mogelijk te versterken. Maurits van Nassau stond wederom vrijheid van handel toe aan de door hem onderworpen provinciën, doch zijne voortdurende aanvraag om versterking werd niet altijd gereedelijk ingewilligd. De Spaansche regeering, die de handen wat ruimer had, begon dit te merken en zond eene vloot op hem af, om hem te verwijderen, doch hij wist wederstand te bieden en trad als overwinnaar uit den strijd.

De staat van zaken in Brazilië was jammerlijk, toen Lissabon getuige was van de omwenteling die langzamerhand begon uit te barsten

en ten gevolge waarvan het huis van Braganza den Portugeeschen troon als zijn wettig erfdeel in bezit nam. Als afstammeling van de oude koningen des lands en met de beste persoonlijke hoedanigheden begaafd, wist de hertog van Braganza spoedig aller harten te winnen en het duurde niet lang of hij zag zich door zijn volk geëerbiedigd en geacht. Te recht kan men zeggen dat de revolutie reeds in de gemoederen was uitgebroken, toen zij zich later meer uitwendig deed gevoelen. De Spaansche overheersching moest een einde nemen, door de haat dien zij zich zelve had te wijten. Slechts drie mannen Pinto Ribeiro, de secretaris van den hertog van Braganza, de aartsbisschop van Lissabon en dom Miguel d'Almeida, behoefden slechts het hoofd op te heffen, om de geheele natie tot hun gevoelen over te halen. Het bloed van Vasconcelles, een slachtoffer van Olivarès, den minister van Spanje's koning, drukte het zegel op deze gelukkige revolutie, die door de geheele natie werd bekrachtigd. De bezittingen in Afrika, Amerika en Azië volgden dit voorbeeld. Brazilië, dat onder het Spaansche bestuur zooveel van de verdrukking te lijden had, onderscheidde zich door zijne openlijke en formeele toetreding, trouwens de drie provinciën Bahia, Rio-Janeiro en Maranhan waren de eenige, die niet onder het Nederlandsch gezag stonden. De markies de Montalvan, de onderkoning van Portugeesch Brazilië, zond Maurits bericht van de omwenteling, die zulk eene algeheele wijziging in den toestand van zijn land had teweeggebracht; doch Maurits wenschte hem in zijn antwoord bijzonder geluk met deze verandering en spoorde hem aan zulks door openbare feesten te laten vieren, Het duurde evenwel niet lang of het Portugeesche kabinet trad in onderhandeling met de Nederlandsche regeering en verlangde niet alleen de ontruiming van Brazilie, doch de teruggave van de aldaar veroverde landen; het was dus niet al te gematigd in zijne eischen, doch al wat men kon verkrijgen was een wapenstilstand van tien jaar en de verzekering dat alles op den ouden voet zou blijven bestaan. Eene eerste voorwaarde van dezen wapenstilstand hield in, dat in Brazilie eerst een jaar later de vastgestelde termijn zou ingaan. Intusschen werd Maurits in het geheim aangemaand zich dezen tijd ten nutte te maken om zijne voorgenomen plannen ten uitvoer te brengen; ten eerste verkreeg hij van den gouverneur van Bahia, die den markies de Montalvan was op-

gevolgd, de ontruiming van de bergen van Fernambuco, hij zelf begaf zich naar de provincie Seregita en maakte zich bij verraad meester van San Christoval, de hoofdplaats en de zetel des bestuurs.

Zijn kapitein Johan Cornelissen ondernam intusschen eene expeditie tegen het eiland Maranhan; Bento Miguel Parenthès, die te St. Louis bevel voerde, liet hen onder de bedriegelijkste voorwendsels aan land stappen en Cornelissen maakte zich door middel eener voorbeeldelooze trouweloosheid van de stad meester. Men begrijpt lichtelijk dat de koning van Portugal zich zeer verbitterd gevoelde door dezen inbreuk op den gesloten wapenstilstand, doch hij moest alles wel lijdelijk aanzien, want hij gevoelde zich nog niet sterk genoeg om daarover wraak te nemen. De verordeningen, die hij den gouverneur van Brazilië, Antonio Tellès da Silva, deed toekomen, drongen er vooral op aan den vrede niet te verbreken. De wapenstilstand zou eindelijk voor Brazilië een aanvang nemen en van dit oogenblik af aan, zette Maurits zijne krijgsverrichtingen niet verder voort, hij hield zich thans meer met regeeringszaken onledig en hij bevorderde het daarstellen van publieke ondernemingen, het ontwikkelen van nijverheid en handel in de kolonie. Dit alles was voor het hof van Lissabon een slecht teeken en het liet zich niet voorzien dat de Nederlanders zoo spoedig deze plaats zouden ontruimen, hetwelk men zoo vurig verlangde. Maurits drong er zelfs bij de Staten op aan, om voordeel te trekken van de verlegenheid, die in Portugal heerschte gedurende den worstelstrijd met Spanje, hij stelde voor de Portugeezen thans geheel te verdrijven en geheel Brazilië te veroveren. In dit opzicht was de Prins van Oranje het met hem eens, doch de Staten die eigenlijk meer een republikeinsch bewind voorstonden en naijverig waren op den steeds toenemenden invloed der stadhoudersgezinden, besloten die vermeerdering van gezag langzamerhand tegen te werken. Door kleingeestige doch herhaalde kuiperijen, wisten zij den hoogmoedigen en trotschen veroveraar, aan wien zij het bezit van Brazilië te danken hadden, een hevigen afkeer in te boezemen en het zoover te brengen, dat Maurits, die acht jaren lang het belang der kolonie met ijver had voorgestaan, van de verdere leiding des bestuurs afzag; de man, die met zooveel talent en met zulk een goed gevolg de hem opgedragen macht had uitgeoefend, kon het niet verdragen, dat hij in zijne eer werd

gekrenkt en den 22 Mei 1643 ging hij scheep naar Amsterdam, de regeering in handen latende van den kolonialen raad. Na zijn vertrek raakte onze macht in Brazilië zeer in verval, handel en welvaart kwijnden als om strijd, de Portugeesche grondeigenaars stonden op tegen het Nederlandsch gezag en het liet zich aanzien dat Brazilië weldra voor Nederland verloren zou zijn. Allen die van Portugeesche afkomst waren, hadden het er op gemunt die ondrukkers en die begeerige vreemdelingen te verdrijven. Zeker man die zich in de laatste oorlogen zeer voordeelig had onderscheiden, Johan Fernandez Viéra, stelde zich aan het hoofd van de nationale partij, die voor hare onafhankelijkheid ten strijde trok ; verstand, fortuin en moed, alles bracht hij aan dit edele doel ten offer terwijl de gouverneur-generaal Tellès de onderneming in het geheim begunstigde. De inwoners van Maranhan, die trots den gesloten wapenstilstand onder het juk waren gebracht, waren de eersten die den vaan des oproers verhieven, hun voorbeeld vond maar al te getrouwe navolging en de opstand verspreidde zich als een vlammend vuur over het geheele land. De samenzwering, die reeds lang in het geheim was gesmeed, vertoonde zich thans plotseling in hare ware gedaante en Viéra, die door de opstandelingen der geheele provincie Fernambuco als aanvoerder werd erkend, verklaarde den oorlog aan de Hollanders, met wie hij weldra in een hevigen strijd was gewikkeld. Viéra trad na het eerste samentreffen als overwinnaar uit den kamp, waarop de Nederlandsche regeering eenige afgevaardigden zond naar den vertegenwoordiger van Portugal te Bahia, den gouverneur-generaal van Brazilië, met dringend verzoek om met zijn gezag tusschen beide te komen en den opstand te dempen. Doch deze zending had het gewenschte gevolg niet, de gouverneur gaf hun een zeer ontwijkend antwoord en durfde in het geheel niet beloven eene opwelling van vaderlandsliefde en de zucht naar onafhankelijkheid op eenigerlei wijze tegen te gaan. In het geheim ging Tellès da Silva nog verder; niet tevreden met zulk eene schijnbare onzijdigheid voorzag hij de opstandelingen in stilte van manschappen, wapenen en geld, terwijl hij om de regeering zijns lands niet in ongelegenheid te brengen pogingen liet aanwenden om de partijen te verzoenen. Weldra zag men in de provincie Fernambuco met veel vertoon troepen aan wal stappen, die naar men zeide de orde kwamen herstellen, omdat de Hollan-

ders niet meer in staat waren hun gezag te handhaven; doch de aanvoerder van die troepen was een bijzondere vriend van Viéra, eerst gaf hij te kennen dat hij zijne manschappen niet langer in bedwang kon houden, zoodat hij zich bij het leger der opstandelingen aansloot. Thans was de nood ten top gestegen, het lot dat de onzen wachtte, was niet moeilijk te voorzien en men mag het voor zeker houden, dat indien men den strijd voortzette, zulks alleen geschiedde om de eer der vlag op te houden. Wel behaalden de schepen nu en dan eenig voordeel, doch gedurig werd de landmacht met aanzienlijk verlies teruggedreven. Door verraad van den majoor Hoogsdrate werd hun het fort Nazareth ontweldigd, dat den vijanden zonder groote inspanning in handen viel. Alle bezittingen kwamen in opstand, eerst Paraïba, vervolgens Porto-Calvo en Rio San Francisco. Op dit beslissende oogenblik wist de Portugeesche regeering niet juist, of zij den loop der omstandigheden zou stuiten of wel toegeven aan het verlangen der opstandelingen, vrees en twijfel hielden haar in eene onaangename spanning; daar zij de vrees koesterde, dat Holland zich met Spanje zou vereenigen, om haar in Europa de wet voor te schrijven, werd aan Viéra orde gegeven aan zijne overwinningen paal en perk te stellen. Doch Viéra, die meer op de eer van zijn vorst stond dan zijn vorst zelf, weigerde in dit opzicht hem te gehoorzamen en verklaarde op plechtige wijze, dat hij zijn degen niet in de scheede zou steken, alvorens geheel Brazilië van den vreemdeling was vrijgemaakt. Het kon niet missen of zooveel moed en zulk een edelmoedig besluit zouden ten laatste naar waarde beloond worden; na een heldhaftigen strijd, waarin men aan beide zijden, een weergalooze dapperheid en vermetelheid deed uitblinken, viel het geluk, dat de opperste scheidsrechter in dergelijke omstandigheden is, ten gunste van de Portugeezen. De Hollanders te land en ter zee ten onder gebracht, waren genoodzaakt afstand te doen van alle aanspraken op het bezit van Brazilië; dat onze nationale trots gevoelig was gekrenkt, behoeft hier niet te worden herhaald, doch de regeering begreep dat het thans de geschikte tijd niet was om hare wraak te koelen, zoodat de vrede van 1660 een einde maakte aan deze langdurige oneenigheid tusschen de beide natiën. Het gelukkige bestuur van Louise de Gusman en dat van dom Pedro, de broeder van den onwaardigen Alphonsus, ontsloten voor Brazilië

8

een tijdperk van vrede en geluk, waardoor het in staat werd gesteld handel en industrie op grooten schaal uit te breiden.

IV.

In het begin der zeventiende eeuw was Portugeesch Brazilië eigenlijk niets anders dan een uitgestrekt kustland, met zeesteden en bijzondere factorijen bezet, die van meer of minder belang voor den handel waren. Door den aanhoudenden strijd had het veel geleden en na het doorstaan van zoovele schokken hijgde het naar verademing en rust. Thans sloeg men de handen aan het werk om de bloedende wonden van den oorlog naar best vermogen te heelen, in de geheele kolonie nieuwe wetten in te voeren, het voorbeeld te volgen van den vorst in het moederland en vooral om dien ijver, welken men had aan den dag gelegd bij het ontdekken der kuststreken levendig te houden, en dienstbaar te maken aan het onderzoeken der binnenlanden. De provincie Fernambuco kwam langzamerhand uit hare puinhoopen te voorschijn, Bahia en Maranhan waren in staat van verdediging gesteld en Rio Janeiro dat bijna niets van den oorlog te lijden had, verkeerde in een staat van welvaart en bloei. Jaarlijks zag men in zijn prachtige haven eene menigte koopvaardijvloten voor anker komen, die de voortbrengselen van Brazilië naar Europa vervoerden en wederkeerig in Brazilië ter markt brachten al wat de Europeesche kunst en industrie schoons en uitmuntends opleverden. De onderhoorige capitaneriën ontwikkelden zich met den dag, de sporen van barbaarschheid en ongeloof werden al meer en meer uitgewischt, zoodat eerlang een nijver en wakker volk de plaats zou hebben ingenomen van woeste en wilde horden. Slechts een enkel district scheen den gunstigen invloed, welke er in den stand van zaken plaats greep, niet deelachtig te worden en hierbij hebben wij het oog op het district San-Paul de Piratiningua, dat het dichst bij de Spaansche bezittingen van Paraguay was gelegen. Immers de bevolking, die ontstaan was uit de vereeniging van het Indiaansche ras met de heffe van het Europeesche volk, dat naar Brazilië was vervoerd, wilde van beschaving noch zedelijke verbetering hooren; in den wilden natuurstaat voort te leven, wet noch gezag te erkennen, hun bloeddorst te verzadigen en zich bij de

minste aanleiding ten strijde te scharen, daartoe bepaalden zich al hunne wenschen. Hunne overeenkomst met zekere inwoners van Egypte was in het oogloopend, waarom zij ook wel met den naam van Mamelukken werden bestempeld. Daar zij zich door den slavenhandel vrij aanzienlijke geldsommen hadden vergaard, hadden zij voornamelijk een hardnekkigen wederstand geboden tegen het invoeren der vredelievende en christelijke beschaving, die vooral door Portugeesche priesters werd voorgestaan. De bekeering der Indianen was hun een doorn in het oog, dewijl hun handel op deze wijze een gevoeligen slag werd toegebracht; zij wilden deze handeling dadelijk te keer gaan, omgordden zich te dien einde met hun zwaard, rukten op de vijandelijke stammen aan en ontnamen hun de priesters, die zij als redelooze dieren behandelden en verkochten. De paus vermocht hen niet tot onderwerping te brengen al slingerde hij zijn banbliksem tegen hen, want in plaats van hen tot eerbied en gehoorzaamheid aan te sporen, begonnen zij nu nog meer met alle gezag den draak te steken. Zij wilden van geene geestelijkheid weten, doch stelden hunne eigen priesters, bisschoppen en zelfs een paus aan, maakten zelven eene schriftuur en hadden niet veel moeite om voor zulk eene zonderlinge secte vele aanhangers te winnen. Nu zij op godsdienstig gebied geheel op zich zelven stonden, wilden zij ook als staat zich vrij en onafhankelijk constitueeren, welk vermetel plan slechts kon begunstigd worden door den drievoudigen wedijver tusschen Portugeezen, Hollanders en Spanjaarden. Toen zij alle stammen om hen heen onder hunnen schepter hadden gebracht, richtten zij zich naar de Spaansche steden van Paraguay, alwaar Ciudad-Real en Villa-Rica zich weldra aan hunne zijde schaarden, vervolgens drongen zij door tot in Peru en stelden zich in het bezit van de goudmijnen van Guayaba en Matto-Grosso. Om zich met schatten gouds te verrijken behoefden zij niet eens zulk eene verre reis te ondernemen, want nog geen honderd mijlen van hunne hoofdstad kwamen zij in eene bergstreek, bestaande uit rotsen van oorspronkelijk graniet, die door een roodachtigen, ijzerhoudenden bodem werden afgewisseld en waarvan de voornaamste hoogte de berg van Yaragua werd geheeten. Daar was goud in overvloed voorhanden, niet alleen zou de berg hun dorst naar het edele metaal bevredigen, doch zelfs de beken leverden hun de korrels die in hunne bedding gevormd werden.

Hunne begeerigheid kende echter geene palen, zulk eene rijke ontdekking was niet in staat hunnen gouddorst te laven, zoodat zij besloten het zoeken naar grooter schatten nog niet te staken. Voor dat zij den kostbaren goudader, dien de goedgunstige fortuin hun in handen had gespeeld, geheel uitgeput hadden, waren zij reeds op nieuwe ontginningen bedacht. Overal trachtten zij gelukzoekers aan te werven, die evenals zij voor geene gevaren terugdeinsden om tot hun doel te geraken; met zulk slag van menschen togen zij in groote karavanen op reis en begaven zich in eene noordelijke richting naar de bergstreek, die heden ten dage het district Sabara uitmaakt. Meer dan honderd mijlen moesten zij afleggen, blootgesteld aan allerlei ongelukken, voor dat zij de bergen bereikten die goudmijnen bevatten en waarvan zij in 1690 bezit namen. Daar legden zij de stad Sabara aan en zonden het bericht van den uitslag hunner onderneming naar St. Paul, dat aldus het middelpunt werd van den handel in kostbare metalen.

Andere avonturiers, mede tot de Paulisten behoorende, gingen insgelijks op ontdekking uit, doch zij richtten hunnen koers voornamelijk noordwaarts van St. Paul en ten westen van Rio-Janeiro, daar hadden zij eene onafzienbare bergketen voor zich, welker rijke goudaders onuitputtelijke schatten inhielden; het eenige bezwaar dat zich hier voordeed was de tegenstand van een woesten volksstam, de Botocodeis, die hun den toegang betwistten en daardoor de ontginning even moeilijk als gevaarlijk maakten. Ten laatste gelukte het hun, ondanks de herhaalde openlijke aanvallen en de geheime hinderlagen den berg te bereiken, die thans bekend staat onder den naam van Villa-Rica. Men behoefde den bodem slechts even op te graven om zulk eene verbazende hoeveelheid gouds te vinden, dat men zonder te groote overdrijving mocht zeggen, dat de geheele berg niets dan een goudklomp was. Spoedig verspreidde zich deze tijding te St. Paul en te Rio-Janeiro, zoodat men weldra van alle kantten gelukzoekers zag toestroomen, die hun gedeelte in den buit wilden hebben. De inhaligheid, het bijzonder kenmerk van lieden, die op deze wijze hun fortuin trachten te maken, was oorzaak van twist en oneenigheid; recht noch rede was geldende bij deze volksmassa, de een trachtte den andere te verdringen en zoo ontaardden de geringste twisten niet zelden in de bloedigste vechtpartij. De Paulisten, die

zich lang onzijdig hadden gehouden, wilden ten laatste ook meermalen voor hun goed recht ten strijde trekken en zich als eerste macht opwerpen, doch hunne plannen leden schipbreuk, zij moesten tot hun schade ondervinden, dat de macht eene schaduw gelijkt, die niet aan banden kan worden gelegd, want voor de eerste maal sedert zij zich als zelfstandige natie hadden gevestigd, moesten zij het onderspit delven en zoo zwaar viel hun deze nederlaag, dat zij dadelijk alle hoop opgaven, niet eens moeite aanwendden, om hun geschonden gezag weer meester te worden, doch zich moedeloos wierpen in de armen van dom Pedro, den regent van Portugal. Deze vorst gaf onmiddellijk gehoor aan hun verzoek en zond Antonio d'Albuquerque derwaarts met den titel van gouverneur der mijndistricten, terwijl hij hem eene zoo goed als onbeperkte macht verleende. Met een niet onbeduidend aantal troepen, gelukte het hem dan ook weldra de rust te herstellen en de vijandelijke partijen tot vrede en eensgezindheid te noodzaken; vervolgens stelde hij wetten en verordeningen vast, waarnaar de goudzoekers zich in alle opzichten moesten gedragen, doch die inzonderheid ten doel hadden de schatkist de rechtmatige voordeelen der ontginning te doen toekomen; immers allen waren voortaan verplicht, het goud, dat zij gevonden hadden door bijzondere opzichters te laten nazien, een vijfdedeel werd alsdan voor het rijk behouden, terwijl het overige in staven gesmolten en met een bijzonder stempel gemerkt zijnde, den eigenaar werd wedergegeven.

De gouverneur van het mijndistrict begon tevens de grondslagen eener stad te vestigen, die hij te recht Villa-Rica of rijke stad noemde; spoedig nam haren omtrek door de ontdekking van verbazende goudschatten zoozeer in aanwas en bloei toe, dat het eene stad werd van aanzienlijke uitgebreidheid, te land en ter zee stroomden steeds nieuwe menchenmassa's toe, die vervolgens schatrijk of doodarm naar hun geboortegrond wederkeerden, al naarmate het blinde geluk hen had toegelachen of minder gunstig was geweest. Villa-Rica stond weldra in handelsgemeenschap met Rio-Janeiro, werd het middelpunt eener belangrijke en winstgevende handelsspeculatie en kon in die dagen het best vergeleken worden met het tegenwoordige San Francisco van Californië.

Na zoo menigen worstelstrijd, zoovele oorlogen, zoo herhaalde

rampen en zoo talrijke beproevingen kloekmoedig het hoofd te hebben geboden, mocht Portugal ten laatste de vruchten zijner verovering plukken: boven en onder den bodem werd de ontginning met krachtige hand doorgezet, handelsvlijt en industrie werden aangemoedigd, de Europeesche beschaving begon allengskens veld té winnen, zoodat de reeds lang verwachte opkomst van Brazilië niet langer in het rijk der verbeelding huisvestte; doch ze werd, helaas, al te vroeg gestuit: eene onvoorziene ramp maakte op eenmaal een einde aan den stillen vooruitgang, die zich een oogenblik allerwegen openbaarde en de inwendige rust werd op het onverwachts geschokt door de donkere wolken die zich aan den politieken hemel samenpakten.

V.

Dat het historisch gezegde van Lodewijk XIV: »Er bestaan geen Pyreneën meer" Frankrijk vrij wat opofferingen heeft gekost, behoeft hier niet nader te worden toegelicht. De strijd bekend onder den naam van Spaanschen erfopvolgings- (of successie-) oorlog ontbrandde in geheel Europa, terwijl de vonken niet door den Oceaan werden gebluscht doch hun noodlottige kracht tot zelfs in de nieuwe wereld deden gevoelen. Toen de zoon van Anna van Oostenrijk den hertog van Anjou op den troon van Karel V had geplaatst, zag men in Europa niet zonder ongerustheid dat Lodewijk's macht zich gestadig uitbreidde; Engeland, de Nederlanden, Pruissen en ten laatste ook Portugal vereenigden zich tot eenen bond; behalve de gevoelige nederlagen die door eerstgenoemden den gemeenschappelijken vijand werden toegebracht, drong dom Pedro, die na den dood zijns broeders Alfonsus VI als koning van Portugal was erkend, gewapenderhand tot in het hart van Spanje door, ook zijn zoon en opvolger Jan V schaarde zich aan de zijde van Oostenrijk tegen Lodewijk XIV, doch voor zijne staten had dit de jammerlijkste gevolgen. In geheel Frankrijk ontstak men in toorn tegen Portugal, eerst bepaalde men zich tot het benadeelen van den Portugeeschen handel door het kapen van rijke ladingen, daarop werd er eene flotille uit vijf schepen bestaande en met een duizendtal krijgslieden bemand, onder het bevel van den kapitein Duclerc uitgezonden, ten einde Rio-Janeiro

GEZIGT OP DE HAVEN TE RIO-JANEIRO.

bij verrassing in te nemen, doch deze poging mislukte geheel en al, want Duclerc en vele zijner manschappen verloren in deze expeditie het leven. Al spoedig verspreidde zich de mare dat de Franschen op de gruwelijkste wijze waren mishandeld en verminkt, men had den mond vol van hatelijke wreedheid, die hunne soldaten hadden ondergaan, dus was het geen vreemd verschijnsel, dat men zich weldra op eene nieuwe expeditie bereidde, de verontwaardiging was algemeen en men was er slechts op bedacht wederkeerig voor geene gewelddadigheden terug te deinzen en de vreeselijkste wraak te eischen. Tot opperbevelhebber was een der beroemdste zeehelden van Frankrijk, Réné Duguay-Trouin gekozen en deze vertoonde zich den 12 September 1711 met vierduizend man voor den ingang van de reede van Rio-Janeiro. Wel had de stad zich voorbereid op de komst van den vijand, doch de bekwaamheid en de onverschrokkenheid van den aanvoerder, gevoegd bij den heldenmoed en de onversaagdheid der troepen, zegevierden in den strijd, de voor onneembaar gehouden vestingwerken der stad moesten vallen voor hunnen hardnekkigen aanval. Door hare verdedigers verlaten werd zij tegen een hoog losgeld vrijgekocht en tot de teruggave genoodzaakt van de Fransche gevangenen, die van den nederlaag van Duclerc in Brazilië nog waren overgebleven.

De vrede van Utrecht, die in Europa weer rust en kalmte bracht, gaf mede het sein tot verzoening tusschen Portugal en Frankrijk. Bij het verdrag van den 11 April 1713 tusschen deze beide staten, deed Frankrijk afstand van zijn vermeend recht op de landen tusschen den Amazonenstroom en de rivier Jacpac, ook herkende het Portugal's opperheerschappij aan de beide oevers van den grooten stroom en verbood den handel tusschen de Fransche inwoners van Cayenne en de Portugeezen die zich aan de boorden van den Amazonenstroom gevestigd hadden.

Al waarborgde deze vrede de uitwendige rust voort Brazilië, inwendig werd het niettemin geschokt door de hevigste verdeeldheden; wel werden de Paulisten in bedwang gehouden door de troepen van d'Alburquerque, doch de mijnwerkers van Savora gingen zelfs zoo ver, dat zij den Portugeeschen gouverneur, dien men naar hen had gezonden, om het leven brachten en de rust kon slechts hersteld worden door de ge-

wapende macht onder bevel van Francisco de Castro. Het ontginnen van mijnen werd niettemin met inspanning van alle krachten doorgezet, het aantal mijnwerkers nam zoozeer toe, dat weldra het geringe hoopje werkvol was aangewassen tot eene menigte, die de eerste grondslagen legde van de stad Cuyaba, terwijl op gelijke wijze de stad Marianna werd gesticht. Korten tijd daarna werden de buitengewoon rijke goudmijnen van Goyaz ontdekt en binnen een tijdvak van twintig jaren (1730—1750) genoten de bewoners dezer streken eene nooit gekende mate van welvaart, hetwelk men kan afleiden uit de enkele bijzonderheid, dat de Portugeesche schatkist, waaraan het vijfde deel van alle gevonden metaal moest worden afgestaan, jaarlijks niet minder dan twaalfmillioen gulden ontving.

Doch de invloed der Engelschen drukte langzamerhand loodzwaar op het moederland en op de kolonie, de geheele handel kwam in hunne handen en het duurde niet lang of de opbrengst der mijnen wisten zij zich grootendeels toe te eigenen; Brazilie noch Portugal behielden hunne eigene industrie niet lang voor zich, doch konden hoogstens beschouwd worden als provinciën, die de producten van Engelsch fabrikaat aan de markt brachten en opkochten.

Een enkel staatsdienaar was er, graaf Pombal, wien men ten laste kan leggen, dat hij zijn vorst aan zich onderworpen en den adel geheel naar willekeur behandeld heeft, doch die ten minste den rang zijner natie nog wilde staande houden, hij wendde eenige pogingen aan om het vreemde juk af te schudden en niet zonder goed gevolg, ten minste het gelukte hem Brazilië eenigszins op te beuren uit den staat van vernedering waarin het lag verzonken; hij stelde te dien einde zijn broeder als gouverneur aan en verlegde tevens den zetel des bestuurs van San Salvador naar Rio-Janeiro. Bij een verdrag met Spanje kwam de kolonie San Sacramento aan laatstgenoemden staat, terwijl Portugal daarentegen een gedeelte van Paraguay in ruil ontving. Doch deze kolonie, die geheel onder den invloed der Jezuïeten stond, kwam in verzet tegen zoodanig besluit, waardoor met hen zoo willekeurig werd handel gedreven, de regeering kwam nogtans niet meer terug op den eenmaal genomen maatregel en de Jezuïeten die het land ten koste van hun leven aan de barbaarschheid hadden ontrukt, werden thans uit dit werelddeel

verdreven. Overigens waren de maatregelen, die door den eersten staatsdienaar in werking werden gebracht in zooverre heilzaam voor Brazilië, daar het werd wakker geschud uit den toestand van verlamming, waarin het sinds eenigen tijd verkeerde en de handel wederom den onlangs vervlogens welvaart in het leven riep.

Nog slechts een enkele stam in het binnenland wilde met de kolonisten niet in gemeenschap staan, tot dusverre waren het de onverzoenlijkste vijanden der Europeesche zeden en beschaving, doch de gouverneur Pombal stelde alle middelen in het werk om door gematigdheid, menschlievende behandeling en edelmoedigheid hen meer tot zich te trekken, zoodat eindelijk alle volkeren zijn gezag eerbiedigden en naar zijne wetten werden bestuurd, waardoor wij niet te kennen willen geven dat gedurige opstanden niet dikwijls de tusschenkomst van hoogere macht noodzakelijk maakten, doch alleen aantoonen dat de Portugeesche heerschappij overal werd erkend.

Ten aanzien der grenbepaling rezen er wederom hevige geschillen met Spanje en eene aanzienlijke expeditie die in het eerst goede uitkomsten beloofde, werd uitgezonden om de vermeende rechten te handhaven; doch door het overlijden van den koning van Portugal, tengevolge waarvan zijn eerste minister zijne waardigheid nederlegde, had er spoedig eene toenadering tusschen de beide staten plaats, zoodat de vrede weldra werd hersteld. Bij het verdrag van St. Ildefonse in 1778 bekwam Brazilië eene aanmerkelijke uitgebreidheid, een zijner grenslijnen nam een aanvang bij den 34sten graad Z.B. bij den uithoek van Castillos, liep verder door het meer Meurin naar de hooglanden, strekte zich tot den Paraïba uit, volgde den loop dezer rivier tot aan den Uruguay, zette zich eenige mijlen langs laatstgenoemden stroom voort tot aan de rivier la Plata, waardoor hij in verbinding kwam met het meer Xarayes en eindigde bij de uitmonding van de rivier Suari. Ten noorden, aan gene zijde van den Amazonenstroom, welks beide oevers insgelijks aan Portugal behoorden, begon de grensscheiding bij de uitwatering van den Iaca, kwam in aanraking met den Supara en strekte zich uit tot aan de bergen welker stroomen zich in Nederlandsch Guiana uitstorten. Portugal deed van zijnen kant afstand van de kolonie San Sacramento.

Eerst onder de regeering van Maria I begon Portugal zich toe te leggen op de regelmatige ontginning der diamantmijnen, eene der voornaamste bronnen van zijne inkomsten; de bergketen Cerro do Frio werd als aanvangspunt genomen. De eerste diamanten werden in de bedding der rivieren gevonden en men hield ze eigenlijk voor gekristalliseerde steenen, doch toen men de waarde beter leerde kennen, zette men zich met bijzonderen ijver aan het werk; de voorloopige uitkomst beloofde veel goeds, want zelfs in de bovenste lagen trof men vele edelgesteenten aan. De diamant is omgeven met een ijzerachtige aardkorst, menigmaal is hij vermengd met keisteentjes, die er zoo nauw mede verbonden zijn, dat ze eene dichte massa vormen. In den Cerro do Frio, den hoogsten berg van Portugeesch Amerika werden de meeste diamanten gevonden, terwijl men bij het graven de juiste richting van het noorden naar het zuiden in acht nam. De vermaarde kolonie Tejuco, die men met den naam van Diamanten-district bestempelt, heeft eene lengte van 70 mijlen en is 40 mijlen breed; zij is vierhonderd mijlen van Rio-Janeiro verwijderd en heeft een zacht en aangenaam klimaat; de grond is niet zeer vruchtbaar, doch heeft men wel recht nog meer te vergen als de natuur ons hare rijkste voortbrengselen ten beste geeft? De rivier die dit district bewatert is Gigitonhonha genaamd en te recht kon zij als de rijkste stroom der wereld worden aangemerkt; zij beweegt zich over een bedding die met diamanten is bezaaid en talrijke beken brengen haar den cijns harer wateren. Zij beslaat het binnengedeelte van eene vallei, is omzoomd door rotsachtige bergen, die met eene gemakkelijke helling afdalen. Eene waterleiding ter lengte van vier mijlen neemt het water der rivier op en staat den goudwasschers ten dienste, daar zij zich splitst in verschillende takken, die het water naar de werkplaatsen voeren, alwaar de negers arbeiden. Het behoeft nauwelijks te worden aangemerkt, dat zij die zulke kostbare voorwerpen in handen krijgen, onder een zeer streng toezicht staan. Zij ontdoen den diamant van de ruwe zelfstandigheden en reinigen hem, doch geven hem vervolgens onmiddellijk aan den koninklijken inspecteur, die hem in een doorschijnend houten kistje legt. Heeft een neger het geluk een diamant te vinden van zeventien en een halve karaat, dan wordt hij niet alleen in vrijheid gesteld, doch hij ontvangt daarenboven eene geldelijke belooning

alsmede een nieuw pak kleeren. Sedert meer dan tachtig jaar dat de exploitatie van het district Tejuco dagteekent, is het aantal diamanten merkelijk afgenomen, nogtans zouden de omliggende streken, indien men de hand aan het werk sloeg, rijkelijk de aangewende moeite vergoeden; in het stadje, hetwelk denzelfden naam draagt als het district worden de diamanten, die uit de mijnen worden opgegraven, ter bewaring gelegd, iedere mijn is verplicht maandelijks hare vondst te doen storten, terwijl alleen op het einde des jaars onder geleide van een detachement soldaten de gezamenlijke opbrengst van alle mijnen naar Rio-Janeiro wordt gebracht.

De grootste diamant der wereld werd gevonden in het laatste jaar der achttiende eeuw, aan de oevers eener kleine rivier, Abaëta geheeten. Drie mannen, om staatkundige redenen veroordeeld, waren naar het binnenland van Brazilië verbannen en het was hun verboden ooit zich naar eenige stad of zelfs naar een dorp van eenig belang te begeven, zij doolden dus rond in de treurige en verlaten wildernissen van het onmetelijk vasteland. Niet wetende hoe den tijd te dooden, onbekwaam tot lichamelijken arbeid dien zij in hunne jeugd niet hadden gekend, kwamen zij op de gedachte om die edele metalen en de nog zeldzamer steenen te zoeken, welke zeer dikwijls zelfs boven de oppervlakte van den grond worden aangetroffen. Reeds zes jaar hadden zij alle moeite getrotseerd, de gevaarlijkste tochten gemaakt doch alle pogingen waren tot dusverre vruchteloos gebleven, toen zij de boorden van den Abaëta, een der nevenstroomen van den Rio de la Plata, naderden; de bedding was op dat tijdstip bijna droog en daar vonden onze goudzoekers eenen prachtigen diamant, welks natuurlijke vorm, om mij zoo eens uit te drukken, acht regelmatige vlakken vertoonde en die bijna een ons zwaar was. Dezen schat vertrouwden zij aan een Portugeesch geestelijke, die hen tot Villa-Rica begeleidde en hen aan den gouverneur der provincie voorstelde; deze beloonde hen voor hunne moeite en zond den diamant naar Lissabon. De prins-regent, dezelfde die later onder den naam van Jan VI den troon besteeg, door de grootte en de fraaiheid van den diamant, als buiten zich zelven van bewondering, deed er mede wat elk opperhoofd van een stam wilden gedaan zou hebben, hij liet hem namelijk door midden zagen en hing hem om

zijn hals. De mare van dit voorval bracht vele gemoederen weer in beweging, onmiddellijk maakte ook de regeering er werk van om de boorden van den Abaëta te laten omgraven, doch de diamant welke door onze drie bannelingen was gevonden bleef een spel van het toeval in de geschiedenis der Braziliaansche mineralogie en op den huidigen dag is de Abaëta weer geheel eenzaam en prijsgegeven aan de begeerigheid der gelukzoekers, die zich hier willen nederzetten.

Het diamanten-district maakt als het ware een afzonderlijke staat uit en is geheel onderscheiden van het overige gedeelte des rijks. Even als de natuur, door het te omringen met reusachtige grenspalen en met ongenaakbare rotsen, het langen tijd heeft verborgen gehouden aan het oog der eerste gouddelvers, op dezelfde wijze hebben de wetten des bestuurs het dadelijk afgezonderd gehouden en nog heden ten dage wordt het op bijzondere wijze geregeerd. De directeur der mijnen, werd zoodra hij in dienst trad met zulk eene volstrekte macht bekleed, dat zelfs de gouverneur der provincie zonder zijn verlof niet in het mijndistrict mocht komen. Elk vrij man, wien overtuigend werd bewezen dat hij zich aan sluikhandel had plichtig gemaakt, werd voor tien jaar naar de Afrikaansche kust verwezen en elk slaaf die met een mijnwerker in gesprek werd betrapt mocht naar de galeien gezonden worden.

Brazilië bezit niet alleen diamantmijnen, doch er worden er ook van andere edelgesteenten aangetroffen, zooals van saffier, robijn en smaragd, voorts van goudsteen, topaas en beryl. Al deze steenen zijn over het algemeen van een minder helder water en van veel minder glans dan die uit het Oosten, ook zijn zij in den handel van veel geringer waarde. Bij het zoeken naar gekleurde steenen behoeft men zich niet aan zoovele bepalingen te storen, daarbij zijn de strafwetten niet van kracht, die bij het ontginnen van het diamanten-district in toepassing worden gebracht. Iedereen mag hier gerust komen zoeken en de handel in dit artikel is te Rio-Janeiro zeer belangrijk.

Aan de afgezonderde ligging binnen in het land, zoodat het niet in aanraking komt met Europeesche reizigers, is het toe te schrijven, dat in deze streek veeleer dan in eenig ander gedeelte van Brazilië, de aloude Portugeesche zeden en gebruiken nog in zwang zijn gebleven. Daar draagt men nog hoeden met een bijzonder breeden rand, een

grooten mantel en hooge slopkousen die den dij halverwege bedekken, een Afrikaansche zadel en Moorsche sporen zijn daar bij de ruiters in gebruik. Zelfs de vrouwen durven even onverschokken een paard te berijden als de mannen, in dat geval bedekken zij haar hoofd met den vilten hoed der ruiters. Des Zondags ziet men meermalen rijke familiën, zich kerkwaarts begeven in karren, die door een span ossen worden voortgetrokken.

VI.

Dom Pedro, de echtgenoot en de oom van de koningin van Portugal, had den titel van koning bezeten, zonder de macht aan deze waardigheid verbonden ooit in handen te hebben gehad. Bij zijn overlijden in 1786 nam zijne vrouw Maria de teugels van het bewind in handen; weldra trof haar een tweede slag, daar zij haar oudsten zoon, den vermoedelijken erfgenaam van den troon ten grave zag dalen; eene gelukkige toekomst lachte dien jongen vorst toe, Portugal's hoop en vertrouwen was op hem gevestigd, doch de onverbiddelijke dood maaide hem weg in de lente zijns levens. Thans viel zijnen broeder dom Juan van Braganza de kroon van Portugal ten deel, terwijl hem tevens het bestuur over Brazilië werd toegewezen. Men had gewis geene betere keus kunnen doen, indien een tijdvak van ongestoorde vrede voor Europa was aangevangen, want de vorst bezat de achtenswaardigste hoedanigheden, hij was zachtaardig en toegevendsgezind, vriendelijk en openhartig; doch de revolutionnaire schokken, die Europa in dien tijd beroerden, vorderden in een vorst eigenschappen van geheel verschillenden aard. Portugal wilde zich onzijdig houden ten opzichte van den grooten strijd die tusschen Engeland en Frankrijk was uitgebarsten, doch uit hoofde van vroegere verdragen en de wederkeerige vriendschappelijke houdingen koos het min of meer partij voor de Britsche regeering. In 1801 verscheen er eene Engelsche vloot op den Taag en Portugal sloot zijne Europeesche en Amerikaansche havens niet, zoodat de voorgegeven onzijdigheid openlijk was geschonden. Eene bedreiging van Napoleon bracht wel verandering teweeg, er werden beloften gedaan, die in het volbrengen echter veel te wenschen overlieten. Daarop werden de Portugeesche grenzen weldra met Fransche troepen bezet, terwijl de bevel-

hebber Sidney Smith de uitmonding van den Taag blokkeerde. De Engelsche gezant liet den vorst, die thans in het nauw zat, de keus om zijne vloot aan Engeland af te staan of ze te gebruiken tot het overbrengen van het huis van Braganza naar zijne Braziliaansche bezittingen, hij wilde ze op deze wijze niet alleen onttrekken aan den invloed doch ook aan de legermacht der Franschen. Portugal was door den vijand omsingeld, Brazilië daarentegen was geheel vrij, dus kon de keuze van dom Juan niet lang twijfelachtig zijn; hij besloot dus naar zijne koloniën de wijk te nemen. In den morgen van den 29sten November, verliet de Portugeesche vloot de vaderlandsche stranden en bracht naar de nieuwe wereld de hoop en het geluk der monarchie over. Op den 19den Januari daaraanvolgenden landde men te Bahia, alwaar de koninklijke familie met de grootste bewijzen van gehechtheid en geestdrift werd verwelkomd, nogtans was Bahia slechts eene rustplaats op den langen tocht van den vorst, want Rio-Janeiro had hij tot den voorloopigen zetel van het bestuur gekozen. Deze keuze werd naderhand voor goed vastgesteld door de heerlijke ligging van die baai, welke als de uitmuntendste van de geheele wereld kan beschouwd worden, zoowel om de veilige legplaats als om het gemak dat zij aanbiedt tot de gemeenschap met Europa, Amerika, Afrika, Indië en de eilanden in de Zuidzee. Hier was als het ware het middelpunt van den geheelen wereldhandel. Dom Juan werd er met dezelfde genegenheid ontvangen als te Bahia en dat hij zich moeite gaf, om de steden tot een verheven standpunt te brengen, moge blijken uit de bevelen die hij terstond na zijne aankomst uitvaardigde, hij wilde namelijk dat alle havens zouden geopend worden voor de mogendheden, waarmede Portugal in goede verstandhouding verkeerde en in het bijzonder voor Engeland en de Engelsche bezittingen. Op den 1sten April 1808 ruimde de prins-regent bij een bijzonder besluit verscheidene beletselen uit den weg die de Braziliaansche industrie benadeelden; iedereen verkreeg vrijheid fabrieken en trafieken op te richten, in één woord, in plaats van zooals eertijds het er op toe te leggen, dat Brazilië beneden het moederland bleef en Portugal niet in de schaduw zou stellen, was thans het voorname doel om het geheel vrij te maken en onafhankelijk van de geheele wereld. Het duurde niet lang of er werd te Rio-Janeiro eene boekdrukkerij gevestigd, dit was

een gunstig verschijnsel, men kon er thans van overtuigd zijn, dat er eene volkomen overwinning was behaald op den ouden geest, die zoolang reeds de overheden van Brazilië had bezield. Deze hadden vroeger een groot gevaar gezien in het verspreiden van kundigheden, die men thans op groote schaal wilde beoefend zien en het was daartoe niet meer dan tijd, want het land lag gedompeld in eene onkunde, waarvan men zich geen denkbeeld kan vormen. Doch indien er veel te doen viel, mag men het der regeering niet wijten dat zij de teugels slap liet hangen, integendeel zij nam het welzijn der ingezetenen met ijver ter harte en poogde door het uitvaardigen van wijze wetten den toestand des lands naar haar best vermogen te verbeteren. De eerste pers werd tot het drukken eener courant bestemd, Brazilië kon zich dus thans beroemen in het bezit te zijn van den machtigsten hefboom der moderne beschaving. In het volgende jaar zag men scholen verrijzen voor genees-, heel- en ontleedkunde, bijna ter zelfder tijd werd er een begin gemaakt met een scheikundig laboratorium, terwijl op het voorgebergte Boa-Viagem een lazaret werd aangelegd.

Bij zulke merkbare vorderingen ontwaakten de Brazilianen spoedig uit den zedelijken doodslaap, waarin ze zoo langen tijd hadden verkeerd; een nieuw tijdvak opende voor hen een leven, rijker in genot dan zij tot dusverre hadden gekend en weldra zouden zij de zoete vruchten plukken van hun ijverig voorwaarts streven op het ingeslagen pad van kennis en beschaving. De beste plannen vinden echter dikwijls tegenwerking, zij die het goed meenen met de natie worden niet zelden gedwarsboomd in hunne ijverigste bedoelingen, het is dus niet te verwonderen, dat er ook hier lieden werden aangetroffen, die zich niet konden vereenigen met het doel dat de vorst zich tot plicht had gesteld te bereiken; de invloed van het Portugeesche hof was niet zoo groot, als men wel zou meenen, door onkunde tot oppositie gedreven, waren er die de kiemen van haat en tweedracht begonnen te zaaien tusschen de kolonisten en de inwoners die uit het moederland derwaarts waren gekomen. Deze staat van gisting zou wellicht tot bedroevende uitkomsten hebben geleid, doch toen het besluit van den 15 December 1815 werd bekend gemaakt, waarbij bepaald werd dat Brazilië uit zijn ondergeschikten rang van provincie en kolonie tot de waar-

digheid van koninkrijk was verheven, waren de gemoederen weldra bevredigd. Deze maatregel eener wijze staatkunde vond algemeenen bijval en men zag met vreugde dat de vereenigde staten van Portugal, der Algarven en van Brazilië onder eene gemeenschappelijke benaming werden saamgevat. Niet lang daarna overleed koningin Maria, wier verstandsvermogen reeds geruimen tijd geheel verbijsterd was, zoodat de prins-regent den titel van koning aannam onder den naam van Jan VI en het oude wapenschild van Portugal en der Algarven op de gekroonde bol plaatste, die tot zinnebeeld diende van het nieuwe rijk. In den loop van hetzelfde jaar (1815) kwam de markies van Marialva, een Portugeesch afgezant in Frankrijk op het denkbeeld om eene menigte kunstenaars, schilders, beeldhouwers, bouwkundigen, graveurs en werktuigkundigen voor Brazilië te winnen, zijn plan werd verwezenlijkt en dit soort van menschen deed in Brazilië den ijver tot bedrijvigheid en industrie ontvlammen, waardoor in den laatsten tijd aanmerkelijke vooruitgang in ontwikkeling en beschaving te bespeuren is.

Van tijd tot tijd hadden de oude verdeeldheden, die tusschen de Brazilianen en de Portugeezen nog niet geheel waren uitgeroeid, de overhand; daarbij maakten de gebeurtenissen die in Europa waren voorgevallen (1821), de tegenwoordigheid van hunnen vorst in dit werelddeel noodzakelijk, zoodat weldra eene noodlottige omwenteling onvermijdelijk werd. Brazilië, dat de noodzakelijkheid eener staatkundige verandering inzag, besloot eene vergadering daar te stellen, waarin afgevaardigden van het volk aan het staatsbestuur en de wetgeving deelnamen, doch het voorloopige bestuur dezer vergadering werd met geweld uiteengedreven en er hadden verschrikkelijke tooneelen plaats, waarin het volk zijn haat tegen de regeering ten duidelijkste deed blijken. Dit had ten gevolge dat Jan VI weldra meer of minder vrijwillig van zijne rechten op Brazilië afstand deed; zijn zoon dom Pedro die zich in de geschillen tusschen Brazilië en Portugal aan de zijde van eerstgenoemden staat schaarde en als rijksbestuurder door zijn vader was achtergelaten, zond de Portugeesche troepen naar het moederland terug, riep eene nationale vergadering bijeen, die op den 1 Augustus 1822 een decreet uitvaardigde, waarbij men zich geheel van het moederland losscheurde; de onafhankelijkheids-verklaring van Brazilië bleef thans niet lang achter-

wege (7 September), vervolgens werd dom Pedro den 12 December als constitutioneel keizer uitgeroepen en weinige maanden later plechtstatig als zoodanig gekroond. Thans zou den Brazilianen eene grondwet worden gegeven, tot welker samenstelling de afgevaardigden der provinciën te Rio-Janeiro bijeenkwamen, doch dewijl de keizer spoedig bemerkte dat de republikeinsche richting grootendeels door deze leden werd voorgestaan, zag hij zich genoodzaakt deze zitting te ontbinden. Dom Pedro nam toen de taak op zich om eene grondwet te ontwerpen, die hij aan zijn volk bekend maakte en die door de afgevaardigden werd beëedigd den 25 Maart 1524. Onder anderen komen daarin voor de volgende wetsbepalingen :

Het keizerrijk Brazilië bestaat uit de staatkundige vereeniging van alle Braziliaansche burgers; zij maken eene vrije en onafhankelijke natie uit, die met geene andere een verbond aangaat, dat niet met zijne onafhankelijkheid zou strooken.

De regeering is monarchaal, erfelijk en grondwettig, terwijl het volk door zijne afgevaardigden er deel aan neemt.

Het regeerende vorstenhuis is dat van dom Pedro, wiens zoon de tegenwoordige keizer is en den titel aanneemt van bestendige verdediger van Brazilië.

De katholieke godsdienst zal steeds als godsdienst van den Staat worden erkend, niettemin worden er alle gezindheden geduld.

De politieke machten, bij de grondwet van Brazilië erkend, zijn ten getale van drie: de wetgevende, de uitvoerende en de rechterlijke macht.

De vertegenwoordigers van het Braziliaansche volk zijn de keizer en de algemeene vergadering; alle machten in het Braziliaansche rijk worden door het volk afgevaardigd.

De wetgevende macht komt toe aan eene algemeene vergadering, behoudens de bekrachtiging van den keizer.

De algemeene vergadering bestaat uit twee kamers, die der afgevaardigden en die der senatoren.

De senaat bestaat uit leden die voor levenslang benoemd en door de verschillende provinciën gekozen worden.

De kamer der afgevaardigden wordt bij verkiezing en slechts tij-

delijk benoemd. Zij alleen heeft het recht wetsvoordrachten in te dienen over de belastingen, de lichtingen van het leger en de keuze eener nieuwe dynastie, ingeval de voorgaande is uitgestorven.

De zittingen van iedere kamer worden in het openbaar gehouden, behalve wanneer het welzijn van den Staat vordert, dat het volk niet wordt toegelaten.

Geen senator of afgevaardigde kan in zijne bediening geschorst worden, indien zijn tijd nog niet om is; doch van twee kamers kan men niet terzelfder tijd lid zijn.

De uitoefening van elk ambt, behalve dat van minister of staatsraad is verboden, zoolang men als afgevaardige of senator in dienst is.

Gedurende de zittingen ontvangen de afgevaardigden eene geldelijke vergoeding, die op het einde van de laatste zitting der voorgaande vergadering is vastgesteld. De inkomsten der senatoren bedragen de helft meer dan die der afgevaardigden.

De benoemingen tot afgevaardigden en senatoren voor de algemeene vergadering en tot algemeene provinciale raadsleden, geschieden door onmiddellijke verkiezing. Door het volk worden de provinciale raadsleden gekozen, terwijl deze laatste eene keuze doen voor de vertegenwoordigers der natie.

Elk kiesgerechtigde kan tot afgevaardigde gekozen worden, indien hij van zijn vermogen, handel of ambt een zuiver inkomen van 4.000.000 *reis* trekt.

Alleen de keizer, wiens persoon onschendbaar is, heeft het recht vermindering van straf te verleenen; bovendien staat het hem vrij de algemeene vergadering bijeen te roepen of hare zittingen te verdagen, hij kan naar verkiezing ministers aanstellen of bedanken, de kamer der afgevaardigden ontbinden en onmiddellijk wederom eene andere bijeenroepen, in een woord, de oppermacht berust in zijne handen.

De keizer staat bovendien aan het hoofd van de uitvoerende macht, welke hij door zijne staatsministers uitoefent.

De ministers van staat zijn verantwoordelijk. Zij hebben het gebied over de binnen- en buitenlandsche zaken, de justitie, de marine en de financiën Het recht wordt uitgeoefend door een oppergerechtshof en keizerlijke hoven, zonder hierbij een groot aantal ondergeschikte recht-

banken in aanmerking te nemen. De crimineele processen behooren tot de bevoegdheid van den jury.

Het rijk, dat ongeveer zes millioen inwoners bevat, waarvan men gerust twee millioen slaven kan aftrekken, is ingedeeld in achttien provinciën, die door een zelfde aantal gouverneurs worden bestuurd. Het openbaar onderwijs, dat op groote schaal is ingericht, sluit ook in zich de hoogere vakken der wetenschap, terwijl aan de academiën onderricht wordt gegeven in al wat tot de ontwikkeling der beschaving dienstig kan zijn.

Onder den invloed van deze grondwet, die op liberale en wijze grondbeginselen rust, mocht Brazilië gedurende eenige maanden eene stille rust genieten, terwijl de regeering van haren kant het belang harer onderdanen met zorg ter harte nam; doch minder gelukkige oorlogen met Buenos-Ayres en Montevideo, inwendige beroeringen, die in plaats van te verminderen, zich steeds dreigender en onrustbarender vertoonden, deden den keizer besluiten om de kroon aan zijn zoon over te geven en zijn rijk te verlaten. Dit is gewis het beste besluit dat een vorst kan nemen, zoodra de goede verstandhouding tusschen hem en zijn volk ophoudt en de banden van gehechtheid die de natie aan den vorst binden, verbroken zijn.

Den 7 April 1831 legde dom Pedro I de regeering neder, waarop zich den volgenden dag een voorloopige regeeringsraad formeerde, terwijl reeds een dag later, de keizerlijke prins zegepralend in de hoofdkerk werd binnengeleid en tot keizer werd uitgeroepen onder den naam van Pedro II. Den 13 van dezelfde maand, zag men aan het Braziliaansche strand een Engelsche en een Fransche bodem in zee gaan, die den vroegeren keizer en zijn dochter dona Maria naar Cherbourg moesten brengen.

VII.

Rio de Janeiro, de hoofdstad van het hedendaagsche Brazilië, is een groote en fraaie stad, die haren rang in dat opzicht zeer goed weet te handhaven; hare openbare gebouwen, ofschoon niet zeer talrijk, kunnen met die onzer Europeesche steden wedijveren; het voor-

naamste is de prachtige waterleiding met hare dubbele rij booggewelven en hare sierlijke en trotsche vormen. Zij neemt een aanvang bij den berg Cerco-Vada, strekt zich uit over eene vallei van 2 uren lengte en voorziet de stad van het heerlijkste drinkwater, hetwelk zij ontleent aan eene kostbare bron, in gemeenschap met de voormalige Jouvence, die volgens het zeggen der Braziliaansche dichters, het voorrecht eener eeuwige jeugd in zich bevat en eene schoonheid, die de jaren niet vermogen uit te wisschen. Ongelukkigerwijze maakt geene der vrouwen van Rio de Janeiro zich deze gelegenheid ten nutte.

Het paleis dat steeds tot verblijf van den keizer heeft gediend, is niet zeer elegant gebouwd, er bestaat geene juiste verhouding tusschen de verschillende deelen en nogtans valt deze onregelmatigheid minder in het oog door den goeden stijl en de voortreffelijke inrichting van het inwendige gedeelte. Hierbij dienen wij echter op te merken dat de bouwmeesters tijdens het oprichten, niet beter wisten of dit paleis was bestemd voor een eenvoudigen provincialen gouverneur, doch niet voor den bestuurder van een uitgestrekt en machtig gebied.

Juist op het voorplein van dit paleis vindt men de prachtigste godshuizen van Rio Janeiro vereenigd. Daartoe behooren in de eerste plaats de hoofdkerk en de keizerlijke kapel, die men eigenlijk ten onrechte te dicht bijeen heeft gebouwd; eerstgenoemde kerk is een bouwgewrocht van de achttiende eeuw, dat alle bouwkunstige eigenaardigheden van dit tijdperk bezit. Zij is in de plaats getreden van de kerk die bekend stond onder den naam van Se Velha, de eerste kathedraal van Rio-Janeiro, die thans zooveel als een beenderhuis is, waar men voor eenige jaren over de overblijfselen der afgestorvenen als het ware struikelde. Het begraven binnen een gebouw is tot dusverre te Rio-Janeiro nog in zwang, ofschoon het in Europa bijna algemeen is afgeschaft, echter gaat men hierbij thans eenigszins omzichtiger te werk. De keizerlijke kapel onderscheidt zich door haar bijzonder welluidend orgel en door de pracht waarmede zij inwendig is toegerust.

Doch de merkwaardigste der inrichtingen van dien aard is het klooster van San Bento, een der oudste gebouwen in deze stad, terwijl de ligging op een heuvel, die als het voetstuk van dit gedenkteeken kan worden aangemerkt niet weinig bijdraagt, om de grootte en pracht

HET KEIZERLIJK PALEIS EN DE HOOFDKERK TE RIO-JANEIRO.

des te meer te doen uitkomen. Tot in de minste bijzonderheden merkt men bij deze trotsche bouworde eene hechtheid en evenredigheid op, die schaars hare wederga vindt; van binnen is dit klooster op waardige wijze versierd terwijl een karakter van eenvoudige ernst, met uitsluiting van alle bijsieraden, in alles kennelijk zichtbaar is. De vloeren en de wanden der zalen en gangen zijn van Jacarangua-hout vervaardigd, welks sombere kleur zich met de rijkste schakeeringen vermengt en op sommige plaatsen een wonderbaren glans ten toon spreidt. Een tweede klooster, dat niet minder bevallig doch eenigszins kwistiger is verfraaid, is aan de H. Theresia gewijd en wordt bewoond door 21 zusters, welk getal nimmer wordt overschreden of verminderd. Gelegen in een aangenaam oord, met een heerlijk gezicht op de baai, is dit gebouw niet door een muur omgeven, doch boven een groenenden heuvel te midden van bloeiende hagen en welriekende planten, verheft zich de blanke gevel statig in het luchtruim en biedt den voorbijganger een niet minder treffend dan indrukwekkend gezicht aan.

De wandeldreven in den openbaren tuin zijn alleen te vergelijken met het panorama, dat zich te Constantinopel ontvouwt, als men zich plaatst bij den zoogenaamden gouden horen, overigens is deze wandelplaats niet zeer uitgestrekt, doch hare schaduwrijke lanen, niet verre van den oever gelegen, bieden een wonderlijk mengsel aan van vreemde en inlandsche boomsoorten, die den wandelaar, vol bewondering voor het natuurschoon, dat zich bij elk harer afzonderlijk voordoet, in verrukking brengen en hem slechts noode deze plaats doen verlaten. Bovendien heeft men gelegenheid binnen den omvang van dit park twee staaltjes der Braziliaansche beeldhouwkunst te bewonderen: het eerste stelt een kind voor met een vogel in de hand, terwijl uit den bek van dit dier water in een bekken stroomt en het tweede zijn twee krokodillen, die met hetzelfde doel daar geplaatst zijn. Het kind is door een Braziliaan vervaardigd, doch de beide krokodillen zijn het werk van een armen neger, die met uitstekende natuurlijke vermogens was begaafd en die voorzeker in de rij der voornaamste kunstenaars eene plaats zou hebben ingenomen, indien hij in de gelegenheid ware geweest het in hem sluimerende genie onder eene goede leiding te kunnen ontwikkelen.

De straten, openbare pleinen en markten van Rio-Janeiro, bieden door den onophoudelijken toeloop van even talrijke als gevarieerde typen van allerlei menschenrassen, die zich hier hebben vereenigd, een der zonderlingste tafereelen aan, die het oog eens vreemdelings kunnen bekoren. Men treft er aan behalve de Brazilianen van echt Portugeesche afkomst, Mulatten, die uit de vereeniging van blanken en negers zijn geboren, Mamelukken, die van de blanken en de Indianen afstammen, overigens verschillende stammen inboorlingen en negers, waaronder Engelschen, Franschen, Zwitsers en Chineezen, die om handelsbelangen zich onder deze volkeren hebben neergezet; voeg daarbij een vrij groot aantal Russen, Ieren (deze hebben zich trouwens overal genesteld), Zweden en Denen, dan is het mogelijk u een denkbeeld te vormen van den ruimen voorraad afwisselende gezichten, die voor den opmerkzamen reiziger op dezen inderdaad cosmopolitischen bodem eene bron zijn van steeds nieuwe genoegens.

Deze uiteenloopende natiën hebben in de verschillende volksklassen, welke hier vertegenwoordigd zijn, ook de zonderlingste levenswijzen, zeden en gewoonten. Indien de voorname stand onderling grootendeels overeenkomt, zoodat ze zelfs veel met de Europeesche aristocratie gemeen heeft, mag men denzelfden regel op de groote meerderheid der bevolking niet toepassen, integendeel het eigenlijke volk heeft zijn eigenaardig karakter weten te behouden en verdient in menig opzicht de aandacht van den vreemdeling. De reiziger staat vooral verwonderd over de bevalligheid der vrouwen, eene mengeling van vroolijkheid en zwaarmoedigheid, van liefde en hartstocht leest men in haar gelaat, daarbij hebben zij iets van de Oostersche vrouwen over zich, dat zij zoowel door haren doordringenden oogopslag als door haren statigen tred doen uitkomen. Haar huiselijk leven van nabij beschouwd, levert het zonderlingste contrast van bovenmatige rijkdom en ellendige armoede; zoo maakt men er steeds gebruik van zilveren borden en draagt men er sieraden van massief goud, op straat wordt men begeleid door een gevolg van slaven, die prachtig zijn uitgedost, terwijl men huiswaarts keert om alle gedachten aan opschik of genot ter zijde te stellen, want men gaat er leggen op eene verscheurde mat en eet er manioc met zijne vingers.

De godsdienstoefeningen worden met dien uiterlijken glans en statigheid gevierd, welke het zuidelijk catholicismus uit het moederland naar de koloniën heeft overgebracht. De losbranding van het geschut paart zich aan het gelui der klokken en de rook van het buskruit stijgt in dikke dampen met den wierook hoog in de lucht; duizende waskaarsen geven de wanden der tempels het aanzien van schitterende muren, terwijl de menigte zich kerkwaarts begeeft en de eenen rozenkransen, de anderen kerkboeken in de hand hebben. Vooral op Goeden Vrijdag wordt de dienst met bijzondere plechtigheid verricht, alle arbeid wordt gestaakt en in de stad wordt niet het minste geraas vernomen, alleen hoort men elk minuut ten teeken van rouw een schot lossen van de oorlogschepen die in de reede ten anker liggen. In alle kerken wordt door de priesters de traditioneele preek voorgedragen, die men in de christenwereld met den naam van lijdenspreek bestempeld heeft en op het gewichtigste oogenblik, bij het uitspreken van vooraf bepaalde tekstwoorden, valt er een gordijn en het volk heeft thans het oog gevestigd op den Christus liggende in het graf; de kist waarin Hij rust is geopend, terwijl het geheel door eene wacht is omringd. Daarna vangt de processie aan door de straten der stad, waarbij een aanzienlijk aantal vrouwen in rouwgewaad, kinderen als engelen gekleed en mannen met buitengewoon groote, brandende waskaarsen den stoet vormen. Aan het hoofd van dezen optocht wordt een kruis gedragen, dat geheel met zwart doek is omgeven terwijl deze stoet gesloten wordt met het heilige graf, waarin het goddelijk slachtoffer ligt. Zulk een optocht duurt niet langer dan twee uren. Den volgenden dag, den Zaterdag voor Paschen, dien men te Rio-Janeiro »Alleluia Zaterdag" noemt, bestaat het geluk der bevolking om den dood van Jezus te wreken op den verrader; te dien einde wordt dan het beeld van Judas Iscariot door de straten gedragen, hetwelk door allerlei helsche geesten is omgeven en zij die voor deze laatste fungeeren zijn meestentijds mannen die in de staatkunde eene voorname rol spelen of die zich den algemeenen haat op den hals hebben gehaald en die op deze wijze aan de bijtende spot des volks worden prijsgegeven. Eindelijk wordt Judas in den top van een grooten boom opgehangen, op hetzelfde oogenblik ziet men satan verschijnen, die hem medesleept waarna alles

in een dwarlrook van vuur en vlammen uit het gezicht verdwijnt.

Te Rio-Janeiro en overigens in geheel Brazilië gaat de begrafenisplechtigheid van zooveel statigheid en pracht vergezeld, dat niet zelden de overblijvende familiën alles moeten te gelde maken, wat zij bezitten, om de kosten te bestrijden; meermalen loopen zij op deze wijze haren ondergang te gemoet. In sommige oorden voert men het lijk, dat volgens de eene of andere orde is gekleed, door de straten, waarna men het in de kerk begraaft, want het gebruik van kerkhoven is bijna nog onbekend. Het lichaam wordt in ongebluschte kalk nedergelegd, zoodat het spoedig tot ontbinding en verrotting overgaat. Somtijds ondervindt men bij het begraven zulk eene belemmering, dat er bijna geen ruimte over is om het lichaam te plaatsen, dat uit zijn eng graf schijnt te willen opstaan; in dat geval wordt er geweld gebezigd en neemt men zijn toevlucht tot een werktuig hetwelk veel overeenkomst heeft met den stamper, bij onze straatmakers in gebruik. Op deze wijze dwingt men den overledene op zijne plaats te blijven liggen, terwijl de bloedverwanten en vrienden de stomme getuigen zijn van zulk eene ontheiliging. Het begraven van kinderen geschiedt zonder het minste teeken van rouw of smart. Kinderen die in staat van genade sterven, zijn engeltjes die in den hemel worden opgenomen; als in zegepraal worden ze op staatsiebedden door de straten gedragen, met bloemen omkransd en slapende in hunne vleugelen rondgedragen, vervolgens legt men ze neer in galerijen, die met fraai schilderwerk zijn bezet en omgeven met bloembedden, die gedurende geruimen tijd van planten worden verwisseld.

San Salvador, meer bekend onder den naam van Bahia, de voormalige hoofdstad van Brazilië, is thans eene stad van den tweeden rang; hare stichting door Thomas de Souza, den eersten kapitein-generaal van Brazilië dagteekent van het jaar 1549, toen zij werd aangelegd aan den ingang van den prachtigen golf van denzelfden naam. Men zou kunnen zeggen dat hier twee steden in eene enkele zijn gelegen, en nogtans zoo verschillend, zoo nauwkeurig gescheiden, dat het inderdaad onmogelijk is de eene met de andere te verwarren. Gewoonlijk worden ze met de namen van hooge en lage stad onderscheiden. De

laatstgenoemde strekt zich langs de kust uit, dokken, scheepstimmerwerven, het tuig- en het tolhuis nemen hier veel plaats in, om kort te gaan de handel en al wat daarmede verbonden is, kooplieden en zij die met hen in betrekking staan, hebben zich hier neergezet. Op een regelmatig hoogland dat door een gezonde atmospheer uitmunt, verheffen zich het paleis van den gouverneur, een groot monnikenklooster en verschillende villa's, bewoond door den voornamen stand : levendigheid en beweging zou men hier tevergeefs zoeken, alles verraadt deftigheid, zorgeloosheid en rust. Wij bevinden ons namelijk in de hooge stad. Zeer ongelijke straten voeren naar den heuveltop, terwijl de huizen die deze wegen omringen, trapsgewijze al hooger en hooger zijn aangelegd en de beide deelen der stad zoodanig verbinden, dat zij slechts een groot geheel schijnen. Geene stad in Brazilië die zoovele godsdienstige inrichtingen telt als San Salvador, men heeft er groote en fraaie kerken, alsmede talrijke mannen- en vrouwenkloosters. De nonnen die een der laatstgenoemde gebouwen bewonen, houden zich onledig met een handwerk, dat vooral in een klooster ons vreemd toeschijnt, zij zijn namelijk modistes en zij oefenen dit vak met zooveel talent uit, dat het kunstige werk dat zij verrichten en de verheven smaak, welken zij aan den dag leggen in het vereenigen der schitterende en onverwelkbare bloemen overal met bewondering wordt aanschouwd; daartoe bezigen zij de vederen van vele vogelsoorten en zij weten zulke fraaie versierselen te vervaardigen, dat alle Braziliaansche schoonen, die met het werk dezer modistes pronken, zich beijveren elkaar de kroon af te steken. Het ongelukkige pluimgedierte dat in de handen dezer bekwame werksters valt, moet dezen opschik misgelden, wreedaardig trekken zij de schoonste vederen uit, zijn deze arme dieren nagenoeg kaal, dan worden ze omkleed met dezelfde stof, die door de orde van het klooster is bepaald en daarbij blijft het nog niet, indien de natuur den geplukten dieren hun vederdos wedergeeft, dan worden zij er opnieuw van ontdaan, zoodat de vogelen binnen deze muren zeer goed vergeleken kunnen worden met onze zoogenaamde poedels, die men met de onverdragelijke zomerhitte grootendeels kaal scheert.

San Salvador alwaar de Jezuïeten voorheen twee prachtige opvoe-

dingsgestichten hadden gevestigd, is heden ten dage nog in het bezit van collegiën, seminariën, eene bibliotheek en verschillende inrichtingen voor lager onderwijs; al wat het verstandelijk vermogen ontwikkelen, begunstigen of volmaken kan, staat hier den belangstellenden ten dienste.

De openbare gebouwen, die van verre en vooral van den zeekant gezien inderdaad een grootsch gezicht opleveren, missen eigenlijk een bouwkundig karakter. Men diene zich te vergenoegen met den aanblik van het geheel, doch geen nauwlettend onderzoek in te stellen. De rijke lieden te San Salvador houden er geene rijtuigen op na, doch zij laten zich in eene soort van draagstoelen, die men in de landstaal *Cadeiras* heet van de eene plaats naar de andere brengen; de Cadeiras worden gedragen door groote en gespierde negers, die zeer netjes gekleed zijn, terwijl een kleine zwarte knecht aan den kant van het portier voortstapt en ten allen tijde gereed staat om de bevelen zijns meesters te ontvangen.

Vreemdelingen kiezen gemeenlijk de wijk *Baril* tot woonplaats, alwaar men een vrij groot aantal fraaie en net gebouwde huizen aantreft; doch zij die een weinig beter op de hoogte zijn geven de voorkeur aan de voorstad *da Victoria*, eene soort van gelijkzijdigen driehoek, die met eene onmerkbare helling zich tot aan de kust uitstrekt. Binnen eene vrij enge tusschenruimte sluit deze driehoek in zich zes kleine valleien, die een heerlijk aanzien hebben en niet minder merkwaardig zijn door den rijken plantengroei, welke de natuur hier ten toon spreidt. Daar ziet men inderdaad de prachtigste voortbrengselen der tropische gewesten, daar kronkelen zich de slingerplanten der dichtbegroeide bosschen om de kolommen van de Veranda eener buitenplaats en daar is de ijzeren leuning van den opgang naar het paleis omwerkt met velerhande planten. Nergens zal de reiziger, in verrukking door den aanblik der grootsche plantensoorten, verhevener tooneel ontwaren; de bevalligste vormen paren zich aan de uitlokkendste kleuren en het volmaakste dat door de menschenhand aan den schoot der aarde wordt toevertrouwd, spant samen met al wat de natuur zelve zonderlings en verrukkends aankweekt. De Brazilianen hebben met alle zuidelijke bewoners gemeen, dat zij veel houden van eene

ongestoorde rust, zij zijn afkeerig van al te veel lichaamsbeweging en maken dus zelden eene wandeling; niet dat het hun aan prachtige lanen en parken ontbreekt, want men treft er uitmuntende aan langs het schoone meer hetwelk zij met den naam van *dique* bestempelen en dat de stad van het vasteland afscheidt; bovendien heeft men hier een tuin, die voor het publiek toegankelijk is en juist tegenover de zee is gelegen, zoodat men van hier de schepen van alle natiën de baai ziet doorklieven of aanschouwer is van den strijd der harpoeniers tegen den walvisch dien zij trachtten te dooden, hetwelk een vreeselijk doch niettemin zeer geliefd schouwspel der inwoners is.

De geheele baai van San Salvador is omgeven met eene strook lands van ongeveer honderd veertig mijlen, terwijl de breedte van twintig tot dertig mijlen beslaat, waaraan men den naam van *Reconcave* heeft gegeven. Deze uitgestrektheid kan voor de vruchtbaarste vlakte van geheel Brazilië doorgaan; de zwarte grond dien de bewoners des land *massapé* heeten, is inderdaad onuitputtelijk, want alle koloniale waren worden hier met goed gevolg aangekweekt. Eene menigte van riviertjes stellen het Reconcave in regelmatige en onmiddellijke gemeenschap met den Allerheiligenbaai en bijgevolg met alle andere werelddeelen; genoemde baai, voorheen ongetwijfeld een binnenmeer dat door het geweld der golven zijn oostelijke grens zag verbrijzelen om met de zee ineen te smelten, heeft twee ingangen, die door het eiland Itaparica vaneen zijn gescheiden. Deze baai heeft van het noorden tot het zuiden eene lengte van ongeveer dertig en van het oosten tot het westen zes en dertig mijlen; de suikerteelt verschaft werk aan vele menschen die om het Reconcave wonen en brengt aanzienlijke voordeelen op, daarentegen vereischt zij een aanhoudenden en dikwijls zwaren arbeid. Tabak maakt mede een der rijkdommen uit van dit mild gezegend land.

De provincie Fernambuco is gewis de meest merkwaardige van Brazilië. De Hollanders die deze kust het eerst opnamen en die koopman in het hart, het zwaard even goed wisten te hanteeren als den grond te bebouwen, wendden niet tevergeefs zooveel moeite aan en legden alleen zooveel moed en onverschrokkenheid aan den dag, omdat een oogwenk hun voldoende was geweest zich te overtuigen van de

waarde van zulk eene kolonie. Wat uitgestrektheid en staatkundig gewicht betreft is Fernambuco de derde provincie van Brazilië; doch door zijne geographische ligging en als handelswereld, mag zijn bezit wel op hoogen prijs gesteld worden. Van San Francisco tot aan Goyna heeft men eene kuststreek van driehonderd mijlen, bestaande uit vruchtbare vlakten, die nu en dan door eenige heuvels worden afgewisseld en geene plaats van Brazilië is ten opzichte van het klimaat zoo geschikt voor den Europeaan; het is de eenige streek waar de blanken den grond kunnen bearbeiden. De zee die dit gedeelte ten oosten besproeit, heeft er vele natuurlijke havens gevormd en zoowel ten zuiden, als west- en noordwaarts staat het in gemeenschap met geheel Brazilië. Sedert de zestiende eeuw werd de grond van Fernambuco naar den eisch bebouwd, ook zag men de Europeesche bevolking zich bij voorkeur daar nederzetten; doch ten gevolge eener bijna onvermijdelijke wet, die men bijna op alle koloniën kan toepassen, trokken zich de inboorlingen al meer en meer terug, naarmate het aantal veroveraars toenam. Zoo bleef er geen spoor meer over van den stam der Caheten, een tak van het geslacht der Tapinambas, ofschoon zij weleer langs de geheele kust van Fernambuco verspreid waren. Evenals de Chactawen van Noord-Amerika hadden ook de Caheten hunne barden of heldendichters, die zelfs in oorlogstijd bij de vijandelijke stammen in aanzien stonden; daar de Caheten zich gewoonlijk langs de zeekanten ophielden, waren er onder dezen stam, die onwillekeurig eenige kennis van zeevaartkunde hadden opgedaan. Dat deze kennis niet ver reikte en eigenlijk in de eerste periode van ontwikkeling was is licht te begrijpen, hunne vaartuigen bestonden uit eenvoudige boomstammen, die zij met riet aaneengebonden hadden.

In het jaar 1534 maakten de Caheten zich aan een vergrijp schuldig, waarover de Portugeezen bloedige wraak namen; zij hadden namelijk den Braziliaanschen bisschop dom Pedro, die op hunne kusten schipbreuk leed, vermoord; dientengevolge werd de geheele natie door de Portugeezen tot slavernij veroordeeld. Dat zulk een vonnis met een doodvonnis gelijkstaat moge blijken uit de omstandigheid dat er op den huidigen dag geene Caheten meer bestaan, en er van hen niets is overgebleven dan de bloote geschiedkundige herinnering.

Ook worden er in Fernambuco eenige overblijfselen gevonden van de oude Indische volksstammen, welke door de Portugeezen naar het binnenland gedreven of gedood werden, terwijl sommigen tot het Christendom overgingen. Het waren de zachtmoedigste, zwakste en onschuldigste inwoners van Brazilië, zij doolden zonder eenig doel in een onvruchtbaar en dor land rond, alwaar hun voedsel bestond uit honig, wild en vruchten. Thans is men er in geslaagd om ze in dorpen te vereenigen, terwijl zij zich gewillig onderwerpen aan het juk dat hun door hunne overwinnaars wordt opgelegd; slechts bij eene zaak moet men met geweld tegen hen te werk gaan, dit is het stelen van vee. Het trouwens voor hen geheel vreemde denkbeeld, dat er verschil bestaat tusschen een os die in een stal is opgesloten en eene koe die in het woud loopt, schijnt in hun brein geen ingang te willen vinden, want den eersten nemen zij even gerust weg als zij de andere zouden dooden.

In de woestijnen van Fernambuco treft men tevens nog de overblijfselen aan van een stam, die thans bijna geheel is uitgestorven, doch welks geschiedenis niet zonder eenig belang is. Ik bedoel de afstammelingen van die voortvluchtende negers, welke beproefden een negerrijk daar te stellen en die hunne onafhankelijkheid werkelijk gedurende eenigen tijd deden eerbiedigen. Zij stichtten zelfs een stad, die de aardrijkskundigen en geschiedschrijvers Palmares noemen; het eerste bezwaar dat zich voordeed, indien zij zich voor altijd van hun bestaan wilden verzekeren, was hun gebrek aan vrouwen en om zich deze te verschaffen, bedienden zij zich van hetzelfde middel dat Romulus bezigde om zijne stad van de noodige vrouwen te voorzien. Dewijl zij er geen konden krijgen, roofden zij ze; bij dat schaken waren zij niet zeer kieskeurig want blanken, negerinnen, kleurlingen, allen waren van hunne gading. De Portugeesche regeering, welke in dien tijd meer hare aandacht had gevestigd op de kusten dan op het binnenland, bedacht niet dat het plichtmatig was de planters hare onderdanen de behulpzame hand te bieden, zoodat deze laatsten genoodzaakt waren van de voortvluchtende en oproerige negers een vrede af te koopen, dien zij niet in staat waren hun voor te schrijven. Zelfs waren zij onvoorzichtig genoeg hun behalve Europeesche koopwaren, ook wapenen en kruit

te verschaffen; het kon dus niet anders of het negerrijk moest eene aanzienlijke en machtige republiek worden, die de omringende bewoners met vrees en angst vervulde. Langzamerhand kregen zij een goed begrip van staatkundige orde en instellingen, hun opperhoofd werd uit de dappersten des volks gekozen, zij gaven hem den naam van Zombé, die door ons vrij juist door het woord »duivel" kan wedergegeven worden. Tevens waren er ambtenaren belast met het toezicht op de wetten die niet waren geschreven, maar die bij overlevering bewaard bleven. Deze wetten werden met bijzondere strengheid gehandhaafd, moordenaars, echtschenders en dieven werden ter dood veroordeeld, dezelfde straf werd toegepast op diegene die, nadat hij in vrijheid was gesteld, tot zijn heer wederkeerde. Voor een weggeloopen slaaf stond de staat Palmares open, zoodra hij de grenzen slechts had bereikt werd hij als een vrij man beschouwd, doch de slaven welke zij zelven buit maakten, bleven in dien stand en waren verplicht hunne nieuwe heeren getrouw te dienen. De zwarte bevolking beleefde een tijdperk van bloei en nam met den dag toe in beschaving; eene landstreek, die voorheen onbebouwd en woest, niet het minste voordeel opleverde, zag men thans met overvloedigen oogst bedekt, terwijl men hier en daar dorpen zag verrijzen, die men den naam gaf van *Quilombas*, evenals men ze in andere streken van Brazilië Aldés genoemd zou hebben. Zij hadden zelfs eene hoofdstad die omringd was met muren, uit boomstammen vervaardigd; waarop wachthuizen insgelijks van hout waren geplaatst, die zelfs in vredestijd door krijgslieden waren bezet. De huizen van Palmares stonden niet op eene lijn zooals de onze, ten einde eene straat te vormen, in dit opzicht hadden deze zoogenaamden wilden eigenlijk meer goeden smaak dan vele beschaafde natiën; zij bouwden hunne woningen in het midden van zeer goed beplante tuinen. De huizen waren over het algemeen zeer eenvoudig, doch van vele gemakken voorzien; dat van het opperhoofd alleen zag er grootsch en prachtig uit. Op het einde der zeventiende eeuw bevatte de stad Palmares twintigduizend strijdbare mannen; dezelfde natie die men in het begin niet had geteld, werd thans gevreesd en men begon te gelooven dat het tijd werd, dit volk te verdelgen. De provincie Fernambuco werd in die dagen bestuurd door Caetano de Mello de Castro, die het plan dat

hij had opgevat ten uitvoer wilde brengen; bij de eerste expeditie deed hij echter de ondervinding op, dat het zoo gemakkelijk niet zou gaan, want ofschoon zijn leger zeer goed georganiseerd was, bleef de gewenschte uitslag achterwege: de geregelde troepen werden geslagen; al hadden de zwarten zelfs geen denkbeeld van krijgstucht of tactiek, ruimschoots werd dit gemis vergoed door hunnen onwankelbaren moed. De Portugeesche gouverneur was echter reeds te ver gegaan, dan dat er sprake kon zijn van terug te trekken, zulk eene handelwijze zou een smet hebben geworpen op zijne eer; er werd dus nogmaals een leger op de been gebracht, waarover het bevel werd opgedragen aan Bernardo Viéra de Mello, die reeds meer dan eens tegen de negers was te velde getrokken. Om het leven zijner manschappen te sparen, ging hij niet aanvallenderwijs te werk, doch veranderde den oorlog in eene blokkade of insluiting. Alle buitenlieden werden stadwaarts gedreven alwaar zij weldra door sterke verschansingen werden omringd, opdat niemand de vijandelijke wraak zou ontgaan. De hongersnood deed zich allengskens gevoelen, terwijl het geschut dat tegen de houten muren werd gelost den inwoners genoegzaam te kennen gaf, dat zij weldra in de macht van hunne overweldigers zouden vallen. Toen het vijandelijk leger ten laatste de stad binnendrong, vluchtten de Zombé en zijne voornaamste onderdanen naar de rotsen die de stad bestreken en stortten zich daar vrijwillig in de diepte, zich gelukkig achtende op deze wijze de schande der nederlaag niet te zullen overleven. Palmares werd geheel en al verwoest, zelfs is er geen spoor meer te vinden van zijn bestaan. Alle inwoners werden tot slavernij veroordeeld en grootendeels ten geschenke gegeven aan hen, die zich in dezen oorlog hadden onderscheiden. Zij, die voor gevaarlijk werden gehouden, moesten noord- en zuidwaarts naar veraf gelegene streken worden vervoerd en toen de geheele expeditie was afgeloopen, werd er te San Salvador eene prachtige processie gehouden ter dankbetuiging aan den God der legerscharen. Over het beklagenswaardige negerrijk werd niet meer gesproken, de voorheen bloeiende republiek raakte geheel in vergetelheid.

De stad Fernambuco wordt in drie onderscheidene deelen gesplitst, zijnde het schiereiliand Recife, het eiland Santo-Antonio en de wijk

die bekend is onder den naam Boa-Vista, hetwelk zooveel beteekent als Schoonzicht. Het oudste, het slechtst gebouwde, het onoogelijkste doch niettemin het levendigste gedeelte is Recife. Daar zijn de vensters van alle huizen voorzien van ijzeren traliën, zooals in eene straat van Caïro en Damascus, de huizen zijn vrij hoog en de straten zeer nauw. Overigens biedt deze wijk een levend tooneel aan, dat alle oogenblikken van voorstelling verwisselt en waar de blanke vrouwen zich zelden wagen, omdat het er al te wild en te onbezonnen toegaat. Men heeft er eenige wel voorziëne winkels voor Engelsche en Indische handelsartikelen en nog slechts weinige jaren vroeger zag men er aan de markt een groote menigte slaven van elke sekse, van elken leeftijd en verkrijgbaar tegen verschillende prijzen; dit was vooral de afzichtelijkste en hatelijkste handel, die er gedreven werd. In Santo Antonio heeft men breedere en bijgevolg zindelijker straten dan in Recife. De meeste huizen zijn zonder verdiepingen zoodat licht en lucht hier hun weldadigen invloed kunnen doen gelden. Schoone gedenkteekenen, die de aandacht van de kunstenaars boeien, worden er niet gevonden, den oudheidkenner en den geschiedvorscher dienen wij alleen te verwijzen naar de overblijfselen van het paleis, dat weleer door Maurits van Nassau werd gebouwd. De wijk Boa-Vista is geheel op moderne wijze aangelegd, sierlijkheid, doelmatigheid en gemak zijn op gepaste wijze vereenigd, doch men kan niet zeggen dat het geheel een of ander bouwkunstig karakter verraadt. Boa-Vista trekt vele vreemdelingen tot zich, er heerscht eene niet te woelige drukte, die vooral wordt onderhouden, door den gestadigen doorvoer tusschen de stad en de voorsteden, welker aangename villa's, op een ruim en lommerrijk plein, een zeer uitlokkend en prachtig gezicht opleveren.

De haven, waarin men tegenwoordig schepen aantreft, die allerlei vlaggen van de Europeesche natiën voeren, wordt ook menigmaal bezocht door inlandsche vaartuigen, die op de kust eenig zijn in hunne soort en den opmerkzamen blik van den reiziger niet ontgaan. Zij zijn gemaakt uit drie ruwe planken ter lengte van twaalf of vijftien voet en acht of tien duim breed, welke door twee dwarsbalken verbonden zijn, in de middelste plank is een gat gemaakt, waarin de mast wordt gezet, die het zeil draagt, terwijl een knop die aan de mast is beves-

tigd dient om er een zak manioc en de onmisbare kalebas met zoet water aan te hangen. De stuurman heeft zijne plaats op een zeer laag bankje, zoodat hij van een aanhoudenden golfslag niet vrij blijft; ingeval de *Jangado* (zoo is de naam van dit vaartuig) omslaat, dat niet tot de zeldzaamheden behoort, dan blijven alle scheepslieden in de nabijheid van het wrak te water, trekken den mast uit hun schip en steken dien er aan de andere zijde weder in, waarna allen hunne vorige plaats opnieuw innemen.

De ware oorsprong van Recife moet worden toegeschreven aan Maurits van Nassau. Den Hollanders komt de eer toe deze zandachtige kuststreek, waar armoedige visschershutten de eenige woningen uitmaakten in eene bloeiende stad herschapen te hebben. Onze beroemde veldheer had het voordeel berekend dat van dezen bodem kon worden getrokken en hij begon er eerst boomen te planten, daarna een park aan te leggen, waarna hij er eene villa liet optrekken; niet lang duurde het of menige woning werd bij de zijne gevoegd en op deze wijze nam de wijk binnen weinige jaren verbazend in omvang toe. Recife strekt zich van de Allerheiligenbaai tot aan kaap San-Roe langs de kust uit zonder dat het ver landwaarts inloopt; langs de geheele lengte bedraagt de afstand van de zee niet meer dan honderd vademen.

Vier of vijf mijlen noordwaarts van Fernambuco ziet men de stad Olinda, op schilderachtige heuvelen gelegen en in gemeenschap staande met Recife door eene soort van voorgebergte dat zich langs de kust uitstrekt en door een breeden waterstroom, den Rio Biberibe, die met dit voorgebergte evenwijdig loopt. Vooral aan zijne ligging op de laatste verhevenheid eener kleine bergketen is het toe te schrijven, dat Olinda zich mag verheugen in een steeds gematigd klimaat en een bijzonder zuiveren atmospheer. De voorname inwoners van Fernambuco begeven zich des zomers gewoonlijk naar Olinda, alwaar zij hunne buitenplaatsen hebben aangelegd.

De grond in de omstreken van Fernambuco en overigens in geheel Brazilië, is in het bezit van eene soort eigenaars, die bijna als leenplichtigen kunnen beschouwd worden. Sommigen nemen zelf de zorg hunner pachthoeve op zich, anderen plaatsen er boeren op, die met behulp van vijf of zes negers den grond bebouwen en met den eigenaar

in de opbrengst van den oogst deelen. Het gebrekkige van dit stelsel bestaat voornamelijk daarin, dat zulke pachters, die onder den naam van *lavradores* bekend staan, geen oogenblik zeker zijn van het bezit hunner landerijen; contracten worden er niet gesloten, er worden geen huurcedels beschreven, zoodat de eigenaar ze van zijn goed kan afzetten, indien hem zulks bevalt. Beneden de lavradores staan de *moradores*, dit zijn kleine kolonisten, die toestemming verlangen om hier of daar een hut op te slaan, meestal in een bosch en wien men vergunt een stukje gronds te bebouwen. Daarvoor betalen zij den eigenaar ongeveer een tiendedeel van de opbrengst, doch ook hier is geen sprake van contract, zoodat zij geheel en al afhankelijk zijn van hun pachtheer. De maradores zijn bijna altijd mestiezen; negers, blanken en volbloed Indianen worden er onder hen slechts zelden gevonden; zij maken thans het aanzienlijkste gedeelte uit van de Braziliaansche natie. Over het algemeen zijn zij zeer tot werkeloosheid geneigd, zij arbeiden alleen om hun leven in stand te houden en het is opmerkelijk hoe zij de kunst verstaan om zich met weinig te behelpen. Een aarden hut, eenige aarden potten, een manioc-rasp en twee of drie matten vertegenwoordigen hun gansche vermogen, daarmede stellen zij zich tevreden en bekommeren zich zeer weinig om alle gemakken of behoeften des levens. De beschaving zou nog een ruim veld ter bearbeiding hebben bij deze volksmassa, waar diefstal, moord en alle andere inbreuk op de openbare veiligheid aan de orde van den dag zijn en wat meer is, de gevaarlijkste misdadigers vormen.

Alvorens het district Fernambuco ontgonnen was en de grond voordeelen kon afwerpen door de katoen, den rijst- en suikerbouw, de heerlijkste producten die de plantages der nieuwe wereld aan de fabrieken van de oude kunnen afleveren, was het land bijna geheel bezet met prachtige bosschen van dat verfhout, dat zijn naam aan het land heeft gegeven en waarmede de inboorlingen al zeer vroeg begonnen handel te drijven onder het toezicht der Portugeesche werklieden.

Reeds vroeger hebben wij melding gemaakt van de ontdekking der Amazonenrivier door Portugeesche schepen onder bevel van Pedro Texeira; sedert dien tijd hebben reizigers van alle natiën dezen reuzenstroom bevaren en in onze dagen mogen wij hem voor zoo goed als bekend

houden. Bij de stad San Francisco de Tabengo stroomt de Amazonenrivier op Braziliaansch grondgebied, en doorloopt de ontzaglijk groote provincie Para van het oosten naar het westen. Zij ontstaat uit de vereeniging van den Tangura-Gua met den Ucayali; deze laatste is de voornaamste tak en hij wordt zelf gevormd door den Paro en den Apurimac die zijne wateren in hem ontlast. De Paro die aldus de vader van den Amazonenstroom genoemd mag worden, ontspringt op de bergen van Sicasica, op het gebied van Bolivia. Hij doorloopt dezen staat van het zuiden naar het noorden stroomt verder door Peru en Columbia. Hij vereenigt zich met den Maranon in de provincie Menas en draagt den naam van Solimoës, tot daar waar hij zich in den Rio-Negro stort. Hij wordt bevaarbaar te Villa de Gianon Bracaromès. Niet verre van deze stad, nadat hij den Santiago heeft opgenomen, vermindert zijne bedding ter breedte van vijfhonderd ellen plotseling tot op vijftig ellen; vervolgens stroomt hij negen mijlen voort onder eene soort van gewelf, dat door de rotsen der Cordilleras wordt gevormd.

De voornaamste nevenrivieren zijn, aan den rechteroever de Javary, de Madeira, de Topayos en de Czingu, die alle vier Braziliё bewateren. Ter linkerzijde merken wij op den Napo, den Ica, den Yapuru en den Rio-Negro. Nadat de Amazone de wateren van den Rio-Negro en de Madeira heeft opgenomen, bedraagt de breedte niet meer dan vier en een halve mijl; doch de talrijke eilanden, waarmede de stroom als bezaaid is maken het onmogelijk de beide oevers te gelijk te kunnen aanschouwen. De Amazonenrivier is met inbegrip van hare krommingen wel vijftienhonderd uren bevaarbaar, schepen van vijfhonderd ton diepgang kunnen er een aanzienlijken afstand op afleggen en de oeverlanden zijn als eene wereld op zich zelven. Deze landen worden voor de bakermat der natuurwonderen gehouden en meer dan eens werd de stoutste verbeelding der dichters op dezen bodem door de werkelijkheid overtroffen. Het is niet mogelijk de volkeren op te noemen, die zich langs de boorden hebben nedergezet, sommigen hebben de Europeesche beschaving aangenomen, anderen zijn er onverschillig voor gebleven en men treft er ook aan, die geheel op zich zelven leven en tegenover elken vreemdeling eene vijandelijke houding aannemen. Deze laatsten leven van de jacht en de vischvangst, gaan bij de kolonisten op roof uit en

brengen den tijd in ledigheid door, als zij niet door den honger worden aangedreven om de handen aan het werk te slaan. Zij hechten geloof aan den invloed van goede en booze geesten, doch aan de booze denken zij meer dan aan de goede; sedert de veroveraars zich aan hunne boorden vertoonden, hebben zij in de goden niets meer gezien dan vijanden, omdat zij door hen zoo slecht zijn verdedigd. In het binnenland, tusschen den Araguaya en den Tocantin, treft men nog menscheneters aan, die zeer vroom meenen te handelen, als zij hunne ouders opeten, opdat zij mogen verschoond blijven van de ziekten van den ouden dag en een hunner waardig graf mogen vinden. Daar treft men ook nog aan de rondzwervende nakomelingen van den bijna uitgestorven stam der Muru-Muru, die even gehaat en gevreesd zijn, als die nomadische volkeren van Spanje, Duitschland en Hongarije, die onder den niet zeer juisten naam van Egyptiërs of Bohemers bekend zijn. Niet alleen maken zij gaatjes in hunne ooren en hunne onderlip om er allerlei snuisterijen aan te hangen, doch zij weten ook hunne neusgaten vaneen te brengen en vullen de aldus verkregen ruimte aan met tanden van dieren, die zij er zeer vast tusschen plaatsen alleen met het doel om een schrikverwekkend voorkomen te hebben.

Hunne gezworen vijanden zijn de Mindricus, die den bijnaam van beulen hebben en het er steeds op aanleggen om de Murus van kant te maken. Bij dezen volksstam zijn de spelen, de dansen en de zonderlinge plechtigheden nog in zwang, die de eerste aanschouwers met verbazing en verwondering vervulden.

Het vluchtige overzicht dat wij van de verschillende gedeelten van Brazilië hebben gegeven zal den lezer in staat stellen een voldoend oordeel te vellen over de ontzaglijke hulpmiddelen van dit land, dat uit een strategisch oogpunt beschouwd zoo gunstig is gelegen. Het is bovendien ruimschoots door de natuur bedeeld, zooals blijkt uit den aanzienlijken uitvoer van allerlei voortbrengselen. De regeering, die op den huidigen dag het land met beleid en doorzicht bestuurt, wendt alle pogingen aan om de noodzakelijkste verbeteringen tot stand te brengen. Wenschelijk is het vooral en niet alleen in Brazilië maar in geheel Zuid-Amerika, dat men zich toelegge op veilige, gemakkelijke en doelmatige wegen van gemeenschap; want indien men de producten van den grond tot den hoogsten prijs wil afzet-

ten, dan moet men ze niet op de plaats zelve verkoopen, bij gebrek aan goede wegen tot welken maatregel men wel verplicht is. Vandaar dat alle volkeren, die op verschillende tijdperken, een juist denkbeeld hadden van de vereischten eener degelijke beschaving, bijzonderen zorg wijdden aan het onderhouden der groote wegen. De wegen der Romeinen, die een aanvang namen bij den mijlpaal, dien de veroveraars der oude wereld zelfs in het midden der eeuwige stad hadden geplant, hadden hunne vertakkingen tot aan de uiterste grenzen des rijks. Nog heden ten dage vinden wij er overal de onuitwischbare sporen van en het is alsof men op hunne onveranderlijke heerenwegen hunne overwinnende legioenen hoort aanrukken. De ontdekkingen van den laatsten tijd hebben Europa een nieuw werktuig bezorgd, dat menschen en goederen met ongekenden spoed van de eene plaats naar de andere brengt; de stoomwerktuigen die in Europa en in Noord-Amerika zulk eene merkbare wijziging voor den handel in het leven riepen, worden thans als voertuigen gebezigd en zullen ook weldra in Brazilië eene algeheele verandering teweegbrengen. De verschillende deelen van het land zullen in verbinding worden gesteld, waardoor een toekomst van bloei en stoffelijke welvaart in het naaste verschiet ligt. Reeds gedurende de laatste twintig jaren zijn er groote verbeteringen tot stand gekomen, zoowel op maatschappelijk als op zedekundig gebied, in dien tijd is de bevolking aanmerkelijk toegenomen en het is een plicht, die op iedereen rust, zijne beste krachten aan te wenden, dat de verstandelijke ontwikkeling in verhouding staat tot het aanzienlijk cijfer der inwoners; dit is het eenige middel om den staat eene duurzame en werkelijke macht te bezorgen. Zij die Brazilië's belang naar waarde behartigen, stemmen volkomen in, met hetgeen wij tot voorwaarden stelden van een bloeiend rijk; nergens doet de behoefte aan onderwijs zich zoo dringend gevoelen; in geen land is men er zoo algemeen op gesteld, kennis aan te kweeken en met de verkregen talenten te woekeren. De regeering mag er zich op beroemen geene kosten gespaard te hebben voor dit edele doel en zij zal nu reeds ondervinden, dat zij slechts de krachten harer kweekelingen heeft te leiden, om tot het gunstigste resultaat te komen. Ontbreekt het slechts niet aan verlichte mannen, dan zullen er ook spoedig onder hen opstaan, die de kracht hebben, om

grootsche ondernemingen tot stand te brengen. Daarbij heeft de tegenwoordige keizer eene uitmuntende en geheel vrijzinnige opvoeding genoten, hij is in zijn rijk de eerste voorstander der moderne beschaving en in de volle mannelijke kracht zijns levens om den bloei van den Staat naar zijn best vermogen te helpen bevorderen, voeg daarbij dat de wil tot verbetering van het land in volmaakte overeenstemming is met de macht daartoe, zoodat men gerust mag aannemen, dat binnen weinige jaren het keizerrijk Brazilië een waardig mededinger zal zijn in de rij der wereldstaten..

COLUMBIA.

Na het keizerrijk Brazilië beslaat de voormalige bondstaat Columbia het grootste grondgebied der Zuid-Amerikaansche rijken. Thans behoort men onder deze benaming te verstaan de drie zelfstandige republieken Nieuw-Granada, Ecuador en Venezuela, die zich sedert 1831 als zoodanig geconstitueerd hebben.

De naam Columbia maakt ons gewis indachtig de heldhaftige daden van den koenen zeevaarder Columbus en dit is dan ook wel de eerste staat, die zich naar hem noemde en die ofschoon in drie onderdeelen opgelost, met het bondsdistrict in de Vereenigde Staten de eenigste gedenkteekens zijn voor dengene, die bij zijne edele bedoeling inspanning, beschimping en verachting niet telde en er een levensquaestie van maakte eene nieuwe wereld voor de nakomelingschap te ontsluiten. Binnen het gebied van Columbia is het middelste gedeelte der Cordilleras gelegen, hetwelk de Andes wordt geheeten en aanleiding heeft gegeven om dit gebied naar de verschillende hoogten des lands te verdeelen in warme, gematigde, koude, dorre en sneeuwachtige streken. Aan den voet des bergs strekken zich de vlakten uit, die onder den naam van *llanos* bekend staan, zooals men ze elders savanen en pampas heet. Een gedeelte dezer llanos wordt bewoond door half beschaafde Indianen, overigens hebben er zich geen volksstammen neergezet, alleen wordt de sombere eenzaamheid van tijd tot tijd afgewisseld door de voorbijtrekkende karavanen der wilden, die nauwelijks deze plaatsen hebben verlaten of de droevige stilte des doods herneemt hare rechten. Een der bijzondere kenteekenen van de Columbiaansche

landouwen levert het woeste en onvruchtbare hoogland op, dat wij reeds onder den naam van *paramos* hebben leeren kennen, het neemt eene zekere hoogte van den berg in en draagt den stempel van eene vreeselijke verwoesting. Dikwijls worden ze door geweldige stormen geteisterd, meermalen onder een sneeuwval bedolven of wel door de vulkanen met stroomen brandende lava overdekt.

De Amazonen-rivier, die ontzagwekkende stroom, bewatert het zuidelijkst gedeelte van Columbia, terwijl de Orinoco, eene der grootste rivieren van Zuid-Amerika, zijn geheelen loop over dit grondgebied heeft gericht. Bij den oorsprong van deze rivier was, ten minste in de prikkelbare verbeelding der vroegere reizigers, die onzichtbare Witte Zee gelegen, welke naar men zeide stofgoud in den vorm van zand inhield en zelfs geheel gouden platen bevatte. Niet verre van deze zee moest men de fabelachtige stad Maona vinden, welker paleizen met massief gouden staven waren versierd en van edelgesteenten schitterden; Maona was de hoofdstad van het niet minder beroemde Eldorado, d. i. Goudland, dat de Spanjaard Martinez beweerde ontdekt te hebben; in der tijd bracht het aller gemoederen in beweging, alle aardrijkskundigen hielden zich met dit hersenschimmig land bezig, dat niettegenstaande gedane nasporingen nog niet gevonden is. De moedigste zeevaarders aarzelden niet hun onbezweken ijver aan de ontdekking van deze tooverwereld ten koste te leggen, terwijl hunne mededeelingen en vertoogen aanleiding gaven om de geschiedenis der aardrijkskunde met eene belangrijke episode te vermeerderen. Allen wilden dit land plaatsen in het midden van Guiana, de nadrukkelijkste pogingen werden van den kant van Venezuela in het werk gesteld, doch zonder eenig gevolg. Philippe de Hutten stond aan het hoofd eener aanzienlijke expeditie en geleidde van 1541—1545 eene troep Spanjaarden van de kust van Caracas tot in de omstreken van het meer Parime, dicht bij eene stad der Omagassen, waarvan hij zeer hoog opgaf. Twintig jaar later werd eene nieuwe expeditie onder bevel van Pedro Malaver de Silva uitgezonden, doch ook hare pogingen bleven vruchteloos. Toch werd de hoop nog niet opgegeven, want in 1586 volgde Antonio Berrio y Oruna eene andere koers, hij begaf zich namelijk over de bergen van Bogota, kwam in de oostelijke vlakken en hield zich geruimen tijd op aan de boorden

van den Orinoco, alwaar hij de stad San-Thomé of Vieja-Guayana aanlegde. Later wendde Walter Raleigh, die kundige en ervaren man, welke zich een naam heeft gemaakt door zijn ongelukkigen ijver ter opsporing van veronachtzaamde landen en die zoovele reizen deed ter uitbreiding van den handel, zijne blikken naar Eldorado. In 1695 en 1696 bezocht hij de oeverlanden van Guiana en nam den loop van den Orinoco op, doch zijne ontdekkingen en proefnemingen leidden niet tot eene gewenschte uitkomst; bovendien was deze reis voor hem eene bron van veel hartzeer en verdriet, de Spanjaarden namelijk hadden zijn plan door tusschenkomst der Engelsche regeering in handen gekregen, zonden eene geduchte strijdmacht op hem af en namen hem gevangen; om zijn verheven aanleg en steeds toenemend gezag door velen in zijn vaderland benijd, moest hij, die der menschheid zulke gewichtige diensten had bewezen, zijn leven eindigen op het schavot. Na hem hebben nog meer zeevaarders hunne krachten ingespannen om dit aanlokkend land op te sporen en onder deze noemen wij Gonzalo Pizarre, Belalcazar, Quesada en eindelijk Antonio Santos, die in 1780 uit San-Thomé vertrok onder geleide van een Indiaan, die hem na eenigen tijd verliet; zijne tochtgenooten kwamen allen van gebrek om, doch hij alleen viel in de handen der Portugeezen.

Onder de voorname rivieren verdienen vermelding de aan krokodillen zoo rijke Magdalena-stroom, die na den Orinoco de grootste van Columbia is, zijn oorsprong neemt aan de grens van Ecuador, in noordelijke richting voortvloeit en zijne uitmonding heeft in de Caraïbische Zee; de Arato die zich in de golf van Darien uitstort; de San-Juan, die in den Grooten Oceaan uitwatert. Zonder hierbij nog van vele andere minder aanzienlijke stroomen te gewagen, kunnen wij zeggen dat de genoemde een waterstelsel uitmaken, uitmuntende zoowel door bewonderenswaardige ligging als door doelmatige verdeeling. Een zeer gemakkelijk te ontwerpen kanaal zou kunnen worden aangelegd in vereeniging met den San-Juan en alzoo de gemeenschap tusschen de beide wereldzeeën tot stand worden gebracht.

Het schijnt dat de grond van Columbia den Europeanen steeds een lokaas is geweest, alwaar zij aanzienlijke schatten meenden te zullen vinden; want beurtelings hebben Spanjaarden, Hollanders en Engelschen hier verblijf gekozen en zich niet ontzien om tot in het hart der aarde

te graven en den bodem te onderzoeken. De eerste Europeanen die in Columbia doordrongen, vonden daar twee zeer uiteenloopende menschengroepen; de Caraïben, die er wild en ellendig uitzagen, doodarm waren en bij wie het menscheneten als algemeen gebruik geldde; zoodra de rivieren buiten hunne oevers liepen en de overstrooming toenam, zag men ze in de boomen eene schuilplaats zoeken en daar wonen evenals de verstandige apen. De stam der Moskas liet de genoemde bewoners verre achter zich, hun maatschappelijke toestand was betrekkelijk reeds zoozeer gevorderd, dat men hen kon vergelijken, met de oude bewoners van Egypte onder het bestuur der Pharao's.

Toen de Spanjaarden, die zich het Peruviaansche rijk reeds hadden toegeëigend, Columbia veroverden, noemden zij de provinciën tusschen de zee der Antillen en den Orinoco vasten grond van het Oosten en zij stelden er een gouverneur aan met den titel van kapitein-generaal van Venezuela. Bij deze capitanerie behoorde tevens Spaansch Guiana. Het grondgebied, tusschen den Apura en de Amazonenrivier gelegen, noemde men vasten grond van het Westen of Nieuw Granada, welk gedeelte de provinciën Panama en Darien onder zijn gebied rekende.

Na den grooten inval van de Franschen in Spanje, waarover wij reeds zoo dikwijls hebben gesproken, bij het schetsen der geschiedenis van de verschillende deelen van Spaansch en Portugeesch Amerika, waren er reeds meermalen van wege de verdrukte bevolking krachtige vertoogen ingediend, ten einde den toestand minder drukkend te maken, totdat zij ten laatste na een geweldigen opstand het onverdragelijk juk afschudde en Venezuela zich den 5 Juli 1811 tot eene vrije en onafhankelijke republiek constitueerde. San-Yago Marino, Paez en Simon Bolivar zijn namen, die met eere genoemd mogen worden, vooral de laatste nam ijverig deel aan den opstand en ontzag moeite noch zelfopoffering om de nieuwe orde van zaken staande te houden. Den 25 Juli 1783 te Caracas geboren, uit bemiddelde ouders (zijn vader was kolonel, een uitstekend krijgsman en een aanzienlijk grondeigenaar), kwam hij op jeugdigen leeftijd in Spanje, om aldaar zijne studiën voort te zetten. Nadat hij te Madrid de rechten had beoefend, deed hij groote reizen door Frankrijk en Italië, leerde de zeden, de gewoonten en de talen der beide natiën kennen en keerde naar zijn land weder, nadat

hij te Madrid een huwelijk had aangegaan met de dochter van een vermogend Spanjaard, den markies del Torro. Bij het uitbreken van de eerste onlusten leefde hij geheel afgezonderd, doch nauwelijks had hij gemerkt dat mén het ernstig meende of hij sloot zich bij de opstandelingen aan, en ijverde met zooveel vuur en geestdrift voor de goede zaak, dat op hem weldra aller oogen gevestigd waren. Hij werd de ziel van den opstand en bevestigde de waarheid van het gezegde, dat maatschappelijke omwentelingen de uitstekende mannen in staat stellen om het verstand, waarmede de natuur hen bedeeld heeft, in zijn vollen glans te doen schitteren. Bolivar was berekend voor de taak, die op zijne schouders rustte. In 1812 was hij genoodzaakt zijn heil te zoeken in de vlucht, doch spoedig stond hij weer aan de spits des legers en deed in 1813 zijn zegevierenden intocht in Caracas. In 1815 kon hij zich slechts door eene overhaaste vlucht redden, doch een jaar later voerde hij wederom zijne krijgsmakkers aan, totdat in 1819 de beslissende overwinning bij Boyaca aan de Spaansche overheersching voor goed een einde maakte. Venezuela en Nieuw-Granada werden tot eene republiek vereenigd onder den naam van Columbia, met Bolivar als president. Thans had hij het eerst zijne blikken gericht op Peru, dat hij mede van zijne onderdrukkers bevrijdde en in tweeën splitste. Opper-Peru werd een nieuwe staat, die naar hem Bolivia werd geheeten. Deze beide rijken onttrokken zich echter het eerst aan zijn gezag, zelfs in Columbia, alwaar hij telken male als president was herkozen, genoot hij niet meer het volle vertrouwen zijner onderdanen. Algemeen was men van gedachte dat hij zich eene kroon op het hoofd wilde zetten, doch ten bewijze dat zulke heerschzuchtige plannen in zijn hoofd geen post hadden gevat, heeft Bolivar meer dan eens van het presidentschap afgezien. Voor het laatst legde hij zijne waardigheid neder op 27 April 1829, toen Venezuela met Paez aan het hoofd, zich van de Unie had losgescheurd en zich voor onafhankelijk verklaarde. Een ander gedeelte, het voormalige generaal-capitinaat Quito sloeg denzelfden weg in en constitueerde zich den 11 Sept. 1830 als onafhankelijke republiek Ecuador, terwijl het nog overblijvende gedeelte van Columbia zich op het congres te Bogota den 21 November 1830 als onafhankelijke republiek Nieuw-Granada constitueerde. Bolivar vatte nu het plan op om naar Europa

te stevenen, doch door zijne vrienden liet hij zich overhalen hiervan af te zien, zij konden het echter niet zoover brengen dat hij weder de teugels van het bewind in handen nam. Hij overleed 10 December 1830 te San-Pedro, doch zijn lijk werd naar zijne geboorteplaats vervoerd en aldaar met groote plechtigheid bijgezet.

Gezamenlijk zijn de drie genoemde republieken ingedeeld in 37 departementen, 95 steden en 154 dorpen, bevolkt met 2,600,000 inwoners, waaronder 550,000 blanken en 2,050,000 kleurlingen, bij welke laatste 110,000 slaven worden geteld.

Ondanks den omgang met ontwikkelden of ten minste de onmiddellijke nabijheid der Europeanen, hebben de Indianen slechts een oppervlakkig begrip van beschaving, en zij zijn eerst zoover buiten de grenzen van hunnen oorspronkelijken wilden staat, dat men nauwelijks kan opmerken naar welken kant zij het meest overhellen. Velen onder hen zwerven in de vlakten, in de bosschen en op de bergen rond in een staat van volkomen onafhankelijkheid. Zij hebben eene koperkleurigen huid, waarover zij met behulp van den roekoe een geelrooden tint leggen. De kleederdracht der vrouwen is zoo eenvoudig, als men zich maar kan voorstellen, alleen dragen zij een zeer klein voorschoot. De mannen dragen in het geheel geene kleederen. De veelwijverij staat bij hen in hoog aanzien. Zij wonen in armoedige hutten, *carbets* genaamd, bestaande uit eenige palen die in den grond zijn gedreven, en waarover eene soort van strooien dak ter beschutting tegen de brandende zonnestralen dient. Bij sommige stammen is het verslinden van menschen een vrij algemeen gebruik, andere stillen hunnen honger, indien zij niets anders kunnen vinden, met balletjes van eene zekere klei, die toch wel voedende eigenschappen moet bezitten, omdat zij er maanden lang het leven bij houden.

De creolen van Columbia hebben de gewoonten en een gedeelte van de kleeding hunner voorouders behouden. Zij zijn vlug van begrip, geestig en dapper, en het eenige verwijt dat men hun ten laste zou kunnen leggen, is hunne schromelijke nalatigheid om van hunne natuurlijke begaafdheden partij te trekken.

Het hierboven aangehaalde is niet van toepassing op de bevolking die de steden bewoont, met de beschaving der Europeanen hebben zij bovendien vele instellingen van nijverheid gemeen, hunne voornaamste

fabrieksartikelen zijn grove wollen en katoenen stoffen, leder, vloer- en hangmatten en papier. Vooral worden er in de omstreken van Bogota veel steenkolen gevonden, terwijl goud, zilver, tin, ijzer, lood en meerdere metalen in verschillende streken in den schoot der aarde liggen verborgen. In de vlakten is overvloed van vee, hetwelk een aanzienlijken handel in huiden en gezouten vleesch in het leven heeft geroepen. Tegenwoordig wordt de vreemde handelaar door de wetten der republiek meer in bescherming genomen, zoodat men den bewoners meer vertrouwen durft schenken, dan die der overige Zuid-Amerikaansche republieken. Alle schepen van verschillende natiën hebben dezelfde rechten, die ook bij den kusthandel streng worden gehandhaafd. De tolhuisbepalingen zijn naar den eisch des tijds geregeld en worden zeer geprezen. Dat vooral de noordelijke zeehavens, die in merkbaren staat van vooruitgang verkeeren, nog meer in bloei zullen toenemen, valt licht in het oog, als men in aanmerking neemt, dat na de voltooiing van den Panama-Spoorweg (van Aspinwall naar Panama) ter lengte van 12 mijlen, den weg van den wereldhandel tusschen den Atlantischen en den Grooten Oceaan oneindig veel korter is geworden. Zelfs kooplieden en landverhuizers naar Nieuw-Holland en de Zuidzee-eilanden volgen dikwijls dezen koers terwijl de uitbreiding der Californische bevolking haren belangrijken invloed mede doet gevoelen.

De hoofdstad van Nieuw-Granada is Bogota (vroeger Santa-Fé-de-Bogota), zij ligt 2723 meters boven den zeespiegel op eene hoogvlakte aan de westzijde der Cordilleras. Gebouwd aan den linkeroever van den Rio-de-Bogota, die zijne wateren in de Magdalena-rivier stort, ziet zij er uitwendig zeer bevallig uit; de straten ofschoon nauw, zijn goed geplaveid, doch de zindelijkheid laat er wel iets te wenschen over. De huizen, die van in de zon gedroogden baksteen zijn gebouwd, zijn laag doch met pannen bedekt; winkels heeft men er in menigte. Op een der voornaamste pleinen, dat de stad versiert, prijken de kathedraal, het paleis van den gouverneur en het tolhuis. Overigens worden onder de voorname gebouwen geteld de paleizen van de gedeputeerden en den senaat, de meeste kazernen, een schouwburg en vele kerken en kloosters. Deze laatsten bezitten er aanzienlijke eigendommen, zoodat men rekent dat ongeveer de helft der stad in hun bezit is. Dat ook verstandelijke

ontwikkeling niet geheel op den achtergrond staat, bewijzen eene universiteit, 3 collegiën, eene school voor mineralogie, de Lancaster-school, de nationale academie, een museum benevens een openbare bibliotheek. Dicht bij de stad ligt het meer Guatavita, waarin naar men zegt, de oude bewoners hunne schatten hebben geworpen, toen zij door de Spanjaarden werden veroverd. Men rekent het aantal inwoners op 50,000.

Carthagena, de hoofdstad van de gelijknamige provincie, aan de Caraïbische Zee, bewesten de uitmonding van de Magdalena-rivier, staat bekend als de beste zeehaven van de kust en munt uit door zijn voornaam zeearsenaal en sterke vestingwerken. De stad heeft een vrij goed voorkomen, de huizen zijn er grootendeels van steen gebouwd. Zij heeft een massieve citadel, een collegie, verscheiden seminariën en 2 hospitalen. Eene reeks van jaren was Carthagena de eenige stad, waardoor het land met de Antillen en met Europa in verbinding stond, doch de buitenlandsche handel raakte langzamerhand aan het minderen, toen Savanilla, eene kleine haven op 17 uren afstand, door zijne hoogst gunstige ligging insgelijks vele schepen lokte. Na de opening van het kanaal dat Carthagena met de Magdalena-rivier verbindt, biedt zijne haven wederom een schouwspel aan van bedrijvigheid en handel, de bron waaraan de 10,000 inwoners grootendeels hunne welvaart te danken hebben.

Zonderling en daardoor te meer opmerkenswaard is de wonderlijke manier van reizen, die in de omstreken van Antioquia algemeen in zwang is. Daar ze van alle zijden ingesloten worden door bergen, die niet gemakkelijk te beklimmen zijn, zegt een bekwaam aardrijkskundige, hebben de bemiddelde lieden de gewoonte om zich te laten dragen door mannen, die een stoel op den rug hebben gebonden. De inwoners noemen dit in hunne taal »andar en carguero" d. i. op den rug van een man rijden. Het bedrijf van carguero is geenszins vernederend en er wordt niet laag op hen neergezien, Indianen houden er zich niet mede bezig, gewoonlijk zijn het mestiezen en wel eens blanken die dit vak uitoefenen. De cargueros munten uit door lichaamskracht, zij kunnen een last torschen van 75 tot 88 kilo en de allersterksten zien er niet tegen op om 110 kilo te vervoeren. Indien men bedenkt, zegt de geleerde von Humboldt, welke afmattende reizen deze menschen 8 a 9 uren per

dag in eene bergachtige streek moeten maken; als men in aanmerking neemt dat hun rug somtijds is afgeschaafd gelijk die van lastdieren en dat de reizigers zoo onmenschelijk zijn, dat zij hen aan zich zelven overlaten, als zij onderweg ziek worden, als men bedenkt dat zij voor eene reis van Ibague naar Cartago, slechts 12 a 14 piasters (30 a 35 gulden) erlangen, welke reis wel eens 25 a 30 dagen duurt, dan kan men haast niet gelooven, dat het beroep van carguero, eene der zwaarste bezigheden die de mensch verricht, vrijwillig wordt gekozen door alle sterke jongelieden, die aan den voet der bergen wonen. Ondanks alle genoemde bezwaren en de betrekkelijk geringe verdiensten, is het aantal cargueros zoo groot, dat er somtijds geheele troepen van vijftig of zestig personen te zamen rondloopen. In de mijnen van Mexico heeft men insgelijks eene klas menschen, die den ganschen dag niets te doen hebben dan anderen op hun rug te dragen. In dit klimaat gaat de traagheid der blanken zoover, dat de opzichters der mijnen somtijds een of twee Indianen in hun dienst hebben, die men hunne paarden (caballitos) noemt, omdat zij zich iederen morgen laten zadelen; voorover gebukt en op een stokje steunende rijden zij hun meester den geheelen dag van het eene gedeelte der mijn naar het andere rond. Onder de caballitos en de cargueros wordt de voorkeur gegeven aan hen die een vasten en zekeren tred hebben. Inderdaad het moet ons aan het hart gaan, als men van de eigenschappen van den mensch hoort spreken in bewoordingen, die den gang of den draf van paarden en muilezels te kennen geven.

Doch bezoeken wij nog eenige steden van Nieuw-Granada. Panama is eene versterkte stad en zeehaven, de hoofdstad van het departement Isthmo, aan de Golf van Panama, op het zuidelijk gedeelte der landengte. Behalve eene heerlijke kathedraal zijn bezienswaardig verscheidene kloosters, benevens een Jezuïeten-college. Na de ontdekking van California's goudmijnen is de stad zeer in aanzien toegenomen, tengevolge van hare fraaie ligging aan den zeeweg derwaarts. Alle emigranten moeten er een korter of langer verblijf houden, waardoor het verbruik der levensmiddelen zeer groot wordt. Sedert de opening van den reeds vroeger genoemden Isthmo-spoorweg, die door een statig woud loopt, heeft de bedrijvigheid eene ongemeene vlucht genomen, terwijl ook de verschillende

stoombooten, die de gemeenschap met andere steden onderhouden, het hare er toe bijbrengen, om onder de bevolking ten getale van 25,000 inwoners, bedrijvigheid en vertier teweeg te brengen en te bevorderen.

Tunja, de hoofdplaats van het departement Boyaca, was weleer de residentie van den koning der Muyscassen, thans is er van den vroegeren bloei zeer weinig te zien. In hetzelfde departement leggen Boyaco, alwaar de Spanjaarden in 1819 werden geslagen; Rosario de Cucuta, vermaard door de vergaderingen van het voormalige congres, dat in 1821 de eerste grondwet aan Columbia gaf. Somoudo heeft in zijne omgeving eene voorname smaragdmijn, welke in rijkdom voor die van Muzo niet behoeft onder te doen.

Popayan, aan de rivier van dien naam, in het departement Cauca, werd in 1537 gesticht en was de eerste stad, die de Europeanen in deze streek aanlegden. Het ligt in een der schoonste oorden, die de verbeelding zich kan denken, doch van den anderen kant wordt het steeds bedreigd door een groot gevaar; in zijne nabijheid heeft men de vulkanen Purace en Sotaya, niettemin bekleedt Popayan eene waardige plaats in de rij der voorname steden van Nieuw-Granada, hare munt, kathedraal en bisschoppelijk paleis zijn zeer nette gebouwen en het is de stapelplaats van den handel tusschen Quito en Bogota.

De republiek Quito wordt door den evennachtslijn doorsneden, is zeer bergachtig en in het oostelijk gedeelte door wilde Indianen-stammen bewoond. De zetel der regeering is gevestigd in Quito, de meest bevolkte stad van Columbia (75,000 inwoners); men heeft er zeer fraaie gebouwen, rijke kerken, en fabrieken die van eene zekere mate van ontwikkeling in industrie en handel getuigen. De stad is geheel omgeven door vulkanen, die reeds meermalen hun verderfelijken invloed hebben doen blijken; in 1755 heeft bovendien eene aardbeving groote verwoestingen aangericht.

Trotsche vulkanische kolossen prijken in de vallei van Quito; de vulkaan Pichucha, merkwaardig om hare rustelooze werkzaamheid en om het beroemde kruis, dat een harer toppen versiert; de Cayambé, welks indrukwekkende top door de evennachtslijn wordt doorsneden; volgens von Humboldt kan men deze berg, die eene der schoonste en hoogste is van het heelal, als een dier eeuwige gedenkteekens beschou-

Lebreton del.

GUAYAQUIL.

wen, waarmede de natuur de groote afdeelingen heeft gekenmerkt; de Antisana, die eene hoogte heeft van 5850 ellen en op welker helling eene boerderij is gelegen, ter hoogte van 4101 ellen, na het plateau van Titicaca de hoogste bewoonde plaats van den aardbol, de Cotapaxi, die van alle vulkanen het meest wordt gevreesd, met geweldige kracht stroomen lava eene aanzienlijke hoogte doet bereiken en op 200 uren in het rond schrik en ontsteltenis teweegbrengt. Zijn vorm is de schoonste en regelmatigste van al de omliggende reusachtige toppen, het is een regelmatige kegel, die met eene sneeuwlaag bedekt, bij het ondergaan der zon een verblindenden glans weerkaatst en zich op schilderachtige wijze aan het hemelgewelf afteekent.

Bekend is het dat in de eerste helft der achttiende eeuw (1736) de afgevaardigden van de Academie van wetenschappen te Parijs, de stad Quito uitkozen om aldaar een graad van den meridiaan te meten. In de onmiddellijke nabijheid dezer stad, op den statigen top van den Inissa, maakte men tevens voor het eerst gebruik van den barometer om de hoogte der bergen te bepalen.

Verscheidene steden geven nog overblijfselen te zien van het machtige rijk der Inca's, onder anderen Latacunga, in welks nabijheid een paleis stond, dat een kwadraatvormig grondvlak innam, waarvan de zijden 30 el lang waren.

Overigens noemen wij nog de steden Riobamba, met eene bevolking van 20,000 zielen; Ambato, heerlijk gelegen in de nabijheid van den Chimborasso, die zich boven de bergen verheft even als de statige koepel, dat meesterstuk van Michel-Angelo's vindingrijken geest, boven de oude gedenkteekens van het Capitool uitsteekt. Esmeraldas is een nietig dorp, alleen bekend om zijn uitmuntende cacao, die alle andere soorten in qualiteit overtreft.

De republiek Venezuela heeft tot hoofdstad Caracas, aan den voet van den piek Silla; zij is regelmatig gebouwd, munt uit door haar gezond klimaat en is zeer goed van water voorzien. De vallei waarin zij is gelegen, wordt door hooge bergen tegen de heete zuidenwinden beschut, terwijl de oostenwind er een verfrisschend koeltje doet waaien. Zelden stijgt de thermometer hooger dan 24 graden en menigmaal staat hij zelfs onder 20. In dit liefelijk oord heerscht een eeuwige lente en

herfst, bloesems en vruchten volgen er elkaar voortdurend op, alle producten der heete zone tieren er welig, terwijl ook die der gematigde aardgordels er even goed gedijen. Daar waar de indigoboom, het suikerriet, de oranje- en de citroenboom in bloei staan, ziet men tevens de takken van appel- en pereboomen neergebogen onder den last hunner vruchten, terwijl zilveren korenvelden statig golven als de baren eener kalme zee. Door het dal stroomt eene kristalheldere rivier, die de velden verfrischt en het geboomte groenkleurt, neemt men daarbij het schouwspel der kolebrietjes in acht, die alle kleuren van den regenboog weerkaatsen en zich in bonte mengeling door het gebladerte bewegen, dan zou men meenen, dat duizend schitterende bloemen onderling van plaats verwisselen of door het luchtruim zweven.

Voor de aardbeving die den 26 Maart 1812 bijna geheel Caracas verwoestte en waarbij 12,000 menschen om het leven kwamen, was de stad bezienswaardig om hare fraaie gebouwen; steeds is zij het middelpunt gebleven van een uitgebreiden handel met de omliggende plaatsen. Zij is de zetel van een aartsbisdom, heeft eene in 1771 gestichte universiteit, alsmede vele letterkundige genootschappen. Het aantal inwoners bedraagt 50,000.

De stad Puerto-Cabello heeft eene ruime, veilige en gemakkelijke haven, alwaar de zwaarste schepen voor anker kunnen komen; zij is dus voor den handel van bijzonder belang. Dit heeft dan ook waarschijnlijk aanleiding gegeven om op deze plaats eene stad te stichten; want de omgeving is van dien aard, dat zij de menschen veeleer daarvan zou afschrikken dan er toe uitnoodigen. Dicht bij Puerto-Cabello heeft men zoutputten, welker nadeelige dampen door een aanhoudenden oostenwind stadwaarts worden gedreven; bovendien maken deze dampen, welke door de terugkaatsing op de bergen 10 graden van den evenaar zich nog meer uitzetten en door de brandende hitte, die door geen nevel wordt getemperd, nog schadelijker worden, deze kusten tot een moordhol, zoodat ze met die van Cayenne kunnen vergeleken worden. De vlaktebewoners komen hier alleen voor handelszaken en maken er hun verblijf zoo kort mogelijk. In de maanden Juni, Juli, Augustus en September eischt de dood het grootste aantal offers, de ziekte neemt dan een kwaadaardig karakter aan, zoo zelfs dat ze voor de pest niet onderdoet.

Nogtans, zegt zeker reiziger, zou de natuur te Puerto-Cabello niet te veel vergen van de inspanning der menschen, om hen met onuitputtelijke schatten ruimschoots schadeloos te stellen, want als men de moerassen hiervan uitzondert, is de grond ongemeen vruchtbaar. Met goed gevolg en zonder veel moeite wordt er indigo, cacao, boomwol en maïs aangekweekt; bananen en oranjeappels groeien er in het wild, evenals ananassen en pataten; zoodat Puerto-Cabello het middelpunt van eene der rijkste en schoonste factoryen zou worden, indien men slechts er toe kon overgaan de moerassen te dempen. De stad is gelegen aan den oever van een riviertje welks water helder en welsmakend is; hare weinige en slecht gebouwde huizen verheffen zich amphitheatersgewijze langs eene zachtglooiende helling tot aan den voet eener zeer steile berg. Des daags is men door de bovenmatige hitte gedwongen, in de schaduw rust te zoeken, alleen de avonden lokken door hunne verkwikkende en weldadige koelte tot eene wandeling uit. Het is te betreuren, dat men slechts zelden aan zijne neiging gevolg durft geven, daar de wind schadelijke dampen met zich voert, die de voornaamste oorzaak zijn van de ziekten, waaraan in de verzengde luchtstreek zooveel Europeanen sterven.

In het departement van den Orinoco heeft men de steden Varinas, Guanar, Mantecal en Angostura of Nueva-Guayana, tegenwoordig Ciudad-Bolivar geheeten. Deze laatste heeft een bevallig voorkomen en ofschoon door de aanhoudende onlusten gedurende de omwenteling eenigszins aan het kwijnen geraakt, begint zij sedert eenige jaren haren vroegeren luister te hernemen; hare inwoners, ten getale van 8000 leggen zich met ijver op den handel toe. De stad Cumana aan de uitwatering van den Manzanares in de Golf van Curiaco. met 12,000 zielen bevolkt, werd menigmaal door aardbeving geteisterd en de handel is er niet zoo levendig, als men van hare gunstige ligging zou mogen verwachten.

GUIANA.

Vijf Europeesche natiën, de Spanjaarden, de Portugeezen, de Franschen, de Hollanders en de Engelschen hebben meermalen het zwaard aangegord om het bezit van dat gedeelte van het Amerikaansch vasteland, dat onder den naam van Guiana is bekend en welks natuurlijke grenzen, ofschoon ten Westen vrij slecht afgebakend, ten Noorden door den Orinoco, ten Zuiden door de Amazone — twee der grootste rivieren van den aardbol — en ten Oosten door den Atlantischen Oceaan, met des te scherper lijnen zijn geteekend.

Niet dan na een aanhoudenden en bloedigen strijd heeft Venezuelaansch (aanvankelijk Spaansch, later Columbiaansch) Guiana zich van het moederland losgescheurd; thans behoort het tot de republiek Venezuela en maakt het grootste gedeelte uit van het departement Orinoco. Braziliaansch (vroeger Portugeesch) Guiana, het grootste der vijf gedeelten, behoorde eerst in naam aan Frankrijk, waardoor het in 1713 werd afgestaan aan Portugal, dat het te gelijk met Brazilië verloor. Het overige gedeelte van deze landstreek is verdeeld gebleven tusschen Nederland, Frankrijk en Engeland; ofschoon laatstgenoemd rijk tegen het einde der voorgaande en in het begin der tegenwoordige eeuw de Nederlandsche en Fransche koloniën in zijn bezit zag, heeft het ze in 1816 en 1817 grootendeels aan de rechtmatige bezitters weergegeven, thans genieten deze drie natiën in deze verafgelegen oorden eene ongestoorde vrede en leven in de volmaakste eendracht.

Alvorens deze verschillende koloniën afzonderlijk te beschouwen, willen wij een blik werpen op het geheel.

Langs den Oceaan is de grond laag en eenigszins moerassig, doch niettemin bij uitstek vruchtbaar; verder landwaarts in verheffen zich kleine bergen, die met de zeekust evenwijdig loopen, terwijl in het binnenland de aard der bergen geheel verandert. Zij doen zich daar voor in onregelmatige groepen en zijn met vlakten, savanen en onmetelijke bosschen doorsneden. Over het algemeen verheffen zij zich niet meer dan 600 el boven den spiegel der zee; de voornaamste keten, de Noorder-Cordillera, maakt de grenslijn uit tusschen het stroomgebied van den Orinoco en dat van de Amazone, en heeft achtereenvolgens de benamingen van Parime, Paracaïna, Acaray, Tumucumague. Vele rivieren nemen op deze hoogten haren oorsprong en bewateren Guiana in verschillende richtingen; tot de voornaamste behooren: de Cachipuc, de Berbice, de Demerary, de Essequebo, de Oyapoc, de Suriname, de Mana, de Approague, de Marowyne, de Rio-Negro, de Rio-Branco enz. In den regentijd bieden de omliggende dalen door het aanhoudend wassen des waters het tooneel aan van een onafzienbaar meer, doch keert het schoone saizoen weder, dan loopen de rivieren langzamerhand weer naar hare oevers, de streken die zij besproeid hebben achterlatende in een staat van groeizaamheid, die den aanschouwer verbazen moet: al naar de gesteldheid van den bodem vertoonen zich nu weldra ondoordringbare bosschen en struiken, of wel, het oog kan onmogelijk de uitgestrekte savanen overzien, die uitmuntende weideplaatsen voor talrijken kudden zouden opleveren.

Het klimaat is verschillend naar gelang van de hoogten en vooral drukkend warm langs de zeekusten; regens en passaatwinden doen het weldadige van hunnen invloed op deze plaatsen bijzonder gevoelen; in sommige streken is de hitte zoo fel, dat zij voor den Europeaan ondragelijk en soms doodelijk is.

Het droge seizoen of de lange zomer vangt in Guiana aan met Juli en eindigt in November, als wanneer de regentijd invalt die tot Maart aanhoudt; deze wordt afgewisseld door een korten zomer die opnieuw door eenige regendagen wordt gevolgd.

Dit land, waar de groeikracht zulk eene hooge mate van ontwikkeling bereikt, levert ongetwijfeld de heerlijkste grondproducten op. Opgetogen van verbazing aanschouwt de Europeaan voor het eerst deze

sombere wouden, waar de reuzen van het plantenrijk door ruwe slingerplanten aaneen zijn verbonden, waar golvende stroomen den toegang als het ware afsluiten, alsof de hindernissen die eene woeste natuur in het leven roept nog niet voldoende waren om elke toenadering onmogelijk te maken. Palmboomen verheffen hun sierlijke kroon trotsch in het luchtruim, alle verfhoutsoorten, scheepstimmerhout, geneeskundige planten, reusachtige varenkruiden, vele nuttige planten zooals de tonkaboom, die men gebruikt om de snuif geurig te maken, het suikerriet, de connami, door de Indianen gebezigd om het water der kreken te vergiftigen en de visschen te bedwelmen, de banaanboom, de welriekende muskaatboom en de tabak, allen vertoonen zich als de levende getuigen van den uitnemenden rijkdom der plantenwereld, die in hare kleurenpracht de schoonste schakeeringen aanbiedt. Het gebeurt wel, dat men in een jaar achtmaal kan oogsten, alle tropische vruchten tieren er zeer welig en verschillende specerijboomen, die uit andere gewesten zijn overgeplant, gedijen er naar wensch.

De bevolking wordt over het geheel op ruim 300,000 zielen geschat; de inboorlingen behooren tot verschillende stammen, die wij niet onopgemerkt mogen laten voorbijgaan. Alle inlanders zijn blank van huid als zij geboren worden, doch na verloop van eenige dagen gaat deze kleur over in lichtbruin, dat vervolgens geheel rood wordt door middel van orlean waarmede zij gekleurd worden. Zij hebben een sterk gestel en eene middelmatige lengte, hun lang en zwart haar wordt op het voorhoofd rechthoekig afgesneden en hun geheel lichaam wordt wonderlijk getatoeëerd. De vrouwen zijn over het algemeen welgemaakt, doch zij maken zich afzichtelijk, omdat zij hunne kuiten door middel van lederen banden tot eene ongeloofelijke dikte laten zwellen.

Het ontbreekt den Guiaanschen Indiaan geenszins aan vlugheid en gezond verstand, zoodat het te betreuren is, dat zijne ingeschapen onverschilligheid zich zoo slecht kan vereenigen met alle pogingen, die worden aangewend, om hem de voordeelen der Europeesche beschaving te doen genieten.

De Caraïben en de Oyampis, die in talrijkheid vele inlandsche groepen overtreffen, hebben de gewoonte hun hoofd met toekan- en pauwenveeren te versieren.

De Arrowankas of Arawakken, die aan de oevers van den Berbice en den Suriname wonen, schijnen tot den Caraïbischen stam te behooren en munten vooral uit door schoonheid van lichaamsbouw, de vrouwen inzonderheid hebben sierlijke gelaatstrekken en een innemend en bevallig uiterlijk. Bij dezen stam worden nog eenige mythologische overleveringen in stand gehouden, die betrekking hebben op een even oud als onbekend persoon, Amalivaca geheeten.

De Caraïbische stammen kennen geen gevreesder vijanden dan de Cabren, een ruwe volksstam, die zich van de vlakten van San-Juan tot aan de oevers van den Orinoco heeft nedergezet. Onophoudelijk staan deze stammen vijandig tegenover elkaar en hunne schermutselingen of gevechten dragen steeds den stempel van wreedheid en onmenschelijkheid, die door de eerste kiemen van het Christendom, dat bij hen is ingevoerd, nog niet is uitgewischt. Zelfs aan menschen verslinden maken zij zich schuldig. Gewoonlijk bezigen deze Indianen geene andere wapenen dan vergiftigde pijlen, vierzijdige knodsen van hard hout vervaardigd, tomohawks en messen. Hunne bogen zijn somtijds wel twee el lang. Nogtans zouden deze wapentuigen zeer onvolkomen mogen heeten, indien zij er niet behendig mede wisten om te gaan, ook zouden hunne gevechten steeds het schouwspel aanbieden van een gelijken strijd op leven en dood, indien zij niet altijd op krijgslisten bedacht waren, die een krachtig bewijs geven van hunne scherpzinnigheid; gaat zulk een woeste stam op eene expeditie uit, dan geldt het bevel van hun opperhoofd voor eene wet, waarop geen hunner de minste inbreuk mag maken en is er een onder hen, die het zou wagen zich daartegen te verzetten, dan is er geene kans dat hij de doodstraf ontloopt, onmiddellijk wordt hij gescalpeerd, waarna zijn schedel den gordel van het opperhoofd versiert. Gewoonlijk trekt de troep des nachts voorwaarts; in de grootste stilte marcheeren zij van de helling der heuvels af of sluipen onder het hooge gras der vlakte ongemerkt voort. Bosschen, moerassen noch rivieren zijn voor hen het minste beletsel op hunnen tocht, alles nemen zij voor lief en in elke omstandigheid weten zij zich te redden; houden zij halt, dan worden er schildwachten uitgezet, waarin zij een onbepaald vertrouwen stellen en die voor hunne veiligheid zoo goed waken als eenige beschaafde natie denken durft:

nu eens beklimmen hunne wachten de toppen der hoogste boomen en zien met scherpen blik of in het rond geen onraad nadert, niets dat dan hun geoefend oog kan ontgaan; dan weder gaan zij met het oor op den grond leggen, nemen het minste geruisch of geschuifel aandachtig op en berekenen op het gehoor alleen den afstand en het aantal hunner vijanden; in het laatste geval doen zij een scherp en krijschend geluid door het luchtruim weergalmen, dat tot op de afgelegenste hoeken van de legerplaats doordringt. Het kamp geraakt in opschudding, de troep maakt zich strijdvaardig, komt groepsgewijze in oogenschijnlijke wanorde, doch niet zonder tactiek bijeen, en door een oorverdoovend geschreeuw of door galmende krijgsliederen, hitsen zij elkander tot het gevecht aan.

Bij een gunstigen afloop der expeditie worden de overwinnaars op eenigen afstand van het dorp te gemoet gegaan door de vrouwen en kinderen, die zich vervolgens van de gevangenen meester maken, hen op schandelijke wijze mishandelen, tot op het oogenblik dat een prachtigen maaltijd is aangericht, waarop de ongelukkigen als eene lekkernij opgedischt worden. Voor dat het feestmaal een aanvang neemt, wordt de buit door de overwinnaars verdeeld en dit gaat meestal gepaard met veel geharrewar en twist, zoodat zulk eene verdeeling niet zelden tot ernstige vechtpartijen aanleiding geeft. Meestentijds worden die onderlinge oneenigheden bijgelegd op het plechtige maal, waarop *vicou*, *cachiri* en andere sterke dranken met milden teug worden geschonken. Na den maaltijd wordt het feest met eene dans besloten, want het is opmerkenswaardig dat deze ontspanning den krijgslieden van alle tijden en alle natiën steeds welgevallig is geweest. — Met dezelfde geestdrift en opgewondenheid bezingen zij hunne heldenfeiten, dan worden hunne eentonige liederen begeleid met trommels, ruwe mandolijnen en rieten fluiten, in navolging van de herdersfluiten der ouden, horens, trompetten en velerlei instrumenten met belletjes.

Daags na de plechtigheid schijnen zij hun feestgejoel weer geheel vergeten, dan leven zij weer in hunne aangeboren onverschilligheid voort; de mannen rooken courimari en vlijen zich naar hartelust in hunne hangmatten neder; eenige vrouwen kneden manioc en maken er brood van, sommigen poetsen tijgers- en kaaimanstanden, wilde

parels en edelgesteenten, waarmede zij zich optooien, anderen weder houden zich met haar toilet bezig en verven haren huid bruin met het sap van den roekoeboom.

De Waraonen wonen aan de uitmonding van den Orinoco op eilandjes welke met mangiums (soort van wilgeboom, welks takken rondom den stam eene menigte rechte loten nederwaarts schieten, die in den grond weder wortel vatten) zijn bezet, zij bouwen hunne hutten op deze boomen, ten einde tegen overstrooming beveiligd te zijn; ook de Guaraunen en vele noordsche volken weten zich op deze wijze tegen de vernielende kracht des waters te vrijwaren.

De taal der Gallibis heeft het voorrecht onder de Guiaansche Indianen het meest verspreid te zijn, hetwelk moet worden toegeschreven aan de omstandigheid dat deze stam veelal een nomadenleven leidt. Aan de boorden van den Suriname, den Maroni, den Essequebo en alle overige oevers tot aan den Orinoco zijn zij verstrooid. Het reizen en trekken ligt in hunnen aard, het schijnt hun zelfs te behagen, want onder het geringste voorwendsel zeggen zij hunne dorpen vaarwel; dan marcheeren grijsaards, vrouwen en kinderen blijmoedig tusschen de krijgers in en allen loopen stroomeloos voort, totdat zij eene geschikte plaats hebben gevonden om er hunne tenten neer te slaan, die wellicht spoedig weder naar een ander oord vervoerd zullen worden.

Dikwijls worden zij bezocht door de Indianen, die in de nabijheid van Cayenne wonen, deze varen er in hunne prauwen heen, om zeldzame vogels, papegaaien, bontwerk en eenige hunner ruwe kunstvoortbrengselen in te ruilen tegen tafia, bijlen, messen en glaswerk; men zou meenen dat de handel, die de eerste grondslag legt tot beschaving, dezen kooplieden der nieuwe wereld de gebruiken van de oude wereld zou doen aannemen; doch een onafhankelijk leven heeft zooveel aantrekkelijks, is zulk een kostbare schat, dat men uit hun voorbeeld kan zien, hoe moeilijk het valt dit te laten varen. Nauwelijks hebben zij hunne zaken afgedaan of alle verdere gemeenschap wordt gestaakt, zij spoeden zich weer naar hunne bosschen, om hunne aloude gewoonten weder aan te nemen, terwijl zij voor onze beschaving de grootste minachting aan den dag leggen.

De kolonisten van Guiana leiden eene zonderlinge levenswijze; de

hitte van het klimaat en de voortdurende werkzaamheid der negerslaven, doen hen als het ware alle zorg ter zijde stellen, de minste huishoudelijke bezigheden zijn hun een last; integendeel kan een vogel, eene bloem, een aap of eenig ander dier den geheelen dag hunne aandacht boeien. De planter, in lichte stof gekleed en door zijn breeden hoed tegen het indringen der gloeiende zonnestralen beschut, wandelt met alle statigheid over zijn landgoed, terwijl een tiental slavinnen hem op zijne wenken bedienen, hij leeft onder haar als een oostersch pacha in zijn harem en het is niet moeilijk te bespeuren, welke der jonge kleurlingen zijne bijzondere genegenheid weten te winnen. Doch hoe menschlievend de blanken hunne onderhoorigen ook behandelen willen, het is eene stellige waarheid dat de slaven met strengheid moeten bestuurd worden en dat de kolonisten van vele dwang- en strafmiddelen gebruik moeten maken om hun gezag op den duur te doen gelden.

De bosschen wemelen van kruipend gedierte en zijn een waar schrikbeeld voor de bewoners der omstreken; kapitein Stredman maakt melding van eene verbazend groote slang, die hij aantrof, toen hij de Commawyne opvoer, het was namelijk een boa constrictor. Door zijne negers gevolgd waagde zich onze reiziger zeer behoedzaam in de nabijheld van het dier, dat zijne toegevendheid duur moest bekoopen. De boa scheen gansch niet onthutst door deze vijandelijke horde, doch toen in het volgende oogenblik op hem eenige lichte schoten werden gelost, die hun doel niet misten, zal de kennismaking hem niet zeer vriendschappelijk zijn voorgekomen. De vijand was echter nog niet verslagen, waarom de negers hem eene strik om den nek wierpen, het einde van het touw over de hooge takken van een nabijzijnden boom sloegen, hem met veel moeite in de hoogte heschen en hem aldus lieten hangen om zijn buik open te snijden en de olie op deze wijze bijeen te verzamelen. Nog was de boa niet dood, hij zweepte op schrikbarende wijze door het luchtruim, zoodat men zich van onze positie een denkbeeld kan vormen, als men opmerkt dat hij niet minder dan 8 el lang was. Eindelijk waagt een der onversaagde negers het, zich om het dier vast te klemmen, klimt even als de matrozen, in eene mast, naar den nek, duwt het zijn mes in de keel en laat zich we-

derom naar omlaag zakken, terwijl hij het dier met zijn mes in de geheele lengte openrijt, waarna hij er de nog levende ingewanden uithaalt.

Toen de kapitein zijne verbazing te kennen gaf over de verbazende levenskracht van het monster, verzekerden hem de negers dat het eigenlijk niet dood zou zijn voor zonsondergang, hetwelk nog eenige uren aanliep en hunne voorzegging kwam zeer juist uit.

De adder, de witte ringslang, de geschubde landslang, de slangenhagedis en de horenslangen komen op Guiana vrij algemeen voor; naast deze verschrikkelijke bewoners der Guiaansche bosschen verdient ook de waterslang eene plaats, deze durft den kaaiman aanvallen en behaalt ook gewoonlijk de overwinning; voorts heeft men in deze streek eene groote hoeveelheid van die zoogdieren welke zoo eigenaardig luiaards worden genoemd, een dezer soort wordt door de negers genoemd unau cabril, hij heeft slechts twee teenen aan de voorpooten en 46 tanden, de *bradipus didactylus* van Linnaeus.

Op Suriname wordt eene tweede soort van aï gevonden, deze heeft aan alle pooten drie teenen en niet meer dan 28 tanden, bij Linnaeus wordt hij bradylus tridactylus geheeten.

Dit dier heeft de grootte van eene Angorsche kat, zijn haar is zeer dicht en gekruld, hij behoort tot de grasetende dieren, doch brengt somtijds geheele weken op een en denzelfden boom door, totdat hij, als er geen blad meer voor hem te vinden is, zich nog liever uit den boom laat vallen, dan dat hij naar omlaag komt.

Tijgers van de grootste soort hebben hier mede een verblijfplaats gekozen, apen zijn er menigvuldig en niet zelden treft men er den tweeteenigen miereneter aan, het gordeldier (armodilla), eene zonderlinge soort van stekelvarkens, het muskuszwijn of de pecari en den tapir. De allegators maken de rivieren onveilig; de bosschen zijn vol speelzieke en dartele apen, die op de slingerplanten springen en elkaar vervolgen, voorts heeft men er toekans met hunne schitterende vederpracht, fraaikleurige papegaaien, kolebrietjes en vliegenvogeltjes.

De entomoloog zou hier eene rijke verzameling kunnen opdoen, alleen maken wij melding van den *prionus giganteus*, die men aan de oevers van de Mana vindt en den lantaarndrager. De eerste is het

grootste der bekende insecten, daar het eene lengte heeft van 80 a 85 duim en de lantaarndrager trekt onze aandacht om zijne lichtgevende eigenschap, welke van dien aard is, dat men met behulp van zulk een diertje in het holle van den nacht kan lezen en schrijven.

Het is alsof de geduchtste vijanden van den mensch hier door de natuur zijn geplaatst, want niet alleen moet men zich steeds wachten voor den boa, den allegator en de tijgers, doch ook de haai draagt het zijne bij om den mensch vrees aan te jagen, zoodat men zich niet verre van bewoonde streken kan wagen, zonder bij elken tred met den dood te worden bedreigd.

Britsch of Engelsch Guiana (doorgaans door de Engelschen Demerary geheeten) strekt zich langs de kust van den Oceaan tot aan de rivier Corantijn uit, deze geeft de scheiding aan tusschen dit gedeelte en Nederlandsch Guiana, waartoe het vroeger behoorde, doch in 1808 hebben de Engelschen er zich gevestigd en in 1814 is het als hunne rechtmatige bezitting erkend. Het beslaat ongeveer 3600 vierk. mijlen en is ingedeeld in drie gouvernementen (Essequebo, Demerary en Berbice), die te zamen eene bevolking hebben van 180,000 zielen.

De hoofdstad is Georgetown (voorheen Stabroek), aan de uitwatering van den Demerary, die hier eene zeer aanzienlijke breedte heeft; de haven dezer stad, ofschoon slechts toegankelijk voor schepen van middelmatigen diepgang, brengt een vrij druk handelsvertier teweeg, de straten zijn zeer breed en met tal van grachten doorsneden, de huizen zijn op heiwerk gebouwd en omgeven met sierlijk aangelegde tuinen, een ruim en doelmatig marktplein ligt in het midden der stad, terwijl magazijnen en winkels genoegzaam zijn vertegenwoordigd. Onder de gebouwen verdienen vooral opmerking, die welke door het gouvernement zijn opgericht, alsmede verscheidene kerken en kapellen, waaronder wij rekenen een R. C. kathedraal. Nog komen in aanmerking de kazernen, het koloniale hospitaal, de zeemans-hospitalen, twee schouwburgen en vele inrichtingen voor onderwijs, alsmede eenige genootschappen ter bevordering van kunst en wetenschap. Fort-William, alwaar een vuurtoren is gebouwd, ligt op geringen afstand van de stad welker bevolking op 24,000 inwoners wordt begroot. Voorts heeft men

nog Fort-Insel in Essequebo en het door de Hollanders gestichte Nieuw-Amsterdam in Berbice, laatstgenoemde zeer kleine stad bij de uitwatering der Berbice is de zetel van den gouverneur.

Nederlandsch of Hollandsch Guiana, ook wel Suriname geheeten, kan aan de omliggende koloniën tot model strekken; ten N. W. aan Britsch Guiana, ten O. en ten Z. aan Fransch Guiana grenzende, waarvan het door de Marowyne is gescheiden, heeft het eene vlakte-uitgebreidheid van 1800 vierk. mijlen en is met 54,000 zielen bevolkt. Deze volkplanting werd aangelegd door den Engelschen kapitein Marechal, die omstreeks 1630 met een 40tal tochtgenooten de oevers van den Suriname opvoer en er vervolgens een fortje bouwde, dat de eerste grondslag is geweest van Paramaribo. Tien jaren later hadden de Franschen zich hier weten meester te maken, doch daar zij aan het klimaat niet konden gewennen, zagen zij weldra van hunne bezitting af. Karel II, koning van Groot-Brittanië, stond in 1652 deze kolonie als een geschenk af aan lord Willongby of Parham en Laurens Hide en onder hunne leiding groeide deze volkplanting zoo sterk aan, dat het getal kolonisten, die zich aan de beide oevers der rivier hadden nedergezet, tot 4000 was gestegen. Voornamelijk legden zij zich toe op het aankweeken van tabak, of wel voorzagen zij in hun onderhoud met het kappen van letterhout, in welk laatste artikel de Indianen omstreeks dien tijd handel begonnen te drijven met de Hollanders, die zich hier hadden gevestigd. In 1667 gelukte het den Zeeuwschen kapitein Abraham Krynszoon of Crynssen de geheele kolonie te bemachtigen, hij versterkte zich in de forten en wist het zoover te brengen dat de Hollanders bij den vrede van Breda (1667) als de rechtmatige bezitters werden erkend. Tijdens de Fransche omwenteling, toen Holland onder den last der republikeinsche troepenmacht als het ware gebukt ging, werd geheel Suriname door de Engelschen veroverd; bij den vrede van Amiens (1802) gaven zij het terug, doch in 1808 namen zij opnieuw een aanzienlijk gedeelte van Hollandsch Guiana, in bezit (nl. het tegenwoordige Britsch Guiana), van hetwelk zij sedert 1814 steeds als wettige eigenaars in het bezit bleven. Onze eigene kolonie mocht zich niet verheugen in die mate van bloei als wenschelijk was, ondanks er meermalen krachtige pogingen werden in het werk gesteld om den toestand

des land te verbeteren. In 1848 wilde men een middel beproeven om den kwijnenden handel weer met nieuwen glans te doen herleven. Behalve met het Moederland stonden de kooplieden alleen in betrekking met Noord-Amerika, deze enge grenzen werden uitgebreid. Door de Nederlandsche regeering werd in 1848 besloten, den handel en de vaart op Suriname toegankelijk te stellen voor alle natiën, die met den Staat in goede verstandhouding verkeerden. In het eerst werd van de vreemde schepen voor in- en uitgaande rechten het dubbele geheven van hetgeen de Nederlandsche schepen betaalden, doch reeds een jaar later werden de uitvoerrechten met vreemde bodems aanmerkelijk verminderd en voor sommige natiën werd te dien opzichte met Nederland geen verschil gemaakt.

Al deze gunstige veranderingen zijn grootendeels toe te schrijven aan Graaf Van den Bosch die als commissaris-generaal naar West-Indië was gezonden; ook oordeelde hij eene herziening op het slavenreglement zeer noodzakelijk, en met hoeveel tegenstand men ook te kampen had van de zijde der slavenhouders, die geene middelen onbeproefd lieten om deze verandering op de lange baan te schuiven, in 1851 werd er bij Koninklijk besluit een reglement vastgesteld, inhoudende eenige wijzigingen betreffende de behandeling der slaven. Men begon beter op de hoogte te komen van het harde lot dat deze menschen ondergingen, zoodat er werd vastgesteld tot welken arbeid zij mochten gebezigd worden, de huisvesting die hen zou worden verschaft, het onderhoud dat men hen zou geven en de verplichtingen waaraan zij van hunnen kant waren gebonden. Engeland had zich het lot zijner slaven nog sterker aangetrokken, in Britsch Guiana waren zij vrijverklaard en in Nederland begonnen zich stemmen te verheffen om dit voorbeeld na te volgen. Niet tevergeefs hield men op zulk een gewichtig voorstel met nadruk aan; in 1862 werd door Nederland's regeering de wet vastgesteld, waarbij is bepaald, dat de slavernij zal worden afgeschaft en dat de slaven, tegen de te betalen sommen, langzamerhand uit de handen der eigenaars zullen worden vrijgekocht en dat allen, binnen een tijdsverloop van tien jaren, als vrije onderdanen in een vrij land zullen leven. Den 1sten October 1863 is deze wet in werking gekomen, voor zooverre de opheffing der slavernij betreft. De slaven zullen in vrije arbeiders wor-

den herschapen en zoo noodig onder toezicht van den Staat aan geregelde werkzaamheid worden gewend, terwijl de regeering alle middelen zal aanwenden om den toevoer van vrije arbeiders naar deze gewesten naar best vermogen voor te staan

Eerlang zal er dus paal en perk worden gesteld aan den levenslangen staat van gevangenschap en onderdrukking, die voorheen het deel was van den beklagenswaardigen slaaf, de boeien, waarmede zij waren vastgeklonken en die zij niet in staat waren af te schudden, zullen thans door eene daad van oprechte menschenliefde worden verbrijzeld, zoodat voor deze slachtoffers een nieuw leven zal aanvangen, een leven waarin zij zich, elk naar zijn bijzonderen aanleg, zullen kunnen ontwikkelen en dat voor onze bezittingen een tijdvak zal ontsluiten van toenemende welvaart. Moge de gunstige ligging des lands vele handelaren en industrieelen tot ontginning van zulk een ruim gebied aansporen en de kolonie niet alleen op stoffelijk gebied met rassche schreden voorwaarts snellen maar het zich tevens ten doel stellen onder de inwoners kennis aan te kweeken en hunnen geest te beschaven.

De hoofdstad Paramaribo, volgens de Indiaansche vertaling bloementuin en volgens eene minder dichterlijke afleiding stad van Parham geheeten, is gelegen op vier uren van de uitmonding der Suriname, te recht wordt zij voor eene der fraaiste steden van Zuid-Amerika gehouden en is ontegenzeggelijk de bevolkste van geheel Guiana. Zij telt 20,000 inwoners, waaronder een derde slaven zijn begrepen. De rivier vormt eene uitgestrekte reede, die voortdurend wemelt van booten en vaartuigen, zoodat de handel bloeiend mag genoemd worden. De straten, die grootendeels met houten huizen zijn bezet, snijden elkaar rechthoekig, ze zijn niet geplaveid, doch met rijen oranje- en tamarindeboomen beplant, die deze stad tot eene heerlijke lusthof maken. De Saramakka-straat levert steeds het tooneel op eener rustelooze volksmenigte en doet ons denken aan de hoofdstraten onzer Europeesche plaatsen. Het paleis van den Gouverneur, in 1710 voltooid en het stadhuis zijn aanzienlijke gebouwen, overigens mogen het gerechtshof, het hospitaal en het waaggebouw niet onvermeld blijven. De stad is niet door vestingwerken omringd, doch wordt door het fort Zeelandia tegen onverhoedsche vijandelijke aanvallen beschermd. Op verschillende

tijdstippen werd in de stad door brand aanzienlijke schade aangericht, onder anderen in 1821, toen ruim vierhonderd huizen en twee kerken in de asch werden gelegd. In 1832 werd de stad opnieuw geteisterd; naar men meent, had men het onheil thans te danken aan weggeloopen negers, die op deze wijze hunne wraak trachtten te koelen.

Voor wij eenen blik op het binnenland slaan, wenschen wij den lezer bekend te maken met het fort Amsterdam dat voor de beste vesting van Guiana wordt gehouden en de Suriname geheel bestrijkt, zoodat alle toegang zoo goed als onmogelijk gemaakt kan worden. Javannah is een fraai dorp, dat uitsluitend door Joden is gebouwd en bewoond, die er eene nette synagoge en een seminarie hebben.

Een geloofwaardig reiziger die de plantages van Suriname heeft bezocht, meldt ons het volgende:

Zulk een uitstapje, dat ik iedereen durf aanraden, moet steeds te water geschieden, omdat al de plantages zijn aangelegd aan de oevers der rivieren, ten einde de producten te water te vervoeren, want te land zou zulks met veel moeite gepaard gaan. Bij den ingang der haven mocht ik getuige zijn van een zonderling schouwspel. De tropische zon nijgde in al haren luister ten ondergang, van alle kanten van den horizon zag ik groote troepen ibissen, reigers en flamingo's al in slagorde naderen, welke roode en witte luchtreizigers eene rustplaats kwamen zoeken op het sombere gebladerte der wortelboomen, die reeds door het schemerduister waren omhuld. Men meende groote camelia's te zien, die een langen slinger vormden van purper en albast op een donkergroenen achtergrond, schitterende lichtpunten weerkaatsten de laatste stralen der ondergaande zon, toen het groen zich in een mengsel van donkere kleuren oploste. Tusschen de uitmonding van den Suriname en de stad Paramaribo kronkelt de Commewijne die na eene vrij lange strooming in gemeenschap komt met de Marowyne, door middel van kreken, die alleen met prauwen bevaarbaar zijn.

De Comewyne en zijne neventakken besproeien de katoendistricten en daar het mij voornamelijk te doen was om het verbouwen van die plant, de daartoe benoodigde werktuigen en de industrie zelve te bestudeeren, voer ik met den Alecton genoemden stroom op, ten einde op mijn gemak de noodige inlichtingen op de plaatsen zelven op te doen.

Van de uitwatering tot aan de Matapicca, eene vaart van ongeveer 20 mijlen, heeft men op de Commewyne geen ernstig gevaar te duchten. Bij den ingang is men genoodzaakt eene zandbank dicht bij het fort Amsterdam gelegen, te vermijden en zich aan den tegenovergestelden oever te houden, waar het water 5 el diepgang heeft. Bijna zonder tusschenpoozing ziet men aan de beide oevers flinke woningen, suikerraffinaderijen in volle werking en plantages, waar bananen, het gewone voedsel der slaven, het hoofdproduct uitmaken. Overal is de grond in blokken afgedeeld, met kanalen en sluizen doorsneden. Hier komt de vindingskracht van het Nederlandsch volk in al zijn luister te voorschijn, men kan zien dat het moederland op eigen bodem gewoon is, den grond aan de bruisende baren te ontwringen en hare krachten aan zijnen wil te onderwerpen. Zelfs trad hier de vijand met een bondgenoot op, want niet alleen moest het land tegen de golvende zee beschermd worden, maar men moest het ook voor den nadeeligen invloed van al te veel regenwater vrijwaren. Om van de vruchtbaarheid van al de aangeslibde gronden partij te trekken, moest men op een uitweg bedacht zijn voor die verbazende watermassa, die gedurende den winter de Guiana's overstroomt en men moest trachten al het overtollige in zee af te leiden. Er bestond behoefte kanalen aan te leggen tot een gemakkelijk vervoer en vergaarbakken er op na te houden voor de tijden van droogte; het draineeren in een woord was eene eerste voorwaarde, wilde men den lagen bodem van Guiana bebouwen en den Nederlanders komt alle eer toe, door schrandere bezonnenheid den naakten grond in vruchtbare akkers herschapen te hebben.

De Matapicca is een der nevenrivieren van de Commewyne of liever eene tak, die zij naar den Oceaan heeft willen leiden. Eenige mijlen voor hare uitmonding verdeelt zij zich in twee kanalen, die eene soort van delta vormen en in zee uitwateren. 's Menschen hand is hier de natuur te hulp gekomen. Een der kanalen heet de Warappa en het andere behoudt den naam van Matapicca, ik voer echter eerstgenoemd water op. Dit was nogtans niet mogelijk dan met behulp van kleine sloepen, zoodat ik den Alecton in het vaarwater moest achterlaten, ik nam in een dier prauwen plaats, die in de landtaal *tent-corrials* genoemd worden en waarop de planters hunne lange reizen volbrengen

door de talrijke riviertjes die de kolonie doorsnijden. Zulk een bootje deed mij onwillekeurig denken aan de Venetiaansche gondels, daarmede komt het in vorm zeer veel overeen, is van voren even hoog opgewerkt en aan de achterzijde even sierlijk opgetooid. Het is bezet met zes slaven of roeiers, wier krachtige en regelmatige slagen, door hun eentonig gezang begeleid, uren lang onafgebroken voortduren. De gesloten tent die aan den achterkant is aangebracht en waarin ik plaats nam, beschutte mij tegen de felle zonnehitte en diende ook om de reizigers voor onverwacht neervallende regen te vrijwaren.

De Warappa is zoo eng, dat de einden der riemen menigmaal met de oevers in aanraking komen, terwijl deze laatste met wortelboomen zijn beplant, die zich als een lichtgroen niet zeer diep inloopend scherm vertoonen, waarachter de rijk bebouwde plantages zich geheimzinnig verbergen. Nu en dan is er eene opening tusschen het gebladerte, waardoor het zonderlinge voorkomen der toegevoegde huizing in het oog valt; het geheel gelijkt een onafzienbaar schaakbord, zoo zijn alle vakken afgebakend en genummerd. Het ligt niet in mijne bedoeling u de namen op te sommen van alle plantages die ik voorbijvoer, doch de voornaamste mag ik niet onvermeld laten:

Alliance, alwaar zevenhonderd slaven benoodigd zijn om eene aanzienlijke suikerfabriek voortdurend in werking te houden. De eigenaar is een Engelschman, de heer Wright, die mede bezitter is van de katoenfabriek Badenstein. Vervolgens Oud-Meerzorg, dat door 250 slaven wordt bewerkt; deze rijke plantage werd weleer aangelegd door een arm, afgedankt soldaat, die om ze in hare oorspronkelijke gedaante te behouden, in zijn testament de zonderlinge bepaling heeft gesteld het aantal van 250 slaven niet te overschrijden. Onder de voornaamste rangschikt men voorts: Ponthieu, Barbados, Badenstein, Maria-Petronella, Frederik-lust enz. Deze allen zien er uitwendig zeer fraai uit; de huizen der eigenaars, op een afstand gezien, hebben iets voornaams, doch deze oogenschijnlijke pracht is slechts de sombere weerkaatsing van een heerlijk verleden. Vroeger woonden de bezitters dezer plantages in de onmiddellijke nabijheid van hun eigendom, thans houden zij zich meestal buiten de kolonie, in Europa, op. Het beheer hunner goederen laten zij over aan de zorg van administrateurs, die somtijds over twee

of drie plantages zijn aangesteld en die niet op het goed zelve doch gewoonlijk te Paramaribo wonen. Het onmiddellijk beheer berust in handen van directeurs, die door de administrateurs zijn aangesteld en opdat de last hen niet al te zwaar drukke, hebben zij in hunnen dienst eenige helpers, de zoogenaamde blank-officieren, die de negerslaven in al hunne werkzaamheden nauwlettend nagaan en hunnen arbeid regelen. Gelukkig is aan de schandelijke mishandelingen, waaraan deze slaven vroeger van den kant hunner opzichters waren overgegeven, paal en perk gesteld. Eerst werden ze op wreedaardige wijze van hun vaderland en hunne betrekkingen losgerukt en dan werd met hen een den mensch onteerenden handel gedreven; waren ze eenmaal op eene plantage in dienst, dan stonden ze niet onder eene geregelde tucht doch hun werden werkzaamheden boven hunne krachten opgelegd en sommige opzichters traden voor geene wreedheden terug, als het slechts dienen kon om deze slachtoffers, die zich op wet noch gezag beroepen konden, te martelen. Vandaar dat vele negers een veilig heenkomen zochten in de ondoordringbare bosschen en dat sommigen zich over den geleden hoon trachtten te wreken door het vernielen en verbranden van de bezittingen hunner dwingelanden. De *Boschnegers*, zooals ze algemeen genoemd worden, hebben zich menigmaal zeer geducht getoond en het den Europeanen bij vele gelegenheden zeer benauwd gemaakt. Hoe kon men zich ook tegen deze vijanden verdedigen en hen onschadelijk maken, als zij zich terugtrokken in de dichte wouden, die op geringen afstand van de kust in oostelijk Zuid-Amerika worden aangetroffen. Onmogelijk kon men hen nazetten, want in een oogenblik raakte men verward tusschen boomen en struiken, waar geen gevecht met eenige hoop op goeden uitslag denkbaar was. Kwam het al eens tot eene botsing dan moesten de onzen gewoonlijk het onderspit delven, want bij de moeilijkheid die het terrein opleverde kwam nog een tweede bezwaar, namelijk de onuitstaanbare hitte, die voor de onzen een groot beletsel zijnde, den Afrikanen niet het minst hinderde.

Men merkte mij op, dat het aantal plantages zeer sterk is afgenomen, voorheen telde men er wel 800, thans zijn er veel meer dan de helft geheel vervallen. De oorzaken van zulk een ommekeer moeten eensdeels gezocht worden in het geheel uitputten van den grond,

zoodat er geen voldoende producten meer te winnen zijn en ten anderen in den matigen prijs der producten, die veelal in koffie, suiker en katoen bestaan. De suiker schijnt voortdurend goede winsten op te leveren, daar dit artikel nog het meest wordt verbouwd. Koffie- en katoenplantages zijn niet in zoo groot aantal vertegenwoordigd.

Op de plantage Esther's-Rust, het doel mijner reis, aangekomen, werd ik door den directeur met gulle vriendelijkheid ontvangen, terwijl hij zich bereid verklaarde mij alle inlichtingen te willen geven, die hij noodig oordeelde.

Esther's-Rust is eene plantage ter grootte van 500 akkers. (Een akker beslaat iets minder dan een halve bunder). Driehonderd en vijftig akkers werden met katoen bebouwd en aan het landgoed waren 191 slaven verbonden; doch allen werkten niet op het land. Vrouwen, kinderen, grijsaards, de fabriekwerkers, de roeiers, de huisbedienden en de zieken moeten er worden afgezonderd, zoodat een groot derdedeel op het veld arbeidt. Men zegt dat een goed werkman vijf akkers met katoen, vier met suikerriet, acht met bananen en tien met cacao kan bebouwen. De grond, die zich het best tot den katoenteelt leent, moet zijn laag, dicht aan zee gelegen land, dat kalk- en leemachtige grondstoffen inhoudt alsmede eene niet onbeduidende hoeveelheid ijzeroxyde. De groote overvloed van deze laatste zelfstandigheid is beter dan haar geheel gemis, want behalve de invloed die zij op de plant zelve uitoefent, werkt zij ook rechtstreeks op de kleur der katoen.

De onmiddellijke nabijheid der zee is voor den katoenplanter onmisbaar. De struik die zoowel door hare bladeren als door hare wortels voedsel tot zich neemt, schijnt eene dringende behoefte te hebben om deze zoutachtige aroma, die de zeewinden doen toestroomen, in te zwelgen, terwijl zijne wortels zich bij voorkeur voeden met de sappen van een zandachtigen bodem.

Voor dat men het zaad aan den schoot der aarde toevertrouwt, moet de grond gereed gemaakt worden om het op te nemen en deze toebereiding berust hoofdzakelijk op het draineeren. Het algemeene stelsel wordt volgens dezelfde beginselen in practijk gebracht en ondergaat alleen belangrijke wijzingen als de aard van den grond zulks noodzakelijk vordert. Breede toevoerkanalen door minder diepe goten

doorsneden, dienen tot onderhoud van slooten, die de grenzen der katoenbedden bepalen. Deze bedden zijn over het algemeen twintig voet breed, doch hunne lengte is zeer ongelijk. In de lengte zijn ze doorsneden met paden en ieder bed heeft een afzonderlijk nummer. Dikwijls zijn er over de slooten smalle balken bevestigd om het den bezoeker gemakkelijk te maken, doch meestal neemt men een polsstok met zich en springt er daarmede over, zoodat eene wandeling over eene plantage een der vermoeiendste lichaamsbewegingen is en alleen door goede gymnastici gewaagd kan worden.

Zoodra de grond van alle onkruid is ontdaan, begint men hem om te spitten en zoo los mogelijk te maken, zorg dragende dat hij niet te diep wordt omgewoeld, waarna het zaaien een aanvang neemt. Dit geschiedt tegen half April, namelijk gedurende den regentijd. Men graaft met zijne handen of met een of ander werktuig een niet al te diep gat, waarin een handvol zaadkorrels worden geworpen, twintig ongeveer, als wanneer het gat weer wordt dichtgemaakt. Deze gaten worden 2 voet, 2½ of 3 voet vaneen aangelegd. Is de grond nog nooit bebouwd, dan zaait men drie rijen katoenplanten op een bed, doch is hij reeds meermalen beteeld, dan kan men er vijf of zelfs zes op eene rij plaatsen. Na verloop van ongeveer drie weken heeft de ontkieming plaats en men ziet de plant dan voorspoedig wassen. Is zij twee voet hoog, dan moet men beginnen op te ruimen en af te toppen. Uit het zaad dat men in elk kuiltje heeft gelegd, hebben gemeenlijk vele stekken wortel geschoten, die elkaar in den groei weldra zouden belemmeren; daarom moet men er slechts een of twee, natuurlijk de krachtigste en sterkste, behouden en de andere uittrekken. Om dit behendig te doen neemt men de uit te roeien planten in een bundeltje bij het boveneinde, terwijl men ze dicht bij den grond met behulp van een snoeisabel afsnijdt. Daarna perst men de toppen der stammen die men wil behouden goed uit, opdat ze niet al te veel in lengte toenemen. Deze bewerking mag in het belang van den oogst vooral niet worden verzuimd; bovendien moet men ook dikwijls wieden, het onkruid uitroeien dat in de nabijheid der plant opkomt en dat het sap uit de aarde zou optrekken en de planten zou laten verstikken. Vooral moet er zorgvuldig worden achtgegeven op eene soort van grasgewas dat

zich telkens opnieuw vertoont en voor de katoenplant uiterst schadelijk is. In Suriname staat deze plant bekend onder den naam van Tiger-ston.

De katoenplanten leveren over het algemeen een dubbelen oogst; de eerste bloeitijd vangt aan in Augustus en September, de tweede in Januari en Februari. Zes weken daarna kan men tot den oogst overgaan. Alle vier of vijf jaren moeten de katoenstekken worden vernieuwd, tot welken arbeid men den regentijd behoort te kiezen. Somtijds gebeurt het dat tengevolge eener langdurige droogte, de zaadhuisjes die op den bloesem volgen en waarin de laatste verandering van de vrucht bewerkt wordt, halstarrig weigeren om open te gaan. In dit geval wordt de oogst ernstig in gevaar gebracht en het gebeurt niet zelden dat de planters dan hun toevlucht nemen tot een laatste redmiddel. Zij zetten eene sluis open en laten zoolang een getij aanhoudt de zee over de plantage golven, dit is, zooals zij zeggen, een bijzonder goed middel om het ontluiken te bespoedigen, doch het moet met de uiterste omzichtigheid in toepassing gebracht worden, want het zoutachtige slib dat achterblijft is in het geheel niet dienstig voor den grond en al redt men op deze wijze den te veld staanden oogst, den volgenden keer behoeft men op geen overvloedige opbrengst te rekenen.

Waarom ziet men in Suriname over het algemeen van den katoenbouw af en begint men zich meer op suiker toe te leggen? Dit is eene vraag, die reeds lang de algemeene belangstelling heeft gaande gemaakt en die wij zullen trachten op te lossen.

Een akker brengt ruim 80 kilo's katoen op, terwijl een akker met riet beteeld 1400 kilo's suiker oplevert. Als men nu in aanmerking neemt dat een kilo katoen in de kolonie geschat wordt op 60 cents en een kilo suiker op 10 cents, dan ziet men hieruit dat een akker met het eerste product beteeld aanmerkelijk minder winst afwerpt. Bovendien is alle land op eene enkele uitzondering na, geschikt voor den suikerbouw, terwijl de katoen slechts op zekere gronden tiert. De katoenplant is aan veel risico onderhevig, behalve de groote menigte insecten die haar in het begin der ontkieming reeds benadeelen, heeft de struik later als zij winst gaat afwerpen, als de heerlijke bloeitijd een gezegenden oogst schijnt te beloven soms een zwaren strijd te strijden; eene plaag gelijk aan die van Egypte komt alle hoop den

bodem inslaan. Eenige gele kapellen fladderen in het luchtruim, zoodat den planters, wien deze voorboden van onheil bekend zijn, de schrik in het hart slaat. Met bezorgden blik staren zij elkaar aan, nu zij het aantal dezer insecten zien toenemen en ze zien neerkomen op de plantage; daar leggen deze diertjes hunne eieren en weldra overstroomt eene ontelbare menigte de planten met kleine rupsen, die ten koste der bladeren, bloemen en stammen groot worden. Deze schepselen van een dag richten in hun kort en noodlottig bestaan veel onheil aan, want de oogst kan nu als vernietigd worden beschouwd. De beweging van die millioenen kleine gebitsorganen wordt hoorbaar en lost zich op in een geluid, dat aan het geklots der baren doet denken, terwijl de planter machteloos het wegsterven zijner plantage kan aanschouwen. Een maandelijksch overzicht, dat te New-York in 1860 het licht zag, beschrijft haarfijn de onderscheidene soorten dezer insecten en de vernieling die zij aanrichten, ze zijn daarin beschreven onder de namen Héliothès-Americana, Phalena-Gossypion, Egera-carbasina enz. Doch al wordt de plaag ook nog zoo nauwkeurig omschreven, van middelen om ze af te weren wordt geen woord gerept. Alleen wordt aangeraden met de meeste zorg te wieden en de oude larven onschadelijk te maken.

Een oud planter ried het volgende middel aan om deze ramp te keeren: Men zou namelijk eenige tabakstekken moeten planten om de vierkante vakken met katoen. Het schijnt dat genoemde kapellen eene bijzondere voorliefde voor tabak hebben; daarop zouden zij zich als bij voorkeur neerzetten en de bedwelmende sappen van deze vergiftige planten zouden den dood ten gevolg hebben.

Bijzonder opmerkenswaardig is het, dat het met deze plaag gesteld is als met de oïdium, die den wijngaard in alle werelddeelen op den voet is gevolgd. Overal waar katoenplanten geteeld worden, treft men ook hare vijanden aan en niet lang geleden las men uit een verslag van Nieuw-Caledonië, dat men daar het verlies van een te veld staanden oogst aan dezelfde oorzaak te betreuren had.

Uit dit alles volgt duidelijk dat bij zulk eene groote risico, die bij elke industrieele onderneming in het oog moet worden gehouden, het niet te verwonderen is dat onze kolonisten van zulk een gewaagde cultuur afzien en zich op eene andere toeleggen die aan minder kansen onderhevig is.

Of deze kolonie echter voortdurend aanzienlijke rente zal geven is zeer twijfelachtig; van Suriname en alle andere slavenkoloniën zal de gloriezon mogelijk spoedig ondergaan. Het aanbreken van eene nieuwe periode, die weldra zal ontsloten worden, zal wellicht eene geheele crisis ten gevolge hebben.

Thans wordt alle arbeid met denzelfden prijs betaald, doch zal zulks ook het geval zijn, als de vrijgemaakte slaaf de volle belooning voor zijne moeite zal eischen en zelf het meerdere of mindere bepalen? Het is uitgemaakt dat de slavenbevolking der katoenplantages jaarlijks toeneemt, dat wil zeggen, dat het cijfer der geboorten meer bedraagt dan dat der sterften. Juist het tegenovergestelde heeft plaats op de suikerplantages, waar de sterfte hoofdzakelijk is toe te schrijven aan de vermoeienissen der cultuur en der kunstmatige behandeling. De directeur van Esther's-Rust deelde mede dat hij in 10 jaren op 150 personen eene vermeerdering van 40 personen heeft gehad. Leert dus de uitkomst dat de arbeid op de suikerplantages veel zwaarder is, dan zullen ook de werklieden een hooger loon eischen, waardoor eene geheele wijziging in het aankweeken van dit product kan worden teweeggebracht.

De cacao-cultuur wordt in Suriname met zeer goed gevolg beoefend, de cacaoboom groeit in de schaduw der bananen, die natuurlijk eene zeer hooge waarde hebben in een land waar zij het hoofdvoedsel der slaven uitmaken, daarentegen zijn zij in het moederland van geen nut. De cacaoboom die onder den beschermenden vleugel van den banaanboom is opgegroeid, vervangt dien na verloop van 5 jaar en eerst op dien tijd begint hij voor goed op te brengen. Doch zal men zeggen, gedurende dit tijdsverloop blijft er veel kapitaal renteloos liggen en kleine kapitalisten zouden zich daarmede niet kunnen vereenigen. Dit is wel te betreuren, want te beginnen met zijn vijfde jaar werpt de cacaoboom groote winst af, vordert weinig bewerking en bijna geen onkosten.

Men ziet dat elke cultuur in de kolonie of elke onderneming op het gebied der landbouw hare eigenaardige bezwaren en moeilijkheden heeft; doch eene wijze regeering tracht elke industrie te bevorderen en alle bronnen van welvaart te doen vloeien. Laat ons

echter niet zoo verblind zijn als zeker vorst uit een Arabisch verhaal, die het zoo ver bracht, dat alles van goud werd in zijn rijk en wiens onderdanen van honger omkwamen. Het is verkeerd te vooronderstellen dat wij met suiker en cacao onze fabrieksteden zullen onderhouden, als zij gedrukt worden door eene schaarschte van katoen.

De gulle gastvrijheid die ik op Esther's-Rust genoot zal bij mij steeds in aangename herinnering blijven; meen niet dat ik mij er geheel in den landbouw verdiepte, meermalen hield ik mij met de jacht onledig, zoodat dit in eenig opzicht wetenschappelijk reisje, niet geheel van genoegen was ontbloot.

Bij een der halten waar wij de Warappa opvoeren bij onzen terugtocht, waren wij verrukt over het liefelijk en bevallig voorkomen van een aardig gebouw. Het was eene Hernhuttersschool. Zooals men weet, maken de Hernhutters eene der godsdienstsecten van Duitschland uit; die klooster-vereeniging, welke van de zestiende eeuw dagteekent, sloeg van Bohemen over naar Moravië, vanwaar de naam Moravische Broeders. De zetel der vereeniging is gevestigd te Hernhut, doch te Paramaribo hebben zij eene uitgebreide inrichting met verschillende onderdeelen meer landwaarts in. Niet alleen houden zij zich bezig met prediken en onderwijzen, zij geven zich ook met den handel af en al stellen zij zich met een matige verdienste tevreden, het schijnt dat zij met kennis van zaken handelen.

Ofschoon aan de voorschriften van het huwelijk onderworpen, leven de Hernhutters in gemeenschap van goederen. Hunne sombere kleederdracht draagt het kenmerk van eene verachting voor al wat naar mode zweemt. De gewoonte die zij hebben om steeds binnenshuis te leven schijnt zich in hun uiterlijk te verraden, zij hebben eene vale en aardachtige kleur die aan mijnwerkers en holbewoners eigen is. Het geloof aan geheimen der quakers staat gegrift in hunne bleeke trekken en schemert nog meer door in hun gemaakt voorkomen. Of het eene grillige schikking der natuur is of wel eene ondeugd van de inrichting onafscheidbaar, niettemin is het eene bepaalde waarheid dat bij geen der seksen iemand wordt aangetroffen, die op natuurlijke schoonheid aanspraak kan maken.

Het echtpaar dat ons ontving scheen wel Methusalem's ouderdom te hebben bereikt, nooit zag ik uitgedroogder en meer ontvleesd

gelaat, dan dat der beide oude lieden, de vrouw vooral die de gebreken van den ouderdom niet poogde te verbergen, zag er zeer onoogelijk uit. In de school zagen wij een preekstoel en banken, alsmede een oud klavier waarop de magere vingers der oude vrouw eene melodie trachtten te spelen. Die twee Hernhutters behoorden zeker tot de derde afdeeling der orde, die verdeeld wordt in novicen, gevorderden en volleerden. Indien zij door hun gevorderden leeftijd geen recht hadden om tot de eerste klas te behooren, dan zouden ze die om reden van hunne jaren toch al zeer spoedig doorloopen hebben. Doch als ik mij die stijfheid en gedwongenheid, dat statige in hunnen gang en houding dat mij aan de Neurenbergsche poppen deed denken, dat belachelijke in hunne kleederdracht voor een oogenblik wegdenk, dan vond ik toch iets treffends in de vereeniging van die oude menschen, in elkaar hunnen steun zoekende en die hun liefdadigheidswerk tot aan den rand des grafs voortzetten.

Welk eene orde, welk eene in het oog loopende zindelijkheid in dit huis, waar het stof geen recht scheen te hebben om te blijven liggen; welk een wonder van netheid was die kleine tuin die een exemplaar van alle tropische producten bevatte, ontwikkeld en tot volkomenheid gebracht door die aanhoudende zorg en studie, waardoor de natuur zich in alle klimaten laat dwingen. Behalve de moesplanten en allerlei vruchten, werden er ook geneeskundige planten aangekweekt; de ricinus (wonderboom), de braaknoot, de citroenplant en meer andere gewassen, die in een huis-apotheek onmisbaar zijn, hadden er hunne vertegenwoordigers. Eene heerlijke laan met palmboomen beplant geleidt van het huis naar de rivier. Daar ter plaatse maakt een brug, op kosten der orde gebouwd, de gemeenschap tusschen de beide oevers mogelijk en verschaft aan de zwarten der nabijheid het gemak om zich zonder veel tijdverlies te begeven naar het gebouw, waar zij den geneesheer, onderwijzer en predikant kunnen aantreffen. Ten slotte moet ik nog melding maken van dat zonderlinge blad, het bewonderenswaardige blad geheeten, dat ik in dien tuin heb gezien en welks vreemde eigenschappen ik onderzocht heb. Men kan het met eene speld vaststeken aan een houten beschot en indien men het slechts dagelijks nat maakt, ziet men uit elk zijner hoeken een takje te voorschijn komen,

dat weldra met bladeren wordt bedekt. Dit is het sprekende zinnebeeld van die weelderige natuur, die het leven in zich zelve draagt en er niet toe besluiten kan te sterven.

Het zuidelijkste der Guiana's behoort aan Frankrijk en wordt ook wel Cayenne geheeten. Het heeft eene oppervlakte van 2715 vierk. mijlen en is bevolkt met 17,000 zielen. Eene menigte groote waterstroomen besproeien den bodem, terwijl langs hunne boorden, die met ondoordringbare wouden zijn omzoomd, de tropische groeikracht in al hare grootheid en pracht zich vertoont. Doch het schijnt dat de natuur zich hier tegen alle pogingen van den mensch wil verzetten, dat zij met alle krachtsinspanning met den sterveling den spot drijft en den vermetele toevoegt: Tevergeefs wendt gij alle middelen aan om mij aan u dienstbaar te maken. Daarbij wordt zij als het ware geholpen door de verpestende dampen die uit de moerassen opstijgen en veelal den dood veroorzaken. Alleen door onvermoeiden ijver en rustelooze volharding is het den kolonisten gelukt een gedeelte van den bodem te ontginnen, wellicht zullen zij thans hunne werkzaamheden verder kunnen uitbreiden, daar hun ten minste betere werktuigen en meer beproefde middelen dan hunnen voorgangers ten dienste staan. In de wouden huizen allerlei vreeselijke en vreemdsoortige dieren: wilde beesten, vergiftige slangen en reusachtige monsters — sommigen dooden u met eene enkele steek, anderen wikkelen u in onverbreekbare strikken. Boven in het geboomte springen en schreeuwen velerhande apen, terwijl duizende vogelen door hun gezang de lucht doen weergalmen of het oog verblinden door hun schitterend gevederte. In de wateren die den oever besproeien bevindt zich weder een schrikverwekkend monster, wij bedoelen den haai, die zonder moeite een mensch in een of twee keeren geheel verslindt; de onversaagde Indiaan durft dien vijand zelfs te midden van zijn bedriegelijk element vervolgen. Indien zijne prooi hem in de golven der zee ontsnapt, en zich op het land eene schuilplaats zoekt, dan valt zij niet zelden als slachtoffer van den alligator, die niet minder geducht is en naar zulk eene buit hunkert. Bijna op geen land ter wereld is de mensch genoodzaakt tegen de natuur zulk een hardnekkigen en aanhoudenden strijd te voeren als in dit gewest. Cayenne is thans eene strafkolonie der Franschen, die er de tot deportatie veroordeel-

den heenzenden. De hoofdstad van denzelfden naam ligt aan den rechteroever van het riviertje Cayenne of Oyake. Zij is grootendeels van hout gebouwd en bestaat uit eene oude stad met het gouvernementshuis en de nieuwe stad met ruime straten, groote magazijnen en doelmatige woningen. De beide deelen zijn vereenigd door eene grootte, opene vlakte, waarop oranjeboomen hun dicht lommer aanbieden. De haven, die bijzondere voorrechten geniet, heeft twee kaden en de beste reede der kolonie, zij wordt bestreken door een fort en verscheidene batterijen. In deze stad is de zetel gevestigd van de koloniale regeering, terwijl zij tevens als het middelpunt van den handel kan worden aangemerkt.

WEST-INDIE.

Midden in den Atlantischen Oceaan, tusschen Noord- en Zuid Amerika, voor de golven van Mexico, Honduras, Guatemala en de Caraïbische Zee strekt zich in een wijden boog van 17 breedte-graden een schakel van onregelmatige eilandengroepen uit, die men onder den gemeenschappelijken naam van West-Indië samenvat. Van den oostelijken hoek van Florida tot aan de uitmonding van den Orinoco in Zuid-Amerika wordt deze schoone archipel in drie hoofdgroepen gesplitst, namelijk: de Bahama of Lucaïsche eilanden, de (vier) Groote en de Kleine Antillen, welke laatste, al naar mate de passaatwind er vroeger of later invalt, onderscheiden worden in Eilanden boven den wind en Eilanden onder den wind.

Deze geheele eilandenreeks doet zich voor als eene door de zee afgebroken vulkanische bergketen, welker toppen zich vooral op Cuba in de Sierra-del-Cobra en op Jamaica in de Blauwe bergen tot eene aanzienlijke hoogte in het luchtruim verheffen. Slechts twee jaargetijden wisselen elkaar regelmatig af, het droge seizoen vangt met Januari aan en eindigt met Mei, terwijl alsdan de regentijd invalt en gedurende het overige gedeelte des jaars aanhoudt. Gedurende het droge jaargetijde is de hemel steeds onbewolkt, de hitte drukt den mensch ter neer en zou onverdragelijk zijn, indien niet nu en dan de zeewinden hunnen verkoelenden adem deden gevoelen; ook dient men hier in aanmerking te nemen dat het tropische klimaat op vele eilanden, uit hoofde hunner verhevener ligging zeer gewijzigd wordt.

In den regentijd is het geheele land binnen weinigen tijd in een

onmetelijk watervlak herschapen, de vochtigheid werkt allernadeeligst op 's menschen gestel, dat als het ware aan eene volkomen verslapping ten prooi is; rotkoortsen, de gele koorts en allerhande wegslepende ziekten hebben de overhand. De aanhoudende en overvloedige regen is in zooverre weldadig dat de onverdragelijke hitte waaraan men op alle plaatsen onder den evenaar is blootgesteld, op deze eilanden aanmerkelijk wordt getemperd; doch deze regens die den bodem verfrisschen en drenken, gaan niet zelden gepaard met vreeselijke stormen, een gevolg van de passaatwinden, die overal onder de keerkringen de overhand hebben. Die stormen, door regengekletter en donderslagen afgewisseld, doen de bruisende baren onstuimig opvliegen, worden somtijds door aardbeving opgevolgd en zijn veelal voorboden van verwoesting en vernieling. De orkaan, die op deze eilanden niet zeldzaam is, zegt zeker beroemd schrijver, is een geweldige en sterke stormwind, meestal vergezeld van regen, bliksem of aardbeving en vereenigt in zich de vernielendste krachten, die zich bij de winden voordoen. Plotseling wordt de helderste en schoonste dag van de verzengde luchtstreek door een algemeenen en donkeren nacht vervangen en op den heerlijksten lentetooi volgt de dorheid en naaktheid van den sombersten winter. Eeuwenoude boomen worden ontworteld en terneergeslingerd en de hechtste gebouwen blijven niet langer op hunne grondvesten staan. Daar waar men voorheen rijke en groenende kusten zag, ontwaart het oog niets dan ordelooze struikgewassen en afzichtelijke spelonken; ongelukkigen, die van alles zijn beroofd, weenen op de lijken of trachten hunne bloedverwanten onder de puinhoopen op te sporen; het oorverdoovend geraas van den regen, den wind en den bliksem, dat door duizend echo's wordt herhaald, het noodgeschrei, het gejammer en het gehuil van mensch en dier, die door een dwarlwind van zand, steenen en puinhoopen worden medegevoerd, dit alles schijnt een voorteeken te geven van de laatste stuiptrekkingen en het naderend einde der natuur. Zoo vreeselijk zijn de tooneelen van verwoesting, welke deze eilanden meermalen aanbieden en die zich voor eenige jaren nog op de schrikbarendste wijze hebben voorgedaan.

Doch de Voorzienigheid schijnt de bewoners dezer eilanden voor zoovele dreigende rampen schadeloos te willen stellen door de weelde-

rige vruchtbaarheid van den bodem; al wat Azië, Afrika en de Nieuwe Wereld kostbaars en edels opleveren, is hier niet minder prachtig vertegenwoordigd; behalve eene menigte edele houtsoorten rekent men onder de voornaamste producten: suikerriet, koffie, katoen, indigo, rhum, specerijen en allerlei zuidvruchten.

Voorheen waren deze eilanden bewoond door de Caraïben of Kanibalen, een wild, woest en krijgszuchtig volk, welks leden voor menscheneters te boek stonden: zij boden den Spanjaarden in het begin een hardnekkigen wederstand, doch ten laatste hebben zij voor de overmacht moeten zwichten en opgehouden een bijzonder volk uit te maken; thans zijn de bewoners onderscheiden in Europeanen, negers, vrije kleurlingen, mestiezen enz. Onder den naam Creolen worden de inboorlingen verstaan, van welke kleur deze ook zijn. De blanke geniet meer voorrechten, die hij zoowel aan de ten zijnen gunste gemaakte wetten als aan een zeker vooroordeel te danken heeft en de Europeanen zijn er het meest in aanzien. Eene donkere gelaatskleur, zooals die der Spanjaarden, kenmerkt de Creolen, deze zijn over het algemeen vlug, welgemaakt, met een doortastend verstand en eene rijke verbeeldingskracht begaafd, doch tevens van nature grillig en gewoon zich door den aandrang hunner woedende hartstochten te laten medeslepen. De creoolsche vrouwen trekken de aandacht door hare blanke kleur en hare innemende gelaatstrekken, door hare slanke gestalte en eene zekere ongedwongenheid, eene achteloosheid, die haar zoo goed staat en die men misschien in anderen zou afkeuren. Jegens vreemdelingen beschroomd en koel, trotsch ten opzichte harer minderen en vertrouwelijk met haars gelijken, zijn zij zeer vriendschappelijk, indien men eenmaal haar vertrouwen heeft gewonnen en vatbaar voor eene onverwrikbare gehechtheid, die niet zelden tot overdreven jaloezie overslaat.

Kleurlingen noemt men hen, die wit noch zwart van uitzicht zijn, doch uit deze gemengde rassen geboren worden; over het algemeen zijn de zwarten minder met verstandelijke vermogens begaafd dan de blanken. De negers, zegt zeker reiziger, die overigens geduldig, vreesachtig, goed, gezeggelijk en matig zijn, zijn tevens dom, lui, koppig en onhandelbaar; doch sedert zij op menschlievende wijze worden behandeld, heeft er ook van hunnen kant eene gunstige verandering plaats

gegrepen, die hunne goede hoedanigheden boven hunne kwade neigingen luisterrijk doet uitkomen, hun gemoed allengskens doet overhellen tot hunne ingeschapen goedaardigheid, van welke zij meer en meer vervreemd waren door de onmenschelijke mishandelingen, waaraan zij somtijds blootstonden.

Thans gaan wij over tot eene meer bijzondere beschrijving van de voornaamste eilanden en eilandengroepen, die onze belangstelling verdienen en vangen aan met

DE BAHAMA OF LUCAISCHE EILANDEN.

Deze bestaan uit ongeveer 500 eilanden, eilandjes en riffen, die een doolhof van zandbanken en rotsen vormen. Zij behooren aan de Engelschen. De voornaamste zijn: Groot Bahama, hetwelk van de oostkust van Florida wordt gescheiden door het nieuwe kanaal van Bahama, dat aan weerszijden door groote zandbanken is omgeven; ofschoon vruchtbaar en goed besproeid is dit eiland niet zeer bevolkt. Providence, de zetel van den gouverneur van Bahama, heeft tot hoofdstad Nassau met zeer druk handelsverkeer; San Salvador is merkwaardig omdat Columbus alhier het eerst den Amerikaanschen bodem betrad.

De meeste dezer eilanden, zegt een zeevaarder, zijn koraalrotsen en omgeven door eene rij zandbanken, die den toegang zeer gevaarlijk maken; de zeestroomingen loopen met onstuimige vaart door de kanalen die de scheiding uitmaken en voeren op eenige verhevenheden geraamten van schepen en overblijfsels van schipbreukelingen aan: de groote bank van Bahama levert menigmaal het schouwspel op van groote verwoestingen. De natuur schijnt deze groep daar geplaatst te hebben om de stroomende golven, die hun weg door den Atlantischen Oceaan nemen eenigszins in hunnen gang te belemmeren. Eenigen zijn bewoond, doch de meeste liggen woest en onbebouwd en wekken bij den beschouwer slechts droevige gedachten op; een bijna altijd aanhoudende oostenwind slaat toomeloos de onstuimige baren tegen de rotsen. Men doet deze eilanden slechts zelden aan; met het doel er mogelijk verloren schipbreukelingen aan te treffen, wendt men somtijds den steven naar deze onherbergzame stranden. Slechts de roofvogels hebben hier hun

verblijf gevestigd, zij beantwoorden uw geroep met een scherp gekras en betwisten elkander met woede de geraamten, die zij in zee hebben buit gemaakt.

De geheele geschiedenis van het land is slechts eene droeve herinnering aan onverdiende wreedheid. Voor ongeveer 300 jaar woonde daar een vredelievend en eenvoudig volk, welks verschillende stammen door een broederband waren saamgestrengeld en meestentijds eendrachtig leefden; doch op den 12den October van het jaar 1492 zag Guanahani of San Salvador op zijn eenzaam strand vreemdelingen aanlanden, die uit het Oosten kwamen en die door de eenvoudige Lucaïsche bevolking voor kinderen van de zon werden gehouden; deze laatsten schaarden zich om dit volk heen en riepen het toe: »Treedt naderbij, aanschouwt de kinderen der zon en verschaft hun spijs en drank!" Ter belooning dezer onbekrompen gastvrijheid schreven de Spanjaarden later aan hunnen vorst: »Gij behoeft ons slechts uw bevel te geven om ons van hen meester te maken en ze allen op hunne eilanden gevangen te houden, niets zal ons zoo gemakkelijk vallen. Deze noodlottige woorden klonken den koning liefelijk in de ooren en op al te wreede wijze werden zijne bevelen nageleefd; de vreedzame bewoners, vreemd aan alle willekeurige overweldiging, wars van snoode dwingelandij en tevreden in het besef hunner onafhankelijkheid, moesten zich weldra onder den schepter van woeste veroveraars bukken en slechts de herinnering aan de dagen van vrijheid en geluk, zou hun als eenige troost in de aanstaande onderdrukking overblijven.

Tegen het einde der zeventiende eeuw was op deze eilanden de hoofdzetel gevestigd van de Flibustiers, eene sterke bende onverschrokken zeeschuimers, die in de omliggende zeeën op rooverij uitgingen en zich door hunne verregaande barbaarschheid berucht maakten; door de Franschen ten onder gebracht, hebben zich naderhand nogmaals vrijbuiters alhier genesteld, die in 1718 door de Engelschen werden uitgeroeid, van welk jaar ook hun eerste bezit der Bahama's dagteekent: in 1781 zijn ze wel door de Spanjaarden overweldigd, doch reeds twee jaar later wederom aan Engeland afgestaan. De voortbrengselen bestaan in zout, katoen, maïs, Guinea-koren en oranjeappels, welke artikelen grootendeels naar de Vereenigde Staten worden uitgevoerd.

DE ANTILLEN.

De geschiedenis dezer eilanden is zeer nauw vereenigd met die van het Amerikaansch vasteland, onder welks gebied zij gelegen zijn. Behalve Haïti, het aloude San Domingo, dat langen tijd zijne onafhankelijkheid heeft weten te behouden, zijn deze schoone eilanden, een halve eeuw geleden de schatplichtigen van het oude halfrond gebleven; hunne afgelegene oevers waren menigmaal het schouwtooneel onzer oneenigheden; thans schikken zij zich naar de wet van hun overwinnaar evenals de schoone slaven der oude wereld en gaan van de eene natie tot de andere over, al naar gelang de vredesverdragen der Europeesche vorsten daarvan melding maken. Engeland bezit er tegenwoordig achttien, Nederland zes, Frankrijk vijf, Denemarken drie en Zweden een. De Spaansche kroon, die ze allen uit de handen van Columbus had ontvangen, als een zijner kostbaarste parels, heeft er tot op dezen tijd slechts twee kunnen behouden. Terecht heeft men aangemerkt, dat met de ontdekking der Antillen de eigenlijke geschiedenis der nieuwe wereld een aanvang neemt. Cuba behoorde tot de eerste eilanden die Columbus op zijn tocht ontmoette. De uitgebreidheid van het grondgebied deed hem vermoeden, dat hij thans het vasteland had gevonden, waarnaar hij onderzoek deed en in de overtuiging dat hij thans zijn droombeeld, op de westelijke kusten van Indië te landen, verwezenlijkt zag, gaf hij aan de inboorlingen den naam van Indianen. Bekend is het, hoezeer hij zich vergist heeft en dat de inlanders van geheel Amerika onjuist met den naam van Indianen worden bestempeld, die hun eigenlijk niet toekomt. Columbus nam eenige bewoners van Cuba aan boord van zijn schip om bij hem den dubbelen post van stuurman en tolk waar te nemen en den 14 December 1492, zeilde hij een der havens van Haïti binnen, dat door die Indianen het bergachtige eiland werd geheeten. De Genueesche zeevaarder nam er bezit van in den naam van den vorst, wien hij zijne diensten had aangeboden en noemde het Española. Later werd het ook dikwijls met den naam van San Domingo aangeduid. Na dus voor den eersten maal het gezag, aan zijne waardigheid verbonden, te hebben doen gelden, keerde hij naar Spanje terug,

waar hij door zijne verhalen de verbeeldingskracht zijner landgenooten wist te prikkelen en hunne begeerlijkheid in hooge mate gaande maakte. Iedereen bekroop de lust een deel van zooveel schatten te mogen bezitten en weldra zag men geheele scharen zich bereid toonen om met Columbus de reis naar dat wonderland te ondernemen. Dezen keer kon hij meer tochtgenooten krijgen dan hem welgevallig was. Zijne vloot bestaande uit drie groote schepen en veertien fregatten, zeilde den 25 September 1493 de haven van Cadix uit. De admiraal stevende meer zuidwaarts dan bij zijne voorgaande reis en ontdekte na vijf en twintig dagen op de baren te zijn voortgedragen achtereenvolgend Dominique en Guadeloupe, daarna Mont-Serrat, Antigua, Sainte-Croix en Portorico. Den 5 Mei 1494 stapte hij te Jamaïca aan land. Op zijne derde reis na een tweeden terugtocht naar Europa, ontdekte hij op den 31 Juli 1498 Tabago, Grenada en Sainte-Marguerite. Spoedig daarna was den geheelen archipel doorkruist en waren alle Antillen bekend.

Deze Sporaden der Atlantische Zee waren zeer ongelijk verdeeld tusschen twee volksstammen van onderscheiden oorsprong en zeden. De eerste dezer stammen bestond uit Indianen, zooals Columbus hen noemde, een zachtaardig, vreedzaam, eendrachtig en gastvrij volk, dat geheel ten hunnen dienst stond en als belooning verlangde in vrede te mogen leven; de Caraïben maakten de andere natie uit, zij werden als sterke, wreede, oorlogzuchtige en wraakgierige menschen en als de schrik der Indianen voorgesteld. De godsdienstige denkbeelden, die deze volkeren gemeen hadden, waren de eenige oorzaak waarom zij met elkander in aanraking kwamen. Zij geloofden aan een eersten mensch, den algemeenen vader van het menschelijk geslacht, zij aanbaden goede en slechte goden, doch den kwalijkgezinden boden zij slechts offeranden aan met het doel om ze gunstiger voor hen te stemmen en hunne toorn te ontwapenen. Hunne gestalte leverde bij beide volkeren geen verschil: hun hoofd was goed gevormd, alleen het voorhoofd was eenigszins plat, zij hadden een langen neus, middelmatigen mond en dunne lippen, overigens groote bruine oogen, lang, glad en glinsterend zwart haar, terwijl hunne huid koperkleurig kon genoemd worden.

Onder de twee en veertig eilanden die den archipel der Antillen uitmaken, is er geen dat meer natuurschoon met weelderige vrucht-

baarheid vereenigt dan San Domingo, door de Indianen Haïti en door Columbus Española geheeten. De grootte wordt op 1,385 vierk. mijlen, de bevolking op omtrent 1,000,000, meest zwarten en mulatten geschat. In het midden van het eiland verheft zich de kern van een zeer uitgebreid bergsstelsel, dat zijne takken naar alle zijden doet uitloopen en de gemeenschap te land zoo niet onmogelijk maakt, dan toch zeer bemoeilijkt, waarom de omringende zee gewoonlijk wordt te baat genomen. De bergen, die over het algemeen niet zeer hoog zijn, kunnen tot op hunnen top bebouwd worden en hun bloeiend uitzicht levert de prachtigste gezichtspunten van het eiland op.

Toen de Spanjaarden te San Domingo aan land stapten, werd het eiland bewoond door vijf volksstammen, die elk in een staat van volkomen onafhankelijkheid leefden en geregeerd werden door vorsten, die zij even als in verschillende deelen van het Amerikaansch vasteland Caciken noemden en die op het volk een bijna onbeperkt gezag uitoefenden, bovendien behoefden zij aan niemand verantwoording van hunne handelingen te geven.

Het gezicht der oorlogschepen en het losbranden van het geschut bracht op deze wilden de gewone uitwerking teweeg. In hunne oogen waren de Spanjaarden bovennatuurlijke wezens, zonen des hemels, wien zij evenals godheden wilden vereeren en hetzij uit vrees of uit belangstelling reeds dadelijk offeranden opdroegen.

De zee die de oevers van Haïti besproeide, had den bewoners uitgelokt zich op hare baren te wagen en 't is opmerkelijk dat bijna elke zeevarende natie hare geschiedenis met deze zelfde woorden kan aanvangen. »Elk dezer eilenden, schreef Columbus, is in het bezit van eene groote menigte schepen, die ofschoon zeer nauw, in lengte veel overeenkomen met onze galeien; doch ze overtreffen de onze wat snelheid van vaart betreft, ofschoon ze door riemen worden voortbewogen. Ik heb deze booten de baren zien doorklieven, zelfs met zeventig of tachtig roeiers aan boord. Zij leggen op de ontelbare eilanden van deze zeeën aan, trachten er hunne waren te verkoopen en geven op deze wijze aanleiding tot eene soort van handelsgemeenschap, die hen onderling vereenigt in vrede en eensgezindheid."

Niettemin waren zij niet zonder vijanden, zoodat Columbus eene

staatkunde volgde, die zijne nakomelingen niet minder in het oog hielden en die voor het oogenblik hierin bestond, om de Indianen tegen de Caraïben te beschermen. 't Is dus niet te verwonderen, dat eerstgenoemden zich aan hem hechtten met eene soort van rechtgeaarde erkentelijkheid en toen hij zijn verlangen lucht gaf, op de zuidelijke kust van Haïti een fort te willen aanleggen, deed het hun goed, hem met al hunne krachten van dienst te kunnen zijn. Deze kleine citadel werd door den admiraal van krijgsvoorraad en mondbehoeften voorzien, er werd eene bezetting van 39 man achtergelaten, terwijl de overigen den terugtocht naar Spanje aanvaardden.

Toen Columbus ten tweeden male het anker voor Haïti lichtte, was er als het ware niets meer aanwezig, van al wat hij met zooveel beleid had tot stand gebracht; weemoedig staarde hij op puinhoopen en lijken, het onwaardige gedrag der Spanjaarden had den toorn der Indianen doen ontvlammen en eene vreeselijke doch welverdiende wraak van de zijde der wilden was het gevolg van wreedheid en geweld! — Columbus trachtte de gemoederen te bedaren en met de inboorlingen de vriendschappelijke en vredelievende betrekkingen te hernieuwen; hij bouwde het gesloopte fort niet weer op, maar zijn koers oostwaarts richtende legde hij aan eene breede golf den eersten grondslag van de stad Isabella. Omstreeks dezen tijd dagteekenen voor den zoo menigmaal miskenden grooten man de grieven, die aanhoudend zijn leven vergalden en waaraan slechts de dood hem heeft kunnen onttrekken.

Immers, de Spanjaarden zagen de beloften die hij hun gedaan had niet spoedig genoeg verwezenlijkt, zij stonden tegen hem op en de zwakke, alleen staande Columbus moest toegeven. Terwijl hij zijn onderhoorigen zonder onderscheid van rang of stand de noodzakelijkheid van den arbeid onder het oog bracht, schaamden dezen zich niet de Indianen op de wreedaardigste wijze te mishandelen. Ondanks zich zelven, was Columbus verplicht, wilde hij de hun voorgespiegelde droombeelden tot wezenlijkheid zien, aan hun stelsel van wederrechtelijke onderdrukking toe te geven, en met geweld den billijken tegenstand der ongelukkige eilanders te beteugelen; velen vonden hun graf; velen werden er krijgsgevangen gemaakt en naar Spanje gezonden om daar als slaaf

te worden verkocht. De met voeten getreden menschlievendheid had zelden een grooter misbruik zien maken van de overmacht. Men maakte jacht op de Indianen, evenals bij ons op de in het wild levende dieren. Spanjaarden, die zich Christenen noemden en eene zoogenaamde vroomheid met eene misdadige wreedheid vereenigden, verbonden zich dagelijks een twaalftal Indianen te vermoorden, ter herinnering aan de twaalf apostelen. Bij deze rampen bleef het niet, eene laatste snoodheid van het moederland moest de kroon op het werk zetten, men zond namelijk naar deze reeds zoo zwaar beproefde kolonie, het schuim der Spaansche natie, de heffe des volks, gevangenen en veroordeelden! En had Columbus het gebruik van deze middelen niet aan de hand gegeven? Was het hem dan te doen geweest om alle ondeugden te gelijk op dezen ongelukkigen bodem over te planten?

Een zware sluier, waarvan men zelfs niet een tipje vermag op te lichten, verbergt ons de gepleegde misdaden en de geschiedenis spreekt niet van de gruwelen, die zij heeft zien plaats grijpen. — Bijna het geheele Indiaansche ras verdween van Haïti, dat men reeds San Domingo begon te noemen en de Spanjaarden deden hunne plaatsen innemen door negers van de kust van Guinea.

De ervaring, die men ten koste van zooveel misdaden had opgedaan, had geleerd, dat men zich minder moest bezighouden met het zoeken naar minerale rijkdommen en zich integendeel met ijver diende toe te leggen op het bebouwen van den grond. Niet vruchteloos gaven zich velen over aan dit bedrijf want zij mochten in verschillende producten, zooals cacao, gember, katoen, tabak en indigo een overvloedigen oogst inzamelen. Ongelukkigerwijze duurde deze voorspoed slechts korten tijd: reeds had Spanje zijne krachten grootendeels gewijd aan Mexico en Peru, zoodat het moederland den last die op zijne schouders drukte, slechts ternauwernood kon torschen. San Domingo was in de zeventiende eeuw zoo verwaarloosd en verachterd dat het niet genoeg meer opbracht om de beambten en vertegenwoordigers van het Spaansche rijk te betalen; men kan het zich haast niet verklaren want de natuur heeft San Domingo tot een der heerlijkste oorden van den aardbodem gemaakt.

De Spanjaarden speelden ten opzichte van Amerika de rol, welke

de opzichters tegenover het serail vervullen. Zelfs toen zij niet bij machte waren om partij te trekken van de belangrijke hulpbronnen van dit halfrond, konden zij ook niet zien dat andere natiën er afgunstige blikken op lieten vallen. Met in het oog loopende nauwgezetheid bewaakten zij de kusten der eilanden en van het vasteland, doch de Europeesche regeeringen hadden het meerendeels met haar inwendig bestuur te volhandig, dan dat zij het in den zin kregen om met Spanje in onmin te komen. Werd Spanje bovendien niet beschermd, krachtens de bul van Alexander VI, die aan dit rijk het onvoorwaardelijk bezit der beide Amerika's had verzekerd, met inachtneming van het gedeelte dat voor Portugal was bestemd?

Genoemde redenen konden echter geen bezwaar opleveren voor den ondernemingsgeest, die vele bijzondere reeders bezielde. Met gewapende macht werden deze streken aangevallen, moorden, branden, plunderen en zeeschuimen was aan de orde van den dag, geheele vloten werden niet ontzien en zelfs steden werden aan de woede der vrijbuiters, die de zeeën onveilig maakten prijs gegeven.

Behoeft het den lezer nog te worden aangemerkt, dat wij het oog hebben op de Flibustiers, aldus genaamd naar hunne lichte vaartuigen, *flibots* geheeten?

De archipel der Antillen was het voornaamste schouwtooneel van hunne beruchte rooverijen; zij begaven zich van het eene eiland naar het andere, stoorden zich aan geen gevaar en trotseerden den dood als het er op aankwam, een aanzienlijken buit te kunnen veroveren. Ingenomen met den goeden uitslag hunner zeetochten, wellicht verleid door het eigenaardige van een zwervend leven, dat voor menigeen zooveel aantrekkelijks bevat, hielden zij zich langen tijd staande, ofschoon geene wet hen beschermde, zonder er zelfs aan te denken factorijen aan te leggen. —

De eerste die op de Antillen eene vaste post bezette, was d' Esnambuc, die in 1625 de haven van Dieppe uitzeilde. Een zeker aantal Franschen die op de eilanden waren verstrooid en met de Caraïben in goede verstandhouding leefden, kwamen zich in zijne omgeving nederzetten en herkenden hem voor hun opperhoofd. Het eiland St. Christoffel werd door d' Esnambuc tot woonplaats gekozen, als zijnde het best geschikt

voor de plannen, die hij wilde ten uitvoer brengen; doch is het niet een zonderling toeval, dat juist op denzelfden dag op een ander punt van het eiland Engelsche flibustiers aan wal stapten, onder aanvoering van den beroemden kaper Warner. Ofschoon beide partijen op hun eigen gebied bleven, kwam er toch langzamerhand eene verbroedering tot stand, zoodat zij gezamenlijk strooptochten ondernamen. De Caraïben die hen hadden willen verdrijven, werden zelven tot de vlucht genoodzaakt en nu zeilden de Franschen en de Engelschen elk naar hun eigen land om bij hunne regeeringen aan te dringen op bescherming voor de factorijen van St. Christoffel.

De beide zeeoversten verdeelden bij hunne terugkomst het eiland, bakenden de grenzen van hun gebied af en sloten gezamenlijk een verbond tegen de Caraïben en de Spanjaarden. Ondanks de oneenigheid die weldra tusschen de beide koloniën heerschte, ondanks de slagen die zij van wege Spanje te lijden hadden, zag men ze in bloei toenemen en ten laatste staken zij elkaar de hand des vredes weer toe en verdeelden onderling de veroverde eilanden. Guadeloupe, Martinique en Grenada werden als Fransche bezittingen aangemerkt, terwijl Barbados, Nièves, Antigua en Mont-Serrat den Engelschen ten deel vielen. St. Christoffel bleef een gemeenschappelijk eigendom uitmaken. De Caraïben, ten getale van ongeveer 6000 man, hielden zich op St. Vincent schuil. Frankrijk en Engeland hadden de zorg voor deze nieuwe koloniën op zich genomen en gedurende eenigen tijd zag men ze rustig voorwaarts schrijden op den weg van beschaving en ontwikkeling.

Doch het duurde niet lang of de Fransche kolonisten meenden dat zij onderdrukt werden door het moederland, dat naar hunne meening te streng was in zijne eischen, door van hen te vergen, dat zij zich geheel zouden regelen naar de voorschriften der Compagniën, die hen hadden overgebracht. Zij stonden op, vochten zich vrij en om zich voortaan aan alle gezag te onttrekken, stevenden zij naar St. Domingo; door de nabijheid der Spanjaarden in het nauw gebracht, verlieten zij weldra deze kusten om zich voor goed te nestelen op het eiland Tortuga. Daar hielden eenigen zich bezig met het bebouwen van den vruchtbaren grond, terwijl anderen hun eerste bedrijf, om op roof uit te gaan, nog niet wilden laten varen. Een zeker aantal maakte zijn werk van de jacht op

het wilde rundvee om met het gedroogde vleesch en de huiden van die dieren handel te drijven, waardoor zij dan ook meer bekend zijn onder den naam van Boekaniers, welk woord is afgeleid van het Caraïbische bûkan, d. i. rooster of werktuig om vleesch op te drogen en te rooken. De Boekaniers geven ons eene voorstelling van den voorheen beschaafden mensch, die tot den natuurstaat terugkeert. Zij leefden,, zoo zegt ons een geschiedschrijver, zonder vrouwen en zonder bloedverwanten. Als onversaagde jagers, stoutmoedige krijgslieden en verbazend vlugge schutters, brachten zij hun leven door in het midden der bosschen, waar de jacht hun overvloedig voedsel aanbood en hen in de gelegenheid stelde een winstgevenden handel te drijven.

Een grof linnen hemd en broek, dikwijls roodgeverfd door het bloed van de dieren, die zij op de jacht doodden, maakte hun eenige kleeding uit; hunne beenen waren geheel bloot en hunne voeten waren ternauwernood omsloten door schoenen, die zij van in de zon gedroogde huiden vervaardigden. Een bol van een ouden hoed of een lakensche muts, waaraan zij een klep vasthechtten diende hun tot hoofddeksel; aan een lederen riem, dien zij om het lijf droegen, hingen een sabel en een aantal messen en over hunne schouders slingerde een geweer van uitmuntend fabrikaat, dat zij uit Frankrijk lieten komen en waarvoor zij de nauwlettendste zorg aan den dag legden. Eene troep van vijf en twintig of dertig honden vergezelde hen steeds op hunne tochten.

Hunne eerste benoodigdheden waren een flesch met kruit gevuld en een tentje van fijn linnen, dat zij oprolden en met een riem over hunne schouders droegen; want waren zij eenmaal de bosschen in, dan legden zij zich ter ruste, waar zij eene geschikte plaats aantroffen. Gewoonlijk zochten zij een makker op, leefden in gemeenschap van goederen, deelden samen in lief en leed en als een van beiden kwam te sterven, dan vervielen allen goederen, kruit, kogels, geweeren en huiden aan den langst levende. Op jacht werden de jagers gevolgd door een of meer knechts, die zich door leugenachtige beloften hadden laten misleiden en zich verbonden hadden om drie jaar lang in de koloniën der Antillen het een of ander bedrijf uit te oefenen. Indien zij slechts daar waren, dan werden ze als de beklagenswaardigste slaven behandeld, stonden aan de ruwe bejegening der kolonisten bloot, moesten den

zwaarsten arbeid verrichten en werden als zij hun tijd hadden uitgediend soms nog niet eens vrijgelaten.

Zij die in den dienst der Boekaniers stonden, waren ten laatste zoo aan het woudleven gehecht, dat ze zich voortaan ook op de jacht toelegden; doch de ongelukkigen, die op de plantages arbeidden, werden zoo hard behandeld, dat ze na hun diensttijd soms tot geen handwerk meer in staat waren.

De verslagen van eenige reizigers te dien opzichte zijn hartverscheurend.

Op de volgende wijze, schrijft een hunner, gaat men met deze soort van menschen te werk: 's morgens, zoodra de zon zich aan den hemel vertoont, doet de opzichter een schel gefluit hooren, opdat al zijn werkvolk zich aan den arbeid begeeft, welke voornamelijk bestaat in het kappen van hout en het planten van tabak. De opzichter met een riet in de hand gaat al hunne handelingen stiptelijk na; indien er iemand durft omzien of een oogenblik ledig staat dan slaat hij hem met zijn riet evenals weleer de galeimeesters de veroordeelden, en hetzij zij ziek of uitgeput zijn, er moet steeds gewerkt worden. Ik ben er getuige van geweest, dat ze zoolang werden geslagen, totdat zij dood neervielen. In dit geval werden ze naar een hoek der plantage in een of ander gat geworpen en over hen werd geen woord meer gerept.

Een bewoner van St. Christoffel, stelde er zelfs eene eer in, dat hij een slaaf die niet wilde arbeiden had doodgeslagen. Met zekeren trots verhaalde hij aan een zijner bloedverwanten, dat hij er reeds meer dan driehonderd op deze wijze naar de andere wereld had gejaagd en dat hij hen beschouwde als uit luiheid gestorven.

Een ander bewoner van Guadeloupe, had fortuin gemaakt, doch zijn vader, door den nood gedreven, teekende in Frankrijk voor West-Indië, bij een koopman die te dien einde geld had ontvangen van den genoemden bewoner; de goede man stelde zich het allerbeste onthaal voor, toen hij vernam dat hij zich in de macht bevond van zijn eigen zoon; doch hoe bedroog hij zich, want zijn kind was ontaard genoeg om hem niet te ontzien en hem te laten werken even hard als de anderen en toen de man het niet kon volhouden, werd hij wel niet geslagen maar aan een ander verkocht. Wij zien dus hieruit

tot welke ondeugden de mensch in staat is, zoodra hij door gouddorst wordt beheerd.

Somtijds vereenigden de Boekaniers zich met de Flibustiers om gedurende eenige maanden of een jaar op rooverij uit te gaan. Men kan zich geen denkbeeld vormen van de weergalooze onversaagdheid waarmede zij den vijand durfden aanvallen. Slechts weinige half naakte mannen staken met eene boot in zee, kruisten bij de uitwatering van de eene of andere rivier, enterden het eerste het beste schip dat zich vertoonde, maakten zich er meester van en gebruikten het voor belangrijker en meer winstgevende ondernemingen.

De geschiedenis heeft de namen bewaard van eenige aanvoerders, die zich bijzonder hebben onderscheiden en als zoodanig noemen wij Peter van Duinkerken, door zijne gezellen Peter de Groote geheeten, die met eene boot met 28 koppen bemand, het Spaansche admiraalschip dat 40 kanonnen aan boord had, aanviel en buit maakte; Michel de Baskiër, Montbars, door zijne vijanden de Verdelger bijgenaamd, omdat hij den Spanjaard nooit lijfsbehoud schonk; Alexander met den ijzeren arm en zoovele anderen, wier wonderbare lotgevallen op evenveel romans gelijken, waarin vermetelheid en misdaden, moed en wreedheid op elke bladzijde onder verschillenden vorm worden afgeschilderd.

De goede stand van zaken der Flibustiers en Boekaniers bleef in het moederland niet onbekend, zoodat de Fransche regeering zich haastte een gouverneur van Tortuga en van de noordelijke kust van Española daarheen te zenden. Reeds tien jaren vroeger hadden de Engelschen naar San Domingo eene expeditie uitgezonden onder aanvoering van Penn en Venable; zij stieten het hoofd voor dit eiland doch wisten zich meester te maken van Jamaïca, dat sedert dien tijd uitsluitend in hunne macht is gebleven. Door den onbezweken ijver van den Franschen gouverneur die tegen de geduchte vrijbuiters was opgewassen, werd er spoedig op de westkust van San Domingo eene kolonie tot stand gebracht, tegenover de oude Spaansche volkplanting, die met den dag zichtbaar verminderde. Het eiland Tortuga, dat eerst de voornaamste plaats was, werd in het vervolg voor een aanvoegsel bij San Domingo gehouden en in 1697, bij den vrede van Rijswijk, werd Frankrijk als bezitter van de ingenomen westkust erkend. Nu volgde voor de nieuwe kolonie een tijd-

perk van bloei en welvaart, zij werd de groote marktplaats der Nieuwe Wereld; de bewoners, die zoo langen tijd vergeten en armoedig hadden geleefd, werden welgestelde burgers en vele hunner begonnen een weelderig en onbezorgd leven te leiden. Een reiziger uit dien tijd geeft ons dienaangaande de volgende beschouwing:

»Ieder ingezetene leeft hier als een vorst in een prachtig huis, dat met kostbare meubelen is versierd, men houdt er een tafel op na, waarbij die der voornaamsten uit het moederland niet in de schaduw kan staan, zalen en kamers zijn er rijk met draperiën bezet en vereenigen in zich alle mogelijke gemakken, om de vrienden en gasten te ontvangen. De zeden en gewoonten zijn zeer verfijnd, eene sierlijke kleeding en een prachtig toilet zijn onmisbaar geworden en als men des avonds de straten en parken doorwandelt, is men verrukt over het groote aantal rijtuigen, waarin deze lieden bij elkaar bezoeken gaan afleggen of naar den schouwburg van hun district rijden, alwaar zij samenkomen met het doel om er goeden sier te houden en met elkaar te spreken over de nieuwstijdingen uit Europa."

Het schijnt echter dat deze bodem, die door de natuur zoo rijkelijk is bedeeld, telkens weer door de wandaden der menschen moest bezoedeld worden, en dat deze zich niet in vrede konden verheugen in het geluk dat hun te beurt viel. Drie revolutiën, waarvan een enkele voldoende ware geweest om de kolonie ten gronde te richten, barstten op San Domingo uit en deze drie bloedende drama's werden gekenmerkt door eene reeks van misdaden, die blanken, mulatten en negers geheel afkeerig van elkander maakten.

Het sein van den eersten opstand werd gegeven door de kolonisten, die trotsch uit hoofde van hunne rijke bezittingen en hun groot aantal slaven, na de zegepraal van de Vereenigde Staten van Noord-Amerika en het meer algemeen worden der liberale denkbeelden, een vrijheidsoorlog in den zin hadden. Zij benoemden op het eiland drie constitueerende vergaderingen, die over het algemeen welzijn moesten beraadslagen en besluiten uitvaardigen. Geen kleurling had zitting in deze bijeenkomsten en durfde iemand den vermetelen wensch uiten, dat de mulatten met de blanken in staatkundige gemeenschap mochten staan, dan werd hij als een misdadiger onthoofd of opgehangen. Niets was in

staat om de beide rassen met elkander te verzoenen, tengevolge waarvan de Creolen weldra in opstand kwamen tegen de regeering van het moederland, terwijl de mulatten partij kozen voor den gouverneur en de ambtenaren, die de zoo diep gezonken koninklijke macht moesten voorstellen.

Op den 28 Mei 1790 verklaarden de kolonisten zich vrij en onafhankelijk. Van dit oogenblik af bestonden er in de kolonie twee regeeringen; een bestuur dat zijne macht aan de vergadering ontleende en een ander dat van de hoofdregeering uitging. Zulk een toestand moest tot verwarring leiden. Weldra stroomde het bloed van de slachtoffers dezer oneenigheid, terwijl de mulatten, die op hunne beurt een opstand bewerkten, de vertwijfeling algemeen maakten. Op dit tijdstip, biedt San Domingo een droevig schouwspel aan: alle goddelijke en menschelijke wetten worden met voeten getreden, niets is voor deze losbandige lieden eenigzins geheiligd, misdaden zijn aan de orde van den dag, moorden en plunderen is hunne eenige bezigheid. De kolonisten steken de vaan des oproers omhoog tegen Frankrijk, welks oppermacht zij niet langer willen erkennen en de mulatten maken aanspraak op het bezit der negers; van weerszijden tracht men door sommen gouds elkaar soldaten af te troggelen, in alle gelederen vluchten er manschappen weg, op zijne bezittingen kan men evenmin staat maken als op personen en tot overmaat van ramp kruisen de Engelsche smaldeelen op geringen afstand van de kusten, nu en dan een begeerigen blik werpende op zulk een niet te versmaden buit.

De gisting onder de bevolking sloeg ook over op de negers, die zich in hunne onkunde en wreedheid onder de verschillende partijen mengden. Onder hunne troepen vonden zij een man, wiens geestkracht voor een oogenblik op hunne donkere paden een lichtstraal deed schitteren en die het op zich nam hen te besturen in deze omstandigheid. Het was een slaaf, evenals zij een neger, Toussaint geheeten, die omdat hij, zooals hij zeide, den weg van eene gelukkige toekomst voor hen zou openen, zich den bijnaam van Louverture deed welgevallen en die vooral de gave bezat, zijne manschappen een moed in te boezemen, die hen tot helden vormde. Nooit had een legerhoofd zooveel indruk weten te maken op zijne soldatan, die hem in de hachelijkste oogen-

blikken trouw ter zijde stonden. Dewijl hij de partij voor Frankrijk had opgenomen, werd hij, nadat orde en rust waren hersteld tot aanzienlijke waardigheden benoemd. Van dat oogenblik af aan, was het zijn voortdurend streven de negers tot vrije menschen te mogen herscheppen en na eene reeks van heldendaden, bijna geheel meester van het eiland zijnde, wist hij van de onlusten die in Frankrijk heerschten, partij te trekken. Ofschoon door de consuls in zijne waardigheid van opperbevelhebber van San Domingo bevestigd, beviel het hem niet dat Bonaparte hem niet rechtstreeks had geschreven. Bovendien meende hij eene dubbelzinnigheid te bespeuren in eene proclamatie van den consul, zoodat hij ze niet bekend maakte. Door de mulatten gehaat en door de blanken geminacht volgde hij daarom niettemin met onverbiddelijke strengheid de gedragslijn, die hij zich had afgebakend. »Ik heb mijne vlucht genomen in den sfeer der adelaars, zeide hij dikwijls, gewoon als hij was, figuurlijk en geheimzinnig te spreken, ik dien dus voorzichtig te zijn, als ik allengskens den grond weder bereik."

Intusschen scheen het, dat de mulatten waren onderdrukt en de blanken tot reden gebracht. Den 16 Januari 1801, deed hij zijn plechtigen intocht in de stad San Domingo, die tot dusverre in de macht der Spanjaarden was gebleven en liet de driekleur wapperen boven de muren der overwonnen stad. Den 2 Juni daaraanvolgende kondigde hij de grondwet af, volgens welke de nieuwe staat zou bestuurd worden. In naam behoorde het eiland nog aan Frankrijk, doch hij was vermetel genoeg het onafhankelijk te verklaren, zich tot gouverneur en president op te werpen en zich het recht aan te matigen een opvolger te kiezen en over alle posten naar willekeur te beschikken. Toussaint heerschte als een autocraat in den vollen zin des woords, hij besliste over leven en dood en oefende zijne macht uit, zonder dat eene enkele klacht werd vernomen.

Een der Fransche generaals geeft ons een kleine schets van de levenswijs van den grooten bevrijder in die dagen:

»Het leven van den gewezen slaaf van Brida, zegt hij, kon in dien tijd met dat van een vorst worden vergeleken en niet alleen wist hij er zich met verstand naar te schikken, doch in zijne handelingen straalde eene soort van hoffelijkheid door, alsof hij voor den troon was geboren.

Zijne audienties werden in twee partijen verdeeld. Van de aanzienlijken vorderde hij, als hij zich aan hen voorstelde, dat ze allen zonder onderscheid van sekse eerbiedig voor hem zouden opstaan. Vooral van de blanken verwachtte hij de grootste achting. Door een schitterenden staf omgeven, trok hij aller aandacht door zijn zeer eenvoudig gewaad; doch zijne officieren zag hij gaarne flink aangekleed en spoorde de negers altijd aan om de blanken tot voorbeeld te kiezen.

De mindere personen kwamen op openbare audienties, die elken avond werden gehouden; daar was hij gekleed evenals de oude grondeigenaars, hij droeg een witte broek en vest van zeer fijn linnen en had een doek om zijn hoofd. Na in de zaal de ronde gedaan en zich met iedereen onderhouden te hebben, noodigde hij hen, met wie hij den avond wilde doorbrengen, in een aangrenzend vertrek uit. Dan nam het gesprek eene andere wending en liep over regeeringszaken, godsdienst, landbouw en handel. Wilde hij dat men vertrok, dan stond hij op en maakte eene nederige buiging, vergezelde zijne gasten tot aan de deur en besprak met hen, die hem in 't bijzonder wilden spreken, de plaatsen waar zij hem konden aantreffen. Vervolgens zonderde hij zich af met zijne geheimschrijvers en werkte gewoonlijk tot laat in den nacht, daar hij niet meer dan twee uren aan den slaap wijdde, want het was hem gelukt zijne lichamelijke behoeften evenals de hartstochten zijner ziel te beteugelen. Zijne matigheid was buitengemeen en in het openbaar gaf hij blijken van eene zeer groote ingetogenheid, daar hij vrouwen en jonge meisjes, hetzij blank of zwart, uit zijne tegenwoordigheid liet verwijderen, als in hare kleeding slechts iets doorstraalde dat naar ijdelheid zweemde.

Van de zijde van Frankrijk was hij steeds een aanval wachtende, den eersten consul had hij een brief gezonden, die tot opschrift voerde: »De voornaamste der Zwarten aan den voornaamste der Blanken." Bonaparte scheen met deze letteren alles behalve ingenomen, tot eenig antwoord zond hij eene vloot naar San Domingo onder bevel van den admiraal Villaret-Joyeuse en voegde er eene legermacht bij van 20,000 man onder aanvoering van den generaal Leclerc. Toussaint hield zich gereed, doch de uitslag van den strijd was voor hem allernoodlottigst. De steden San Domingo en Santiago werden zonder slag of stoot inge-

nomen, Port-au-Prince bood haast geen wederstand. De mulatten schaarden zich grootendeels in de gelederen der Franschen om Toussaint den nederlaag toe te brengen; niettemin legde de neger schitterende blijken van moed aan den dag, zelfs in het bangste gevaar. Doch Leclerc stelde hem buiten de bescherming der wet, waarop zijn leger uiteenliep en hem in de noodzakelijkheid bracht de wapenen neder te leggen. Een jaar daarna werd hij opgelicht en door Leclerc naar Frankrijk gezonden, alwaar de gevierde monarch die steeds met vrijheid en onafhankelijkheid had gedweept, zijn levensloop eindigde in de duistere en sombere holen van het fort Joux, alwaar hij in 1803 stierf.

Ofschoon een oogenblik ten onder gebracht, vereenigden zich in 1803 de negers en mulatten, die elkaar langen tijd vijandig gezind waren geweest, tegen de Franschen onder aanvoering van den zwarten generaal Dessalines; Leclerc werd ter dood verwezen en zijn opvolger Rochambeau, die in den strijd eene voorbeeldelooze dapperheid aan den dag had gelegd, moest zich overgeven aan eene Engelsche vloot, die voor het eiland kruiste.

De regeering van Dessalines die San Domingo voor onafhankelijk had verklaard en zich als gouverneur had opgeworpen werd gekenmerkt door de afschuwelijkste wreedheden, alle Franschen die zich op het eiland bevonden, werden ter dood gebracht. Den 8 October 1804 nam deze wreedaard den titel van Keizer aan, onder den naam van Jakob I, doch twee jaar later, toen hij zich in de nabijheid van Port-au-Prince aan het hoofd zijner troepen wilde plaatsen om het oproer onder eenigen zijner onderdanen te dempen, werd hij vermoord. Nu vestigden zich twee staten: in het zuiden een Mulattenstaat onder Péthion, in het noorden een negerrijk onder Christoffel, die zich in 1811 als erfelijk Koning van Haïti deed uitroepen, onder den naam van Hendrik I; doch zijn rijk nam een einde in 1820, toen hij zich om niet in handen van zijne oproerige soldaten te vallen, door een pistoolschot van het leven beroofde. Boyer, de opvolger van Péthion, wist het geheele eiland onder zijn gezag te brengen en sloot in 1825 een verdrag met Frankrijk, waarbij dit land de onafhankelijkheid van Haïti erkende. Boyer hield zich staande tot 1843, toen er een opstand tegen hem uitbrak, zoodat hij zijn heil moest zoeken in de vlucht; thans volgde er een tijdvak

van regeeringloosheid en staatkundige verdeeldheid, waardoor Haïti op den rand des verderfs werd gebracht; Engeland en Frankrijk schijnen in beraad gestaan te hebben om het gemeenschappelijk te verdeelen, doch hebben daarvan afgezien. De negers in het vroegere Spaansche gedeelte vereenigden zich tot eene republiek San Domingo en over het overige gedeelte trad in 1849 de Negergeneraal Soulouque als Keizer op onder den naam van Faustinus I. Het grootsche plan dat hij opvatte om het geheele eiland onder zijn bewind te brengen, mocht hij niet verwezenlijkt zien, evenmin kan men zeggen, dat zijn bestuur, dat tot 1858 aanhield gezegend mag heeten, integendeel het schijnt dat hij den degen uit de scheede trok, alleen met het oogmerk zijn volk weer tot den staat van barbaarschheid en onkunde te doen vervallen. Thans heeft Haïti weder een republikeinsch bewind gekozen en laatstelijk in 1861 heeft het oostelijk gedeelte met de hoofdstad San Domingo zich aan het moederland Spanje onderworpen.

Ondanks de staatkundige schokken, die dezen bodem zoo dikwijls teisterden, zag men toch voortdurend eene zekere mate van welvaart onder de bevolking heerschen, waartoe de vruchtbaarheid van den grond het hare voornamelijk bijdroeg. In alle rangen merkt men eene zekere welgesteldheid op en de bevolking die in 1804 tot het cijfer van 400,000 zielen was gedaald, kan tegenwoordig op ruim 1 millioen begroot worden, zijnde grootendeels negers of kleurlingen. Volgens wetsbepaling worden luiheid en werkeloosheid zooveel mogelijk geweerd, de uitvoer van suiker, katoen, koffie en andere koloniale waren is dan ook zeer aanzienlijk.

Port-au-Prince, de hoofdstad, is gebouwd aan het diepst der baai Gonave, zij heeft eene gemakkelijke en veilige haven, behalve in de orkaanmaand en van Augustus tot November. De straten zijn zeer recht, doch niet geplaveid; wat bouworde betreft, zijn de openbare instellingen niet zeer merkwaardig, alleen het paleis van den President, dat vroeger den Franschen gouverneur tot verblijf strekte maakt hierop eene uitzondering. Port-au-Prince is de welvarendste stad op San Domingo, welk voorrecht zij aan haren uitgebreiden handel heeft te danken, tevens is zij de residentie van de eerste autoriteiten der republiek en telt eene bevolking van 21,000 zielen.

Leogana is een vrij levendig stadje met eene haven; ten tijde van de ontdekking was het de voornaamste plaats van het koninkrijk Xaragua, ook heeft het veel te lijden gehad van den generaal Dessalines, die het bijna geheel verwoestte, doch langzamerhand is het dezen ramp weder geheel te boven gekomen; de bevolking bedraagt ruim 3000 inwoners.

San Domingo, waarvan wij hierboven reeds met een woord melding hebben gemaakt, is eene vrij groote stad, niet verre van de uitwatering van den Ozamà, die hier eene heerlijke haven vormt, welke door vele forten wordt bestreken. Na Nueva Isabelle is dit de fraaiste stad die door de Europeanen in de Nieuwe Wereld is aangelegd; eene Gothische kathedraal, verscheidene andere kerken, kloosters, hospitalen en collegiën, een arsenaal en een vuurtoren doen het smaakvolle van het geheel vooral uitkomen; de bevolking ten bedrage van 15,000 inwoners, zoekt vooral haar bestaanmiddel in handel en scheepvaart.

Cuba en Portorico zijn nog slechts de eenige bezittingen die den Spanjaarden in handen zijn gebleven, van die uitgebreide eilandengroep der Antillen, waar zij weleer een oppermachtig en niet minder onmeedoogend gebied voerden.

Cuba is het grootste en meest westelijk gelegen van al die eilanden, het heeft eene oppervlakte van 2309 vierk. mijlen en volgens den census van 1857 eene bevolking van circa anderhalf millioen bewoners, waaronder 565,000 blanken, 216,000 vrije kleurlingen en 665,000 slaven. Eene prachtige bergketen, de Montaños del Cobre, doorsnijdt het eiland in zijne geheele lengte, velen harer toppen verheffen zich tot 2100 meters en gezamenlijk zijn zij de oorsprong van een vijftigtal rivieren, waarvan de Rio-Cauto, de Rio-de-Guines en de Ay of Rio-dos-Negros de voornaamste zijn. De grond is ongemeen vruchtbaar, vooral langs de kusten en levert tweemaal 's jaars overvloedige oogsten van suiker, koffie, cacao, gember, katoen, peper, manioc, indigo en tabak; bovendien verschaffen de bosschen uitmuntend timmerhout. Op geen eiland heeft de tropische plantengroei zulk een heerlijk aanzien. Christoffel Columbus was geheel buiten zich zelven van verrukking, toen hij dit eiland ontdekte en zulk een betooverend tafereel voor oogen had. Zachtheid van klimaat en voortreffelijke ligging zijn op het nauwst

vereenigd. Dichte wouden, vooral in de berggewesten, zullen steeds op menschenhanden wachten, die ze willen uitroeien, de ceder-, mahonie- en palmboom staan er in al hunne grootheid en trots te prijken, ook de granaatappel- en de ebbenboom verheffen er hunne kruinen, terwijl sappige vruchten en welriekende bloemen de belangrijkheid van het geheel voltooien. Men heeft er eenige goud-, koper- en ijzermijnen en de bergen zijn de voorraadschuren eener aanzienlijke hoeveelheid rotskristal en fijn gesteente. Van wilde of giftige dieren heeft men hier niet te lijden; integendeel, papegaaien, patrijzen, tortelduiven en duizenden veelkleurige vogels verhoogen het schoone van dit zoo mild gezegend eiland.

Cuba werd ontdekt door Columbus in 1492.

De beroemde Genuees, wiens hoofd vervuld was van Indië, zag voor het einde der Oude Wereld aan, hetgeen eerst het begin der Nieuwe Wereld was. Overigens hadden de Spanjaarden thans uitsluitend hunne zorgen gewijd aan hunne factorijen op San Domingo en er verliep menig jaar voordat zij er aan dachten, van hunne nieuwe bezitting partij te trekken; doch toen de zoozeer gedunde bevolking geen menschen genoeg telde om den vereischten arbeid te verrichten, waren de Spanjaarden genoodzaakt hun oog naar elders te wenden. De teerling was geworpen, Cuba zou weldra onder het Spaansche juk gebukt gaan, een tijdvak van kommer en ellende zou zich voor zijne bewoners ontsluiten.

In 1508 deed een zeevaarder, Bastiaan geheeten, een verkenningstocht om het eiland en verzekerde zich, nadat hij de kusten had opgenomen van twee hoofdzaken, ten eerste dat Cuba een eiland en ten tweede dat dit eiland grooter was dan San Domingo. Voor het overige bleef deze expeditie zonder gevolg.

Eerst drie jaar later, in 1511, stak Diego Velasquez van Española (zoo heette Haïti) in zee, met het doel om de paarl der Antillen te veroveren en ze van Spanje afhankelijk te maken. Velasquez was met vier schepen en driehonderd man uitgezeild; aan het zuidoostelijk gedeelte des eilands, in eene breede en gemakkelijke havenplaats, die hij hield voor hetgeen zij inderdaad was, namelijk voor een der schoonste havens der wereld, zette hij voet aan wal en gaf deze plaats den naam van Santiago. Dit gedeelte des eilands stond onder het oppergezag van

een caciek, Hatuey geheeten. Deze was met de Spanjaarden zeer goed bekend, want hij had deze natie op San Domingo gezien en was er getuige van geweest, hoe zij daar hadden huisgehouden; dit had hem aangespoord zijn vaderland vaarwel te zeggen en zich naar veiliger oorden te begeven. Doch toen hij op vreemden bodem wederom de Spaansche zeilen in het oog kreeg en zag dat hunne koers naar zijn land was gericht, stond het hem helder voor den geest, wat er van zijne ongelukkige onderdanen zou worden. Voor het laatst riep hij hen om zich heen en trachtte hen moed in te spreken, vooral maande hij hen aan om zich tot den laatsten man te verdedigen en hunne krachten te beproeven tegen de vijandelijke natie. Men kan begrijpen wat de uitstekendste heldenmoed van half naakte wilden vermag, tegenover eene geoefende bende Spanjaarden, die kruit en lood tot hunnen dienst hebben. De vluchtelingen van Haïti waren weldra overwonnen: de heldhaftige Hatuey werd gevangen genomen en moest zijne misdaad, die in doorslaande bewijzen van zelfopoffering bestond, in de vlammen boeten. Reeds had men hem vastgebonden aan den noodlottigen paal, hij stond reeds in het midden van de licht ontvlambare stoffen, die hem zouden verteren, toen een priester hem in zijne laatste oogenblikken nog wilde bekeeren en doopen, al zijne welsprekendheid ten kosten leggende om hem een denkbeeld te geven van de vreugde des hemels.

Dat alles zal uw deel zijn, zoo sprak hij tot hem, als gij slechts christen wilt worden, een droppel water is voldoende om het paradijs voor u toegankelijk te maken.

Zal ik daar ook Spanjaarden aantreffen?

Gewis, sommigen zijn er ook, de deugdzamen namelijk.

Wel nu, dan schenk ik u uwen hemel, dan wil ik er niet zijn.

En Hatuey gaf den geest, terwijl hij een laatsten minachtenden blik op zijne beulen gericht hield.

Deze wederrechtelijke handelwijze deed ten minste eene uitwerking, die Velasquez reeds berekend had; ontsteltenis en schrik beving de harten der wilden en het geheele eiland viel zijnen veroveraar te voet om hem hulde te brengen.

De onleschbare gouddorst, dien de eerste veroveringen in hunne ziel had opgewekt, strekte den veroveraars ook thans weer ten richt-

snoer in hunne handelingen; hun eerste werk was mijnen te graven en weldra werden de Indianen door hen genoodzaakt kostbare metalen uit den grond op te delven. Toen het hun duidelijk werd, dat hun plan niet met gunstigen uitslag werd bekroond, brachten zij hunne werklieden om het leven met dezelfde onverschilligheid, waarmede men een ondienstig werktuig zou wegwerpen. De Spanjaarden, wien het nu aan mannen ontbrak om den grond te bearbeiden en in wier aard het niet ligt, zelven de handen uit de mouw te steken, konden thans geen voordeel trekken van de verbazende schatten, die deze aarde inhield. Er werd niet gewoekerd met de verkregen buit, de kolonisten van Cuba gewenden zich aan een vadsig leven, zij eischten van den grond slechts wat volstrekt noodzakelijk was tot instandhouding van hun leven; zij dreven, wel is waar, een kleinen ruilhandel met de schepen die van Spanje kwamen en met dit weinige tevreden, baadden zij zich met welgevallen in de stroomen van wellust en genot. Korten tijd daarna werden er negers op het eiland neergezet, die veel beter tegen het heete klimaat bestand waren, dan de menschen van het blanke ras, dat nu en dan reeds duchtig te lijden had gehad van de gele koorts.

Ponce de Leon, diė in 1512 in de richting van Florida zeilde, ontdekte ten noordoosten van Cuba, de straat van Bahama, die den Spanjaarden weldra voorkwam als de zekerste en gemakkelijkste weg voor hunne Mexicaansche expeditiën. In deze streken troffen zij eene even uitgebreide als zekere haven aan, alwaar de schepen van Carthagena of Porto-Bello in tijd van nood konden binnenloopen. Weldra werd deze haven het algemeene brandpunt, van alle handelsverkeer, want alle schepen die in de Nieuwe Wereld handel dreven kwamen er ten anker. Weldra werd er eene stad aangelegd, die thans in de geheele wereld onder den naam van Havana bekend staat. In 1561 telde men er driehonderd huisgezinnen, thans is het getal inwoners tot het cijfer van 180,000 gestegen.

Cuba is in drie departementen gesplitst, het westelijke, het midden en het oostelijke departement met de respectieve hoofdplaatsen Havana, Puerto-Principe en Santiago de Cuba. Havana is eene groote, zeer sterke en volkrijke stad, op de westelijke kust van het eiland gelegen en heeft zooals wij hierboven aanmerkten hare toenemende

welvaart voornamelijk te danken aan hare heerlijke ligging. Neemt men Havana bij den ingang van de haven in oogenschouw, dan biedt de stad een der fraaiste en schilderachtigste gezichten aan, die het tropisch kustland van Amerika bevat. Hare omstreken zijn niet te vergelijken met de verwilderde pracht der Braziliaansche kusten, maar zij bieden tafereelen aan van de bewerktuigde natuur uit ons klimaat, zoowel als van den prachtigen plantentuin, die de heete zone zoo bij uitnemendheid kenmerkt. De sterke kasteelen de Marro en de Punta die op de rotsen aan de oostzijde van de haven zijn gebouwd, het bonte kleurenspel van de vlaggen der verschillende natiën, welker schepen ten getale van 1000 in de haven eene ankerplaats vinden, de steile spitsen van vele torens, die met den veelkleurigen top van den palmboom of met de masten der schepen wedijveren, de menigte heerlijk groene wandeldreven in de stad en de roodachtige toppen der huizen leveren op een helderen dag een verrukkend en indrukwekkend schouwspel. Doch treedt men de stad binnen, dan ontwaart men al zeer spoedig, dat zij inwendig niet zoo fraai is, als zij uiterlijk wel schijnt. Behalve het tolhuis, het postkantoor, de kathedraal, het gouvernementshuis, de koninklijke tabaksfabriek en eenige woningen der aanzienlijken, ziet men overal slechts lage huizen, wel is waar stevig gebouwd, doch welker ingangen gewoonlijk door vaten, balen en tonnen zijn versperd.

In de meeste nauwe en slecht geplaveide straten doet de stank van het tasajo (gezouten vleesch) onze reukzenuwen zeer onaangenaam aan, men wordt verdrongen door sjouwers en slaven, kooplieden, rijtuigen, wagens en karren, welke laatsten in hunne snelle vaart den voorbijganger met slijk bespatten of in stofwolken omhullen. In de haven, op de kaaien en binnen de stad heerscht drukte en vertier, doch weelde en eene zekere gemakzucht, die men in de Europeesche steden aantreft, zijn hier onbekend. Slechts des avonds wemelen de heerlijke alemedas (wandelplaatsen) van eene bonte menigte wandelaars van beider kunne, welker kleederdracht en opschik met die van onze voorname standen kan wedijveren, en indien in den schouwburg, die aan 1800 personen toegang kan verschaffen, eene opera van een beroemd meester wordt gegeven, dan is hier de plaats, waar men de bevallig-

HAVANA.

heid en de uitstekende schoonheid der Havaansche dames in al haren glans kan bewonderen.

Onder de merkwaardigheden van Havana telt men het voorname liefdadigheid gesticht »Casa real de benificencia," eene universiteit, het museum van natuurlijke historie, eene schilderschool, een kruidtuin, een coliseum voor stierengevechten alsmede kloosters en doelmatige instellingen voor lager onderwijs. Het bedrag van den in- en uitvoer der haven is zeer aanzienlijk en overtreft zelfs dat der voornaamste zeehavens, zooals Bristol, Nantes, Bordeaux, Antwerpen, Riga, Odessa, Boston, Philadelphia en Baltimore.

In 1741 werd van den kant van Engeland, dat Havana tot een belangrijk punt van zijn handelsverkeer wilde maken, eene eerste poging tot verovering gewaagd, nogtans zonder gewenscht gevolg; doch het jaar 1762 was gunstiger: Martinique, Grenada, St.-Lucie, St.-Vincent en Tabago viel in zijne handen en den 5 Juni, zag men voor de haven van Havana negentien linieschepen, achttien oorlogschepen van minder gehalte, honderd vijftig transportschepen en tienduizend man troepen. De aanval was hevig en de tegenstand hardnekkig, doch de Engelschen wilden zich de overwinning niet uit het hoofd stellen; steeds werd er versterking gezonden, zoodat na verloop van twee maanden Havana genoodzaakt was zich bij verdrag over te geven.

Alle schepen die in de haven voor anker lagen werden een buit voor den overwinnaar, Engeland bezat in Havana een onwaardeerbare schat, vandaar hield het een oog gevestigd op alle vaartuigen, die van Spanje naar Mexico togen, Spaansche galjoenen met goud beladen vielen hun menigmaal in handen en Spanje ging zijn ondergang met rassche schreden te gemoet. Tengevolge van een verdrag werd het na verloop van een jaar weder in het bezit gesteld van zijne vroegere kolonie en thans werden Havana met ontzagwekkende vestingwerken omgeven, die in staat zijn alle mogelijke vijandelijke aanvallen duchtig af te weren.

Santiago de Cuba is de voormalige hoofdstad van het eiland, overigens behooren Baracoa, Matanzas, Puerto-Principe, Holguin, Bayamo en Manzanillo onder de voornaamste steden dezer kolonie, die voor de rijkste mag worden gehouden van al degenen, die door Europeanen zijn aangelegd.

Wij mogen niet van Cuba afstappen, zonder den lezer mede te deelen, dat dit eiland na het verblijf der Boekaniers eene treurige vermaardheid heeft verworven, die ons opnieuw een bewijs levert van verregaande wreedheid en die wij niet met stilzwijgen mogen voorbijgaan.

Er werden namelijk honden afgericht om weggeloopen negers achterna te zetten en te verscheuren; deze dieren waren even bloeddorstig en wreed als wolven. Oorspronkelijk zijn ze niet van de Antillen afkomstig doch uit Spanje overgebracht en voortkomende van die herdershonden, welke men in alle *sierras* van het schiereiland kan aantreffen. Hunne opkweekers waren afstammelingen van de voormalige Boekaniers en zetten onder den naam van jagers het vrije en ongedwongen leven hunner vaderen voort. Alleen hadden zij hun bedrijf nog uitgebreid, door zich ook op het dresseeren van honden toe te leggen. Alle moeite en zorgen, die men zich bij het grootbrengen van deze dieren getroostte, hadden slechts ten doel hun instinct van bloeddorstige wildheid zooveel mogelijk te ontwikkelen.

Ze waren nog pas zeer jong, als men ze alleen te eten gaf uit den buik van gemaakte poppen, die den vorm van negers hadden en later als het dier, dat steeds honger moest lijden, op een zwarten vluchteling werd losgelaten, dan wierp het zich op den ongelukkige als op een zeer gewonen buit en vergenoegde het zich eerst als het zelfs de ingewanden van het slachtoffer had opengereten. Onnoemelijk is het aantal negers dat door den gevreesden muil dezer bewakers is vermoord. Op Cuba werd handel gedreven in deze dieren, ze behoorden tot de artikelen van uitvoer en niet zelden was er groote vraag naar.

Portorico is heden ten dage de tweede kolonie der Spanjaarden in de Antillen. In 1493 ontdekt, ging het met dit eiland evenals met Cuba, men nam er dood eenvoudig bezit van en eerst toen San Domingo was uitgeput begon men er werk van te maken om zich daar te vestigen.

Toen Ponce de Leon in 1509 aan deze kust het anker liet vallen, werd het land bewoond door Indianen, die hier rustig leefden, evenzeer van het oorlogvoeren als van zwaren arbeid afkeerig waren en voor wien de naam der Spanjaarden een schrikbeeld was. Gedwee onderwierpen zij zich aan het Spaansche gezag en rekenden zich gelukkig,

als zij de gunst der veroveraars konden verwerven door toegevendheid en inschikkelijkheid. Doch tegen de schraapzucht der Spanjaarden was geene natie bestand, eenigen tijd hielden de Indianen zich onderdanig, doch al spoedig trachtten zij zich aan dien ijzeren schepter te onttrekken. Hun eerste opstand brak zoo onverwacht uit, dat de Spanjaarden zich niet geregeld konden verdedigen en er vele hunner krijgslieden het leven bij inschoten. Spoedig werd er hulp ontboden van San Domingo en thans ging men met vernieuwde kracht op den vijand los. De Indianen die niet hadden opgemerkt, dat er troepen waren aangekomen, meenden dat de mannen die zij voor zich hadden, dezelfden waren als die, welke zij reeds overwonnen hadden, zij dachten dat deze naar het voorbeeld van hunnen god van den dood waren opgestaan. Een dwaze vrees, het zeker voorteeken van een noodlottigen nederlaag, was op aller trekken te lezen, moedeloos legden zij hunne wapenen neder en gaven zich op genade over. De Spanjaarden verzonden ze echter naar San Domingo, alwaar zij, door armoede en zwaren arbeid uitgemergeld, spoedig den dood in de armen liepen.

In 1580 werd deze kolonie aangetast door een Engelsch eskader onder aanvoering van den admiraal Drake, doch door de Spanjaarden manhaftig teruggedreven, werd de vijand tot wijken genoodzaakt. Eene tweede expeditie in 1598, aan welker hoofd George Clifford, graaf van Cumberland, was geplaatst, viel gelukkiger uit: de Spanjaarden moesten zich bij verdrag overgeven en het geheele eiland viel in de macht der Engelschen. Ontzaglijk werd hun aantal gedund door eene epidemie, die hier haar giftigen adem uitblies en den overwinnaars noodzaakte van hunne verovering af te zien. Sedert dien tijd is Spanje in het ongestoorde bezit van deze kolonie gebleven.

Zoolang het zich den alleenhandel op Portorico voorbehield, was de toestand weifelend en soms zorgwekkend, doch zoodra ook den vreemdeling toegang werd verleend, mochten handel en industrie belangrijke voordeelen trekken uit de overvloedige hulpbronnen, die dit eiland bezit. Toch heeft het voorbeeld der Europeanen den ijver der creolen niet aangevuurd, zij blijven dommelen in een eeuwigen slaap, die zelfs door geen droom wordt veraangenaamd, zorgeloosheid is hun aangeboren en bij hun plantenleven schijnen zij zich nog het best te bevinden.

Deze creolen, die men den naam van Ibaros heeft geheven, mogen voor een zonderling slag van Europeanen in de Nieuwe Wereld worden gehouden. Ofschoon geheel onbekend met maatschappelijken vooruitgang of onderlinge samenwerking, en onbewust van de ontbering die zij zich moeten getroosten, zijn de Ibaros toch de grootste wijsgeeren der wereld. Zijn hunne natuurlijke behoeften bevredigd, dan gevoelen zij aan niets gebrek, want verre van hen het denkbeeld om zich ook kunstmatige behoeften te scheppen; Diogenes, die zijne leer door zijn voorbeeld overdreef om ze meer in het oog te doen vallen van het Atheensche volk, leefde niet eenvoudiger dan zij. Hebben zij eene woning noodig, dan halen zij uit hunne bosschen vier boomstammen, die zij in den grond vastzetten; muren en dak worden vervaardigd uit jonge boomen, die zij met slingerplanten aaneenvlechten en die zij zoo stevig maken, dat storm en regen ze niet vermogen te verbrijzelen, groote palmboombladen, die zij vooraf in de zon hebben laten drogen, voltooien het geheel en het gebouw is ter bewoning gereed. Naar den naam van de hutten der inlanders wordt zulk eene woning *bohio* geheeten en evenals die voormalige verblijfplaatsen zijn de bohio's op hunne vier palen, wel twee of drie voet boven de oppervlakte van den moerassigen bodem aangelegd. Met een klein trapje stapt men naar boven en spijkers of kalk zijn bij het opbouwen niet gebezigd. Een vrij groot gedeelte van een bohio blijft aan alle winden blootgesteld: geen afdeeling die volkomen dicht is, dan de plaats, waar men slaapt, omdat men voor de nadeelige nachtkoelte op zijne hoede moet zijn; in genoemd vertrek legt zich des avonds een geheel huisgezin, bestaande uit man, vrouw, kinderen, grootouders, ten getale van tien of twaalf personen, ter ruste neder.

In een bohio zoekt men tevergeefs naar een tafel, stoel, bed of wieg, daarentegen ziet men er een hangmat, die hen voor dit huisraad geheel schadeloos stelt en die voor hem die ze niet uit schors wil vervaardigen, slechts tien stuivers kost; onverslijtbaar als zij is, heeft men er gedurende een menschenleven genoeg aan. Met hun keukengereedschap is het niet beter gesteld, de natuur voorziet wederom in hunne behoeften, want het groote en breede blad van den palmboom wordt in verschillenden vorm toegepast en daaruit vervaardigt men

schotels, waschtobben, manden die tevens den dienst van ladetafel ververrichten, en zelfs kisten om er kleine kinderen in te begraven. Om de maïs, die hun voornaamste voedingsmiddel uitmaakt, te stampen, bezigen zij een stuk van een hollen boomstam; de vruchten van den kalebas- en kokosboom verschaffen hun glazen, borden, lepels, kopjes en kannen, die zeer geschikt zijn om water of melk te bewaren; al deze benoodigdheden hangen bijeen aan een boomschors en worden in geen enkele hut gemist.

Zooals men ziet hebben de Ibaros het vraagstuk om goedkoop te leven, dat onze huishoudkundigen zoo menigmaal bezig houdt, geheel en al opgelost. Is een Ibaro in het bezit van een mes, eene koe en een paard, dan komt de gedachte niet bij hem op naar iets meer te verlangen. Hij houdt er niet van zich veel zorg op den hals te halen. Zijn geheel leven brengt hij op zijn paard of in zijn hangmat door, paardrijden of slapen ziedaar de dubbele bestemming, die hem schijnt opgelegd, voor het overige bekommert hij zich niet over andere zaken.

In plaats dat de Ibaros bijeenwonen, ten einde op deze wijze aan steden het aanzijn te geven, verspreiden zij zich gewoonlijk over de geheele oppervlakte des eilands; zij bouwen hunne bohio's op zekeren afstand van elkaar en wagen zich geheel alleen in de onmetelijke savanen. Tevergeefs hebben de gouverneurs van Portorico getracht om ze in den kring der meer beschaafde bewoners op te nemen; steeds gaven zij boven die vergulde ketenen de voorkeur aan de onafhankelijke armoede, daar zij opzettelijk van alle gemakken des levens afzien, om niet door hen ten onder gebracht te worden. Zij stellen zich met weinig tevreden, opdat zij van anderen niets te verlangen zouden hebben.

Het meer verlichte gedeelte der bevolking legt zich bijzonder toe op de cultuur van suiker, maïs, rijst, indigo, koffie, boomwol en cacao; de tabak munt uit door zijne goede qualiteit en de zuidvruchten zijn er in verschillende soorten vertegenwoordigd. De slaven, die op de plantages het werk verrichten, worden er zeer menschlievend behandeld en genieten meer voorrechten dan in andere koloniën. De minerale rijkdommen, die de grond inhoudt, bestaande in goud, zilver, steenkolen, enz. dragen zeer weinig bij tot het handelsverkeer, dat echter grootendeels bevorderd wordt door het aanfokken van vee, waarvan men hier meer werk maakt.

San-Juan, de hoofdstad, ligt in het noordelijk gedeelte des eilands, regelmatig aangelegd en door het klimaat tot een der gezondste plaatsen van West-Indië behoorende, heeft men aan de westzijde der stad het oog op eene veilige, ruime en diepe haven; hier is gevestigd de zetel van een kapitein-generaal; behalve de ruime hoofdkerk zijn er ook vele gouvernementsgebouwen die door bouwtrant of uitgebreidheid de aandacht des reizigers trekken, terwijl het aantal inwoners op 15,000 wordt geschat.

Jamaïca, welks Indiaansche naam, *Xaymaca*, een grooten overvloed van water en bosschen te kennen geeft, werd op Columbus' tweede reis door hem ontdekt den 3 Mei 1494. Eerst in 1510 legden de Spanjaarden er koloniën aan, de Engelschen hebben ze hun in 1655 weten te ontweldigen en thans neemt dit eiland eene plaats in onder hunne voornaamste en bloeiendste bezittingen. Het heeft eene grondsoppervlakte van 301 vierkante mijlen en is bevolkt met 378,000 bewoners, waaronder ongeveer 16,000 blanken. Eene bergketen, de Blauwe bergen (*Blue monntains*) geheeten, doorsnijdt het van het oosten naar het westen en verdeelt het dus in twee groote deelen; talrijke waterstroomen ontspringen op verschillende kruinen, doch geen hunner is bevaarbaar. Behalve zestien goede havenplaatsen, heeft men langs de kust op verschillende hoogten uitmuntenden ankergrond, waardoor deze bezitting voor de Engelschen van uitnemend groot belang is. Ze wordt ingedeeld in de drie graafschappen Middlesex, Surrey en Cornwallis, het bestuur berust bij een gouverneur, die zijn verblijf houdt te Spanish-Town, doch de aanzienlijkste handels- en havenstad is Kingston, de hoofdplaats van Surrey; Cornwallis heeft tot hoofdplaats Falmouth, maar in het graafschap Middlesex ligt de schoonste stad van Jamaïca, Santiago de la Vega, eene oude Spaansche stad, welke is gelegen in eene heerlijke vlakte en roem mag dragen op hare prachtige gebouwen, die allen in den echten Castiliaanschen bouwstijl zijn opgetrokken.

De Anglo-Saksers, die als stichters van koloniën, geheel met de Spanjaarden verschillen, hebben een aanzienlijk voordeel getrokken uit de voortbrengselen van den bodem, die even onderscheiden van aard als overvloedig zijn; zij hadden slechts te kiezen tusschen het aankweeken van cacao, suiker, tabak, kaneel of koffie; bovendien waren er nog

tal van niet minder belangrijke producten voorhanden en onder dezen noemen wij slechts kassia, salsaparilla en pokhout; ook tierden er ceder- en mahonieboomen, welke houtsoorten in de hedendaagsche industrie zulk eene voorname rol spelen.

Hieruit ziet men welke milde hulpbronnen den kolonisten op dit eiland ten dienste stonden, doch Columbus was te veel met andere plannen vervuld, dan dat hij er dadelijk factorijen aanlegde. Op zijne vierde en laatste reis naar de Antillen, werd hij er door den hevigen storm op neergeworpen en zoo waren de Spanjaarden ondanks zich zelven genoodzaakt op dezen tot dusverre geminachten bodem te verblijven. Het voorbeeld dat zij gaven aan de menschen, die zij wilden noemden, was niet zeer navolgenswaard; zij waren nog niet lang aan land of zij werden het onderling oneens en een oproer dreigde uit te barsten. — Columbus had zich ten gevolge van eene schipbreuk genoodzaakt gezien voor hem en de zijnen de hulp der inboorlingen in te roepen en deze stonden hun bereidwillig ten dienste en behandelden hen met de hartelijkste gastvrijheid. Al deze weldaden werden van wege de Spanjaarden met de snoodste ondankbaarheid beantwoord; in opstand tegen hunnen admiraal, maakten zij zich aan de afschrikkelijkste gruweldaden schuldig en zij deden de weerlooze ongelukkigen zulke wreede pijnen lijden, dat de dood, die er een einde aan maakte, door hen als een welkome gast werd begroet. Kort daarna gingen de Spanjaarden weer scheep en voor Jamaïca waren er zulke droeve herinneringen aan dit volk verbonden, dat het zich gelukkig achtte in een tijdsverloop van vijf jaar niets meer van de Spanjaarden te vernemen.

Nadat te korte tijdsbestek namen zij opnieuw bezit van het eiland en hielden er op zoo verschrikkelijke wijze huis, dat de geheele inlandsche bevolking, die hen in hunnen arbeid zoozeer van dienst had kunnen zijn, allengskens geheel van het eiland verdween. Geen menschelijk gevoel bleef levendig in het hart der Spanjaarden, dat slechts aasde op schatten gouds; binnen eene halve eeuw, nadat eerst eene poos een zweem van welvaart over de kolonie lag verspreid, was de inwendige kracht zoo zichtbaar afgenomen en de moed der bewoners zoozeer verflauwd, dat zij zelfs niet meer in staat waren de aanvallen der Fransche flibustiers, die steeds deze kusten onveilig maakten, af te weren.

In 1538 waagden deze kapers een aanslag op de fraaie stad Sevilla-Nueva met zulk een goed gevolg, dat ze in hunne handen viel en het den Spanjaarden niet is mogen gelukken ze te hernemen.

Zij trachtten dit verlies te vergeten door het aanleggen van Santiago de la Vega, dat later de hoofdstad des eilands is geworden. Sevilla werd door de flibustiers geheel en al verwoest en heden ten dage ontwaart men op de plaats, alwaar deze stad eenmaal bloeide, slechts de overblijfselen van voormalige grootheid — puinhoopen en bouwvallen — het is het Baälbek der Antillen, het Palmyra van het Westen.

Met het aanbrengen der negers begon voor den landbouw die bij gebrek aan genoegzame krachten een tijd lang had stil gelegen, weder een nieuw leven te ontkiemen en bij de vereeniging van Spanje en Portugal onder eene kroon viel Jamaïca aan het huis Braganza ten deel, zoodat Portugeesche handelaars zich hier kwamen vestigen, die door hunne rijke bezittingen en onvermoeide werkzaamheid het eiland wederom een oogenblik met eere eene plaats deden innemen onder de voornaamste handelssteden.

De Engelschen die Cuba in hunne macht wilden hebben, vestigden tevens hunne begeerige blikken op Jamaïca. De beide eilanden hadden voor hen iets aantrekkelijks en daarom werd er geene moeite gespaard om zich er van meester te maken. Dit viel hun dikwijls zeer gemakkelijk in dien tijd, toen het recht van den sterkste werd gëeerbiedigd. Toch mislukte in 1596 een eerste aanval, onder sir Arthur Shirley; de tweede in 1636, onder aanvoering van den onversaagden Jackson, een kolonel in dienst van Karel I, bracht Santiago de la Vega in de macht der Engelschen en bezorgde hun een niet onaanzienlijken buit. Cromwel die het denkbeeld der Engelschen toejuichte, om zich in de wereld te verspreiden en zich buiten de grenzen hunner bezittingen te vestigen, gaf weldra bevel eene nieuwe expeditie tegen Jamaïca in gereedheid te brengen. Deze had plaats onder bevel van Penn en Venables, die den 3den Mei 1655 aan wal stapten aan het hoofd van 6500 man. De Spaansche en Portugeesche bevolking deed zelfs geen moeite om wederstand te bieden, zij schoof de onderhandelingen op de lange baan ten einde tijd genoeg te hebben, om hunne voornaamste bezittingen in veiligheid te brengen en toen de Engelschen, na zes dagen te zijn op-

gehouden, binnen de muren van Santiago kwamen, vonden zij niets dan ledige huizen. In hunne bergen verscholen met hunne slaven, die zij gewapend hadden, voerden de oude bewoners van Jamaïca een strijd tegen de nieuwe beheerschers, die verscheidene jaren met moeite werd voortgezet. Doch wat vermochten zij tegen het geduld der Engelschen. De ongelukkigen kwamen van gebrek om. Hunne negers integendeel, die sterker van gestel en beter aan het klimaat gewend waren, hielden den strijd vol en maakten de kern uit van die Marrons, die weldra eene ontzettende macht ontwikkelden en die het den Engelschen menigmaal moeilijk hebben gemaakt.

Onder het Engelsch bestuur werd Jamaïca een der voornaamste verblijfplaatsen van de flibustiers, die vooral veel tot zijne toenemende welvaart bijdroegen. Het moederland moedigde van zijnen kant den toevoer van nieuwe kolonisten aan. Wel poogden de Spanjaarden nu en dan hunne voormalige bezitting terug te nemen, doch steeds zonder goed gevolg. De Britsche luipaard stond zijne prooi niet af.

Karel II richtte bij zijne troonsbeklimming burgerlijke instellingen op in deze schoone kolonie, begiftigde ze met een stedelijken raad en zelfs met een klein parlement, dat ze steeds onder alle woelingen die er plaats hebben gehad, zorgvuldig heeft weten te behouden. Het valt niet te ontkennen, dat Jamaïca onder de heerschappij zijner nieuwe meesters, tot een graad van bloei klom, die het onder Spanje nimmer zou hebben bereikt.

Toch werd dezen voorspoed wel eens gevoelige slagen toegebracht, onheilspellende wolken vertoonden zich van tijd tot tijd aan den gegezichteinder en Jamaïca moest op zijnen beurt beproevingen doorstaan, waarvan de wereldgeschiedenis slechts schaars voorbeelden aanbiedt: eene geweldige aardbeving van eene plotselinge inbraak der zee vergezeld, richtte de stad Port-Royal ten gronde, vernietigde de rijkdommen die zij bevatte en eischte den dood van het grootste gedeelte harer inwoners. De aardbeving werd gevolgd door eene aanstekende ziekte, zoodat wie bij de eerste plaag ontzien was, door de tweede niet gespaard werd. Twee jaar later (1694) werd er een inval gewaagd door den Franschen generaal Ducasse, waarbij behalve den aanzienlijken buit vele koopvaardijschepen en slaven werden prijsgemaakt.

Bovendien moesten de Engelschen gestadig oorlog voeren tegen de Marrons of weggeloopene negerslaven en niettegenstaande de krachtigste pogingen werden aangewend, moesten de bloedigste offers stroomen. De Britsche trots werd gevoelig geknakt, Engeland moest zich voor de negers vernederen; er kwam een verdrag tot stand tusschen beide partijen, waarbij de vrijheid der Marrons werd gewaarborgd (Maart 1738), hun werd eene streek lands aan de noordkust van het eiland ter verblijfplaats aangewezen, alwaar zij twee stadjes stichtten en zich gedurende een halve eeuw rustig hebben gehouden. In 1795 hieven zij wederom de vaan des oproers omhoog en verklaarden den Engelschen openlijk den oorlog. De strijd liet zich te gevaarlijker aanzien, daar de vrije negers in goede verstandhouding stonden met de dienstbare bevolking, die lichtelijk opgeruid en tot hunne belangen overgehaald kon worden. Deze samenspanning werd evenwel tijdig genoeg verhinderd en de krijgsverrichtingen met spoed ten uitvoer gebracht. Zoo nadrukkelijk werd er gehandeld, dat de opstandelingen, ontsteld door den moed der Engelsche soldaten en nog meer verbaasd over de wreedheid van Cuba's honden, waarvan men inderdaad een regiment had ontboden, zich op genade overgaven. Thans besloot Engeland zich in eens van zulk een lastigen nabuur af te maken en liet hen overbrengen naar Halifax in Noord-Amerika. Hun werd een aanzienlijk gedeelte gronds ter bebouwing afgestaan, alle noodige gemakken verschaft om zich te vestigen, zoodat zij zich langzamerhand van beschaving niet afkeerig toonden.

Eenigen tijd na hunne aankomst schreef de gouverneur van Halifax, sir John Wentworth: »De Marrons zijn thans volkomen gevestigd en met den dag neemt hunne toestand in verbetering toe; tot dusverre toonen zij zich tevreden en bedaard. Zij kunnen hier geen kwaad uitrichten, doch schijnen het er ook niet op aan te leggen. Zij geven mij bewijzen van vriendschap en gehechtheid.

Ik heb hun een missionaris en een onderwijzer afgestaan, om hen te onderwijzen in den christelijken godsdienst en den kinderen en jongelieden te leeren lezen en schrijven. Het klimaat schijnt zeer gezond voor hen te zijn. Toen ze hier kwamen, zagen de kinderen er mager uit en de volwassenen waren ziekelijk ten gevolge van den strijd, de

gevangenschap of de zeeziekte; thans zien zij er krachtig en even gezond uit als de blanke bewoners der provincie. Zij mogen zich dus gelukkig achten dat men hen naar Nieuw-Schotland heeft overgeplaatst, trouwens de verstandigsten onder hen zijn zeer tevreden met hun tegenwoordigen toestand en gaan de toekomst met een onbeklemd hart te gemoet."

Engeland heeft dus eene netelige zaak tot eene goede uitkomst geleid en onverwelkbare lauweren geplukt, daar waar zich het donkerste verschiet vertoonde.

Jamaïca, dat roemvol het hoofd heeft geboden aan zoo talrijke en gevoelige beproevingen, maakte wederom snelle vorderingen op den weg van voorspoed en geluk. Handel, nijverheid en landbouw bloeiden als om strijd binnen zijne grenzen.

De gloriezon scheen een oogenblik te tanen, toen het werk der afschaffing van de slavernij reeds zoover was gekomen, dat slavenhandel met zeerooverij werd gelijk gesteld en insgelijks streng gestraft. In Engeland waar het menschelijk gevoel was wakker geschud, werd inderdaad over de algeheele vrijmaking van den slaaf ernstig nagedacht. Tal van petitiën werden aan de regeering ingezonden, de dagbladen dweepten met de zaak, alle godsdienstsecten trokken eene lijn in dit zoo gewichtige punt en brachten alle gemoederen in beweging.

De slaven zelven die de echo's opvingen van de discussiën, die ten hunnen gunste werden gehouden, vatten de zaak verkeerd op, wilden zich in de eerste gelederen plaatsen en zich onmiddellijk vrij vechten, zoodat een vreeselijke opstand geheel Jamaïca in rep en roer bracht. Een groot aantal woningen en plantages werden verwoest en tienduizend slaven heeft men moeten dooden, ten einde de andere door vrees te dwingen, de hun opgelegde wetten niet te overtreden.

Ten laatste werd door lord Stanley, secretaris van staat over de koloniën, op den 14 Mei 1833 eene wet voorgedragen tot afschaffing der slavernij in alle Britsche koloniën; deze werd in de beide kamers aangenomen en afgekondigd den 1 Augustus 1834.

Zulk een gewichtige maatregel kon niet in practijk worden gebracht zonder aanleiding te geven tot verschrikkelijke botsingen; aanhoudend rezen er geschillen tusschen de pas vrijgemaakten en de

voormalige eigenaars, zoodat de welvaart der kolonie er wel eenigszins onder leed. Doch allengskens werd de goede orde hersteld, met verjongde krachten werd de arbeid hervat, nieuwe ijver bezielde den industriëel, ook de handel nam zijn vorig benijdenswaardig standpunt weder in en ofschoon de uitvoer niet zoo aanzienlijk is als voorheen, het verbruik van het land zelf is aanmerkelijk toegenomen, waaruit wij mogen afleiden dat vrije arbeid niet minder gunstige resultaten oplevert dan vernederende slavernij. Het gouden tijdperk voor de bezitters van plantages moge zijn einde genaderd zijn, onmetelijke velden, met rijken oogst beladen, mogen niet meer in zoo groote menigte het oog van den vreemdeling verrukken, bedenk wel dat de jammerkreten van den slaaf, die zulk een sombere schaduw wierpen op zooveel aanlokkend natuurschoon, geheel zijn gestild. Thans ziet men om zich heen eene vrije natie, die de waarde van de haar bewezen weldaad erkennende, al hare krachten ten beste geeft om den bloei der kolonie te bevorderen.

Spanish-Town, de hoofdstad van Jamaïca, aan de rivier Cobre, is slechts in zooverre van belang, dat het de residentie is van den gouverneur en de zetel der hoogere gerechtshoven van de Britsche eilanden, het cijfer der bevolking gaat 6,503 inwoners niet te boven; doch van meer gewicht is de daarmede door een spoorweg verbonden haven- en koopstad Kingston, aan de baai van Port-Royal. Er heerscht een druk handelsvertier, dat in geene plaats van Britsch Amerika geëvenaard wordt. De stad is zeer regelmatig aangelegd, de huizen die gewoonlijk niet hooger dan 2 verdiepingen worden gebouwd, zijn met veranda's omgeven; ruime kerken, liefdadige instellingen, een atheneum en inrichtingen voor onderwijs, alsmede kolossale magazijnen verfraaien het aanzien der stad, die bovendien voorzien is van eene haven, alwaar de grootste schepen kunnen binnenloopen. In 1843 heeft eene felle brand belangrijke schade veroorzaakt. Het zielental wordt op 32,000 begroot.

Port-Royal is door zijne vestingwerken van veel gewicht en niet minder draagt de Britsche kolonie Belize, waarvan wij hier terloops melding maken tot den bloei des handels bij. Zij heeft haar ontstaan te danken aan het recht, dat de Engelschen hebben om Campêche- en mahoniehout te kappen op de oostkust van Yucatan en op de kust van

Honduras. Langen tijd was deze landstreek een twistappel tusschen de Engelsche en Spaansche rijken, doch eindelijk werd ze in 1783 voor goed aan de Engelschen afgestaan. Hare hoofdstad van denzelfden naam aan de baai van Honduras, aan den mond der rivier Belize gelegen, is de stapelplaats der Britsche manufacturen en vreemde handelsartikelen voor Centraal-Amerika. Den 10 Maart 1863 heeft een brand, die naar men zegt met opzet was aangestoken, de halve stad in de asch gelegd, zij heeft echter dezen vreeselijken ramp met moed het hoofd geboden en beweegt zich thans even als voorheen in den kring der handelssteden van den tweeden rang.

De kleine Antillen verdienen niet minder onze aandacht dan de reeds genoemde, bij de behandeling dezer groep vangen wij aan bij het zuidelijkste, dat als de sleutel van de Mexicaansche Golf kan beschouwd worden en dat, zooals men lichtelijk kan raden, als men het oog heeft op zijne ligging, den Engelschen behoort; wij bedoelen

Trinidad, van bijzonder veel gewicht om zijne bevaarbare rivieren en uitmuntende havens aan de naar de golf gekeerde zijde. Op dit eiland neemt de grond van de oevers der zee tot op het middelgedeelte allengskens in hoogte toe; daar verheffen zich hooge bergen in het luchtruim en vooral merkt men er de toppen van den Carbet op, die ongeveer 1100 el boven het zeevlak uitsteken. Overigens is het eiland op die hoogte bezet met ondoordringbare bosschen, alwaar de liane, eene plant die evenals het klimop hare ranken om andere planten strengelt, den toegang schier onmogelijk maakt. In de weinige opene vlakten, vertoont zich een heerlijke, vruchtbare grond, die nogtans tot het aanleggen van plantages ten eenemale ongeschikt is, doch den kudden door zijne dichte grasvelden overvloedig voedsel verschaft. Alle rivieren, die dit eiland bewateren, nemen op dit hoogland haren oorsprong, eenige vloeien voorwaarts in de gedaante van kleine rivieren en hebben een loop van weinige mijlen zooals de Lezarde, doch de meeste stroomen voort in den vorm van beken, die door de tropische regens meermalen in stortvloeden worden herschapen en in hunne onstuimige vaart alles losrukken en met zich medevoeren. Eenige plantages treft men aan op de middelbare hoogten des eilands doch de meeste worden in de lagere streken gevonden. Door de nadeelige dampen, welke uit de omliggende moerassen

opstijgen, zijn vele ziekten aan de orde van den dag. Het getal bewoners bedraagt 84,000.

Granada, St. Christoffel, Tabago, Santa-Lucia, St. Vincent, Barbuda, Mont-Serrat en de Maagden-eilanden staan allen onder het Britsch gezag en ofschoon van minder aangelegenheid dan de vroeger beschrevene, worden ze niet veronachtzaamd, maar te rechter tijd werpen zij der regeering voldoende voordeelen af.

Onder de groep der Maagden-eilanden zijn er drie, welke aan Denemarken behooren, n.l. St. Thomas, St. Jean en St. Croix.

De voortbrengselen dezer kleine eilanden bestaan hoofdzakelijk in suiker en katoen. Ofschoon reeds langen tijd bekend, had St. Thomas nog geene bevolking tot zich getrokken, toen de Denen er bezit van namen in 1671. Engelsche flibustiers waagden van tijd tot tijd een aanval om het den bezitters te ontweldigen, zij durfden hun het recht van eigendom betwisten en dit gaf aanleiding tot bloedige gevechten, waaraan de Britsche regeering een einde maakte met het herkennen van de rechtmatige eischen der Denen. Voor het overige heeft St. Thomas zich steeds onzijdig gehouden te midden van de grootste oneenigheid der Europeesche machten en het vond zelfs in het behouden der strikste onpartijdigheid eene zekere mate van voorspoed.

Toen de Denen zich nog verder wilden uitbreiden, gingen zij scheep en kwamen te St. Jean aan, dat slechts door eene nauwe zeestraat van hunne eerste kolonie is gescheiden; zonder den minsten tegenstand te ontmoeten namen zij het in bezit en vestigden zich op den naakten bodem.

Hunne derde bezitting kostte hun meer inspanning en moeite, want herhaalde malen bevochtigden zij den zoozeer gewenschten grond met hun bloed. Eerst tegen betaling van 320,000 francs aan de Fransche regeering werden zij in het rustig bezit gesteld van St. Croix (1733).

Het moet vooral worden toegeschreven aan den ondergeschikten rang, welken Denemarken in de rij der Europeesche Staten inneemt, dat de staatkundige beroeringen, die het einde van de vorige en het begin van deze eeuw kenmerken niet van nadeeligen invloed zijn geweest op de Deensche bezittingen. Niemand maakte aanspraak op de drie eilanden, die voor hunnen vorst zijn behouden gebleven en te recht

kan men zeggen, dat deze koloniën nog beter beschermd zijn geworden door de onmacht van het moederland, dan zulks het geval zou zijn geweest, indien ze zich met geweld hadden willen staande houden.

Op St. Barthelemy, een eilandje met 8 a 9000 zielen, wappert de Zweedsche vlag. Het is wellicht het minst belangrijke van de Antillen en langen tijd bleef het voor Europa onbekend. Het is een weinig bergachtig en ofschoon de productie niet veel beteekent, levert het zeer fijne houtsoorten op.

In 1648 namen honderd vijftig Franschen, die van St. Christoffel waren uitgegaan, het eilandje in bezit; zij vonden er slechts eenige slaven en bosschen met kokosboomen. Tot 1784 heeft het steeds onder het beheer gestaan van de Fransche Westindische maatschappij, die het in dat jaar aan Zweden verkocht. Tot op den huidigen is het aan dit rijk gebleven, zonder dat iemand het in den zin kreeg, deze eenzame bezitting in den archipel, die zooals wij opmerken, door de zeevarende mogendheden ongelijk verdeeld is, aan te randen. Op de westkust is de hoofdstad Gustavia gelegen, welker inwoners ten getale van 900, hun bestaanmiddel zoeken in den verkoop van de voortbrengselen des lands. De goede haven van Gustavia stelt hen daartoe uitmuntend in de gelegenheid, want vele schepen laten er het anker vallen.

Frankrijk bezit in de Antillen de eilanden Guadeloupe, Martinique, St. Martin, Marie-Galante en Desirade.

Guadeloupe werd aldus door Columbus geheeten, omdat het hem voorkwam, dat de bergen van dit eiland veel overeenkomst hadden met die eener zekere stad in de Spaansche provincie Estramadura, die dezen naam voerde. Een smalle zeearm, door de bewoners Zoutstroom (*Rivière Salée*) geheeten, verdeelt het in twee deelen, die dus eigenlijk twee eilanden vormen. Het westelijk gedeelte blijft den naam van Guadeloupe behouden, doch wordt ook wel *Basse-Terre* geheeten, terwijl het oostelijk gedeelte *Grande-Terre* wordt genoemd, om het te onderscheiden van *Petites-Terres,* eene nabijgelegen groep eilandjes, die aan de zuidoostpunt van Grande-Terre zijn gelegen. Van het noorden tot het zuiden loopt eene bergketen, die vele vulkanen bevat, eene de Soufrière geheeten, verheft zich 1,557 meters boven het vlak der zee, is steeds in

werking, rookt altijd en niet zelden wordt dit eiland door aardbevingen of orkanen geteisterd.

Door de Spanjaarden ontdekt, sloegen deze er voor het overige geen acht op en lieten het in bezit van de oorspronkelijke bewoners, de Caraïben, die het Karukera noemden en die er nog wel anderhalve eeuw een rustig en ongestoord leven hebben geleid, zonder dat hierop door eenige vreemde macht inbreuk werd gemaakt. In 1635 echter zou deze toestand een einde nemen; Fransche landverhuizers onder aanvoering van Lolive en Duplessis zetten er den 22 Juni voet aan wal. Van den kant der Caraïben ondervonden zij in het eerst geen tegenstand, doch toen hunne levensmiddelen waren uitgeput, verzochten zij dezen volksstam om nieuwen voorraad, waaraan geen onmiddellijk gevolg werd gegeven. Daarop wierpen zich de Franschen als woedenden op de ongelukkige eilanders en brachten er een zeker aantal ter dood, doch de Caraïben die wel zagen dat hun aantal dat der indringers verre overtrof, lieten zich niet zoo spoedig uit het veld slaan. Met nieuwen moed hervatten zij den strijd, wisten den vijand nu eens hinderlagen te leggen, dan weer bij verrassing aan te vallen, zoodat de Franschen zeer in het nauw werden gebracht. In dezen dringenden nood werd hun van Martinique krachtige hulp gezonden, de Caraïben werden geheel ten onder gebracht, zoodat de kolonie ten minste van hen niets meer te vreezen had. Van den zeekant was het niet zoo gesteld. Meer dan eens werden de kusten bezocht door de flibustiers, die er groote verwoestingen aanrichtten en die de ongelukkige kolonisten dwongen een nieuw vaderland op te zoeken. De meesten namen de wijk naar Martinique. Slechts zeer langzaam en uiterst moeilijk nam Guadeloupe in welvaart toe, toch hield Engeland een blik op dit eiland gevestigd, in 1703 waagde het een aanslag doch tevergeefs. In 1759 liep de expeditie gelukkiger ten einde; eene ontzaglijke vloot maakte allen tegenstand vruchteloos, zoodat Guadeloupe zich overgaf.

Het valt niet te ontkennen, dat de stoffelijke welvaart des eilands onder de Engelsche overheersching aanmerkelijk toenam, ten gevolge van het drukke handelsverkeer met de omliggende Britsche bezittingen. Ook de cultuur onderging eene belangrijke verbetering. Tijdens het vierjarig bezit brachten de Engelschen er ongeveer twintigduizend sla-

ven over, zoodat alle werkzaamheden, met nieuwe kracht werden doorgezet. Na dien tijd kwam Guadeloupe weer aan Frankrijk en is eerst voor goed onder dit bestuur gebleven, nadat de Engelschen er in 1794, 1810 en 1815 telkens een korter of langer tijd het bewind voerden; in 1813 werd het zelfs Zweden in bezit gegeven, doch bij den vrede van Parijs is het aan Frankrijk toegewezen, dat er sedert 1848 de slavernij geheel heeft afgeschaft. De beide eilandjes Desirade en Marie-Galante zijn eigenlijk slechts als toevoegsels van Guadeloupe aan te merken en hebben inderdaad niets eigenaardigs, waarom wij er niet bij blijven stilstaan.

Martinique is de voornaamste van Frankrijk's Westindische bezittingen, in 1493 door Columbus ontdekt, zagen de Spanjaarden er niet naar om, eerst in 1635 landde er een honderdtal Fransche kolonisten, die reeds eenigen tijd verblijf hadden gehouden op St. Christoffel en derhalve gewend waren aan het klimaat en vertrouwd met alle gevaren. De inboorlingen stonden hun goedschiks het schoonste gedeelte van hun eiland af, namelijk de westelijke en zuidelijke streken, terwijl zij zelven zich terug trokken naar de bergen en bosschen. Wel is waar, kwamen zij een poos daarna tot bezinning, riepen de hulp in van de Caraïben der naburige eilanden en vielen hunne nieuwe gasten aan. Doch den Franschen had men den tijd gelaten om een fort te bouwen, waarin zij zich dapper weerden, den vijand een belangrijk verlies van achthonderd man toebrachten en door dit heldenfeit voor immer van dezen last waren ontslagen. Er kwam nu een vrede tot stand tusschen de twee partijen en van dit oogenblik af aan werd er met krachtige hand gearbeid aan de ontginning en bebouwing van den bodem.

De Caraïben begonnen evenwel te merken, dat zij dagelijks al meer en meer op den achtergrond geraakten en dit deed hun de wapenen tegen de indringers opvatten; gewoonlijk werden deze onverhoeds aangevallen, zoodat hun menig verlies werd toegebracht. Durfde een kolonist zich slechts alleen buiten zijne woning begeven, dan werd hij gewis een slachtoffer van hunne wreedheid. De Franschen begrepen dus, dat een welgemeende en duurzame vrede met dezen vijandelijken volksstam tot de onmogelijkheden behoorde en dat zij slechts door één middel hunne veiligheid konden waarborgen; de nood dwong hen om

een gruweldaad te verrichten: het Caraïbisch geslacht moest worden uitgeroeid om voor de Franschen geheel onschadelijk te worden.

Daarna waren deze geheel en al meester van het eiland en weldra kon men de bewoners in twee verschillende standen of klassen rangschikken, die der planters en der loontrekkenden, onder welke laatsten degenen behoorden, die zich in Europa voor West-Indië verbonden en welker beklagenswaardig leven wij reeds bij San Domingo hebben leeren kennen.

In het eerst werd op Martinique slechts werk gemaakt van tabak en katoen, later legde men zich mede op indigo en roekoe toe. In 1650 werd er het eerste suikerriet geplant. Een jood, Da Costa geheeten voerde den cacaoboom in, die sedert 1614, toen het gebruik van chocolaad meer algemeen werd, een der voornaamste rijkdommen des eilands uitmaakte. Ten gevolge van een verschrikkelijken storm in 1718 werden alle cacaoboomen weggerukt, zoodat men dit verloren product door iets anders moest vervangen. De invoer van de koffie voorzag ten volle in deze leemte en de kolonie mocht zich spoedig weder in eene ongekende welvaart verblijden. De Martinique-koffie werd wereldberoemd en behoefde voor de beste Moka niet onder te doen.

De bevolking wordt op 138,000 zielen geschat. Fort-Royal, de hoofdstad met eene goede haven, die door sterke forten wordt verdedigd, telt 7000 inwoners; doch zij wordt geheel overvleugeld door Saint-Pierre, eene der drukste handelsteden en buiten kijf de grootste en volkrijkste (18,000 inw.) van de Fransche bezittingen. Niet alleen worden hier de meeste zaken gedaan, doch deze stad kan worden aangemerkt als de stapelplaats van den sluikhandel, die hier wordt gedreven met de Fransche nijverheids- en landbouwproducten. Sedert 1803 is alhier een botanische tuin aangelegd, hoofdzakelijk bestemd om de Oostindische planten op dit eiland aan te kweeken en den Plantentuin te Parijs van het noodige te voorzien.

Tot de Nederlandsche bezittingen in West-Indië behooren:

Saba, een hoog en bergachtig eiland, nauwelijks een vierkante mijl groot en slechts aan de westzijde genaakbaar, het levert katoen en indigo op; niet verre van daar ligt St. Eustatius, met eene bevolking van 2000 inwoners, waarvan de helft negers. Op dit eiland heeft men

dikwijls zulke eene felle droogte, dat de oogst der voorheen talrijke suikerplantages soms totaal mislukt, zoodat deze industrie hier niet langer is voortgezet. Geene rivieren of beken doorsnijden het, alleen twee steile bergen, waarvan de zuidoostelijke eene uitgebrande vulkaan is, verheffen er hunne naakte toppen. Ofschoon eene Nederlandsche bezitting is de Engelsche taal de heerschende, want eerst sedert 1816 zijn wij in het rustig bezit bevestigd van Eustatius, dat ten tijde van den vrijheidsoorlog tusschen Engeland en zijne volkplantingen in Noord-Amerika tot eene zeer hooge mate van bloei was gestegen; het was de voorname stapelplaats van een uitgebreiden sluikhandel. Op gevoelige wijze is het door den Engelschen admiraal Rodney gestraft, deze maakte zich zonder veel moeite van 't eiland meester, veroverde vele schepen die met suiker en andere koloniale waren beladen, die ons echter gedeeltelijk door de tusschenkomst der Franschen zijn teruggegeven. Toen Rodney namelijk zich zonder slag of stoot in 't bezit van Eustatius had gesteld, gaf hij zijne troepen vrijheid tot plunderen en rooven. Hadde hij het hierbij laten berusten, dan ware zijn gedrag even verantwoordelijk als dat van zoo menigen veroveraar, doch hetzij hij niet tevreden was met den gemaakten buit of dat een ingekankerde haat tegen de Hollanders hem tot de laagste handelingen in staat stelde, hij koos een middel om den onzen nog belangrijker verliezen toe te brengen, dat geenszins voor een rondborstig karakter kan pleiten. Hij beval dat de Hollandsche vlag van het fort zou blijven waaien, overtuigd dat onze schepen, vertrouwende op den vaderlandschen driekleur, onbewust dat een vreemde indringer zich op het eiland had genesteld, niet den minsten argwaan zouden koesteren en de baai zouden binnenloopen. Zijn toeleg gelukte bijzonder, zeventien koopvaardijschepen, door het wapperen der Hollandsche vlag misleid, werden door de Engelschen genomen. In hetzelfde jaar kwam het eiland ons echter weer in handen. Den Franschen bevelhebber van Martinique, de Bouillé, gelukte het op den 25 November 1791, niet dan na onvermoeide inspanning en met groot gevaar op Eustatius te landen, bij het krieken van den dag viel hij den Engelschen onverwachts op het lijf, nam de bevelhebber Cockburne gevangen en noodzaakte zijne onderhoorigen zich over te geven. Wij moeten rechtmatige hulde brengen aan het edelmoedige gedrag van den

Franschen overwinnaar; de zakken met geld, die Cockburne zich ten nadeele van de inwoners had toegeëigend, werden den eigenaars weder in handen gesteld, terwijl de overige buit, voor zooverre deze nog niet naar Engeland was vervoerd, geheel werd teruggegeven. Overigens verklaarde de Bouillé dat hij het eiland geenszins voor den koning van Frankrijk, maar voor de Algemeene Staten in bezit genomen had, waarom hij het Hollandsche bestuur in zijn gezag herstelde en de Hollandsche vlag deed hijschen. Langzamerhand werd nu ook de Fransche bezetting door onze soldaten vervangen. St. Eustatius is van zijn voormalig toppunt van grootheid geheel vervallen en vertoont geene schaduw meer van zijn vroegeren rijkdom en bloei.

St. Martin, een bergachtig eiland behoort voor $\frac{2}{3}$ gedeelte aan Frankrijk, zijne grootte wordt op 4 vierk. mijlen berekend, terwijl de bevolking der Franschen op 4000, die der Nederlanders op 2000 inw. wordt geschat. De voornaamste producten zijn suiker, rum en zout; allereerst door de Spanjaarden gekoloniseerd, hebben deze van dit eiland afgezien, en is het in de zeventiende eeuw door de beide voornoemde natiën gedeeld; herhaaldelijk hebben de Engelschen er hunne macht willen vestigen, doch telken male hebben zij hun plan moeten opgeven.

De eilanden beneden den wind zijn: Curaçao, Aruba, Bonaire en de Avez-eilanden. Curaçao ligt dicht bij de kust van Venezuela, is ruim 9 vierk. mijlen groot en telt 20,000 bewoners, grootendeels Roomsch-Catholieken, want het aantal Hervormden is slechts 2000 en de Israëlieten zijn ten getale van 1000 vertegenwoordigd. Het klimaat is gezond, de bodem echter minder vruchtbaar, alleen in de dalgronden tieren maïs en suiker, die een gewenschten oogst opleveren. Door de Spanjaarden in 1527 met nog andere Caraïbische eilanden ontdekt, werden deze oorspronkelijke bezitters in 1634 verjaagd door de Hollanders, wien het bij den vrede van Munster werd toegewezen. In 1678 zonden de Franschen eene vloot uit onder aanvoering van den graaf d'Estrées, met bevel om Curaçao te bemachtigen, welke onderneming veel kans had op welslagen, indien bijna alle schepen niet bij een geweldigen storm bij het eiland Avez waren vergaan. Frankrijk rustte in 1713 tot hetzelfde doel een eskader uit van zes oorlogschepen en twee fregatten, onder bevel van Jacques de Cassart, de landing gelukte uitermate,

doch al spoedig trad men in onderhandeling met den admiraal, die het eiland met zijne troepen zou ontruimen tegen betaling eener brandschatting van 150.000 piasters. Eene vreeselijke gebeurtenis had in de haven van Curaçao plaats op 15 September 1771, het Hollandsch oorlogschip *Alphen* sprong met eene ontzettende kracht in de lucht en bracht eene groote schade teweeg. Tevergeefs spanden de Engelschen in 1804 alle middelen in het werk om de Hollanders te verdrijven, doch in 1807 werden wij tot de overgave genoodzaakt. Na den vrede van Parijs in 1815 zijn wij bevestigd in het bezit dezes eilands, dat met Bonaire, Aruba en de Avez-eilanden onder het bestuur staat van een gouverneur. Gedurende den Amerikaanschen onafhankelijkheidsoorlog (1775—83) bereikte Curaçao, dat thans niet eens zijne kosten van het beheer kan goedmaken, zijn toppunt van bloei, door de aanzienlijke voordeelen, aan den sluikhandel verbonden; doch allengskens neigde zijne gloriezon ten ondergang en al werd Curaçao in 1828 tot eene vrijhaven verklaard, zijne verleden grootheid keerde niet weer. Aan de St. Annabaai ligt Willemstad, de hoofdstad en de zetel van den gouverneur, men heeft er eene veilige en gemakkelijke haven en de stad, zoowel als de voorsteden heeft een echt Hollandsch voorkomen. De voornaamste gebouwen treft men aan op het fort Amsterdam, doch de gouverneur houdt zijn verblijf op Belle-Alliance in de voorstad Pietersnaai; de inwoners houden zich met handel en scheepvaart onledig en genieten eene zekere mate van welvaart.

Aruba is langs de westkust laag en vlak, doch wegens de menigvuldige klippen, moeilijk te genaken. De 3,500 inwoners trachten hun bestaan te vinden in den veehandel, terwijl eenige particulieren met weinig vrucht het gouddelven voortzetten, nadat de Regeering hiervan heeft afgezien. De hoofdplaats, het vlek Oranjestad ligt aan de Paardenbaai, waar alleen schepen van geringen diepgang kunnen ankeren. Reeds eene eeuw hadden de Hollanders Curaçao in hunne macht, toen zij ook op Aruba hunnen standaard plantten. Op wreede wijze werd hier in 1740 de Nederlandsche kommandeur Pieter Boer om het leven gebracht; door de Indianen gehaat om zijne onverbiddelijke gestrengheid, bestormden zij zijne woning en rustten niet voor zij hem geheel van het leven hadden beroofd. Hij werd opgevolgd door Dirk Nieukerk, wien het tijdens zijn bestuur gelukte een opstand te dempen. Omstreeks 1805

maakten de Engelschen zich van Aruba meester, doch zij hielden er een zeer kort verblijf; vervolgens werd het in hetzelfde jaar door de Spanjaarden bemachtigd, doch toen de Engelschen later door een stoutmoedigen aanval Curaçao in bezit hadden gekregen, viel Aruba van zelf in hunne handen, in 1816 werd het wederom aan Nederland afgestaan.

Bonaire dient tot verbanningsoord voor de misdadigers van Curaçao en telt 3000 inw., grootendeels kleurlingen, de grond ofschoon minder vruchtbaar heeft aan de kusten goede landingsplaatsen. Op het dorp, dat men er aantreft en waar tevens een fort is gebouwd houdt een kommandant, die van den gouverneur van Curaçao afhankelijk is, zijn verblijf.

PAARDENVANGST MET DE LASSO.

REIS

DOOR

MIDDEL- EN ZUID-AMERIKA,

ZIJNDE EENE BESCHRIJVING VAN DE ONTDEKKING,
DE VEROVERING EN DE TOENEMENDE ONTWIKKELING DER VERSCHILLENDE STATEN,

BENEVENS

EENE SCHETS VAN DE BEWONERS, HUNNE ZEDEN EN GEBRUIKEN,
GODSDIENSTEN EN REGEERINGSVORMEN TOT OP ONZEN TIJD,

DOOR

L. ENAULT.

Versierd met Staalplaten naar teekeningen van NOËL, LEBRETON en JANET,
gegraveerd door WILLMANN, OUTHWAITE, NARGEOT, DELANNOY en AUBERT.

TWEEDE DEEL.

LEIDEN,
D. NOOTHOVEN VAN GOOR.

Gedrukt bij D. NOOTHOVEN VAN GOOR te Leiden.

INHOUD.

PLAATSING DER PLATEN.

PERU.

I.

Dit rijk strekte zich voorheen over zulk eene onmetelijke oppervlakte uit, en is vervolgens in zoovele deelen verbrokkeld, dat de geographische benaming wel eens aanleiding tot misverstand heeft gegeven en sommige aardrijkskundigen onder Peru landen rangschikten, die door andere niet onder dit gebied werden gebracht.

Het aloude Peru der Inca's, met de hoofdstad Cuzco bepaalde zich tot de provincie Quito; doch het machtige rijk nam spoedig in omvang toe. Naderhand, toen Spaansche veroveraaars zegevierend het doel hunner wenschen hadden bereikt, werden alle Spaansche bezittingen ten zuiden van de landengte van Panama onder den gemeenschappelijken naam van Peru begrepen.

In 1718 onttrokken zich de provinciën Nieuw-Grenada en Quito het eerst aan deze vereeniging en vormden voortaan een onderkoninkrijk. Overigens werden in 1778 de districten la Paz, Potosi, Charcas en Santa-Cruz benevens de oostelijke provinciën Rio de la Plata, Tucuman en Paraguay niet langer onder Peru gerekend doch geplaatst onder het bestuur van een onderkoning, die zijn zetel te Buenos-Ayres vestigde.

Spanje was in dien tijd in het bezit van vier onderkoninkrijken in Amerika: Mexico, Peru, Nieuw-Granada en Rio de la Plata, terwijl Guatemala alsmede de provinciën Chili, Caracas, Cumanas en Venezuela slechts elk een afzonderlijk capitanaat-generaal uitmaakten. De Peruviaansche revolutie heeft echter aan al deze indeelingen eene verandering

gegeven, zooals wij in het eerste deel, bij het bespreken van sommige der hier aangeduide staten, gelegenheid gehad hebben op te merken; wat het gebied betreft, waarin wij thans met onze gedachten eenigen tijd verwijlen, om onze aandacht te vestigen op het belangwekkende, door geschiedschrijvers in de verschillende tijdperken aan de vergetelheid ontrukt, wat het grootsche Peru betreft, dat voor de Spaansche overweldiging het grootste en beschaafdste rijk van Zuid-Amerika was, thans is het niet in onderdeelen gesplitst, het maakt een groot geheel uit.

Alleen merken wij aan dat het soms met den naam van het eigenlijke Peru wordt bestempeld, om het te onderscheiden van het voormalige Opper-Peru, dat heden ten dage meer algemeen onder den naam van Bolivia bekend is. De geschiedenis van laatstgemelde republiek is zoo nauw aan die van Peru verwant, dat het bijna onmogelijk is den eenen staat te beschrijven, zonder ook nu en dan op den anderen het oog te vestigen.

In zijn geheel beschouwd en een oogenblik deze staatkundige verdeeling wegdenkende, strekt Peru zich uit van de stad Tumbez tot aan de rivier Macara, in eene oostelijke richting tot aan den Amazonenstroom en tot aan de grensscheiding van Brazilië. In het zuidoosten wordt het bepaald door de provincie Gran-Chaco, ten zuiden door de provincie Salta en den berg Morro-Moreno, die aan de zeezijde de grensscheiding uitmaakt met Noordelijk Chili. De grootte van eigenlijk Peru wordt berekend op 28,000, die van Bolivia op 14,600 vierkante mijlen, terwijl Peru's bevolking ten getale van tweemillioen menschen die van Bolivia slechts met een half millioen overtreft.

De natuurlijke aardrijkskunde, die zich niet stoort aan de grenslijnen, door de menschen afgebakend en door hen met den wijdschen naam van politieke grensscheiding bestempeld, verdeelt eigenlijk Peru in drie voorname streken, door middel van den dubbelen Cordillera der Andes, die Peru van het zuidoosten naar het noordwesten doorloopt: 't Centrale gedeelte of Montaña, dat zich gemiddeld tot 3,600 meters boven den zeespiegel verheft; de oostelijke streek of Pampas, welke een gedeelte van de centrale vlakte van Zuid-Amerika uitmaakt en de westelijke streek of Valles, de strook lands gemiddeld 17 tot 20 uren breed en gelegen tusschen de bergketen en den Stillen Oceaan. Van

allen plantengroei verstoken, bestaat dit gedeelte hoofdzakelijk uit zandige woestijnen. Geen regen verfrischt er ooit den dampkring of verkwikt het aardrijk, slechts aan den oever van de zeer zeldzame rivieren schijnt de bodem een weinig op te leveren. Aan de kust is het klimaat door de nevels, die steeds den atmospheer bezwangeren, ongezond en soms onverdragelijk, meer landwaarts in, op de hoogere streken is het zacht en zuiver.

Het land dat begrepen is tusschen de beide Cordilleras draagt ook wel den eigenaardigen naam van *sierra*, dat zooveel als bergstreek beteekent. Inderdaad waarheen men zijne blikken richte, bergen en kale rotsen is al wat zich aan het oog vertoont, slechts zelden ziet men een eng dal, dat deze hooge gevaarten doorsnijdt en dat dan ook het eenigste stukje gronds is, waarvan men voor den landbouw partij kan trekken. Meent echter niet dat deze bergen daar zijn gegrondvest als ledige en nietswaardige punten in het oneindige, zij leveren in geene geringe mate de schatting, die de nijvere hand hun weet te ontwoekeren; deze dorre hoogten maken den rijkdom van Peru uit, want zij bevatten in zich de rijkste mijnen der geheele wereld. Deze oorden mogen te recht onder de gezondste landen van den aardbol worden gerangschikt, nergens treft men zoo bejaarde menschen aan als in deze bergstreken. De oostelijke helling der Peruviaansche Andes vormt eene onmetelijke vlakte, die hier en daar door bergketens wordt afgewisseld. Langdurige regens en menigvuldige onweders zijn de kenmerkende eigenschappen van dit gedeelte des rijks, alwaar in de bosschen een eeuwig groen door de aanhoudende vochtigheid van den dampkring de geboomten versiert. Men weet geene plaats op den aardbodem aan te wijzen, waar afzichtelijke en gevaarlijke slangen met zulk eene verbazende snelheid zich vermenigvuldigen en waar ontelbare insecten als het ware met den dag in menigte toenemen. Von Humboldt, de onvermoeide reiziger, die tot in vele bijzonderheden is afgedaald, om toch maar niets belangwekkends over te slaan heeft de gesteldheid van Peru's bergstelsel in juiste en flinke trekken geschetst, waarom wij voor een oogenblik aan dezen geleerden reiziger het woord laten:

»In het zuidelijk halfrond is de Cordillera overal uiteengescheurd en vertoont aanhoudend spleten, gelijkvormig aan geopende mijnaders

die met ongelijksoortige bestanddeelen zijn opgevuld. Al treft men er vlakten aan ter hoogte van 2,700 tot 3,000 meters, evenals te Quito en meer noordwaarts in de provincie Los Pastos, kunnen zij toch in uitgestrektheid niet vergeleken worden met die van Mexico. Hier zijn het valleien, die zich alleen in de lengte richten en de twee takken der groote Cordilleras tot grensscheiding aannemen. In Mexico integendeel vormt de rug der bergen zelf het hoogland, terwijl deszelfs richting die van het geheele gebergte aangeeft. In Peru vormen de hoogste toppen de kruin der Andes; in Mexico liggen deze zelfde toppen, ofschoon minder kolossaal doch gemiddeld 4,900 tot 5,400 meters hoog, op het hoogland verspreid of geregeld volgens lijnen, die niet in het minst evenwijdig loopen met de voornaamste as der Cordilleras. In Peru en in Nieuw-Granada heeft men dwarsvalleien, welker rechtstandige diepte 1,400 meters bedraagt. Voor het rijden in wagens of rijtuigen zijn deze gapingen eene groote hindernis en alleen te paard, te voet of door Indianen! (*cargadores*) gedragen, kan men zich hier van de eene plaats naar eene andere begeven. In Mexico integendeel rollen de postwagens langs de groote wegen van de hoofdstad naar Santa-Fé, zonder dat men bij het aanleggen van dezen weg met groote zwarigheden te kampen heeft gehad."

Om een juist en nauwkeurig denkbeeld te geven van de verscheidenheid der gezichtspunten, welke de dubbele rij der Cordilleras aanbiedt, ontleenen wij eenige fragmenten aan het dagboek eens reizigers, die ons het karakter der natuur in de bergen van het zuidelijk halfrond bij uitnemendheid weet te schetsen. Voornamelijk handelen deze fragmenten over Opper-Peru of het hedendaagsche Bolivia.

»Drie kleine nevenrivieren van den Rio-de-Ancomarca heb ik bezocht, langs hare steile grootendeels uit trachiet gevormde oevers vertoonden zich bij tusschenpoozing eenige eenzame, onbewoonde hutten, of wel eene soort van armzalige gebouwtjes uit drogen steen daargesteld en ten dienste van de kudden der Indianen. Men wordt treurig gestemd bij den aanblik van deze eenzame oorden, waar de witachtige zandgrond nauwelijk nu en dan door een somber groen plekje wordt afgewisseld. De natuur schijnt hare kracht te hebben verloren, want leven of beweging wordt hier niet waargenomen: de kondor stijgt er

niet met statige vlucht in het luchtruim, alle vogelen schijnen deze doodsche oorden verlaten te hebben, geen herder ziet men er zijne kudde hoeden, alleen wordt deze nare stilte nu en dan onderbroken door den zwaren tred der beladen muilezels, welker stappen door verschillende echo's worden herhaald. Deze treurige eenvormigheid van den bodem schijnt zich in het luchtruim te weerkaatsen, geen enkel voorbijdrijvend wolkje werpt eenige schaduw op het aardrijk, maar een donkerblauwe hemel, die door geene andere kleur wordt afgewisseld, strekt zich over den verwijderdsten gezichteinder uit. Ik had eenige tochtgenooten bij mij, doch overigens vertoonde zich geen enkel levend wezen voor mijne oogen; men kan onmogelijk beschrijven welk een onaangenaam gevoel zich van ons meester maakte op die onafzienbare vlakten der nieuwe wereld, waar men geheele dagen als het ware afgesloten is van het menschdom, geheel alleen ronddoolt op onmetelijke vlakten, of wel dichte bosschen en woeste bergstreken moet doortrekken.... Weldra stapte ik over den witten en van groeikracht verstoken trachietgrond en bevond mij op de oevers van den Rio-Mauro, den grootsten stroom van de geheele bergketen. Wonderlijk is het dat men hier te midden van deze effene vlakten op eens eene uitgestrekte kloof aantreft, die gewis eenige honderde meters diep is en op welker bodem de rivier als in een afgrond statig voortstroomt. De oeverkanten hebben eene loodrechte richting en vormen twee stevige muren. Op het eerste gezicht vraagt men zich zelven af, hoe men de bedding der rivier zal kunnen bereiken, doch spoedig wordt het vraagstuk opgelost, daar de gids u een smal voetpad aanwijst, juist breed genoeg voor een muilezel en dat in het trachiet is uitgehouwen. Daarin kan men zich begeven om na velerlei krommingen en omwegen de bedding te naderen."

De dubbele rij der Cordilleras van Peru is in het oogloopend onderscheiden van bovengenoemde bergketen; daar heeft men aanhoudend het oog op eene groep landschappen, die in pracht en verscheidenheid wedijveren. Meermalen doet zich een overheerlijk panorama voor, als men zich bevindt op hooggelegen punten of op de kruinen van de keten, ik bedoel het Boliviaansche hoogland, dat zich zoo ver het oog reikt links en rechts uitstrekt en te midden van die oneindige opper-

vlakte niets te aanschouwen geeft dan eenige gelijkloopende heuvelrijen, die even als de baren eener kalme zee onbewegelijk daar liggen; hier en daar ziet men de wateren schitteren van het meer Titicaca, de geheimzinnige bakermat der Inca's, die zich zelven niet zeer verwaand de *zonen der zon* noemden; bij dit belangwekkend tafereel sluit zich nog aan de oostelijke tak der Cordilleras, welker scherp uitstekende pieken hare onregelmatige insnijdingen uit het midden der sombere wouden treffend doet voorkomen. De Guiana de Potosi, de Illimani met zijne twee kruinen en de Aneumani of *de door den last der jaren grijs gewordene*, zooals hij door de inboorlingen zinnebeeldig wordt geheeten, hebben den vorm van een schuinschen, afgeknotten kegel. Het zijn de drie reuzen van het Amerikaansch gebergte, welker sneeuwtoppen zich op den donkerblauwen hemel afteekenen en het schoonste gezicht opleveren.

De keten die zich het dichtst bij den zeekant uitbreidt en de westelijke Cordillera wordt genoemd, is wel is waar niet zoo verheven, maar loopt regelmatiger voort dan de vorige. De eigenlijke Cordillera der Andes, heeft weer hoogere kruinen en talrijker kloven. Door de menigvuldige openingen dezer keten, die door de oude Peruvianen Rilisuyo of sneeuwgordel werd geheeten, loopen alle groote waterstroomen, die op het gebergte hun oorsprong nemen, naar het bekken van de Amazonenrivier.

Tusschen de beide rivieren Huallaga en Ucayali ligt eene landstreek die in zijne geheele lengte met steile bergen is bezet. Over het algemeen dragen deze bergen het kenmerk van een weelderigen plantengroei, terwijl heerlijke weilanden het natuurschoon allerwegen verhoogen. De geheele groep beslaat van het oosten naar het westen dertig en van het noorden naar het zuiden tachtig mijlen Eene keten, onder den naam van Cerro del Sal (zoutberg) bekend, stelt ze in gemeenschap met de kern der Andes.

In het noorden en het noordoosten van de bergstreek, die omschreven wordt door de drie rivieren Huallaga, Ucayali en de Amazone, ligt de groote vlakte, die door de aardrijkskundigen onder den naam van Pampas del Sacramento wordt aangeduid, dit gedeelte van Peru is nog weinig onderzocht, alleen is bekend dat deze vlakte ongemeen vruchtbaar en met onafzienbare wouden bedekt is.

Er zijn weinige landen op de aarde, waar de wateren ongelijker verdeeld zijn dan in Peru. In de geheele landstreek tusschen de westelijke Cordillera en den Stillen Oceaan, zijn de rivieren uiterst zeldzaam en bijna alle onbevaarbaar. Ten oosten van de Cordilleras der Andes, zijn er groote waterstroomen in overvloed, die door talrijke nevenrivieren worden gevoed, gezamenlijk hunnen loop over de geheele streek uitbreiden en de verschillende punten des lands door hun waternet in verbinding brengen. Voornamelijk onderscheiden zich de Lauricocha, de reeds genoemde Huallaga en de Apurimac, die de Ynabari, de Mantaro, de Perena en de Pachitea opnemen. De Apurimac en al zijne nevenrivieren vormen gezamenlijk den Grooten-Para of ook wel Ucayali geheeten. Deze stroomt door onmetelijke vlakten en diepe wouden, die zijn statigen loop met hunne eeuwenoude stammen omgeven.

De Huallaga integendeel stort zich met oorverdoovend geruisch tusschen rotsen, welker watervallen hem voor een groot gedeelte onbevaarbaar maken. Doch eenmaal in de vlakten getreden, is hij grootsch en stil, en zijne boorden hebben dan iets schilderachtigs. In alle richtingen bewegen zich ontelbare vaartuigen, die beladen zijn met de voortbrengselen der verschillende gedeelten des lands en een levendigen ruilhandel doen geboren worden. Bovendien rekent men nog onder de rivieren van Peru de Madeïra in het oosten, de Marmora en de Santa-Magdalena in het zuidoosten, de Farigia en den Rio-Pilcomayo in het zuiden.

Al deze groote waterwegen, die een gemeenschappelijk net vormen, dat op geene plaats ter aarde zijne wederga vindt, hebben aanleiding gegeven tot het vormen van een plan, overeenkomende met de doorsteking van de landengte van Panama en dat, indien het verwezenlijkt werd, den bloei van Peru bijzonder zoude doen toenemen: ik heb het oog op de verbinding der beide Wereldzeeën, waardoor het mogelijk werd van den Atlantischen in den Stillen Oceaan te komen, zonder genoodzaakt te zijn de kaap Hoorn om te zeilen. Dit plan is zeer wel mogelijk. Inderdaad zegt von Humboldt, onder den tienden graad zuiderbreedte, twee of drie dagreizen van Lima, heeft men de boorden van den Huallaga, waardoor men zich naar de kusten van den Grooten-Para in Brazilië kan begeven, zonder dat men de kaap Hoorn

behoeft om te varen. De bronnen van den Rio Huanaco, die zich in den Huallaga stort, zijn vier of vijf mijlen verwijderd van den Rio Huaura, die in den Stillen Oceaan uitmondt. De Rio Xauaxa, eene nevenrivier van den Apurimac of Ucayali, neemt zijn oorsprong bij Jauli, op zeer geringen afstand van den Rio Rimac, die de stad Lima doorloopt. De hoogte van den Peruviaanschen Cordillera en de aard van den grond maken het daarstellen van een kanaal onmogelijk, doch het aanleggen van een gemakkelijken weg, van Peru's hoofdstad tot aan den Rio Huanaco, zou het vervoer der koopwaren naar Europa zeer gemakkelijk maken. Door middel van de groote rivieren Ucayali en Huallaga zouden de voortbrengselen van Peru binnen den tijd van vijf of zes weken naar den mond van de Amazonenrivier en naar de dichstbijgelegene kusten van Europa vervoerd worden, terwijl er tot denzelfden overtocht vier maanden noodig zijn, indien men den koers neemt langs kaap Hoorn.

Het groote onderscheid in klimaat, waaraan Peru onderhevig is, is oorzaak dat er planten gedijen van onderling zeer verschillenden aard en maakt het geschikt tot allerlei cultuur. Onder de voornaamste voortbrengselen des lands rekent men tabak, suiker, koffie, cacao, koren, anijs, vanille, kaneel, Spaansche peper, cochenille, rijst, olijven, maïs en coca, een gewas welks bessen gedroogd als munt gebruikt en welks bladeren door de Indianen als tabak gekauwd worden: dit blad bevat zulk eene voedzame zelfstandigheid dat het den honger stillen en den dorst lesschen kan, vandaar dat de struik ook wel honger- en dorstboom wordt genoemd, zij die deze bladen nuttigen kunnen vele dagen buiten eenig ander voedsel doorbrengen. Lederwaren, grove katoenen en wollen stoffen worden in Peru in menigte vervaardigd, Tarma munt uit door zijne schoone mantels en dekens, terwijl men zich te Caxamarca meer algemeen toelegt op het vervaardigen van ijzerwaren. Byouteriën, goud- en zilverartikelen worden in de steden Lima, Arequipa en Cuzco verhandeld. Overigens staat Peru in handelsbetrekking met Europa, dat zijne manufacturen tegen de producten in natura inruilt. De binnenlandsche handel is niet van groot aanbelang, het natuurlijk gevolg van het gebrek aan gemeenschapswegen, dat het onderling verkeer grootelijks in den weg staat Nogtans is sints de onafhankelijk-

heid der republiek de handel langs de rivier Huallaga met de Braziliaansche bondsdistricten aan den Amazonenstroom vrij levendig, hoofdzakelijk bestaat de uitvoer daarheen in boomwol, gom, hars, sarsaparilla en was. De zeehandel strekt zich veel verder uit; naar de havens van Amerika's westkust en vooral naar Europa worden edele metalen, schors, chinchina-vellen, boomwol, kopererts, vicuña-, alpaca- en schapenwol, huiden en suiker uitgevoerd. Bovendien worden vele producten uit Ecuador en Centraal-Amerika over Peru naar Groot-Brittanje verzonden en sedert 1841 heeft de handel in guano zulk eene verbazende vlucht genomen, dat in een jaar gemiddeld meer dan 125,000 tonnen van dit artikel grootendeels naar Europa een geregelden aftrek vinden.

De suikerbouw wordt in Peru op de gebrekkigste wijze behandeld. De planter, die den ouden sleur blijft volgen, berokkent zich meermalen een aanzienlijk verlies, zonder dat hij er aan denkt de oorzaak op te sporen, omdat alle verbetering hem onmogelijk of onuitvoerbaar voorkomt. Indien echter iemand het ondernam de in Europa bekende methode toe te passen, dan zou de suikerhandel aldaar met meer voordeel kunnen gedreven worden dan in eenig ander land, omdat op de Peruviaansche kust het suikerriet zeer welig tiert, geen natuurlijken vijand heeft en niet door insecten wordt benadeeld. Spoedig schiet het op en wordt het rijp en levert suiker op, die op eenige plaatsen uitmuntend doch overal van vrij goede qualiteit is. De katoen, waarop men zich met toenemenden ijver begint toe te leggen, zal weldra een der beste producten worden van het Peruviaansche kustland, de qualiteit is goed en kan met de schoone katoenen van Fernambuco vergeleken worden. Het is een bijna ongelooflijk en een verrassend verschijnsel, dat terwijl de katoenteelt in de Vereenigde Staten, op de Antillen zoowel als in Brazilië een tijd heeft waarop ze als 't ware kwijnt, ten minste niet vooruitgaat, in Peru zulks niet het geval is. Daar heeft ze niet te lijden van regentijd of felle droogte, die op bovengenoemde plaatsen somtijds geheele oogsten doet mislukken en den planter in de noodzakelijkheid brengt opnieuw met zaaien te beginnen. Onophoudelijk kan men er den oogst doorzetten en als men goeden grond heeft, kan men na verloop van zeven of acht maanden reeds den eersten oogst binnenhalen, terwijl de planten, met het tweede jaar, ten gevolge van het dieper

wortel schieten, de heerlijkste uitkomsten geven. Aan het zachte klimaat, aan den bijna steeds evenmatigen graad van warmte, die zich tusschen 11 en 23 graden Reaumur beweegt, moet men die bovenmatige vruchtbaarheid toeschrijven. De groeikracht houdt geen oogenblik op, allerlei voortbrengselen worden op alle tijden des jaars ingezameld, de grond schijnt onuitputtelijk en onvermoeid en overal waar slechts een droppeltje water te vinden is, rijst de plant in de hoogte, die van den landbouwer slechts een weinig zorg en oplettendheid vereischt, om hem zijne uitgaven en zijne moeite honderdvoudig te vergelden.

In de bergstreken verzamelt men kina, verschillende soorten van hars en gom en eene ruime mate eenvoudige geneeskundige kruiden; ten oosten van de Cordillera, zijn onmetelijke wouden met de kostbaarste houtsoorten opgevuld. Doch Peru's eigenlijke rijkdom bestaat in mijnen; bijna overal schijnt de grond met het metaal vermengd. Het geheele Peruviaansche grondgebied is, als het ware, slechts een enkele groote mijnader, waar goud en zilver in eene hoeveelheid, die alle begrip te boven gaat, zijn vereenigd.

In de acht verschillende deelen, die op het laatst der voorgaande eeuw het onderkoninkrijk Peru uitmaakten, telde men zeventig goudmijnen, achthonderd vier en dertig zilvermijnen, twaalf loodmijnen, vier koper- en een zelfde aantal kwikmijnen. Daarbij kan men nog voegen acht en twintig goud- en vijfhonderd een en negentig zilvermijnen, waar sedert lang de ontginning niet meer werd voortgezet. De mijnen van Buenos-Ayres, van Quito en van Potosi, die mede aanzienlijken voorraad bevatten, hebben wij hier niet bij gerekend.

Omstreeks tachtig jaren geleden, zegt de heer Helms, in zijne belangrijke reis van Buenos-Ayres naar Potosi, stortte er een berg in niet verre van de stad Paz gelegen. Daar vond men toen massieve goudklompen, die weld 25 pond wogen. Later werden er door geweldige regens stukken zichtbaar gemaakt van twee oncen en daarenboven. Dezelfde statisticus is van gevoelen dat de Cordilleras aan mijnwerkers, die slechts eenigszins met kennis van zaken zijn toegerust, eene massa metalen zouden opleveren, die als ze in omloop werden gebracht, in ons handels- en nijverheidssysteem een geheelen omkeer zouden

teweegbrengen, daar gewis weldra het zilver in even groote hoeveelheid zou voorhanden zijn als het koper en het ijzer.

De mijnen van Peru zijn op verre na niet zoo gemakkelijk te ontginnen als die van Brazilië, want de voornaamste zilvermijnen, waaronder die van Potosi, van Pasco en van Chota gerekend worden, liggen op aanzienlijke hoogten en raken zelfs bijna de sneeuwlinie. Indien men er een aanvang mede wilde maken, dan zou men in de noodzakelijkheid zijn, arbeiders, levensmiddelen en vee van verre met zich te voeren en woonplaatsen die op hooglanden zijn gelegen waar het water het geheele jaar bevriest, waar boom noch plant kunnen tieren, hebben voorzeker zeer weinig aantrekkelijks. Alleen het vooruitzicht om zich groote schatten te vergaderen, zou de vrije mensch kunnen doen besluiten het liefelijke klimaat der valleien vaarwel te zeggen, om zich op den rug van Peru's Andes af te zonderen. In Mexico integendeel behoeft men voor zoovele zwarigheden niet terug te deinzen, de rijkste zilveraders, met name die van Guanaxuato, Zacatecas, Tasco en Real del Monte, zijn gelegen op middelmatige hoogten van 1700 tot 2000 meters. Daar zijn de mijnen omgeven met bebouwbare landerijen, het gewoel van steden en dorpen wordt in hunne omgeving vernomen, men heeft er niets dat de arbeider afschrikt om zijne krachten ten beste te geven, niets waardoor hij zich in het gevaar zou stellen de vrucht van zijn zwoegen met den dood te bekoopen. Prachtige bosschen verheffen zich als eene eerekroon op de omliggende toppen en alles werkt er de ontwoekering van de onderaardsche schatten in de hand. Doch met welke tegenheden men ook te strijden hebbe, welke natuurlijke nadeelen zich ook voordoen, de beheerschers van Peru zullen genoeg kostbare metalen aan den bodem kunnen onttrekken, om zich overvloedigen rijkdom te verschaffen, indien zij het ontginningswerk slechts met kracht willen doorzetten.

Ten tijde der Inca's, leverde Peru ook edelgesteenten op, hoofdzakelijk bestaande in smaragden, die op het kustland van Monta werden gevonden, doch thans zijn deze lagen geheel uitgeput. Wel verzekert men dat er in het land nog mijnen van edelgesteenten zijn, die de inboorlingen zeer goed weten liggen, doch ze wijselijk voor de Europeanen verborgen houden, opdat zij niet gedwongen zouden worden

tot werktuig te dienen, om de gretig begeerde schatten aan den bodem te ontwoekeren.

II.

Algemeen bekend is het en boven allen twijfel verheven dat wij de ontdekking van het groote zuidelijke schiereiland der nieuwe wereld te danken hebben aan den eenigen Christoffel Columbus. Reeds in het tweede jaar der zestiende eeuw had hij Europa den weg die er heenleidt gebaand, dwars door de onstuimige en onbekende baren, die ondanks haar onophoudelijk geklots en voortdurende verwisseling, het spoor van zijn schip niet vermogen uit te wisschen. Hem was de eer niet weggelegd op het vasteland duurzame factorijen te vestigen, hij vergenoegde zich met langs de kust te varen en die op te nemen. Drie jaar later landden Ogéida en Nieuessa, die van hun gouvernement volmacht ontvangen hadden, in de Golf van Darien, dicht bij de landengte die de beide Amerika's vereenigt. Het gelukte hun niet met de inboorlingen vriendschapsbetrekkingen aan te knoopen. Door gebrek aan levensmiddelen, ziekte en de vergiftigde pijlen der Indianen aanmerkelijk gedund, stapten zij te Sainte-Marie aan de Golf van Darien aan wal en leefden daar in eenen staat van regeeringloosheid en ongebondenheid, die geene macht in staat was te beteugelen; een onverzadigde gouddorst was hun hoofdgebrek en geene geweldenarijen werden ontzien, als het er op aankwam zich schatten toe te eigenen.

Omstreeks dezen tijd landde Nuñez de Balboa, die zich door zijne schitterende hoedanigheden weldra tot hun opperhoofd wist te verheffen, op hetzelfde grondgebied. Met Nuñez aan hunne spits verwijderden zij zich verre van de kust in de binnenlanden en na een even heldhaftigen als gevaarvollen tocht, waarbij stroomen noch bosschen, bergen noch wilde volksstammen hunnen onstuimigen vaart vermochten te stuiten, bereikten zij de grens van den Stillen Oceaan, van welk land Nuñez zich meester maakte in den naam der Spaansche kroon. Daar vernam hij uit den mond der kustbewoners, dat op zekeren afstand meer zuidwaarts een rijke en machtige staat bloeide, zoodat men gerust mag aannemen dat hij de eerste is geweest, die met Peru's

bestaan bekend werd. Oogenblikkelijk was nu zijn besluit genomen, hij wilde zijn naam door een heldenfeit vereeuwigen, het stond bij hem vast, dat het prachtige rijk der Inca's voor zijn zwaard zou vallen. Ten einde zich van de overwinning te verzekeren wilde hij eerst versterking gaan halen, niet twijfelende of men zou met zijn ontwerp ten hoogste ingenomen zijn, maar in dit opzicht faalde zijne berekening geheel en al. De gouverneur Pedrarias Davila, naijverig op zijne in te oogsten roem, wist hem bij het hof zwart te maken en het zoover te brengen dat Nuñez, die zich zooveel moeite had getroost en de eerste aanschouwer is geweest van de Stille Zuidzee, van weerspannigheid werd beschuldigd en in 1517 werd onthoofd.

Zijn opvolger wilde nu het beraamde plan ten uitvoer brengen, de kolonie Sainte-Marie werd naar de andere zijde van de landengte verlegd en zoo werd de eerste stap gedaan, die Peru in het bezit van Spanje zou brengen.

De verovering van dit rijk was aan drie avonturiers voorbehouden, waarvan de voornaamste, Pizarro geheeten, met onuitwischbare letteren in de geschiedenis staat aangeteekend. Pizarro was de natuurlijke zoon van een Spaansch edelman; dat zijn verstand niet wetenschappelijk gevorm of ontwikkeld was, bewijst de omstandigheid dat hij zelfs niet kende lezen, maar zijne natuurlijke vermogens stelden hem ruimschoots schade voor zijne gebrekkige opvoeding. Hij had een werkzaam deel genomen aan de kwalijk geslaagde en onvolledige expeditiën van Nuñez de Balboa, thans wilde hij zijne krachten aan hetzelfde waagstuk wijden, één denkbeeld beheerschte al zijne handelingen en al zijne bemoeiingen hadden ten doel de plannen van Nuñez tot wezenlijkheid te brengen of met andere woorden Peru aan het Spaansche gezag te onderwerpen. Tot deze onderneming had hij twee uitstekende krachten voor zich weten te winnen, Diëgo d'Almagro, een even ervaren als stoutmoedig krijgsman en Fernand de Lucques, een priester, die zich in de nieuwe wereld een aanzienlijk vermogen had verworven. De eerste was een in de nabijheid der stad Almagro aangetroffen vondeling, die zich in Amerika in menig gevecht zeer voordeelig had onderscheiden en die Pizarro zou kunnen vervangen in het opperbevel, de tweede was Pizarro in zekeren zin even onmisbaar, daar hij volgaarne de kosten der expeditie op zich nam. De weergalooze geslepenheid van Pizarro gaf hem

spoedig een merkbaar overwicht en maakte hem tot de hoofdpersoon in deze onderneming, hij was de man op wien alle tochtgenooten het oog gevestigd hielden, aan wien zij zonder eenig voorbehoud hun lot in handen stelden en te recht wordt hij dan ook als de ware veroveraar van Peru aangemerkt.

Den 14den September 1524 ging men van Panama onder zeil; over slechts een enkel schip, waarop zich twee en veertig man en vier paarden bevonden, had Pizarro het bevel. Nooit zag men grooter contrast tusschen de beschikbare hulpmiddelen en het beoogde doel, de ontoereikendheid der eersten was niet in vergelijking te brengen met het gewicht van het laatste, voegt men daarbij de zwarigheden die men het hoofd moest bieden, zoowel wat betreft de onstuimigheid der zee als het onaangename seizoen, dan kan men zich een denkbeeld vormen van den onwankelbaren moed, die het heldenhart van Pizarro moest ontvlammen. Langer dan zeventig dagen werd het schip aanhoudend door de golven heen en weer geslingerd, in het gezicht van eene onafzienbare kust, waar men niets bespeurde dan overstroomde vlakten, ondoordringbare bosschen en ongastvrije volksstammen, tegen welke men met het zwaard in de hand moest kennis maken, indien men aan land wilde stappen. Geen wonder dus dat op zulk een ellendigen tocht het gering aantal manschappen nog werd gedund. Na verloop van zes maanden werd hem door een zijner makkers, Diëgo d'Almagro eene versterking aangevoerd van zeventig man. Tevens begon men nu ook de kust van Quito in het oog te krijgen, van verre schenen de bewoners bekleed met wollen en katoenen kleedingstukken en met gouden en zilveren sieraden opgetooid. Men durfde echter geen aanval wagen tegen zulk een talrijk en machtig volk, daartoe waren de manschappen te uitgeput van vermoeienis, ontbering en gebrek; het werd dus raadzaam geoordeeld dat men zich op een eiland in de nabijheid zou schuil houden, terwijl aan Almagro de last werd opgedragen onverwijld naar Panama weder te keeren, ten einde nieuwe hulptroepen te halen. In deze verwachting werd Pizarro bitter te leur gesteld, de gouverneur liet hem in plaats van krijgsmakkers het uitdrukkelijk bevel overbrengen oogenblikkelijk naar Panama terug te keeren.

Zulk een onverwacht bevel werd door Pizarro met eene formeele

weigering beantwoord, liever zette hij zijn hoofd op het spel en koos evenals Cortez bij de verovering van Mexico had gedaan tusschen de twee uitersten — overwinnen of sterven — liever dan van zulk eene aanlokkende verovering af te zien. Het blinde geluk schijnt zulke vermetele waagstukken gaarne te zien en gewoonlijk worden ze met goeden uitslag bekroond als de onversaagdheid met eene ongewone scherpzinnigheid gepaard gaat.

In deze hachelijke omstandigheid verlieten hem al zijne tochtgenooten ten einde naar Panama weder te keeren; slechts dertien soldaten — dertien helden zooals hij — stonden pal en verlieten hunnen aanvoerder niet. Met deze stoutmoedige makkers koos hij eene verblijfplaats op het eiland Gorgona, alwaar hij de door Fernand de Lucques in het geheim beloofde hulpbenden wilde afwachten. Gorgona, zooals de naam te kennen geeft, is een gevaarlijk eiland, de oevers zijn er met steile rotsen omzoomd en de bergen zijn bezet met dichte wouden, waar eene ongezonde en vochtige atmospheer alle leven met ondergang schijnt te bedreigen. Daar vertoefde Pizarro vijf maanden, ten prooi aan de grootste ontberingen en zich door de geheele wereld verlaten wanende. Eindelijk vertoonde zich aan den gezichteinder voor zijne blikken het zeil van een klein vaartuig, dat hem kwam verlossen. Dadelijk scheepte men zich in en den steven naar het zuidoosten wendende, landde men weldra op de kusten van Tumbez. Pizarro betrad thans den grond, dien hij had gezocht en Peru was ontdekt.

De aandacht van den onversaagden gelukzoeker werd oogenblikkelijk in het bijzonder getrokken door eenen tempel die met gouden bladen was omgeven en door een allerprachtigst paleis, welks toebehooren en onderdeelen alleen in fijn goud waren bewerkt. Vooralsnog niet in staat zijnde om geweld te gebruiken tegen een geheel volk en met het vooruitzicht op een spoedigen wederkeer in gunstiger omstandigheden, vergenoegde Pizarro zich met de Indianen handelsbetrekkingen aan te knoopen en een vriendschapsverbond met hen te sluiten. Hij nam eene zekere hoeveelheid stofgoud met zich alsmede vazen van hetzelfde metaal en liet drie Peruvianen bij hem aan boord, die hij bestemde om hem later tot tolk te dienen. Daarna keerde hij naar Panama weder bij den gouverneur Peter de los Rios, doch dewijl hij diens

eigenzinnigheid niet vermocht te verzetten, vatte hij het besluit op naar Europa te stevenen en in eigen persoon zijn goed recht voor zijnen vorst te gaan verdedigen.

Deze vorst was de ons Nederlanders welbekende Karel V.

De zoon van Johanna de Dwaze dweepte omstreeks dien tijd met eene soort van algemeene alleenheersching. Europa mocht niet geheel aan zijne macht onderworpen zijn, ten minste stond het onder zijnen invloed en naar zijne inzichten moest het zich vaak schikken. Nu scheen het hem toe dat ook het nieuwe halfrond naar zijn gezag haakte, dat hij er zijn schepter moest zwaaien evenals in het oude en daarbij de eerste stap was reeds gedaan, reeds kon men van zijne staten te recht zeggen, dat de zon er niet onderging. Nogtans verleende hij Pizarro geen bijstand, doch hij gaf hem de macht om de verovering op zijne kosten en op eigen risico te ondernemen, terwijl hij hem van te voren reeds den titel schonk van gouverneur en kapitein-generaal van het land dat hij ontdekt had en dat hij moest onderwerpen. Zijn gezag werd geheel onafhankelijk verklaard ten opzichte van den gouverneur van Panama. Spoedig ging Pizarro dus weer onder zeil naar Amerika, vergezeld door zijne broeders Fernand, Juan en Gonzalès, benevens een hunner vrienden François d'Alcantara, een heldhaftig jongeling, die zich om gevaren noch om den dood bekommerde, in staat om het grootste waagstuk te ondernemen en voor geene macht terug te treden. Van Panama zette men koers naar Peru in 1531, met honderd vier en veertig voetknechten en zes en dertig ruiters. Door een sterken wind voortgestuwd was Pizarro gedwongen wel vijf en twintig mijlen ten noorden van de reede van Tumbez, waar hij zich voorgesteld had te landen, het anker neer te werpen, zoodat hij op de hoogte van de baai Saint-Mathieu was gekomen. Daarop nam hij zijne koers in eene steeds zuidelijke richting, overal waar hij Peruvianen ontmoette schrik en ontsteltenis verspreidende, te vuur en te zwaard vernielende al wat hem slechts in zijn ongetemde vaart kon stuiten.

De eerste nadrukkelijke tegenstand werd hem geboden door de bewoners van het eiland Puna, dat de Golf van Guayaquil bestrijkt, langer dan een maand werd hij hier opgehouden, totdat hij ten laatste ook deze lieden onder zijne macht had gebracht; nadat nu dit eerste

struikelblok uit den weg was geruimd, vond hij gelegenheid zich op zijn gemak en in alle stilte te Tumbez te ontschepen. Juist te geschikter tijd ontving hij thans eene versterking van zestig man, dienende om de leemten, die door de vijanden in zijn klein leger waren gemaakt, wederom aan te vullen. Pizarro aan de spits zijner wapenbroeders begaf zich op marsch en bereikte weldra den mond van de Piéra, alwaar hij zonder een enkelen hinderpaal te ontmoeten de eerste grondslagen legde van de kolonie St. Michel.

III.

Omstreeks de vestiging van voornoemde kolonie werd Peru geteisterd door een burgeroorlog. Huana-Capac, de twaalfde vorst uit de dynastie der Inca's, had zijn rijk, dat door zijne veroveringen aanmerkelijk was uitgebreid, onder zijne twee zonen verdeeld. Deze beide jonge vorsten voerden tegen elkander krijg. Hunne blinde ijverzucht belette hen om acht te geven op den inval van Pizarro, die op de toekomst van hun land zulk een noodlottigen invloed zou uitoefenen. Beiden ontzagen zich zelfs niet om van deze vreemdelingen als van hulptroepen gebruik te maken, ten einde zich als het ware van de overwinning te verzekeren. Juist in deze omstandigheden zag Pizarro een geschikt en veilig middel om tot in het hart van het land door te dringen en hij besloot dus van deze gelegenheid zooveel mogelijk partij te trekken. De jongste der beide broeders, Atahualpa geheeten, had eene schitterende zege behaald op zijn ouderen broeder Huascar. Reeds had hij na de overwinning een gedeelte van zijne krijgsmacht ontbonden, toen hem het bericht van de komst van Pizarro ter oore kwam. Dadelijk werden er afgezanten naar dien vreemdeling gezonden om van hem te mogen vernemen, wat zijne bedoeling was, daar hij zoo onverwachts in het land was gedrongen. Pizarro gaf ten antwoord dat hij als vriend van wege zijnen heer was gezonden, ten einde hem de hulp aan te bieden, die hij tegen zijne vijanden mocht verlangen.

Daarop liet men hem, wel wat al te gewaagd en onvoorzichtig, de prachtige legerplaats naderen, alwaar zich de vorst ophield en alwaar de Spanjaarden eene ophooping van schatten zagen, die de be-

geerlijkheid van de Spaansche gelukzoekers niet weinig deed toenemen. Van dit oogenblik af aan, stond bij Pizarro het stoute plan vast om zich van de persoon des vorsten meester te maken en hem als gijzelaar gevangen te houden. Cortez had op gelijke wijze gehandeld in Mexico, alwaar Montezuma het slachtoffer van zijne veroveringszucht was geworden. Het was alsof de tweede verovering zich op dezelfde wijze moest toedragen als de eerste. Terwijl de Inca nog in zijne legerplaats was, deed Pizarro zijn intrede in Caxamarca, zette zich in het paleis des konings neder en wachtte hem daar binnen zijne eigene woning af. Intusschen had hij zijn klein leger de stellingen aangewezen, die moesten bezet worden, en hierin voorgelicht door zijne in Europa opgedane kennis van de versterkingskunst, valt het niet te ontkennen dat hij een aanzienlijk overwicht op den Inca bezat.

De keizer van Peru verscheen in het gezicht der Spanjaarden omstreeks vier uren des namiddags van den 16 November. Hij was aan het hoofd van eene prachtige hofstoet en werd gedragen op de schouders van zijne voornaamste gunstelingen in een gouden stoel, die in een prachtigen palankijn was bevestigd; deze laatste was met gouden bladen behangen, versierd met edelgesteenten en met veeren van de heerlijkste kleuren. Het voorhoofd van den vorst was omstrengeld met den llanta of koningskroon, die met purperkleurige wollen franjes was afgezet; in de hand hield de vorst een gouden schepter, aan welks boveneinde eene zon prijkte van hetzelfde metaal en versierd met kostbare steenen. De voorname heeren des rijks, die insgelijks in gouden draagstoelen waren gezeten, volgden hem. Troepen muzikanten en dansers in prachtige kleederen uitgedost en met schitterende veeren versierd behoorden mede tot het gevolg, terwijl de optocht gesloten werd door vijftienduizend man troepen, op welker wapenen het goud in vollen glans schitterde.

Toen de jonge keizer de Spanjaarden in het oog kreeg, zegt men, dat hij zich van zijnen zetel oprichtte en tot de hem omringende hovelingen zeide:

Deze manschappen zijn niet zeer talrijk, doch zij komen uit naam van een zeer machtig vorst, wacht u dus hen op eenigerlei wijze te hinderen.

Op hetzelfde oogenblik naderde de Dominicaner Valverde, die Pizarro uit Spanje met zich had gevoerd, den keizer, met zijn kruisbeeld in de eene hand en in de andere het Evangelie; alsof bekeeren op deze wijze van zelf gaat, stelde hij hem de voornaamste waarheden van den christelijken godsdienst voor en sloot zijne redevoering met de volgende woorden, die de geschiedenis aan de vergetelheid heeft ontrukt:

»De opperpriester van Rome heeft in zijne waardigheid van opvolger van den heiligen Petrus, alle landen der nieuwe wereld geschonken aan christen vorsten, onder voorwaarde dat zij werk zouden maken van de bekeering der bewoners. Dewijl Peru diensvolgens mijnen heer en meester, keizer Karel V is ten deel gevallen, zoo zendt hij zijnen gouverneur Pizarro om hem in deze streken te vertegenwoordigen en om u zijnen wil bekend te maken, die ook de wil is van God zelven. Indien gij het gezag des pausen erkent, dan zal de christenvorst, die ons zendt uwe staten in bescherming nemen en u de opperste macht in handen laten; doch indien gij durft wederstand bieden, indien gij zoo onvoorzichtig zijt om tot de wapenen uw toevlucht te nemen, dan verklaart u de gouverneur Pizarro door mijnen mond, dat hij alles te vuur en te zwaard zal vernielen om u de uitwerking te doen gevoelen van de billijkste en vreeselijkste wraakneming!"

Op verlangen van den vorst werd deze laatste zinsnede, die door den tolk niet goed was opgevat, herhaald en toen hij alles goed verstaan had, kon men niet onderscheiden of zijne verbazing, dan wel zijne verontwaardiging de overhand kreeg. Hij antwoordde nogtans met evenveel bezadigdheid en waardigheid als verstand, dat hij wettiglijk zijn rijk bezat, dat hem door zijne voorouders was nagelaten en waarop hij niet duldde dat een vreemd priester eenig recht zou uitoefenen. Wat de goden betrof, geloofde hij even gaarne aan den zijnen, die onsterfelijk was, als aan dien der christenen, die gestorven was. Vervolgens vraagde hij den prediker, uit welke bron hij al wat hij hem verteld had, toch had vernomen:

»Uit dit boek!" antwoordde Valverde, terwijl hij hem het Evangelie liet zien.

Daarop nam de Inca het in handen, bracht het aan zijn oor en geen enkel woord vernemende, zeide hij:

Uw boek spreekt toch niet, waarop hij het met minachting op den grond wierp.

Nu begon het bloed van den Dominicaan te koken, een vreeselijk dreigend gebaar tegen den vorst bewees zulks duidelijk en zich tot zijne makkers wendende, riep hij uit: »Te wapen! wreken wij ons geloof op die heidenen!"

Pizarro gaf het sein tot den strijd: het trompetgeschal deed zich hooren, het kanon bulderde, de losbranding van het geschut veroorzaakte eene algemeene ontsteltenis en verwarring: de Peruvianen zagen zich van alle kanten te gelijk omsingeld. Eenige getrouwe onderdanen verdrongen elkander om hunnen vorst, ten einde hem te verdedigen; doch Pizarro, die hem gaarne levend in handen had, had het uitsluitend op deze hoofdpersoon gemunt, hij stiet alles omver wat zich tegen hem verzette en wierp zich op den Inca. Niet bij mogelijkheid in staat om weerstand te bieden en waanzinnig van woede en vrees, loopen zij verstrooid in alle richtingen uiteen, terwijl zij alzoo hunnen vorst, hunne wapenen, bezittingen en vrouwen in handen van den overwinnaar achterlaten. De metgezellen van Pizarro verdaagden hun bekeeringsplan en hielden zich dezen eersten nacht althans onledig met plunderen, rooven en brassen.

Het geheele vorstelijk huis was in de macht van den veroveraar. Deze wilde zich ten minste grootmoedig toonen in den voorspoed; tegenover den doorluchtigen gevangene gedroeg hij zich vriendelijk en menschlievend, hij trachtte hem te troosten in zijne wederwaardigheid en gaf hem allerlei blijken van achting en toegenegenheid. Atahualpa, wien het weldra duidelijk werd dat de dorst naar rijkdommen de eenige oorzaak van zijne ongelukken was, bood een zijner waardigen losprijs aan, doch zulke grootsche beloften waren slechts in staat om de begeerlijkheid der veroveraars nog meer voedsel te geven. Pizarro zond twee zijner officiers naar Cuzco, de hoofdstad van het rijk, hun in last gevende een nauwkeurig onderzoek in te stellen, voor zooverre de schatten betrof, waarover de vorst kon beschikken. Dit onderzoek gaf een zeer gunstig resultaat, de geldmiddelen waren aanzienlijk, doch ofschoon de monarch als het ware de overwinnaars met zijne schatten wilde overladen, verkozen deze laatsten den rol van plichtvergeten rechters en van beulen.

Het wederrechtelijkste proces werd hem aangedaan en ingevolge een vonnis, dat de naam van Pizarro steeds zal onteeren en eene donkere schaduw werpt op al zijne krijgsmanstalenten, veroordeelden zij den beklagenswaardigen Inca om levend verbrand te worden. De ongelukkige vorst, misleid door de bedriegelijke beloften van Valverde, die hem met eene verzachting van straf vleide, indien hij er in toestemde om christen te worden, liet zich doopen, doch de doopsplechtigheid werd spoedig door zijnen dood gevolgd. Hij werd aan den schandpaal vastgebonden en geworgd. Hij zelf had niet lang te voren zijn broeder Huascar, zijn gevangene, ter dood doen brengen, zoódat Peru binnen korten tijd zijne beide vorsten had verloren. Thans rekende niemand zich sterk genoeg om dit rijk met eenig gevolg den Spanjaarden te betwisten. Pizarro ging onverwijld op Cuzco af, terwijl zijn luitenant Sebastiaan Ben Alcazar, zich van Quito meester maakte. Toen Pizarro voor de hoofdstad stand hield, vond hij er een nieuwen keizer, Manco, een broeder van Huascar. De inwoners der stad waagden een uitval tegen den veroveraar, doch zij werden verslagen en terwijl de Spanjaarden in triomf de keizerlijke stad binnenrukten, zocht de vorst zijn heil in de vlucht.

Weldra echter zag men Manco vrijwillig binnen het gebied zijner vijanden wederkeeren om zich in de handen der Spanjaarden over te leveren, alsof hij geen redding kon vinden dan bij hen alleen. Nu lustte het Pizarro hem ten minste de teekenen der macht, die echter door hem zelven zou worden uitgeoefend voor een oogenblik aan Manco af te staan, want in tegenwoordigheid van het geheele leger, bond hij den koninklijken llanta of kroon om zijn voorhoofd. De laatste overblijfselen van het Peruviaansche leger, die zich nog op het veld bevonden, werden weldra overwonnen en verstrooid en in het geheele rijk durfde niemand de macht van Pizarro trotseeren. Karel V, die zeer ingenomen was met den gelukkigen uitslag der onderneming, zond den gelukkigen overwinnaar den titel van markies en bevestigde hem in zijne macht. Zooveel eerbetoon van wege Spanje's vorst maakte de afgunst gaande van Pizarro's ouden bondgenoot, don Diégo d'Almagro, wien het voorkwam dat zijn vriend alleen de belooning erlangde voor de lauweren, die ook hij had helpen inoogsten; hij gaf aan zijne klachten in het openbaar lucht en bedreigde Pizarro met eenen opstand. Pizarro was

diplomaat genoeg om het gevaar dat hem boven het hoofd hing af te weren, hij wist zijn vriend te paaien met eene nieuwe onderneming, die hij geheel aan zijne zorg zou toevertrouwen, namelijk de verovering van Chili, over welk gewest hij thans als landvoogd was benoemd door Karel V (1533); mochten zijne pogingen niet met den gewenschten uitslag bekroond worden, dan was Pizarro bereid hem het bestuur over een gedeelte van Peru op te dragen.

Almagro, door zulke vleiende beloften tevreden gesteld, toog aan het hoofd van zeshonderd Spanjaarden, gelukzoekers zooals hij zelf, en vijftienduizend Indianen, waaronder de broeder des keizers en de groote priester der zon, den vijand te gemoet.

Intusschen maakte Pizarro van deze gelegenheid gebruik om zijn rijk op hechtere grondslagen te vestigen, het was hem niet voldoende een veroveraar te zijn, maar hij verlangde een nieuw rijk te stichten. Hij besloot dus den zetel van zijn bestuur te verleggen in de nabijheid van de kust en op eene plaats, die hem door hare ligging midden in het rijk, in staat stelde, om zijn gezag spoedig, op alle punten van zijn gebied te handhaven. Hij legde dus den 6 Januari 1535 in de vallei van den Rimac de eerste steen eener stad, die hij Ciudad de los Reyes, d. i. Koningsstad, later Rima en vervolgens Lima noemde. Deze werd en bleef de hoofdstad van het Peruviaansche rijk.

Eene vierkante plaats, met groote en prachtige gebouwen versierd, breede straten die elkaar rechthoekig snijden, grootsche paleizen, die door prachtige tuinen zijn gescheiden, en dit alles omgeven met een vestingwal, door vier en dertig bolwerken versterkt, ziedaar de stichting van Pizarro. Wel is waar ontbrak het haar nog aan de noodige inwoners, doch weldra zag zij stroomen gelukzoekers binnen hare muren, want Spanje was ruimschoots bedeeld met zulk soort van volk, dat op het gerucht van de rijkdommen waarvan Peru wemelde, zich oogenblikkelijk inscheepte, ten einde ze machtig te worden.

Manco, de wettige en door Peru erkende souverein, die wel zag dat de Spanjaarden onderling het niet eens waren over verschillende punten, meende dat thans het oogenblik gekomen was om van Pizarro te vorderen, dat hij hem volgens zijne belofte wederom in zijn volle gezag zou herstellen. Doch Pizarro, die zich deze belofte reeds lang uit het

hoofd had gesteld, trachtte hem binnen de citadel te lokken, alwaar hij hem gevangen hield. Korten tijd daarna werd hij door Pizarro's broeder op vrije voeten gesteld; aan het hoofd van zijne hem getrouw gebleven onderdanen rukte hij nu op den vijand los en kwam in persoon de stad Cuzco belegeren.

Doch ten gevolge van eene onverblaarbare verandering van gedachten, na met voordeel gestreden te hebben en bij den terugkeer van Almagro om tegen Pizarro te veld te trekken, toen de volslagen verdeeldheid onder de Spanjaarden, hem de hoop gaven om zich in het bezit zijner rechten te herstellen, maakte zich plotseling eene moedeloosheid van hem meester, die reeds zoo menigmaal de mannen uit zijn geslacht had getroffen; aan de zegepraal wanhopende, wilde hij ten minste zijnen onderdanen vruchtelooze inspanning sparen en ontbond zijne troepen. Hij begaf zich in vrijwillige ballingschap, zijne staatsdienaren, vrienden, vrouwen en de vorsten uit zijn geslacht om zich heen scharende, nam hij de wijk naar het Andesgebergte, bij de hoogte van Vilcapampa, om zich daar schuil te houden; korten tijd daarna werd hij vermoord door een Spanjaard, aan wien hij een gastvrij onthaal had verleend.

Tusschen Almagro en Pizarro was intusschen zulk een hevig geschil gerezen, dat zij elkander slag leverden onder de muren van Cuzco; Almagro werd overwonnen, gevonnisd en in de gevangenis gewurgd (1538). Zijn zoon, die denzelfden naam droeg wreekte zijns vaders dood, doordien hij Pizarro (1541) om het leven bracht, en werd in 1542, toen hij zich wilde opwerpen tot kapitein-generaal, onthoofd.

Op het oogenblik dat de aloude beschaving, die op de lotgevallen van Peru zulk een overwegenden invloed heeft uitgeoefend, wordt weggevaagd en voor immer verdwijnt, is het plichtmatig van den geschiedschrijver op haar een onpartijdigen blik te werpen en den lezer een vluchtig tafereel van hare vorderingen voor oogen te stellen.

IV.

De oorsprong der Peruviaansche natie verliest zich in den nacht der tijden, waarin niet eene enkele lichtvonk doorschemert om met eenige juistheid het begin van hun bestaan te onderzoeken. Tot op den

tijd van de vestiging dezer groote dynastie der Inca's, die door het zwaard van Pizarro zoo spoedig werd omvergestooten, moeten wij ons behelpen met louter gissingen en vermoedens. De Inca's zelven hebben geen geschriften nagelaten, waardoor eenig licht over hunne regeering wordt geworpen, zoodat wij, om ons er eenig denkbeeld van te vormen, verplicht zijn onzen toevlucht te zoeken bij Spaansche schrijvers, die zooals licht te begrijpen is, de geschiedenis hunner vijanden verhalen, volgens dikwijl zeer onjuiste en slecht voorgestelde overleveringen.

Als men mag afgaan op het woord van Peru's veroveraars, dan zou dit land in een staat van grove barbaarschheid verkeerd hebben tot op den tijd dat de beschaving er werd ingevoerd door de Inca's. Men trof er geene enkele staatkundige of maatschappelijke instelling aan, van zeden of wetten was geen sprake; het instinct en de teugellooze wilde hartstochten werden alleen gevolgd, zelfs het huwelijk, de grondslag van alle huiselijk geluk was hun niet bekend. Het bijgeloof verdrong er den godsdienst en het strekte in geenen deele om hunne woeste neigingen te verzachten. Te recht had men hier met Bossuet dit alles omvattende gezegde van het heidendom kunnen toepassen: »Alles werd als een God geëerd, behalve God zelf." Hunne domme eeredienst strekte zich niet alleen uit tot de sterren die boven hunne hoofden schitterden of tot de heerlijkste producten der natuur; zelfs den walgelijksten dieren werd goddelijke eer bewezen, hun droegen zij het bloed der menschelijke slachtoffers op, die vervolgens op hunne feestmalen werden voorgediend en verslonden. Daar zij eenen grond bewoonden, die er als het ware naar haakte, om de minste bebouwing met duizendvoudige opbrengst te beloonen, dwaalden zij doelloos rond op de onmetelijke uitgestrektheid, onbekend met handel of nijverheid en het ideaal van het woeste leven trachtende te bereiken. Geheele eeuwen kwijnden zij in dezen ellendigen toestand, zonder ooit aan een beter leven te denken en zelfs geen flauw denkbeeld van vooruitgang koesterende.

Eensklaps verscheen er in hun midden een menschenpaar dat met eene hoogere verstandsontwikkeling was begaafd en dat voorgaf af te stammen van de Zon, de doorluchtigste en de voornaamste hunner godheden. Deze beide menschen beproefden hun wetten te geven en hen

meer en meer geschikt te maken tot het maatschappelijk leven. De man heette *Manco-Capac* en de vrouw werd *Mama Oello* geheeten. Beiden stelden zich aan het volk voor in den naam van de zon, daarbij de verzekering gevende dat de zonnegod hen had afgevaardigd, met bevel om het menschdom aan zijn treurig bestaan te ontrukken en het een minder onzeker lot te bezorgen.

Doch, vanwaar kwamen Manco-Capac en zijne gezellin? zal menig lezer reeds bij zich zelven gedacht hebben en het zou waarlijk moeielijk zijn met eenige zekerheid een juist antwoord op deze vraag te geven. De Peruviaansche overleveringen geven hun tot geboorteplaats het meer Titicaca, zoodat zij eigenlijk zouden afstammen van de Aimuras, waaruit tevens de Peruviaansche bevolking is ontsproten. Anderen zeggen dat Manco-Capac uit de Oude Wereld of wel uit een afgelegen streek van Amerika is gekomen en ten opzichte van den tijd der verschijning van het echtpaar, neemt men over het algemeen aan, dat zulks plaats had twee en een halve eeuw voor de Spaansche overheersching. Hoe dit ook zij, met zekerheid kan men zeggen dat de meerdere beschaving van Manco-Capac en Mama Oello op de Peruvianen allergunstigst werkte. De man onderrichtte aan zijns gelijken, hoe zij het land moesten bebouwen, huizen samenstellen en metalen smeden; terwijl de vrouw het zich ten plicht rekende aan de andere vrouwen nuttige kunsten mede te deelen, die voor hare fijnere handen geschikt zijn, zij kenden dus weldra spinnen en weven. De Peruvianen werden gekleed en nadat men in de eerste behoeften had voorzien, legde Manco-Capac zich er op toe zijne eerste weldaden door duurzame instellingen te bevestigen. Als hij slechts in den naam der Zon sprak, dan kon hij er op rekenen, dat zijne bevelen stipt werden nageleefd. Hij stelde dus de verhouding tusschen onderdanen en opperhoofden vast, riep een bestuur in het leven, om kort te gaan, hij legde den grondslag van een geregelden staat.

De stad Cuzco, die door hem werd opgetrokken en die de altijd op goed geluk ronddwalende stammen om een algemeen middelpunt vereenigde, bracht het hare bij tot den duur van het eenmaal begonnen beschavingswerk. De aldus door Manco-Capac gevestigde staat werd het rijk der Inca's geheeten, een rijk dat in zijne geboorte slecht een omvang

van eenige mijlen rondom de hoofdstad besloeg, doch welks grenzen achtereenvolgens door Manco-Capac en zijne opvolgers werden uitgebreid, zoodat de Inca's ten tijde der Spaansche verovering over een machtigen staat gebied voerden.

De regeering en de maatschappelijke orde door Manco-Capac ingevoerd, berustte geheel en al op de godsdienstige overtuiging. Staatkundige en burgerlijke instellingen, geestelijkheid en wetgeving, alles ontleende zijn oorsprong aan den godsdienst en liep op godsdienst uit.

Robertson, de geleerde schrijver van eene geschiedenis van Amerika, heeft de gevolgen van dit regeeringsstelsel, dat op een onwankelbaar godsdienstig geloof is gegrond, oordeelkundig uiteengezet en gewaardeerd. Wij laten hem hier voor een oogenblik aan het woord:

»Het zonderlinge dat de regeering der Peruvianen aankleeft, is dat zij hare wetten geheel aan den godsdienst ontleent. De godsdienstige denkbeelden immers maken zeer weinig indruk op het verstand van een wilde, hunne invloed op zijne gevoelens en op zijne zeden is nauwelijks merkbaar. Onder de Mexicanen, bij wie de godsdienst geheel stelselmatig was en eene eerste plaats onder hunne openbare instellingen innam, diende hij tevens om het nationale karakter te vormen. Doch in Peru, was het geheele burgerlijke stelsel op den godsdienst gegrond. De Inca was niet alleen een wetgever, maar een door den hemel gezonden persoon. Zijne voorschriften werden niet ontvangen even als de bevelen van een overste, doch als orakels uit den mond eener godheid. Zijne familie was geheiligd en om ze afgezonderd te houden en zonder de inmenging van een minder kostbaar bloed, huwden de zonen van Manco-Capac hunne eigene zusters. Niemand mocht den troon beklimmen, indien hij niet zijn afkomst kon bewijzen van de eenige kinderen der Zon. Dit was de titel van alle afstammelingen van den Inca en zij werden door het volk beschouwd en vereerd met den eerbied, die men verschuldigd is aan wezens van een hooger en meer bevoorrecht geslacht. Men meende dat zij onder de onmiddellijke bescherming stonden van de godheid, die hun het aanzijn had geschonken en dat alle wilsbeschikkingen van den Inca, uitgingen van zijnen vader, de Zon. Deze invloed van den godsdienst had op de regeering twee bijzonder

gelukkige gevolgen: het gezag van den Inca was daardoor volstrekt en onbeperkt. Zoodra de besluiten van een vorst als de geboden der Godheid worden beschouwd, dan is men niet alleen een oproerling, doch tevens een goddelooze, indien men zich er tegen durft verzetten. Gehoorzaamheid is dus een godsdienstplicht en daar het een heiligschennis zou zijn het bestuur van een vorst, die door de godheid zelve wordt ingegeven, te laken en eene verwaande stoutheid om hem met zijnen raad in te lichten, zoo blijft er niets over, dan zich blindelings aan zijne wetten te onderwerpen. Van dien aard moet noodwendig elk bestuur zijn, dat op den grondslag van eene verstandhouding met den hemel is gevestigd. Vandaar dan ook de gehoorzaamheid der Peruvianen jegens hunne vorsten; hunne machtigste en aanzienlijkste onderdanen beschouwden hen als wezens van eene hoogere natuur; werden zij in hunne tegenwoordigheid toegelaten dan vertoonden zij zich steeds met een last, dien zij op hunne schouders torschten, als een zinnebeeld hunner dienstvaardigheid en eene volkomen toewijding aan al wat de Inca slechts zou kunnen verlangen. De monarch behoefde nimmer tot dwangmiddelen zijne toevlucht te nemen, als hij zijne bevelen wilde opgevolgd zien. Elk officier die met de uitvoering belast werd, was het voorwerp van den algemeenen eerbied des volks, en volgens een oordeelkundig waarnemer van de zeden der Peruvianen, kon hij gerust het land van het eene uiteinde tot het andere doortrekken, zonder den minsten tegenstand te ontmoeten. Hij had slechts een franje van den *borla*, een koninklijk versiersel van den Inca, te vertoonen, waardoor hij heer en meester werd van het leven en het vermogen van alle burgers. Als een tweede gevolg van dit innig verband van den godsdienst met het bestuur moet men beschouwen de doodstraf, die gevorderd werd voor alle misdaden zonder uitzondering. Deze laatsten werden niet gehouden voor ongehoorzaamheid aan menschelijke wetten, maar voor beleedigingen, die der Godheid waren aangedaan. De geringste afwijkingen en de snoodste misdaden haalden boven het hoofd van den schuldige dezelfde wraak en konden slechts door zijn bloed worden uitgewischt. De straf volgde onvermijdelijk op den misslag, omdat eene beleediging tegen den hemel in geen geval vergeven kon worden. Onder reeds diepgezonken en bedorven natiën, doen zulke strenge grond-

regels het aantal misdaden eer toenemen dan verminderen, want de menschen geven zich aan woede en wanhoop over en slaan geen acht op de straf, doch de Peruvianen, met hunne eenvoudige zeden en hunne blinde lichtgeloovigheid, waren steeds zoo beducht voor straf dat het aantal misdaden buitengemeen klein was. Hunne eerbied voor verlichte vorsten, die bestuurd werden door de godheid, welke zij aanbaden, hield hen staande in hunnen plicht en de vrees voor eene straf, die zij gewoon waren als eene kastijding des hemels te beschouwen, was oorzaak dat zij zich niet durfden verstouten eene schrede buiten de gedragslijn te gaan, die hun door de overheden was afgebakend.

De gevolgen van zulk een bestuur had Manco-Capac vooruit berekend en dit pleit vooral voor zijne meerdere ontwikkeling. Nu hij slechts kon bouwen op de lichtgeloovigheid der natie, viel het hem niet moeielijk haar gemakkelijk zijn gezag te doen eerbiedigen, hij had het heft in handen om haar naar willekeur te vormen, zoodat zij zich ook zonder moeite naar het bestuur van het goddelijk recht liet leiden. Zijne alleenheerschappij werd ten minste gerechtvaardigd door het doel dat hij voor had en door de goede gevolgen, die zij weldra allerwegen vertoonde. De zeden der Peruvianen werden verzacht en hunne eeredienst verfijnd en veredeld. Manco-Capac wist hen een afschuw in te boezemen van de bloedige offeranden die ter eere van afzichtelijke wezens werden ontstoken, geene andere goden dan de sterren werden door hem erkend en aan den glanzenden, prachtvollen zonnegod mochten niets dan bloemen en vruchten ten offer worden gebracht. Overigens wilde de eerste Inca zich ten minste even edelmoedig en weldadig toonen als die Zon, waarvan hij beweerde af te stammen, zoodat hij zich slechts door zijne gunsten deed kennen en hen met goedheden overlaadde. Hij mocht zich dan ook vleien weldra aller harten gewonnen te hebben ; nooit heeft een vorst zulk een gelukkigen en krachtigen invloed uitgeoefend.

Zijn gedrag in den oorlog verdient niet minder onze lofuiting. In plaats van zijn volk met wapenen te omgorden, alleen met het doel om te rooven, te plunderen en te vernielen, scheen hij zijne vijanden slechts te bestrijden om ze te onderwijzen en te verlichten. Dank zij zijne zorgen, was het de Peruvianen voortaan niet te doen om hunne gevangenen te vermoorden en te verslinden, maar zij behandelden hen op lief-

derijke, menschlievende wijze en stelden alle pogingen in het werk om hen tot hunne gevoelens over te halen, waartoe zij van geen ander wapen gebruik maakten dan van hunne overredingskracht.

Zij geloofden aan het bestaan van een opperwezen, dat zij vereerden onder den naam van *Patchacamac.* Deze naam wil zooveel zeggen als »hij die de wereld bezielt" en deze naam alleen stond bij hen in zoo hooge eer als bij de Joden die van Jehova. Indien zij er niet buiten konden hem uit te spreken, dan deden zij het met vele uiterlijke teekenen van eerbied en onderwerping, hunne schouders trokken zij bijeen, bogen het hoofd en hieven hunne oogen hemelwaarts, vervolgens richtten zij hunne blikken plotseling naar den grond, brachten hunne opene handen op den rechterschouder en kusten in het luchtruim.

Deze zoogenaamde Patchacamac had niet alleen het leven aan het heelal medegedeeld, hij onderhield het ook; nogtans wijdden zij hem geene offeranden toe en bewezen hem geen eeredienst, om de zonderlinge reden dat zij hem niet zagen. Zij vergenoegden zich met hem in hun hart te aanbidden als den onbekenden god.

Evenals bijna alle volkeren, hechtten zij ook geloof aan den boozen geest, dien zij met den naam van *Cupey* bestempelden en als zij dien naam op de lippen brachten, dan spuwden zij op den grond ten teeken van minachting en afschuw. Niet alleen geloofden zij aan de onsterfelijkheid der ziel, doch het leerstuk der verrijzenis werd ook door hen gehuldigd. Het woord, dat zij bezigden om een van den dood verrezen lichaam aan te duiden, was *alpacamasca* en wilde niets anders zeggen dan bezielde aarde. Daar zij er bijzonder op gesteld waren om ten tijde van die verrijzenis in volkomen toestand te verschijnen, bewaarden zij zeer zorgvuldig het haar dat van hun hoofd viel en de snippers, die zij van hunne nagels afbeten. Wat het toekomend leven betreft, verdeelden zij dat in drie onderscheidene rangen, die vrij wel overeenkwamen met den hemel, het vagevuur en de hel der Katholieken. Evenals de christenen, waren zij wel eenigszins in het nauw gebracht, als het er op aankwam, de vreugde der gelukzalige eeuwigheid af te schilderen en om er rekenschap van te geven, behielpen zij zich met eene geestverrukkende doch nietsbeteekenende bespiegeling."

Hunne eenige godsvereering bewezen zij aan den zichtbaren zonne-

god, zij aanbaden hem in prachtige tempels en vierden te zijner eer feesten, welker luister alle beschrijving te boven gaat. De heerlijkste van die tempels stond in de stad Cuzco, ter plaatse waar thans een Dominicaner klooster prijkt. De vier muren van dezen tempel, zegt de geschiedschrijver Garcilasso de la Vega, waren met gouden platen bekleed; op het hoogaltaar, dat naar het Oosten was gekeerd, zag men de zon eveneens van goud, vervaardigd uit eene plaat van dubbele dikte en uit één stuk bewerkt, zij stelde voor een rond gelaat dat door stralen was omringd en besloeg de geheele breedte der kerk. Toen de Spanjaarden onder elkander den buit verdeelden, welken zij te Cuzco hadden gemaakt, kwam deze ontzaglijke goudmassa in handen van een edelman, die als een hartstochtelijk speler bekend stond en die, nu hij in het bezit was van een aanzienlijken rijkdom, zich zoover door zijne drift liet medeslepen, dat hij in denzelfden nacht zijn pas verworven vermogen geheel en al verloor. Zijne zon zag het licht van het werkelijk hemellichaam niet opkomen. Aan weerszijden van het altaar stonden de gebalsemde lichamen der Inca's, naar familie-orde gerangschikt en op gouden troonen gezeten. Bij den eersten oogopslag meende men levende wezens te zien, zoo zorgvuldig waren zij gebalsemd. Allen waren met het aangezicht naar den ingang des tempels gekeerd. Een enkele, die in de hoogste eer stond, Huayna Capac, zoo beroemd om zijne uitstekende hoedanigheden, genoot het voorrecht zijne oogen te mogen vestigen op het met stralen omkransde beeld der Zon. De tempel had vele met goud beslagen deuren, de hoofddeur was aan de noordzijde, terwijl om de muren een gouden belegsel in den vorm van guirlandes was aangebracht. Naast den tempel stond een klooster met vier ingangen, die insgelijks met goud waren bezet en om het klooster waren vijf paviljoenen opgericht met pyramidevormige daken: het eene was toegewijd aan de maan, de vrouw der zon, en de deuren en binnenwanden waren met zilveren platen beslagen, terwijl een vrouwegezicht, mede van zilver vervaardigd, den Peruviaanschen Phoebus moest voorstellen. Ter linker en rechterzijde van deze godheid zag men de lichamen der overledene koninginnen, waarvan eene enkele, Mama-Oello, de moeder van Huayna-Capac, eveneens als haar doorluchtige zoon, het voorrecht genoot met haar gelaat naar het altaar te zijn gericht. Het

tweede paviljoen was toegewijd aan de sterren, onder welke men vooral degenen vereerden, die overeenkomen met onze Venus en onze Pleiaden. In de Peruviaansche cosmogenie werden de sterren beschouwd als de volgelingen der maan. Het derde paviljoen was toegewijd aan de stormen, den bliksem en het weerlicht. De Peruvianen hadden dezen tempel bijzonder fraai versierd, ongetwijfeld met het oogmerk om de geesten, die deze luchtverschijnsels bestuurden ten hunnen gunste te stemmen. Goud was met kwistige hand in de verschillende deelen aangebracht. De regenboog, welken de priesters als een onmiddellijk uitvloeisel van de zon voorstelden, werd in het vierde paviljoen vereerd en het vijfde paviljoen was bestemd voor de priesters, die aan den tempeldienst waren verbonden. Hoe grootsch en rijk alle voornoemde gebouwen ook waren ingericht, hun uiterlijk vertoonde een zonderling contrast met al hunnen inwendigen, verblindenden glans, want deze kostbare, schitterende pracht werd slechts tegen regen, storm of wind beschut door eenvoudige rieten daken. De Peruvianen waren niet bekend met leien en pannen en geen hunner was het in de gedachte gekomen, het metaal voor dit doel aan te wenden.

De zonnetempel was omgeven met lusthoven die beplant waren met kunstboomen, welker bladeren en bloemen naar de schoonste natuurlijke vormen getroffen, van goud of zilver waren vervaardigd. Niet alleen in de stad Cuzco waren door de Peruvianen zulke prachtige tempels opgericht, in alle voorname steden trof men deze monumenten aan. Vooral mogen wij niet onvermeld laten den tempel, die in het midden van het meer van Titicaca prijkte, op het eiland van denzelfden naam. Dit eiland, hetwelk den eersten Inca's tot verblijfplaats had gestrekt, werd door de geheele natie als een heiligdom vereerd. Daar bewaarde men de vermaarde gouden keten, ter lengte van 300 el, die de zoon van Manco-Capac en Mama-Oello, de deugdzame Huayna, had laten vervaardigen bij gelegenheid van het feest, dat hij voor zijne onderdanen had aangericht, toen zijn oudste zoon werd gespeend. Men gebruikte ze om eene zekere krijgsdans in volle wapenrusting uit te voeren, zooals men zulks ook in Mexico gewoon was. De Spanjaarden, die van deze keten hadden hooren spreken, koesterden, zooals men lichtelijk begrijpt een vurig verlangen om ze machtig te worden, doch de

priesters lieten ze in het meer zinken met de meeste schatten, die in den tempel werden bewaard. Ofschoon de roofzieke veroveraars den tempel verwoestten en het zestig vademen diepe meer in alle richtingen doorzochten, door middel van lichte ankers, die zij langs den bodem lieten slepen, vonden zij de gouden keten evenmin als de overige schatten. De Spanjaarden konden het meer niet laten afloopen, want het behoort tot de geheel afgesloten meren zonder zichtbare afwatering, zij moesten dus de hoop op een rijken buit geheel opgeven.

Op het voornaamste openbare feest dat in Peru werd gevierd, werd de zon onder den naam van *Rami* vereerd; dit ging met eene bijzonder plechtige statigheid gepaard. De priesters en vrome mannen bereidden zich daartoe voor door vasten en onthouding en deze voorbereiding duurde niet minder dan drie dagen, gedurende welken tijd men niets nuttigde dan ongekookte maïs en eenige ongekookte groenten. Men dronk alleen water en nergens werd er vuur gestookt. De zonnemaagden, die Peruviaansche priesteressen van Vesta, maakten des nachts een zeker deeg van tarwemeel gereed *canea* geheeten (hetwelk door de Peruvianen alleen bij deze gelegenheid werd gebruikt) en daarvan maakten zij ronde bollen, zoo groot als een appel. Ook viel haar de eer te beurt, de spijzen voor den koning en het vorstelijk huis, die op het feest genuttigd werden, te mogen bereiden. Eindelijk brak de blijde dag aan: dan begaf zich eene ontelbare menigte naar den zonnetempel, terwijl de vorst den stoet opende, gevolgd door de gouverneurs der provinciën. Hunne kleederdracht ofschoon prachtig, kenmerkte zich somtijds door een barbaarschen smaak. Sommigen droegen opperkleederen, die rijkelijk met goud en zilver waren omhangen, anderen daarentegen versierden zich met de huid van een jaguar, een Amerikaanschen tijger en hadden zich van zijn kop een helm laten vervaardigen. Er waren er zelfs, die de vleugels van een kondor aan hunne schouders hadden vastgehecht. Weer anderen bedekten hun gelaat met afzichtelijke mombakkesen, maakten onder het gaan allerlei vreemde gebaren en onderscheidden zich over het geheel door eene overdreven gekke houding, terwijl eene even luidruchtige als wanluidende muziek zich paarde aan deze zonderlinge feestvreugde. Alle provinciën van Chili zonden vertegenwoordigers, die zij uit de aanzienlijkste familiën kozen, om aan dit feest

deel te nemen, deze waren bekleed met de wapentuigen, waarvan zich hunne stam in den oorlog bediende, zooals bijlen, degens, lansen, pijlen en werpspiesen. Hadden zij de eene of andere roemvolle daad verricht, dan was deze in levendige kleuren op hun banier gemaald.

Zoodra de stoet het groote marktplein der stad was genaderd, hield men stil en dan wachtte iedereen, met ontbloote voeten en in eene diepe stilte, de verschijning der opkomende zon af. Zoodra de menigte haar aan den gezichteinder zag verrijzen, vielen allen eerbiedig op de knieën en brachten zij haar hunne hulde. Spoedig daarna zag men den Koning opstaan, houdende in zijne handen twee gouden vazen, gevuld met den volksdrank, die in die dagen in Peru veelal gebruikt werd. Een dezer beide kelken, namelijk die welke hij in zijne rechterhand hield, werd de zon aangeboden, zij werd uitgenoodigd dien te ledigen, doch dewijl de zon natuurlijk geen gevolg gaf aan het gedane verzoek, werd de inhoud van den kelk in een bak geworpen die aan den voet des vorsten was geplaatst, en die door eene met goud bekleede buis in verbinding stond, met het altaar van den tempel. Had de zon haar rechtmatig aandeel ontvangen, dan dronk de vorst eenige teugen van den drank uit den anderen kelk en gaf dien vervolgens over aan de vorsten van zijn huis. Den Caracals, die niet van vorstelijken bloede waren, werd een andere drank aangeboden, die te dien einde door de zonnemaagden voor hen was bereid.

Na deze eerste plechtigheid begaf zich de stoet naar den grooten tempel, waar de vorsten en heeren de kelken, waaruit zij gedronken hadden, in handen stelden van de priesters, daarbij voegende eenige geldstukken en uit goud en zilver vervaardigde namaaksels van dieren. Nu namen de offeranden weldra een aanvang; men offerde een zeker aantal lammeren en schapen ter eere van de godheid. Onder de menigte dieren werd een zwart lam gekozen, dat levend werd opengesneden om uit zijne nog dampende ingewanden de besluiten van het noodlot te lezen. Al de andere dieren werden op de gebruikelijke wijze gedood, van hunne huid ontdaan en vervolgens werden hun bloed en hun hart aan de zon opgeofferd. Het overige werd tot asch verbrand, door middel van een vuur, dat met behulp van eene lens door de stralen der zon zelven werd ontstoken. Gebeurde het op den feestdag, dat de zon door

wolken was beneveld, dan maakte men vuur door twee stukken hout sterk tegen elkaar te wrijven. De feesten van dien dag werden besloten met feestmaaltijden, waarbij de gasten zich gewoonlijk overgaven aan verregaande overdadigheid in eten en drinken. De acht volgende dagen werden niet minder in vroolijkheid en gejubel doorgebracht, dan hadden er allerlei openbare vermakelijkheden plaats, waarbij muziek en dans eene niet onbeduidende rol speelden.

Een feest van geheel anderen aard als het voorgaande verdient toch niet minder onze opmerking, het stond bij de Peruanen onder den naam van Citu bekend. Hoofdzakelijk had het ten doel alle geeselen, die eene natie kunnen treffen en in het bijzonder de ziekten van boven hunne hoofden af te weren. Tot dit feest bereidde men zich voor door eene vasten van vier en twintig uren en in den nacht die den feestdag voorafging, maakte men van een zeker deeg, caneu geheeten, broodjes van denzelfden vorm als die der zonnemaagden, waarvan wij reeds melding hebben gemaakt; doch thans vermengde men het deeg met het bloed van kleine jongens, dat men erlangde, hetzij door middel van eene aderlating tusschen de beide wenksbrauwen, of wel door eene neusbloeding te veroorzaken. Op den dag van het feest zelven en reeds voor de zon aan de kimmen was verrezen, zorgde iedereen zich bijzonder goed te reinigen, alle lichaamsdeelen werden met uitnemende zorg gewasschen, terwijl hoofd, aangezicht, maag, schouders, armen en dijen met dit brood werden bestreken. Zij meenden op deze wijze hun lichaam van alle onreinheden te zuiveren; ook de deur van het huis werd er mede besmeerd en zelfs liet men er een stukje van dit brood aankleven, opdat iedereen zich met eigen oogen kon overtuigen van de zuivering, die er had plaats gehad.

Iedereen zorgde op deze wijze voor zich en de zijnen, het spreekt dus van zelf, dat de hoogepriester in den Zonnetempel denzelfden dienst verrichtte.

In de vertrekken van het paleis nam het geheele vorstelijke huis aan de plechtigheid deel. Zoodra de vasten was geëindigd, liep een der Inca's uit het paleis door de straten der stad en gaf zich aan allen uit voor den bode der zon. Hij droeg een lang kleed, dat opgeslagen was en om zijn midden vastgehecht, in zijne hand hield hij de met

veelkleurige veders en gouden ringen versierde lans, die steeds tot standaard in den oorlog diende. Weldra ontmoette hij op de marktplaats der hoofdstad vier andere Inca's die even als hij gekleed en gewapend waren, dan raakte hij met zijne lans de spits van de hunne aan en gaf hun namens de zon het bevel om alle plagen, kwalen en ziekten te verjagen. Daarop begaven deze boden zich op weg in verschillende richtingen, terwijl de stadsbewoners die hen zagen voorbijgaan aan hunne deuren gingen staan en een verschrikkelijk gehuil deden hooren, tevens schudden zij dan hunne kleederen steeds uit, alsof zij er het ongeluk wilden uitschudden, dat de herauten dan met zich konden medenemen. Als deze eenmaal geheel buiten de stad waren gekomen, traden hen op vooraf aangewezen plaatsen andere Inca's te gemoet, aan wie zij de bevelen gaven, die zij zelven hadden ontvangen. Aldus kwamen er eene menigte vorsten op de been, die elkaar met dezelfde zending belastten, totdat een zekere afstand was bereikt. Dan plantten zij allen hunne lans in den grond, in de volle overtuiging dat geen onheil of ramp deze grens zou durven overschrijden. Des nachts werd het feest met geestdrift voortgezet, alle Peruvianen liepen dan door de stad hunner inwoning met brandende fakkels, die zij zeer kunstig uit stroo hadden gevlochten. Deze nachtelijke vuren hadden eigenlijk ten doel de onheilen die men des morgens met het zwaard in de hand had gebannen, nog verder te verjagen. Al wat van de fakkel overbleef, werd in de rivier geworpen, en men was er steeds op bedacht eene fakkel niet geheel door de vlammen te laten verteren.

De zonnemaagden van Peru waren ten getale van vijftienhonderd en zij behoorden allen tot het geslacht der Inca's. Zij hadden zich aan den dienst der zon gewijd, bovendien was aan haar evenals aan de Vestaalsche priesteressen der Romeinen de zorg opgedragen om het heilige vuur te bewaken en te onderhouden. Zij woonden in een klooster, waarin zij aan strenge wetten waren verbonden en waar zij slechts een enkel mannelijk wezen zagen, namelijk den Keizer. Hare geloften, zijnde de eerste en voornaamste die van kuischheid, waren onherroepelijk, en zoo onverbiddelijk streng werd de orde gehandhaafd, dat zij die deze heilige verbintenis durfden schenden, niet alleen met hare medeplichtigen werden ter dood gebracht, doch zelfs hunne ouders

moesten hetzelfde lot ondergaan, en de stad waar zij het eerste levenslicht hadden aanschouwd werd tot den grond toe geslecht. Deze priesteressen der zon hadden tot hunnen dienst jonge meisjes, die tot de aanzienlijkste familiën des lands behoorden, al hare benoodigdheden waren van fijn goud. In het overige gedeelte des rijks had men eene groote menigte andere kloosters, waarin men alle jonge dochters aannam die zich aanboden, tenzij zij slechts schoon van uiterlijk waren. Deze waren niet aan den dienst der zon gewijd, doch zij stonden in den dienst des Keizers.

Alle Peruvianen waren niet dermate aan den zonnedienst gehecht, dat zij alle andere afgoderij uit hun midden hadden geweerd. Toen de Spaansche priesters het land doortrokken, vonden zij een zeker aantal tempels, die toegewijd waren aan een god, met name Ataguju, volgens de Peruanen de Schepper van al het bestaande. De heiligdommen van Ataguju waren groote binnenplaatsen, met hooge muren omringd; in het midden van deze plaatsen groef men eene gracht en in deze gracht werden verscheidene masten geplant. Wilde men eene offerande opdragen, dan klom men in die mast en zoodra men den top had bereikt, dan slachtofferde men een konijn of wel een schaap. Het vleesch werd door de offeraars en hunne medehelpers genuttigd, terwijl men dien gemakkelijk te bevredigen god de beenderen en de huid opofferde. Alleen moest men er op bedacht zijn op den dag der offerande goeden eetlust te hebben, want het was niet geoorloofd van het vleesch der slachtoffers iets mede te nemen of iets over te laten; vandaar dat groote eters gerust een schaap durfden offeren, anderen waagden zich daar niet aan, maar brachten een konijn ten offer. De feesten die de Peruvianen in die tempels vierden, duurden vijf dagen en gedurende dezen tijd was de hoofdzaak goed te eten en nog beter te drinken, aan welke voorwaarden dan ook in geenen deele werd te kort gedaan.

Bijna alle volkeren verkeerden in het denkbeeld dat de rook, welke hemelwaarts steeg, de reukzenuwen der godheden bijzonder aangenaam moest streelen. In de landen waar men geen wierook brandde, gebruikt men eene andere zelfstandigheid. Zoo voldeden de aanhangers van Ataguju aan den eisch, door middel van den rook der coca, die kostbare en voedzame plant, waarvan wij reeds melding hebben gemaakt,

en die inderdaad als een der merkwaardigste natuurproducten van Peru mag worden beschouwd.

Het getal godheden der Peruvianen is nog niet uitgeput, zij hadden behalve de genoemde nog meer afgoden: vooral speelden hierin de in steen uitgehouwen beelden eene voorname rol. Sommigen waren ook uit hout vervaardigd. Voor deze onbezielde voorwerpen maakten zij groote, zeer goed bewerkte kussens waarop zij ze lieten plaatsen. Deze kussens waren rijk versierd en met de schitterendste kleuren beschilderd, als zij moesten dienen voor de voornaamste goden; de goden van lageren rang konden met eenvoudiger versierselen volstaan. De afgod werd op zulk een kussen geplaatst in een mand, die uit blanke teenen was gevlochten, ter lengte van vijf palm en die aan het eene einde ruimer was, dan aan het andere. Zoodra de afgod zijne plaats had ingenomen, dan overdekten zij hem met een wollen onderkleed en vervolgens kleedden zij hem aan als een groot heer, met een gewaad, dat geweven was uit de fijnste wol van de schapen des lands. Het geheel werd met een gewaad overtrokken, rijkelijk bezet met diamanten en met gouden haken vastgemaakt. Zij zetten hem een vederbos op het hoofd, en plaatsten naast den afgod vazen met gegisten drank, uit maïs of andere vruchten, alsmede palmen en varenkruiden. Somtijds gaven zij hem ook wel zilveren of koperen helmen, schilden en eene menigte andere kleine snuisterijen, die bij wijze van offeranden voor hem werden nedergelegd. Priesters die in de kunst van buikspreken volkomen ervaren waren, lieten deze godheden orakels verkondigen, die door de ongekunstelde lichtgeloovigheid der menigte eerbiedig werden aangehoord. Overigens had men godheden, die slechts in de eene of andere landstreek werden vereerd. Allen hadden priesters en dienaren en allen ontvingen geschenken, hetzij van de aanzienlijken of van het volk. Hieruit ziet men dus, dat de Zon al was zij de voornaamste godheid van Peru, op verre na niet alleen stond.

De huwelijken der Peruvianen werden niet zooals bij andere volkeren opgeluisterd door vroolijkheid en gejubel; integendeel bij deze omstandigheid ging men zoo eenvoudig mogelijk te werk. Alle jaren op een zeker tijdstip deed de vorst alle jongelieden uit zijn geslacht, die hun vijf en twintigste jaar hadden bereikt, en alle jonge dochters

die achttien jaar oud waren, bijeenkomen. Deze werden dan bij paren gerangschikt. De Keizer riep hen af bij hunne namen, vervolgens legde hij de hand der jonge dochters in die der jongelieden, ontving van beiden den eed van huwelijkstrouw, waarna hij hen voor gehuwd verklaarde en hen naar hunne familiën terugzond. Dan begaven zij zich naar den vader van den jongeling, die de bruilofstmalen, welke op drie achtereenvolgende dagen plaats hadden, moest bekostigen. Den dag na deze echtvereeniging van vorsten en vorstinnen, huwden de openbare ambtenaren in elke wijk, de inwoners der stad, die in de termen vielen. Zooveel mogelijk deden zij hun best om buurlieden en zelfs bloedverwanten bijeen te brengen. Van het eene district werden er geen aan het andere district uitgehuwelijkt, noch van de eene provincie aan de andere, integendeel iedereen bleef binnen de omgeving zijner woonplaatsen; wanneer de vrouw eenmaal was getrouwd, kwam zij niet meer buiten haar huis, alwaar zij zich bezig hield met de zorg voor het huishouden en de opvoeding der kinderen.

Het voornaamste huiselijk feest had plaats bij gelegenheid van het spenen der kinderen en de feestvreugde bereikte haar toppunt, als deze plechtigheid werd gehouden bij den eerstgeborene van het mannelijk geslacht. Dit spenen geschiedde niet voordat de zuigeling twee jaar oud was, dan werd zijn haar, dat tot dusverre nog nooit was gekort, geheel afgesneden, waarna men het kind eenen naam gaf en ieder der genoodigden het een geschenk aanbood. Overigens was het de gewoonte de kinderen ferm op te voeden, hen de ongemakken en onaangenaamheden des levens te leeren verdragen, ze niet door eene zwakke toegevendheid te bederven en hen voor alle weekheid, verwijdheid en gemakzucht te behoeden.

De overledenen werden in eene zittende houding begraven in spelonken van gedroogden steen, of binnen een stevig gemetselden kelder, somtijds hielden eene vereeniging van personen er eene gemeenschappelijke begraafplaats op na, ingedeeld in verschillende familiegrafkelders, die even als verschillende verdiepingen zijn aangelegd, en die men tegenwoordig nog wel aantreft in sommige Italiaansche steden, zooals te Brescia. Het gebeurde ook wel dat men den overledene nederlegde in een onderaardschen gang, die aan zijn huis was verbonden, dan

trachtte men het lijk door verschillende toebereidselen spoedig te laten uitdrogen, en het de gedaante van een mummie te doen aannemen. Sommige stammen gaven aan hunne grafsteden den vorm eener pyramide en legden ze aan op de kruinen der bergen, steeds zorg dragende aan de oostzijde eene kleine opening te laten, opdat de dooden zelfs in het graf zich konden verheugen, als de eerste stralen der liefelijke en weldadige zon hen beschenen. Kwam de vorst des lands te sterven, dan werd bij het begraven eene kostbare en oogverblindende pracht ten toon gespreid; de geheele natie droeg een geheel jaar rouwkleederen ter zijner nagedachtenis, talrijke optochten van een geheel volk hadden plaats, en dit alles ging gepaard met aanzienlijke offeranden van dieren, waarbij ook soms de voornaamste dienaren des vorsten en de vrouwen die hij het hartelijkste bemind had, niet werden over het hoofd gezien.

De Peruvianen waren ten tijde van de Spaansche verovering met geene letterteekens bekend, en hunne hieroglyphische teekens, waaraan men eene zekere waarde wilde hechten, waren zoo verbazend talrijk, dat men zich van dien doolhof geen begrip kan vormen. Om hunne heldendaden te vereeuwigen, hun aanwezen in eere te houden en hunne nakomelingschap iets van hen te doen weten, bedienden zij zich van *quipos* of een knoopschrift, dat inderdaad zeer moeilijk was te begrijpen, en ook in de practijk zijne eigenaardige moeilijkheden had. Men reeg namelijk onderscheidene draden van eene verschillende kleur aan een snoer en vervolgens werden er knoopen in die draden gelegd. Elke kleur bezat hare bijzondere beteekenis en wanneer men het eene of andere niet door kleuren kon uitdrukken, dan bediende men zich van knoopen. Op deze wijze werden rekeningen opgemaakt, volkslegenden opgeteekend, geschiedkundige bijzonderheden, gedenkteekenen en wetten bewaard, gesloten overeenkomsten en verdragen opgesteld enz. Wat aan de *quipos* ontbrak, omdat het daardoor niet kon worden uitgedrukt, dat werd aangevuld door mondelinge overleveringen; de bewaarders der *quipos* waren verplicht vele bijzonderheden van buiten te leeren en hunnen opvolgers daarmede bekend te maken, zoodat het voornaamste van vader op zoon overging. Bovendien legden de *amantas* of wijsgeeren zich er bijzonder op toe om de gedenkwaardigste gebeur-

tenissen in den vorm van een verhaal in te kleeden, opdat de vaders ze zouden overdragen aan hunne kinderen en de hooggeplaatste ambtenaren aan hunne onderhoorigen. Eindelijk brachtten de dichters er het hunne toe bij om toch al wat slechts aan de vergetelheid kan worden ontrukt, niet prijs te geven; hunne verzen werden geleerd om de herinnering der schitterende feiten des te beter in het geheugen te bevestigen en aan tijdgenoot en nakomeling bekend te maken. Hoe loffelijk zij allen zich ook van hunnen plicht kweten, welk eene inspanning zij zich ook hebben getroost, dat hun middel tot het overleveren der geschiedenis veel gebrekkigs aankleefde, is licht te bevroeden. Aan dit gemis aan zekere gegevens is het dan ook toe te schrijven, dat men onmogelijk de geschiedenis van het oude Peru volledig of ten minste met eene hooge mate van juistheid kan verhalen. Het aantal van de bewaarders der *quipos* stond in evenredigheid met het zielental der stad, nooit waren er minder dan vier en boven de dertig waren er nergens.

Verscheidene middelen werden door de Peruvianen gebezigd om gewichtige tijdingen of belangrijke bevelen des vorsten over te brengen. Op de voornaamste wegen hadden zij op elk kwartier afstands van elkaar halten of wachthuisjes opgericht, alwaar steeds iemand op schildwacht stond om de aankomst af te wachten van den bode met wien hij in gemeenschap stond. Somtijds droegen deze boden slechts *quipos* die zij elkander overreikten, waardoor dus eene mondelinge boodschap overbodig werd; dit had dus veel overeenkomst met de Noorweegsche boden, die de bevelen uitgaande van den Staat telkens aan hun opvolger deden toekomen, zoodat men er binnen kort kennis van droeg, tot op het verst verwijderde gedeelte des lands. De Peruvianen namen ook in zekere gevallen hun toevlucht tot groote vuren, die zij des nachts op de bergen ontstaken, voorwaar stomme doch schitterende boden, die aan de oogen te aanschouwen gaven, hetgeen het oor niet kon bereiken. Ditzelfde systeem wordt op den huidigen dag nog gevolgd door de Druzen en de Maronieten op den Libanon. Ongeveer vierduizend jaar geleden moest een hevig vuur, door de Grieken ontstoken, den volken tot sein dienen dat het vermaarde Troje tegen hunnen krijgslist niet was bestand geweest. Het eerste tooneel van een der drie treurspelen van

Aeschylus — de Orestes — begint met de alleenspraak van den nachtwaker, die op een van Sparta's torens geplaatst, met scherpen blik rondziet in afwachting van het sein dat hij reeds tien jaren verbeidde.

De Peruvianen waren geen zeevarende natie, zooals bij voorbeeld de inwoners van Fernambuco; doch hunne rivieren en de nabijzijnde zee lokten hen als 't ware uit om zich op de baren te wagen. Onversaagd durfden zij zich aan de onstuimige golven prijs geven, zelfs trotseerden zij, doch slechts op geringen afstand van de kusten, de stroomen van den oceaan. Zij holden geene boomstammen uit, zooals dit placht te geschieden bij andere woeste volksstammen, doch zij vereenigden ze in den vorm van vlotten die van voren en van achteren spits toeliepen, zij lieten ze den stroom volgen bij het afvaren der rivieren, terwijl zij ze lieten voorttrekken bij het opvaren van den stroom. Zeilen waren hun geheel en al onbekend, zij hadden ze nooit gezien voordat de Spanjaarden zich aan hunne kust hadden vertoond. Het vlot, dat uit boomstammen was vervaardigd, diende hun tot vrachtschip, doch zij bezaten ook een schip voor de vischvangst zoowel als jachtbootjes. Deze laatsten vereischten niet bijzonder veel kosten. Ze bestonden alleen uit zeeriet, terwijl hunne grootte in evenredigheid stond van het gewicht, dat zij moesten dragen. Zij waren rond van vorm en een persoon kon er in plaats nemen, deze hield in de eene hand eene pagaai, waarmede hij dit zonderlinge vaartuig stuurde, en in de andere hand een harpoen, waarmede hij zich van zijne prooi meester maakte. Zooveel eenvoudigheid, zulk eene ontoereikendheid van hulpmiddelen, die wij in alle opzichten weder opmerken, in de verdedigingswerktuigen zoowel als bij den arbeid in tijd van vrede, doen ons verbazen, tevens maken zij het ons begrijpelijk hoe licht de verovering van zulk eene natie den Spanjaard moest vallen en wij verwonderen ons dan ook niet langer over de snelle vorderingen, welke de Spanjaarden maakten bij het ten onder brengen dezer volkeren.

Nog meer dan het eentonige visschen viel de jacht in den smaak der Peruvianen. Nogtans was jagen geene aanhoudende gewoonte, slechts van tijd tot tijd, op bepaalde dagen des jaars, mochten zij zich dit genot verschaffen, daar het land zoodanig was geregeld, dat ieder kanton slechts eenmaal in de vier jaar mocht worden afgejaagd. Dan

vereenigden zich alle bewoners van den omtrek en vierden zij hunne lust den vrijen teugel in eene algemeene drijfjacht, eene onafzienbare ruimte tusschen bergen en dalen was ter hunner beschikking; als zij nu de ongelukkige vluchtelingen in een kring hadden ingesloten, dien zij onmogelijk konden overschrijden, brachten zij eerst alle schadelijke en boosaardige dieren om het leven, vervolgens de mannetjes die tot voortteling ongeschikt waren, daarna scheerden zij de vrouwtjes en lieten ze weer ongedeerd in volle vrijheid. De wol en het wildbraad werden onmiddellijk verdeeld onder de jagers, doch de fijne vacht der vicunna's (Peruviaansche schapen) werd de Koninklijke familie der Inca's ten geschenke aangeboden.

De Inca's vonden ook genoegen in muziek en dans, evenwel geleek hunne wijze van dansen niet op die der overige volksstammen van Amerika, die zich alleen toelegden op het maken van bijzonder groote sprongen en daaraan allerlei zonderlinge gebaren paarden. Bij hen integendeel ging alles even langzaam en afgepast. Hun voornaamste muziekinstrument was eene fluit, bestaande uit verschillende naast elkaar geplaatste buisjes; daarmede wisten zij zulke aangename en welluidende tonen voort te brengen, dat de kapelmeester van de hoofdkerk van Cuzco deze instrumenten bij de Catholieke kerk invoerde, hetwelk eene bijzondere eer was voor de eerboorlingen, die daarin als het ware eene toetreding zagen tusschen de beide eerediensten.

Even als elke macht, die op den onveranderlijken grondslag van een Godsbestuur berust, zoowel door vorst als volk gehuldigd, was ook het gezag der Inca's onbeperkt en vaderlijk tevens. Het rijk was verdeeld in vier deelen, en de bevolking in groepen van tien man, onder het bevel van een opzichter: vijf van zulke groepen vormden eene vereeniging van vijftig man, waarbij een hooger bevelhebber aan het hoofd stond, terwijl twee dezer laatste vereenigingen, bestaande uit honderd man door een kapitein werden aangevoerd. Vijfhonderd man vormden eene brigade en twee brigades een eigenlijk legercorps, onder het bevel van een generaal. Ieder overste moest de manschappen, waarover hij was aangesteld, nauwlettend gadeslaan en hunne overtredingen bij het gerecht bekend maken. De straf volgde dan vrij spoedig op de misdaad, strengheid was een der eigenschappen van de rechters

die menigmaal den dood van den schuldige vorderden, en het eenmaal door hen gevelde vonnis was steeds onherroepelijk. Alle burgers waren dienstplichtig aan hunnen vorst, die hen kon dwingen om mede te helpen bij de werkzaamheden, die ten nutte van het publiek werden verricht, het onderhoud der wegen en het bouwen zijner paleizen. Eene wet, die men de broederwet noemde, legde allen burgers de verplichting op elkaar onderling te helpen en bij te staan; eene wet tegen de weelde stelde paal en perk aan de praalzucht der burgers, belette de te groote overdaad aan tafel en de opschik in kleeding. Van tijd tot tijd werden de armen tot openbare maaltijden uitgenoodigd, opdat zij ten minste eenigen tijd het genot van den overvloed mochtten kennen en zich onttrekken aan hunne ellende. Zieken en zwakken werden geholpen en bijgestaan door den Staat; in iedere stad waren groote inrichtingen daargesteld, waar men vreemdelingen en reizigers huisvesting verschafte, Ieder gezond en sterk mensch was verplicht te werken en reeds de kinderen konden zich op zesjarigen leeftijd aan die wet niet onttrekken; zoozeer was men beducht voor de rampzalige gevolgen der ledigheid, indien men ze niet van hunne prille jeugd aan een werkzaam leven gewende. Op het etensuur moesten de Peruvianen hunne huizen openlaten, opdat ze toegankelijk zouden zijn voor de opzichters, die niet zelden binnentraden om te zien hoe het er toeging: Zij, die op heeter daad op achteloosheid of onzindelijkheid werden betrapt, moesten hun vergrijp tegen de wet met zweepslagen boeten.

Volgens eene andere wet, die wij niet zeer ongepast de akkerwet konden noemen, was de grond verdeeld onder drie verschillende bezitters. Een gedeelte behoorde aan de zon en de opbrengst daarvan strekte ter bekostiging van den eeredienst. Het tweede gedeelte was bestemd voor den Keizer, die daardoor in de behoeften van zijne huishouding en zijn beheer kon voorzien. Het volk bezat onderling het derde gedeelte. Niemand kon zeggen, dat hij slecht een strookje gronds voortdurend in eigendom zou bezitten, want het eigendomsrechts duurde niet langer dan een jaar, en na dezen termijn ging men tot eene nieuwe verdeeling over. Zingende en met begeleiding van muziekinstrumenten werden de akkers bebouwd.

Deze gemeenschap van goederen werd nog gedrukt door eene on-

gelijkheid van standen, die in haren aard niets broederlijks had. Het volk was in kasten verdeeld, die door onoverkomelijke hinderpalen hen van elkander scheidden. Op den laagsten sport van de maatschappelijke ladder stond de dienstbare stand, die tot den zwaarsten arbeid werd gebezigd, zonder dat er ooit hoop bestond zich daaraan te kunnen onttrekken. Deze lieden waren steeds kenbaar aan hunne eigenaardige kleeding, die zich van die der overige menschen bijzonder onderscheidde. Boven hen in rang waren zij, die geen openbaar ambt waarnamen en die met geene erfelijke waardigheid waren bekleed, doch zij konden ook niet, zooals de anderen tot werken genoodzaakt worden. De derde stand van de maatschappij werd vertegenwoordigd door de edelen, die in vredestijd zoowel als in oorlog de gewichtigste staatsbetrekkingen bekleedden. Uiterlijk kon men hen herkennen aan hunne rijke kleederdracht en aan hunne bijzonder lange ooren, die zij kunstmatig wisten te verlengen. Op den top van het staatsgebouw stond de familie der Inca's de zonen der zon, tot welk huis ook de bloedverwanten van den vorst werden gerekend, zij allen waren verre verheven boven het overige volk, dat zich in alles naar hunne luimen liet leiden en besturen.

De Peruvianen hadden een vrij goed begrip van de bouwkunde, waarin zij het tot eene zekere hoogte hadden gebracht. Al behielpen zij zich in sommige oorden des lands, waar een zacht en liefelijk klimaat heerschte, met eenvoudige hutten, op de plaatsen waar zij tegen weer en wind te strijden hadden, bouwden zij huizen, die zoowel door een stevige constructie als door eene doelmatige inrichting uitmuntten. De paleizen hunner vorsten en de tempels hunner goden waren somtijds meesterstukken van kunst en smaak. Ofschoon de werktuigen en de bouwstoffen, die zij tot hunne beschikking hadden, zeer beperkt waren, wisten zij hunne gebouwen tot eene vrij aanzienlijke hoogte op te voeren en ze een flink aanzien te geven. De steenen werden niet met cement of kalk gemetseld, zij werden bijeengehouden door de eenvoudige aanklevingskracht, waartoe naast elkander geplaatste deelen door hunne onderlinge onovertreffelijke gladheid in staat zijn. Zonder te kunnen wedijveren met die prachtige Romeinsche heerenbanen, waarmede men de wegen, die door Peru liepen, wel eens wilde vergelijken, mogen

deze laatste toch gerekend worden onder hunne aanzienlijkste reuzenwerken, die naar grondige kennis zijn ten uitvoer gebracht. De bergwegen vooral zouden den ingenieurs van meer dan een land tot model kunnen dienen.

Het was hun niet gegeven brugpijlers te kunnen daarstellen te midden der bruisende golven, of steenen bruggen te bouwen over hunne breede stroomen, nogtans wisten zij zich er een weg over te banen, met behulp van zeer licht doch niettemin bijzonder sterk touwwerk, dat met riet en slingerplanten saamgevlochten en op beide oevers aan boomen of rotsen bevestigd, zeer goed de plaats van brug kon vervangen. Vele reusachtige vlechten werden vereenigd en maakten op deze wijze eene breede mat uit, waarover bladeren en takken en daarna vasten grond den inboorling eene effene vlakte aanboden. Den Europeaan waren deze bruggen niet altijd even welkom, want somtijds werden ze op schrikbarende wijze door den wind over een gapenden afgrond heen en weer geslingerd, zoodat het meer dan eens gebeurde, dat hij bevreesd terugtrok, terwijl de wilde er met vluggen en vasten tred zeer onverschillig overliep.

Daar de Peruvianen, om het zoo eens uit te drukken, naar het goud en zilver slechts behoefden te grijpen om er bezitters van te zijn, leerden zij al zeer spoedig deze metalen bewerken, waardoor ze natuurlijk in waarde toenamen. Met een zeer gebrekkig weefgetouw, dat elk ander werkman onvoldoende zou voorgekomen zijn, vervaardigden zij de allerfijnste stoffen, terwijl hunne kunst vooral uitkwam door de heerlijke en smaakvolle teekeningen, die zij er op wisten te maken. Het verven van stoffen stond bij hen op niet minder hoogen trap, schitterende en levendige kleuren, bij voorbeeld, geel en rood bleven steeds onuitwischbaar op hunne artikelen en heden staan wij nog verbaasd over de frischheid en glans der tinten, die de stoffen kenmerken welke na eeuwen de nadeelige vochtigheid der grafplaatsen te hebben getrotseerd, nu en dan nog te voorschijn worden gehaald.

Het volk ging bijzonder eenvoudig gekleed, een broek en tunica, een muts op het hoofd en sandalen aan de voeten, daarmede zijn al hunne kleedingstukken opgenoemd. Eene grove stof en eene sombere kleur waren hiermede onafscheidelijk verbonden. De Peruvianen lieten

hun haar niet afknippen, maar zij droegen het in vlechten langs hunne schouders. Over de tunica droegen de vrouwen eene soort van wollen hemd; bij haar was de tunica zonder mouwen en zonder naad, op de borst werd zij met een zilveren speld bevestigd. De kleederdracht der Inca's, die door de zonnemaagden werd geweven en met de prachtigste kleuren schitterde, was op verre na zoo eenvoudig niet maar onderscheidde zich door kostbaarheid en goeden smaak.

V.

Ten tijde van de verovering van Peru was de bevolking hoofdzakelijk gesplitst in vier groote familiën, met name: de Quichuas, de Aimaras, de Atacamas en de Changos. De eerstgenoemden waren het aanzienlijkst vertegenwoordigd, zij bewoonden het noordelijk gedeelte, het Peruviaansche hoogland en kwamen in aanraking met de Aimaras op de oostelijke helling der Cordilleras. Op de westelijke helling der Andes, strekten zij hunne woonplaatsen uit tot op de plaats waar zich thans de stad Arequipa verheft. Tevens waren zij heer en meester van het geheele zuidelijke kustland. Zij waren niet groot van gestalte, doch hadden een goed lichaamsgestel, zij zagen er vrij plomp en zwaar uit, hadden breede schouders, terwijl hunne borst een weinig was ingevallen. Zij hadden eene bronsachtige gelaatskleur, een haviksneus en zeer kleine oogen met een geelachtig oogvlies, hun haar was zwart, zwaar en glad. Door hunne vredelievende en zachtaardige gewoonten toonden zij zich niet ongeneigd tot het maatschappelijk leven, zij namen volkomen genoegen met den toenmaligen stand van zaken, een eigenaardig kenmerk van de volkeren, die onder het juk eener theocratische regeering gebukt gaan. Hun volkstaal was rijk en ingewikkeld, voornamelijk brachten zij vele woorden uit door de keel.

De Aimaras bewoonden voor de regeering der Inca's de omstreken van het meer Titicaca, zij hadden veel natuurlijke overeenkomst met de Quichuas, maar hunne taal was rijker en bij hen werden ook meer geluiden door de keel voortgebracht. De bouwkunst stond bij hen op veel hoogeren trap en hunne beschaving dagteekende ook van vroegeren tijd, daarvoor pleiten vrij merkwaardige gedenkteekenen, die men thans nog

aantreft op de oevers van bovengenoemd meer. Zij bestaan uit een kegelvormigen heuvel, die met zuilen is omgeven: uit tweehonderd el lange tempels, die naar het oosten zijn gericht, versierd met galerijen en kolossale hoekstukken, terwijl overdekte zuilengangen met prachtig beeldhouwwerk nog meer luister bijzetten, dit werk getuigt van eene groote kunstvaardigheid en ofschoon de teekening wel wat grof mag genoemd worden, geeft zij toch eene duidelijke voorstelling van de zinnebeeldige hoedanigheden der zon en van den kondor, haren bode. Eindelijk merkt men ook een paleis op, dat gebouwd is uit ontzaglijk groote doch niettemin goed uitgehouwen rotsblokken, die niet zelden eene lengte hebben van ongeveer acht el, vier el breed en twee el dik zijn. Overigens ziet men niet het minste beeldhouwwerk bij de monumenten der Quchuas van Cuzco, terwijl die te Tahuanaco er allen mede versierd zijn. Mogen deze onloochenbare overblijfselen eener aloude beschaving op de plaats zelve, vanwaar de eerste Inca is uitgegaan, toen hij te Cuzco een rijk ging stichten, niet ten bewijze strekken, dat de laatste herinneringen eener uitgestorven grootheid op den klassieken bodem der Inca's, van daar medegebracht zijn door Manco-Capac? De beide natiën namen bij het inrichtten hunner begraafplaatsen verschillende gebruiken in acht. Die der Quichuas waren gewoonlijk in onderaardsche gangen, de Aimaras integendeel legden te dien einde groote vierkante gebouwen aan, waarin de overledenen werden gerangschikt in eene zittende houding en bedekt met hunne kleederen of met een strooien mantel. Wel eens trof men ook hooge torens met verschillende verdiepingen aan, ten dienste van de overledenen, die van onderen tot boven zulk een gebouw bevolkten. Dikwijls werden deze torens aaneen verbonden, als om eene soort van doodenrijk daar te stellen.

De Atacamas, die behalve dat zij den landbouw uitoefenden, zich ook op het visschersbedrijf toelegden, onderscheidden zich van de twee voorgaande stammen door eene bijzondere taal en eene andere wijze van begraven. Zij hadden inderdaad eigenlijke kerkhoven en zij legden hunne gestorven stamgenooten in nauwe graf kelders neder; kleederen en alle voorwerpen waarvan men gedurende zijn leven hoofdzakelijk gebruik had gemaakt werden met den doode in het graf gelegd.

De Changos, die onder een droog klimaat woonden, maakten geen werk van de bouwkunst. Zij woonden in hunne tenten en hadden niets bij hen dan het uiterst noodzakelijke; zij waagden zich in volle zee op vaartuigen, bestaande uit eene plank die aan beide zijden was omgeven door een lederen zak, uit den huid van een zeerob vervaardigd en met lucht opgeblazen, terwijl eene pagaai hun diende om het vlot te sturen. De nakomelingen dezer menschen die men heden ten dage nog aantreft, hebben een donkerder gelaatskleur dan de drie andere stammen, hunne neus is tevens fijner gevormd en rechter.

Peru heeft nog overblijfselen in overvloed behouden van de vier familiën, die het in het begin hebben bewoond, zoodat men zich op den huidigen dag nog kan gaan overtuigen van hetgene hier is aangevoerd. Dit uitgestrekte land bevat echter nog meer verschillende volksstammen, die we niet stilzwijgend mogen voorbijgaan, indien wij ons met de onderscheidene typen genoegzaam bekend willen maken.

Het allereerst merken wij op de Yuracares, welke naam zooveel beteekent als blanke menschen; dit is eene volksstam die op de laatste zijbergen van de oostelijke Cordilleras is verspreid. Tweeduizend menschen ongeveer bewonen eene vlakte-uitgebreidheid van circa tweehonderd vierkante mijlen. Hunne witte kleur hebben zij natuurlijk te danken aan de schaduw der vochtige wouden, waarin zij hun leven doorbrengen. Hun aangezicht en hun lichaam zijn hier en daar bedekt met onregelmatig bezaaide vlekken, die nog eene lichtere kleur hebben dan hunne huid. Zij zijn grooter en sterker dan de andere Indianen en hun gelaat teekent eene bijzondere levendigheid en hoogmoed. Ook hunne taal is veel welluidender. Zij geven eene vrij zonderlinge voorstelling van het leven der wilden, waar de beschaving nog niet is doorgedrongen. Hun karakter biedt eene vereeniging aan van allerlei ondeugden, die bij den ongeoefenden en van nature bijgeloovigen mensch, ten gevolge eener ongelukkige opvoeding en bij gebrek aan de eenvoudigste raadgevingen kunnen wortel schieten. De Yuracares zijn vrij opgeruimd, hebben een gelukkig bevattingsvermogen, zij zijn niet dom, integendeel munten zij uit door geslepenheid; zij meenen de voornaamste aardbewoners te zijn, hoovaardig, onbeschaamd, stoutmoedig en ondernemend van aard, durven zij alles te wagen en stellen bij de minste aanleiding,

die hun wordt gegeven, hun leven op het spel. Onverschillig zoowel wat hun eigen lot betreft als jegens dat van anderen en gehard tegen lichamelijke smarten, toonen zij steeds de grootste ongevoeligheid, want zij zijn gewoon zich zelven te wonden en hunne vrouwen en kinderen te pijnigen, zoo dikwijls hunne zonderlinge godsdienstige gebruiken hen daartoe in de gelegenheid stellen. Voor hunne vaders hebben zij niet den minsten eerbied, ook zijn zij in het geheel niet aan hen gehecht, menigmaal laten zij hen, oud en gebrekkig, aan hun lot over en met de snoodste koelbloedigheid brengen zij hunne kinderen ten offer om zich van den last te ontslaan, dien zij hebben als zij ze willen grootbrengen. Zij zijn vijandig gezind tegen alle samenleving, die hen in hunne onafhankelijke levenswijze zou kunnen belemmeren; alle huisgezinnen leven er op zich zelven en de leden van hetzelfde gezin dragen elkaar niet de minste achting toe, geen gezag wordt er erkend, iedereen leeft er voor zich zelven. De vrouwen hebben, wat haar karakter betreft, zeer veel overeenkomst met de mannen, zelfs het moederlijk gevoel neemt men bij haar niet waar; niet zelden brengen de moeders sommige harer kinderen ter dood, terwijl zij de slavinnen blijven van die welke zij opvoeden. De zeden der Yuracares zijn geheel in overeenstemming met hun karakter, heden ten dage is er niet de minste verandering in de gebruiken te bespeuren, die zij voor de komst der Spanjaarden reeds hadden gewettigd. Beschaafde volkeren die hen omringen, hebben geen invloed kunnen uitoefenen op deze ruwe menschen, die bij kleine groepjes in de dichtste bosschen wonen, als het ware voor huns gelijken vluchten en alles in het werk stellen om niet in de nabijheid te komen van die oorden, waar zich Christenen hebben gevestigd. Is de Yuracares na een in feestvreugde doorgebrachten nacht getrouwd, dan neemt hij dadelijk afscheid van zijne ouders en kiest met zijne vrouw eene woonplaats bij eene beek, ver in een bosch. Daar velt hij met degenen, die hij heeft uitgenoodigd om hem bij deze gelegenheid van dienst te zijn, de boomen neder, bouwt eene flinke hut, die met palmbladeren wordt bedekt, bezaait een stuk gronds en leeft, vreedzaam en rustig, van den oogst, de jacht en de vischvangst. Daar blijft hij eenige jaren wonen en verlaat deze plaats om zich op korten afstand opnieuw eene woning in gereedheid te brengen; dan draagt de vrouw

al hunne bezittingen, die zij in een net bindt, welks zwaarte, als zij loopt, door haar voorhoofd wordt getorscht; hare jonge kinderen draagt zij op hare armen of schouders, terwijl de man zich alleen bemoeit met zijn pijl en boog. Zoo dikwijls de Yuracares bij hunne stamgenooten een bezoek afleggen, dan kondigen zij zulks aan door geschreeuw en gefluit. Zij behandelen elkaar met zeer vele plichtplegingen en houden langdurige mondgesprekken, zonder onder het spreken elkaar ooit aan te zien. Deze samenkomsten gaan gewoonlijk gepaard met drinkpartijen en zeer eentonige dansen; op verschillende tijdstippen huns levens hebben deze bijeenkomsten zonder uitstel plaats, bij voorbeeld bij de huwbaarheid van eene dochter en zij worden steeds gekenmerkt door een vreemd gebruik, namelijk dat een der gasten den grond met zijn bloed heeft besproeid en zich te dien einde vele wonden heeft toegebracht aan armen en beenen. De vrouwen brengen hare kinderen ter wereld zeer diep in de bosschen, aan den oever van eene beek, waarin zij onmiddellijk daarna een bad nemen en vervolgens naar huis keeren, alwaar zij hare gewone bezigheden hervatten; het gebeurt menigmaal dat zij haar kind dooden, voor dat zij huiswaarts keeren, omdat zij er reeds een vrij groot aantal bezitten, of wel, omdat hare eerstgeborenen niet hebben geleefd. De mannen begaan dikwijls een zelfmoord en vechten menigmaal samen met pijl en boog. Bij vriendschappelijke vereenigingen eten zij gezamenlijk en bij hunne maaltijden, evenals bij het jagen en visschen, zijn vele plechtigheden, aan bijgeloof verwant, gebruikelijk. Den zieken wordt dikwijls in het midden der bosschen bloed afgetapt op het lijdende deel of allerlei bijgeloovige middelen worden op hem in toepassing gebracht. Bij den dood van een der stamgenooten wordt al wat hem toebehoorde vernietigd, zijne hut en zijn land worden verlaten, daarna wordt hij begraven; doch de nagedachtenis van den overledene blijft lang in herinnering onder zijne huisgenooten. De Yuracares hebben als regel aangenomen hunne kinderen nimmer te berispen en zelfs niet de minste aanmerking op hun gedrag te maken. Zij beroemen er zich op een uitstekend redenaarstalent te bezitten en spreken somtijds uren lang zonder zich den tijd te gunnen adem te halen, hierin veel gelijkende op onze advocaten of afgevaardigden.

De Yuracares leven vooral van de opbrengst der jacht en van de vischvangst. Zij leggen hunnen vrouwen den zwaarsten arbeid ten laste en kunnen het met over elkaar geslagen armen op hun gemak aanzien, dat zij den grond bebouwen of zware vrachten dragen. Zij maken zich kleederen van den schors der boomen, — vooral die van den moerbezieboom leent zich daartoe bij uitnemendheid; — met uitgehouwen plankjes, die zij met kleuren bestrijken, drukken zij teekeningen op die kleeren, waarmede zij zich niet zonder opschik vertoonen. De vrouwen houden niet van strikjes en kwastjes, zoodat zij gewoonlijk zeer eenvoudig, zonder eenige pracht gekleed gaan. De mannen dragen hun haar op het voorhoofd vierkant afgeknipt en laten het in lange vlechten op hun rug golven. Aan deze vlechten verbinden zij allerlei voorwerpen, onder anderen ook hunne wapenen. Bijgeloovig, zonder eenigen godsdienst, — hetgeen niet zelden wordt opgemerkt — hebben zij de tegenstrijdigste denkbeelden over den oorsprong en het einde der wereld, doch zij leven zonder eenigen eeredienst aan te hangen en hebben ook geene enkele godheid die zij vereeren.

De Mocetenes, die de Spanjaarden ook bestempelen met den naam van Chancos, zijn onderling in kleine stammen verdeeld, die even als de Yuracares de dichtste wouden tot woonplaats hebben gekozen. Even als deze laatsten behooren zij tot de blanken, doch zij onderscheiden zich zeer voordeelig door hunne beschaafde gebruiken en zij zijn tevens zeer geneigd tot samenleving en bevordering van onderlinge vrede en geluk. Hebben zij door de jacht of door de vischvangst in de behoeften van hun huisgezin voorzien, dan keeren zij naar hunne hutten weder en leven vreedzaam in den kring hunner kinderen en hunner vrouwen, aan welke laatsten zij bijzondere gehechtheid toonen. Een gedeelte der Mocetenes is tot het christendom bekeerd, anderen leven in het wild en zijn heidenen. Zij zijn van veel kleiner lichaamsgestalte dan de Yuracares en ook veel minder verhard. Zij, die nog niet in de omgeving der beschaafden verkeeren, beschilderen hun gelaat met drie blauwe strepen en zoeken hunne uitspanning in het dansen, waarbij zij hun hoofd en hunne schouders met schitterende vederen hebben versierd.

De Tacanas, die aldus worden geheeten, naar de taal die zij spre-

ken, hebben zich gedeeltelijk tot het christendom bekeerd. Degenen onder hen, die zich tegen beschaving en verbetering van hunnen toestand hebben verzet, staan thans op de laagste sport van de maatschappelijke ladder. Geen enkel beroep of handwerk nemen zij waar en tot kleed ng hebben zij niets anders dan een veer van een papegaai op het hoofd. Bovendien zijn zij trotsch, ijdel en zeer prikkelbaar van gestel, derhalve gevaarlijke naburen. Hunne taal bestaat uit eene menigte keelgeluiden, die de Europeaan bijna onmogelijk kan voortbrengen.

Onder .de eerste volkeren van Peru, behooren wij nog melding te maken van de Maropas, met hun rond gelaat, zachte en zelfs vrouwelijke uitdrukking, verleidende taal en vreedzame gebruiken; ook zij verheugen zich in het genot der samenleving.

De Apolistas hebben eene bruine gelaatskleur, zijn klein van gestalte, doch vlug en dapper; zij houden veel van vermaken en vroolijke bijeenkomsten. Den missionnairs viel het niet moeilijk deze stammen te bekeeren, voornamelijk omhelsden zij het christendom, omdat de plechtigheden met uitwendige pracht en staatsie werden gevierd. Overigens hebben de geestelijken zich een weinig laten gelegen liggen aan het zwak, waaraan deze menschen mank gaan; het was hun namelijk onmogelijk aan de dansen en maskerades, waarmede weleer hunne afgodendienst gepaard, vaarwel te zeggen, zoodat zij deze ook thans nog behouden hebben.

VI.

Zoo was het gesteld met Peru, zoo stond het geschapen met zijnen staatkundigen en zedelijken toestand, zoo was de eerste bevolking samengesteld, toen de inval der Spanjaarden eene geheele verandering teweegbracht en Pizarro met zijne makkers de verovering op gemakkelijke wijze voltooiden, zooals wij vroeger reeds hebben gezien.

Als de Romeinen een nieuw wingewest hadden ten onder gebracht, dan zorgden zij allereerst, dat de overwonnenen de weldaden hunner beschaving konden genieten en in vrede konden leven. Niet zoo handelden de Spanjaarden, zij waren op geheel andere hervormingen bedacht.

Nauwelijks waren zij door de vrijwillige ballingschap van Manco in het bezit van Peru gesteld, of deze bodem werd getuige van hunne bijzondere hebzucht, jaloezie en eergierigheid. Almagro, voorheen de vriend en thans de mededinger van Pizarro, wist een zeker aantal van diens officieren tot zijne plannen over te halen, drong bij verrassing binnen de poorten van Cuzco en maakte zich meester van de beide broeders van den gouverneur-generaal. Er brak dus een burgeroorlog uit tusschen de overwinnaars zelven. Weldra raakten zij handgemeen, er werd gestreden met die woede en hevigheid, die gewoonlijk de binnenlandsche onlusten kenmerken. Almagro werd ten laatste overwonnen, gevangen genomen, voor de vierschaar gedaagd en door zijne vijanden ter dood veroordeeld. Hij werd geworgd in zijnen kerker en vervolgens onthoofd op de marktplaats, alwaar zijn lijk, half naakt en door zijn bloed besproeid, een geheelen dag aan de menigte bleef ten toon gesteld.

Nu mocht Pizarro zich vleien, volkomen meester te zijn van Peru. Na dus zijn broeder Ferdinand naar Europa gezonden te hebben, met het doel om zich bij Karel V te rechtvaardigen, handelde hij als een onbeperkt gebieder en nam, zonder eenigen tegenstand te ondervinden, bezit van het rijk en zijne schatten. Eenmaal het roer van den staat in handen hebbende, zond hij Peter de Valdivia naar Chili om ook daar zijne macht op hechte grondslagen te bevestigen. Zijn broeder Gonzales, dien hij tot gouverneur van de provincie Quito had benoemd, nadat hij den eigenlijken veroveraar, Ben Alcazar, had verwijderd, ondernam de ontdekking des lands ten oosten van de Cordilleras, alwaar, zooals men algemeen zeide, den rijkdom van den bodem in een ontzaglijken voorraad van kaneel bestond. Deze expeditie had echter geenszins het gewenschte gevolg, op de bergen had hij met ondragelijke koude en in de vlakten met zware regens te kampen, overal brachten de wilden hem in het nauw, zoodat zijn leger aanzienlijk gedund en hij zelf genoodzaakt werd zijn plan op te geven. Intusschen wilde het Ferdinand, die naar Spanje was gezonden, niet gelukken den keizer te overtuigen, zoodat hij weldra in boeien werd geklonken en in de gevangenis geworpen, alwaar hij drie en twintig jaren moest verblijven. Een koninklijk zaakgelastigde, Vaca de Castro, priester en koninklijk rechter te Valla-

dolid, werd onmiddellijk naar Peru gezonden om de verdeeldheden te onderdrukken en het gezag van het moederland te herstellen. Wel is waar had hij officieel slechts den titel van rechter, doch zijne instructiën waren van dien aard, dat hij als hoofd van het bestuur moest erkend worden, ingeval Pizarro kwam te sterven. Al spoedig zou hij van dit recht gebruik kunnen maken, want Diëgo, een natuurlijke zoon van Almagro en eene Peruviaansche vrouw, en zijn vriend Herada, hadden tijdens den overtocht van den koninklijken ambtenaar eene samenzwering weten te bewerken, het paleis van Lima bemachtigd en Pizarro gewelddadig omgebracht. Toen de veroveraar van Peru zoo op het onverwachts werd aangevallen, zag hij dat alle verdediging tevergeefs zou zijn en dat zijn leven, in handen van zijne geduchtste vijanden, weldra een einde zou nemen. De eedgenooten smaakten echter niet lang genot van hunne overwinning. Alle oude vrienden van Pizarro spanden van hunnen kant samen tegen Diëgo, die door Herada als onderkoning van Peru was uitgeroepen. Vaca de Castro, van zijnen kant, toen hij bij zijne aankomst (1541) vernam dat Pizarro vermoord was en Diégo zich had opgeworpen als opperhoofd der kolonie, liet de handen niet slap hangen, hij oordeelde dat het oogenblik van te handelen thans daar was. Eerst maakte hij het koninklijke besluit bekend, volgens hetwelk hij tot onderkoning van Peru was benoemd en verklaarde don Diëgo als een verrader en een oproerling te zullen behandelen. Nadat hij een uitstekend veldheer, Francesco de Carvajal, aan het hoofd der koninklijke troepen had geplaatst, rukte hij met zijn leger tegen den vijand op, bracht hem eene volkomene nederlaag toe bij Chupas, waaraan Carvajal niet weinig bijdroeg en deed hem en al zijne medeplichtigen onthoofden. Door wijze maatregelen trachtte de Castro vervolgens het lot der Indianen te verzachten, doch in 1544 viel hij bij het hof in ongenade en mocht dus niet lang getuige zijn van den vooruitgang, dien hij naar zijn best vermogen in de hand had gewerkt.

Bij de nederlaag van Diëgo hadden de Spanjaarden zich reeds negen jaar in Peru opgehouden; de aanhangers van Pizarro hadden een zoo verregaand misbruik gemaakt van het oorlogsrecht, dat de ondergang van Peru reeds lang voltooid geweest zou zijn, indien men daartoe in staat ware geweest: niettemin hadden zij het ten halve ont-

volkt, hunne luimen als wetten doen eerbiedigen en de grootste buitensporigheden bedreven. Karel V wilde aan deze onrechtvaardigheid en geweldenarij paal en perk stellen, door den ongelukkigen Peruanen dezelfde rechten toe te kennen en dezelfde bescherming te verleenen als zijnen anderen onderdanen. Te dien einde zond hij een onderkoning, Nunez Vela, naar Peru, wien hij machtigde hem in de koloniën te vertegenwoordigen en de Spanjaarden binnen de grenzen van hunnen plicht terug te brengen; doch deze hervormingen die spoedig begonnen en met niet minder geestkracht werden doorgedreven, brachten de veroveraars aan het muiten, een oproer kon niet bij tijds worden gedempt en aan het hoofd van deze bende werd de laatste afstammeling van Pizarro geplaatst. Gonzales trok het zwaard tegen zijn wettigen vorst en maakte zich meester van de koninklijke schatkist, van het geschut en van alle kenteekenen der vorstelijke waardigheid, in één woord, hij matigde zich alle rechten van het koninklijk gezag aan. Hij toog tegen den onderkoning ten strijde, zette hem achterna tot aan de stad Quito en door de nederlaag van Diëgo Cinteno, die zich tegen hem had verklaard, zag hij, ten minste voor eenigen tijd, zijne overwinning verzekerd.

VII.

Karel V was te trotsch en te onbuigzaam van karakter, dan dat hij zich tegenover een oproerling gewonnen zou geven en zijn gezag zou laten schenden door een gelukzoeker. Tot opvolger van zijn eersten onderkoning, die door Gonzales was overwonnen, benoemde hij een zekeren La Gasca, priester en raadsheer bij de Inquisitie, dien hij met een onbeperkt gezag bekleedde. Deze begon zijne nieuwe loopbaan als vredevorst en niet als krijgsman. Zijne aankomst en de eerste overwinning der koninklijke troepen hadden tengevolge, dat de meesten, die de partij van Pizarro met weerzin hadden zien zegevieren, zich van haar losscheurden en zelven de wapenen aangordden om het Spaansche gezag te handhaven. Een eerste samentreffen der vijandelijke machten werd ten voordeele van Gonzales beslist. Reeds dacht hij er aan zich de koninklijke kroon op het hoofd te zetten, toen de volko-

men nederlaag, die hij leed in de vlakten van Xaguisagama al zijne plannen voor goed den bodem insloeg en eene geheel andere wending aan den loop der gebeurtenissen gaf. Het meerendeel zijner troepen werd hem ontrouw en in minder dan een half uur tijds zag hij zich van het toppunt zijner grootheid en macht, dalen tot beneden den geringsten zijner krijgsmakkers; hij werd gevangen genomen en ter dood veroordeeld met nog tien zijner veldheeren, onder welk aantal zich ook den vroeger genoemden Carvajal bevond, die insgelijks voor Pizarro partij had gekozen. Het hoofd van Gonzales werd afgehouwen op de marktplaats der stad Lima. die door zijn broeder was gebouwd. Zijne woning werd omvergehaald en op de puinhoopen richtte men een paal op, ten opschrift voerende: »Hier stond eenmaal het huis van den verrader Pizarro."

Nadat La Gasca de voornaamste oproerlingen tot zwijgen had gebracht, hield hij zich [onledig met het regelen der regeeringszaken en beloonde met milde hand, degenen die de belangen der kroon steeds met ijver hadden voorgestaan. Ten laatste over zich zelven voldaan, dat het hem was mogen gelukken zijn plicht te vervullen, zonder zich den haat der menigte op den hals gehaald te hebben, wilde hij zich verder niet in gevaar stellen en nam hij den terugtocht naar Spanje aan, ten einde zijnen gebieder rekenschap te geven van zijne handelingen en hem bekend te maken met de wijze waarop hij zijne orders had ten uitvoer gebracht.

Zoodra La Gasca vertrokken was, vaardigde het oppergerechtshof de koninklijke bevelen uit, die op den toestand der Peruvianen betrekking hadden. Deze bevelen, die geheel op eigenbelang steunden en de onbillijkste vorderingen eischten, maakten het algemeen misnoegen der menigte gaande, gewis zou het tot dadelijkheden gekomen zijn, indien niet een ander ambtenaar, met den titel van onderkoning, de gemoederen in bedwang had weten te houden. Deze kundige staatsman, Antonio de Mendoza geheeten, werd door een vroegtijdigen dood ten grave gesleept; het volk meende daarop de handen weer vrij te hebben, met de hoop herleefde de moed der muiters en een verschrikkelijk tijdstip brak voor het rijk der Inca's aan. Er volgde een tijd van volslagen regeeringloosheid en wanorde, die in teugelloosheid en onge-

bondenheid de bedenkelijkste oogenblikken van het rijk der Cesars, onder zijne verfoeilijkste gebieders, ver achter zich liet. Onophoudelijk werd er gevochten, geplunderd en gemoord. niemand kon zich een oogenblik veilig wanen; zoowel de personen zelven als hunne bezittingen, stonden aan de onbillijkste en jammerlijkste aanranding ten prooi. Ten laatste vonden de oproerlingen een man, die zich met de leiding hunner zaken wilde belasten; een bekwaam kapitein, die alle Mexicaansche, oorlogen had bijgewoond, met name Fernandez Girone, plaatste zich aan hunne spits en thans had de omwenteling haar toppunt bereikt; de vaan van burgerkrijg en binnenlandschen opstand was nu voor goed omhoog geheven, alle Spaansch gezag werd met voeten getreden, men rekende zich reeds ontslagen van alle verplichtingen jegens het moederland, toen Spanje zich met nadruk begon te doen gelden, Fernandez en zijne troepen tot staan bracht, deze laatste poging van den kant der veroveraars om zich aan zijne macht te onttrekken met kracht onderdrukte en zich weder geheel en al herstelde in zijne vroegere rechten.

VIII.

Toen Karel V de teugels van het bewind had neergelegd, viel zijn ontzaglijk rijk ten deel aan den gestrengen, somberen en onmeedoogenden Philips II. Nog geen tijdperk had Europa gekend waarin het absolutismus meer veld had gewonnen en een krachtiger voorstander had gevonden dan onder de regeering van dezen monarch. Philips had het geluk, dat gewoonlijk den partijen ten deel valt, die bestemd zijn eene meer of minder duurzame zegepraal te behalen, hij vond namelijk de geschikste werktuigen om hem in zijne plannen de behulpzame hand te leenen. Peru kan, helaas, even goed zijn hertog van Alva aanwijzen, als Nederland en België. Het was don Andres Hurtado de Mendoza, markies van Canetta, die in 1555 door Philips als onderkoning naar Peru werd gezonden, om de rust te herstellen, die door de woelingen der partijen, aanmerkelijk werd gestoord. Canetta had tot grondregel gesteld dat er slechts een enkel middel bestond om de omwentelingen tegen te gaan en te verhoeden, namelijk alle oproerlingen van kant te

maken. Onder voorwendsel van de koninklijke macht op hechte grondslagen te vestigen, werden eene groote menigte partijmannen, die nog niet door den bijl van den beul waren gevallen, vogelvrij verklaard. De ongehoordste wreedheden werden begaan om het doel van den onverbiddelijken Canetta te bereiken; zulk eene strenge wraak deed de Peruvianen beven en sidderen voor hun leven.

Zooals wij vroeger reeds hebben aangemerkt, was de ongelukkige Manco-Capac, de laatste vorst van zijn geslacht, gedood door een Spanjaard, dien hij gastvrij had ontvangen, doch met wien hij onder het spelen twist had gekregen. Die beklagenswaardige vorst liet twee nog zeer jonge Inca's na, die door aan hunne dynastie gehechte Peruvianen in hunne ongenaakbare verblijfplaats van Vilcapampo werden grootgebracht. De oudste, Saheri-Capac, was verre van de veroveraars zijner vaderstad bijna meerderjarig geworden. Toen Canetta met diens bestaan werd bekend gemaakt, stelde hij alles in het werk om hem in de nabijheid der Spanjaarden te lokken; hij gaf hem een aan zijn stand passend huis, omringde hem met bedienden en behandelde hem met achting en eerbied. Niet lang echter mocht deze vorst genot smaken van de hem geschonken goederen, want plotseling en op eene onverklaarbare wijze werd hij uit het leven gerukt onder Frans van Toledo, den opvolger van den markies Canetta, welke laatste door de strenge maatregelen, die hij nam om orde en rust in den staat te erlangen, zich de ongenade van Spanje's koning had op den hals gehaald en zich dit derwijze aantrok, dat hij, naar men zegt, van verdriet stierf te Lima in 1560. Toledo werd verdacht gehouden, de handen aan het leven te hebben geslagen van Saheri-Capac en dit vermoeden won al meer en meer veld, toen men zag, welk een haat hij aan den dag legde tegen diens overgebleven broeder. Tegen dien jeugdigen vorst zond de nieuwe onderkoning een aanzienlijk leger af, met bevel hem in zijne afgelegen verblijfplaats op te zoeken en hem in zijne handen te leveren. Toen hij te Cuzco was gebracht werd er al spoedig eene aanklacht tegen hem ingediend en na eene oogenschijnlijk plechtige terechtzitting werd hij veroordeeld het hoofd te worden afgehouden, welk vonnis weinig tijd daarna werd ten uitvoer gebracht. Het blijkt dus, dat het geslacht der Inca's het merkteeken van het noodlot op het voorhoofd droeg; het

verdween van den bodem, dien het met inspanning van alle krachten had beschaafd zonder een enkel spoor van zijn bestaan achter te laten. Indien de bewoners van dit door rampspoed bezocht land thans het plan hadden opgevat om tegen hunne onderdrukkers op te staan en hunne rechten te doen gelden, dan hadden zij geen opperhoofd kunnen vinden, die hunne zaak met ijver zou hebben behartigd, want de laatste afstammelingen van het vorstengeslacht waarvoor zij goed en bloed veil hadden en die zij met opoffering van hun leven weder op den troon zouden geholpen hebben, kwijnden in ballingschap weg en vonden weldra den dood.

Van dit tijdperk af aan volgde er voor de Spanjaarden een tijdperk van vrede en rust, dat zij zich ten nutte hebben gemaakt om het werk der slaafsche onderdrukking te voltooien en tevens zooveel mogelijk de voordeelen te trekken, die van deze ongelukkigen waren te halen. In dit tweeledig doel, dat zij beoogden, slaagden zij voornamelijk met behulp van twee even verschrikkelijke dwangmiddelen, wij bedoelen het zoogenaamde *mita* en het *repartimiento*, van welker beteekenis wij onzen lezers in de volgende regelen eene nadere toelichting willen geven.

Het mita was eigenlijk niets anders dan eene burgerlijke oproeping of ligting van de tot den arbeid geroepene inwoners, elk district was gedwongen een zeker aantal manschappen te leveren die in den dienst der landheeren moesten arbeiden en voornamelijk werden gebezigd om de metalen uit den grond te delven: Wel is waar volgden de Spanjaarden, toen zij dit stelsel in werking brachten, slechts de vergrijpen, die het vroegere bestuur was begonnen; want de Inca's hadden insgelijks eene wet uitgevaardigd, waardoor hun jaarlijks een zeker aantal arbeiders werd toegewezen en die vrij wel overeenkwam met het mita. Doch de Spanjaarden maakten den toestand hunner onderdanen niet weinig drukkender door de wijze, waarop zij hun stelsel in practijk brachten. Zij stelden tot grondregel, dat iedere Indiaan van zijn achttiende tot zijn vijftigste jaar in de mijnen moest arbeiden; de dienst-tijd duurde telkens zes maanden en dewijl het zevende gedeelte der bevolking aan deze wet was gehouden, moest ieder arbeider na verloop van drie en een half jaar wederom zijnen dienst komen verleenen. De vermoeienis en afmatting in de mijnen werkten allernadeeligst

op den gezondsheidstoestand der bevolking, het cijfer der sterfgevallen nam op schrikbarende wijze toe, zoodat de toepassing van het mita als de eenige en voorname oorzaak van Peru's ontvolking beschouwd kan worden. Niet zelden bezweken de sterkste jongelingen in de eerste zes maanden van hunne dienstverrichting en daarbij liet de billijkheid in het terugzenden der werklieden na volbrachten arbeid veel te wenschen over, want onder allerlei voorwendsels werden zij gedurig langer gehouden dan den bij de wet vastgestelde termijn.

Het repartimiento was een ander misbruik, dat de regeering zich veroorloofde en dat den gouverneur van het district het voorrecht verleende, den Indianen de noodzakelijkste levensmiddelen te leveren, waardoor hun het recht werd ontnomen ze bij elkander te koopen. Bovendien stond het hun niet vrij om te koopen of niet te koopen naar verkiezing, want dan ware hun lot nog eenigszins dragelijk geweest, doch tegen wil en dank werden hun nu eens waren opgedrongen, die zij zeer goed konden ontberen, dan weder verkocht men ze hun van zeer slechte qualiteit en die zij zeer duur moesten betalen.

Het innen der belasting ging weder met andere niet minder wraakroepende onrechtvaardigheid gepaard. De geestelijken zelven, door het voorbeeld der gouverneurs aangespoord, onderscheidden zich op hunne beurt door hunne aftroggelende hebzucht en zij bij wie deze slachtoffers heul en bijstand hadden moeten vinden schaarden zich aan de zijde hunner onwaardige verdrukkers. Tegen het einde der voorgaande eeuw had deze dwingelandij der overwinnaars zulk een hatelijk karakter aangenomen, dat het geduld en de lankmoedigheid der Peruvianen uitgeput raakte en onder hen deden zich mannen hooren, die hunnen landgenooten met al het vuur der welsprekendheid het snoode gedrag der Spaansche regeering onder het oog brachten en hen uitnoodigden tot een algemeenen opstand.

In 1780 hadden zij genoegzame deelneming gevonden, zoodat het oproer weldra uitbarstte.

Aan het hoofd der oppositie stond een man, die evenzeer uitmuntte door zijn helder verstand als door zijne voortvarendheid, als het er op aan kwam te handelen; hij beweerde een afstammeling te zijn

van de Inca's en had intusschen den naam aangenomen van den laatsten dezer vorsten, Amara Tapac, denzelfden wiens bloed gestroomd had onder den bijl van Frans van Toledo. Eigenlijk was het een mesties, de zoon van eene Peruviaansche vrouw en van een Spaanschen monnik, zijn ware naam was José-Gabriel Condorcuanqui. Hij was grootgebracht te Lima en vereenigde in zich alle gaven, waardoor een man dadelijk een groot overwicht over zijns gelijken kan hebben; hij had eene lange en sierlijke gestalte, boeide een ieder door zijne wegslepende welsprekendheid, zijne houding en gebaren hadden iets verhevens en door zijne middelen was hij in staat gesteld, boven zijne medeburgers uit te blinken, zoowel door staatsie en pracht als door een zwerm van aanhangers. Dit laatste kan geen ongewoon verschijnsel heeten onder volkeren, waar de beschaving nog slechts weinige schreden achter zich heeft, men weet het, hoe spoedig deze menschen zich laten medeslepen door de begoochelingen, waartoe het schijnschoon en klatergoud van een enkel man somtijds aanleiding geven.

In hunne aan waanzin grenzende woede wierpen de oproerlingen zich op de Spanjaarden en in het eerst was elk gevecht eene nieuwe zege, elke overwinning een stap nader tot de zoo vurig verlangde vrijheid, reeds hadden zij den vijand vijf of zes provinciën ontweldigd, waarmede dan ook de eindpaal hunner overwinningen was bereikt. Hoe groot hunne moed ook was, welke bewijzen van opoffering van hunnen kant werden gegeven, zij waren niet opgewassen tegen de kracht der Europeesche tactiek en nog minder tegen de voortreffelijke verdedigingsmiddelen waarover hunne vijanden konden beschikken. Condorcuanqui werd gevangen genomen en nadat hij het met eigen oogen had moeten aanzien, dat zijne vrouw en kinderen de doodstraf ondergingen werd hij op onmenschelijke wijze gevierendeeld. Bij het schouwspel dezer wreedheid had een woeste volksstam geen grooter ingenomenheid en uitgelatenheid aan den dag kunnen leggen, dan zulks thans het geval was bij de vertegenwoordigers der christelijke beschaving. Doch in plaats dat zulk eene den mensch onteerende handelwijze de opstandelingen met geweld tot onderwerping bracht, werden deze nog woelzieker en nog meer verbitterd tegen hunne onmeedoogende dwingelanden. Een neef van Condorcuanqui, Andrès geheeten, nam stoutmoe-

dig het bevel op zich voor deze tweede krijgsverrichting en sloeg het beleg voor Sorrata, naar welke stad een zeker aantal Spanjaarden met hunne have en goed de wijk hadden genomen. Andrès maakte zich meester van hunne schatten en wreekte den dood van zijn oom door het bloed te vergieten van twintig duizend slachtoffers. Buiten zich zelven van vreugde over deze overwinning wisten de Peruvianen zich zulk eene gelukkige wending van den oorlogkans niet ten nutte te maken, den zoo kostbaren tijd, vooral gedurende eene omwenteling, verspilden zij met ijdel vertoon te maken, in plaats van zich op alle mogelijke stoornis voor te bereiden. Den Spanjaarden viel het gemakkelijk het zaad van tweedracht en verdeeldheid onder de oproerlingen uit te strooien en door verraad gelukte het hun de voornaamste raddraaiers der beweging, de hoofdpersonen, die bestemd waren om bij de verwezenlijking der plannen eene belangrijke rol te spelen, in hunne macht te krijgen. Hiermede was de opstand, die twee jaren onafgebroken aan den bloei des lands had geknaagd en het bloed van duizenden slachtoffers had doen stroomen, voor eenigen tijd onderdrukt.

IX.

Dertig jaren later was Peru wederom het verschrikkelijk tooneel eener omwenteling, die thans een ernstiger karakter droeg en geheel Spaansch Amerika in rep en roer bracht. De verpestende adem van Frankrijk waaide over naar die ontzaglijke vlakte-uitgebreidheid der nieuwe wereld, die aan de Latijnsche stammen was onderworpen, die eene strook gronds besloeg van 79 breedtegraden, aldus gelijk staande met de lengte van Afrika, de uitgestrektheid der Vereenigde staten overtreffende en van meer aanbelang dan het onmetelijke Britsch-Indische rijk. Ten gevolge eener zonderlinge doch rechtvaardige wending der zaken, werd Europa dezen keer even gemakkelijk overwonnen door Amerika, als driehonderd jaar vroeger dit laatste werelddeel voor de Europeesche macht had moeten zwichten. En wat nog vreemder klinkt, hare gehechtheid aan het moederland was de oorzaak van de vrijmaking der kolonie.

Toen in Spanje de troon der Bourbons voor de Fransche kanonnen in het niet zonk, werd er van Bayonne, waar Ferdinand VII den 6 Mei 1808 formeel afstand van den Spaanschen troon deed, ten behoeve van Keizer Napoleon I (tegen eene jaarlijksche rente van 600,000 francs) het bevel gezonden naar Peru, dat alle ambtenaren den eed van trouw moesten afleggen aan Jozef Bonaparte, die door de overwinningen zijns broeders de teugels van het bewind in handen had gekregen. Deze onverwachte tijding bracht in het begin die verslagenheid teweeg, welke de voorbode is van alle plotselinge en hevige schokken in een staat. Niemand durfde toetreden, allen aarzelden en stelden uit. De bevolking van Caracas was de eerste, die aan deze onzekerheid een einde maakte en eene krachtige houding aannam, zij riep Ferdinand VII als haar vorst uit en bleef hem alleen huldigen. Deze enkele stemmen vonden weerklank in de harten van alle onderdanen en het »leve Ferdinand!" weergalmde door het geheele rijk. De eerste personen van den staat konden niet anders dan gehoor geven aan deze algemeene deelneming, zoodat ten behoeve der Bourbons en niet der Bonaparten trouw en gehechtheid aan de kroon werd gezworen.

Bij een besluit van Karel V, dat door Philips II was bekrachtigd, mochten er in Spaansch Amerika bij dringende omstandigheden algemeene vergaderingen worden belegd, bekend onder den naam van *juntes* of *cortes*. Indien de toestand ooit hachelijk was geweest, nooit had de crisis in Peru zulk eene schrikbarende hoogte bereikt als thans. Echter hadden de liberale denkbeelden, die in Chili de overhand hadden gekregen, ook in Peru meer en meer veld gewonnen en brachten thans aller gemoederen in beweging. Kolonel Antonio de Balcarce kreeg in last Opper-Peru te bemachtigen, onder voorwendsel dat de gouverneurs van Potosi en van Charcas, zich tegen de revolutie hadden verklaard. De nederlaag der royalistische legerhoofden op verschillende punten brachten Balcarce weldra in het bezit der noordelijke provinciën. tot aan de brug van den Inca, aan den Desaguadero, waarin zich het meer van Titicaca ontlast. De republikein Castelli sloot zich bij hem aan, nadat hij op de openbare marktplaats van Potosi, den gouverneur van de provincie van dien naam, den president van Charcas en den zoon van den Admiraal Cordova, had laten fusilleeren.

Door zulke willekeurige handelingen niet weinig ontsteld, waren de koningsgezinden slechts op hunne persoonlijke veiligheid bedacht. Het is echter te betreuren, dat deze even gelukkige als spoedig bewerkte uitkomst door het onvoorzichtige en berispelijke gedrag van Castelli werd bedorven. De Koningsgezinden rukten weldra met een leger op den vijand aan en versloegen Castelli en Balcarce te Hiaqui, den 20 Juni 1811. Ondanks dit oogenblikkelijke voordeel leverde Peru overal de duidelijke bewijzen van den revolutionnairen geest, die reeds bij allen was doorgedrongen. Zoo zag men de Indianen van Cuzco, van Guamenga en Arequita tegen de Spaansche overmacht opstaan en ronduit verklaren wat hun doel was; zij voerden in hun schild de leus, »den Spanjaard van hunnen bodem te verdrijven en hun land onafhankelijk te maken van alle vreemde indringers." Onder hunne vanen schaarden zich tevens een zeker aantal creolen, die insgelijks hunne belangen waren toegedaan. Wel werden hunne plannen grootendeels verijdeld door het weergalooze krijgsmansbeleid van den admiraal Ramirez, terwijl de bloedige doodstraffen die de overwinningen op de slagvelden volgden overal ontsteltenis en schrik verspreidden. Doch wat vermag het geoefendste en het dapperste leger, als een geheel land tegen zulk eene macht in opstand is, als allen om het zeerst hunne pogingen aanwenden om haar in hare ontwerpen te dwarsboomen. Iedereen gordde de wapenen aan en nam plaats onder de gelederen. De Gauchos, gewapend met geweren, pistolen, sabels en messen, sommige met de geduchte lasso waarvan zij zich in den strijd tegen de soldaten bedienen met dezelfde behendigheid als tegen buffels en wilde paarden, deden zich overal als uitgelezen hulpbenden kennen. Zij volgden de tactiek der guerillas, zooals men in Spanje de gewapende benden noemt, bestaande uit boeren en schaapherders, die bij vijandelijke invallen en binnenlandsche oorlogen, mede doen op hunne eigene hand en zich er op toeleggen om den vijand zooveel mogelijk schade te berokkenen. Een goed georganizeerd leger heeft menigmaal tegen deze troepen te kampen gehad, het gebeurde somtijds dat zij een geregeld leger geheel buiten staat stelden om hun langer het hoofd te bieden.

De Gauchos plaatsten wachten in de toppen der hoogste boomen om alle bewegingen der royalisten te bespieden of de signalen in

het oog te houden, die hun werden gegeven door hunne bondgenooten in de stad. De Spanjaarden die in de omgeving op strooptochten uitgingen, vielen bepaald in hunne handen en werden onherroepelijk vermoord. In andere boomen hingen zij klokken en terwijl zij ze aan den gang maakten, riepen zij den Spanjaarden toe: »Komt, treedt nader om de mis bij te wonen!" Elders plaatsten zij in het bosch trommels, waarop zij onophoudelijk den roffel sloegen, als riepen zij hunne strijdmakkers te wapen, ten laatste weerklonk den geheelen dag door het bosch het geblaas op hunne jachthorens. Durfden de royalisten zich binnen hun kamp wagen, dan liet de Gaucho zich evenals een eekhoren uit den boom glijden, sprong op zijn paard, loste een schot op den vijand en vluchtte daarna in de diepste kronkelwegen van het woud.

Chili, de onmiddellijke nabuur van Peru, had zijne onafhankelijkheid reeds verkregen. Lord Cochrane, even vermaard als zeeheld en als democraat, en een der krachtigste bevorderaars van de vrijheid in Zuid-Amerika, kommandeerde in 1818 de vloot van Chili; hij beproefde een aanval op de haven van Calloa, die indien hij gelukt was, het land dadelijk in vrijheid had gesteld. Niettemin boezemde hij den patriotten nieuwen moed in en hun vertrouwen op belangstelling in hun lot nam dagelijks toe. Cochrane, die langs de kusten voer, de Spaansche schepen een losgeld oplegde en de bezittingen der Peruvianen en der creolen ongedeerd liet, boezemde den eenen angst en schrik in, terwijl de anderen hem als hun bondgenoot begroetten. Toen daarna Chili's legerscharen zich op het grondgebied van Peru vertoonden, werden zij als redders ontvangen. Deze troepen onder het opperbevel van den generaal San-Martin, telde onder hare banieren niet meer dan vierduizend vijfhonderd man en bezaten slechts twaalf stukken geschut; het Spaansche leger integendeel bestond uit eene macht van ongeveer drie en twintig duizend strijders: het geringe aantal dat te Valparaiso was scheep gegaan en in de nabijheid van Pisco aan wal was gestapt, ging landwaarts op den vijand los. Dagelijks ontvingen zij nieuwe bewijzen van deelneming en dagelijks nam het getal aanhangers toe, zoodat zij zich weldra opnieuw inscheepten te Pisco, ten einde in de baai van Calloa zelve voet aan wal te zetten. De onderkoning getuige van den kwaadwilligen aard der bevolking, die zich ieder oogenblik meer vijandig

toonde tegen de regeering en gunstiger werd gestemd voor degenen, die het gezag wilden vernietigen, vertrok uit de stad en liet tot gouverneur de markies van Montmiré achter, een man die aller achting genoot en die alleen in staat was, om in dit zorgwekkende oogenblik, het gezag door zijnen invloed te vervangen. De stad, die aldus aan zich zelve was overgelaten, verzocht den bevelhebber van Chili's troepen hare onderwerping te willen ontvangen, zelfs haastte zij zich met de overgave aan San-Martin. Deze gaf aan dit verzoek eerst na verloop van eenige dagen gehoor. Hij spreidde bij deze gelegenheid eene zekere vaardigheid ten toon om aan deze gebeurtenis plechtstatigheid bij te zetten. Zijne troepen werden in slagorde geschaard op de marktplaats der stad, terwijl in het midden eene tribune was opgericht, die hij opging, met den gouverneur der stad aan zijne zijde. Daarop ontrolde hij de vrijheidsvaan voor het oog des volks en verklaarde Peru vrij door den wil des volks en door de rechtvaardigheid der zaak, die God zelf in bescherming had genomen. Duizende stemmen getuigden door haar geluid geroep van den bijval, die zijne handelwijze had gevonden, vol geestdrift wuifden de aanschouwers ten teeken van goedkeuring en ingenomenheid. Den volgenden dag werd er in de hoofdkerk een plechtig *te Deum* aangeheven, om den God dank te zeggen, die hen uit de onderdrukking had verlost en alle inwoners gaven schriftelijk de deelneming te kennen in de zaak der onafhankelijkheid; de pers verbreidde hunne namen door het geheele land.

San-Martin nam uit eigen beweging het beschermheerschap van Peru op zich en stelde zich aan het hoofd van de burgerlijke en militaire macht, daarbij als voorwaarde stellende dat hij, zoodra de laatste vijanden uit het land verjaagd zouden zijn, niet langer aan het roer van den staat zou willen staan. Hij vaardigde den 12 Augustus 1821 een besluit uit, waardoor alle kinderen die in Peru waren geboren, zelfs die van slaven en slavinnen, vrijverklaard werden. De belasting werd afgeschaft, als te zeer drukkende degenen, die ze moesten opbrengen, insgelijks ging het met het mita, die dienstplichtigheid, welke zoo nadeelig was in hare gevolgen en in den grond tegen alle recht en wet. Bovendien werd besloten dat men voortaan den inboorlingen niet meer den naam van Indianen zou geven, die als eene soort van zedelijke be-

leediging werd aangemerkt, maar integendeel dat er in Peru alleen Peruvianen zouden zijn. Echter was de oorlog nog niet geëindigd. Den onderkoning was het na de ontruiming van Lima gelukt, zich aan te sluiten bij het leger van den generaal Canterac. Deze maakte zich tot den strijd gereed aan het hoofd van 4000 man, met het doel om San-Martin, die op een mijl afstands van Lima gekampeerd was, slag te leveren en de citadel van Callao, waarop de Spaansche vlag nog wapperde, te bevrijden. Deze poging beantwoordde niet aan den uitslag, die de generaal en de onderkoning hadden verlangd, want tot hun spijt zagen zij een gedeelte der troepen, die tot dusverre getrouw waren gebleven, naar den vijand overloopen. Doch ook daar ging alles niet naar wensch; tusschen San-Martin en lord Cochrane rezen er hevige geschillen, die natuurlijk op de zaak der onafhankelijkheid allernadeeligst werkten. San-Martin, aan wien de verdedigers des citadel van Callao zich hadden overgegeven, ten hoogste verbitterd over de manier van handelen van den Engelschman, wiens lastig humeur de samenwerking alles behalve gemakkelijk maakte, maakte een geheim artikel zijner zending openbaar, volgens hetwelk hij van wege de Chiliaansche regeering gemachtigd was, naar willekeur over de vloot te mogen beschikken en zijne bevelen aan lord Cochrane te geven.

Ingevolge deze onwedersprekelijke rechten, beval San-Martin onmiddellijk aan lord Cochrane naar Chili weder te keeren, Maar deze, in plaats van te gehoorzamen, richtte zijne koers noordwaarts, daar hij had vernomen dat er twee Spaansche fregatten in de wateren van Panama kruisten en deze wilde hij achterna zetten. Deze mislukte tocht had geen ander gevolg, dan dat aldus een nog duidelijker bewijs werd geleverd van de weerspannigheid, waarover zich het legerhoofd beklaagde. De admiraal ontmoette de schepen niet, die hij zocht; maar bij zijnen terugkeer op de Peruviaansche kusten, in de haven van Callao een Spaansch fregat aantreffende, dat zich reeds aan de ambtenaren van het nieuwe bestuur had overgegeven, durfde hij het opeischen, alsof hij het had buit gemaakt. Zijn verzoek werd afgewezen en na wederzijdsche vrij heftige verklaringen, zoodat men een oogenblik beangst was voor het opvatten der wapenen, dat zulke noodlottige gevolgen kon hebben voor de ontluikende vrijheid van Peru, stak lord Cochrane eindelijk

in zee naar Valparaiso, alwaar hij den 1 September 1822 aankwam.

Dit vertrek, gevoegd bij het verdracht van Callao en den aftocht van den generaal Canterac, bracht San-Martin eindelijk op het denkbeeld om een einde te maken aan den oorlog. Doch verschillende bezwaren zouden den gang der zaken nog belemmeren en een beletsel zijn voor het bedaren der onlusten en woelingen. Zijn leger, evenals dat van Hannibal, was ontzenuwd door het aanhoudend genot der overwinning, zijne soldaten hadden een al te weelderig leven geleid en waren ongeschikt geworden voor de harde vermoeienissen van den oorlog, Lima had evenmin iets te vreezen als Capua. Bovendien had San-Martin van zijnen kant een misslag begaan, hij was gestrand op een klip, die na eene revolutionnaire zegepraal wellicht niet gemakkelijk is te vermijden. Hij had namelijk ambten en eereposten geschonken aan mannen, die daarop geen ander recht hadden, dan hun ijver voor den nieuwen staat van zaken en het is maar al te waar, dat deze niet altijd voldoende is om het gemis van kundigheden te vergoeden. Velen maakten misbruik van hun gezag, dat aanleiding gaf tot ernstige klachten, het bestuur veel last veroorzaakte en de regeeringszaken lang slepende hield. Een generaal, die zonder eenige roeping of studie tot die waardigheid was verheven door San-Martin, leed een gevoelig verlies in een gevecht tegen Canterac, die onder de independenten een duizendtal krijgsgevangenen maakte en hun vier stukken geschut benevens een aanzienlijke hoeveelheid krijgsvoorraad ontnam. Evenwel werd het nationale congres bijeengeroepen op den 20 September 1822. San-Martin begaf zich naar de vergadering, legde de kenteekenen zijner waardigheid af en gaf zijn bijna onbeperkt gezag in handen van de vertegenwoordigers des volks. Een besluit, dat met eenparige stemmen was aangenomen, betuigde hem de erkentelijk van Peru en stond hem den titel toe van opperbevelhebber der republikeinsche armee. Dezen rang nam hij aan, doch zonder ooit de diensten daaraan verbonden ten uitvoer te brengen; onmiddellijk verliet hij den bodem, die hij van het Spaansche juk had vrijgemaakt om in stille rust en in de vergetelheid van het huiselijk leven zijne dagen te slijten.

X.

Een der eerste handelingen van het congres bestond in het daarstellen van eene uitvoerende macht, onder den naam van bewindvoerende junta, samengesteld uit drie leden, den generaal José de la Mare, Antonio Alvarado en den graaf Vista Florida. Deze junta moest echter weldra zwichten onder den last harer drukke bezigheden en ten gevolge van hare verregaande onbekwaamheid en het congres, dat eenigszins onder den invloed van het leger stond, benoemde den kolonel Riva Aguero tot president van de republiek. Het opperbevel over het leger werd opgedragen aan generaal Santa-Cruz, doch Canterac, die partij wilde trekken van de ongeregeldheid der nieuwe regeering, nam nogmaals zijne kans waar om het gezag van het moederland te herstellen. Hij stond thans aan het hoofd van duizend in den oorlog geharde en aan krijgstucht gewende soldaten. Weldra vertoonde hij zich voor de poorten van Lima en deed zijnen intocht in deze hoofdstad den 18 Juni 1823. Kolonel Riva Aguero trok terug naar Callao, alsmede het congres, dat zijne zittingen in een kerkje hield. Riva Aguero werd afgezet en Callao verlatende even als hij uit Lima was gevlucht, trok hij zich terug naar Truxillo, steeds gevolgd zijnde door het congres. De Columbiaansche generaal Sucre werd met het oppergezag bekleed en Canterac verliet de hoofdstad na haar eene brandschatting te hebben opgelegd.

De veldtocht van Santa-Cruz viel niet zeer voordeelig uit: hij verloor zesduizend man van de zevenduizend die hij had aangevoerd en keerde met dit geringe aantal weder. Van zijnen kant was de opperbevelhebber der republiek genoodzaakt, zich te Callao in te sluiten.

Van alle zijden gedrongen en niet in staat om weerstand te bieden aan twintigduizend krijgslieden der koninklijke troepen, die men tegen hen in het veld bracht, waren de patriotten hunnen ondergang nabij, toen Bolivar, de held der Zuid-Amerikaansche vrijheid en president der Columbiaansche republiek, op bevel van het congres zijns lands zijnen intocht in Lima deed op den 1 September 1823. Al werd de tegenwoordigheid van hem, die zich als de bevrijder van Peru voordeed, met luide geestdrift begroet, toch had hij in den beginne

met vele zwarigheden te kampen. Eerst moest hij den gewezen president Riva Aguero, die met een aantal heethoofden tegen het nieuwe bestuur in verzet kwam, tot zijn plicht brengen; vervolgens brak er onder het leger zelf een opstand uit, waarbij Callao bemachtigd en Bolivar gedwongen werd uit Lima de wijk te nemen, weinig tijds later zag men den minister van oorlog, een generaal, officieren van alle rangen en drie eskadrons paardevolk tot het koninklijke leger overgaan.

Zooveel wederwaardigheden en teleurstellingen hadden een minder beleidvol en ondernemend veldheer dan Bolivar den moed benomen, doch hij was een van die menschen, die over alle hinderpalen heenstappen: de moeite verstoutte hem zelfs in zijn plan. Hij stond in zulk een goeden naam, dat vierduizend Peruvianen zich onder zijne banier schaarden, zoodat zijn leger, dat reeds zesduizend Columbianen telde, aanmerkelijk in getalsterkte toenam. De bloedige veldslag van Juno, waarin hij de troepen van Canterac eene volkomen nederlaag toebracht, deed de zaak der onafhankelijkheid weer herleven, terwijl de overwinning bij Ayacucho behaald, haar nieuwen luister bijzette en haren zegepraal voor goed verzekerde.

De kapitein Mimer die aan dezen veldslag een werkzaam aandeel nam en wiens beschrijvingen het kenmerk der waarheid dragen, hij die met even veel tact de pen wist te voeren als den degen te hanteeren, deelt ons de volgende bijzonderheden van dezen slag mede:

»Het Indiaansche dorp Quinua is aan de westelijke grens van de vlakte van Ayacucho gelegen en beslaat een groot vierkant van ongeveer eene mijl in omtrek, terwijl het ter rechter- en linkerzijde door diep inloopende en steile ravijnen is bezet. Aan de westzijde loopt de grond op eene uitgestrektheid van twee mijlen langzamerhand af, tot aan den grooten weg die van Guamanga naar Guanta leidt en zich kronkelt om den voet van eene bergketen. De oostelijke grens wordt gevormd door de steile en ontzagwekkende bergketen van Condorcuanqui, een reusachtig bolwerk, dat zich van het noorden tot het zuiden uitstrekt en de velden van Ayacucho bestrijkt. Niet verre beneden de kruin dezer bergen had het koninklijk leger eene stelling gekozen.

Het leger der vrijscharen had zijne tenten opgeslagen in de vlakte, juist tegenover en ongeveer een mijl verwijderd van de Spanjaarden; in

afwachting van den naderenden aanval hadden zij gesloten kolommen geformeerd, opdat zij den vijand des te beter tegenstand konden bieden.

Gedurende den nacht van den 8 December werd er door de voorposten der royalisten en der patriotten een vlammend vuur onderhouden. Sucre wilde de Spanjaarden beletten om, door de duisternis begunstigd, naderbij te komen, te dien einde gaf hij den muzikanten van twee bataljons bevel om onder geleide van eene compagnie aan den voet der bergen post te vatten en op hunne instrumenten te spelen, ten einde den vijand in den waan te brengen, dat het laagste gedeelte van het hoogland bezet was. De muzikanten brachten dit gevaarlijke bevel ten uitvoer en speelden lustig door totdat er een vliegend vuur op hen werd gelost. Deze list had het gewenschte gevolg, de royalisten konden nu niet buiten hunne verschansingen gaan. Des morgens om negen uren begon men de divisie Villalobos in het gezicht te krijgen, zij werd door den onderkoning in persoon en te voet aangevoerd; de soldaten begonnen langs de steile kanten van den Condorcuanqui te loopen, terwijl zij een weinig links aanhielden. De divisie Monet, die den rechtervleugel der royalisten uitmaakte, begon tevens in smalle gelederen regelrecht naar de vlakte te marcheeren en de ruiterij, die afgestegen was en de paarden bij den teugel hield, maakte dezelfde beweging, ofschoon dit met meer moeite gepaard ging. Toen de vijand in de vlakte kwam, werden er onmiddellijk kolommen geformeerd. Op dit oogenblik kon men in elks trekken droevige gewaarwordingen lezen, elk hart klopte van angst en van hoop.

Gedurende deze manoeuvre plaatste de generaal Sucre zich voor het front zijner troepen en herinnerde zijne strijdmakkers in eene kernachtige redevoering aan de heldendaden, die zij weleer hadden verricht. Vervolgens plaatste hij zich in het midden zijner legerscharen en riep met krachtige stem: Soldaten, deze veldslag moet het lot van Zuid-Amerika beslissen, uw aanhoudende ijver zal uwe pogingen met nieuwe lauweren bekronen. En deze weinige woorden, met klem en nadruk uitgesproken, stortten de soldaten nieuwen moed in, zij vonden weerklank in de harten der menigte, die als uit eene stem dit gezegde met een daverend vivat beantwoordde.

Terwijl de helft der koninklijke afdeelingen Monet en Villalobos zich

in de vlakte schaarde, gaf generaal Sucre aan de afdeeling Cordova en aan twee regimenten ruiterij bevel om den vijand aan te vallen. De onverschrokken Cordova stijgt van zijn paard en terwijl hij het dier zijnen degen in de borst steekt, zegt hij tot zijne soldaten: »Nu ziet gij duidelijk, dat het mij onmogelijk is te vluchten, wij zullen dus gezamenlijk tot den laatsten man moeten strijden.'' Vervolgens stelde hij zich op eenigen afstand voor zijne divisie, die in vier evenwijdige kolommen was geformeerd, met de ruiterij in de tusschenruimten, en met zijnen hoed in het luchtruim zwaaiende, roept hij hun toe: »Voorwaarts! ter overwinning gesneld!'' Deze woorden die door de soldaten duidelijk werden verstaan, zetten hen in vuur en vlam, de bataljons gaan met onbesuisde verwoedheid op den vijand los. De Spanjaarden van hunnen kant staan pal; aan beide zijden worden wonderen van dapperheid verricht en gedurende eenigen tijd staan patriotten en koningsgezinden man tegen man, zonder dat men kon voorzien aan welke vaan de overwinning zou ten deel vallen. De Columbiaansche ruiterij, door kolonel Silva aangevoerd, waagt een stouten aanval. De dappere veldheer zelf valt neer, met wonden bedekt, doch zijne soldaten begeeft de moed niet, het schijnt dat zij met des te meer ijver den strijd voortzetten. Ten laatsten zijn de royalisten genoodzaakt te wijken en den aftocht te blazen; zij vluchten in aller ijl, achtervolgd door de independenten, die een schrikkelijk bloedbad aanrichten. De onderkoning wordt gewond en krijgsgevangen gemaakt. De vluchtelingen trachten langs de hellingen van den Condorcuanqui op te klimmen, doch de patriotten ontvangen hen met eene hagelbui van kogels, zoodat velen door het moordend lood getroffen den dood vinden en naar den voet des bergs rollen, alwaar hunne lichamen aan vooruitstekende rotsachtige punten blijven vasthaken.

Generaal Miller, die de afdeeling Cordova begeleid had, den goeden afloop van zijnen aanval bespeurende, voegde zich thans bij het regiment huzaren van Junin, dat zich steeds buiten gevecht had gehouden. Bij het kricken van den dag, was de divisie van Valdez begonnen een omweg te maken van bijna eene mijl. Valdez die den Condorcuanqui langs de noordzijde afkwam, plaatste zich aan den linkerkant der patriotten, van welken hij slechts door een nauw ravijn was gescheiden.

Op het oogenblik dat de strijd, dien wij beschreven hebben, een aanvang nam, gaf hij bevel tot een gelederen-vuur met vier stukken. Deze aanval noodzaakte de Peruviaansche afdeeling van La Mar de vlucht te nemen. Het Columbiaansche bataljon van Borgas, dat in last had de Peruviaansche divisie het hoofd te bieden, deinsde insgelijks voor den vijand terug. Twee bataljons der royalisten drongen aan den linkerkant door het hierboven vermelde ravijn en deden hun best om de patriotten te achterhalen. Thans stond de zaak op het punt van beslist te worden, de independenten hadden bepaald het onderspit gedolven, indien generaal Miller, aan het hoofd der huzaren van Junin geen hevig vuur had gelost op de Spanjaarden, die thans op hunne beurt ontsteld, hun heil zochten in de vlucht. Miller ging het ravijn in en zette hen achterna, daarin geholpen door de grenadiers te paard en door de divisie La Mar, die zich weder had hersteld. Het geschut van Valdez werd buit gemaakt, zijne ruiterij week terug en het voetvolk zag men in alle richtingen uiteenloopen.

De royalisten hadden den slag verloren, in aller ijl trachtten zij de hoogten te bereiken, die zij des morgens zoo vol vertrouwen waren afgekomen. Een uur was voldoende geweest om hun de nederlaag toe te brengen. Het verlies der Spanjaarden bedroeg 1400 dooden en 700 gekwetsten, dat der patriotten niet meer dan 370 dooden en 609 gewonden. Toen de royalisten op het hoogste gedeelte van den Condorcuanqui waren gekomen, brachten zij zooveel soldaten bijeen, als zij konden krijgen. De afdeelingen der patriotten onder La Mar en Lara, waren des middags om een uur op den top des bergs. Voor zonsondergang vroeg Canterac om een verdrag aan te gaan, een uur later begaf hij zich onder de tent van generaal Sucre, alwaar de overeenkomst werd gesloten en onderteekend. De onderkoning La Serna, de generaals Canterac, Valdez, Caratala, Monet, Villalobos en tien andere, zestien kolonels, acht en zestig luitenant-kolonels, vierhonderd vier en tachtig officieren en drieduizend tweehonderd soldaten, werden krijgsgevangen gemaakt. De overigen waren verstrooid of hadden de vlucht genomen."

De overwinning van dezen veldslag was van het grootste belang in hare gevolgen. Al wie als vijand van de Peruviaansche onafhanke-

lijkheid bekend stond, moest thans toegeven of het land verlaten. Een der helden van den slag, generaal Gamara, ging onmiddellijk op Cuzco los, aan het hoofd van een Peruviaansch bataljon. Het garnizoen, dat genoegen nam met de voorwaarden, bij het verdrag van Ayacucho vastgesteld, legde de wapens neer. De royalistische generaal Tristan nam toen den titel van onderkoning aan en waagde eene laatste poging om zijn gezag, dat zoo goed als verloren was, te behouden; doch deze uiterste krachtsinspanning was tevergeefsch en hij was genoodzaakt zich met het kleine garnizoen van Arequipa aan een kolonel der patriotten over te geven.

Een der laatste aanhangers van het Spaansche gezag, Alaleta genaamd, hield zich nog een oogenblik staande, maar ten laatste zag hij zich genoodzaakt van zijn plan af te zien en zich te onderwerpen.

De oude gezagvoerders van Peru bezaten niets meer dan de citadel van Callao. Wel is waar bood de bezetting, die door een onversaagd krijgsman, den heldhaftigen Rodil werd aangevoerd, zulk een dapperen wederstand, dat de belegeraars zelven met ontzag voor hen werden vervuld. Rodil en zijne lotgenooten waren gedurende dertien maanden aan de ijselijkste beproevingen van den hongersnood en den oorlog ten prooi en hierbij voegden zich als gewoonlijk allerlei akelige ziekten. Den 26 Februari 1826 toen Rodil reeds sedert langen tijd zijnen manschappen geene bete broods meer had kunnen aanbieden, toen hij dus tot het uiterste was gedreven, gaf hij zich aan den vijand over.

Nu eerst was Peru vrij en de Spaansche overheersching voor goed den bodem ingeslagen. Rodil mocht zich de eer toekennen, haar door zijne kloekmoedige verdediging een schitterend uitzet te hebben gegeven. Zoodra het uur van den val is gekomen, dan is het roemvol als men zich met eer weet over te geven.

Toen de onafhankelijkheidsoorlog eenmaal zijn doel had bereikt, was de taak der pratiotten nog niet voltooid. Hun aangevangen werk moest op hechte en duurzame gronden bevestigd worden, en te dien einde was het noodig aan hun vaderland krachtige wetten en eene duurzame staatsinstelling te verzekeren.

XI.

Voor de omwenteling was Opper-Peru steeds een onderdeel geweest van het onderkoninkrijk Buenos-Ayres; doch in deze twee landen bestond er een in het oog loopend verschil van zeden en gewoonten, ook de taal hadden zij niet met elkander gemeen. De Argentijnsche republiek liet dus het pas vrijgevochten land naar willekeur handelen, zonder zich de minste heerschappij te willen aanmatigen, waarop het toch wel eenig recht had; hare belangloosheid in dit opzicht en de wijze staatkunde, die zij volgde, verdient allen lof.

Eene algemeene vergadering van afgevaardigden verklaarde dat overeenkomstig den algemeenen wensch des volks, Opper-Peru een afzonderlijk bestuur zou erlangen en het koninkrijk Bolivia genoemd zou worden. Dien naam alleen was niets anders dan eene hulde, die den grooten bevrijder, die zooveel voor de natie gedaan had, werd toegebracht. Bij deze gelegenheid kende men hem tevens een millioen dollars toe, als eene geldelijke belooning voor zijne bewezen diensten; hij nam ze echter slechts aan om ze te besteden tot het vrijkoopen van slaven.

Spoedig verliet Bolivar nu den nieuwen staat om het congres van Neder-Peru in zijne waardigheid te bevestigen. De bevrijder had aan Bolivia eene nieuwe constitutie geschonken en de macht om zijn opvolger te benoemen; deze grondstellingen had hij ook van kracht willen maken in het land, dat zijne hulp inriep om een bestuur daar te stellen; maar de Peruviaansche patriotten namen er geen genoegen mede en van dit oogenblik af aan, vormde zich tegen Bolivar eene stelselmatige tegenpartij.

Het wantrouwen maakt, zooals men zegt, de kracht der republieken uit. Hier scheen men veel aan de waarde van dit gezegde te hechten.

Men veronderstelde dat Bolivar eerzuchtige plannen in het hoofd had. Overal had hij te kampen met verzet tegen zijnen wil, waarover hij zich in zijnen trots gekrenkt gevoelde. Bovendien werd hem eene samenzwering bekend gemaakt en in deze omstandigheid achtte hij het raadzaam met kracht te werk te gaan. Zoo onverbiddelijk streng gaf hij acht op het nakomen zijner bevelen, dat men wezenlijk beducht werd

voor een terugkeer der regeeringloosheid. Bolivar was zoo misnoegd, waartoe trouwens wel redenen bestonden, of liever hij gaf zulks voor, om een politieken trek te spelen, die bijna zeker goed moest afloopen; hij was dan zoo ingenomen tegen de natie dat hij zijn vertrek naar Columbia bekend liet maken. Nauwelijks werd deze kennisgeving vernomen, of aller gemoederen schenen hem plotseling genegen te worden, er werden commissiën samengesteld die hem kwamen smeeken om in zijn nieuw vaderland te blijven. Zoo ver kwam het, dat men thans zijn verlangen kenbaar maakte, om de Boliviaansche grondwet vast te stellen, die men eenige maanden vroeger zoo nadrukkelijk had verworpen.

De onlusten die omstreeks dezen tijd waren uitgebarsten in Columbia, waar de generaal Paez zich feitelijk had verzet en bijna een opstand had aangewakkerd tegen het openbare bestuur, noodzaakten Bolivar om zijne verblijfplaats Lima met Bogota te verwisselen. Zijne tegenwoordigheid en zijne macht over het volk waren voldoende om de rust te herstellen, zoodat Columbia weer tot de oude orde van zaken was teruggekeerd zonder dat men zijne toevlucht had moeten nemen tot strenge maatregelen. Maar de poging van Bolivar om zijn vaderland de constitutie te doen aannemen, het voorwerp zijner volhardende zorg bleef zonder gevolg.

Deze constitutie stond overigens in Peru evenmin in aanzien als in Columbia, want nauwelijks had Bolivar de stad Lima verlaten of het volk kwam er tegen op. Van dien oogenblik af aan kenden de Peruvianen slechts een verlangen, tot welks bevrediging zij gaarne alles wilden ten offer brengen, namelijk zich vrij te maken van de grondwet van Bolivar en de Columbiaansche troepen buiten hunne grenzen te zien trekken.

Het sein van den opstand werd gegeven door den kolonel Bustamente, die nadat hij zich in den nacht van den 26 Januari 1827 aan het hoofd van eenige onversaagde mannen had geplaatst, de generaals Lara en Sanz, alsmede de vreemde officieren die hij als vermetele en geduchte vijanden kende, van welker tegenstand hij het ergste te vreezen had, in hechtenis nam. Naar een schip dat in de haven van Callao voor anker lag werden deze gevangen Columbianen overgebracht, hij zelf begaf zich mede aan boord en zette koers naar Guayaquil. Daarop namen

de ministers dadelijk hun ontslag, maar generaal Santa Cruz werd daardoor niet minder aan het hoofd van de regeering gehandhaafd. Evenwel hield men zich in het eerst slechts bezig met het ontruimen der vreemde troepen van het grondgebied. Men betaalde den krijgslieden een gedeelte uit van de achterstallige soldij en in den maand Maart daaraanvolgende zag men ze onder het toezicht van Bustamente onder zeil gaan. Toen kon men getuige zijn van de zeer hevige reactie tegen den Boliviaan — aldus werd de samensteller van de gehate constitutie genoemd. — Thans werden tegen hem zoovele afschuwelijke verwenschingen uitgebraakt, als weleer, toen hij door het volk op de handen werd gedragen, zegeningen voor hem werden afgebeden; want bij staatsschokken en omwentelingen gaan de volkeren steeds de grenzen van gematigdheid en bezadigdheid te buiten en hellen over ten goede of ten kwade. Te Lima werd een nieuw congres bijeengeroepen op den 24 Juni, welks eerste handeling zich kenmerkte door het verwerpen der Boliviaansche constitutie. Generaal La Mar werd tot president der republiek benoemd en weldra zag men Peru den oorlog verklaren aan Columbia en aan den man, aan wien het zijne onafhankelijkheid te danken had.

Het begin van den krijg was voor Columbia zeer ongelukkig, want het verloor de haven van Guayaquil. Terzelfder tijd, omsingelden de Peruvianen het vijandelijk grondgebied, doch een enkele veldslag was voldoende om hen voor zulk een vermetelen aanval te bestraffen. Hun leger werd bijna totaal verslagen bij Tarqui, in de provincie Quito. Aan Bolivar komt de eer toe, dat hij thans geen misbruik maakte van zijn gezag, en van het overwicht, dat hij op hen had door dezen zegepraal, integendeel hij legde eene wijze gematigdheid aan den dag bij het regelen van de vredesvoorwaarden, waarbij de grenzen der beide Staten nauwkeurig werden vastgesteld en hunne onderlinge onafhankelijkheid gewaarborgd.

De reactie die zich met zooveel nadruk tegen het Columbiaansche gezag had aangekant, vond maar al te getrouwe navolging in Bolivia. Het was alsof de beide Staten wedijverden, wie hunner zich het ondankbaarst zou toonen.

Toen generaal Sucre voor den tijd van twee jaren het presidentschap aanvaardde, dat de grondwet hem levenslang toekende, had hij

daarbij als voorwaarde gesteld, het recht om bij zich te houden tweeduizend man Columbiaansche troepen, zijne krijgsmakkers. Bolivia had dit verzoek ingewilligd, doch weldra gevoelde zich de nationale trots geknakt, men hield het voor eene schande vreemde troepen op den vaderlandschen grond te zien en bij gevolg eischte men, dat zij onmiddellijk het grondgebied zouden ontruimen. Daartoe werd de hulp ingeroepen van Neder-Peru, dat zich oogenblikkelijk bereid verklaarde. Tegen de groote overmacht niet opgewassen, konden de troepen van generaal Sucre, ondanks den nadrukkelijken wederstand, het niet langer volhouden en de bevrijder van Bolivia, geheel en al uit het veld geslagen, zag zich genoodzaakt dit land te verlaten.

Sedert dien tijd zijn Peru en Bolivia van het vreemde juk onafhankelijk gebleven, doch niettemin zijn deze landen dikwerf het tooneel van zeer vinnige, binnenlandsche partijschappen. Republieken die elkaar onderling hadden moeten staande houden en ondersteunen, doordien zij in een gemeenschappelijk verbond traden, nemen onophoudelijk af in inwendige kracht door binnenlandsche verdeeldheden; al te dikwijls wordt door tegenstrijdige gevoelens van daag datgene verworpen wat gisteren als raadzaam is aangenomen, en op deze wijze worden de hechtste grondslagen ter bevestiging van inwendige kracht en ter handhaving van den staatkundigen vrede krachteloos gemaakt of vernietigd.

XII.

Callao is de hoofdstad van Lima evenals Piraeus die van Athene is. De weg die de beide steden scheidt, mag beschouwd worden als eene prachtige laan, beplant met treurwilgen en Italiaansche populieren, waarachter men van weerszijden schoone lusthoven bespeurt, versierd met oranjeboomen, die gedurende het geheele jaar met bloesems en vruchten zijn beladen. Liefelijk murmelende beekjes, die evenwijdig aan dezen weg loopen, verrukken den reiziger door hun zacht geruisch. Langzamerhand ziet men voor zich verrijzen eene poort van eene trotsche en prachtige bouworde, die den toegang tot de stad van Pizarro verleent. De eerste huizen die gij ziet, schijnen u onaanzienlijk toe en beantwoorden misschien niet aan het denkbeeld, dat gij u gevormd hebt

van de stad der koningen, want over het algemeen zijn zij klein, sommige hebben slechts eene enkele verdieping, terwijl andere niets dan eene benedenwoning aanbieden; bovendien valt uw oog hier en daar op puinhoopen, die men niet uit den weg ruimt en evenmin door nieuwe gebouwen doet vervangen. De meeste huizen zijn aangelegd in de omgeving van binnenplaatsen of patios, die aan het geheel een kloosterachtig aanzien geven; doch deze patios zijn met schilderwerk versierd, dat wederom kan strekken om de droeve eentonigheid eenigszins uit te wisschen en deze plaatsen een weinig gloed en leven bij te zetten.

Ten tijde van Pizarro was deze stad het pronkjuweel van Peru en met recht gaven de Spanjaarden haar den vleienden naam van Ciudad de los Reyes, thans is zij echter van haar verheven standpunt vervallen, want gedurige aardbevingen hebben een zeer nadeeligen invloed uitgeoefend op hare uitbreiding en ontwikkeling, de heerlijkste monumenten van bouwkunst zijn in onoogelijke ruïnen verkeerd; behalve dat in 1586, 1630, 1665, 1678, 1687, 1746 en 1764 verschrikkelijke verwoestingen zijn aangericht, werd in 1828 de geheele stad, die vroeger door den onafhankelijkheidsoorlog reeds zoo vreeselijk geteisterd was, in een puinhoop herschapen. Spoedig verrezen er naast deze puinhoopen nieuwe gebouwen, die ter wille van deze rampen zeer laag aan den weg zijn gebouwd.

Lima is op twee mijlen afstands van zee gelegen, aan den ingang eener diepe vallei, die nogtans boven den zeespiegel is verheven; het wordt besproeid door den Rimac, eene rivier, die met eilandjes is bedekt, welker bloemen en liefelijk groen, door de golfjes weerkaatst, een heerlijk tafereel aanbieden. De stad is gebouwd in den vorm van eene halve maan, zij is omgeven met een muur, ongeveer zeven ellen hoog, terwijl een achttal poortten den toegang openstellen. Even als de meeste steden van Spaansch-Amerika, is zij verdeeld in kleine quadraten, cuadras geheeten, welker zijden honderd vijf en twintig el lang zijn. De voornaamste gebouwen der stad heeft men spoedig geteld en bezocht, men heeft er prachtig met zilver, goud en diamanten versierde kerken, welker bouwstijl op verre niet door haren schitterenden rijkdom wordt geëvenaard, vooral op feestdagen en bij kerkelijke plechtigheden valt de oogverblindende glans bijzonder in het oog; een groot klooste

aan San Francisco gewijd, kan met de kerken in pracht wedijveren, overigens zijn nog vermeldingswaard de universiteit, een nationaal museum, schouwburgen, een circus voor stierengevechten, en schoone met wallen beplantte wandelplaatsen (het oude en nieuwe alameda). De kerkhoven worden met den naam van pantheons bestempeld, hetgeen ons een hoog denkbeeld doet opvatten van de menschen, die men er begraaft. De wandelplaatsen zijn heerlijk aangelegd en worden zeer druk bezocht door het schoone geslacht; trotsch en statig, prachtig gekleed en met lichten tred zich voortspoedende, ziet men hier Lima's dochteren met hare zwarte oogen, witte tanden en fraai gekapt haar rondloopen. Zij verraden eene hartstochtelijke neiging voor bloemen, die zij niet alleen in hare handen dragen, doch waarmede zij hare kleederen en zelfs haar kapsel hebben opgetooid.

De bevolking is natuurlijk van gemengd ras, zooals steeds plaats heeft in die steden, waar verschillende geslachten elkaar hebben opgevolgd, zonder elkaar te vernietigen of een merkbaar overwicht te behouden. De bovenrang wordt ingenomen door de creolen, die men ten aanzien van gestalte, gelaat en verstandelijke vermogens niet beter kan vergelijken dan bij de inwoners van Andaluzië. Daarop volgen de mestiezen, de kinderen van een blanke en eene Indiaansche vrouw; zij zijn sterk van gestel, hebben een bruin gelaat en bijna geen baard, zij zijn zachtaardig, gedienstig en vatbaar voor eene levendige gehechtheid; slechts éénen wensch maken zij kenbaar, namelijk dien van opgenomen te worden onder de maatschappij der blanken, bij en met hen te leven, welk verlangen zij niet steeds mogen bevredigd zien. De mulatten leggen zich met goed gevolg op de beoefening der wetenschappen toe, bijzonder op de geneeskunst, zij hebben een fijn gestel, een afkeer van handenarbeid, doch des te meer liefde voor de studie; zij leggen eene ongemeenen smaak voor de dichtkunst aan den dag. De vrouwen van dit geslacht munten dikwijls uit door eene onvergelijkelijke schoonheid. De quarterons, namelijk zij, die zijn voortgekomen uit de vermenging van het Europeesche menschenras met de terceronen of dezulken die uit Europeanen en Mulatten zijn geboren, hebben regelmatige gelaatstrekken, eene lichte gelaatskleur, blauwe oogen en blond haar. Eenige zwarte vlekken op verschillende lichaamsdeelen zijn hun herkennings-

teeken, dat zij onmogelijk kunnen uitwisschen. De zambos of afstammelingen van Amerikanen en negers en de chinos uit het neger- en het Indiaansche ras geboren, staan het laagste in de schatting der beschaafden, zij zijn tevens de gevaarlijkste menschen van de Peruviaansche natie en als het ware, de instandhouders van alle ondeugden, die een volk kunnen ontsieren. De Indianen van zuiver ras, die met den dag zeldzamer worden, hebben een koperkleurig gelaat, een laag voorhoofd, zwart, grof en glad haar, dat reeds even boven de oogen zich vertoont. Reeds op jeugdigen leeftijd wordt hunne kleine gestalte misvormd door eene even overdrevene als vroegtijdige zwaarlijvigheid.

Alle reizigers verklaren als uit éénen mond dat het klimaat van Peru's hoofstad voor het liefelijkste van de wereld mag gehouden worden. Gedurende de drie wintermaanden, verspreidt zich een sluier van sombere wolken, evenals het *velarium* van een Romeinschen schouwburg boven de stad — slechts zeer zelden stijgt de thermometer, zelfs in den zomer, boven 30 graden. De temperatuur der andere jaargetijden houdt het midden tusschen eene felle hitte en eene te gevoelige frischheid, zij is zeer gunstig zoowel voor den mensch als voor dier en plant. Nooit heeft men er een enkelen donderslag vernomen; doch steeds is men er beducht voor aardbevingen, voor die onderaardsche donderslagen, die men er ieder jaar menigmaal gevoelt na den regentijd, als de zomerzon den bodem begint te koesteren. Gewoonlijk wordt de schudding waargenomen na schemeravond of voor het aanbreken van den dageraad. De richting welke deze verschrikkelijke beweging neemt, gaat gewoonlijk van het zuiden naar het noorden. Men heeft opgemerkt, want de statistiek wordt op alle voorvallen toegepast, dat de aarbevingen slechts om de vijftig jaar groote onheilen teweegbrengen. Dan kunnen zij als ware rampspoeden door de natie met angst en vrees te gemoet gezien worden; binnen een tijdsverloop van minder dan vier en twintig uren, ontvangt de grond meer dan tweehonderd schokken, die de stad op hare grondvesten doen daveren. De oceaan deinst terug om weldra bulderende van woede tegen de kusten te slaan; de schepen worden naar de afgronden geslingerd of tegen de kusten met geweldige kracht neergeploft en verbrijzeld. De kust wordt in eene zee herschapen, en het gebied der zee vertoont

zich als een strand. Voeg hierbij nog de uitgedoofde en gesloten vulkanen, die zich weder openen en opnieuw beginnen te koken, om in alle richtingen vuur en vlammen uit te braken. De angst en ontsteltenis maakt zich van iedereen meester, want de nood is ten top gestegen. Naar alle kanten ziet men vluchtelingen de wijk nemen, terwijl zij gebeden prevelen en zich aan God en alle heiligen aanbevelen. Men neemt het vaste besluit om dezen verwenschten en door onheilen bezochten grond voor immer vaarwel te zeggen, als men het geluk heeft aan dezen ramp te ontkomen; doch nauwelijks zijn de woedende elementen tot bedaren gekomen, nauwelijks is alles weder in zijne natuurlijke orde hersteld of de mensch, die met moeite aan het gevaar is ontkomen, is zoo ingenomen met de verrukkelijk schoone natuur in deze streken, dat hij alle gedachten om eene andere woonplaats te kiezen voor goed laat varen, hij keert wederom naar zijne oude bezigheden terug, geeft zich opnieuw over aan zijne vermaken, laaft zich met volle teugen aan het genot des levens en bekommert zich evenmin over den dag van morgen als dat hij over het gebeurde van den vorigen dag nadenkt. Vandaar dat de bevolking, ten bedrage van 100,000 inwoners, steeds in getalsterkte toeneemt. De fabrieksnijverheid in Lima staat op vrij hoogen trap, vooral mag zij bogen op hare prachtige gouden en zilveren artikelen; in vroegeren tijd was hier de stapelplaats van den wereldhandel met Europa, Azië en Amerika, doch de toenemende bloei van Valparaiso heeft Lima een gevoeligen slag toegebracht en al werd de stad met inspanning van alle krachten voor geheel verval behoed, toch raakte hare handel merkbaar aan het kwijnen; de uitvoerhandel is niettemin vrij belangrijk, hetgeen vooral moet worden toegeschreven aan hare twee uren westwaarts gelegen en door een spoorweg aan de stad verbonden haven, waarvan wij in het begin van dit hoofdstuk reeds melding hebben gemaakt en waarop wij nogmaals voor eenige oogenblikken de aandacht willen vestigen. Eigenlijk gezegd is Callao, dat tegenwoordig met de stad Lima in telegrafische verbinding staat, niets meer dan een vlek, dat door eene citadel is versterkt. Het oude Callao, dat 28 October 1746 door eene aardbeving verwoest en door de zee overstroomd werd, is van tijd tot tijd nog zichtbaar op den bodem der doorschijnende baren. Als men zich op de citadel bevindt

heeft men voor zich een der bewonderenswaardigste panorama's van Peru, namelijk het schouwspel der Andes, welker eerste verhevenheden bij de kust een aanvang nemen en langzamerhand zoo hoog in het luchtruim stijgen, dat de toppen door de wolken breken en zich daar aan het oog van den verbaasden beschouwer onttrekken. Bijzonder tegen den avond is dit tooneel prachtig en indrukwekkend. Niet zeer ver van zich af heeft men het oog op de koepeldaken der paleizen en op de torens der kerken, die door den schuinschen stand der zon verguld schijnen. Alleen de top der Andes, die steeds door hare weldadige stralen wordt verlicht, welke hem nog langen tijd daarna beschijnen, steekt trotsch en statig den kruin naar omhoog en blijft steeds schitteren met een onbeschrijfelijken glans.

Callao is de sterkste vesting van geheel Peru, aan den oever der zee gebouwd bij de uitwatering van den Ximac en de voornaamste zeestad der republiek. Haar kasteel wordt voor den sleutel van Lima gehouden, tevens was Callao de laatste vesting, welke de Spanjaarden in Peru bezet hielden, totdat de Columbianen het hun 19 Januari 1820 ontweldigden.

De Peruviaansche legende, die door Anello Oliva aan de vergetelheid is onttrokken, verhaalt ons op de volgende wijze, hoe de oude stad der Inca's werd opgericht op de plaats, die zij op den huidigen dag nog inneemt:

»Toen aan den zoon der zon de verhevene zending was opgedragen om de aarde te bevolken, begaf hij zich op weg met een gouden roede in de hand. Hij had er de zon mede getroffen op meer dan duizend plaatsen, toen de goddelijke staf zich uitstrekte over de vallei Huanacauri, die omstreeks dien tijd met dichte wouden was bezet; hier werd de staf in de aarde geplant en de menschen die den grooten Manco-Capac vergezelden, begonnen onder zijn toezicht de eerste grondslagen der stad Cuzco te leggen."

Zonder eenige waarde te hechten aan de Indiaansche kroniek volgens welke de stichter den ouderdom van honderd acht en veertig jaar bereikt zou hebben, kunnen wij met meer zekerheid aannemen in welk jaar hij de eerste hand legde aan den ontzaglijken arbeid, welken hij ondernam: dit moet hebben plaats gehad omstreeks 1135.

Toen Manco-Capac zijne hoofdstad met den dag in uitgebreidheid zag toenemen, besloot hij haar in twee deelen te splitsen, Hanin-Cuzco was de naam van het hoogere gedeelte terwijl het lagere gedeelte met den naam van Hurin-Cuzco werd bestempeld. Veel is er geschreven over de verbazende pracht, die in de stad der Inca's heerschte en in die oude werken van minder verlichte menschen, wordt niet zelden eene verkeerde voorstelling gegeven van de onderwerpen, die hunne aandacht trokken. Indien men geloof slaat aan het gevoelen dat de minst onkundige van Pizarro's gezellen blootlegt, bood de stad Cuzco ten tijde der verovering eene ontzaglijke uitgestrektheid aan. Xerèz bevestigt, dat op den dag toen de stad in hunne handen was gevallen, de afgevaardigden van Pizarro acht dagen noodig hadden, om hare merkwaardigheden op te nemen. In de taal van Xerez beteekent merkwaardigheden zooveel als rijkdommen en de belangrijkste gedenkteekenen zijn die, welke met het grootste aantal gouden platen waren versierd. Op de woning van den vorst telde men er zevenhonderd, op een ander gebouw dat niet nauwkeurig is opgegeven waren er vier maal zooveel, doch het goud was van zoo weinig waarde, dat de afgevaardigden er niet eens gebruik van wilden maken.

Volgens Rivero en Tschudi, besloeg het oude Cuzco niet dezelfde plaats als de tegenwoordige stad; het lag ten zuiden van den berg Sacsahuaman en de weg van Anti-Sihu scheidde het in twee deelen, die wij hierboven reeds hebben opgegeven. Eene beek die op den Sacsahuaman haren oorsprong nam en Huatana werd geheeten stroomde insgelijks tusschen de twee verschillende deelen en deze kleine stroom, die de stad in eene zuidelijke richting doorliep maakte de grens uit tusschen het oostelijk en het westelijk gedeelte. In het eerstgenoemde prijkten de paleizen der aanzienlijken en de prachtigste gebouwen der stad. De Huatana stroomde voorbij het beroemde plein Huacaypata, dat aan de openbare feestelijkheden en volksspelen was gewijd en dat van het noorden naar het zuiden driehonderd en van het westen tot aan de genoemde beek tweehonderd zeventig schreden lang was. Van daar had men naar drie zijden het gezicht op de kostbare gebouwen die het plein insloten; het noordelijk gedeelte werd ingenomen door twee aanzienlijke paleizen, die volgens de overlevering hun ontstaan te

danken hadden aan den Inca Pachacutec. In het westelijk gedeelte lag er insgelijks een dat Casana werd geheeten en een ander onder den naam van Cora-Cora bekend zag men in het oosten schitteren. Al deze gebouwen dwongen de bewondering der Spanjaarden af om hunne hechtheid, grootte en eigenaardige bewerking, slechts eene omstandigheid wierp eene schaduwzijde op al dat grootsche en verhevene en gaf aan de stad van de zonen der zon het aanzien van een zeer uitgestrekt dorp: de prachtigste gebouwen waren bedekt met riet of met palmbladeren.

Cuzco, de aloude hoofdstad der Inca's en daarom door de Peruvianen als eene heilige plaats beschouwd, was gedurende langen tijd de eenige stad van Peru; zij is gelegen in het midden des rijks, in eene vallei die door het riviertje Huatana wordt besproeid. Cuzco is eene Peruviaansche benaming en beteekent zooveel als middelpunt, waardoor het nog niet bewezen is, dat de Inca's het middelpunt der aarde meenden te bewonen, zoo als men wel eens heeft verondersteld, maar alleen dat zij aan hunne hoofdstad eene benaming hadden gegeven, waarop zij om hare betrekkelijke ligging het meeste aanspraak had.

Toen Pizarro de stad bemachtigde, stond hij geheel verslagen bij het zien harer trotsche en smaakvol bewerkte gebouwen. De citadel vooral en de zonnetempel hadden, naar men zegt, huns gelijken niet, doch door de oorlogen en de omwentelingen, die gedurende bijna drie eeuwen Peru's steden hebben verwoest, is alles in puinhoopen en bouwvallen verkeerd. Op de ruïnen van den zonnetempel ziet men thans een Dominicaner klooster; de kamers der zonnemaagden hebben plaats gemaakt voor de cellen der monniken en op de plaats zelve waar vroeger den door schitterende stralen omgeven zonnegod werd aangebeden, wordt thans de gekruiste verlosser vereerd. De groote dierentuin waarin de souvereinen van Peru allerlei diersoorten uit hunne staten hadden verzameld, de koninklijke lusthof, waarin men zilveren boomen met gouden bladeren had geplant, zijn door de Europeesche ploegschaar in korenvelden herschapen, waarop de goudgele golvende halmen als de door den wind bewogen baren der zee heen en weer worden geslingerd. Vele particuliere gebouwen in de stad hebben iets

van hunne vroegere bouworde behouden, sommige gedeelten behooren zelfs tot den tijd des Inca's, zij maken het ons gemakkelijk een oordeel uit te spreken over de bedrevenheid, die men destijds in hunne staten aan den dag legde en geven ons een hoog denkbeeld van hunne beschaving. Cuzco mag roem dragen op twee buitengewoon fraaie kerkelijke gebouwen, die gerust kunnen wedijveren met al wat de oude wereld in dat opzicht merkwaardigs aanbiedt. Wij bedoelen twee kloosters, bij welker aanblik men zich in de eene of andere stad van het catholieke Spanje verplaatst waant.

Wij maken echter geene reis door de nieuwe wereld met het doel om er de oude te herkennen en in het geheel ligt het niet in ons plan het Iberische schiereiland in Peru te gaan zoeken. Liever geleiden wij onze lezers in gedachten naar de bouwvallen van die oude stad der Inca's, welke op zoo zonderlinge wijze is samengesteld, niet verre van het tegenwoordige dorp Jesus en vijf mijlen van Caxamarca verwijderd. Het mag voorzeker een gril van het toeval heeten, dat in deze streken die zoo vreeselijk van aardschokken te lijden hebben gehad, de bedoelde stad bijna geheel gespaard is gebleven met al hare huizen, zooals zij waren ingericht ten tijde der oude Peruvianen. Zij is gelegen in een dal en schijnt gebouwd te zijn rondom een heuvel of rotsachtige verhevenheid. Deze stad is als het ware niets anders dan een dubbele rij van boven elkaar geplaatste kamers, die tot eene hoogte van zeven verdiepingen zijn opgevoerd. De binnenverdiepingen zijn gebouwd uit ontzaglijk groote rotsbrokken. Op het eerste gezicht schijnen deze rotsbrokken zoo vast te zitten, zij zien ze er zoo stevig uit, dat men slechts een enkel stuk voor zich meent te zien en gaarne zou aannemen, dat deze huizen in de rots zijn uitgehouwen. Het is dus niet te verwonderen, dat deze stad, die eene bevolking van acht of tienduizend inwoners kan bevatten, meer dan eens de schranderste reizigers en de bekwaamste oudheidkundigen in verlegenheid heeft gebracht. Eenige zagen ze aan voor eene karavanserai om de gasten van den Inca te herbergen; doch men kan haast niet aannemen, dat de Inca zulk een overdreven aantal gasten, als daar huisvesting konden vinden, ooit bij zich had. Wederom andere hebben beweerd dat deze kamers niets anders waren, dan de afdeelingen van eene voor-

raadschuur, waarin het overtollige der vruchtbare jaren werd bewaard, voor tijden van hongersnood of gebrek; doch als men daarbij in aanmerking neemt, dat men in andere gedeelten van Peru voorraadschuren vindt, die ontegenzeggelijk als zoodanig dienst hebben gedaan en toch met deze geene de minste overeenkomst hebben, dan kan men aan deze tweede vooronderstelling even min geloof hechten. Doch het waarschijnlijkste is dat deze onbekende stad de hoofdstad van de provincie Chicama is geweest, voor dat zij aan de macht der Inca's was onderworpen. In de geheele omgeving dezer thans onbewoonde stad, spreidt de natuur eene weergalooze pracht ten toon en geeft hare onuitputtelijke schatten met milde hand ten beste. Niet verre van daar, kan men te Caxamarca een bezoek brengen aan het paleis der Inca's en tevens hunne badinrichtingen in oogenschouw nemen; opmerkenswaardig is het dat de baden werden onderhouden door zoogenaamde geneeskrachtige bronnen van koud en kokend water. De geschiedenis maakt er melding van, dat de Peruvianen, toen zij voor goed in de macht der Spanjaarden waren en de laatste Inca Atahualpa ter dood was gebracht, den gouden troon van hunnen vorst in den krater van kokend water nederploften. Men stelde pogingen in het werk om de bron, die tengevolge harer hooge temperatuur niet te genaken was, af te leiden door middel van eén kanaal, doch men slaagde er niet in ze geheel en al leeg te doen loopen en zoo is die kostbare troon, eene zoo onwaardeerbare prooi voor de Spaansche dwingelanden, voor immer aan hunne hebzucht onttrokken. Caxamarca is eene nette stad, gelegen in een dal op 2855 el boven den zeespiegel, aan den Llaucan; men heeft er prachtige gebouwen en wel ingerichte huizen, fraaie kerken en bloeiende fabrieken van gouden en zilveren werken, wollen en katoenen stoffen, terwijl de arbeiders alhier zeer gezocht zijn, omdat zij voor vlugge en knappe werklieden doorgaan. Caxamarca is eene belangrijke stapelplaats voor den handel tusschen de zee en binnenprovinciën en het zielental wordt op 18000 geraamd. In de nabijheid ligt het stadje Jaen de Bracamoros, aan den Rio del Chinchipe, alwaar een levendige handel heerscht en de bevolking 8000 zielen bedraagt.

In de provincie de la Libertad merken wij op de hoofdstad Truxillo, bevallig gelegen aan de rivier van dien naam, bij de kust van den

Stillen Oceaan; zij is de zetel van een bisdom en door Pizarro gesticht in 1533. In den omtrek zijn bezienswaardig verscheidene ruïnen van oude Peruaansche gedenkteekens, alwaar naar men zegt, aanzienlijke schatten zijn gevonden. Slechts een 8000 tal inwoners vertegenwoordigen de geheele bevolking.

De provincie Ancachs, ten zuiden van de voorgaande aan de Stille Zee gelegen, heeft tot hoofdstad Huaraz, in een fraai dal aan den Rio Santa, met 8000 inwoners. Het in de nabijheid liggende stadje Santa Maria de la Parilla, is in zoo verre belangrijk, dat er een nog levendige kusthandel wordt gedreven.

Junin's hoofdstad is Cerro de Pasco, gelegen 14000 voet boven den zeespiegel in eene dorre vlakte en in een zeer ongezond klimaat; in de nabijheid zijn zeer rijke zilvermijnen. De bevolking der stad is 14,000 inw. Huanuco is gelegen in het bekoorlijke dal van dien naam, aan den heirweg van Cuzco naar Quito, men ziet er overblijfsels van oude gebouwen, onder anderen van het paleis der Inca's en van een zonnetempel; overigens moet de stad wel zeer vervallen zijn, daar sommige aardrijkskundigen het vermelden als een klein dorp (5000 inwoners). Lauricocha en Parma liggen in dezelfde provincie, beide zijn zeer bevolkte steden. Banos is een aanzienlijk dorp van veel gewicht om de warme geneeskrachtige baden, die hier door de Inca's zijn aangelegd en die van Caxamarca in uitgebreidheid overtreffen; tevens ziet men er de puinhoopen van een groot monument, het Paleis van den Inca geheeten.

Huancavelica, de hoofdstad van de provincie van dien naam, is gelegen aan eene kleine zijrivier van den Rio Jauja en telt 12000 inwoners. De stad is vooral merkwaardig om hare buitengewoon hooge ligging (5300 el boven het vlak der zee) en was voorheen in nog een opzicht van veel belang, namelijk om hare rijke kwikzilvermijnen; thans is zij geheel verlaten ten gevolge van de onachtzaamheid eens opzichters, die om den opbrengst te vermeerderen ook de pilaren wilde slechten: voor dien tijd was er eene put, Hoyo-Negro geheeten, die meer dan 4000 el boven den zeespiegel uitstak. Te recht mocht von Humboldt dan ook zeggen, dat de mijnwerkers, die daar hunnen arbeid verrichtten, zich nog 500 el hooger bevonden, dan de kruin van den piek van Teneriffe reikt.

Ayacucho, in een bekoorlijk deel aan den Rio Huamanga met aanzienlijke fabrieken en een druk handelsverkeer, is de hoofdstad der provincie Ayacucho. Door Pizarra in 1539 aangelegd, trekt zij nog steeds de aandacht door hare aangename ligging en sierlijk gebouwde huizen; de universiteit, die er is opgericht, heeft reeds langer bestaan dan die van Cuzco, bovendien is hare cathedraal bezienswaardig en onder hare voorname inrichtingen neemt het college eene eerste plaats in. Het aantal inwoners wordt op 20,000 geraamd.

Arequipa, de hoofdstad van de provincie van dien naam, in de fraaie vallei Quicla, op de westerhelling van het Andes-gebergte, 6 mijlen van de kust der Stille Zuidzee, thans eene bevolking tellende van 40,000 inwoners, werd in 1536 op last van Pizarro gesticht; het is de zetel eens bisschops; behalve de cathedraal behooren talrijke kerken, vele aanzienlijke kloosters en een college tot de prachtigste gebouwen der stad. In den omtrek heeft men rijke goud-, zilver-, koper-, tin- en loodertsmijnen, alsmede steenkolengroeven en in de stad zelve worden de metalen in groote hoeveelheid verwerkt, vooral munten de goud- en zilverdraadfabrieken uit om de deugdelijkheid en sierlijkheid van haar fabrikaat, in dat opzicht weten zij haren alouden goeden naam te handhaven. Meermalen werd de stad verschrikkelijk geteisterd door de losbarsting van de nabijzijnde vulkaan Arequipa, die den vorm heeft van een regelmatigen kegel, welke van boven is afgeknot en uit welks krater aanhoudend asch en dichte rookzuilen opstijgen, viermaal werd Arequipa ten gevolge van losbarstingen geheel verwoest. De hoogte van de vulkaan is 16,680 voet, van welke de bovenste 700 voet doorgaans geregeld onder sneeuw bedolven liggen. De toenemende bloei der fabrieken heeft een gunstigen invloed op handel en welvaart, de uitvoer is vrij belangrijk, zoodat de beide havens Mollendo en Aranta, die aan de kust liggen en de stad met de zee in gemeenschap stellen, steeds het schouwspel aanbieden van bedrijvigheid, drukte en vertier.

De provincie Moquega heeft tot hoofdstad San Pedro de Tacna, in eene aangename vlakte gelegen aan de Tacna met zeer levendigen handel, zoodat de stad zich in welvaart en bloei mag verheugen; het cijfer harer bevolking bedraagt 12,000 inwoners. In de nabijheid ligt

de zeestad Tacna, aan den mond van de rivier van dien naam, bevolkt met 4000 inwoners; als havenplaats is Tacna van zeer groot belang en niet minder wordt hare welvaart bevorderd door den spoorweg, die deze stad in verbinding stelt met Arica. Laatstgenoemde is aangenaam gelegen in een schoon oeverdal aan de Stille Zuidzee en zeer belangrijk door hare uitmuntende haven en de nabijzijnde zoutgroeven; tevens maken de edele metalen en de wol een voornaam handelsartikel uit. Van hier loopt een 18 mijlen lange weg, die alleen voor muildieren begaanbaar is naar La Paz, eene voorname stad in Bolivia. In 1833 had Arica veel te lijden van eene aardbeving, die allernoodlottigst was in hare gevolgen, immers, slechts weinige huizen bleven gespaard en tal van menschen werden de ongelukkige slachtoffers van deze verwoesting.

Puno is de hoofdstad van de provincie van dien naam; aan een drogen boezem van het Titicaca- meer gelegen, telt zij meer dan 6000 inwoners, die grootendeels hun bestaan vinden in het verwerken der edele metalen, die in den omtrek der stad worden gedolven. Ten slotte laten wij hier eene beschrijving volgen van het Titicacameer, waarvan wij reeds nu en dan eene enkele bijzonderheid hebben opgegeven. Deze ontzagwekkende en zeer diepe waterplas, is tusschen twee cordilleras of ketens der Andes gelegen en geheel met bergen omringd. Hare omtrek is niet minder dan 48 mijlen, zij is op sommige plaatsen wel 500 voet diep en bevat eene menigte eilandjes, welker aantal door sommigen op meer dan 20 wordt begroot en op een van deze prijkte de zonnetempel der oude Peruvianen, die in rijkdom en verblindende pracht alleen door het monument van Cuzco werd overtroffen. Volgens het geloof der oude bewoners van het land, schoot de zon, na de algemeene overstrooming, het eerst hare weldadige stralen hier ter plaatse. Op dit zelfde eiland vestigde Manco-Capac zijn eersten zetel en daar moet het geweest zijn, dat de hemel hem zijne verhevene roeping openbaarde, namelijk de invoerder der beschaving voor Peru te zijn. Het geloof aan deze laatste bijzonderheid was den Peruvianen meer dan voldoende om dit eiland en zelfs het geheele meer als eene geheiligde plaats aan te merken en gedurende eeuwen, was het een plicht, die op iederen Peruviaan rustte, om jaarlijks den pelgrimstocht naar dit eiland

te maken en daar in het heiligdom van den zonnetempel eene offerande te plengen, die zijnen god kon verheerlijken. De vruchten en zaden, die in den omgevenden tuin groeiden, werden zonder uitstel naar Cuzco aan den Inca gezonden, die deze uitdeelde aan de andere tempels en er ook aan de zonnemaagden deed toekomen; dit waren, zooals men zeide, de voorbehoedmiddelen tegen alle onheil en gevaar. Bij den inval der Spanjaarden, hebben de Indianen dezen tempel geheel omvergehaald, terwijl zij alle schatten naar den bodem van het meer lieten zinken. Geen enkele steen is er overgebleven van dit monument der oudheid, nauwelijks weet men thans nog de juiste plaats aan te wijzijn. Echter neemt men vrij algemeen aan, dat de tempel voorheen zich verhief op de plaats waar wij thans de Lievevrouwekerk van Capac-Arana aanschouwen. De godheden worden van hunnen troon gestooten evenals de menschen en het Christendom heeft overal, waar zich slechts de gelegenheid openstelde, de altaren der afgoden doen plaats maken voor de tempels van den eenen waren God.

BOLIVIA.

Dewijl Peru en Bolivia vroeger een en denzelfden staat hebben uitgemaakt levert de geschiedenis dezer beide rijken zoovele punten van overeenkomst, dat wij in herhaling zouden moeten vervallen, indien wij ons wilden bezig houden met eene beschouwing van de eerste bewoners en indien wij bleven stilstaan bij de verschillende perioden hunner ontwikkeling tot aan de vorming van een onafhankelijken staat. Nadat Opper-Peru heeft ongehouden een deel uit te maken van het voormalige Spaansche onderkoninkrijk Peru werd het in 1778 bij het nieuwe onderkoninkrijk Rio de la Plata ingelijfd, spande vervolgens met genoemden staat alle pogingen in om zich gemakkelijk aan de heerschappij van het moederland te onttrekken, waarin het naar wensch mocht slagen, want in 1825 hadden de zaken zulk eene gunstige wending genomen, dat het te Chuquisaca vereenigde congres na den behaalden zegepraal bij Ayacucho eene republiek constitueerde onder den naam van Bolivia, ter dankbare herinnering aan Simon Bolivar, den eersten voorstander en bewerker van vrijheid en onafhankelijkheid.

De republiek Bolivia is gelegen tusschen 9° 30′ en 25° 30′ Z. B. en 58° en 70° 40′ W. L., zij beslaat eene vlakte-uitgebreidheid van 14.600 vierkante mijlen en wordt bepaald ten N. O. en ten O. door Brazilië en Paraguay, ten Z. door de Argentijnsche Republiek en Chili en ten W. en N. W. door den Grooten Oceaan en Peru.

De inwoners, zoowel creolen als mestiezen, mulatten, negers en Indianen, zijn grootendeels tot het Christendom overgegaan en hun aantal wordt op anderhalf millioen beraamd.

De ligging van Bolivia kan niet bijzonder gunstig genoemd worden, slechts een gering gedeelte paalt tot aan den Grooten Oceaan en goede havenplaatsen ontbreken daar geheel en al. De geheele kust trekt zich uit langs den steilen rand eener hoogvlakte, die 2000 voet boven den zeespiegel is verheven en slechts op eenige plaatsen rotskloven aanbiedt, die zich als rivierbeddingen vertoonen. Alleen in de baaien Algodonales, Cobya, Mexillones en Nuestra Senora kunnen schepen voor anker komen. Als de eenige handelshaven kunnen wij slechts melding maken van Cobya en deze is niet alleen moeilijk te genaken, maar bovendien geheel op zich zelve gelegen, daar zij door eene woestijn ter breedte van 20 mijlen van de bewoonde streken afgescheiden ligt. De meeste schepen richten daarom hunnen koers naar de Peruvaansche havens Arica en Iquique.

De republiek Bolivia is door hooge bergen bezet, die alleen in het westelijk gedeelte vele vuurspuwende bergen bevatten, zooals de vulkaan van Sahama, die van Isluga, die van Atacama, die van Illascar en die van Llullailaca, overigens treft men er een zoo rijken overvloed van kostbare mijnen aan, dat deze, indien ze werden ontgonnen onder toezicht van iemand, met eenige kennis der metallurgie toegerust, volgens de verklaring van den mineraloog Helms, de geheele wereld voldoende van edel metaal zouden kunnen voorzien. Tusschen deze bergen strekken zich bij uitstek vruchtbare en goed bebouwde valleien uit alsmede onmetelijke weilanden, pampas geheeten, die op den vreemdeling een verbazenden indruk maken. Langs de kusten heeft men eene groote menigte wouden en woestijnen, die vele uren in lengte hebben. Tot de voornaamste rivieren, die Bolivia besproeien, behooren: de Desaguadero, de Rio Mapiri, de Rio Chuqueapu, de Pilcomayo, de Vermejo, de Rio Beni, de Rio Marmoré, de Abuna en de Marapana, terwijl in het westelijk gedeelte het meer Titicaca ligt, dat wij reeds als een der grootste van Zuid-Amerika hebben leeren kennen.

De luchtsgesteldheid loopt in de verschillende streken zeer uiteen; in de lage streken van het Oosten is de dampkring vochtig en ongezond terwijl in het westen op het hoogland de lucht zuiver en aangenaam kan genoemd worden, daar gedurende negen maanden des jaars een wolkenlooze hemel zich boven het gebergte uitspreidt en die heerlijke

pracht teweegbrengt, waarop de dalbewoners met recht zoo trotsch zijn. Daarenboven is Bolivia boven Peru te verkiezen, omdat aardbevingen hier niet zoo dikwijls verwoestingen aanrichten als in laatstgenoemden staat.

De plantengroei komt over het algemeen met die der omliggende landen overeen, krachtig en weelderig is zijn karakter, behalve verscheidene soorten van kinaboomen en van Peruviaansche balsemboomen komt hier in aanmerking de schoone palmboom, *ceroxylon andicola*, welke door von Humboldt en Bonpland werd aangetroffen in de bergen van Quindiu en uit welks bast door de inboorlingen eene zelfstandigheid wordt getrokken, die zeer goed tot verlichting kan dienen. Men ziet hier ook den peperachtigen, geneeskrachtigen matico en den vejuco, welks bladeren op den slangenbeet worden gelegd; bovendien merkt men er op die boomvormige varenkruiden, welke den Europeaan in de valleien tusschen Loxa en den Amazonenstroom zoozeer verbazen, als hij voor den eersten keer de planten, die zich bij ons zoo nederig en gering voordoen, als trotsche palm- en pijnboomen voor zich ziet staan. Men legt zich met goed gevolg toe op het aankweeken van katoen, indigo, cacao, suikerriet, vanille, koffie, rijst, maïs, tabak, watermeloenen, papayas, guayavas, oranje-, citroen- en granaatboomen, bananen en ananassen; ook de wijnstok levert een bevredigend gewas en in de noordelijke vlakten tieren onze graansoorten en aardappelen zeer welig.

Uit het dierenrijk zijn de vicuna, de lama, de guanuca, de jaguar en de tijgerkat hier inheemsch, bovendien heeft men er verschillende soorten van apen, eene groote verscheidenheid van paarden van uitmuntend ras, terwijl hierbij nog gevoegd moeten worden velerhande soorten van vogelen, welker vederen allerlei kleurschakeeringen aanbieden en de lichtgevende insecten, die vooral des nachts groote diensten bewijzen door het verlichten van duistere paden, wouden, bergwegen enz.

De landbouw staat niet op zoo hoogen trap, als de vruchtbaarheid van den bodem wel wenschelijk maakt, de bewoners zoeken meer hun middel van bestaan in de veeteelt, terwijl ook vele zich in de mijnen onledig houden en daar aan de natuur hare edelste schatten

ontwoekeren. De handel is niet zeer belangrijk, zooals men gemakkelijk kan besluiten uit de omstandigheid, dat slechts eene haven voor het verkeer openstaat, waarheen de goederen met lama's en muilezels vervoerd moeten worden. Echter zal weldra dit beletsel uit den weg zijn geruimd; bij het toenemend verkeer van de stoombootvaart op de groote rivieren van het Oosten, zal Bolivia's handel ook spoedig eene gelukkige toekomst te gemoet gaan en zich ongetwijfeld bijzonder uitbreiden. De voornaamste artikelen van uitvoer bepalen zich thans tot de voorbrengselen der mijnen, schapen- en vicuna- wol, kinabast en guano; katoenen, linnen en zijden stoffen worden ingevoerd.

De voornaamste grondslagen, waarop de republikeinsche constitutie van Bolivia rust, zijn de volgende: de regeering is eene democratische republiek, het volk heeft het bewind in handen, dat uitgeoefend wordt door een kiesgerechtigd, een wetgevend, een uitvoerend en een rechterlijk lichaam: de uitvoerende macht is toevertrouwd aan een president die voor levenslang wordt gekozen en hij zelf benoemt een vice-president, benevens drie ministers, die aan de kamers verantwoordelijk zijn. Het wetgevend lichaam wordt door de kiescolleges welke door het volk gekozen worden, benoemd en bestaat uit drie kamers: die der tribunen, die der senatoren en die der censoren en elke kamer telt 80 leden, welke voor den tijd van vier jaren zitting hebben; elke zitting duurt jaarlijks twee maanden. De constitutie waarborgt allen inwoners burgerlijke vrijheid, onschendbaarheid hunner personen en eigendommen; dit zijn voorwaar de eerste grondslagen van voorspoed en bloei, doch zonder eene krachtige voorzetting van landbouw, industrie, kunst of handel, kan Bolivia slechts met langzame schreden voorwaarts gaan, het kan leven zonder zich nogtans van eene innerlijke kracht bewust te zijn en weet zich geen rekenschap te geven van hetgeen inspanning en vlijt vermogen. Zulk een toestand is gewis niet zeer benijdenswaardig.

Bolivia is administratief verdeeld in negen provinciën, als: la Paz, Chuquisaca, Oruro, Potosi, Cochabamba, Santa-Cruz, Tarya, Atacama en Beni.

La Paz d'Ayacucho, de hoofdplaats der provincie la Paz, is nadat de zetel der regeering binnen haar gebied is verlegd de hoofdstad der

geheele republiek. Zij ligt in een diep bergdal 3717 el boven het zeevlak verheven en is dus hooger gelegen dan de hoogste toppen der Pyreneëen. De Rio de la Paz stroomt door deze stad, die voor de stapelplaats van de voortbrengselen van Bolivia wordt gehouden. Onder de aanzienlijke gebouwen prijken op het voornaamste plein het gouvernementshuis, de hoofdkerk en de universiteit. Bovendien zijn nog merkwaardig het bisschoppelijk seminarie, eene geneeskundige school, een centraal college van wetenschap en kunst, alsmede een museum voor natuurlijke historie en eene verzameling van oudheden. Eenige mijlen ten Z. O. van deze stad ligt de hoogste berg van Zuid-Amerika, als men namelijk den piek van Sorato buiten rekening laat. De stad is bevolkt met 76,000 inwoners. In de omgeving van La Paz liggen: Ingabi, Sorata aan den oostelijken voet van den berg van dien naam, Tipuani met belangrijke goudwasscherijen, Chulumani, welks inwoners zich inzonderheid met het aankweeken van coca bezighouden. Tiahuanaco is een dorp in de nabijheid van het meer Titicaca en door het geheele land vermaard om de ruïnen, die het omgeven en die gehouden worden voor de overblijfselen van reusachtige gedenkteekens. welke reeds voor de regeering der Inca's door een volk zijn opgericht.

Chuquisaca, de hoofdplaats der gelijknamige provincie en de voormalige hoofdstad der republiek, ligt dicht bij de bronnen van eene der nevenrivieren van den Cachimayo, ter hoogte van 2844 el boven het zeevlak in eene vallei, welke door heerlijke en goed bebouwde weilanden is omgeven. Het is eene der oudste steden van Amerika, omdat zij werd gesticht in 1538 op de plaats van het oude Peruviaansche Chuquisaca, welken naam zij met dien van la Plata verwisselde, bij gelegenheid dat de Spanjaarden in haren omtrek eene rijke zilvermijn ontdekten. Onder hare gebouwen verdienen onze aandacht de kathedraal, het paleis van het gouvernement alsmede vele kloosters en kerken. Onder de nuttige inrichtingen rekenen wij de academie met eene geneeskundige en rechtsgeleerde faculteit, die door de jongelingen der republiek druk wordt bezocht, eene vrij volledige bibliotheek en vele scholen voor lager onderwijs; men schat de bovolking op 24,000 inwoners.

De provincie Oruro heeft tot hoofdplaats het stadje Oruro, vroeger met

71,000 thans met 7000 inwoners bevolkt; ofschoon vervallen van zijne vroegere welvaart, is het nog vrij belangrijk om zijne omliggende zilvermijnen en te recht zou men de streek waarin het gelegen is, het Thibet van het westelijk halfrond mogen noemen.

Eene der vermaardste steden van Bolivia is voorzeker Potosi, de hoofdplaats van de gelijknamige provincie; zij is gelegen aan de noordelijke helling van den Cerro de Potosi, die vijf uren in omvang heeft, meer dan 5,300 el hoog is en van 1545 tot op den huidigen dag eene ontzaglijke massa zilver heeft opgeleverd; genoemde stad ligt op eene hoogte van 4000 el en haar aantal inwoners, dat in het tijdperk van haren bloei 160,000 bedroeg, is tot op 15,000 gedaald. Men heeft er eenige openbare gebouwen, als het gouvernementshuis, het stadhuis, de thesaurie, enz., welke midden in de stad prijken op een ruim plein, alwaar een obelisk is opgericht ter eere van Bolivar, doch het merkwaardigste gebouw der stad is de munt; grootsch doet het zich voor, het is doelmatig ingedeeld en daargesteld aan den voet van den berg zelven, die zoovele schatten in zich bevat. De Cerro heeft den vorm van een reusachtigen kegel en om zijn grondvlak een omvang van drie mijlen. Ontelbare openingen (gewis meer dan vijfduizend), die toegang tot de mijnen verleenen, geven den berg het uiterlijk aanzien van eene honiggraat. Het erts dat men opgraaft wordt dadelijk fijn gemalen in molens, welker raderen in beweging gebracht worden door waterstroomen, die door de vergaderbakken in den berg worden gevoed. Een bijzonder gebruik, dat reeds dagteekent van de verovering, is thans nog in zwang: het is namelijk iedereen geoorloofd van af Zaterdags avonds tot 's Maandags morgens geheel voor eigen rekening in de mijnen te gaan werken. Wat er des Zondags wordt verzameld, wordt gewoonlijk des Maandags verkocht, op welken dag de arbeid natuurlijk niet veel te beteekenen heeft. In de omgeving liggen Banos met warme bronnen, Chaynta met vruchtbare bouw- en weilanden en Porco met kostbare zilvermijnen.

Cochabamba, de hoofdplaats van de provincie van dien naam is gelegen in een bekoorlijk dal aan den zuidelijken voet van den Tunari de Cochabamba en aan den Rio de Rocha; het gezicht op deze stad is schilderachtig, doordien alle huizen in sierlijk aangelegde tuinen

zijn gelegen. Weleer werd Cochabamba voor de korenschuur van Peru gehouden, thans levert het nog vele handelsartikelen op, als edele metalen, fijn timmerhout, verfhout, boomwol, suiker enz. en wordt door 41,000 inwoners bewoond. Men heeft er een centraal college van kunsten en wetenschappen en een goed ingericht hospitaal.

Santa-Cruz de la Sierra is de hoofdplaats van Santa-Cruz, de zetel van een bisdom en in eene onmetelijke zandige vlakte gelegen. De stad is verre van belangrijk, geen harer gebouwen munt door sierlijkheid van bouworde uit en het onderwijs is er hoogst gebrekkig. De inwoners leggen zich grootendeels toe op den rijst- en suikerbouw.

De provincie Tarya, die voor het grootste gedeelte niet onder het bestuur der republiek staat, maar in het bezit is van onafhankelijke Indianen, heeft tot hoofdplaats San Bernardo de Tarya, gelegen aan een riviertje in eene breede en prachtige vallei. Het zachte en aangename klimaat doet hier de granen weelderig tieren, in den omtrek vindt men uitgestrekte bouw- en weilanden en ook de wijnstok wordt met goed gevolg aangekweekt. De bevolking wordt op 5000 inwoners begroot.

De provincie Atacama, aan de zuidelijke grenzen van Peru gelegen en voor het grootste gedeelte bestaande uit onafzienbare woestenijen heeft tot hoofdplaats San Pedro de Atacama; het is eene groote en ruime doch slechts schaars bevolkte stad (2 a 3000 inwoners), de doorvoerhandel van Cobya naar de Argentijnsche republiek maakt de voornaamste bezigheid der bevolking uit. In dezelfde provincie ligt nog de met 2,000 inwoners bevolkte stad Puerto la Mar of Cobya, die zooals wij vroeger reeds aanmerkten, de eenigste zeehaven der republiek is. Rondom is zij omgeven met dorre en woeste zandgronden, zoodat de noodzakelijkste behoeften des levens van elders moeten worden aangevoerd, zelfs is er niet eens goed drinkwater te bekomen. De niet verre van deze stad gelegen rijke kopermijnen strekken mede tot instandhouding der inwoners.

De provincie Benin grenst aan Brazilië en is met uitgestrekte bosschen bedekt. terwijl de wateren van den Rio Beni en Rio Mamoré haar besproeien. Bergen en dalen bieden eene in het oog loopende afwisseling aan en op deze laatste ziet men coca en cacao

zeer weelderig tieren, ook de kostbare kinaboom staat in de eenigszins hoogere streken in vollen bloei. De hoofdplaats Trinidad de Mojos met 3000 inwoners is gelegen in de nabijheid van een groot meer en op geringen afstand van den Rio Mamoré. De Jezuïeten hebben in deze streken vele vestigingsplaatsen weten te verkrijgen.

CHILI.

I.

Indien de Spaansche natie van nature niet begaafd was met eene zoo hooge mate van volhardend geduld en zulk eene standvastigheid in de wederwaardigheden, waardoor men ten laatste zegeviert over alle hinderpalen, dan zou zij zich niet zoo lang hebben staande gehouden in Chili en reeds veel eerder zou zij den strijd hebben opgegeven, die hier meer dan in eenige andere kolonie met eigenaardige bezwaren gepaard ging. Van het oogenblik af aan dat zij hare macht vestigde, heeft zij te kampen gehad met aanhoudende oorlogen: de veroveringskrijg opende het tooneel harer wapenfeiten, de strijd tegen de Araucaniërs kostte niet minder inspanning, terwijl de aanhoudende verdeeldheid tusschen de burgers van den staat en de woelende partijschappen tusschen de leden der regeering mede eene bron waren van jammerlijke oneenigheid. Bovendien had men een hevigen strijd te voeren tegen de elementen en tegen de telkens wederkeerende aardbevingen, die door een twintigtal steeds in werking zijnde vulkanen noodlottige gebeurtenissen onvermijdelijk maakten.

Chili heeft met inbegrip van Araucanië eene oppervlakte van 2260 vierkante mijlen en eene bevolking van 1,160,000 inwoners, die alle afstammelingen zijn van de Indianen, bovendien heeft men 400,000 Europeanen, grootendeels Duitschers, in welk aantal, ook begrepen zijn de creolen en de kleurlingen. Het behoort tot die landen welker natuurlijke ligging, ondanks alle burgerlijke en staatkundige tractaten

zijne grenslijnen nauwkeurig afbakent. Op den westelijken bergrug der Andes gelegen, strekt het zich van het oosten tot het westen uit tusschen dezen berg en den stillen Oceaan, ten zuiden grenst het aan Patagonië en noordwaarts wordt het van Bolivia gescheiden door den Rio Salado en de groote woestijn van Atacama. De algemeene vorm des lands is die van een parallelogram, welks breedte (van het Oosten naar het Westen) in zeer geringe verhouding staat tot zijne lengte (van het Noorden naar het Zuiden) zijnde de eerste 45 tot 30, de tweede 270 mijlen.

De kust is in het Noorden der republiek even eentonig als die van Bolivia, de havens van Caldera en Coquimbo zijn de eenige die men er aantreft, doch meer zuidwaarts wordt haar aantal zeer vermeerderd en men nadert dan de streek der bevaarbare rivieren, die alle van de toppen der Cordillera's afstroomen en in groote menigte het land doorsnijden. Onder de voornaamste rekent men den Rio Salado, die Chili van Bolivia scheidt; overigens zijn belangrijk de Copiapo, de Huasco, de Coquimbo, de Biobio, de Maypo, de Maule, de Quillota, de Valdivia en tevens de Itata, met eene breede en diepe bedding, doch met rotsen bezet. Ook is Chili rijkelijk bedeeld met meren, waarvan sommige zout en andere zoet water bevatten; de eilanden van die meren leveren overvloedig kostbaar hout uit de bosschen, waarmede zij prijken en bovendien munten zij uit door hunne heerlijke weiden. De eilandengroep van Chiloë, alle kusteilanden en die van Juan Fernandez, welke tot het gebied der republiek behooren, voorzien de werven van uitmuntend timmerhout, zij geven den jagers de gelegenheid aan de hand jacht te maken op den onuitputtelijken voorraad wild, dat hier te vinden is en de visschers hebben hier insgelijks al wat zij van de zee kunnen verlangen, van den kleinen en fijnen visch, die op de tafels der aanzienlijken prijkt tot aan den rob en den walvisch, welks kostbare olie voor het geheele scheepsvolk eene weldaad is.

De bergkom der Andes-keten, die statige scheidsmuur, die Chili ten oosten omringt, deelt aan het geheele land een karakter mede van grootschheid en majesteit. Niets is inderdaad treffender en verrassender, dan het contrast tusschen den voet van dezen bergrug, die

met een weelderigen plantengroei is getooid of door den rijkdom zijner minerale producten uitmunt, en zijnen kruin, die het heldere licht weerkaatst, dat op zijne kroon van altoosdurende sneeuw glinstert en fonkelt. De vulkanen, die nu en dan, hunne brandende lava uitwerpen, staan in eene bijna lijnrechte richting, ten getale van twintig en hunne vuur- en rookzuilen prijken als eereteekens boven hunne hooge toppen. Deze vulkanen kunnen verschrikkelijke verwoestingen aanrichten, waarover wij later in meer bijzonderheden zullen treden; voldoende zij het, thans op te merken dat de aardbevingen hier als een even eigenaardig verschijnsel worden aangemerkt als in Mexico de gele koorts. Gewoonlijk doen zich alle jaren vier of vijf ernstige gevallen voor. De grond splijt dan open met een hevig gekraak, de hechtste gebouwen daveren op hunne grondvesten en worden niet zelden omvergeworpen, terwijl somtijds geheele steden de slachtoffers worden van de verschrikkelijke kracht der woedende elementen. De huizen zijn in Chili niet zeer aanzienlijk, ze zijn van hout of baksteen vervaardigd en hebben slechts eene verdieping, want het instorten der huizen moeten de inwoners voor lief nemen, zij kunnen niet beletten, dat hunne woningen worden herschapen in puinhoopen, maar zij zorgen zooveel mogelijk door deze laatsten zelven niet verpletterd te worden. De straten zijn lang, zij loopen volkomen lijnrecht en worden dikwijls afgewisseld door ruime pleinen, de vergaderplaatsen in de uren van dringenden nood en bang gevaar, als men die verschrikkelijke stuiptrekkingen der natuur voelt naderen, die gepaard gaan met een onderaardsch gedonder, waardoor de vrees zich zelfs meester maakt van het hart van den ongevoeligste.

Te recht gaat het klimaat voor een der gematigdste en gezondste van Amerika door; behalve op de eilanden en in het zuidelijk gedeelte van het vastland, heeft men hier niet dien plotselingen overgang van hitte tot koude, welke in het nieuwe halfrond zoo gevaarlijk is en zoo menigmaal voorkomt; de hemel is er over het algemeen helder, terwijl geene nadeelige uitwasemingen den dampkring verpesten; in een woord, een gezond, aangenaam en over het algemeen gematigd klimaat, dat door geene enkele heerschende ziekte zich kenmerkt, schijnt de inwoners voldoende schadeloos te stellen voor de overigens

vrij noodlottige rampen, waarmede deze streken worden bezocht. De jaargetijden komen in omgekeerde orde voor, de lente begint in September, de zomer in December, de herfst in Maart en de winter in Juni; in het begin der lente valt er veel regen, gedurende de andere jaargetijden regent het zelden en in den zomer blijft men steeds van onweders verschoond; dit gebrek aan regen werkt niet altijd nadeelig op den landbouw, want de nattigheid die de lente heeft achtergelaten en de overvloedige nachtelijke dauw zijn verkwikkend voor het aardrijk en weldadig voor de vruchtbaarheid van den grond. In den zomer zou de hitte ondragelijk zijn, indien de lucht niet werd afgekoeld door de zeewinden en door den wind die van de bergen waait; des winters is het niet streng koud, in de aan zee gelegen landen is de sneeuw zoo goed als onbekend en ook in de andere deelen wordt zij als een zeldzaam verschijnsel aangemerkt. Op sommige plaatsen kan de nachtelijke dauw niet genoegzaam te gemoet komen aan de vochtigheid, die de grond vereischt en daar is het dan ook met den plantengroei zeer ellendig geschapen. Over het algemeen is de grond bij uitstek vruchtbaar. De wijngaard, olijf-, palm- en katoenboom alsmede het suikerriet tieren zeer welig in de onmetelijke vlakten van Chili: in het middengedeelte wassen de kinaboom, de wasboom en vele andere kostbare planten; de lelie-achtige gewassen, de amaryllideën met hare hooge stengels, hyacinthen en calceolarias doen hare sierlijke bloemen ontluiken, terwijl zelfs de rotsen, op vele plaatsen naakt en ledig, met de siempreviva of de immortelle van Chili prijken. De vlakten, de dalen en de kusten zijn met cipressen, pijnboomen, ceders, eikeboomen alsmede met struikgewassen begroeid, welker hoogte zoo ver reikt, dat zij de kudden aan de blikken der voorbijgangers onttrekken. Indien sommige streken van Chili ten opzichte van de plantenwereld veel overeenkomst hebben met die van Europa, spreiden andere oorden aan de blikken der reizigers alle pracht en weelde der keerkringsgewesten ten toon. De boomen zijn daar reusachtig hoog, de Europeesche graansoorten gedijen er uitmuntend en om een denkbeeld te geven van het grootsche karakter der bewerktuigde natuur, willen wij hier alleen opmerken, dat het viooltje, elders zulk een tenger plantje, zich daar in den vorm van een heestergewas voordoet. De bergen zijn met on-

afzienbare wouden bezet en met eene menigte boomen, welker namen onbekend zijn, doch die door hunne buitengewone hoogte de aandacht van den vreemdeling trekken.

Evenals geheel Spaansch Amerika bevat Chili's bodem een grooten rijkdom van nuttige delfstoffen. Men heeft er goud, zilver, koper, ijzer, lood, tin, nikkel, kobalt, kwikzilver, antimonium, bruinkolen enz. zonder de verschillende edelgesteenten mede te rekenen. De woestijn van Atacama levert vooral eene aanzienlijke hoeveelheid koper op. De provincie Complaco zou door zijnen naam kunnen verraden, welken rijkdom zij in haren bodem verborgen houdt. In de Chiliaansche taal beteekent dit woord, verzameling van turkooizen. Overigens worden de metalen niet alleen in de mijnen opgedolven, maar ook de bedding der rivieren is hier en daar met ertsen vermengd.

Het dierenrijk van Chili levert eene zeer groote verscheidenheid op, een gevolg van de zeer uiteenloopende klimaatsgesteldheid; vooral merkt men er een dier op, dat tot het kattengeslacht behoort, hetwelk door de inboorlingen pugnix wordt geheeten, doch dat de Spanjaarden niet zonder een zekeren Castiliaanschen trots, den Chiliaanschen leeuw hebben bijgenaamd; de pantherkat behoort tot hetzelfde geslacht, het is een nachtroover in den waren zin des woords, en zijne strooptochten zijn nimmer zoo gevaarlijk dan gedurende volslagen duisternis en tijdens de geweldigste schokken der natuur. Wee dengene, die hem in een stormachtigen nacht tegenkomt! hij is onverbiddelijk een kind des doods. Wat nuttige diersoorten betreft, kan Chili roem dragen op zijne Amerikaansche kameelen, zonder bult, die zich tot lastdier laten gebruiken, smakelijk vleesch verschaffen en zich verbazend vermenigvuldigen. Dan volgen de vicunna's, die met de voortreffelijke huanuco's, die wij later breedvoerig zullen bespreken, in het Andesgebergte rondzwerven. Tevens heeft men er den guemul, een vlug en moedig dier, dat op het paard en den ezel gelijkt en zich in de bijna ongenaakbare bergstreken schuil houdt. De coypu, eene soort van otter, is helaas zeer zeldzaam, want zijne huid zou inderdaad eene bron van rijkdom worden in de handen van bekwame werklieden. De chinne is een zeer aardig hondje, dat de huizen in- en uitloopt, er eet en drinkt zonder door iemand te worden geweerd. De vogels zijn in Chili door verschil-

lende soorten vertegenwoordigd, vele komen sterk overeen met die, welke in Europa bekend zijn en de meeste, welke door de keerkringszon met fraaie, schitterende vederen zijn versierd, zijn in Chili inheemsch. De roofvogels nemen onder deze gevleugelde luchtbewoners geene geringe plaats in, omdat zij ongenaakbare schuilplaatsen vinden op de toppen der Andes, vanwaar zij met bliksemsnelle vlucht nederstorten op eene prooi, die zich tevergeefs in de diepe valleien tracht te verbergen en die de verste afstand aan hunne scherpziende oogen niet kan onttrekken. Daar heeft de condor zijn zetel gevestigd, daar heerscht hij in zijne volle kracht, hij neemt met even veel gemak een schaap op als de arend een haas ontrooft, zelfs grijpt hij een kind uit de armen zijner moeder en vliegt spelende met zulk een lichten last, die zijne vlucht niet in het minst bemoeilijkt, naar zijn nest terug. Van insecten is men niet geheel verschoond, maar van de lastige moskieten en chigo's is men bevrijd gebleven en al leven er in Chili slangen of schorpioenen, men behoeft voor deze dieren geene vrees te koesteren, want vergiftige heeft men er in het geheel niet.

II.

Chili behoort tot die zeldzame streken van Zuid-Amerika, die door de Europeesche macht niet geheel en al ten onder gebracht zijn. Naast het voormalige Spaansche Chili, heeft het Indiaansche, een onafhankelijk land, zich steeds staande gehouden. Al beweerde Chili recht te hebben op het bezit van Araucanië, nooit heeft het zich in dat vermeende eigendom mogen verheugen.

De Araucaniërs behooren tot een onafhankelijken Indianenstam, die onder toezicht staan van vier opperhoofden, Tokis geheeten. Sommige zijn aan het nomadenleven gewend, andere hebben in hunne dorpen eene vaste woonplaats gekozen; deels wonen zij aan de kusten en worden Costinos geheeten, deels hebben zij hun verblijf in de vlakten gevestigd en staan onder den bijnaam van Moluchen bekend. Zij zijn de onbeperkte gebieders van eene aanzienlijke vlakte-uitgebreidheid. Geheel verschillend van de overige Indianen, die door bovenmatige vrees verblind, als het ware uit eigen beweging zich in de strikken

der slavernij lieten vangen, gingen de Araucaniërs, die zich als de zonen en de wettige bezitters beschouwden van den grond, dien zij bewoonden, geweld met geweld te keer en boden den indringers op hun grondgebied den nadrukkelijksten tegenstand. Hun rijk neemt een aanvang bij den Biobio en strekt zich uit tot aan de Chiloë-eilanden. Zij beschouwen zich zelven als moedige en onverschrokken helden, de Spanjaarden noemen hen wreedaards en roovers, wederkeerig worden de Spanjaarden door hen betiteld met den naam van moordenaars en slechte soldaten.

De Araucaniërs zijn gespierd en sterk gebouwd; met hun afgeplat gelaat en vooruitstekende oogen gelijken zij wel eenigszins op de Mongolen, van welke zij zich wederom kenmerkend onderscheiden door hunne buitengewone lichaamskracht en hunne hooge gestalte. Hun signalement zou op een paspoort geen al te verleidelijk figuur maken. Zij hebben eene koperkleurige huid, een korten neus, een grooten mond en wantrouwende blikken, zij gaan door voor de onversaagdste ruiters van geheel Amerika. Wilde paarden weten zij spoedig te vangen en te berijden. Slechts een lederen riem gebruiken zij voor teugel en een stuk leder dient hun tot zadel. De lasso, waarvan zij zich tegen mensch en dier even vlug bedienen, is een verschrikkelijk werktuig in hunne handen, bovendien maken zij ook gebruik van pijl en boog en van knodsen. Men heeft hun vuurwapenen verschaft, doch deze bezigen zij slechts zeer zelden en geven den voorkeur aan hunne lans, welke trouwens door geen volk met zulk eene gevaarlijke behendigheid wordt gehanteerd. Het ijzer van die lans is niet minder dan twee voet lang en vastgehecht in een langen bamboeswortel. Als verdedigingsmiddelen zijn hun nog bekend, lederen helmen en schilden, ook dragen zij harnassen van dezelfde stof. Zij strijden zonder de minste orde of tactiek, evenals alle wilden, en zijn even spoedig op de vlucht als stoutmoedig bij den aanval; het gebeurt wel, dat zij in de hitte des gevechts, eensklaps van hun paard springen, zich achter dit levende bolwerk schuilhouden en het alzoo den dood doen beloopen, die hen moest getroffen hebben.

Hunne godsdienst, die trouwens in dit opzicht overeenkomst heeft, met dien van vele andere volkeren, heeft een zeker dualismus tot

grondslag: de bron van het goed en van het kwaad, waarboven zij niettemin nog een machtiger god verheven hebben, die voor getuige en bestuurder van al hunne gevechten wordt gehouden. Onder deze voornaamste godheid, staat een geheele Olympus met goden en godinnen, die evenals de godheden der Grieken aan de zwakheden der menschen onderhevig zijn. Ook treft men onder hen een geloof aan, dat wel eenige betrekking heeft met het denkbeeld, dat de Christenen zich van den engelbewaarder vormen. Zij zijn inderdaad overtuigd, dat elk mensch een beschermgeest bij zich heeft, van het begin zijns levens tot op zijn laatste uur en die bijzondere, verborgen geest wordt *almena* geheeten. Niet alleen is hij een beschermer, hij is ook een raadgever en een vriend. Hij zegt tot dengene, over wien hij is aangesteld al wat hij moet doen in de ernstige oogenblikken zijns levens; hij verheugt zich over het geluk en is bedroefd over alle onheil, dat hem overkomt, maar toont zich nooit onverschillig, in voor- noch tegenspoed. Als een gevolg van zijne bijzondere vatbaarheid voor bijgeloof, is de Araucaniër, ondanks zijnen moed, aan aanvallen van zonderlinge vreesachtigheid onderhevig: hij zal zich uit het veld laten slaan evenals een Romein ten tijde van Drusus, als hij een zekeren vogel bemerkt, die op de eene of andere verdachte wijze vliegt. 's Nachts wordt hij steeds met visioenen gekweld, overal ziet hij spookgestalten, in de diepe stilte hoort hij het gekraak van de beenderen der geraamten; het grommel van den donder is voor hem het wapengekletter der veldslagen, die de hemelsche geesten elkaar leveren. Men begrijpt dus lichtelijk, dat zulk eene bijgeloovigheid een ruim veld ter bearbeiding aanbiedt voor zoogenaamde toovenaars en waarzeggers. Hun beroep is inderdaad zeer winstgevend in Araucanië, waar men hen onderhoudt onder den naam van *machis* en echter tengevolge eener zonderlinge tegenstelling van hunne zeden met hunne instellingen, worden zij ter dood veroordeeld, zoodra overtuigend kan bewezen worden, dat zij zich aan toovenarij hebben schuldig gemaakt; vandaar dat deze menzich meestal met de geneeskunde bezighouden.

Ofschoon de Araucaniërs aan een toekomstig leven gelooven, een gevolg van het groote beginsel van de onsterfelijkheid der ziel, hechten zij toch zeer weinig aan alle uiterlijke godsdienstvormen, zij

stellen zich tevreden met de geesten bij zich zelven aan te roepen in de ernstige omstandigheden huns levens. Somtijds bij staatkundige oneenigheid, waarbij het lot van de geheele natie op het spel staat, brengen zij levende beesten ter offer en doopen takken van welriekende boomen in het bloed. Tevens offeren zij den godheden de rook van tabak en van zekere welriekende kruiden, als een blijk van hulde en eerbetoon.

De regeering der Araucaniërs is in handen van hen, die daarop recht hebben, door hunne hooge afkomst of door hunne krijgskundige bekwaamheid. Al zijn de eerambten erfelijk in de familie, worden zij echter niet steeds den eerstgeborenen geschonken; men kiest uit de familie dengene die het geschikst wordt geoordeeld. Araucanië is een bondstaat onder vier opperhoofden (Tokis), terwijl de hoogste ambtenaren bijeenkomen en den raad der natie vormen. Deze heeft te beslissen over vrede of oorlog, welke laatste niet wordt verklaard, doch verrassenderwijze wordt aangevangen. Dikwijls wordt er geen ander doel mede beoogd, dan zich meester te maken van eene razzia blanke vrouwen op het Spaansche grondgebied, die door de Araucaniërs hartstochtelijk worden bemind. Meermalen zagen de nonnen der op de grenzen gelegen kloosters met ontzetting in het verschiet het blauwe vaandel met de zilveren ster wapperen. Geen voorbeeld is er bekend, dat dat zij ooit eene van die gevangenen hebben uitgelost. Niet om ze te dooden, zoeken de Araucaniërs de lieve creoolsche meisjes, hunne wet laat veelwijverij toe, doch eigenlijk wordt de eerste vrouw alleen als wettig beschouwd, nogtans heeft elk harer, haar eigen hut en haar eigen huishouden. Hare maatschappelijke stand is niet benijdenswaardig, zij worden voor de meiden hunner echtgenooten gehouden, met zwaren arbeid belast en niet zelden gepijnigd.

Er bestaat slechts eene stad op het geheele grondgebied der Moluchen en deze wordt door de aardrijkskundigen Arauco genaamd. Zij is met muren omringd en wordt bovendien verdedigd door een klein fort, dat aangelegd is op een heuvel, die de stad bestrijkt. De huizen dezer hoofdstad zijn met rieten daken bedekt, overigens bezitten de Araucaniërs elders niets dan armoedige hutten en tenten, die uit beestenhuiden zijn samengesteld. Hunne beschaving is nog in

hare kindsheid, de schrijfkunst is hun onbekend, en zij bedienen zich van quipos evenals de voormalige inwoners van Peru. Hun jaar, dat den 22sten December begint, wordt evenals het Egyptische jaar verdeeld, in twaalf maanden van dertig dagen, waarbij dan later het geheel met vijf dagen voltallig wordt gemaakt. Zij leggen zich toe op het bebouwen van graangewassen en moesplanten, doch hun voornaamste voedsel bestaat uit ossen- en schapenvleesch. Bij gelegenheid wordt dit ook wel door paardenvleesch vervangen. De vrouwen houden zich bezig met het weven van stoffen en munten uit in het vervaardigen van de *puncho*. De puncho is een stuk wol, dat den vorm van een langwerpig vierkant heeft, waarin in het midden eene opening is gemaakt om het hoofd door te laten; zoo bedekt dus dit kleedingstuk twee zijden, de borst, de schouders en den rug tot aan de heupen. Op den dag doet het den dienst van mantel en 's nachts wordt het als deken gebezigd en zoo is de puncho heden ten dage het nationale kleed bij uitnemendheid van alle Chilianen.

In de onmetelijke vlakten van Araucanië grazen ontzaglijke kudden paarden, ossen, geiten en schapen, die hier in geheel wilden toestand leven. Men maakt er jacht op evenals men in Europa jacht maakt op hazen en konijnen. In vredestijd zijn de Araucaniërs geen gevaarlijke buurlieden. Zij drijven met de grensbewoners van Chili een kleinen handel, waarbij de natuurproducten der beide landen tegen elkaar worden ingeruild.

Hoe wars ook van alle vreemde heerschappij, hebben de Araucaniërs, die bijna de eenige stammen zijn, welke zich voor de Spaansche dwingelandij niet wilden buigen, in 1862 een zekeren de Tonnens, Franschman van geboorte, als hun Koning willen erkennen, onder den naam van Aurelius Antonius I; deze had hun reeds eene constitutioneele staatsregeling gegeven, hij had verschillende ministers benoemd, enz., toen de regeering van Chili, die, zooals reeds is opgemerkt, Araucanië steeds heeft beschouwd als tot haar grondgebied behoorende, tusschen beiden is gekomen, den nieuwen monarch in hechtenis liet nemen en als een oproerling ter dood veroordeelen. In 1863 werd hij echter in handen gesteld van den zaakgelastigde van Frankrijk in Chili, vanwaar zijne Majesteit op een Fransch oorlogschip naar zijn geboorteland is wedergekeerd.

III.

De eerste Europeaan, die de kusten van Chili heeft gezien, is de beroemde Portugeesche zeevaarder Fernando de Magellaan, dezelfde, die zijnen naam heeft gegeven aan de straat, door hem ontdekt tusschen Patagonië en Vuurland. Eerst zestien jaren later hebben de Europeanen den eersten voet gezet op dezen bodem.

Bij de geschiedenis van Peru, hebben wij reeds gezegd, hoe een der tochtgenooten van Pizarro, don Diëgo d' Almagro, toevalligerwijze op de kust van Chili was terechtgekomen. Destijds werd het land verdeeld door twee vijandelijke partijen. De wettige vorst, want het schijnt, dat er ook bij de wilden in dat opzicht recht en wet bestaat, was van zijnen troon gestooten door een zijner bloedverwanten. De overwonneling, op wraak bedacht, zwierf door de bosschen rond en wachtte op een geschikt oogenblik om zich in zijne eer te herstellen.

Almagro liet zulk eene gunstige gelegenheid om aanhangers onder de natie te verkrijgen niet nutteloos ontsnappen. Hij nam den onttroonden monarch onder zijne bescherming, verzamelde onder zijne vanen al degenen, die den val van den vorst met leede oogen hadden aangezien en stelde hem zonder veel inspanning weder in het bezit zijner staten. Maar men begrijpt, dat deze herstelling van den inlandschen koning geenszins het ernstige doel kon zijn, dat de Spanjaard met deze expeditie beoogde. Weldra ontstond er oneenigheid tusschen den beschermer en den beschermeling. De moord van drie metgezellen van Almagro werd op rekening gesteld van Chili 's machteloozen en ongelukkigen vorst, die er schuld noch deel aan had en werd tevens het voorwendsel van verregaande wreedheid. Levend werd hij met zijn broeder en zeven en twintig zijner voornaamste onderdanen aan de vlammen ten prooi gegeven. Bekend is het hoe Almagro, na schitterende overwinningen te hebben behaald, waardoor hij de hoop mocht koesteren, weldra in het bezit te zijn van deze rijke landstreek, plotseling naar Peru werd teruggeroepen, ter verdediging van belangen, die in zijne oogen meer waard waren, dan de vooruitzichten, welke hem in Chili waren geopend. Evenzeer is het bekend, hoe hij alzoo

in zijn verderf is geloopen, terwijl tot voltooiing van de plannen, door hem beraamd, een ander bevelhebber door Pizarro werd benoemd, met name Peter de Valdivia. Deze laatste drong verder door in het hart van Chili en legde er de grondslagen eener stad, die onder den naam van Santiago, thans nog de hoofdstad der republiek is gebleven.

Valdivia is de eigenlijke veroveraar van Chili, maar zijn tocht tegen de Araucaniërs liep allernoodlottigst voor hem af: hij werd door de Moluchen overwonnen, gedood en opgegeten. Gedurende eene reeks van jaren werd Chili's bodem rood geverfd met het bloed der inboorlingen en der onderdrukkers. Reeds sedert lang had Spanje het als een veroverd wingewest willen behandelen, het had gouverneurs willen aanstellen en er de inrichtingen van het moederland willen overplanten, maar onophoudelijke woelingen en verdeeldheden brachten het tot de overtuiging, dat het thans te doen had met eene vrij oorlogzuchtiger natie, dan de lafhartige inwoners van Mexico of Peru. Eerst onder de leiding van een Ier, Ambrosius O'Higgins, die reeds zeer vroeg in de Amerikaansche koloniën in dienst van den Spaanschen koning was getreden, werd de Spaansche overheersching in dit land erkend. Even talentvol staatsman als uitstekend veldheer, was O'Higgins de man, die met evenveel takt vijanden bestreed en onderdanen regeerde. Toen hij Chili verliet, om den gewichtiger post van onderkoning van Peru te aanvaarden, konden de Spanjaarden met zekerheid overtuigd zijn van hunne onbeperkte macht in deze beide staten.

IV.

Laat ons thans nagaan, hoe de veroveraars het bestuur van hun rijk hadden geregeld. De onmiddellijke vertegenwoordiger van het algemeen gezag droeg meestentijds den titel van luitenant-generaal. Ook werd hij wel president, gouverneur en bevelhebber van Chili geheeten. Bij hem berustte de drievoudige militaire, staatkundige en rechterlijke macht. In tijd van oorlog, was hij afhankelijk van den onderkoning van Peru, doch in vredestijd stond hij alleen onder den koning van Spanje. Chili was in dertien provinciën verdeeld, hebbende elk een rechter aan het hoofd. Ingevolge de Chiliaansche grondwet moesten

zij door den vorst benoemd worden, doch eigenlijk voorzag de gouverneur in de opengevallen plaatsen, voorgevende dat zij noodwendig dadelijk vervuld moesten zijn. Het kerkelijk gezag was toevertrouwd aan twee bisschoppen, die verblijf hielden te Santiago en te Concepcion en beide waren ondergeschikt aan het aartsbisdom van Lima. Niemand zal het verwonderen, dat de Inquisitie in Chili even goed vertegenwoordigd werd als in geheel Spaansch Amerika. Was de Inquisitie dan niet tot den rang van een grondbeginsel verheven? maakte zij geen wezenlijk deel uit van de regeering? zou men zonder haar wel het staatkundig en godsdienstig stelsel begrijpen van de aloude Spaansche monarchie?

De militaire macht bestond uit geregelde troepen, eigenlijke keurbenden, die in de Europeesche oorlogen doorslaande bewijzen van moed en onverschrokkenheid hadden gegeven; overigens had men de stedelijke militie en Indiaansche hulptroepen.

Sedert de regeering van Karel V, die met zijn helder verstand en juisten staatkundigen zin, zich niet kon vergissen, ten opzichte van de middelen door zijne onderhoorigen in het werk gesteld en die paal en perk stelde aan hunne knevelarijen, werd Chili, evenals de meeste Spaansche koloniën, die door den grooten vorst niet meer werden beschermd, door de regeering van het moederland behandeld met eene aftroggelende hebzucht die slechts ten doel scheen te hebben, van te voren de losscheuring te rechtvaardigen door middel van opstand en geweld.

De liberale denkbeelden, die reeds lang aller gemoederen bezighielden, gaven zich lucht in 1810, toen de inval der Franschen in Spanje aan alle vijanden der oude monarchie een voorwendsel aan de hand gaf om zich los te scheuren. Venezuela, Buenos-Ayres en Peru waren de eerste, die zich aan Spanje onttrokken en Chili volgde hun voorbeeld weldra. Op de eerste vijandelijkheden volgde eene soort van verdrag. Men kwam overeen, dat Chili steeds een wezenlijk deel van de Spaansche monarchie zou bleven uitmaken, dat het afgevaardigden naar de cortes zou zenden, doch niettemin eene afzonderlijke regeering zou behouden, en dat het geheel vrij was om handel te drijven met alle volkeren, die niet vijandig tegenover Spanje stonden, dat wil zeg-

gen, die dezen staat den oorlog niet hadden verklaard. Dit verdrag, bekend onder den naam van tractaat van Circa, werd door het centrale bestuur bekrachtigd en dadelijk werden de vijandelijkheden hervat. In den beginne streden de koninklijke troepen met bijzonder geluk en twee jaren lang had de beweging reeds geduurd, zonder dat men nog een gewichtigen stap nader tot verbetering was gekomen. Nogtans was het met de Spaansche heerschappij in geheel Zuid-Amerika zoo goed als gedaan, de vlag van de kleinzonen van Lodewijk XV wapperde nog alleen in Chili en Peru. Toen besloot de regeering van Buenos-Ayres, die hare eigene vrijheid bedreigd zag door het enkele feit van de nabijheid der koninklijke macht, geene middelen onbeproefd te laten om de geheele vrijmaking van het Amerikaansche schiereiland met kracht door te zetten. Hetzelfde bestuur vertrouwde het opperbevel des legers toe aan den generaal don José San Martin, wien eene gril der fortuin eene rol voorbehield, die wellicht niet strookte met zijne krijgskundige bekwaamheden. In Paraguay uit Spaansche ouders geboren, had San Martin langen tijd in Europa gediend onder de vanen van het moederland; daarna ingenomen tegen de regeering, omdat men zich jegens hem, zooals hij voorgaf, onbillijk had getoond en zijne rechten miskend, had hij zijne wapenen neergelegd en zich naar Engeland begeven, het eeuwige toevluchtsoord van misnoegden uit alle staten. Van daar was hij naar Zuid-Amerika vertrokken en had te Buenos-Ayres het bevel gekregen over een escadron ruiterij. Na eenige schitterende wapenfeiten zien wij hem weder aan het hoofd van eene aanzienlijke macht. De overwinning van Chacabuto bracht het leger der royalisten een gevoeligen slag toe (11 Februari 1815); de zegevierende troepen deden den 14 daaraanvolgende haren intocht in Santiago, waar San Martin met den naam van bevrijder werd verwelkomd. Zooals bijna altijd plaats heeft na het behalen der overwinning, werd er een bestuur gekozen, dat de koninklijke macht moest vervangen.

Bernardo O'Higgins, de zoon van denzelfden die de verovering van Chili voor Spanje had voltooid, werd aan het hoofd van dit bewind gesteld en wendde al zijne krachten aan om de Spanjaarden te verdrijven.

Maar de Castiliaansche trots kon niet buigen voor zulk eene onverwachte nederlaag, men gaf zich nog niet gewonnen door een opstand, zonder pogingen in het werk gesteld te hebben, om het oppergezag weer in handen te krijgen. De onderkoning van Peru bracht tegen Chili eene expeditie in gereedheid, die iedereen met schrik vervulde; maar door het verraden van angst en bevreesdheid kon het leger niet worden afgeweerd. In dezen staat van zaken, toen de nood het hoogst was gestegen, kwam Bernardo op een inval, die evenzeer pleit voor zijne onmiskenbare geestkracht als voor zijn staatkundig talent. Tegenover den vijand die zijn land kwam bestormen, verklaarde hij Chili voor immer vrij en onafhankelijk. Weinig stoorde zich het leger aan deze proclamatie, daardoor liet het zich bijzonder weinig afschrikken, integendeel het stelde er eene eer in, de woorden van het opperhoofd der republiek weldra te kunnen logenstraffen. San Martin die na eene reis naar Buenos-Ayres zich weder aan de spits der troepen had geplaatst, die hij meer dan eens ter overwinning had gevoerd, leed eene verschrikkelijke nederlaag onder de muren van Talca. Behalve een zeer aanzienlijk verlies van manschappen, zag hij al zijn geschut in handen der vijanden vallen. Maar de independenten lieten ten gevolge van dezen ongunstigen uitslag den moed niet zinken; onverschrokken en van de rechtvaardigheid hunner zaak bewust, togen zij spoedig opnieuw ten strijd en op luisterrijke wijze werd de noodlottige nacht van Talca door den vermaarden veldslag van Maïpo gewroken. Niet alleen werd het leger der koningsgezinden overwonnen, maar bijna geheel in de pan gehakt (5 April 1818).

Bij een verdrag, dat niets dan een uitvloeisel was van den gunstigen afloop der zaken, werden de independenten in het bezit gesteld van geheel Spaansch Chili, met uitzondering van de Chiloë eilanden en de stad Valdivia, de laatste steunpunten der koningsgezinden.

De glansrijke overwinningen van het leger te land zijn niet de eenige feiten, waarop Chili te recht roem kan dragen, het mag ook nog wijzen op de vruchten, die het van zijne zeemacht inoogstte. Toen er beslissende voordeelen te land werden behaald, werd tevens alle zorg besteed tot de instandhouding der vloot, onder bevel van lord Cochrane, die de kusten tegen onvoorziene vijandelijke invallen be-

schermde en de vrijheid der zeevaart handhaafde. Cochrane kenmerkte zijne tegenwoordigheid op de vloot door stoute zeebedrijven en ofschoon het lastig en achterdochtig karakter van dezen admiraal eene donkere schaduw werpt op zijne heldenfeiten en ze minder voordeelig maakte voor den ontluikenden staat, bevestigden zij niettemin dat het ook den scheepsmacht niet aan kracht en levensgeest ontbrak. De samenwerking van lord Cochrane en den generaal San Martin op de kusten van Peru, was ondanks het droevige misverstand tusschen de beide oversten, van belangrijken invloed op de onafhankelijkheid der beide staten, hetwelk de onpartijdige beschouwing van den geschiedschrijver niet mag ontgaan.

De regeering van Bernardo O'Higgins kenmerkte zich door beleid en vrijgevigheid in den volsten zin des woords. Na zijne nieuwe en nog wankelende veroveringen bevestigd te hebben, sloot Chili met Columbia een verdrag, waarbij deze staten zich verbonden om wederkeerig hunne onafhankelijkheid te verdedigen.

Nog vijf jaren stond O'Higgins met allen lof aan het roer van den staat, toen hij het bewind, dat hij zoo roemwaardig had uitgeoefend, in de handen van het nationale congres neerlegde (6 Juli 1822). Men wilde echter van zijnen afstand niets hooren, opnieuw werd de opperste macht aan zijne zorg toevertrouwd, zoodat hij eenige zijner geliefkoosde denkbeelden tot rijpheid kon brengen en invoeren in de constitutie, die den 22 October van hetzelfde jaar werd uitgevaardigd.

Wij mogen van den naam van Bernardo O'Higgins, dien wij reeds eenige malen onder de oogen onzer lezers brachten, niet scheiden, zonder dien grooten staatsburger volle recht te laten wedervaren, door te wijzen op zijne voortreffelijke hoedanigheden. Wij zien in hem een der edelste en bekwaamste mannen, die Spaansch Amerika heeft voortgebracht. Voegen wij er echter bij, dat indien hij zijn vaderland uitstekende diensten heeft bewezen, deze door zijne landgenooten op hoogen prijs zijn gesteld. Men toonde zich erkentelijk jegens den gevierden staatsman. Beurtelings werd hij tot oppergezagvoerder en kapitein-generaal van Chili benoemd; hij ontving den titel van brigade-generaal van Buenos-Ayres en dien van groot-maarschalk van Peru. Hij bracht zijn vermogen edelmoedig ten offer op het altaar der va-

derlandsliefde, maar hij heeft eene geëvenredigde belooning erlangd in de hacienda van Montalban, die hem als eene nationale gift is toegedacht. Dit schoone verblijf, dat zulk eene aanzienlijke rente oplevert, ligt dertig mijlen van Lima verwijderd, in de omstreken van Caneta, in eene bekoorlijke landstreek. Thans wordt het bewoond door den zoon van den Bevrijder die de voetstappen zijns vaders volgt en die de beginselen van trouw en eer, welke als een erfdeel van geslacht tot geslacht in deze familie zijn vermaakt, in al zijne handelingen op den voorgrond stelt.

De constitutie, waarvan wij hierboven gewag maakten, bracht geene verandering teweeg in de wetten des lands; de katholieke godsdienst bleef als godsdienst van den Staat erkend met uitsluiting van alle andere eerediensten; de slavernij werd afgeschaft, de voorrechten der staatsambtenaren werden ingekort, de geestelijkheid werd van alle wereldlijk gezag uitgesloten en aan alle burgerlijke wetten ondergeschikt, zooals elk ander burger. De staatsinrichting, volgens welke het volk door eene vergadering van afgevaardigde vertegenwoordigers aan het staatsbestuur en de wetgeving deelneemt, werd op hechte grondslagen bestendigd, de wetgevende macht werd toegekend aan een congres, de uitvoerende macht aan een directeur. Het congres was samengesteld uit den senaat en uit de kamer der afgevaardigden: deze laatsten werden jaarlijks benoemd, naar verhouding van een lid op elke vijftien duizend zielen. Alle burgers, die den ouderdom van vijf en twintig jaar hadden bereikt, waren verkiesbaar, mits zij een eigendom bezaten ter waarde van twee duizend dollars of geboren waren in het departement waardoor zij werden benoemd. De senaat werd vertegenwoordigd door zeven leden, waarover bij ballotage door de afgevaardigden werd gestemd, tevens behoorden daartoe de oud-directeurs, ministers van staat, bisschoppen, een lid van het hoogste gerechtshof, drie door den directeur benoemde officieren, een afgevaardigde van het departement waar het congres zitting hield, een hoogleeraar van elke universiteit, twee kooplieden en twee grondeigenaars, die elk een kapitaal van minstens dertig duizend dollars moesten bezitten. De leden van den senaat hadden aanhoudend zitting, hunne macht even als die van den directeur was bepaald voor den tijd van zes jaar. De directeur, die

door het congres moest worden benoemd, mocht na verloop van zijnen zesjarigen diensttijd, opnieuw gekozen worden voor den tijd van vier jaar.

Deze constitutie was echter niet van zeer langen duur. De kiemen van misnoegdheid schoten wortel in het hart dezer veranderlijke natie, die in het geheel nog niet bekwaam was tot het uitoefenen harer rechten. Een man, die niet zoo oprecht was als verstandig en die meer door eerzucht dan door vaderlandsliefde werd gedreven, besloot ze tot zijn eigen voordeel aan te wenden. Het is bewezen dat het den generaal Freyre niet aan talenten ontbrak, maar hij miste hoedanigheden, waartegen verstandelijke begaafdheden alleen nimmer kunnen opwegen, namelijk: zedelijke kracht en staatkundige rechtschapenheid. Niettemin wilde hij zich zelven opdringen om de plaats van O'Higgins te vervangen en om dit doel te bereiken, schenen hem alle middelen geoorloofd. Hij stelde zich niet tevreden, met Chili in het harnas te jagen tegen een man, die zijn land zulke uitstekende diensten had bewezen, hij gaf bovendien het voorbeeld van ongetrouwheid aan de wetten en hief ten laatste voor het oog van allen de vaan des oproers omhoog. Nu volgde er een tijdperk van verschrikkelijke regeeringloosheid. Freyre rukte tegen de hoofdstad van zijn land op en de bezetting van Quillota en Aconcagua, die van O'Higgins bevel hadden ontvangen om hem staande te houden, weigerden te gehoorzamen.

Terzelfder tijd ging generaal Benavente, aan het hoofd van een leger misnoegden, insgelijks op de hoofdstad los. O'Higgins werd opgeroepen om zijne waardigheid neder te leggen en daarmede nam hij genoegen, op voorwaarde dat er opnieuw een nationaal congres zou worden bijeengeroepen en dat, indien de bezwaren binnen den tijd van zes maanden niet waren uit den weg geruimd, de macht in de handen des volks zou wederkeeren. Het oppergezag, dat op zoo edele wijze door hem werd neergelegd, werd dadelijk zijnen mededinger aangeboden, die het volgaarne aannam.

Weldra werd er eene nieuwe constitutie aangenomen, maar het daarstellen van een raad van State en de macht die aan het congres werd toegekend, om de zitting der senatoren onbepaald te verlengen, daar zij vroeger slechts voor zes jaar werden gekozen, waren geens-

zins de middelen, die op eens de wonden konden heelen van zulk een vreeselijk geteisterd land. Een geest van oproer bezielde het gansche volk, land- en zeemacht woelde als om strijd. Evenals ten tijde der Fransche omwenteling stelden zich zoogenaamde afgezanten van het volk voor de vierschaar der vergadering en bedreigden de afgevaardigden, die hunne meening niet volgden, met ballingschap en moord. Het eene congres volgde het andere op, doch de regeeringloosheid bleef aanhouden. De vertegenwoordigers van Santiago verklaarden Freyre vervallen van zijne waardigheid en deze van zijnen kant ontbond de vergadering in het openbaar. Hij behield de sterkste zijde en handhaafde zich in zijne macht. In de republiek hadden zich intusschen twee partijen gevormd: de unitarissen, die de macht der regeering in één middelpunt wilden vereenigen en hunne tegenhangers, die de verdeeling van den staat wenschten in onafhankelijke provinciën, nogtans door een zeker bondgenootschap met elkaar vereenigd. Dit laatste stelsel werd door het congres aangenomen; maar het scheen van geen ander gevolg te zijn, dan opnieuw aanleiding te geven tot vreeselijke botsingen. Sanchez volgde Freyre in het bestuur op en Encalada verving Sanchez; Freyre kwam nogmaals aan het hoofd van het staatstooneel en was wederom genoodzaakt afstand te doen; Pinto beproefde op zijne beurt om de orde te herstellen — doch geen van allen bracht het tot een goed einde; men kon zich niet losrukken uit dien eeuwigen chaos van verwarring. De eene opstand was nog niet gedempt of de andere werd beraamd, tal van staatsbeambten werden in hechtenis genomen en van dag tot dag zag men de staatsschuld stijgen tot op eene schrikbarende hoogte.

Den 24 Februari 1828 kwam er te Santiago een nieuw congres bijeen, doch het werd spoedig uit eigen beweging naar Valparaiso verlegd, zette den generaal Pinto af en deed hem vervangen door don José Miguel Infantès. Dit congres was geheel den geest der federalisten toegedaan, de inwoners van Santiago behoorden tot de tegenovergestelde partij, brachten het weldra tot een opstand en herstelden Pinto in zijn gezag. Van hunnen kant schaarden de federalisten zich onder bescherming van een anderen generaal, Prieto genaamd, en deze rukte weldra op de stad Santiago aan, onder welker muren hem eene ge-

voelige nederlaag werd toegebracht. Na de behaalde zege, werd de macht nogmaals in handen gesteld van den generaal Freyre.

Doch Freyre was niet lang in het genot van zijn gezag. Ten gevolge van eene omwenteling werd hij van zijnen zetel gestooten en in zijne plaats werd een zekere Ricto tot president gekozen. Deze hield zich zeer weinig bezig met staatszaken, doch belastte daarmede een uitstekend burger, Portalès, wiens naam nog heden ten dage zijn land eene zekere erkentelijkheid en eerbiedige vereering afdwingt.

Als vermogend en aanzienlijk man, die door zijnen invloed veel op de bevolking vermocht, was Portalès eerst tot gouverneur-generaal van Valparaiso benoemd; zijne bekwaamheden in zake van regeering deden weldra aller oogen op hem vestigen, zoodat hij door den president tot eersten minister werd aangesteld. Van dit oogenblik af aan beheerschte slechts eene enkele grootsche gedachte zijne geheele ziel: den roem en de grootheid van zijn vaderland te bevorderen en daartoe zijne beste pogingen ten offer te brengen. De constitutie, die thans nog in Chili van kracht is, is het werk van zijn staatkundig genie. Aan hem heeft men tevens de afkondiging van die organische wetten te danken, die onmiddellijk uit de grondwet voortvloeien, waardoor het staatslichaam in zijn innerlijk leven wordt ingericht en waardoor Chili op den huidigen dag aan het hoofd staat van de zuidelijke republieken.

De al te vriendschappelijke verstandhouding tusschen Bolivia en Peru, deed zich aan den staatkundigen hemel voor als een sombere nevel, de voorbode van geweldige stormen. Portalès wilde dien storm bezweren, een einde maken aan zulk eene betrekking en tegen het laatste dezer twee landen bracht hij eene expeditie in gereedheid, welker leiding hij zich zelven had voorbehouden. Maar er werd eene samenzwering tegen hem gesmeed, door degenen wier kuiperijen hij krachteloos maakte of wier eerzucht hij in den weg stond. Op den tocht van Santiago naar Valparaiso werd hij vermoord. Hem overleefde ten minste de roem voor de onderneming niet dood te zijn en door zijne werken na zijnen dood te schitteren. Zijne plannen, welker gegrondheid en diepe kennis door den gouverneur werden gewaardeerd, werden met dezelfde juistheid en nauwkeurigheid uitgevoerd, die hij

zelf slechts had kunnen verlangen, en zij hebben het verstandelijk en zedelijk overwicht verzekerd, dat niemand aan Chili wil betwisten. Voegen wij hier nog bij, om dit oude karakter, dat voor de liefde zijns vaderlands brandde en dat voor de grootste mannen van Griekenland en Rome niet behoeft onder te doen, met een enkelen trek te malen, dat Portalès toen hij zich in de zaken der regeering begon te mengen, in het bezit was van een zeer aanzienlijk vermogen en dat hij niet genoeg naliet om in de kosten zijner begrafenis te voorzien.

V.

Meer dan eenig ander land is Chili steeds het brandpunt geweest, dat vele reizigers tot zich trok; de heerlijke bergstreken met hare inwendige schatten lokten van tijd tot tijd landverhuizers binnen de grenzen en niet minder droegen de gevaarlijke vulkanen er toe bij om onverschrokken mannen, wien het te doen was om met geen ander doel dan voor den triomf der wetenschap alle gevaren te trotseeren, in de omgeving hunner kraters te brengen. In het bezit zijnde van hunne kostbare herinneringen, mogen wij die onzen lezers niet onthouden, te meer, daar zij vooral kunnen strekken, om ons meer op de hoogte te stellen van het maatschappelijk leven der bewoners en ons tevens een blik doen werpen op hen, die van de vele gemakken des levens beroofd, zich niet alleen schikken in hun lot maar dankbaar in het gevoel hunner vrije onafhankelijkheid, daarvoor den schepper hunne erkentelijke hulde brengen.

Om zich een denkbeeld te vormen van de snelle vorderingen welke Chili in den laatsten tijd heeft gemaakt op het gebied der beschaving, is het voldoende eene der reisbeschrijvingen uit de achttiende eeuw eens na te gaan en die te vergelijken met hetgene sedert dien tijd is tot stand gebracht. Amédée François Frézier, een Fransch ingenieur en reiziger, die in 1711 werd uitgezonden om de Spaansche koloniën op te nemen en die omstreeks 1714 schreef, geeft ons van Valparaiso geene andere bijzonderheden op, dan dat het een vlek is, waarin een honderdtal huizen, hier en daar verspreid, zonder orde of regelmaat, worden aangetroffen, terwijl deze belangrijke zeestad, welker bedrijvig-

heid en handel geheel Chili in beweging brengt, thans niet minder dan zeventigduizend inwoners telt.

Toen Frezier zich te Valparaiso ophield, bestond de weg reeds, die van den oever der zee naar Santiago geleidt; doch deze liep toen door eene woeste streek, die van allerlei gemakken voor reizigers was beroofd en welker sombere eentonigheid een zonderling contrast vormt met de aanhoudende beweging die er tegenwoordig heerscht.

»Daags voor Allerheiligen vertrokken wij uit Valparaiso, zoo zegt onze oude reiziger en wij gingen den weg van Zapara op. Het verwonderde mij zeer, dat ik den eersten dag niet eene enkele pleisterplaats ontmoette en dat ik bovendien des avonds, bij gebrek aan een enkel huis, verplicht was in de open lucht te overnachten, ofschoon men mij had gezegd, dat ik 's nachts een goed bed zou vinden; naderhand hoorde ik dat hetgene men in Chili *alojamiento* noemt, niets ander beteekent dan eene plaats, waar de muildieren kunnen grazen en hunnen dorst lesschen. Wij kregen niettemin Zapata, dat het eenige gehucht is in den geheelen omtrek, spoedig achter den rug, doch het is hier nergens gebruikelijk in de huizen te overnachten."

Wij zullen den goeden Frézier niet verder volgen in zijne overigens niet bijzondere lotgevallen, die de driedaagsche reis naar Chili 's hoofdstad kenmerkten; alleen vestigen wij er de aandacht onzer lezers op, dat hij bijna geen enkel bebouwd land aantrof en dat hij inderdaad niets anders zag dan velden, met zekere doornachtige boomen bezet, die den weg nog minder begaanbaar maakten.

In het begin der negentiende eeuw was de verbetering, die op dezen weg was aangebracht, nog niet zeer merkbaar, steeds werd de reis met behulp van muilezels ondernomen en zooals Alcide d' Orbigny opmerkt, was men steeds genoodzaakt des nachts zijn bivak op te slaan onder den blooten hemel; doch niet zoodra had het monopolie van den ouden Spaanschen handel plaats gemaakt voor den handel met het buitenland of de zaken namen een gunstiger keer en alles werd van lieverlede veranderd en verbeterd. In 1830 waren de muilezels reeds vervangen door paarden, die voor lichte rijtuigen met twee wielen werden gespannen, doch dewijl er geen geregeld vervoer plaats had, was men genoodzaakt met de ondernemers in onderhandeling te

treden en deze vorderden niet minder dan een ons goud (ongeveer 45 gulden) voor de heenreis en evenveel voor den terugtocht. Thans is dit allles veel verbeterd en al loopt de weg van Santiago nog door de schilderachtige landouwen, welke door d' Orbigny zijn bezocht en die door Claudius Gay met de schoonste trekken zijn gemaald, neemt hij toch eene geheele andere richting aan, dan die, welke door Frezier met zoovele bezwaren is gevolgd. Vroeger moest men Melipilla aandoen maar tegen het einde van de voorgaande eeuw, gaf de president O'Higgins bevel, dat men niet langer zulk een grooten omweg zou maken en dat men den weg moest openen, die eenige jaren met opoffering van groote kosten is onderhouden.

Deze weg loopt door drie bergketens, de *alto del Puerto*, aan welker voet zich de haven van Valparaiso uitstrekt, de *cuesta de Zapata*, waarvan de oude Frézier heeft gewag gemaakt en de *Prado*, de hoogste van de drie, omdat zij zich 1800 el boven den zeespiegel verheft. De cuesta de Zapata, op eenige mijlen afstand van het stadje Casablanca is niet meer dan 600 el boven de wateren van den oceaan verheven. Tot het vervoer van handelsartikelen langs dit oneffen pad bezigt men nog muilezels, echter heeft men ook wel plomp gebouwde, zeer zware karren, met ongelooide huiden overtrokken, die tot voertuig dienen. Deze karren, die een oorverdoovend leven maken, worden voortgetrokken door ossen en in ongeveer zes dagen tijds van den oever der zee naar de hoofdstad vervoerd. Ofschoon de alojamientos niet meer zoo slecht zijn ingericht als ten tijde van Philips V en dat men overal herbergen aantreft voor aanzienlijken zoowel als voor den minderen man, brengen de voerlieden van deze karren gewoonlijk den nacht in de open lucht door en voorzien hunne ossen van het noodige voer, dat zij mede hebben genomen. Opmerkelijk is het dat de Chiliaansche paarden, ofschoon sterk en vlug, tot op den huidigen dag van het transport van koopmansgoederen verschoond zijn gebleven en dat men ze alleen gebruikt om de lichtere rijtuigen der reizigers voort te trekken.

In de laatste tien of twaalf jaren ziet men eerst over dezen weg eenige vrij ruime diligencen rollen, die op vastgestelde uren van de eene stad naar de andere vertrekken. Voor dat deze maatregel was

genomen, bleef er voor den reiziger die zijn tocht wilde voortzetten niets over dan in de eerste de beste kabriolet te stappen, die hij kon machtig worden en met den voerman het uur van vertrek te bepalen. Zoo groot is het aantal paarden in Chili en voor zoo lagen prijs zijn ze verkrijgbaar, dat de eigenaar van de kabriolet zijne wisselpaarden met zich medenam: ongeveer tien paarden liepen met hem mede tot op de plaats zijner bestemming en konden alzoo om de vijf uren en zelfs minder, achtereenvolgens worden ingespannen. De beesten die uit het tuig kwamen, hadden geene behoefte aan rust, zij bleven de kabriolet bijhouden en konden indien het noodig was, weder ingespannen worden. Deze manier van reizen, waaraan door velen nog de voorkeur wordt gegeven, is waarlijk zeer gemakkelijk; tevens bevordert zij de reis bijzonder, daar men in den zomer, den weg van de eene stad naar de andere in eenen dag kan afleggen. De nieuwe manier van reizen gaat veel langzamer: daar men door de zwaarte der diligencen in de bergachtige streken met vele moeilijkheden te kampen had, heeft de directie dezer onderneming den vroegeren weg langs Melipilla weder aangenomen, ten einde op deze wijze den alto del Puerto te vermijden.

Behalve de karren en kabrioletten, die men tegenwoordig zoo dikwijls aantreft op den weg van Valparaiso naar Santiago, ziet men er tevens groote troepen muilezels, die over het algemeen bestemd zijn om de veldproducten te vervoeren. Dewijl de handel van Santiago met Valparaiso steeds levendiger werd, vatte de regeering, die zich de stoffelijke welvaart des lands bijzonder aantrok het plan op, om de beide groote steden door middel van een ijzeren spoorweg te verbinden. Toen het ontwerp gereed was, werd er eene leening van millioenen piasters uitgeschreven en bij deze gelegenheid toonde de bevolking, dat zij de zaak ten harte nam, want spoedig werd door partikulieren de geheele leening volteekend. Binnen eenige jaren was de spoorweg tusschen de beide steden tot stand gebracht en weldra kwam men tot de overtuiging, dat bij de uitbreiding van deze lijnen, de ontwikkeling van het handelsverkeer noodwendig moest toenemen. Van regeeringswege werd achtereenvolgens vergunning verleend tot het aanleggen der spoorwegen van Caldera tot Pabellon, van Pabellon tot

Chanarcillo, terwijl nog twee andere lijnen bekend zijn onder de namen van de Zuidbaan en de Coquimbo-baan, zoodat Chili in staat is gesteld zich op het gebied van handel en nijverheid tot een hoogen graad van volkomenheid uit te breiden.

Chili is rijk aan prachtige en grootsche natuurtafereelen, zijne bergstreken bieden den reiziger de genoeglijkste afwisseling aan en zijn steeds eene onuitputtelijke bron geweest voor de schrijvers, die belangstelden in hetgene de schepper hier zoo heerlijk heeft gewrocht. De abt Molina behoort tot het getal dezer bewonderaars en eene reeks van jaren hield hij zich met beschouwingen aangaande zijn geliefkoosd Chili onledig.

Hij kon te Bologna, alwaar hij rustig leefde en een meer dan negentigjarigen ouderdom bereikte, de schoone landstreek van Amerika, waar hij het eerste levenslicht zag, onmogelijk uit zijn geheugen wisschen en onwillekeurig, als het ware vond hij de treffendste punten van overeenkomst tusschen zijn eigenlijk en zijn aangenomen vaderland. Met recht, zeide hij, meen ik Chili met Italië te kunnen vergelijken: evenals dit laatste land met den eerenaam van lusthof van Europa wordt bestempeld, verdient Chili nog met meer recht den naam van lusthof van Zuid-Amerika. Het klimaat dezer beide landen levert bijna geen verschil en hunne breedtegraden hebben onderling veel overeenkomst. Nog in een ander opzicht gaat de overeenkomst door, de beide landen strekken zich verder in de lengte dan in de breedte uit en beide zijn door eene bergketen verdeeld. De Cordilleras of de Andes zijn in Chili wat de Apennijnen in Italië zijn, namelijk de bron van alle rivieren die het land besproeien en overal vruchtbaarheid en overvloed teweegbrengen.

Gedurende eene reeks van jaren was Molina de eenigste man, wien men kon raadplegen over de aardrijkskunde en de natuurlijke historie van Chili, een halve eeuw is verloopen sedert het tijdstip waarop hij zijne werken in het licht gaf en hoeveel oordeelkundige waarnemingen het moge bevatten, thans is het geheel in de schaduw gesteld door de uitgebreide beschrijving van Claudius Gay. Trouwens de geleerde Chiliaan teekende in zijn studeervertrek gezeten alle herinneringen op, die hem uit zijne jeugd waren bijgebleven en vergeleek ze met de

waarnemingen zijner tijdgenooten, terwijl de niet minder geleerde Franschman volle twaalf jaren gewijd heeft om in persoon de bergen van dit schoone land te bezoeken.

De rivier la Laja, zoo zegt hij, is eene der grootste nevenrivieren van den Biobio; zij ontspringt op het meer van denzelfden naam dat aan den voet van den vulkaan Antuco is gelegen. Na hare bruisende golven tien of vijftien mijlen te hebben voortgestuwd, doorsnijdt zij de vlakte *los Angeles*, en voor dat zij zich vereenigt met den stroom waarin zij hare wateren uitstort, vormt in zij hare geheele breedte eenen waterval, die in de geheele streek beroemd is onder den naam van Salto de la Laja. Even boven dezen waterval heeft men er nog een, bijna van dezelfde uitgestrektheid, die evenals de eerste eene hoogte van zes of acht ellen heeft. Ofschoon de rivier in haren geheelen loop verscheidene doorwaadbare plaatsen aanbiedt, geven de inwoners natuurlijk den voorkeur aan die van den Salto, dewijl deze niet zoo gevaarlijk is als de andere. Ondanks zijn indrukwekkend voorkomen, maakt de Salto inderdaad een gedeelte uit van den grooten weg die los Angeles met Chillan en vervolgens met Santiago, Chili's hoofdstad in gemeenschap stelt. Daar deze waterval in de nabijheid van de grenzen van Araucanië is gelegen, werd zij eertijds zeer vermaard, vooral gedurende de oorlogen, die de Spanjaarden tegen de Indianen moesten voeren. Bij meer dan eene gelegenheid werd deze streek het tooneel van de hardnekkigste gevechten. De Spanjaarden bouwden er een fort, ten einde hier steeds een vast standpunt te hebben. Doch de stille rust, die thans door de Araucaniërs sedert lang niet meer is gestoord, is de voornaamste oorzaak, dat dit strategisch monument niet langer is onderhouden en thans zoo goed als geheel is weggevaagd.

De vulkaan Antuco of Antujo, zooals Balbi dezen naam gelieft te wijzigen en die niet minder natuurkundigen tot zich trok dan de zoo even beschreven waterval, verheft zich in de provincie Concepcion; de helft van zijn omvang wordt besproeid door het schilderachtige meer Laja, alwaar de rivier in een waterval uitloopt. Deze vulkaan is steeds in werking, om het kwartier stijgen er meer of minder dikke rookwolken omhoog en men verneemt alsdan zulk een schrikbarend

geluid, dat het zelfs twaalf mijlen in den omtrek en ook wel verder de opmerkzaamheid trekt. Sedert 1812 heeft hij geene lava uitgebraakt, maar als men de lagen, waarmede de berg is omgeven, opmerkzaam onderzoekt, dan kan men zich een denkbeeld vormen van zijne kracht en van zijne uitwerking in vroegere tijden. Een gedeelte van den berg, dat met asch is overdekt en er woest en dor uitziet, strekt ten verblijf aan kudden wilde huanaco's; het westelijk gedeelte integendeel dat bijna geheel door het meer wordt bewaterd, vertoont ons den weelderigsten plantengroei. Voegt men bij dit heerlijke groen ontzagwekkende, prachtig gevormde rotsbrokken, stukken basalt die zich onder de vreemdsoortigste gedaanten vertoonen, dan kan men zich een denkbeeld vormen van de verscheidenheid en het grootsche schouwspel dat zulk een berglandschap aanbiedt. De kegelvormige omtrek, zijne bijzondere steile helling, hadden hem tot dusverre in den laatsten tijd ongenaakbaar gemaakt; alle pogingen om zijnen top te bereiken waren vruchteloos gebleven, toen het den geleerden natuurkundige Poeppig in 1829 mocht gelukken den berg te bestijgen.

Eenige jaren later werd hij met ongelooflijke moeite beklommen door Claudius Gay, die in gezelschap van zijne drie knechten, een Franschman en twee Chilianen, insgelijks den top bereikte. De krater waarin de stoutmoedige reiziger afdaalde met zijne reisgezellen, loopt vrij diep naar de laagte en heeft veel overeenkomst met een ontzaglijken schotel, die overal met gaten is bezet, welker diepte niet is gepeild. Overal in het rond bemerkt men groote sneeuwbanken. De eigenlijke vulkaan of de zoogenaamde schoorsteen, ligt in het oostelijk gedeelte van deze diepte en op het oogenblik, dat de nieuwe onderzoekers in zijne naaste omgeving waren gekomen, had er plotseling eene losbarsting van gas plaats, die gepaard ging met zulk een schrikbarend gedruisch, dat de gezellen van den onverschrokken reiziger, wien de belangen der wetenschap in het minst niet ter harte gingen, in aller ijl een goed heenkomen zochten. Ten gevolge van waarnemingen met den barometer heeft Claudius Gay bevonden dat de hoogte zich tot 2818 el boven het zeevlak bepaalt en even als alle vulkanen van Chili ligt de Antuco ten weste van den top der Cordilleras.

Wij blijven de aandacht onzer lezers vestigen op de tooneelen, die

zich in de gebergten voordoen, doch ter afwisseling, stellen wij thans eene jacht voor op de huanaco's, welke diersoort den jagers goede voordeelen afwerpt.

De oude bewoners van Peru vereerden den vluggen huanaco als een bode in den dienst der goden en zij hadden hem eene plaats gegeven onder hunne sterrenbeelden. De weergalooze vlugheid, waarmede de natuur deze edele bewoners der Andes heeft begaafd maakt ons de poëtische herinnering, die aan dit dier verbonden is, duidelijk en het komt ons nu ook niet vreemd voor, dat het eene zekere schuilplaats vindt in die steile bergpassen van de Cordilleras, waar het gelukkiger dan de lama's en vicuna's, in het genot zijner volle vrijheid kan rondzwerven.

De huanaco is drie a vier voet hoog en vier a vijf voet lang, nl. van het uiteinde zijner kop tot aan het begin zijner staart; zijn haar is wollig, bij zijne kop en pooten is hij nagenoeg kaal. Als huisdier gebezigd loopen de verschillende kleuren zijner huid bijzonder uiteen, doch in den wilden staat is hij licht vaalrood en heeft wel een weinig van de kleur eener verdroogde oranjeroos, terwijl zijn kop leikleurig kan genoemd worden.

De Fransche kruidkundige Claudius Gay, die van 1828 tot 1842 zijn verblijf in Chili hield gevestigd en ook het overige gedeelte van Zuid-Amerika doorreisde, heeft den huanaco op zijne tochten in verschillende oorden gezien; genoemde reiziger doet ons opmerken, dat dit fraaie beest het grootste viervoetige dier van Chili is, het wordt aangetroffen over de geheele oppervlakte van de bergachtige streken, maar het loopt ook in de onmetelijke prairiën rond, en wordt tot aan de straat van Magellaan opgemerkt. Vooral in de provinciën Coquimbo en Concepcion ziet men ontelbare kudden van deze dieren. Gedurende de felle hitte houden zij hun verblijf op de hoogste bergen, doch niet zoodra doet de winter zich gevoelen of zij dalen in de vlakten af, alwaar zij overvloedig en deugdelijk voedsel in de weiden aantreffen. De huanaco, zoo verhaalt ons genoemde reiziger, is een zachtaardig en vriendelijk dier, een weinig schuw doch niettemin zeer nieuwsgierig. Met gespannen blik ziet gij hem in het rond kijken naar alle voorwerpen, die zijne aandacht hebben gaande gemaakt. Van nature de omge-

ving van zijns gelijken verkiezende boven de sombere eenzaamheid, leven zij in troepen van zes, acht en soms twaalf wijfjes, die slechts door één mannetje worden vergezeld; er zijn wel troepen die honderd van deze dieren tellen; een dat zich bijzonder onderscheidt door forschheid en kracht, alsmede door den donkeren tint zijner huid, die niet zelden tot aschgrauw overslaat, staat aan het hoofd van de kudde en is zooveel als de aanvoerder.

Van belang is het te zien, welk eene bezorgdheid deze dappere aanvoerder aan den dag legt voor zijne kudde en met welk eene weergalooze geslepenheid hij de listen en lagen, welke de jagers hem spannen, weet te ontkomen. Zijn onverschrokken moed drijft hem in een ommezien naar alle kanten, waar gevaar is te duchten en terwijl hij zich op deze wijze blootstelt voor zijne gezellinnen, zoeken deze laatste in aller ijl haar behoud in de vlucht. Welke bewijzen van gehechtheid en zelfopoffering het mannetje ook aan den dag legt voor de dieren, die niet zoo sterk zijn als hij zelf en voor welke het zich als de getrouwe verdediger heeft opgeworpen, is het van den anderen kant een ijverzuchtig gezagvoerder, die niet toelaat dat men zijne heerschappij betwist: wel duldt hij in zijne kudde de jonge mannetjes, die al spelende en dartelende hunne moeder volgen, hij is de stille aanschouwer van hunne grillige sprongen, hij is niet wrevelig al toonen zij zich een weinig oproerig; maar zonder genade jaagt hij ze weg, als zij groot genoeg zijn om voor hem gevaarlijke mededingers te worden. Niet zelden ontmoet men dan ook kudden, die bestaan uit nauwelijks volwassen dieren, jonge zwervers, die door de ijverzuchtige hartstochten van den ouden aanvoerder gedwongen zijn geworden zich van zijne kudde af te zonderen en nu ronddwalen verre van de plaatsen, waar zij werden geboren. De jonge, dartele en levenslustige troep loopt vroolijk langs berg en dal, zoekt nieuwe weilanden op en leeft in vrede, tot zoolang de zucht naar overheersching weer nieuwen strijd noodzakelijk maakt.

Het vleesch van den huanuco is een vrij smakelijk wildbraad, dat vooral bij de Indianen hoog staat aangeschreven, nogtans gaat het voor niet zeer voedzaam door, over het geheel is het vleesch dikwijls zeer vezelig, het vet is olieachtig en dientengevolge kan het zelfs niet

worden gebruikt tot het fabriceeren van kaarsen. Het leder dat men van de huid van den huanaco verkrijgt is niet sterk maar zeer lenig, de gedeelten bij den hals en van den hals zelven schijnen van tegenovergestelden aard, deze worden bij voorkeur gebruikt om er de beste en de sterkste lasso's van te vervaardigen, die in Chili bekend zijn, en die, wanneer zij met de vereischte nauwkeurigheid zijn gemaakt, dikwijls tegen zeer hoogen prijs worden verkocht. De arme huanaco levert dus zelf het werktuig, waarmede hij wordt gevangen, want niet alleen gaan de jagers met kruit en lood op de jacht, maar meestal nemen zij goed afgerichte honden mede, die den huanaco vervolgen en afmatten, waarna het den jagers gemakkelijk valt het dier door middel van de lasso te vangen.

Vooral in het noorden van Chili wordt er van deze jacht veel gebruik gemaakt. Gewoonlijk tracht men de kudden te drijven in zekere valleien, die op eenigszins steile heuvelen uitloopen en daar maakt men zich van het dier meester, terwijl het nog leeft of wel men worgt het dood eenvoudig. Meestentijds zou de huanaco den dood zeer goed kunnen ontloopen, door zijne verbazende snelheid; want geen hond kan met hem in vlugheid wedijveren. Bijna altijd wordt hij, zooals wij reeds hebben aangemerkt het slachtoffer zijner nieuwsgierigheid; zoodra zich iemand voordoet, neemt de aanvoerder van de kudde hem nauwlettend op en ziet hem met eene zekere bewondering aan; daarna laat hij een toenemend gehinnik hooren, dat veel van een schel gefluit heeft. Die noodlottige nieuwsgierigheid gaat zoo ver, dat de huanaco's niet zelden om de reizigers heenloopen en hen zelfs tot op zekeren afstand volgen.

Van nature dus geneigd om met den mensch in aanraking te komen, is dit ongetwijfeld de voornaamste reden, dat de meeste stammen van Zuid-Amerika de huanaco's al zeer spoedig als huisdieren hebben gebruikt. Reeds sedert onheuglijke tijden, zegt de heer Gay, dienden zij den Chilianen en Araucaniërs om goederen te vervoeren of om hunne landerijen te bewerken. In het wild rondzwervende noemden zij ze *luan*, doch tam gemaakt en geschikt om den akker te bebouwen werden zij met den naam van *chilihueque* bestempeld. De Spanjaarden volgden het voorbeeld der inboorlingen en bezigden ze

insgelijks tot lastdieren en tot in het jaar 1620 zag men de waterdragers, de zoogenaamde *aguadores*, nog gebruik maken van de chilihueques, om hunne lederen zakken naar Santiago te vervoeren; doch sedert dien tijd zijn ezels en muilezels in de plaats getreden en hebben den huanaco van zijn post ontzet. In de streken van Peru, integendeel, en vooral langs de Cordilleras van het grootste gedeelte van Bolivia, kan men er bij duizenden aantreffen, die met afgemeten tred, men zou haast zeggen met een zekeren trots, voortstappen en onophoudelijk tot het vervoer van handelsartikelen worden gebezigd.

Niet alleen met het doel om in het bezit te komen van hun vleesch of van hunne vacht, legde men zich eertijds met ijver toe op de jacht der huanaco's, maar zij werden ook zeer gezocht ten gevolge van een Aziatisch bijgeloof, dat waarschijnlijk van de Arabieren op de Spanjaarden is overgegaan en volgens hetwelk in de maag dezer dieren eene zeer krachtige artsenij was verborgen. Evenals bij de meeste dieren van deze soort, bevat de maag van den huanaco eivormige steenaardige lichamen, die onder den naam van bezoarsteen bekend zijn, welken naam de veeartsen tegenwoordig geven aan de haarballen in de maag der herkauwende dieren. In de zestiende en zeventiende eeuw echter, waren de bezoarsteenen van deze dieren veel meer waard, dan die welke in de oude wereld werden gevonden; men schreef er eene buitengemeene kracht aan toe als algemeen geneesmiddel en als tegengift. Zij verdreven kwaadaardige koortsen, hartkloppingen, hoofdpijn, kortom, zij waren tegen alle kwalen opgewassen. Zelfs aan tafel werden zij genuttigd om het bloed te zuiveren en vandaar was het niet zeldzaam, dat dit geneesmiddel tegen ongehoorde prijzen werd verkocht. In het Oosten staan de bezoarsteenen nog hoog aangeschreven, het zonderlinge vooroordeel dat zulk eene kracht aan deze zelfstandigheid toekende, is in Chili nog niet geheel en al uitgeroeid en in verschillende Europeesche staten, die zich te recht beroemen aan het hoofd der beschaving te staan, is het ook nog niet voor goed opgegeven. In het noorden van Chili, maakt de bezoarsteen van den huanaco nog een gedeelte uit van de *pitima*, een soort van geneesmiddel, dat in hoog aanzien staat en waarin tevens kruidnagelen, Paraguaythee en melissekruid voorkomen.

Nu wij toch over eene bijgeloovigheid spreken, die zoovele volkeren gemeen hebben, is het hier de plaats tegen eene verkeerde voorstelling, die reeds sedert eeuwen onveranderlijk in alle boeken over natuurlijke historie is herhaald, onze stem te verheffen. Zooals men reeds menigmaal heeft gezegd, heeft de huanaco, als hij aangevallen of slechts geplaagd wordt, geen ander middel ter verdediging, dan zijnen tegenstander eene tamelijke hoeveelheid speeksel in het gezicht te spuwen. Volgens den heer Gay, wiens autoriteit op het gebied der inheemsche dieren van Chili overal wordt geëerbiedigd, is het geheel bezijden de waarheid, dat dit speeksel nadeelig in zijne gevolgen kan zijn en dat het onvermijdelijk huidziekten of slechts ontsteking veroorzaakt; meermalen werd de geleerde reiziger zoo onheusch door zulk een dier verwelkomd, zonder dat het hem ooit eenig letsel heeft veroorzaakt.

In de aloude Peruviaansche beschaving nam de vicunna eene geheel andere plaats in dan de huanaco en de lama; om de vier jaren, zooals wij reeds hebben opgemerkt (pag. 41), gaven de Inca's verlof tot die buitengewoon groote drijfjachten, waardoor de zoo vermaarde jachtpartijen van Karel den Grooten geheel in de schaduw worden gesteld en die grootendeels ten doel hadden zich van de rijke vacht dezer dieren meester te maken. Op een vooraf bepaalden tijd werd de geheele bevolking van een kanton bijeengeroepen, een onmetelijk gedeelte van den berg werd in beslag genomen en dertig duizend menschen namen deel aan die drijfjachten op groote schaal, die met den naam van *chaca* of *chaco* werden bestempeld; door zulk eene ontzaglijke macht bestormd, had men spoedig duizenden vicunna's in eene nauwe bergengte bijeen, alwaar netten waren gespannen en het ontvluchten onmogelijk was gemaakt. Waren er bij ongeluk eenige wilde huanaco's onder de vicunna's geraakt, dan sprongen zij met alle geweld tegen de netten aan, zoodat deze vaneen scheurden; doch hun overmoed kwam hen duur te staan, zonder genade werden ze met knodsen doodgeslagen, terwijl de vicunna's soms het geluk hadden alleen hunne kostbare vacht er bij in te schieten. Het zachte maar toch lenige en vaste haar van deze lieve dieren heeft somtijds een glans als zijde, in welk geval het voor het hof van den Inca werd gehouden

en nadat het door de zonnemaagden was bereid, in den vorm van een staatsiekleed den koning werd aangeboden. Volgens geloofwaardige verslagen blijft de vicunna-wol voortdurend hoog in prijs, op de markt van La Paz geldt zij gewoonlijk niet minder dan een rijksdaalder het pond, als zij geheel wit is, terwijl voor die van den alpaca slechts vijf en twintig stuivers wordt besteed.

Meer om hunne vacht dan om hun vleesch tracht men deze belangrijke verwanten van den kameel aan te fokken, vandaar dat verschillende maatschappijen met dit doel zijn tot stand gebracht en de vermenigvuldiging van deze nuttige dieren, die alle zoo gemakkelijk getemd worden, wordt thans meer dan ooit door alle landhuishoudkundigen op den voorgrond gesteld.

Reeds meermalen maakten wij er melding van, welke ijzingwekkende tafereelen de aardbevingen in Chili na zich slepen, thans volgen wij ten dezen aanzien een geloofwaardig reiziger, die ons zulk eene verschrikkelijke ramp in al hare kleuren maalt :

Den 20 Maart 1861 werd de stad Mendoza, die aan de westelijke helling der Cordilleras is gelegen, door eene verschrikkelijke aardbeving in eene ontzaglijke puinhoop verkeerd. Niets bleef er staan; huis, kerk of hut, alles stortte omver. De hoogste ruïnen lagen niet meer dan twee meters boven den beganen grond, van 17,000 inwoners, werden 15,000 de slachtoffers van dit onheil, zij werden begraven onder de puinhoopen, de overige werden er uitgehaald, verminkt en gewond, niet weinigen mochten hunne redding slechts eenige uren overleven. En de oorzaak van zooveel rampspoed, was de uitbarsting van een vulkaan, op vier uren afstands van de stad.

Een zekeren Tesser, Franschman van geboorte, gelukte het, na zonderlinge lotgevallen beleefd te hebben, een logement te Mendoza op te richten, dat binnen weinige jaren een gevestigden goeden naam in Zuid-Amerika erlangde en dagelijks een veertig- a vijftigtal reizigers herbergde; de eigenaar die met zijne vrouw en drie dochtertjes vergenoegd leefde, koesterde de stille hoop weldra met haar naar zijn vaderland te zullen wederkeeren, want zijne zaak was zoo uitgebreid en belangrijk geworden, en zijne middelen waren van dien aard, dat hem steeds het denk-

beeld voor den geest zweefde zijne laatste dagen op zijn geboortegrond als een vergeten burger door te brengen.

Op den 19 Maart 1861 had Tesser, bij gelegenheid van de verjaring van een zijner kinderen, een feest gegeven in zijn logement; huis en tuin waren geïlluminneerd en muziek en dans hadden eene groote menigte toeschouwers gelokt. De vreugde werd onaangenaam gestoord door een vreemdsoortig luchtverschijnsel: een ontzagwekkende meteoor, blauw en rood gekleurd, verspreidde zich in het luchtruim, verlichtte eene aanzienlijke uitgebreidheid, richtte zich langzaam van het oosten naar het westen en verdween aan gene zijde der Cordilleras.

Den volgenden morgen (20 Maart) waren de meeste reizigers vertrokken. Tesser stond er op dat zijne echtgenoote en kinderen eenige dagen op het buitenverblijf (chacra) dat eenige uren van de stad was gelegen, zouden doorbrengen. Hij liet de paarden inspannen, en gewis zouden zij vertrokken zijn, indien zij hierin niet verhinderd waren door een gestadigen toeloop van reizigers op dien morgen, zoodat men het gepaster oordeelde nog een dag te blijven en het uitstapje tot den volgenden morgen uit te stellen.

Des avonds zette Tesser zich met een zijner dochtertjes op zijn stoel neder, terwijl zijn hond zich aan den voet zijns meesters neervleide; het kind, door spelen vermoeid, raakte weldra in slaap, waarop de moeder hem er op opmerkzaam maakte, het aan de kindermeid te geven, ten einde het in bed te leggen. Zijne hulp was haar intusschen noodig om de speeltafeltjes voor de reizigers in orde te brengen. Tesser ging echter zelf het kind in haar bed brengen. Hij liep door verscheidene zalen, legde zijn kind op hare legerstede en ging vervolgens op de binnenplaats, die hij met zijne pijp in den mond, twee of drie maal overliep; daarna ging hij aan de voordeur staan om den helderen sterrenhemel te bewonderen. Even als altijd, was zijn hond ook thans weer bij hem.

Bij het aanschouwen van het met sterren bezaaide hemelgewelf dacht hij na over de grootheid en macht van den Schepper; hij beleefde een dier plechtige oogenblikken, waarin het hart van den mensch zich dankbaar verheft tot Hem, die alles uit het niet te voorschijn riep, hij was zoo wel te moede en gevoelde zich zoo gelukkig als hij zijn oog

liet rondwaren over al wat hem omgaf en dat hij door onverpoosden arbeid, ten gevolge van de inspanning van al zijne krachten het zijne mocht noemen. Nog staat het hem helder voor den geest, dat zijne lippen zich tot een glimlach plooiden, toen eensklaps, zonder eenige waarschuwing, de geschokte, wankelende bodem met de snelheid des bliksems alle huizen der stad in de hoogte wierp, en ze vernield en in puinhoopen verkeerd, wederom opving.

Niemand heugde het dat eene stad zoo geweldig was aangetast en zonder dat de aardbeving ten minste eenige seconden was voorafgegaan, door die onderaardsche donderslagen, welke den tijd geven om de vlucht te nemen of zich in de armen te werpen van hen, die ons dierbaar zijn en elkaar een laatst vaarwel toe te roepen. Ook hebben de dieren meestal een voorgevoel van het naderende onheil en geven den mensch er kennis van door hunne ongerustheid en hun wild gedraaf. Op den dag, waarvan wij thans spreken, werden in minder dan vier seconden meer dan zeventien duizend menschen onder de puinhoopen bedolven. Men hoorde een aanhoudend vreeselijk gekerm, hartverscheurende kreten, een verschrikkelijk gehuil van verpletterde menschen en dieren; in een oogenblik verspreidden zich de vlammen en sloegen op alle gebouwen over, een dikke rookwolk steeg in het luchtruim op en de hemel werd verduisterd evenals in de akeligste nachten

Sommige menschen liepen te dwalen in die verwoesting; als zinneloozen trachtten zij de plaats te vinden, waar nog kort te voren hun huis had gestaan en hun geschrei om vrouw, moeder of kinderen was hartverscheurend. Velen werden voor immer van hun verstand beroofd, sommigen vonden hun rampspoedig einde in de vlammen, anderen vielen neer, uitgeput door zwakte en ellende. De natuur had zich onmeedoogend getoond, doch de menschen zouden haar nog in wreedheid overtreffen. Reeds den volgenden morgen kon men getuige zijn van een ijzingwekkend schouwspel: van alle kanten zag men troepen struikroovers, wilden en boeren toesnellen evenals roofdieren, die de strijders hebben gevolgd, om zich aan hunne lijken te goed te doen Van bijlen en houweelen voorzien, kwamen zij op hunne plundertochten uit, de rookende balken werden uit de puinhoopen gehaald zonder acht te geven op de stervenden, wien door het omverstooten der gebouwen de

genadeslag werd toegebracht; de gekwetsten werden van halssierraden of ringen beroofd en zoo woest ging men hierbij te werk, dat niet zelden de ooren vaneengescheurd en de vingers verbrijzeld werden. Eene menigte honden en varkens kwamen op hunne beurt zich vergasten aan het vleesch der lijken en worstelden met verwoedheid tegen degenen, die hun de stoffelijke overblijfselen wilden betwisten.

Onder de puinhoopen van Mendoza zwierf een boezemvriend van Tesser rond: zijne oogen waren droog van het aanhoudend weenen en diepbedroefd richtte hij zijne blikken naar de plaats, die vroeger door het logement werd ingenomen. Nadat hij tevergeefs alle moeite had aangewend om de oude indeeling van het huis te herkennen, gaf hij ten laatste den moed op; met een beklemd hart wilde hij zich verwijderen, zijne gedachten waren nog steeds bezig met dien braven man en dat gelukkige huisgezin, dat hij zoo zeer bemind had, toen hij onder de vormelooze opeengehoopte massa's balken en puin den hond van Tesser meende te zien liggen, hij ging zich overtuigen en zag het arme dier, dat zich nauwelijks kon bewegen, want zijne twee achterpooten waren geheel verpletterd en met zijne voorpooten trachtte het toch de brokstukken, waaronder zijn meester bedolven lag, uit den weg te ruimen. Van tijd tot tijd hoorde men het allerjammelijkst huilen en toen het nu den vriend van zijn baas in het oog kreeg, deed het moeite om zich op te beuren en begon opnieuw met zijn gehuil. De vriend maakte hieruit op, dat Tesser in de nabijheid van deze verwoesting moest liggen en hij koesterde de stille hoop, dat hij nog in leven kon zijn. Dadelijk wist hij eenige menschen over te halen hem de behulpzame hand te bieden, zij gingen met spoed aan het wegruimen van steenen en puin en na ongeloofelijk zwaren arbeid zagen zij hunne menschlievende pogingen met den schitterendsten uitslag bekroond, want inderdaad het gelukte hun den armen Tesser aan een gewissen dood te ontrukken. Zijn linkerarm en linkerhand, waarop een zware balk was terechtgekomen, waren verbrijzeld, mond en oogen waren vol aarde, echter leefde hij nog. Voordat men hem geheel had kunnen verlossen, had men zijn gezicht gezuiverd en dit scheen hem merkelijk te verlichten; zonder een woord te uiten, strekte hij zijn rechterarm uit naar zijn hond, die zoo goed hij kon naar hem toekroop en weinig tijds later stierf.

Nauwelijks was Tesser in staat eenige woorden uit te brengen of hij vroeg wat er van zijn gezin was geworden. Helaas, niet alleen waren al degenen die zich ten tijde van het onheil in de zaal bevonden omgekomen, maar dit gedeelte van het huis was voor den tweeden maal geheel in wanorde gebracht door de dieven, die er vreeselijk huis gehouden en hunne hebzucht botgevierd hadden door alle lijken uit te schudden, en mede te nemen wat van hunne gading was. Toen Tesser dit vernam, deed hij zijne oogen wanhopend dicht, daarna deed hij nog eene laatste poging en sprak den naam uit van zijn dochtertje, terwijl hij met zijn vinger wees naar de plek, alwaar hij het wichtje had ter ruste gelegd. De menschen die hem hadden gered, wilden wel uit medelijden met zijne smart nog eens gaan zoeken, ofschoon zij zich er niet veel goeds van voorstelden Eenige oogenblikken daarna zagen de personen, die hem dezen dienst hadden bewezen, hem eensklaps zich oprichten, hij gaf een gil, want zijn dochtertje werd hem ongedeerd teruggebracht. Er was een balk dwars over het bed van het kind gevallen en daardoor was het ongehinderd gebleven, wel was het hoofdje zeer licht gekwetst, ook waren mond en oogen vol zand en het kind was uitgeput van honger. Beiden werden onder eene tent in de schaduw van een boom neergelegd en daar bleven zij langer dan twee maanden, naar het scheen, meer dood dan levend. Tesser drukte zijn kind met zijn gezonden arm tegen de borst, den eenigen schat die hem nog was overgebleven en zijn eenigste hoop na zooveel en zoo treurig lijden.

Alvorens tot de indeeling van den staat over te gaan, willen wij eene kleine schets geven van het dorpje Andacollo, dat, ofschoon van zijn vorigen bloei eenigszins vervallen, toch zijne belangrijkheid niet geheel en al heeft verloren; vervolgens willen wij nagaan waaraan de stad Nueva-Bilbao haar ontstaan en hare toenemende ontwikkeling vooral heeft te danken, om daarna de voorheen zoo belangrijke baden van Colina een bezoek te brengen:

In het noorden van Chili en twaalf mijlen verwijderd van Coquimbo, dat men den bijnaam van la Serena heeft gegeven, ligt een klein dorp, dat evenals zoovele andere plaatsen zijn ontstaan te danken heeft, aan de ontdekking van eene mijn, bij welker ontginning de werklieden zich

eene woonplaats kozen in eene vroeger zoo goed als onbekende landstreek. De mijn, die haren naam aan dit dorp heeft geschonken, was wijd en zijd bekend geworden om de ontzaglijke hoeveelheid gouds, die zij in hare aderen hield ingesloten. Thans is de ontginning zoo goed als opgegeven, en hare weinige belangrijkheid kan men zeer goed afleiden uit de omstandigheid, dat thans het zoeken van gouderts geheel aan de kinderen wordt overgelaten. De plaats zelve heeft echter niets van hare vermaardheid verloren en voornamelijk moet dit worden toegeschreven aan hare sierlijk gebouwde kerk, die eene halve eeuw geleden door de godsdienstige bewoners werd opgericht. Van den beginne af aan werd zij toegewijd aan *Nuestra-Senora del Rosario* en het is deze naam die haar overal heeft beroemd gemaakt en die de geloovigen der omstreken in menigte onder hare gewelven doet toestroomen. Uit hetgene wij hier aanmerken, kan men lichtelijk bevroeden, hoe deze kerk die op eene afgelegen plaats is gebouwd, reeds ten tijde van het koloniaal beheer in het bezit was van aanzienlijke schatten. Sedert dien tijd werd zij druk bezocht door pelgrims, die niet alleen van honderden mijlen in het rond, maar zelfs van Peru, Buenos-Ayres of Asuncion ter bedevaart kwamen. Heden is deze toeloop aanmerkelijk verminderd, ofschoon de kerk van tijd tot tijd nog bezocht wordt door bedevaartsgangers, die hier hunne offers komen storten.

Vooral van den 26 tot den 29 December, als wanneer de feesten voor de heilige patrones worden gevierd, ziet men er eene groote menigte uit alle oorden naderen. In dezelfde maand bracht de reiziger Claudius Gay er insgelijks een bezoek, hij woonde de godsdienstige plechtigheden bij die er plaats hebben en de vermakelijkheden die de *mayor-domo* ter eere van de vreemdelingen gaf. Deze mayor-domo is iemand, die door de bevolking der plaats elk jaar wordt gekozen en wien tot gezellin eene mayor-doma wordt toegevoegd, die in vereeniging, met hem het voorzitterschap bekleedt, zoolang de feesten duren. Daar de personen, die tot deze tijdelijke waardigheid worden geroepen, gewoonlijk uit den aanzienlijken stand zijn, zoo volgt uit de verkiezing zelve, dat zij door eene bijdrage van eenige duizende guldens voorzien in de kosten van het feest, dat meer of minder vroolijk en prachtig is, al naar de milddadigheid van deze hoofdpersonen. Vroeger

werden er op het voorplein der kerk maskerades gehouden en dan zag men er een groot aantal menschen, als Indianen vermomd, naast andere personen, die als *cucurachos* (menschen met papieren mutsen op het hoofd) waren verkleed. Nog andere vermommingen brachten eene rijke verscheidenheid van costumes teweeg bij deze vrij ongodsdienstige optochten. Al zulke dwaasheden, waarbij allerlei grappen geduld werden, gingen gepaard met godsdienstige plechtigheden, zooals in de middeleeuwen wel meer plaats had. Drie dagen duurden deze feesten en men kan zich geen denkbeeld vormen van de bijtende kwinkslagen en de snaaksche gezegden, die bij deze gelegenheid over den tong kwamen van de geestigste grappenmakers. Dit alles nam echter een einde toen generaal Aldunate met het gezag werd bekleed. Niet alleen zijn de vroegere maskeraden verboden, maar de weinige menschen die thans nog de processie volgen, zijn op betamelijke wijze gekleed en geven slechts eene zeer flauwe schets, van hetgeen voorheen zooveel volk op de been bracht. Wanneer men zich in optocht uit de kerk begeeft, wordt met de beeltenis van Nuestra-Senora del Rosario, die onder een boog van massief zilver wordt gedragen, de stoet geopend; eenige vrouwen bewierooken het beeld en verscheidene Indianen die het omringen, stappen op de maat voorwaarts, terwijl andere met blaasinstrumenten, die veel overkomst hebben met den loop van een geweer, niet zeer welluidende tonen voortbrengen. Het eenige, dat ons nog de oude vermommingen van voorheen indachtig maakt, is de lange muts, die den vorm van een suikerbrood heeft. De muzikanten, die bij deze gelegenheid niet gemist kunnen worden, hebben hunne plaats voor het beeld ingenomen, terwijl de twee aanvoerders van deze stoet, beide met een sabel in de hand, zich door de menigte een weg banen. In het dorp zelf zijn er van heinde en verre vele menschen toegestroomd, waaronder men verscheidene *mineros* opmerkt in de kleeding die zij gewoonlijk dragen. Ofschoon de processie midden op den dag plaats heeft, tracht men den tocht meer leven bij te zetten door het afschieten van geweren, hetwelk overigens in Zuid-Amerika bij het vieren van bijzondere feesten algemeen in zwang is. De kerk van Andacollo heeft nog geen veeljarig verleden achter zich, zij werd eerst gebouwd in de laatste helft der achttiende eeuw. Inwendig is zij versierd met

zuilen van verschillende bouworde, die van hout zijn vervaardigd, terwijl het hoogaltaar uit massief zilver bestaat. De verschillende giften, die de kerk ontvangt hetzij als aalmoes of als andere bijdragen, worden op 10,000 gulden geraamd. Dit cijfer verschilt veel van de som, welke voor den tijd van den vrijheidsoorlog werd ingezameld. Niettemin bezit de kerk een aanzienlijk kapitaal, zonder hierbij de groote hoeveelheid edelgesteenten in rekening te brengen.

Het gebrek aan water, waardoor deze plaats zich bijzonder kenmerkt, doet de omgeving kwijnen, en werkt allernadeeligst op den plantengroei. In dit gemis weten de inwoners te gemoet te komen door het aanleggen van ondiepe putten. In 1837 was er over het geheel slechts een enkele tuin, thans nu men een weinig beter van water is voorzien, is deze met vele andere vermeerderd. Zoo zeldzaam valt er regen in dit gedeelte des lands, dat men in den loop van een geheel jaar, soms niet meer dan twee of drie regendagen telt. Het vlak waarop het dorp is aangelegd, dat met deze kerk prijkt, ligt niet minder dan 1148 ellen boven het vlak der zee verheven. Van den kant van Coquimbo is het het gemakkelijkst te bereiken, waarom de meeste reizigers dezen weg kiezen.

Chili telt een groot aantal rivieren, maar wij hebben reeds gezien, dat de indeeling des lands haren loop niet altijd gemakkelijk bevaarbaar maakt. Zoo is het echter niet gesteld met den Rio Maule, die lichte schepen kan dragen van zijne uitmonding in zee tot niet verre van zijnen oorsprong. Zijne oevers zijn omgeven met reusachtige bosschen, die voor ongeveer een zestigtal jaren de aandacht trokken van ervaren landontginners en weldra in het rond met landelijke hutten waren bebouwd. Vooral kwamen deze bosschen de zeevaart zeer te stade en deze omstandigheid kon het oog van O'Higgins niet ontgaan. Hij liet verscheidene scheepstimmerwerven aanleggen aan den mond van den Rio Maule en het duurde niet lang of een nijvere, werkzame bevolking koos dit standpunt uit om zich te vestigen, zoodat weldra onder den gunstigen, krachtdadigen invloed van den president, men een handelstadje zag verrijzen, niet verre van de uitwatering van den stroom, bijna aan den oever der zee. Spoedig was het de stapelplaats

van alle artikelen, die uit de rijke provincie Talca werden aangevoerd. In het eerst werd het Nueva-Bilbao genaamd, doch vervolgens heette men het Porte-Constitucion, als een gevolg van de staatkundige gebeurtenissen, waardoor Chili in de rij der onafhankelijke staten werd opgenomen. Hoe onbekend dit plekje gronds in Europa ook zij, heeft het niettemin eene schitterende toekomst in het verschiet. Ofschoon eene toenemende verzanding de schepen dikwerf in den weg staat en deze dan onmogelijk in de haven kunnen ankeren, loopt de handel toch geen gevaar, want de inwoners hebben besloten het woedende element te bestrijden, en groote geldelijke opofferingen getroosten zij zich om dit beletsel voor hunne verdere grootheid uit den weg te ruimen; ook de regeering heeft zich de zaak ernstig aangetrokken en men mag dus de hoop voeden dat Nuevo Bilbao, door zijnen toenemenden bloei, een waardige mededinger zal worden van Biscaye's hoofdstad, welker naam voorheen ook de hare was.

Dit stadje behoeft den vreemdelingen slechts opmerkzaam te maken op zijne talrijke wouden; de oevers der zee, waar de Rio Maulo zijne wateren uitstort, zijn omzoomd met schilderachtige rotsen, die de kust een zeer woest aanzien geven. Deze rotsen zijn samengesteld uit graniet, doch hare zelfstandigheid is in de lucht voor verschillende verandering van vorm vatbaar. Vandaar die zonderlinge verscheidenheid in het uitwendig voorkomen dezer gevaarten: terwijl de eenen den vorm van een kubus aannemen, verheffen de anderen zich statig als pyramiden. Slechts een half uur buiten de stad heeft men eene massieve rots, eene steenmassa, die om hare kolossale afmetingen bijzonder merkwaardig is en die van de eene zijde tot de andere door eene opening den toegang verschaft. Deze zonderlinge opening heeft van de inwoners den naam verkregen van *Piedra de la Iglesia*, hetzij omdat de rots op zich zelve veel overeenkomt met een gebouw dat door menschenhanden is daargesteld, hetzij omdat volgens eene plaatselijke overlevering, voorheen de godsdienstoefening werd gehouden onder den natuurlijken hemel der galerij.

Reeds sedert geruimen tijd staan de baden van Colina in hoog aanzien; de aangename landstreek waarin zij zijn gelegen en de rijk-

dom des lands in deze omgeving, wordt door menig reiziger geroemd. Veertig of vijftig mijlen ten noorden van Santiago gelegen, zijn zij ongeveer honderd veertig mijlen van den oever der zee verwijderd. Wanneer men zich er heen begeeft, dan volgt men den weg, die de hoofdstad met Aconcagua in gemeenschap stelt. Het vlekje Colina, waarnaar de bronnen genoemd zijn, ligt in het binnenste van een ravijn, tusschen twee heuvelen verscholen. Mellet verhaalt dat de omliggende bergen een vijftigtal jaren herwaarts zulk eene ontzaglijke hoeveelheid huanaco's en lama's opleverden, dat de bekwame jagers van het vlek in staat waren gesteld een voordeeligen handel te drijven. Deze wateren, waarvan de zoutzure kalk het hoofdbestanddeel uitmaakt, zijn mede sedert langen tijd eene bron van welvaart en rijkdom. De *hacienda* waarin de baden zijn gelegen, behoort in eigendom aan de *Recoletos dominicos* en het klooster staat ze in huur af aan bijzondere ondernemers. Men heeft er zoowel warme als koude baden.

Gedurende het badsaizoen zijn vele familiën gewoon zich naar de *banos* te begeven en aldaar eenige weken verblijf te houden. Hier is niet meer zooals voorheen de verzamelplaats van den geheelen aanzienlijken stand van Santiago, het bevoorrechte plekje, waarheen het laatste voorschrift van den geneesheer de voorname kranken zond, aan wier wankelende gezondheid alle middelen zijner kunst tevergeefs ten koste waren gelegd. De mode is de algemeene drijfveer, die thans bijna iedereen noodzaakt om zich naar de oevers der zee te begeven, en om aan hare wetten te voldoen geeft men de voorkeur aan de baden die onlangs te Valparaiso zijn opgericht. Door de tegenwoordige inrichting der gemeenschap, vinden de familiën daar binnen den tijd van een paar uren, al wat zij gewoon zijn in de hoofdstad aan te treffen: rijkdom en weelde, schouwburgen, concerten en alle denkbaar comfort.

De hobbelige en ongemakkelijke wegen die naar Colina leiden, maken het gebruik van die zware en stevig gebouwde karren noodzakelijk, die in het begin van de voorgaande eeuw, het eenigste vervoermiddel waren, dat door de reizigers werd gebezigd, als zij zich niet liever te paard in de richting der Cordilleras begaven. Het zijn als het ware voortrollende huizen, die een geheel huisgezin kunnen bevatten, al bestaat het ook uit acht of tien personen; zij worden met

ossen bespannen, die op de lastige plaatsen ten getale van zes het voertuig in beweging houden. Hoe men het ook aanlegt, de plompe wagen gaat slechts zeer langzaam voorwaarts en niets dat een wonderlijker contrast vormt, dan zijne gang met de vlucht van de wagens der spoorweg, die in tegenovergestelde richting is aangelegd. Op alle middelen is men bedacht om de verveling te verdrijven: sommigen werpen zich in de armen der slaap, die door den statigen gang der ossen geenszins wordt gestoord, anderen geven zich over aan het *dolce far niente*, door hunne keel te bevochtigen met de voortreffelijke dranken welke het land oplevert, of met Europeesche wijnen, die voor de Chiliaansche dranken gevaarlijke mededingers zijn; ten laatste heeft men de guitar bij zich, die bij de Chilianen even hoog staat aangeschreven als bij de oude Castilianen: er wordt dus geslapen, gedronken of gezongen. Op zulke pleziertochtjes geven moedige ruiters, die op flinke paarden den wagen begeleiden, aan de dames bewijzen van hunne behendigheid. Hier heeft men tevens gelegenheid de nationale kleederdracht, die al meer en meer uit de beschaafde kringen wordt geweerd, in hare oorspronkelijke, eenvoudige pracht te bewonderen, en al hebben de reizigsters de Parijsche mode gevolgd, de ruiters dragen de aloude *puncho*, die hen tegen zonnehitte en tegen de indringende koude van den regen beschermt.

De dames uit de voornaamste standen zijn niet alleen genoodzaakt zich in boerenkarren naar de baden van Colina te laten vervoeren, het gebeurt dikwijls, dat zij zich bovendien, als zij in het dorpje aankomen met zeer gebrekkige woningen moeten behelpen. De mannen, die er in den tegenwoordigen tijd in grooter aantal bijeenkomen, houden zeer dikwijls hun verblijf in hutten, die in alle haast voor hen zijn opgeslagen.

Colina is vermaard om zijne voortreffelijke *chicha*, eene soort van drank en aan de luidruchtige vermaken kan men ieder oogenblik deelnemen. Het saizoen, zooals wij dit gewoon zijn te noemen, duurt niet langer dan veertien dagen of drie weken en gedurende dien tijd kan men zich steeds door allerlei vermakelijkheden genoegen verschaffen. Muziek en dans nemen een gewichtig deel van den tijd in beslag, maar de overeenkomst welke tusschen deze badplaats en die van Europa bestaat, is nog in een punt merkbaar. Te Colina, evenals te Spa en te

HET GROOTE PLEIN, TE SANTIAGO IN CHILI.

Baden, is het de noodlottige zucht tot spelen, die eene donkere schaduw werpt op het overigens zoo verleidelijke tooneel; het spel neemt daar maar zelden eene plaats in onder de geoorloofde vermaken, de klank van het goud heeft de boventoon zelfs onder de heerlijkste accoorden der muziek. Mocht men de spelen, die lichaam en geest meedoogenloos ten gronde richten, verbannen verre van die frissche en heldere bronnen, waar men slechts rust en ontspanning van geest en zinnen moet komen zoeken, hunne omgeving is eene pest voor vele badgasten, het spel is voor hen menigmaal de bron van ondergang, wanhoop en misdaad.

VI.

Administratief is Chili ingedeeld in provincias, departamentos, deze in subdelegaciones en deze laatste wederom in distritos, die alle door de daarover aangestelde machten worden bestuurd. De provinciën van Chili zijn 15 in getal, namelijk: Santiago, Atacama, Coquimbo, Aconcagua, Valparaiso, Colchagua, Curico, Talca, Maule, Nuble, Concepcion, Arauco, Valdivia, Llanquihuë en Chiloë.

Eerstgenoemde provincie heeft tot hoofdstad Santiago, dat tevens de hoofdstad is der geheele republiek. Het is gelegen aan den linkeroever van den Rio Mapocho of Topolcama, in het midden van een uitgestrekt dal, dat ten oosten door de Cordilleras en ten westen door den berg Prado wordt bepaald en gewis voor het vruchtbaarste plekje van de nieuwe wereld kan doorgaan, bovendien is het klimaat er bij uitnemendheid gezond, welk voorrecht aan de hooge ligging moet worden toegeschreven. De stad is in vierkante pleinen (*cuadras*) verdeeld, ten getale van 150, alle van dezelfde grootte en in eene lijnrechte richting, die door geene enkele kromming wordt verbroken. De breede straten, geplaveid met die kleine steentjes, die men rivierkeien noemt, zijn met trottoirs omzoomd aan de beide kanten der huizen, die alle slechts eene verdieping hebben, van baksteen opgetrokken en van buiten wit aangestreken zijn. Al deze huizen leveren niet het minste verschil, wie er een ziet, ziet er duizend. De verdeeling is zeer goed ingericht: door eene groote poort met pilasters en beeldhouwwerk versierd, komt

men in het *patio*, eene groote vierkante binnenplaats aan welker einde het voornaamste vertrek is gebouwd, dat gewoonlijk tot eetzaal wordt gebezigd. Aan de beide zijden zijn slaapkamers, werkplaatsen of zijkamers. De vertrekken, die aan de voorzijde van het huis zijn gebouwd, worden zeer dikwijls tot winkels ingericht, die men door eene kleine deur binnentreedt en de vensters, die het uitzicht op de straat geven, zijn van zwart geschilderd ijzeren traliewerk voorzien. Achter ieder huis heeft men een tuin en achter iederen tuin een *corral*, dienende tot stalling van paarden en bewaarplaats voor rijtuigen. De tuinen zijn met veel smaak aangelegd, ze zijn met fonteinen versierd en gewoonlijk van eene groote verzameling inheemsche planten voorzien, die vooral den vreemdeling een blik van bewondering afdwingen. Overigens heeft men het oog gericht op tal van oranje-, citroen-, vijge-, perzik- en granaatappelboomen, terwijl door het beschermend gebladerte van ceders, linden en palmen de liefelijke hemel zijn helder blauw doet doorschemeren.

Op de plaza de la Independencia worden de kathedraal en het paleis van het gouvernement onder de voornaamste gebouwen gerangschikt, overigens heeft men er de gevangenis, het gerechtshof en eene fraaie fontein, die de stad grootendeels van water voorziet. Het muntgebouw hier ter stede wordt voor een der fraaiste van Amerika gehouden, trouwens er zijn geene kosten gespaard om het in aanzien en pracht boven alle andere te doen uitblinken, men heeft berekend, dat er ongeveer een millioen piasters aan besteed zijn.

De openbare gebouwen die het gewone plein van Santiago, in het midden der stad gelegen, omgeven, onderscheiden zich niet door smaak of stijl; doch men kan dit niet toeschrijven aan de mindere kunstzin der bewoners, wij allen weten dat kunstgewrochten van bouwkunde slechts op een vasten bodem kunnen opgericht worden. En hoe zou men een grootsch werk durven ondernemen op een grond, die zoo menigmaal door aardbevingen dreigt vaneengescheurd te worden? Op dit plein neemt men eene niet trouw gevolgde Moorsche bouworde waar en alle gebouwen hebben door te veelvuldig reinigen eene witheid behouden, die niet zeer streelend is voor het gezicht. Meest alle gebouwen hebben van aardbevingen te lijden gehad en dragen daarvan de onuit-

wischbare kenteekenen. Fraaie kloosters heeft men er in groot aantal, ze munten uit door inwendige sierlijkheid en rijkdom; een voormalig Jezuïetenklooster wordt thans tot nationaal college gebezigd en in een ander is de landsdrukkerij en de bibliotheek gevestigd. Laatstgenoemde bezit een kostbaren boekenschat van vele duizende deelen en verscheidene handschriften.

De voorsteden zien er bevallig en levendig uit en de bekoorlijke wandelplaats Tajamar, met Italiaansche populieren beplant en een heerlijk uitzicht gevende op de met sneeuw bedekte kruin der Andes, verdient evenzeer de bewondering van den reiziger als het druk bezoek van Santiago's inwoners. Dagelijks kan men hier getuige zijn van de weergalooze pracht, die ten toon gespreid wordt met de equipages; los en bevallig en in de gemakkelijkste pose laten de dames zich voorttrekken om in de breede lanen de geurige, verfrisschende lucht met volle teugen in te ademen, zij houden vooral veel van opschik in hare kleeding en komen dus in dit opzicht wel met onze schoonen overeen. Bruinkleurig, innemend lieftallig, met eene levendige verbeeldingskracht begaafd en met de haar aangeboren behaagzucht, zijn zij voorkomend en beleefd. Haar onderhoud is ongekunsteld en vriendelijke toegenegenheid straalt in al hare handelingen door. Zij munten uit in muziek en dans.

De bevolking van Santiago mag op 100,000 inwoners worden geschat, men heeft hier niet den zoogenaamden middelstand, die de burgerij uitmaakt; de handel wordt hoofdzakelijk door vreemdelingen gedreven, de inheemsche bevolking is of zeer rijk of doodarm, daar tusschen is geen middelweg. De aanzienlijken, die de voornaamste ambten bekleeden, trachten die steeds in hunne familiën over te maken, in de schoone valleien, die de stad omgeven, bezitten zij flinke buitenplaatsen of *hacienda's*, die in goeden staat worden gehouden door hunne pachters; deze laatsten verkoopen voor hen de opbrengst van den grond.

In de omgeving dezer stad liggen: Apoquindo met warme baden; Melipilla aan den Maypo, aangenaam gelegen in een vruchtbaar dal (8000 inwoners); San José de Lograno, in eene bekoorlijke vallei van den Rio Puanque; Rancagua, aan den zuiderspoorweg in een weelderig dal en bevolkt met 5000 inwoners.

De hoofdstad der provincie Atacama is Copiapo of San Francisca de la Selva (13,000 inw.) aan den rechter oever van de rivier Copiapo en 8 uren van hare uitmonding in den stillen Oceaan, alwaar hare haven (Caldera) is gelegen, die eene bevolking van 2000 zielen telt. De stad staat met Caldera door een spoorweg in gemeenschap, de straten zijn breed en grootendeels door gas verlicht en onder de voorname instellingen, treft men er een groot openbaar hospitaal aan en eenige inrichtingen voor hooger onderwijs. In de nabijheid dezer stad werd in 1832 eene zilvermijn ontdekt, die in 1839 is geopend en sinds dien tijd eene aanzienlijke hoeveelheid, edel metaal heeft opgeleverd; vandaar dat het meerendeel der bevolking zich bezighoudt met het bewerken van zilvererts. In de havenstad Caldera heerscht steeds veel bedrijvigheid, handel en scheepvaart zijn daar twee milde bronnen van bestaan.

Overigens liggen in den omtrek: Chanaral de las Animas, eene havenplaats aan de uitwatering van den Rio Salado, vervolgens het welvarende Constitucion met eenigen handel, alsmede Tantal en Juncal. Chanarcillo is een mijnwerkersdorp met 4000 inwoners. Puerto Huasco aan den mond van den Rio Huasco en Vallenar met 3000 inwoners.

La Serena, aan den Rio Coquimbo gelegen, is de hoofdstad der provincie Coquimbo, zij telt 12,000 inwoners, is regelmatig gebouwd en bevat behalve eene prachtige kathedraal, verscheidene kloosters en vele inrichtingen voor onderwijs. De regendagen zijn hier zeer luttel en daarbij is het drinkwater zeer slecht, hetwelk een nadeeligen invloed op de gezondheid der inwoners oefent. Onmiddellijk aan deze stad verbonden is de havenplaats Puerto Coquimbo, bij de uitmonding der gelijknamige rivier en aan den Stillen Oceaan; zij werd in 1544 door Valdivia gesticht en door hare gunstige ligging is zij tot op den huidigen dag onder de eerste handelsteden van Chili te rangschikken. Er zijn hier vele Fransche factorijen opgericht alsmede een der voornaamste smeltovens van Chili. In 1820 en 1822 werd de stad geweldig geteisterd door aardbevingen; de bevolking bedraagt 2000 inwoners. Voorts zijn van eenig belang: de havenplaatsen Totoralillo en Tongoy alsmede Villa de Vicuna, Ovalle, dat in zijne omgeving belangrijke zilvermijnen bevat (12,000 inw.), Illapel op den rechteroever van den Rio Illapel en Salamanca.

VALPARAISO.

De provincie Aconcagua heeft tot hoofdstad Villa Vieja de Aconcagua of San Felipe, gelegen in een dal aan de rivier Aconcagua, eene nette en welvarende stad met 8000 inwoners. Overigens zijn van eenig belang: Putaendo met 1000 inwoners, Petorca in eene nauwe vallei en Santa Rosa de los Andes, eene bevallig aangelegde stad met 4000 inwoners en de stapelplaats van den handel tusschen Chili en de Argentijnsche Republiek.

Valparaiso is de hoofdstad der gelijknamige provincie, hare bevolking die voor de omwenteling slechts 5000 zielen telde, is thans tot op 70,000 aangegroeid. Zij is gelegen aan eene steile helling langs hare baai; de haven welke door verscheidene forten wordt verdedigd, biedt den schepen eene veilige ligplaats aan en beveiligt ze tegen alle winden behalve voor den noordenwind, die vooral gedurende den winter den toegang dikwijls bemoeilijkt. Sedert de ontdekking van Californie's goudmijnen en ten gevolge van den steeds toenemenden guano-handel langs deze kusten, is Valparaiso eene der voornaamste handelsteden aan den Stillen Oceaan en zij kan als de stapelplaats van de Zuidzee worden aangemerkt. Het gezicht op de haven biedt een allerverrukkelijkst tafereel aan, tal van schepen ziet men de golvende baren doorklieven, stoombooten gaan en komen in verschillende richtingen en de aanschouwer verlustigt zich in het leven en vertier, dat de handelswereld in deze omgeving teweegbrengt; allerlei wagens ratelen heen en weer, vervoermiddelen en werklieden zijn onophoudelijk in beweging om de goederen naar de ruime pakhuizen over te brengen. Tolbeambten, werklieden en kooplieden loopen dooreen en op de kaai wemelt het van de bonte menschenmassa, waarin verschillende volkeren in hunne nationale kleederkracht worden vertegenwoordigd, terwijl ruw gezang het werk der matrozen of sjouwers begeleidt. Onder de gebouwen der stad zijn belangrijk: La Duana of het kantoor der invoer-rechten, de beurs, de schouwburg en de hoofdkerk. Doelmatige inrichtingen van onderwijs zijn vooral het stadslyceum en de school voor de zeevaart. In het gebrek aan goed drinkwater is door waterleidingen voorzien. De huizen zijn met het oog op de klimaatsgesteldheid slechts met eene verdieping gebouwd, de straten worden grootendeels door gas verlicht, doch zijn overigens niet zeer bevallig aange-

legd. Op het groote aantal werven in den omtrek worden koopvaardijschepen en kustvaartuigen gebouwd en de uitvoer naar Callao en Panama bestaat hoofdzakelijk in talk, huiden, tarw, goud, zilver, indigo en wol. De eerste boekdrukkerij van Chili werd in deze stad gevestigd. In de omgeving liggen: Vina del Mar, het druk bezochte Aconcagua of Santa Rosa, dat om zijne heerlijke ligging des zomers de verblijfplaats is van vele aanzienlijken, die hier hunne hacienda's hebben aangelegd (5000 inwoners) en Casablanca met 2000 inwoners.

Tot het gebied dezer provincie behooren de Juan-Fernandez eilanlanden, die in de zestiende eeuw door den Spaanschen zeevaarder Juan Fernandez werden ontdekt. Mas-a-Tierra en Mas-a-Fuera zijn de voornaamste eilanden van deze groep. Het eerste heeft een bekoorlijk aanzien en doet zich voor in den vorm eener halve maan, waarop de boschrijke Yungue (het aanbeeld) zich met zijne steile wanden tot 3000 voet boven den spiegel der zee verheft. Talrijke bosschen en groenende weiden verhoogen het uitzicht op dit eiland. Struik- en boomgewassen van verschillenden vorm tieren welig op dezen bodem, waar vele myrten en palmboomen het aanzienlijkst vertegenwoordigd zijn. De xanthoxylon Mayu spant de kroon door zijne buitengewone dikte, daar zijn stam niet zelden eene middellijn heeft van zes voet. Het klimaat is aangenaam en gezond en toch hebben de volkplantingen, die er van tijd tot tijd gevestigd werden, geen opgang gemaakt. Thans is het door Chili in erfpacht afgestaan aan kolonisten uit de Vereenigde Staten en uit Tahiti. Het heeft slechts eene haven, San Batista of Cumberland, die bovendien niet zeer gemakkelijk is te genaken. Op dit eiland werd in 1709 een Schotsch matroos door zijn schip achtergelaten en was genoodzaakt hier vier jaren verblijf te houden, alvorens hij verlost werd. Zijne avonturen hebben den Engelschen schrijver Daniel Defoe de stof geleverd, om het wereldvermaarde en in alle Europeesche talen overgezette verhaal te schrijven, dat bekend is onder den naam van *Robinson Crusoë.*

Het meer westelijk gelegen eiland Mas-a-Fuera, dat insgelijks door de natuur met fraai geboomte is bedeeld en door vele rivieren wordt besproeid, is insgelijks van zeer weinig aanbelang. Slechts een twaalftal menschen houden er verblijf.

Colchagua heeft tot hoofdstad San Fernando aan den rechteroever van den Bancagua, in eene liefelijke vallei gelegen en telt 5000 inwoners. Sedert eenigen tijd heeft men hier een spoorwegstation aangelegd.

Curico is de hoofdstad van de provincie van dien naam, zij is gelegen in de nabijheid van den noordelijken oever van den Rio Lontué en er bestaat gegronde hoop, dat ook deze stad weldra door den spoorweg met de voornaamste steden der republiek in verbinding zal gesteld worden.

De provincie Talca heeft tot hoofdstad Talca of St. Augustijn, aan de rivier Maule, weleer was zij zeer volkrijk doch in 1835 heeft eene aardbeving hier groote verwoestingen aangericht; de bevolking wordt op 16,000 inwoners geschat.

De hoofdstad van Maule is Cauquenes, aan de helling van een heuvel gelegen en met 4000 inwoners bevolkt. Constitucion of Nueva Bilbao aan den linker oever der Maule, behoort tot de welvarendste havenplaatsen des lands en telt 4000 inwoners.

Chillan, de hoofdstad van Nuble, gelegen aan den rechteroever der rivier Chillan in eene vruchtbare vallei, telt 12000 inwoners. San Carlos nabij den Rio Noble met 4000 inwoners ligt in de nabijheid.

Concepcion met 10,000 inwoners, de hoofdstad der gelijknamige provincie, is eene regelmatig gebouwde stad bij de uitmonding van den Biobio en ten zuiden van de Concepcion- baai; zij is echter grootendeels verwoest door de invallen der Araucaniërs, welker hoofdstad Arauco niet verre van daar ligt. De krijgslieden dezer oorlogzuchtige natie drongen de stad in, tijdens de onlusten, die de republiek schokten en richtten in verschillende wijken groote verwoestingen aan. Concepcion begon zich reeds te herstellen van dezen noodlottigen inval, toen een tweede ramp deze stad geweldig teisterde, in 1835 namelijk werd zij bijna geheel en al vernield door eene aardbeving. De haven is gevestigd te Talcahuano, een versterkt stadje aan bovengenoemde baai, veel handel wordt er gedreven in guano, talk en huiden en niettegenstaande ook hier groote verwoestingen zijn aangericht, is men telkens de slagen te boven gekomen, het handelsverkeer neemt steeds toe en de bevolking (10,000 inwoners) verkeert in welvaart en bloei.

Arauco heeft tot hoofdplaats Los Angeles, tusschen den Rio LaLaja en den Rio Duqueco, in een zeer ongezond klimaat, zij telt slechts 3000 inwoners.

Valdivia, de hoofdplaats van de provincie van dien naam, is aldus geheeten naar den eersten kapitein-generaal, die in 1559 zulk een noodlottig einde vond in de handen der Araucaniërs. De stad is van veel belang om hare sterke vestingwerken en om hare haven, Puerto de Corral, die onder de schoonste van Amerika wordt gerangschikt. De bevolking bedraagt 7000 inwoners. Tegenover de stad ligt het eiland Valenzuela, dat uitsluitend door Duitsche kolonisten wordt bewoond.

De provincie Llanquihuë is insgelijks de verblijfplaats van vele Duitschers. Hare hoofdstad Puerto Milipulli is aan de Golf van Reloncavi gelegen, zij telt 5000 inwoners, die vooral in den houthandel een goed middel van bestaan vinden.

De provincie Chiloë bestaat uit den archipel van dien naam, welke in 1558 door Mendoza werd ontdekt in de Golf van Ancud; de 25 bewoonde en ruim 300 onbewoonde eilandjes hebben eene vlakte-uitgebreidheid van 200 vierkante mijlen en zijn met 62,000 inwoners bevolkt. De meeste bewonen het groote en vruchtbare eiland Chiloë, dat in het binnenland nog geheel onbekend is; langs de kusten hebben zich de kolonisten gevestigd, die zich vooral bezig houden met het vellen van boomen. De hoofdstad is San Carlos, die aan het noordelijk gedeelte des eilands is gelegen, aan den ingang van het kanaal van Chacao: hare haven is zeer gunstig gelegen en biedt den schepen eene veilige ligplaats aan. De bevolking bepaalt zich tot 4000 inwoners.

De nabijheid der zee, de talrijke waterstroomen, het grootsche tafereel der Andesketen, alles schijnt samen te spannen om Chili tot een der schilderachtigste landen van Amerika te verheffen. De alluviale grond, die door de rivieren in de dalen is daargesteld, is bij uitnemendheid vruchtbaar en zou indien er werk van gemaakt werd, aanzienlijke voordeelen afwerpen. Maar de bewoners van Chili leggen dienaangaande eene groote mate van onverschilligheid aan den dag, zij laten zich tevens afschrikken voor al wat eenige moeite of inspanning vordert. Zij zijn innemend, vroolijk en geestig, maar ook onverschillig

en lui. Als nakomelingen van veroveraars en voormalige slavenhouders, beschouwen zij den arbeid als beneden hunne waardigheid, en het woord waarmede God op het geheele menschengeslacht doelde, toen hij het onzen stamvader Adam toevoegde »in het zweet uws aanschijns zult gij uw brood verdienen" schijnen zij geheel en al vergeten te hebben.

Behalve eenige hacienda's, die in het bezit der aanzienlijken zijn en waaraan alle mogelijke zorg wordt besteed, wordt de grond bijna veronachtzaamd. Men is tevreden als men slechts genoeg heeft om niet van honger te sterven, de boeren ziet men zorgeloos op matten liggen in van bamboes vervaardigde hutten: zij maken hun graan fijn tusschen twee steenen en laten een slecht opgemaakt brood zoo hard bakken, totdat het zoo droog wordt, dat zij het tusschen hunne vingers tot stof kunnen wrijven. Overigens zijn zij menschlievend en mededeelzaam, gastvrij zooals dit overal in de nieuwe wereld het geval is; gaarne deelen zij mede van hetgene zij bezitten en het spijt hun, dat hun geen grooter overvloed is ten deel gevallen, ten einde in staat te zijn, met milder hand te geven De aanhoudende oorlogen, die het land teisterden, hebben den moed der bewoners als het ware gestaald. Zij spotten met gevaren en trotseeren den dood met eene ridderlijke onbezorgdheid. In den omgang zijn zij licht tevreden, goedaardig en geneigd tot vermaken. De vrouwen hebben de bevalligheid en den glans der schoonheid, aan de Spaansche vrouwen zoo bijzonder eigen, en bovendien hebben zij over zich nog eene onbeschrijfelijke lieftalligheid, welke de omgeving van den maagdelijken bodem en de zon der nieuwe wereld overal aan de creoolsche vrouwen schijnen te hebben medegedeeld.

De Chilianen uit den voornamen stand zijn hartstochtelijk aan het spel verslaafd; onder alle vormen doet het zich voor: men heeft spelen, waarin het aankomt op behendigheid en op kracht, worstelpartijen, wedloopen, dierengevechten en hasardspelen met kaarten en dobbelsteenen. Onder al hunne vermakelijkheden, geven zij de voorkeur aan het zoogenaamd *ciuca*. De spelers verdeelen zich daarbij in twee afdeelingen, even als bij het Engelsche cricket en zijn voorzien van een aan het uiteinde omgebogen stok, dienende om den bal, die naar een zeker vooraf bepaald punt wordt gericht, voort te slaan of terug te drijven;

een der partijen wil hem naar dit punt brengen, terwijl de andere alle pogingen in het werk stelt om dit te beletten. Niet minder zijn de Chilianen gehecht aan een ander spel, *portos* geheeten : dit wordt door twee personen gespeeld met witte boonen, die aan eene kant zwartgemaakt zijn. De hoofdzaak bestaat daarin, dat men de boonen, die men door een ring moet werpen, op de witte of zwarte zijde laat neervallen, al naar mate de bepaling van de weddingschap.

De Chilianen zijn ook bijzondere liefhebbers van dansen; van hunne naburen, de Araucaniërs, hebben zij de *zapatera* overgenomen, die bijzonder vlug wordt gedanst en gepaard gaat met allerlei zonderlinge en ingewikkelde voorstellingen. Nog slechts weinige jaren geleden, werd het Vastenavondsfeest gevierd met allerlei braspartijen en wanordelijkheden, zoodat het veel overeenkomst had met de Saturnaliën der ouden Overigens is de dans tot den rang van een nationaal gebruik verheven Men danst overal en bij iedere gelegenheid. Het overlijden van kinderen beneden den ouderdom van zeven jaren, een leeftijd waarop zij, volgens de katholieke kerk, nog niet met het oordeel des onderscheids zijn begaafd, geeft aanleiding tot vreugdefeesten en gejubel : de nacht na het overlijden, die op andere plaatsen in droefheid en geween wordt doorgebracht, is bij de inwoners van Chili gewijd aan feestmalen, zang en dans. Het jonge slachtoffer des doods wordt met bloempjes versierd, en op een pronkbed gelegd, rondom hetwelk waskaarsen worden aangestoken. Lachen, drinken, zingen en dansen is al wat men den geheelen nacht verneemt, tevens wenscht men de ouders geluk met eene gebeurtenis, die een kind tot een engel verheft en waardoor het den hemel in plaats van de aarde tot woonplaats erlangt. Hoogst twijfelachtig is het echter of het hart der moeders vatbaar is voor deze troostredenen, ik houd het er voor, dat de moeders liever hunne kinderen hebben dan engelen, die niet in haar bezit zijn.

In de voorname standen zijn vele Europeesche gebruiken gewettigd : men speelt er whist, danst de quadrille en gebruikt al pratende de *maté*, dat gewas van Paraguay, hetwelk de Chineesche thee vervangt. Equipage, livrei, adellijke titels, enz. zijn aan de orde van den dag en geven den bezitter toegang tot de aanzienlijkste kringen.

Tot den voornaamsten rijkdom des lands behooren de kudden os-

sen, schapen, geiten, ezels en paarden. Niet zelden heeft men er troepen van tien of twaalf duizend. Sommige dezer dieren zijn tot eenen staat van wildheid weergekeerd en zijn algemeen eigendom. Bijna alle overtreffen zij, onder den invloed van het klimaat, de ingevoerde typen. Eveneens is het gesteld met de graansoorten, die op sommige plaatsen uitmuntend tieren. De moesplanten en de vruchtboomen zijn mede geheel gewend aan het klimaat en het ontginnen der mijnen houdt aller aandacht gevestigd. Zooals men dus ziet, heeft Chili, evenals de meeste der nieuwe staten van Zuid-Amerika, zijn vooruitgang en welvaart in eigen handen. Indien men de beginselen handhaaft, die de instandhouding der wetten verzekeren, indien men zich toelegt op de duurzame vereeniging van vrijheid en orde, die het doel van alle opkomende staten moet zijn, dan zal de landbouw deze republiek verheffen tot een hoogen graad van bloei en de uitvoerhandel zal haar wezen eene onuitputtelijke bron van rijkdom en welvaart.

PARAGUAY.

I.

Paraguay is evenals de meeste landen van Zuid-Amerika ingesloten door woestijnen en heeft twee soorten van grensscheiding; eene grensscheiding, welke door iedereen is aangenomen en eene andere die door sommigen wordt betwist. De laatste ligt in de nabijheid der nog niet onderworpen Indianen en het valt moeilijk met juistheid op te geven, waar zij een aanvang neemt en waar zij ophoudt. Onder haar gebied rekenen wij de streken tusschen den Rio-Paraguay en den Rio-Apa; ook behoort daartoe de Grand-Chaco, welke door Indiaansche volksstammen wordt bewoond en waarvan een gedeelte door de Argentynsche Republiek, als haar toekomende wordt beschouwd, terwijl Brazilië op het andere gedeelte recht van eigendom meent te hebben. De algemeen erkende grenzen van Paraguay zijn, ten noorden de Rio-Apa, ten oosten de Rio-Parana, die in eene zuidelijke richting loopt en vervolgens ook de zuidelijke grens vormt, ten westen dient de Rio-Paraguay tot grensscheiding. De republiek is gelegen tusschen 23 en 27½° Z. B., en 37 en 41° W. L., terwijl de vlakte-uitgebreidheid 16577 vierk. mijlen bedraagt.

Twee belangrijke rivieren besproeien dezen staat, de Paraguay en de Parana, welks wateren zich bij Corrientes vereenigen en vervolgens door hunne samenvloeiing met den Uruguay den Rio de la Plata vormen. De Paraguay, die zijnen naam aan het geheele land heeft gegeven, neemt zijn oorsprong op de Braziliaansche bergen. Langen tijd

heeft men gemeend, dat hij uit een meer ontsprong, hetwelk hij slechts doorstroomt, en vandaar is hem dan ook den naam Paraguay toegekend, hetwelk zooveel wil zeggen als bekroonde stroom. De oude bewoners des lands beschouwden dit meer als de kroon der rivier.

De Paraguay is een der natuurlijke wegen, waardoor men van het zuiden des lands zich naar Brazilië kan begeven. Een Franschman, de scheepskapitein Picard, heeft den stroom opgenomen in 1855, met het stoomjacht *le Flambeau*, tot aan de stad Asuncion. Gedurende den geheelen loop der rivier bevond hij de bedding bijna overal gelijk, de breedte van 350 tot 400 el is slechts zeer zelden door eilanden bezet, doch men heeft er vele kronkelingen; de diepte houdt het midden tusschen 15 en 20 el, doch in de kreken, die nu en dan worden aangetroffen, bedraagt zij niet meer dan 3 of 4 el. De voornaamste rivieren, die de Paraguay opneemt, zijn uit het westen de Pilcomayo of Musschenrivier, die in Bolivia ontspringt, de Vermejo, de Jauru en de Galdan, en uit het oosten, de Porridas en Cuyaba, Taguari, Mbotetey, Xejuy en Tabiquari.

De naam Parana, eene andere groote rivier van Paraguay, beteekent *zee*, door welke benaming men zich een denkbeeld kan vormen van zijne uitgebreidheid. Hij neemt zijn oorsprong in Brazilië, in de provincie Minas-Geraes, vele groote bijrivieren storten hare wateren in dezen stroom uit, onder anderen de Paraguay, terwijl hij door zijne samenvloeiing met den Uruguay den Rio de la Plata vormt.

De bevolking van Paraguay wordt geschat op 1,300,000 inwoners. Het klimaat mag uitmuntend genoemd worden, het is een waar Eden, welks grond door de rivieren wordt vruchtbaar gemaakt en waarop de zon hare weldadige kracht in niet mindere mate doet gevoelen; bloesems en vruchten heeft men er dikwijls aan denzelfden boom, die door den winter nooit van zijn groen gebladerte wordt beroofd. De zoele en heerlijke lucht die u tegenwaait, schijnt uwe levenskrachten te verfrisschen, men gevoelt zich gelukkig onder dezen weldadigen hemel. De temperatuur levert bijna geen verschil op, de thermometer daalt nooit onder 24 en stijgt ook nooit boven 30 graden.

Zulk eene luchtsgesteldheid oefent haren invloed niet minder op de dieren dan op de menschen; bosch en veld wemelen van eene on-

geloofelijke menigte diersoorten, die tot allerlei familiën behooren. Zoowel de door de Europeanen ingevoerde als de inheemsche vermenigvuldigen zich ontzettend; paarden en ossen zijn er tot den natuurstaat wedergekeerd, doch zoo gemakkelijk laten zij zich door de jagers vangen, dat men nimmer gebrek heeft aan deze dieren. Jammer is het, dat geheele kudden somtijds verscheurd worden door de jaguars en de uiteenloopende onderdeelen dezer diersoort, welke tot het kattengeslacht behoort. Zij zijn zoo verwoed, dat zij de grootste ossen durven aanvallen en ze niet zelden overwinnen, door ze de nekwervelen te breken. Naast deze tijgersoort in 't klein, mogen wij dieren plaatsen uit het hondengeslacht, die niet minder te vreezen zijn, nl. den wolf en den jakhals, die in de omgeving van hunne verblijfplaatsen, aanmerkelijke schade en vreeselijke slachtingen kunnen aanrichten.

Onder de inheemsche dieren van Paraguay, vermelden wij eerst den tapir, dien men bijna alleen aantreft in de dichtste wouden en te midden der onvruchtbaarste en eenzaamste plaatsen. Hij doet zich kennen door zijn snuitvormigen neus, die niet langer is dan zeven of acht duim. Hij heeft eene lengte van 2 ellen en is niet hooger dan 1½ el. Zijn vleesch is hard, taai en niet smakelijk, doch zijne huid is dikker, steviger en bruikbaarder, dan die van eenig ander dier des lands, waarom hij dan ook zeer gezocht is. In Paraguay vindt men ook nog den grooten miereneter, een viervoetig dier, aldus geheeten naar den naam van het insect, dat hij tot voedsel gebruikt.

Nog eigenaardiger is het kleine dier, dat bekend is onder den naam van *tatou;* zijne lengte bedraagt twee of drie voet en het is bedekt met drie schalen, op zijn kop, op zijn middengedeelte en achter op zijn kruis! Deze schalen bestaan uit schelpachtige platen, welke juist in elkander grijpen en met een lederen omkleedsel zijn bedekt. Dit dier, hetwelk in holen verblijft houdt, bewijst den bewoners des lands onbetaalbare diensten, door de groote vernieling, waarmede hij steeds tal van insecten bedreigt.

Apen zijn in Paraguay door verschillende soorten vertegenwoordigd en met recht kan men dezen Staat ook het vaderland der slangen noemen. In geen land zijn de kruipende dieren onder zoovele verschillende vormen aanwezig. Vele behooren tot de gevaarlijkste soort, hetzij door

hunne verbazende kracht of wreedheid, of wel, door het vergift dat zij met zich omdragen.

Het grootste dezer kruipende dieren is de boa-constrictor, die het vooral op de kudden gemunt heeft. Als hij een stier in zijne macht heeft weten te krijgen, dan laat hij hem niet los, voordat hij zijne ribben heeft verbrijzeld en zijne beenderen ontwricht, vervolgens vormt hij van dat dier, hetwelk zoo even nog vol leven en beweging was, eene wezenlooze massa, die hij weldra zal verzwelgen. Brengt de boa zijnen slachtoffers den dood toe door zijne kracht, adders en ratelslangen weten zich te dien einde van hun vergift te bedienen. Bovendien heeft men hier een diertje, dat niet langer dan twintig duim is en niet dikker dan eene penneschacht, en toch heeft de beet van zulk een nietig schepseltje onvermijdelijk den dood ten gevolge. De meeste rivieren van Paraguay zijn de schuilplaatsen van krokodillen, die insgelijks in het water en op den oever vernieling en dood in hun schild voeren.

De diepe stilte der maagdelijke bosschen, de bebouwde velden, de omstreken zelfs van de woningen der menschen, worden verlevendigd of verfraaid door de vlucht en het gezang van allerlei vogelen, die of door hun liefelijk gekweel, of door hunne schitterende vederpracht uitmunten. Alle in Europa bekende huisdieren maken den rijkdom uit van de grondeigenaars op hunne landhoeven; sperwers, gieren en condors zetelen op der bergen kruin, in het midden van de onmetelijke luchtwoestijn, terwijl de raaf, die even als de mensch zijn gezag wil doen gelden, op de maïs-plantages, zijne voeding komt zoeken. De bijgeloovige Indiaan legt voor geen dier meer vrees aan den dag dan voor de vleermuis, die gevleugelde viervoeter; komt deze in zijn huis vliegen, dan begeeft hem alle moed en bedremmeld en vol vrees wacht hij de vlucht van dit noodlottige dier af.

Onder den voornaamsten rijkdom van Paraguay moet vooral de opbrengst zijner bosschen gerekend worden; zij zijn beplant met kostbare boomen, welker practisch nut bijna van gelijke waarde is, ten opzichte van het drievoudige doel, waarvoor ze gebezigd worden, want niet alleen bewijzen zij als timmerhout goede diensten, maar zij zijn ook van nut voor de geneeskunst en sommige dienen tot het bereiden

van verfsoorten. De zoogenaamde *courbari* wordt hoog gewaardeerd door de schrijnwerkers om zijne lenigheid en zijne fraaie bruine kleur; de *palo amarillo* van geelachtige tint, is in zijne geheele lengte met rozenkleurige aders geteekend; de *arinedey-pita* heeft rood hout met zwarte strepen en het is zoo hard, dat het, indien men het wil bewerken als het nog te jong is, aan alle ijzeren gereedschappen weerstand biedt; de *morosimo*, dien men ook den mahonijhoutboom van Paraguay noemt, is wel eenigszins week, doch heeft fraaie kleuren; de *parolosa*, die eene zeer fijne houtsoort verschaft, welker vaalroode tint schitterend wordt onder het vernis; de *palo santo* is olijfgroen, hard van inhoud en zeer welriekend; de *corupay*, welks uitmuntende bast de looiers van de fijnste schors voorziet, is van zeer veel nut. Al deze boomsoorten en nog vele andere, die wij stilzwijgend moeten voorbijgaan, groeien in de onmetelijke wouden van Paraguay dooreen, te midden van nog grooter aantal, die wij onmogelijk zouden kunnen opgeven.

Onder de voortbrengselen van het plantenrijk, heeft men er een, dat wij vooral niet mogen over het hoofd zien: wij bedoelen den maté of de Paraguay-thee, die men in overvloed aantreft in de vochtige valleien en de moerassige streken. Het is eene boomvormige plant, die de gemiddelde hoogte van den oranjeboom kan bereiken, maar die men alle drie jaren snoeit, opdat zij geen al te grooten omvang erlange. Haar blad, ter lengte van 10 of 12 duim, en 4 of 5 duim breed, heeft eene elliptische gedaante, is dik, glinsterend en van een vrij korten bladsteel voorzien. De bloesems, die groepsgewijze bij dertig of veertig zijn gerangschikt, hebben vier bloembladen en vier meeldraden. Zij gaan over in een korrel van eene violetachtige kleur, die den vorm van een peperkorrel heeft. Zoodra de oogsttijd daar is, neemt men de dunste takken, die men bij het vuur brengt, totdat zij geheel zijn verdroogd, vervolgens stampt men ze tot poeder in een vijzel en brengt dit laatste in den handel. Indien men er gebruik van wil maken, dan legt men het in een zilveren kom, vervolgens giet men er kokend water over en men slorpt het vocht naar boven door middel van een pijpje of buisje, dat aan het onderste gedeelte voorzien is van eene bal met drie gaatjes. De smaak van den maté schijnt in het eerst scherp

voor hem, die er nog niet aan gewoon is, maar deze gewoonte is spoedig aangenomen en als men eens voor goed er aan gewend is, dan valt het moeilijk het gebruik van den maté na te laten. Het is daarmede evenals met den tabak. De inwoner van Paraguay, wien men den maté zou ontzeggen, zou zich even ongelukkig achten als de werkman, dien men hier het gebruik van tabak zou verbieden.

De tabak van Paraguay is van uitmuntende qualiteit, ofschoon het aankweeken van deze plant nog veel te wenschen overlaat. De katoenboom, die op sommige plaatsen onder de éénjarige planten wordt gerekend, bloeit hier gedurende vijf jaren en houdt niet op groote voordeelen af te werpen.

Behalve hennip en katoen heeft Paraguay kostbare planten, die tot spinnen geschikt zijn. Eene eerste plaats neemt de caraguata in, deze plant is bijna drie el lang en hare draden, die bijzonder wit zijn, behouden tot in den laatsten tijd eene opmerkelijke vastheid. De *m'bocaya-ibi*, ofschoon minder lang, levert nog fijner en steviger garen op; men vervaardigt er prachtige kleedingstoffen van.

De geneeskundige planten zijn niet minder rijk vertegenwoordigd. Onder de kostbaarste noemen wij de koortsverdrijvende kina, de sassaparilla, de sennebladeren, rabarber enz. Daarbij zouden wij nog kunnen voegen vele andere planten, die den Indianen alleen bekend zijn, omdat zij met alle zorg het gebruik voor den vreemdeling geheim houden. Niet zelden treft men op het land nakomelingen van oude meesters aan, zij hebben een klein doosje bij zich, dat eene geheele apotheek bevat, die zoowel voor mensch als dier geneesmiddelen inhoudt. De Europeanen zijn niet zoo trotsch of zij nemen hunne toevlucht tot hen en dikwijls hebben zij zich er beter bij bevonden, dan bij de geneesmiddelen, die de faculteit voorschrijft.

De planten, die tot het bereiden van verfstoffen dienstig zijn, worden mede tot den voornaamsten rijkdom van dit schoone land gerekend. De indigo, welke die van Guatemala overtreft, is even deugdelijk als die van Oost-Indië en de roekoe is hier rijker in kleuren dan te Cayenne. De algarobilla levert een schitterend en kleurhoudend zwart; de acanguay, tot de meekrapplanten behoorende, geeft eene kleur, welke die der meekrap voorbijstreeft en bijna alle boomen, welke wij om

hunne voortreffelijke houtsoort hebben genoemd, bezitten tevens de eigenschap, om tot het bereiden van verfsoorten te dienen. Onder de gom- en harsachtige planten, die alle nog niet tot gebruik worden aangewend, is er eene, die van dag tot dag eene grootere vermaardheid in Europa erlangt: wij bedoelen de caoutchouc, die dagelijks in de Europeesche industrie eene aanzienlijker plaats inneemt.

Wij maken opzettelijk geene melding van die Europeesche planten, welke door de Europeanen naar Paraguay zijn overgebracht en die zonder de minste moeite ook hier heerlijk opgroeien. Men vindt ze bijna in alle streken van Spaansch Amerika, alwaar zij zich naast de inlandsche planten met kracht ontwikkelen en met deze bijdragen tot den toenemenden rijkdom des lands.

II.

Geen land ter wereld welks verovering den Spanjaarden meer bloed heeft gekost, dan de provinciën in de nabijheid van de boorden van den Rio de la Plata. De vermaarde Castiliaansche zeevaarder, don Juan de Solis, moest de eer, van het eerst in die onbekende streken te zijn doorgedrongen, met zijn leven boeten. Hij werd opgegeten door de bewoners, die hij kwam opsporen.

Eene tweede expeditie door de Portugeezen ondernomen, met het doel om een weg te zoeken van Brazilië naar Peru, viel niet gelukkiger uit: De tochtgenooten vielen in de handen van een Indiaanschen stam, die hen wreedaardig vermoordde.

Maar in 1526 durfde een Venetiaansch zeevaarder, Sebastiano Cabot, in dienst van Karel V insgelijks een tocht wagen; hij werd als gezagvoerder geplaatst aan het hoofd eener flotiltje van vijf schepen en hem gelukte het zijn doel te bereiken, waar anderen zich schromelijk bedrogen zagen. Hij voer de rivier op, aan welke Solis zijnen naam had gegeven en boezemde den Indianen ontzag in; zij waagden het niet hem aan te vallen, maar integendeel boden zij hem zilveren geschenken aan, en Sebastiaan, die daardoor tot de gevolgtrekking kwam dat er hier mijnen moesten bestaan, iets, dat bijzonder in zijn geest viel, wilde dat de rivier niet langer den onheil voorspellenden naam van Solis

zou dragen, maar verwisselde dien met Rio de la Plata of Zilverrivier, die tot op heden in zwang is gebleven. Op de boorden van den Parana legde hij een fort aan, door hem bijgenaamd sterkte van den Heiligen Geest en toren van Cabot; ten laatste het wachten op hulptroepen, die hij aanhoudend aan Spanje vroeg, moede, liet hij eene bezetting van honderd en twintig man achter onder bevel van Nuno de Lara, en ondernam den terugtocht naar Europa. De Indianen wisten door hunne oogenschijnlijke rustigheid de Spanjaarden te verschalken, overrompelden hen in hunne forten en brachten hen ter dood.

Negen jaren later, in 1534, verscheen in deze streken don Pedro de Mendoza, aan het hoofd van twee duizend vijfhonderd man, die grootendeels tot de aanzienlijkste Spaansche familiën behoorden. Bij zijne aankomst in den Rio de la Plata stichtte hij langs den stroom, de stad die later zoo beroemd zou worden onder den naam van Buenos-Ayres. Spoedig daarna richtte hij zich naar het binnenland, en te gelijker tijd den Indianen en eene ernstige ziekte het hoofd biedende, voer hij den Paraguay op Eene afdeeling onder geleide van een zijner onderhoorigen, Juan Oyolas, legde aan den Parana den eersten grondslag van de stad Assomption, die tot in 1620 de hoofdstad was van de provincie la Plata. Mendoza, die weldra den moed opgaf, omdat hij zoo weinig lauweren behaalde, ving den terugtocht aan en trachtte Spanje wederom te bereiken, evenals zijn voorganger gedaan had. Hij was echter niet gelukkig genoeg den vaderlandschen bodem te aanschouwen, want onderweg stierf hij. Oyolas, die zich daardoor meester zag van de nederzetting aan de Plata-rivier, had nu slechts een enkel doel voor oogen, namelijk: een weg te land te vinden om in Peru te komen, ten einde aldus tijd te winnen en gevaren te ontkomen, die bij de vaart om Kaap Hoorn onvermijdelijk waren. Hij mocht echter evenmin de kroon op het werk zetten als Mendoza, want hij vond den dood gedurende het ten uitvoer brengen zijner plannen. Zijn opvolger, Irata geheeten, een werkzaam en ondernemend man, die als het ware voor avonturen in de wieg was gelegd, vermeerderde de ontdekkingen en van dit oogenblik af aan zou hij misschien den verlangden weg gevonden hebben, indien men het niet dienstig had geoordeeld hem uit Spanje een plaatsvervanger te zenden. Echter was men daardoor alleen

in staat om den roem, die hem in het verschiet tegenlachte, een oogenblik te vertragen, want in een opstand werd de gunsteling van Spanje van zijne waardigheid ontzet en Irata stelde zich opnieuw aan de spits der beweging. De bewuste weg werd nu ook spoedig door hem gevonden en Paraguay's verovering volgde deze ontdekking op den voet.

III.

De bewoners van dit uitgestrekte gebied, onder een zeer groot aantal volksstammen verdeeld, vertegenwoordigden te veel uiteenloopende en ongelijksoortige karakters, dan dat men ze tot een enkele en een zelfde type zou kunnen brengen. Sommigen waren zachtaardig maar stompzinnig, anderen vindingrijk maar wreed; dezen was menschenvleesch eene lekkernij, anderen hadden er een afschuw van. Men had er, die hunne vrouwen tot eene vernederende slavernij verlaagden, terwijl hunne naburen de bescherming van het zwakke geslacht op zich namen; de eene volksstam had eene zekere grondwettige instelling en een erkend gezag, terwijl de andere in wanorde en regeeringloosheid voortleefde. Slechts een enkele trek hadden zij allen gemeen, zij stonden onder het juk der bijgeloovigheid en gaven zich over aan allerlei afgoderij.

Ten opzichte van de ontwikkeling des geestes kwam de eerste plaats toe aan den stam, die onder den naam der Malassias bekend was, dit is dan ook de eenige, die zich een verhevener en redelijk begrip van de Godheid vormde. Met betrekking tot hunne verschillende woonplaatsen, kon men deze door Spanje overwonnen volkeren in drie groepen verdeelen:

De stam van eigenlijk Paraguay, die van den Grand-Chaco en eindelijk die der Missiones. Deze drie groote afdeelingen zijn wederom in onderdeelen gesplitst, waarvan wij de belangrijkste niet onvermeld zullen laten.

In de eerste plaats vorderen de Guaranis of Waranis onze aandacht, zij bekleeden een voornamen rang onder de Indiaansche volkeren, die den grond bewoonden, waarover wij thans spreken. Uit dezen stam, die met eene Spaansche tak in aanraking kwam, is de bevolking

der Jezuïeten ontsproten, die niet alleen in Zuid-Amerika doch in de geheele wereld zooveel van zich deed hooren. De welluidende taal hunner voorouders, die door de Jezuïeten werd beoefend en geregeld, wordt thans nog door hunne nakomelingen gesproken; het is de taal van een jong volk, vol poëzie en beeldspraak en het is te betreuren dat zij langzamerhand geheel in vergetelheid raakt en plaats moet maken voor het afgemeten en koele accent der nieuwere tongvallen.

Evenals bij de meeste bewoners dezer landstreek was er bij de Guaranis geen sprake van eenhoofdig gezag: alleen ter wille van hunne verdediging in tijd van nood hadden zij een aanvoerder in den strijd, die het toen allengskens zoover gebracht had, dat zijn gezag in zijne familie overerfelijk was. Zijne akkers werden bebouwd en bezaaid en in den oogsttijd bracht men de veldproducten in zijne hut; maar geen zweem van burgerlijke macht kon hij over hen uitoefenen. De Guaranis aanbaden de sterren en offerden dezen hemellichamen menschelijke slachtoffers, welker vleesch zij bij plechtige gelegenheden nuttigden. Zij geloofden aan de onsterfelijkheid der ziel, maar zij hadden van deze onsterfelijkheid een denkbeeld, dat veel overeenstemde met dat der oude Romeinen, ten opzichte van hunne schimmenwereld; ook zij meenden, dat boven het graf van den overledene zijne schim steeds als eene lichte schaduw bleef zweven. De vrouw was minder de gezellin van den man dan zijne slavin, zijn eigendom, zijne speelpop. Veelwijverij werd alleen geduld van het hoofd van den stam, de overige Indianen hadden slechts eene vrouw, die zich bij den dood van haar man zeer dikwijls ongeneeslijke wonden toebracht en voor het vervolg haars levens verminkt bleef.

Verregaande gulzigheid is een gebrek waaraan al deze stammen mank gaan; toen de missionnairs een aanvang maakten om hen te bekeeren, gebeurde het niet zelden, dat zij gedurende het uitleggen van het Christendom hen in de rede vielen en om spijs vroegen. Voor dat zij den brandewijn kenden, die door de Europeanen bij hen is ingevoerd, stelden zij zich tevreden met *chica*, een zekeren drank die uit maïs wordt bereid; maar het duurde niet lang of zij gaven aan onze geestrijke vochten de voorkeur en van dien tijd af aan zijn zij er zelfs bijzonder op gesteld.

Wel is de grond bij uitnemendheid vruchtbaar en de landbouwer kan er dus aanzienlijke voordeelen uit trekken, maar Paraguay is niet in het bezit van mijnen met kostbare metalen, waarheen de veroveraars zich steeds een weg baanden en die om zoo te zeggen den eigenlijken prijs hunner overwinning moesten uitmaken. Hier zagen zij zich in hunne verwachting te leur gesteld en zij moesten dus op andere middelen bedacht zijn, indien zij van hunne nieuwe landen partij wilden trekken. Eigenaars van den grond zijnde, beschouwden zij zich tevens als eigenaars van de menschen, die er woonden en van hen wilden zij zich bedienen om hunnen rijkdom te vermeerderen.

Karel V, die altijd met de edelste bedoelingen bezield was ten opzichte van zijne nieuwe onderdanen, wilde ten minste deze tirannie op kleine schaal tegengaan, en daar hij ze niet dadelijk kon afschaffen, niettemin eenige bepalingen dienaangaande voorschrijven. Den veroveraars werd het persoonlijk recht ontnomen, dat zij zich op de Indianen wilden aanmatigen en toch werd hun eene macht over hen toegestaan, die hun nog te veel vrijheid liet, om de ongelukkige bewoners willekeurig te behandelen en vandaar gevaarlijk werd voor de inwendige rust. In plaats van hen als hun onbepaald eigendom te mogen beschouwen, konden zij hen voor twee maanden ter leen bekomen, gedurende welken tijd zij eene schatting van hen mochten vorderen van vijf piasters, alsmede alle werkzaamheden, die men van een knecht of liever van een slaaf eischt. Tevergeefs spoorde men deze strenge heeren tot gematigdheid en zachtzinnigheid aan, zij waren er te zeer op uit om van deze ongelukkigen alle mogelijke voordeelen te trekken, dan dat zij het oor konden leenen aan de stem der rede, zij mergelden hen als het ware uit, totdat de dood een einde maakte aan het rampzalig leven, dat zij niet langer konden verdragen. Wel stelde de regeering opzichters aan, die voor de naleving der door haar gestelde wetten moesten zorg dragen, maar deze lieten zich omkoopen, en verhieven hunne stem niet tegen de wraakroepende onmeedoogendheid, die de Indianen van hunne onderdrukkers moesten lijden. De Spanjaarden werden verwenscht in Paraguay, evenals in Mexico en Peru. Het ter dood brengen van slachtoffers werd hier als een staatsrecht beschouwd en het vermoorden op groote schaal was het eenige mid-

del, waardoor dit ongelukkige volk nog eene wijl den last, die hun was opgelegd, in stille onderwerping bleef torschen.

Zulk een staat van zaken kon echter niet lang duren en het Spaansche hof al meer en meer op de hoogte van de geweldenarij, die in de koloniën werd gepleegd, vaardigde onder de regeering van Philips III, in 1609, eene wet uit, waarbij ten strengste verboden werd, tot eenig ander middel zijne toevlucht te mogen nemen, om de Indianen in rust te houden, dan tot bedaardheid en overreding. De missionnairs werden thans belast om het werk, dat de krijgslieden zoo gevaarlijk hadden gemaakt, tot een goed einde te leiden.

Bij de menigte gelukzoekers die het catholieke Spanje ter verovering der nieuwe wereld afzond, voegde het tevens een zeker aantal geestelijken om de overwonnen volkeren te bekeeren. De koning duldde niet, dat zijne onderdanen een ander geloof beleden dan het zijne en nu wilde het ongeluk dat deze eerste missionnairs, tot de orde van St. Franciscus behoorende, te werk gingen naar de voorschriften der vreeselijkste instelling, die ooit het menschelijk gevoel heeft onteerd. Wij bedoelen de zoogenaamde Inquisitie, die meer menschen ten verderf heeft gevoerd dan op den rechten weg gebracht. In de nieuwe wereld even als in de oude hielden de monniken in de eene hand het kruis en in de andere eene fakkel. Men kon kiezen tusschen gelooven of sterven, tusschen het omhelzen der geheimzinnige waarheden, die zij verkondigden en den brandstapel, die zonder genade werd aangestoken.

De leden van het Genootschap van Jezus (Jezuïeten) gingen van andere beginselen uit en vervielen ook weder in andere fouten. De drie eerste paters, die in 1588, in Paraguay aan land stapten, heeten Ortega, Filds en Salonio. Weldra hadden zij vasten voet weten te verkrijgen te Villarica en in de hoofdstad Asuncion. Hunne werkkring nam zoozeer in uitgebreidheid toe, dat spoedig een aantal medewerkers, uit het moederland toegestroomd, op verschillende punten des lands hunne missiën konden voortzetten. Zij hadden met zwarigheden te kampen, die trouwens wel waren te voorzien, want de Spanjaarden hadden door hunne gepleegde gruwelen geen gunstigen invloed geoefend op de Indianen, deze integendeel waren met haat vervuld tegen hunne

veroveraars en in het geheel niet ingenomen met de nieuwe leer, die zij hun wilden opdringen. Hoe moesten deze stammen te moede zijn, als hun verdraagzaamheid werd gepredikt, door een volk dat hen zoo schandelijk bejegend had; welk denkbeeld moesten zij opvatten van de kuischheid, die men hen aanbeval, als zij dachten aan hunne vrouwen en dochters, die meermalen de slachtoffers waren geweest van de losbandigheid der Christenen? Tegen zoo velerlei bezwaren vingen de Jezuïeten den strijd aan en door hunne aanhoudende werkzaamheid, eendrachtig streven en onverzettelijken wilskracht mocht het hun gelukken ze alle te boven te komen. Zij hadden zich een ideaal gevormd, dat men nog nooit had beleefd en dat men misschien ook nimmer beleven zal; zij wilden namelijk het schrikbewind, dat alleen dwingelandij en wreedheid tot grondslag had, doen plaats maken voor eene christelijke republiek. Trachten wij nu geen geheime drijfveer op te sporen, waardoor hun werk minder grootsch en minder verheven zou voorkomen, doch letten wij meer op den uitslag en is deze schitterend, welnu, laat ons dan onbewimpeld voor hunne daden een gevoel van bewondering over hebben.

De Jezuïeten deden hun best om voor den koning van Spanje de onderdanen te behouden, die hij bijna verloren had. Wel is waar zou de vorst niets meer dan een recht van onderdanigheid op hen hebben, maar hoe gering het ook ware, toch erlangde hij meer, dan hij wel had durven hopen. Was het overigens niet beter voor hem, dat hij naast zijne andere bezittingen bondgenooten had in plaats van vijanden. De Indianen werden in de afgelegenste schuilhoeken opgezocht, hun werd een bestaan aan de hand gegeven, zij werden gekleed en ware het daarbij gebleven, dan was ten minste een geest van nijverheid onder de bevolking opgewekt, en haar een gebied geopend, waarop zij zich naar haren aanleg kon ontwikkelen. De bekeerde stammen werden zooveel mogelijk om een punt vereenigd en men besloot deze tuchtelooze wilden in een geregeld volk te herscheppen. Tot de verwezenlijking van hun plan gingen de Jezuïeten met de hun gewone voortvarendheid te werk: de vervolging der veroveraars, die met leede oogen hunne snoodheden ontmaskerd en hunne hebzuchtige plannen verijdeld zagen, de gevaren waarmede de prediking gepaard ging bij

woeste horden, die den Europeaan in het diepst hunner ziel verachtten en die de Jezuïeten voor de afgevaardigden der Spanjaarden hielden, niets kon hen van het genomen besluit terughouden, alle hinderpalen boden zij het hoofd met een onoverwinnelijken moed. Chateaubriand heeft ons van de eerste missiën het volgende merkwaardige tafereel geschetst:

»De oude verhalen stellen ons de Jezuïeten voor met hun brevier onder den linkerarm en in de rechterhand een groot kruis houdende, zonder eenig ander geleide dan hun vertrouwen op God. Zij schilderen ze ons af als dwalende door de dichte bosschen, hun weg zoekende langs moerassige streken, waar het water hen niet zelden tot over de knieën reikte, steile rotsen beklimmende en de holen en afgronden doorsnuffelende op het gevaar af, in plaats van menschen wilde dieren en slangen te ontmoeten. En hadden zij eenige Indianen weten te overreden, dan namen zij hun toevlucht tot een ander middel om dit getal te doen aangroeien. Zij wisten dat de wilden van deze oevers zeer veel gevoel hadden voor de muziek, men zegt zelfs dat de wateren van den Paraguay de stem welluidender doen klinken. De missionnairs plaatsten zich dan met hunne volgelingen in de prauwen en voeren de rivier op onder het aanheffen van lofzangen. De nieuwbekeerden neurieden de gezangen na, evenals tamme vogels zingen, om de in het wild vliegende in de netten van den vogelvanger te lokken en de Indianen gaven zich dan ook gewillig gevangen bij zulke zachtaardige menschen. Zij daalden van hunne bergen af en kwamen naar den oever der rivieren toesnellen, om te beter de verrukkelijke melodiën op te vangen, velen zelfs begaven zich te water en volgden al zwemmende het liefelijke bootje; boog en pijl ontvielen onwillekeurig aan de hand van den wilde; de voorsmaak der maatschappelijke deugden en de eerste opwellingen van menschlievendheid maakten zich meester van zijn hart; vrouw en kind zag hij weenen van aandoening en door een onweerstaanbaar verlangen gedreven, wierp hij zich in de armen van hen, die de bron waren van zulk een zaligend genoegen. Zoo zag men in de bosschen der nieuwe wereld, door den christelijken godsdienst datgene verwezenlijken, wat de fabelleer ons verhaalt aangaande het alvermogende spel van Amphion en Orpheus.”

De Jezuïeten gaven den naam van »reductiones" aan de door hen beheerde landschappen. Hunne eerste vestigingsplaats werd Loretta geheeten, en is gelegen op het gebied, dat begrepen is tusschen den Parana en den Uraguay. Den paters Cataldino en Maceta komt de roem toe het meest te hebben bijgedragen tot de stichting dezer vereeniging en de volgende gebeurtenis werkte de bekeering van een aantal Indianen niet weinig in de hand: Zeker opperhoofd had, niet dan met weerzin al zijne vrouwen weggezonden, en het duurde niet lang of hij riep ze weer allen tot zich en leefde gelijk voorheen; wel wordt hij met de goddelijke wraak bedreigd, doch hij bekommert zich er weinig om, hij is doof voor de stem, die hem herhaalde malen waarschuwt. Het toeval wil, dat zijne hut plotseling in brand staat, dat het hem onmogelijk is zich te redden en hij in de vlammen moet omkomen. Vele Indianen, die getuige waren van dit tooneel, vernederden zich voor de almachtige hand, die hun opperhoofd zoo zichtbaar had getroffen.

Behalve het vlek St. Ignatius zag men weldra nog meer dorpjes verrijzen; men ziet hieruit dat de Indianen niet wars zijn van beschaving, tenzij de middelen die hen tot dit voorrecht leiden, slechts met gematigdheid worden toegepast en zij niet afgeschrikt worden door onteerende handelingen, die lijnrecht in strijd zijn met de wetten van plicht en deugd.

Aangemoedigd door hunne welgeslaagde pogingen en trotsch op de door hen behaalde overwinningen, meenden de Jezuïeten het oogenblik geschikt om aan koning Philips III de privilegiën te verzoeken, die zij noodzakelijk oordeelden om hunne groote onderneming naar wensch ten einde te brengen. Zij verlangden dat de eerste christenen volkomen vrij zouden zijn, dat geen opperbestuur gezag over hen zou mogen uitoefenen, dat zij wel is waar den koning als hun heer zouden beschouwen, maar dat zij rechtstreeks slechts door de Jezuïeten zouden worden geregeerd. Men zou hun geene schatting mogen opleggen, dan wanneer de tijd was gekomen, dat zij zich tot een zekeren graad van voorspoed hadden verheven, om aan de vorderingen van den Staat te kunnen voldoen. Men gelieve hier op te merken, dat men te doen had met nog niet onderworpen stammen, en dat het moederland noch den

kolonisten daardoor het minste nadeel werd veroorzaakt. Hier kwam het er op aan een staat van zaken voor het eerst daar te stellen, het was dus geene verandering, waarvoor men ijverde. Toen de koning echter goedgunstig had beschikt over het voorstel, dat het genootschap hem gedaan had, kwam men hem van alle kanten met luide klachten bestormen; iedereen meende zich in zijne rechten te kort gedaan en breedvoerige vertoogen werden aan het Spaansche hof gericht, om het intrekken te eischen van een recht, waarop niemand eenige aanspraak mocht doen gelden.

Zonder op al die klachten te letten, zetten de Jezuïeten, die het koninklijk besluit in handen hadden, hun aangevangen werk voort; alom werd het christendom verkondigd en men stichtte tusschen de provinciën van Buenos-Ayres en Paraguay een Staat, die rechtens beheerd werd door den gouverneur en de bisschoppen der beide landen, maar die eigenlijk alleen onder den invloed stond van de leden van het genootschap. Men heeft den missionnairs te dien opzichte wel eens hunne heerschzucht verweten, maar zij waren immers in hun recht. Indien ooit eene verovering wettig mocht heeten, dan was het de hunne, die geenszins met geweld of wreedheid ging gepaard en die zelfs ten doel had, dat geheele volkeren het plegen van geweld beneden zich zouden achten.

Eene leerstelling van den nieuwen godsdienst was den Indianen een doorn in het oog, namelijk de alomtegenwoordigheid van den God, dien men hun predikte: »Uwe God,'' zoo zeiden zij, »heeft ons al te doordringende blikken, wij willen geen getuige hebben van al ons doen en laten, geen rechter over ons huiselijk leven.''

Het invoeren van het Christendom strookte in het geheel niet met de belangen van de dienaren van den vroegeren eeredienst, die met hun vertrouwen ook alle opbrengsten moesten missen die hen voorheen zoo rijkelijk toevloeiden; deze laatsten waren dus de verklaarde vijanden van de missionnairs; als hunne pogingen den eenen keer vruchteloos bleven, dan lieten zij zich niet uit het veld slaan, zij verzonnen eene godheid die zachtaardiger, weldadiger en handelbaarder was dan die der Jezuïeten en altijd wisten zij eenige Indianen, somtijds wel een geheelen stam tot hun gevoelen over te halen. Op eene

zekere plaats brachten zij het zoover, dat zij een klein nagemaakt mannetje als God deden eerbiedigen. Het monster vond bijval en zonder de tegenwoordigheid van geest van een missionnair, die den god van zijne versierselen beroovende, hem ten speelbal aan de kinderen schonk en aldus de Indianen van zijne machteloosheid overtuigde, zou de geheele omgeving van het christendom hebben afgezien.

Bij het losbarsten van zulke opstanden had men menigmaal het leven te betreuren van hen, die zich met onverschrokken heldenmoed aan alle gevaren blootstelden; ook bij den aanvang der prediking vielen sommigen reeds als het slachtoffer van hunne onbezweken ijver. Men wilde ook de landstreek Chaco indringen, die in en aan het noordoostelijk gedeelte der Argentijnsche republiek is gelegen, waar niet minder dan twintig geloofshelden den marteldood ondergingen, zonder dat men eene schrede nader was gekomen aan het doel, hetwelk men dan ook opgaf. De reductiones hadden nog met andere vijanden te strijden. De omgeving van de kolonisten van St. Paul, onder den naam van Mamelukken bekend, bracht hen meer dan eens in groote ongelegenheid; deze leefden evenals arenden en gieren in hunne schuilhoeken van ongenaakbare rotsen en begaven zich niet buiten de grenzen dezer roofnesten dan om al wat zich aan hun oog vertoonde te vernielen en te verwoesten. Zij lieten zich niet afschrikken door Spanjaarden en Portugeezen, veel minder waren zij beducht voor nietige Indiaansche stammen, die geenszins er op waren afgericht om zich met deze woedende benden te meten. In het jaar 1631 deden zij een inval, die moorddadig en verschrikkelijk mocht heeten; de ontstelde Indianen vluchtten uit hunne dorpen, en teruggedreven door de Spanjaarden, die hun niet de minste hulp verleenden, doolden zij in de bosschen rond, prijs gegeven aan alle gevaren, van alle benoodigdheden ontbloot, alleen begeleid door de missionnairs, die al het mogelijke deden om hunnen moed staande te houden. Zij trokken naar eene nevenrivier van den Parana, de Imbaburros en begonnen daar nieuwe reductiones aan te leggen, die evenals de beide eerste Loretta en St. Ignatius werden geheeten. Thans begon men er over na te denken, wat de toekomst weer kon baren; de les, die zij ontvangen hadden, was te gevoelig geweest, dan dat men het hoofd er gerust bij nederlegde, het belang hunner

onderhoorigen bracht het mede, dat men voor hunne vrijheid zorg droeg, dat men op maatregelen bedacht was om het kwaad in zijnen oorsprong te stuiten en dientengevolge wel degelijk op zijne hoede moest zijn voor een vernieuwden aanval der vijanden. Men begreep dat hier geweld, door de indringers gepleegd, van hunnen kant met geweld moest worden te keer gegaan en vandaar bereidden zij hunne nieuwbekeerden op alle mogelijke overrompelingen voort en moedigden hen aan geen inval ongestraft te laten en onder hun bevel alle gevaren onverschrokken te trotseeren. Tevens wendde men zich tot den koning met het verzoek, om den Indianen der reductiones het gebruik van vuurwapenen toe te staan, in welk voorstel de koning genoegen nam, op voorwaarde dat deze wapenen hun wederom ontnomen zouden worden, zoodra het gevaar zou zijn geweken. Zooals men lichtelijk kan vooronderstellen was de leger-organisatie verre van volkomen; maar wat vermag niet de moed der dapperen, als zij overtuigd zijn, dat zij het zwaard hebben aangegord om hun goed recht te handhaven? De soldaten der Jezuïeten begonnen den Mamelukken tegenstand te bieden, en weldra hadden zij het zoover gebracht, dat zij den koning van Spanje uitstekende diensten konden bewijzen in den worstelstrijd, waarin deze gewikkeld was met de Portugeezen.

Maar niet alleen van den kant der Mamelukken en der ongeloovige Indianen hadden de Jezuïeten veel te lijden, in de Spaansche kolonie zelve hadden zij twee verschillende vijanden, die nog meer te vreezen waren: de eene partij streefde hen tegen uit nijd en de andere jaagde zich tegen hen in het harnas louter uit begeerlijkheid. De priesters en andere geestelijken, onder het bestuur van een bisschop, koesterden een inwendigen wrevel, toen zij de Jezuïeten met vrucht werkzaam zagen, daar waar hunne pogingen hadden gefeild; terwijl de kolonisten onder toezicht van den gouverneur, in den aanhoudenden bloei der reductiones niets anders zagen, dan vermindering van hunnen invloed en beperking van hun gebied. Nu eens gaf men zijnen toorn lucht door rechtstreeksche vijandelijkheden, dan weder zocht men zijne wraak te koelen, door allerlei ongegronde klachten in te dienen aan het Spaansche hof.

Het is hier de plaats niet om een droevig en langdradig verhaal

te leveren, van al wat nijd en afgunst uitvinden om hun doel te bereiken. Dan zouden wij van jaar tot jaar de geschiedenis der reductiones op den voet moeten volgen. Nu eens wilde een bisschop op eigen gezag de Jezuïeten verdrijven en ze vervangen door geestelijken uit de orde van den H. Franciscus, waartoe hij zelf behoorde; dan weder behandelde een gouverneur de reductiones als een land van oproer en misdaad en leverde het ter plundering; ondanks het koninklijk bevel verdeelde hij vervolgens de Indianen onder de Spanjaarden. Van alle kanten stroomde het klachtredenen naar het Spaansche hof, ze waren zoo talrijk, zoo juist, zoo overredend, dat de vorst zich genoodzaakt zag eene commissie te benoemen, om naar den staat van zaken onderzoek te doen en haar de macht te geven om de schuldigen te veroordeelen. Wij willen den koning hierin volgen en een vluchtig overzicht geven van deze merkwaardige aangelegenheid.

IV.

Er waren omstreeks den tijd, dien wij thans op het oog hebben, dertig reductiones gevestigd, waarvan slechts dertien ondergeschikt waren aan het diocees van Asuncion. Deze reductiones waren niets anders dan dorpen, alwaar men het huis des paters, eene kerk, eene apotheek en andere onontbeerlijke gebouwen aantrof. Tusschen deze dorpen lag meermalen een aanzienlijke afstand. Het omringende land was verdeeld onder de Indiaansche familiën, die allengskens door de Jezuïeten overeenkomstig de wetten der beschaafde maatschappij werden bestuurd. Moeilijk is het de bevolking der reductiones ook zelfs bij benadering te schatten, nogtans had de Spaansche regeering alles aangewend, om een zekeren maatstaf te verkrijgen; zij had de mannelijke bewoners, die den ouderdom van achttien tot vijf en twintig jaar hadden bereikt eene hoofdelijke schatting opgelegd van eene kroon, het vijfdedeel van de som die door de kolonisten moest gestort worden. De gouverneurs waren genoodzaakt alle vijf jaren een verslag uit te brengen over de al of niet geregelde ontvangst der gelden, maar dit laatste voorschrift van het algemeen bestuur werd grootendeels niet nagekomen. Een der gouverneurs beraamt in zijn verslag aan den koning de bevolking der

reductiones op honderd vijftig duizend Indianen, een getal dat door de Jezuïeten als veel te overdreven wordt aangemerkt. De hoofdelijke schatting, waarvan wij zoo even spraken, was voornamelijk ingesteld met het doel, dat elk onderdaan het recht van opperheerschappij van den Spaanschen koning zou eerbiedigen. Dit was het eenige blijk van ondergeschiktheid, dat hij kon verwachten van de missiones, die er op uit waren om zich iedere gelegenheid ten nutte te maken, ten einde hunne onafhankelijkheid te bevestigen. Het bestuur was uitsluitend in handen van het genootschap der Jezuïeten, dat in elk dorp werd vertegenwoordigd door twee missionnairs, van welke een den titel van pastoor en de andere dien van kapellaan droeg. De pastoors stonden onder toezicht van den provinciaal, die zelf wederom ondergeschikt was aan den opperste der missie.

In het gewone geval was de macht van den pastoor onbeperkt: zijne bevelen werden nauwkeurig en zonder eenige bedenking ten uitvoer gebracht, de liefde der Indianen voor hem, bood hem overigens den zekersten waarborg aan voor zijn gezag; wij moeten den paters dit recht laten wedervaren, dat zij steeds in het bestuur met gematigdheid te werk gingen en dat de eenige dwang, dien zij wilden uitoefenen niets meer dan een zedelijke dwang kan genoemd worden. Door den pastoor, door den provinciaal, door den opperste was de nederigste bewoners van het onbeduidendste dorpje dus in de macht van den generaal der orde, die zooals men het heet hare belangen bestuurde *ad majorem Dei gloriam*. Deze priesterregeering, die zich overigens door weldaden kenmerkte, was omgeven met geheimen en majesteit. De Jezuïeten vertoonden zich niet dikwijls in het openbaar, en hunne onderdanen, die tevens hunne biechtelingen waren, zagen hen gewoonlijk alleen aan den voet der altaren of in het heiligdom, omgeven met het priestergewaad en door de geheimzinnige wierookswolken: doordien zij overigens niet met hen in aanraking kwamen, werd de eerbied, dien zij hun toedroegen nimmer aan het wankelen gebracht. Tevergeefs trachten wij eenig spoor van wetten te vinden in deze republiek; waar meer dan in eenig ander land ter wereld de onbeperkte macht werd gehuldigd, daar konden geen wetten bestaan. Van den eenen kant had men slechts zijnen wil te openbaren, zonder dat eenig hooger toezicht daarop

van invloed kon zijn; van den anderen kant was men gewend aan eene blinde gehoorzaamheid. De staatkunde, die gevolgd werd, was even eenvoudig als de wetgeving: zij had de totale afscheiding der reductiones met de buitenwereld ten grondslag. Nergens was een minister van buitenlandsche zaken ooit overbodiger, want men had met het buitenland niet de minste gemeenschap. De Jezuïeten waren te geslepen, dan dat zij niet vooruit konden berekenen, dat zulk een regeeringsstelsel niet kon blijven bestaan dan in een geheel afgesloten Staat. De toegang tot de reductiones was dus den reizigers ten strengste verboden. De Jezuïeten waren tegen alle wrijving van denkbeelden, omdat zij daarin gevaar zagen, en tegen allen ruilhandel, omdat zij daartegen een vooroordeel hadden. Waren *zij* niet de eenige handelaars van het land, die er dus het hoogste belang bij hadden alle concurrentie te weren? Zij beschouwden hun gebied als in een staat van aanhoudend beleg: zij plaatsten in de omgeving hunner dorpen wachten uit en omringden ze met grachten en heiningen. Hunne poorten, die overeenkomst hadden met die van forten, mochten niet dan met bijzonder verlof van den pastoor geopend worden. En, alsof de maat nog niet vol was, om hunnen onderdanen alle mogelijkheid te ontnemen om met de Europeanen in aanraking te komen, pasten zij wel op, hun de Spaansche taal te leeren. Om toch vooral niet te kort te doen aan de letter der koninklijke wet, leerden zij hen de taal van het moederland lezen en schrijven; maar zij maakten hen niet bekend met de beteekenis der woorden, die zij uitbrachten met den mond of nederschreven met de pen. De paters spraken in den omgang met hen het Guarani, de taal des lands, die zij spoedig aangeleerd en door het gebruik meer geregeld hadden.

Afgericht om tot hunne gedachten over te halen, misschien meer dan om te overtuigen, volkomen berekend om het hart der vrouw te treffen en den jongelieden op te beuren, werkten de Jezuïeten vooral op de verbeelding en meer op de zinnen dan op het gezond verstand; maar was het wel de reden, die bij de Indianen den boventoon voerde en moet men niet steeds bij iedereen zijn voordeel doen met hetgene dat hem belang inboezemt en bijgevolg niet boven zijne bevatting gaat? Volgen wij slechts de beschrijving van een plechtigen kerkelijken op-

tocht in Paraguay, daaruit kunnen wij ons een denkbeeld vormen van de veelvuldige middelen, die de Jezuïeten wisten aan te wenden om den godsdienst in een schoon daglicht te stellen en waardoor deze zelfs aanlokkelijk werd voor het onbevangen gemoed en den levenslustigen aard der Indianen:

Alle schoonheden der natuur zijn ten toon gesteld met eene verscheidenheid, die haar in den hoogsten glans en luister doet voorkomen. Zij is in den waren zin des woords in bloei en leven, want op de prachtvolle bloesems en de ineengegroeide boomtakken, die zoovele triomfbogen vormen, waaronder het Hoogwaardige wordt rondgedragen, ziet men fraaikleurige vogels heen en weer vliegen, die met hunne pooten aan zoo lange koorden zijn vastgehecht, dat het schijnt alsof zij vrij in het rond fladderen en uit eigen beweging zijn toegeschoten om hun liefelijk gekweel te paren aan de tonen der muziek en aan de stemmen der menigte, om op hunne eigenaardige wijze het feest luister bij te zetten en Hem hun danklied te brengen, wiens vaderlijke voorzienigheid hen nimmer verlaat. Alle lanen zijn van goed doorwerkte natuurlijke zonneschermen voorzien, die door slingers, loofsieraden en bloemkransen in de schoonste orde worden afgewisseld, terwijl groenende zoden niet voor het prachtigste tapijt behoeven onder te doen. Van tijd tot tijd ziet men op den weg, dien de stoet volgt, leeuwen en tijgers, die behoorlijk zijn vastgeketend, opdat zij geene stoornis zouden teweegbrengen gedurende het feest, ook verlustigt zich het oog in de spelende, dartelende visschen, die in groote waterbakken zijn bijeenverzameld. Overal waar de processie voorbijtrekt is de grond met matten bedekt en rijkelijk bestrooid met bloemen en welriekende kruiden. Allen zonder eenige uitzondering werken aan deze versieringen mede, zelfs kleine kinderen brengen er hunne zwakke krachten aan ten offer. Het vleesch van pas geslachte beesten wordt hier en daar ten toon gesteld, en al dat gene, hetwelk men gebruikt bij feestelijke gelegenheden vindt insgelijks zijne plaatsing, tevens voegt men hier aan toe de eerstelingen van elken oogst om ze den Heer aan te bieden en het graan, dat men wil zaaien, opdat Hij er zijnen zegen over uitstorte. Het lied der vogelen, het gebrul der leeuwen, het ijzingwekkend geluid der tijgers, de stemmen der zangers en de koraalzang

van het koor, alles doet zich eenparig hooren en vormt te zamen accoorden, die slechts zelden worden vernomen. Zulke tooneelen vielen in den smaak der Indianen en waren wel in staat om deze eenvoudige menschen aan te trekken. Hun eenigste streven was het, toegelaten te worden om bij de feestelijkheden eene rol te mogen spelen, die hen in hunne eigen oogen verhief en die hen tevens in de oogen van anderen als een voornaam persoon deed voorkomen. De zangers vooral schenen hun inderdaad benijdenswaardige wezens toe.

In een land dat door priesters wordt bestuurd, smelt eene overtreding, die strafbaar is voor de wet, samen met het feit dat veroordeeld wordt door de stem van het geweten en dat de godsdienst insgelijks als strafwaardig brandmerkt onder den naam van zonde. Indien men nu bij deze denkbeelden, die bij alle feiten een overwegenden invloed hadden en zich zelfs tot een grondbeginsel hadden verheven, het oprechte geloof voegt van een geheel volk, dan kan men eens nagaan, van welk belang in zoodanige toestanden de rechtbank der biecht is. Dit was eigenlijk de eenige rechtbank van de republiek. De misdadigers kwamen er uit eigen beweging heen om de straf voor hunne overtredingen te verzoeken. Voor de doodzonden bestond deze straf in zweepslagen, die men den schuldigen gaf op het openbare plein voor de deur der kerk. Met een volmaakt berouw kwamen zij hunne straf ontvangen, nadat zij zich vooreerst gekleed hadden op de bijzondere wijze, die voor boetelingen was bepaald.

Overigens mengde zich de godsdienst, evenals in de oude stad bij de Grieken en de Romeinen, in alle omstandigheden des levens en schreef overeenkomstig zijn verheven en heilig karakter de wet voor bij alle aangelegenheden. De eeredienst mocht in den waren zin des woords nationaal heeten en de Jezuïeten bezaten de gelukkige gaaf het onaangenaamste smakelijk te maken, zoodat hunne onderdanen in het volbrengen hunner geestelijke plichten vermaak en verpozing vonden.

Wij hebben reeds opgemerkt, dat de missionnairs in de noodzakelijke verplichting waren gebracht eene strijdmacht te organiseeren, om de invallen der Mamelukken zooveel mogelijk wederstand te bieden; deze taak brachten zij met den noodigen spoed en niet zonder beleid ten uitvoer. De Indianen waren dapper en zij rekenden het zich tot

eene eer, onder een goed geleide ten strijde te mogen trekken. Aan het hoofd der troepen werden afstammelingen gesteld van cacieken, die zoowel door hunnen naam als door hunne afkomst het volk ontzag wisten af te dwingen en deze bevelhebbers ontvingen denzelfden titel, welken hunne voorouders hadden gedragen. De landbouwers waren weldra in kloeke soldaten herschapen. Elk burger, die in staat was de wapenen te dragen, moest voor de veiligheid zijns lands in de gelederen plaats nemen. Eenmaal in de week, gewoonlijk des Maandags, liet men schop en spade onaangeroerd, om zich in het hanteeren der wapenen te oefenen; maar men mocht ze niet medenemen, want ze werden in een arsenaal bewaard. Elke afdeeling was in voet- en paardenvolk gesplitst, zelfs was men niet geheel en al van geschut ontbloot, men had namelijk houten kanonnen uit boomstammen vervaardigd, die in het gebruik goede diensten bewezen, als men het afschieten maar niet te dikwijls herhaalde, opdat het kanon zelf niet in brand vloge.

Ofschoon over het algemeen met uitstekende kennis toegerust, hielden de Jezuïeten er niet van dat bij anderen het verstand bijzonder ontwikkeld werd. Daarin zagen zij voor hen eene naaste en gevaarlijke gelegenheid tot zondigen; zij pasten dus wel op, de Indianen te veel onderricht te geven. Waarom zouden zij hen ook onderwijzen in wetenschappen, die slechts in staat zouden zijn, hen hoovaardig te maken en minder geschikt om te gehoorzamen; zoodra zij zich bewust zouden gevoelen van hunnen aanleg, zouden zij niet langer aannemen, dat zij niet in staat waren zich zelven te regeeren. Waren zij overigens niet ontwikkeld genoeg om handenarbeid te verrichten en hunne zaligheid te bewerken; van den anderen kant schenen de Indianen niet zeer vlug van begrip en niet vatbaar voor eene hoogere ontwikkeling en men mocht wezenlijk van geluk spreken, als men het zoover had kunnen brengen, dat zij de catechismus kenden en bovendien een weinig konden lezen, schrijven en rekenen. Wat vooral onze opmerking verdient, is dat de bewoners der reductiones een bijzonderen aanleg toonden voor de muziek. Zij speelden zeer goed op verschillende instrumenten en deden zich bij kerkelijke plechtigheid als geoefende zangers kennen. In dat opzicht gaf men zich dan ook wel moeite

voor hen. Daar de Jezuïeten niet bij machte waren om de neiging tot de dans bij de Indianen te onderdrukken, werd deze tot den rang van godsdienstige oefening verheven en maakte dus deel uit van den eeredienst. Plechtige dansen werden gehouden voor het altaar. Op Zon- en feestdagen werden ook minder eerbiedige dansen geduld, die alleen tot vermaak van het volk moesten dienen, deze mochten alleen onder hooger toezicht plaats hebben en daarbij werd tevens gelet op het onderscheid der sekse. De kinderen die blijken gaven van een vlug begrip en een goeden aanleg, werden met buitengewone zorg opgeleid en als kweekelingen beschouwd, die later tot de geestelijke waardigheid werden toegelaten. De overige bevolking hield zich onledig met het aanleeren van een handwerk en het beoefenen van den landbouw. Voor iedereen was de kennis van den landbouw verplichtend en elk kind stond het vrij een vak te leeren naar eigen verkiezing.

De christelijke republiek had hare eigene ambtenaren, hare regidors, corregidors en alcaden; maar eigenlijk handelde iedereen slechts onder den invloed der paters. Zelfs in burgerlijke zaken, was het vonnis van den rechter niet geldig of het moest ook door den pastoor onderteekend zijn,

De maatschappelijke inrichting van Paraguay, komt in de geschiedenis der wereld het hersenschimmige rijk der zoogenaamde Phalansteriaansche School, door den Franschen socialist Fourier uitgedacht, het meest nabij. Men kon alles genieten, maar niets had men in eigendom; alles behoorde aan allen. Munten waren er geheel onbekend. Indien in ieders behoeften was voorzien, als het volk het noodige had, dan kwam het overblijvende in eigendom aan het genootschap. Wanneer de landman in het bezit was gesteld van al wat hij behoefde, om zijn huisgezin te onderhouden, dan viel het overige van den oogst aan de paters ten deel. Deze verdeelden dit overschot in drie deelen, het eerste was bestemd om weder gezaaid te worden, het tweede werd in de voorraadschuren bewaard en het derde werd ten hunnen voordeele verkocht. Een zeker gedeelte van het grondgebied, *Tupamblué* geheeten, was een zoogenaamd openbaar akkerveld (*ager publicus*), dat men liet bebouwen door de aankomende jonge landbouwers, ten einde zich te oefenen en ook door volwassen menschen, die verdiend hadden

dat men hun hunnen eigen grond ontnam. De opbrengst van dezen bijzonderen oogst werd, overeenkomstig de behoeften verdeeld onder weduwen, wezen, zwakken, openbare ambtenaren, die geen tijd hadden om zich met den landbouw op te houden. Het overige behoorde den missionnairs toe, die er naar welgevallen mede handelden.

Wij hebben reeds gezegd dat elk inwoner der reductiones behalve den landbouw ook een of ander ambacht moest leeren. De werkplaatsen van het dorp waren steeds in het midden gevestigd. Nijverheid was een hoofdtrek der Indianen, zij begrepen spoedig wat men hun zeide en vergaten niet licht hetgene men hun eens had geleerd. De vrouwen verrichtten de huiselijke bezigheden en hielden zich bovendien onledig met ander werk, dat haar des Zondags werd opgegeven, om het acht dagen later te laten nazien. In de kerk gaf iedereen aan den pastoor rekenschap van hetgene gedurende de week was uitgevoerd en daar ter plaatse werden zij anderen ten voorbeeld aangewezen en met loftuitingen overladen of in het tegenovergestelde geval in het openbaar aan de kaak gesteld en berispt. Daar niemand iets het zijne kon noemen, moest de Staat behalve in de voeding ook in de kleederen voorzien. Iedereen had jaarlijks recht op een nieuw pak. De mannen droegen een broek, een buis en een puncho. Over het algemeen was deze puncho wit en op deze kleur hadden zij volgens het reglement aanspraak. Zij die zich hadden onderscheiden door hunnen arbeid of door hun goed gedrag, ontvingen een gekleurden puncho. Op zulk eene onderscheiding waren de Indianen uitermate gesteld, vooreerst omdat zij daardoor als boven de anderen verheven werden aangemerkt en bovendien omdat een gekleurde puncho niet zoo dikwijls behoefde gewasschen te worden als een witte; men ziet dus dat hunne natuurlijke neiging tot luiheid ook hier weder in het spel trad. Behalve de ambtenaren, liep iedereen met naakte beenen en barrevoets.

De kleederdracht der vrouwen was in geen opzicht bijzonder merkwaardig, niet de minste opschik was haar veroorloofd. Haar voornaamste kleedingstuk was een lang hemd zonder mouwen. Liep men door het dorp dan droeg men daarover een overkleed van bijna gelijke lengte. Ongetwijfeld zullen zij er niet zeer verleidelijk hebben uitgezien; maar het was den paters vooral te doen om de zinnelijke lusten

niet op te wekken, door het doen uitkomen der schoonheid en haar nog te verhoogen door allerlei kunstmiddelen.

Zooals wij kunnen nagaan moesten de Jezuïeten van hunne kolonie aardige voordeelen trekken. Daar zij geen invoer hoegenaamd toestonden, en de eerste huishoudelijke wet des lands voorschreef, dat de Staat zelf in zijne behoeften moest voorzien, kon de geheele uitvoer als zuivere winst worden aangemerkt. De maté alleen bracht hun jaarlijks 160,000 gulden op. Indien men daarbij voegt de voordeelen van den tabak, het katoen en den suiker, dan kan men de begrooting gerust op een half millioen rekenen en een half millioen in die dagen was waarlijk niet te verwerpen.

De door de Jezuïeten beheerde landen mochten evenwel niet steeds vrede en rust genieten, ze werden wakker geschud uit den schijnbaren toestand van inwendig gedommel door de belangrijke gebeurtenissen, die in hunne omgeving allerwegen het volk in rep en roer hadden gebragt. Sedert het jaar 1620 was Paraguay, dat uit hoofde zijner ontzaglijke uitgestrektheid, slechts moeilijk door ééne regeering bestuurd kon worden, in twee gouvernementen verdeeld. Het eene behield den naam van Paraguay en had Asuncion tot hoofdstad; het andere werd naar de rivier, die het doorstroomt la Plata geheeten en had Buenos-Ayres tot zetel der regeering gekozen. De dertig reductiones werden mede onder de twee gouvernementen verdeeld: dertien vielen er Paraguay ten deel en de overige zeventien kwamen aan la Plata.

Tusschen Portugal en Spanje waren, eenigen tijd geleden, groote oneenigheden gerezen over het bepalen hunner wederzijdsche grensscheiding in de nieuw ontdekte landen. Het is bekend, dat ingevolge eene breve van Paus Alexander VI, de nieuwe wereld onder deze twee Staten moest worden verdeeld en toen nu onophoudelijke twisten om de heerschappij over de zee en de oppermacht te land tot geen goed einde zouden leiden, plaatste dezelfde paus zich als scheidsrechter tusschen de beide partijen en trok eene demarcatie-lijn door den Grooten Oceaan. Hierbij werd vastgesteld, dat alle landen aan gene zijde van een meridiaan, dien hij honderd zeemijlen ten westen der Azorische en Kaapverdische eilanden van pool tot pool trok, aan de kroon van Castilië zouden komen. De landen aan deze zijde van die denk-

beeldige lijn, zouden als bezittingen der Portugeezen worden erkend. Het hof van Lissabon liet zich de beslissing niet welgevallen en verhief zoolang zijne stem tegen de uitspraak, totdat er eindelijk den 7 Juni 1594 een verdrag tot stand kwam, waarbij de verdeelingslijn ten nadeele van Spanje werd verplaatst, ze werd namelijk driehonderd en zeventig mijlen ten westen van de genoemde eilanden getrokken. Daardoor bleef Brazilië in het vervolg in eigendom aan Portugal toebehooren.

Toen bij den zoon van Karel V de kronen van Portugal en Spanje onder één hoofd (Philips II) kwamen en de beide koninkrijken slechts eene enkele monarchie vertegenwoordigden, werd het tractaat van 1594 geheel zonder kracht. Tegen het midden der zeventiende eeuw (1640) had Portugal echter zijne onafhankelijkheid weder gekregen en deze herboren vrijheid gaf thans het sein tot nieuwe verdeeldheden en tot langdurige twisten over de juiste bepaling der grensscheiding in de koloniën. De Jezuïeten en hunne onderdanen trokken met Spanje ééne lijn; zij mengden zich in de staatkundige quaestiën en moesten weldra de wrange vruchten plukken van deze hunne bemoeiingen. Staatkunde is uit haren aard een ondankbaar vak; bij deze gelegenheid toonde zij zich niet alleen ondankbaar maar tevens wreed en hardvochtig. Een gedeelte der missiones werd door Spanje aan Portugal afgestaan en nu duurde het niet lang of de Jezuïeten kregen het niet zeer hoffelijke bevel het land te mogen ruimen. Kerken, openbare gebouwen, alle inrichtingen, de grond zelfs moest aan de Portugeesche kroon worden overgedragen. De paters meenden zich daartegen te moeten verzetten en in het belang hunner onderdanen hunne stem te verheffen tegen zulk eene even willekeurige als wederrechtelijke handelwijze. Portugal moest hen, die niet goedschiks gehoor wilden geven aan het bevel, met geweld het land uitdrijven en de Spanjaarden, bij wie men in het eerst heul en ondersteuning zocht, werden hen al spoedig vijandig gezind en volgden Portugal na in het vervolgen der voorheen zoo gevierde orde. Dit ging nogtans niet zeer gemakkelijk, onophoudelijke opstand onder de bevolking verhinderden de nieuwe gezagvoerders zich staande te houden op het grondgebied, waarover zij geheel heer en meester waren en dat hun zonder eenig voorbehoud was overgedragen. In 1721 werd de akte dezer overgave

vernietigd door Karel III. Deze handelwijze kon echter alleen beschouwd worden als een oogenblik van rust en verpozing, dat men den Jezuïeten wilde toestaan; eenige jaren later werden zij verjaagd uit Frankrijk en Portugal en Karel III, die hen zoolang de hand boven het hoofd had gehouden, teekende ten laatste insgelijks een vonnis, waarbij zij in Spanje en de Spaansche bezittingen niet langer verblijf mochten houden.

Wij willen hier niet nagaan, welke de gevolgen waren van deze omwenteling op godsdienstig gebied voor de Europeesche Staten. Alleen merken wij op, dat de verbanning der paters een vreeselijke slag was voor de kleine republiek, waaraan zij hunne beste krachten hadden gewijd, die door hen in weerwil van vele moeilijkheden was tot stand gebracht en met kennis van zaken werd bestuurd. Een hoofddoel in het regeeringsbeleid was door hen echter geheel veronachtzaamd; met het oog op een theocratisch ideaal, waarvoor bij hen alle andere belangen moesten onderdoen, hadden zij er in het minst niet aan gedacht hunne onderdanen tot staatsburgers op te leiden en hun te leeren op eigen krachten te bouwen, waardoor zij zich in tijd van nood zouden kunnen verheffen tot dien trap van onafhankelijkheid en eigenwaarde, die men in het land, dat daarvan het eerste voorbeeld heeft gegeven, *self-government* noemt, een staatsbeheer dat van de onderdanen uitgaat en door hen geheel wordt geregeld. — Bij de Jezuïeten stond het vast, dat zij steeds de bestuurders der reductiones zouden zijn en zoo kwam het best met hunne inzichten overeen, de Indianen beperkt te houden binnen de grenzen eener minderjarigheid, die nimmer moest eindigen. Vandaar dat het met hunne onderdanen ging evenals met onmondige kinderen, die ten gevolge eener onvoorzichtige meerderjarigverklaring, zich op eens van den knellenden band der volstrekte onafhankelijk zien verlost en eene grenzenlooze vrijheid mogen genieten. Toch waren zij niet boosaardig, zij waren niet teugeloos of gaven zich aan losbandigheid over, maar zij waren zwak, zij wisten niet recht welk gebruik zij van de hun toegestane onafhankelijkheid moesten maken, een gebrek dat in het practische leven de klip is, waarop de meesten schipbreuk lijden. Gewoon als zij waren om alleen volgens de bevelen en naar de ingeving hunner pastoors te handelen, wisten zij niet, hoe zij de handen aan het werk moesten slaan, toen de gees-

telijken zich hadden verwijderd. Van den anderen kant was het bijna onmogelijk de Jezuïeten, die door overtuiging en zachtheid alle gemoederen voor zich hadden weten in te nemen en het zoo ver in het staatsbestuur hadden gebracht, door andere even geschikte personen te doen vervangen. Tot hunne opvolgers werden Franciscanen en Dominicanen aangesteld en deze gingen van geheel andere beginselen uit dan hunne voorgangers, want bijna in elk opzicht volgden zij eene richting, die lijnrecht in strijd was met hetgene de Jezuïeten steeds als plichtmatig deden voorkomen: zij stelden het land open voor elken vreemdeling en lieten aldus onder de Indianen alle slag van menschen toe, die door de Jezuïeten steeds met ijver waren geweerd, zoodat het ons niet kan verwonderen dat thans allerlei denkbeelden wortel schoten, waarvoor men hen vroeger als voor eene doodelijke besmetting had gevrijwaard. Hunne ondergang was thans onvermijdelijk; nu de band die hen zoo langen tijd had vereenigd gehouden, verbroken werd, was het spoedig met hen gedaan. De barbaarschheid hernam op de beschaving de rechten, welke deze haar voor eenigen tijd had weten te ontwringen en thans is op de plaatsen, waar voorheen de aan orde gewende kweekelingen der Jezuïeten woonden, geen spoor van vroegere welgesteldheid merkbaar. De Indianen zijn tot den staat van wilden wedergekeerd, sommige dolen rond in de onmetelijke bosschen, met een pijlkoker op zijde en een boog in de hand; andere zijn in de ingewanden der aarde afgedaald om den bodem zijne schatten te ontwoekeren in de mijnen, alwaar zij hunne nieuwe bestuurders verwenschen, terwijl hunne voorvaderen zich onder de regeering der Jezuïeten gelukkig gevoelden en hunne overheden zegenden.

Indien wij nu in het kort ons gevoelen moeten blootleggen ten aanzien van het bestuur der Jezuïeten, erkennen wij volmondig, dat ze een zeldzaam talent in het beheer der reductiones deden doorstralen, maar tevens maken wij de opmerking, dat deze zelfde bekwaamheid bij haar eerste verschijning reeds de kiem des doods in zich omdroeg, die haar bij hare verdere ontwikkeling heeft gesmoord. Het voetspoor volgende, dat reeds door zoovele regeeringen was ingeslagen, hadden zij meer hun eigen voordeel op het oog dan wel den bloei der bevolking en het welzijn der kolonie en daar zij zich vleiden

met de hoop, dat hun rijk van langen duur zoude zijn, een voorrecht dat den menschelijken instellingen slechts zelden ten deel valt, zoo regelden zij zich in hun doen en laten, alsof zij voor immer den schepter over de reductiones zouden zwaaien, alsof voor altijd hun eene plaats was aangewezen tusschen de wereld en degenen, die zij gevormd hadden om verre van het aardsche gewoel en zonder gemeenschap met het buitenland te leven. Toen zij het volk hadden verlaten, kon het niet de minste schok wederstaan. Eene gevoelige les voor degenen, die een middel en geen doel op het oog zouden hebben, ten opzichte van het beheer der volkeren, die aan hunne leiding zijn toevertrouwd.

VI.

Nu de Jezuïeten zich niet langer in het land ophouden, verliest de geschiedenis van Paraguay voor een oogenblik veel van haar gewicht en de geheele Staat is niet veel meer dan eene nietige provincie van la Plata. Behalve Paraguay, omvatte het gouvernement van la Plata, als afzonderlijke Staten bovendien Buenos-Ayres, Cordova, Salta, Tucuman, Mendoza, Corrientes, Entre-Rios, Banda oriental, Santa-Fé, Santiago, Jujuy, Catamarca, Rioja, San-Juan en San-Luis.

Op het einde der achttiende eeuw hadden al deze Staten of provinciën hunne eigene gouverneurs, die door eenen raad werden ter zijde gestaan; zij werden verder verdeeld in distritos, die door afgevaardigden werden bestuurd. Te Buenos-Ayres, de residentie des onderkonings, was tevens de zetel gevestigd van een hoog gerechtshof, dat onder den naam van *audiéncia* bekend was en welks rechtspraken alleen door den raad van Indië in hoogste ressort konden worden beslist. Deze verschillende machten, die elkaars handelingen hadden moeten nagaan, waren er slechts op uit om zich zoo onafhankelijk mogelijk te maken van de hoofdstad en zich ten koste van den ongelukkigen Indiaan zooveel mogelijk te verrijken. Daartoe maakten zij van de ongeoorloofdste middelen gebruik. Was een Indiaan b. v. niet bij machte om zijn hoofdgeld te betalen, dan voldeden zij voor hem de som, zij matigden zich vervolgens eenig recht over hem aan en dit nam van lieverlede toe, zoodat de Indiaan ten laatste zich verplicht

zag hen als een slaaf te dienen. De voornaamste overheden gaven niet zelden het voorbeeld van zulk eene handelwijze, zij konden ongestraft inbreuk maken op het persoonlijke vrijheidsrecht der ongelukkige bewoners.

Eigenlijk gezegd was de gemeenschap tusschen la Plata en het moederland omstreeks dien tijd van zeer weinig beteekenis. La Plata stond bijna in geene andere betrekking tot Europa, dan dat het zijne belasting opbracht en de alleenhandel handhaafde. Spanje volgde ten opzichte zijner overzeesche bezittingen hetzelfde systeem dat de zoozeer gelaakte Jezuïeten ten aanzien der reductiones van Paraguay hadden volgehouden. Het hield den toegang tot die landen voor vreemdelingen gesloten. Zelfs in het moederland had men alleen de twee havensteden Cadix en Sevilla, die met Spaansch Amerika mochten handeldrijven, en al werd deze vergunning ingevolge koninklijk besluit aan alle Spaansche kuststeden verleend, de buitenlandsche koopman werd met onverbiddelijke gestrengheid geweerd; voor niet eene vreemde vlag werd de kolonie opengesteld. Zooals men hieruit ziet werd aan het stelsel van afzondering hardnekkig vastgehouden, vooral kwam er geene verandering in dezen staat van zaken, omdat men de Portugeezen, die onophoudelijk pogingen in het werk stelden om er factorijen te vestigen, geheel uit deze koloniën wilden verwijderd houden. Meermalen kwam het op de boorden der Plata-rivier tot bloedige botsingen tusschen de beide natiën, op de grenscheiding werd door deze niet al te stipte naburen weinig acht geslagen en de tractaten werden even spoedig geschonden als gesloten. Korten tijd heeft dat gedeelte van Paraguay, waar de Jezuïeten als het ware een volkomen staat hadden georganiseerd, onder Portugeesch gezag gestaan. Er was tusschen Spanje en Portugal een verschil gerezen ten aanzien van de kolonie, die laatstgenoemd rijk aan den mond der Plata-rivier had gevestigd en om aan deze oneenigheid paal en perk te stellen, kwam het in 1750 tot een verdrag, waarbij door Spanje dat gedeelte van Paraguay, hetwelk de Jezuïeten zich hadden toegeëigend, aan Portugal in ruil werd afgestaan tegen de bedoelde kolonie. De Jezuïeten namen van hunnen kant geen genoegen met deze schikking en verzetten zich met kracht en geweld tegen de uitvoering van dit verdrag. Zij dienden ernstige vertoo-

gen in bij den Spaanschen gouverneur van Buenos-Ayres en spoorden de Indianen aan zich met de wapenen in de hand tegen alle Portugeesche macht te verzetten. De bekwame minister Pombal, die in dien tijd de ziel der Portugeesche regeering kon genoemd worden, benoemde zijnen broeder Franciscus Xaver de Mendoza tot kapitein-generaal en liet hem met eene aanzienlijke afdeeling troepen naar Amerika stevenen. De Indianen waren spoedig tot staan gebracht, maar dat hij eene geduchte tegenpartij vond in de Jezuïeten, kunnen wij opmerken uit een schrijven aan zijn broeder, waarin hij er onbewimpeld voor uitkomt, dat er met de Jezuïeten niets is aan te vangen, wanneer niet eerst in Europa het sein wordt gegeven tot den opstand tegen deze orde en haar een gevoelige slag wordt toegebracht. Het viel Portugal dus moeilijk in deze kolonie zijn gezag naar behooren te handhaven, Pombal begon in te zien dat er hier geene lauweren voor hem waren in te oogsten en weldra kwam hij tot de overtuiging, dat het behoud van de kolonie San Sacramento den Staat veel dienstiger zou zijn. In 1761 werd dus het ruilingsverdrag vernietigd en een nieuw tractaat onderteekend, waarbij Paraguay weder aan de Spaansche kroon verviel.

Alleen maken wij hier met een enkel woord melding van eenige aanvallen der Franschen op Buenos-Ayres in 1653, 1671 en 1681, waardoor niet het minste voordeel werd behaald. Dezelfde stad werd den 27 Juni 1806 bij verrassing ingenomen door de Engelschen, die echter spoedig tot de teruggave werden gedwongen en zich moesten overgeven aan den kapitein Linier, een Franschman in Spaanschen dienst, op den 12 Augustus van hetzelfde jaar.

VII.

Reeds meer dan eens hebben wij de aandacht onzer lezers gevestigd op den plotselingen, onverwachten en spoedigen ommekeer, dien de val van den troon der Bourbons in Spanje, voor de koloniën dezer natie na zich sleepte. Zoodra de Fransche legerscharen hunne standaards op den bodem van het schiereiland hadden geplant en zoodra men in Amerika had vernomen, dat Ferdinand VII zijne plaats aan Napoleons broeder, Jozef Bonaparte had moeten inruimen, kon men zich in het

geheel met deze verandering van zaken niet vereenigen. Hoe veel het beheer der koloniën ook steeds te wenschen had overgelaten, hoezeer men hare belangen in de meeste omstandigheden op den achtergrond had gesteld of somtijds geheel verwaarloosd, toch toonden de kolonisten dat zij wel degelijk belangstelden in hetgene in het moederland gewichtigs voorviel. In al de zoo slecht behandelde volkplantingen, was het een kreet van ware vaderlandsliefde, die zich uit aller boezem lucht gaf; getrouwheid en gehechtheid aan het oude vorstengeslacht kenmerkten zich op klaarblijkelijke wijze en allen stelden zich bereid om zich de grootste offers te getroosten, indien de zoo plotseling gevallen troon, weder in zijn vorigen luister kon worden hersteld. Spoedig was echter de eerste geestdrift merkelijk gekoeld, evenals in de meeste koloniën begon de opstand, die ten voordeele van Spanje in het leven was geroepen een bedenkelijk karakter met het oog op den toenmaligen toestand des moederlands aan te nemen en ten laatste zag men zich in de koloniën door evenveel tegenstanders omringd, als weleer bondgenooten zich hadden aangesloten. Overal had men manschappen onder de wapenen gebracht om de eenheid der monarchie met kracht te handhaven en door eene zonderlinge en onverklaarbare verandering van gedachten, was men niet eerder tot verademing te brengen, dan toen de denkbeelden over vrijheid en onafhankelijkheid dermate veld hadden gewonnen, dat de zegepraal als het ware onvermijdelijk was geworden.

Op het oogenblik dat de tijding van het groote feit, waardoor eene geheele verandering in de nieuwe wereld zou plaats grijpen, in la Plata was vernomen, werd Paraguay bestuurd door een zeer verdienstelijk man, Belardo Velasco, die aller achting en genegenheid had weten te winnen. Zijn eerste werk was eene algemeene vergadering bijeen te roepen, bestaande uit de hoofdofficieren des legers, maatschappijen, grondeigenaars en geleerden. Zonder eenige tegenbedenking ging men er toe over Paraguay onafhankelijk te verklaren van Buenos-Ayres en terwijl men naar meer uitvoerige tijding uit Spanje wachtte, maakte men de noodige toebereidselen om zich in staat van verdediging te stellen. De regeering van Buenos-Ayres wilde met geweld deze poging te keer gaan en daardoor verbrak zij juist de laatste band, die

haar nog aan Paraguay kon binden. Het geringe leger, dat in het veld werd gezonden, werd totaal verslagen en dadelijk daarna werd er een voorloopig bewind vastgesteld onder voorzitterschap van Velasco. Paraguay dat voortaan slechts een onafhankelijk bestuur verlangde, wees alle toenadering tot bondgenootschap van de hand, overtuigd van den zegepraal, dien zulk eene openhartige en goed volgehouden staatkunde bepaald ten gevolge moest hebben. Op den 12den October 1811 kon Paraguay de vrijheidsvaan ontrollen; bij een voordeelig verdrag werd de volkomen onafhankelijkheid van dezen staat erkend en tevens werden de grenzen, die het van den staat Buenos-Ayres scheidden nauwkeurig aangewezen.

Deze groote stap op de baan der vrijheid, waarbij men zelfs niet voor het geweld had geweken, was bestuurd door een enkel man, die met even veel talent als geestkracht was toegerust, wij bedoelen Jose Gaspard Rodriguez de Francia.

Francia behoorde tot een zonderling slag van menschen, hij legde het er op aan zich van anderen te onderscheiden en zijn geheele karakter draagt den stempel van wonderlijkheid, zooals slechts zelden in Spaansch Amerika bij eenig ander wordt aangetroffen. Hij werd in 1763 te Asuncion geboren uit eene creool bij een Franschen vader, wiens begrippen bij hem gereeden ingang hadden gevonden. Door het lezen van Voltaire, in diens denkbeelden deelende, koesterde hij niettemin een waren eerbied voor Napoleon, wiens kleederdracht hij zelfs tot in het bespottelijke navolgde. Hij werd gevormd in de school der Franciscanen, wist het te brengen tot aan leeraar in het kanonieke recht en vervulde het hoogleeraarsambt in de godgeleerdheid om zich de onafhankelijkheid der denkbeelden van een vrijdenker eigen te maken. Spoedig zag hij van de godgeleerdheid af en legde zich op de studie der rechten toe. Als advocaat maakte hij zich vermaard in zijne geboorteplaats, zijne redevoeringen lokten steeds een talrijk gehoor en zijne raadgevingen werden voor orakels gehouden. Paraguay achtte zich gelukkig zijne toekomst te kunnen toevertrouwen aan zulke bekwame en krachtige handen.

Uit de geschiedenis van de verschillende Staten van Zuid-Amerika hebben wij reeds kunnen opmerken, welk eene plotselinge verandering

omstreeks dien tijd in de denkbeelden des volks kon plaats grijpen en Paraguay, ofschoon bestendiger in zijne opinie en meer aan zijn doel gehecht, ging toch in meerdere of mindere mate aan hetzelfde gebrek mank. In 1813 gevoelde het behoefte, eene wijziging te brengen in den vorm zijner regeering en stelde in de plaats van zijn president twee consuls aan het hoofd van den Staat; deze zouden den titel voeren van excellentie en een gelijk gezag uitoefenen als de generaals in Spanje. Francia was een der beide eerste consuls van Paraguay en hij bezat tact genoeg om de macht van zijn ambtgenoot geheel onschadelijk te maken voor zijne eigene bedoelingen, zoodat men met recht kon zeggen, dat Francia de teugels van het bewind alleen in handen had. Toch was hij hiermede nog niet tevreden, ofschoon hij er zich gansch niet tegen verzette, dat zijn ambtgenooit, die in geslepenheid verre bij hem achterstond, zijne handelingen naging. In 1814, toen zijn diensttijd allengskens het einde nabijkwam, wist hij het volk diets te maken, dat dreigende wolken zich samenpakten boven den staatkundigen hemel van Spaansch Amerika, hij wees op de vreeselijke gevaren, die den staat weldra zouden doen uiteenspatten en het volk, geloof hechtende aan zijne valsche voorspellingen, meende dat Francia de man was, die den storm zou kunnen bezweren en dat hij alleen invloed genoeg zou kunnen uitoefenen, om de rampen die hij voorzag, met kracht het hoofd te bieden. Dientengevolge zag men er geen bezwaar in, hem alleen aan het roer van den staat te stellen, men schonk hem den titel van dictator en stelde vast, dat deze waardigheid gedurende drie jaren door hem zou worden bekleed. Al dien tijd maakte hij zich ten nutte om het gezag in zijne handen te bestendigen en al zijne plannen waren er op berekend om levenslang aan het hoofd der regeering te staan. Deze toeleg gelukte dan ook naar wensch; in 1817 werd Francia benoemd tot dictator van Paraguay voor zijn geheele leven.

Indien iets ter zijner rechtvaardiging is in te brengen voor de tirannieke regeering, die hij tot aan zijn dood met ijzeren gestrengheid handhaafde, dan kan dit alleen het grootsche denkbeeld zijn, dat de dwingeland in het verschiet zag verwezenlijkt en waaraan hij zelf op slaafsche wijze gehoorzaamde; alleen het in zijn oog verheven ont-

werp, dat hij wilde ten uitvoer brengen, zou ter zijner verdediging in rekening gebracht kunnen worden. Dr. Francia had zich in het hoofd gesteld Paraguay tot een machtigen staat te verheffen. Hij wilde eenmaal op de plaatsen, waar de Jezuïeten niets dan dienaren en oprechte geloovigen hadden willen vinden, vrije wereldburgers vergaderd zien. Maar ofschoon zijne plannen hemelsbreed met die der Jezuïeten verschillen, maakte hij toch een hunner middelen tot het zijne, namelijk: de algeheele afsluiting van den Staat. Deze volkomende afgeslotenheid werd weldra onder den dictator even streng volgehouden, als zulks bij de missionnairs het geval was geweest. Het was hem niet genoeg weigerachtig te blijven om toe te treden tot het bondgenootschap, waarvan Buenos-Ayres de ziel was, maar hij vond er geen bezwaar in om alle handelsbetrekkingen met deze aanzienlijke koopstad af te breken. Paraguay scheen dus tot eene eindelooze minderjarigheid gedoemd. Nog andere beweegredenen schenen Francia in zijn stelsel te versterken; overal in het rond zag hij uit de vrijheid regeeringloosheid geboren worden en hij meende orde en regelmaat niet te duur te koopen, als ze in zijn rijk zelfs ten koste der vrijheid werden gehandhaafd. Hij meende dat vreemdelingen in den Staat de eerste zaden strooien van wanorde en onrust, daarom stond hij niet toe dat een buitenlander den voet zette in zijn rijk. Maar zooals het gewoonlijk gaat, namen de inwoners er geen genoegen mede, dat men hun vrijwaarde voor allen nadeeligen invloed van buiten 's lands, zij toonden zich niet tevreden dat men hun deze weldaad bewees en hielden niet op voor dat zij zich zelven groot leed hadden berokkend. Er werden samenzweringen gesmeed tegen de macht van den dictator en toen deze van geen gevolg waren, legde men het wederom op zijn leven aan. Tegen de eerste misdadigers, die hem naar het leven hadden gestaan, toonde Francia zich grootmoedig. Hij liet ze alleen in den kerker werpen, omdat hij meende, dat ze daar althans niemand meer in den weg zouden staan. Maar hetgeen hij niet vermoedde, had toch plaats; hij vernam, dat de saamgezworenen zelfs achter de muren van de gevangenis gelegenheid hadden gevonden om met zijne vijanden in overleg te treden waarom hij zich in de noodzakelijkheid gebracht waande tot strengere maatregelen over te gaan. Toen hij eenmaal een begin had gemaakt met

het terechtstellen van misdadigers, was het hem als eene behoefte nog meer slachtoffers prijs te geven; de minst verdachte handelwijze van den kant zijner onderhoorigen was voldoende om hen voor de vierschaar te dagen, waar de doodvonnissen thans aan de orde van den dag waren; overal meende hij oproerstokers en saamgezworenen te zien, die hem naar het leven stonden en indien slechts de schijn tegen hen was, dan vonden zij geen genade. Het getal der door beulshanden afgemaakte slachtoffers is ontelbaar. Hij had tegen de Spanjaarden een haat en een wantrouwen opgevat, dat hen de grootste onaangenaamheden berokkende. Hij ging met zulk eene schreeuwende onrechtvaardigheid tegen hen te werk, alleen zooals hij het deed voorkomen, met het oog op het welzijn van den Staat; maar hoe eenige staatkundigen dit ook als rechtmatig mogen verklaren, zijne snoode wreedheid zal bij de meeste den toets van billijkheid en recht niet kunnen doorstaan. In 1821 gaf hij aan velen bevel op het groote plein voor zijn paleis bijeen te komen en toen zij hieraan gevolg gaven, liet hij ze in hechtenis nemen en zonder eenig vonnis in den kerker werpen; korten tijd daarna stelde hij hen weer op vrije voeten tegen betaling van een aanzienlijk losgeld. Doch hiermede hield het nog niet op, zijn wrevel was nog niet gekoeld en bij een besluit, dat tegen alle recht en wet aandruist, werd aan eene menigte zijner onderdanen, alle aanspraak op hunne burgerlijke rechten ontnomen; hij ontzag zich niet nog verder te gaan, door zelfs inbreuk te maken op hunne natuurrechten: hij wilde niet gedogen dat zij een huwelijk aangingen met de vrouwen van het blanke ras. Men ziet hieruit, dat het zijn toeleg was, alle mogelijke middelen aan te wenden om hen te verdelgen en het is te betwijfelen of de oude Cato, bijgenaamd de Censor, die na zijn bezoek te Carthago, elke redevoering, die hij in den senaat uitsprak, besloot met de woorden: *Ceterum censeo, Carthaginem esse delendam.*" (Overigens ben ik van oordeel dat Carthago verwoest moet worden.) een onverzoenlijker haat tegen de Carthagers heeft opgevat.

Behalve de Spanjaarden was de dictator nog door andere vijanden omgeven. Alleen steunende op de goedkeuring van het volk, behandelde hij de aanzienlijken en voornaamsten met eene zekere hooghartigheid en stond niet toe dat zij hem in regeeringszaken van dienst waren.

De meesten verlieten vrijwillig de hoofdstad en gingen op hunne buitenplaatsen wonen, alwaar zij zich echter niet konden onttrekken aan het scherpziend en wakend oog van hunnen opperheer. Iemand, die onder het vorige bestuur eene betrekking had bekleed, had geen recht hem te naderen. Uit de lagere klasse des volks wist hij zijne ambtenaren en gunstelingen te kiezen. Hij wilde dat allen doordrongen waren van het besef, dat zij aan hem alles te danken hadden en dat zij in het oog hielden, dat dezelfde hand, die hen had voorgetrokken, hen weder in hun vorigen toestand kon verplaatsen. Overigens werden bijna alle zaken door den dictator persoonlijk nagegaan of behandeld; zijne onvermoeide werkzaamheid strekte zich uit tot de ingewikkeldste bezigheden. Alsof het bestuur alleen nog niet zwaar genoeg op hem drukte, voegde hij daaraan nog toe de behandeling der hoogste rechtszaken. Voor zijnen zetel werden de gedingen beslist en hij deed uitspraak in de politieke aangelegenheden. Zijn werkzaam leven, dat naar men zou meenen, alle krachten van een mensch in eenige oogenblikken moest sloopen, werd niettemin tot bijna volle tachtig jaren verlengd. Evenals als al degenen, die het volk op tirannieke wijze regeeren, zocht Francia zijn steun bij het leger, dat zich ongestraft aan de grootste losbandigheden kon overgeven; hij eischte van zijne soldaten alleen dat zij hem gehoorzaam en genegen waren, eigenlijk voerden zij den boventoon in den Staat en daardoor werd het leger ontzenuwd en alle goede beginselen uitgedoofd. Op de geestelijkheid oefende de dictator insgelijks zijn gezag uit, in haar zag hij niets dan een werktuig om zijne overheersching uit te breiden. »Indien de paus in Paraguay kwam, zeide hij somtijds, dan zou ik hem tot mijn aalmoezenier maken." Hij ontsloeg den bisschop van Asuncion en liet hem vervangen door een ander, die meer naar zijn inzicht handelde. Niet alleen schafte hij de Inquisitie af, hetgeen trouwens eene weldaad was voor het land, maar hij ging alle uiterlijke godsdienstvertoon tegen, eene handelwijze die in dit katholieke rijk der grootsten tegenstand ondervond. Als een verklaarde vijand van monniken, die hij voor onnutte ledigloopers hield, verbood hij hen biecht te hooren en sloot hen op in hunne kloosters die hij als het ware tot gevangenissen liet inrichten. Eenige jaren later, in 1824 hief hij alle kloosters op, bepaalde bij een besluit dat de gees-

telijken voortaan als wereldlijke personen zouden worden erkend en liet al hunne bezittingen verkoopen. In den Spaanschen kalender kwamen naar zijn oordeel te veel feestdagen voor, deze schafte hij zonder uitzondering af en behield alleen den Zondag, daar het hem voorkwam, dat het voldoende was, indien men een dag in de week aan het gebed en zijne vermaken wijdde. Deze geleerde man vreesde bij zijne onderdanen kennis aan te kweeken. Wel is waar bevorderde hij het lager onderwijs, omdat hij dit het volk niet licht kon ontzeggen, daarentegen was hij zeer tegen alle hooger onderwijs en hij sloot de colleges, waar zulks werd beoefend. Ofschoon hij zich in zijn afsluitingsstelsel tegen allen buitenlandschen handel verklaarde, was hij niettemin een ijverig voorstander van de nationale nijverheid en den landbouw, de twee groote bronnen van Paraguay's welvaart. Hij wilde echter niet begrijpen, dat de landbouw zich hoofdzakelijk ontwikkelt door den omgang met het buitenland.

Weinige menschen zijn sterk genoeg om de begoocheling van eene onbeperkte macht langen tijd te kunnen weerstaan. Het einde van het bedrijvige leven des dictators kenmerkte zich door allerlei dwaze handelingen, en het land dat hem bij zijnen dood den vrede en de onafhankelijkheid had te danken, beschouwde zijn sterfdag, 10 September 1840, als het begin der verlossing, als een tijdstip dat men reeds lang verlangend had te gemoet gezien.

Nadat Francia gestorven was, sloegen de omliggende staten, die door hem waren in toom gehouden, begeerige blikken op Paraguay. Zoowel Brazilië als de Argentijnsche republiek beschouwde het als eene niet te verwerpen prooi. De eigenbelangzucht van Francia, die hem alleen aan zich zelven deed denken, had hem den tijd niet gelaten, het toekomstig lot van Paraguay te behartigen.

De vooringenomenheid met het welzijn van den staat, het aanzien der gevaren die de onafhankelijk des lands in de waagschaal stelden, waren de drijfveeren, die de voornaamste personen des lands naar middelen deden uitzien om zich in dit hachelijk oogenblik staande te houden. Er werd eene militaire junta gevormd, bestaande uit vier officieren, waarbij zich als secretaris aansloot, de eenige minister van den dictator, hij die insgelijks staatsstukken teekende. Het benoemen van

een congres werd weldra als hoofdzaak vastgesteld, terwijl de leden, die er zitting zouden hebben, door het volk bij meerderheid van stemmen moesten gekozen worden. In de maand Maart 1841 hield dit congres zijne eerste vergadering onder voorzitterschap van don Carlos Antonio Lopez. De vroegere consulaire regeeringsvorm werd weder hersteld en tot consuls benoemd, de voorzitter van het Congres, Lopez en een voornaam generaal, Mariano Roch Alonzo.

Lopez was vijf en veertig jaar, hij had zich door zijne kunde steeds onderscheiden; evenals Francia was hij leeraar geweest en ook hij had dit vak opgegeven en zich op de studie der rechten toegelegd, zoodat hij tijdens de regeering van den dictator als advocaat en landeigenaar bekend was. Zijne kunde en zijne populariteit hadden bij Francia argwaan opgewekt en zoodra Lopez het gevaar bemerkte, had hij zich naar buiten begeven, alwaar de werkzaamheden van den landbouw al zijn tijd in beslag namen. Alonzo, zijn ambtgenoot, stond hem welwillend den voorrang toe, om aan zijn doorzicht en beleid de gewichtigste aangelegenheden des bestuurs over te laten.

De regeering der consuls was weldadig voor Paraguay, de beide hoofden van den staat maakten er werk van om alle vroegere grieven uit den weg te ruimen en de feilen van hunnen voorganger zooveel mogelijk te herstellen. De gevangenissen werden geopend voor de slachtoffers van Francia, de verbeurdverklaarde goederen werden den eigenaars wedergegeven, het hooger onderwijs werd opnieuw geregeld en alle noodzakelijke verbeteringen in de verschillende takken des bestuurs met zorg en overleg behartigd.

Het congres handelde geheel in overeenstemming met het gevoelen der beide eerste staatsdienaars. Op den 25 November 1842 hernieuwde het op plechtige wijze de onafhankelijkheidsverklaring, die vroeger door Francia was afgekondigd en zond een afschrift van deze verklaring naar Rosas, den bekwamen en eerzuchtigen staatsman, die op dat oogenblik in de Argentijnsche republiek de teugels van het bewind in handen had. Het antwoord van Rosas baarde geene geringe bezorgdheid, daarin toch liet hij annexatie-plannen doorschemeren, die Paraguay in de noodzakelijkheid brachten de uitvoerende macht te versterken. De twee consuls werden vervangen door een president, wien het opperbevel over

het leger werd opgedragen en die in last had de inwendige en uitwendige rust van den staat te verzekeren. Als eerste president werd Lopez benoemd.

Rosas, die inmiddels zijn plan niet had opgegeven, zocht naar eene gelegenheid om met de vijandelijkheden een aanvang te maken, daardoor alleen kon hij tot den gewenschten uitslag komen. Twee staten, Brazilië en Bolivia, hadden reeds de onafhankelijkheid van Paraguay erkend. Lopez stelde nogmaals pogingen in het werk om de erkenning der Argentijnsche republiek, welker nabijheid de vijandelijke houding gevaarlijk kon maken, te erlangen. In plaats van openhartig zijne toestemming te geven, liet Rosas een leger oprukken tegen de stad Corrientes, die zich voor Paraguay had verklaard en het voornaamste bolwerk voor dien staat was. Onmiddellijk verklaarde Lopez den oorlog aan de Argentijnsche republiek en droeg zijnen zoon don Francisca Solano, een jongeling van achttien jaar, het bevel over het expeditiecorps op. De jonge held bevocht eene schitterende overwinning en de troepen van Rosas werden verslagen. Maar de dictator van Buenos-Ayres was er de man niet naar om zijn ontwerp na eene eerste nederlaag te laten varen; thans ging hij andere middelen beproeven om tot zijn doel te geraken. Als veldheer had hij zijne meerderheid leeren kennen, als diplomaat moest hij nu zijn geluk beproeven en de uitslag bewees, dat hij thans beter geslaagd was. Hij sloot den vrede met Corrientes en verkreeg vrijheid om deze stad bij La Plata in te lijven. Don Solano moest zich dus met zijne troepen binnen de grenzen van Paraguay terugtrekken. Chili, Uruguay, Portugal, Engeland en Frankrijk hadden de onafhankelijkheid van den nieuwen staat reeds erkend; doch steeds had men te kampen met de kwaadwilligheid van Rosas, die de zaak door arglistige en slinksche handelingen, dikwijls ook door de behendigste staatslisten, slepende wist te houden. Men kon Paraguay een bijna onoplosbaar vraagstuk opwerpen, de grensscheiding namelijk tusschen dezen staat en al de omringende landen, zijnde Brazilië, Bolivia, Uruguay en de Argentijnsche republiek. De meeste dezer Staten, die voorheen onder één heer stonden en die achtereenvolgens hunne onafhankelijkheid hadden verkregen, wisten gewoonlijk zelven niet waar hun grondgebied eindigde. De grootste zwarigheid bestond in het vroegere gebied der

missiones, waarvan de regeering van Buenos-Ayres zich een gedeelte, als haar toekomende, vorderde. Van weerszijden tot geene minnelijke schikking genegen, vatte men de wapenen op, opdat de strijd aan het geschil een einde zou maken. Beide Staten brachten legers in het veld, maar het kwam tot geen beslissend gevecht en langen tijd zou men zijne krachten ten beste hebben kunnen geven om de legers in stand te houden, meer geld dan bloed zou het beiden regeeringen gekost hebben, indien niet eene binnenlandsche omwenteling, in Buenos-Ayres, waar zich Urquiza aan het hoofd van den Staat stelde, den dictator tot eene overhaaste vlucht had genoodzaakt. De gouverneur van Corrientes koos de zijde van den oproerling en beiden verlangden dat ook Lopez tot dit verbond zou toetreden, maar de president van een geregelden grondwettigen staat weigerde aan dit verzoek te voldoen. Omstreeks denzelfden tijd sloot Paraguay een verbond met Brazilië, ten doel hebbende hunne wederzijdsche bezittingen tegen deze woelzieke vijanden te verdedigen en desnoods, den Argentijnen een vrede af te dwingen die voor dit gedeelte van Zuid-Amerika eene ware behoefte was geworden. De nederlaag van de aanhangers van Rosas, de vlucht van den dictator en de troonsbeklimming van Urquiza hadden op het staatstooneel eene geheele verandering teweeggebracht.

De overwinnaar van Rosas haastte zich naar de regeering van Paraguay een zaakgelastigde af te vaardigen, ten einde de geschillen tusschen de beide republieken te regelen. Dientengevolge werd op den 15 Juli 1852 een verdrag gesloten, waarbij de grenzen naar wederzijdsch goedvinden werden bepaald en de vrije vaart op de rivieren als hoofdzaak werd gesteld. Bij eene afzonderlijke akte erkende Urquiza de onafhankelijkheid van Paraguay, waarvoor deze kleine staat reeds zoolang met onverschrokken moed en eindelooze volharding had geijverd.

De staatkunde, die door den president Lopez met onwankelbare rechtschapenheid en standvastigheid was gevolgd, had gezegepraald; hem komt de onvergankelijke en onbetwistbare roem toe, de onafhankelijkheid van den staat verdedigd te hebben tegen de plannen van een vijand, die gewoon was niets te ontzien, en beurtelings en gewetenloos list en geweld te baat nam om zijn doel te bereiken; bo-

vendien had hij deze onafhankelijkheid doen erkennen door de machtigste rijken der wereld waarmede hij handels- en vriendschapsbetrekkingen had aangeknoopt. In een woord, hij had zijn vaderland een benijdenswaardig standpunt doen innemen in de rij der vrije wereldstaten.

Maar eene ongestoorde rust houdt op deze aarde zelden langen tijd stand en zoo zag ook Paraguay zich weldra in nieuwe moeilijkheden gewikkeld. De regeering van Corrientes was trouweloos genoeg om op de schepen van Paraguay, die hare rivieren wilden doorvaren, een tol te heffen en het kostte den president Lopez geene geringe moeite dit bezwaar uit den weg te ruimen, waarin hij ten laatste mocht slagen.

Eene sedert lang hangende quaestie met Brazilië, betreffende de juiste scheiding der grenzen, dreigde insgelijks voor het land noodlottig te worden en was van dien aard dat men niet dan met bezorgdheid de toekomst te gemoet kon zien. Intusschen was de diensttijd van den president Lopez verstreken (1853). Hij zond aan het congres een verslag in, dat in gepaste bewoordingen een overzicht gaf van de verschillende handelingen door hem gedurende den loop van zijn bestuur ten uitvoer gebracht en schreef tevens in een geschrift, dat zijne staatkundige kennis in het schoonste daglicht stelt, de gedragslijn voor die men voortaan zou moeten volgen. Het congres kon niets beter doen dan Lopez wederom het bewind opdragen, en met algemeene stemmen opnieuw tot president gekozen, aanvaardde hij de regeering slechts voor een tijdperk van drie jaar. Deze laatste dagen van zijn bestuur wist hij zich ten nutte te maken, om alle inwendige verbeteringen tot stand te brengen en alle hervormingen, welke de ondervinding hem als streng noodzakelijk voorschreef werden thans ter harte genomen. Eene eerste poging om met Brazilië in onderhanding te treden bleef zonder gevolg en de beide Staten bleven tegenover elkander in eene vijandelijke houding. Zelfs liep er een gerucht, dat Brazilië eene aanzienlijke strijdmacht bijeenverzamelde, met geen ander doel dan met geweld een inval in Paraguay te doen. Zulk een stand van zaken dwong den president zijne troepen steeds onder de wapenen te houden en zich op alle mogelijke verrassing voor te bereiden. Langzamerhand dreven echter de nevelen aan den staatkundigen hemel uiteen

er werd met het hof van Rio de Janeiro een verdrag van koophandel gesloten, waarbij de gewichtige quaestie der grensbepaling echter geheel niet werd betrokken, de verstandhouding tusschen de beide natiën werd vriendschappelijker en zoo mocht de president, na verloop zijner driejarige regeering, de voldoening smaken, dat hij het land had gebracht tot een staat van vrede en rust; voor het congres kon hij met vertrouwen de allergunstigste getuigenis afleggen van den toestand van Paraguay, zoowel ten opzichte van de binnenlandsche welvaart als met het oog op zijne betrekking tot het buitenland.

Lopez had wel verdiend zijne overige levensdagen in rust te slijten, hij verzocht dus zijnen medeburgers hem die te verleenen. Het congres bracht nu zijne stem en zijne keuze uit op zijn zoon, don Francisco Solano Lopez, op dat tijdstip de uitstekendste man in den staat; hij had zich doen kennen als een ervaren veldheer en ook als een kundig en beleidvol staatsman, die in zijne onderhandelingen met de verschillende Europeesche hoven welverdiende lauweren had ingeoogst. Niettemin was hij er niet toe te bewegen aan het hoofd van den staat te willen staan; in plaats van zich dadelijk bereid te verklaren bij zulk eene eervolle onderscheiding, verzocht hij het congres zich met hem te vereenigen om den tegenstand van zijnen vader te overwinnen en hem nu voor een tijdvak van tien jaren, hoe zwaar het hem ook zoude vallen, den last der regeering, dien hij reeds zoo lang en zoo moedig had getorscht, op te dragen.

Terwijl de oneenigheden met Brazilië zoo goed als vereffend waren, zag men zich weldra in ernstiger gevallen gewikkeld met de Vereenigde Staten. Nogtans had men hier slechts te doen met eene personeele quaestie; maar bij de landgenooten van Franklin en Washington, kunnen zulke quaestiën somtijds belangrijke gevolgen hebben. Tijdens de eerste onlusten van Paraguay met den dictator Rosas, had zich een Amerikaan, Eduard Hopkins geheeten, in dezen Staat gevestigd. Hij stelde zich ten dienst van het gouvernement, hetzij voor den krijgsdienst of als handelsagent, maar hij werd van de hand gewezen. Alleen werd hem machtiging verleend eene maatschappij voor de zeevaart op te richten; men leende hem zelfs eene som van acht duizend piasters om eene leening, die hij te Buenos-Ayres had aange-

gaan, te voldoen: hij was vóór dien tijd gevolmachtigde bij het hof van Asunsion in qualiteit van consul. Hopkins zag in zijnen titel slechts een middel om zich op de hoogte te stellen van de wetten en reglementen des lands, waar hij in last had zijn vaderland te vertegenwoordigen en hij veroorloofde zich handelingen in strijd met alle wet en gezag. Niet alleen maakte hij zich zelven aan trouweloosheid schuldig maar hij wist ook anderen in zijnen val mede te slepen. In een woord, hij gedroeg zich zoo onbetamelijk, dat de president weigerde hem langer als consul te erkennen en het kabinet van Washington verwittigde van de noodzakelijkheid, waarin hij zich gebracht zag, aldus te handelen.

Weldra werd dit eerste misverstand door een tweede gevolgd; een oorlogsschip, aan de Vereenigde Staten behoorende, wilde den Paraguay opvaren, ondanks de formeele weigering van de regeering. De aanmaning van den bevelhebber van het fort, dat de rivier bestrijkt, werd in den wind geslagen; men stoorde zich niet aan ernstiger waarschuwingen door het lossen van kanonnen, en zoo moest de kommandant er toe overgaan, ten einde het Amerikaansche vaartuig den doortocht te beletten, een hagelregen van kogels op den bodem af te zenden.

Ongetwijfeld gevoelden de Vereenigde Staten, dat zij het recht niet aan hunne zijde hadden, want in het eerst gaven zij geen gevolg aan dit voorval. Maar in 1858 meende de president Buchanan eene dubbele schadeloosstelling aan het gouvernement van Paraguay te moeten vragen, en dat het wel degelijk gemeend was, kon men opmaken uit het eskader van 16 schepen, met 16000 man bevracht en 200 stuks kanonnen aan boord hebbende. Paraguay spande van zijnen kant alle krachten in om dezen aanval te trotseeren en de Vereenigde Staten hielden insgelijks hunne dreigende houding vol. Lopez was de man, waarop thans aller oogen waren gevestigd, hij was de ziel der geheele natie en zoowel door zijne doortastende maatregelen als door zijne wijze gematigdheid, had hij weldra de palm der overwinning behaald en een lauwer meer gehecht aan de kroon van zijn onvergelijkelijk staatsbewind.

Mogelijk hebben wij ons wat lang opgehouden bij het bestuur van

den president Lopez; wij meenden zulks niet ondienstig, dewijl zijne regeering het kenmerk draagt van eene wijze en liberale staatkunde, eene eigenschap die overal slechts schaarsch en vooral in Zuid-Amerika, zeer zelden wordt aangetroffen. Hij deinsde niet terug, waar het de behoeften des volks gold en evenmin aarzelde hij zijnen onderdanen de vrijheid te gunnen, waarop zij aanspraak hebben.

Paraguay mag bogen op een geluk dat slechts weinigen landen ten deel is gevallen, het heeft namelijk op twee verschillende tijdstippen zijner geschiedenis, onder twee regeeringen gestaan, die lijnrecht verschilden in grondbeginselen, ziens- en handelwijze, en die toch, elk op zijn tijd, juist geschikt waren, de eene om den Staat op te heffen uit zijn barbaarschen toestand en de bevolking uit hare dichte bosschen tot den dageraad der beschaving te geleiden, de andere om den grooten en krachtigen maar nog jeugdigen staat, op de baan van vrijheid en vooruitgang met matigen tred te doen voortschrijden.

Paraguay is in 25 departementen en 81 districten verdeeld; de hoofdstad Asuncion, aan den linkeroever van den Paraguay, telt 48000 inwoners. De openbare gebouwen munten niet uit door stijl of smaak, het gouvernementshuis werd in der tijd door de Jezuïeten opgericht en later door den dictator Francia herbouwd. De straten zijn ongelijk en kronkelend, alleen de marktplaats biedt eene doelmatige ruimte aan en wordt steeds door de omliggende bewoners druk bezocht; want de aanzienlijke handel der republiek bepaalt zich hoofdzakelijk tot deze stad. Huiden, tabak, Paraguay-thee en was zijn de voornaamste artikelen, die er worden verhandeld en die tengevolge der uitmuntend aangelegde haven naar alle werelddeelen worden verzonden. Van deze stad heeft men een goeden weg op Villa Rica met 9000 inwoners en een anderen op Stapira met 4000 inwoners. Overigens komen in aanmerking Tevego, door Francia in de noordelijke onbewoonde streken van den staat aangelegd, Villareal de concepcion, Yquamandia, Membucu en Caraguaty, alle hoofdplaatsen van de gelijknamige districten. De bevolking dezer verschillende plaatsen is zeer onbeduidend.

DE MARKT TE ASUNCION.

LA PLATA.

I.

De Vereenigde Staten van den Rio de la Plata, die men ook wel onder den naam van Argentijnsche Republiek rangschikt, beslaan dit uitgestrekte gedeelte van Zuid-Amerika, hetwelk tusschen 22 en 41° Z. B., 54 en 70° 30′ W. L. is gelegen, waaronder begrepen is de republiek Buenos-Ayres, die verreweg de voornaamste van deze Vereenigde Staten mag genoemd worden; in het begin onder een zelfde bestuur staande, heeft Buenos-Ayres zich in 1853 van den bond losgescheurd, is echter in 1860 daarin wederom opgenomen en later opnieuw als onafhankelijke republiek gescheiden. De aanhoudende botsingen tusschen beide Staten zijn haar einde nog niet nabij, verandering en vervorming zullen wel steeds deze rijken bijblijven waarom wij, met het oog op hunne ligging, er geen bezwaar van maken, ze hier gezamenlijk te behandelen.

Dit gebied wordt ten N. bepaald door Bolivia, ten O. door Paraguay, Brazilië, Uruguay en den Stillen Oceaan, ten Z. door Patagonië en ten W. door de Andes die het van Chili en de woestijn van Atacama scheiden.

Het gedeelte des lands tusschen Buenos-Ayres en Chili is bekend onder den naam van Pampas, hier vertoont zich aan het oog eene onafzienbare vlakte, die met hooge grasplanten is begroeid, hare lengte en breedte zijn bijna gelijk en op deze geheele uitgestrektheid heeft men slechts eene stad, Rioja, terwijl ook slechts eene rivier hier hare

wateren laat doorstroomen. Men zou zich vergissen als men dacht, dat alle inboorlingen die in de Pampas zijn verspreid de Europeesche beschaving hebben aangenomen, vele hunner hebben zich aan de verovering niet laten gelegen liggen en meer dan eens hebben zij het juk der slavernij afgeschud. Veel moeite zal het kosten hen onze zeden te doen aannemen en onze gebruiken bij hen burgerrecht te doen vinden. Zij laten zich dwingen, maar aan overwinnen valt niet te denken. Aan zich zelven overgelaten, keeren zij tot den staat van barbaarschheid terug, die hunne eigenlijke vrijheid uitmaakt; slechts weinig hebben zij noodig ter bevordering hunner behoeften, dewijl al wat verfijnde beschaving en weelde vereischen hun geheel onbekend is. Tegen de Europeanen met een onverzoenlijken haat bezield, leven zij met hen in een staat van vijandschap, die zij niet metterdaad durven toonen, omdat de vrees voor wraakneming hen hiervan terughoudt. Hunne volkstaal is zeer onderscheiden, ruw en scherp, en de gelijkluidendheid hunner klanken bijna onmogelijk te verklaren met de letters van ons alphabet. Grootendeels zijn het mestiezen en meer bepaaldelijk bekend onder den naam van Gauchos, zij leven van de veeteelt en van den buit, dien zij prijsmaken, als zij met de eene of andere benden op strooptochten uitgaan; zij hebben zich naam gemaakt als onvermoeide paardrijders en onversaagde dierentemmers en zijn niet minder berucht door hunne eigenaardige woestheid en onverschilligheid.

Overigens bestaat de bevolking der Confederatie, ten bedrage van twee en een half millioen zielen, uit blanken die de steden bewonen en gewoonlijk van Spaansche afkomst zijn, alsmede uit creolen, mulatten en eenige negers. Buenos-Ayres is het dichtst bevolkt, de zuidelijke streken echter in de omgeving van den Rio Colorado en den Rio Negro worden slechts door eenige Indianen-stammen bewoond.

Het klimaat van zulk een uitgestrekt land is natuurlijk zeer verschillend. In het noorden waant men zich in de keerkringsgewesten verplaatst, in het westen is de lucht droog en in het oosten, meer bepaaldelijk in Buenos-Ayres heeft men in de maanden Juli, Augustus en September vooral veel regen. De westenwind, die van de Andes over de Pampas waait, is dikwijls zoo hevig, dat hij met een orkaan is te vergelijken.

In de ontzaglijke vlakten in het zuiden grazen talrijke kudden

BUENOS-AYRES.

runderen en paarden, muildieren, tapirs, guanaco's, vicuna's en lama's; van den landbouw wordt daar veel werk gemaakt, steeds blijft hij nogtans voor verbetering vatbaar. Mineralen worden slechts zeer schaarsch gevonden, het getal bepaalt zich tot eenig goud en zilver, alsmede koper, lood, salpeter en veel zout. Het plantenrijk levert de grootste voordeelen op. Suikerriet en katoen gedijen in de noordelijke Staten en in de zuidelijke legt men zich met vrucht toe op Europeesche graansoorten, maïs, rijst, tabak, Zuid-Europeesche boomvruchten, wijn, enz. In de omstreken van Buenos-Ayres wordt van den tuinbouw bijzonder veel werk gemaakt, ook in de Staten Mendoza en Tucuman legt men te dien opzichte veel ijver aan den dag.

Verscheidene stroomen besproeien de provinciën van dit Statenverbond, de voornaamste is de Rio de la Plata, die aan de landen, die hij bewatert een eigenaardig karakter geeft en welks talrijke nevenrivieren zich door een groot gedeelte der La Plata-Staten verspreiden De Colorado vormt de grensscheiding tusschen de Staten San-Luis en Mendoza, de Rio Negro wordt als de grootste zuidelijke waterstroom aangemerkt, overigens heeft men nog kleine riviertjes die op de Cordilleras ontspringen, maar geene kracht genoeg bezitten om haar water tot aan de zee voort te stuwen.

De Zuid-Amerikaansche Confederatie is samengesteld uit verschillende Staten, als: Entre-Rios, Corrientes en Santa-Fé, aan den benedenloop der la Plata; Cordova San-Luis (de la Punta) en Santiago del Estero, in het midden; Catamarca, Jujuy, Mendoza, Rioja, Salta, San-Juan de la Frontera en Tucuman, in het westen. Buenos-Ayres willen wij mede hieronder rangschikken.

De geschiedenis dezer verschillende Staten, waarvan de meeste onder Spaanschen invloed hebben gestaan, biedt niet veel belangrijks aan en kan als het ware vergeleken worden bij die van Paraguay, waarvan wij de voornaamste bijzonderheden onzen lezers reeds hebben medegedeeld. Eerst dan verdient zij weer in het bijzonder onze aandacht, wanneer wij de Staten eene eerlijke poging in het werk zien stellen om hunne onafhankelijkheid te veroveren. Ongelukkig is de vrijheid, die zij niet naar waarde hebben leeren schatten, voor hen steeds gepaard geweest met stoornis en onlusten, zij hebben meer moed aan den dag

gelegd om ze te erlangen, dan gematigdheid en beleid om er een doeltreffend gebruik van te maken.

De Portugeezen hadden reeds voor goed hunne standaards op den Braziliaanschen bodem geplant, toen de Spanjaard don Juan de Solis de rivier ondekte, waaraan hij zijn naam verbond en die later in Rio de la Plata is veranderd. Het noodlot scheen het er op gemunt te hebben, Portugal zoo dicht mogelijk aan Spanje te verbinden, zoowel in de nieuwe als in de oude wereld. Voor geen der beide natiën was dit eene weldaad; het was alsof Spanje zich ten doel stelde Portugal van alle kanten te omsingelen, zoowel aan de eene als aan de andere zijde van den Oceaan. In deze meening werd men gesterkt toen de Spanjaarden hun bezit wilden uitbreiden tot aan de oevers van den la Plata, dien zij tot een wachtpost wilde inrichten op de zuidelijke grens van Brazilië. Spanje had in dat opzicht zeer juist opgemerkt en zonder zich uit het veld te laten slaan door geduchten tegenstand en aanzienlijke verliezen, zonder acht te geven op de verbazende geldsommen of zich te bekommeren over het bloed zijner zonen, hield het den strijd vol totdat het doel was bereikt. Niet minder dan drie of vier expeditiën waren er op uitgezonden, ten laatste gelukte het don Pedro de Mendoza, in 1535 aan den rechteroever van den breeden Plata-mond eene stad te stichten, die hij aanvankelijk Ciudad de Nuestro Senora de Buenos-Ayres heette, naderhand werd zij Ciudad da Trinidad genaamd en ten laatste heeft men ze slechts kortaf Buenos-Ayres (d. i. goede lucht) geheeten, welken naam zij ontleent aan het zachte, liefelijke en gezonde klimaat, dat men in deze omgeving waarneemt.

Weldra kwamen de Indianen een aanval wagen op de nieuwe stad en staken ze in brand. Eerst na een langdurigen en gevaarlijken strijd, konden de Europeanen zich als de ware bezitters van den zoo vurig verlangden stroom beschouwen. Nauwelijks was de stad uit hare puinhoopen verrezen of in het volgende jaar (1539) werd zij wederom door toedoen der Indianen eene prooi der vlammen. Drie plagen te gelijk, sprinkhanen, oorlog en hongersnood, brachten in de Spaansche bezittingen ontsteltenis teweeg. Slechts weinige koloniën hadden in het eerst met zooveel bezwaren te kampen. Alsof de Europeanen de handen nog niet vol hadden om tegen de Indianen te veld te trekken, maak-

ten zij zich den last nog zwaarder door het begunstigen van binnenlandsche verdeeldheden, zoodat zij soms van hunne eigene landgenooten het hevigste te vreezen hadden. Verre van het moederland verwijderd, meenden zij zich ontslagen van alle gezag en vruchteloos verspilden zij hunne krachten in eene bloedige regeeringloosheid. Buiten den staat zette men nog steeds met afwisselend geluk den oorlog tegen de Portugeezen voort en de Spanjaarden mochten voor het eerst bloesem noch vrucht inoogsten van dien boom der verovering, die met het bloed zijner zonen was besproeid. Echter groeide het grondgebied langzamerhand aan in uitgestrektheid. Ten laatste waren de provinciën aan den Rio de la Plata van zooveel belang geworden, dat men ze niet langer vereenigd kon laten onder het gezag van Peru, waarvan zij tot dusverre een gedeelte hadden uitgemaakt.

In 1778 werd het onderkoninkrijk la Plata gesticht, daaraan werd Opper-Peru toegevoegd en de nieuwe regeering koos tot hoofdstad Buenos-Ayres, alwaar zij haren zetel vestigde.

Nog geen twintigtal jaren waren verloopen, toen het alleenheerschende Spanje in 1796 zich voelde medegesleept in de verwarring van het republikeinsche Frankrijk en in strijd met de staatkunde, die het had moeten volgen, den oorlog aan Engeland verklaarde. Van dit oogenblik af aan zweefde den kwamen minister William Pitt het denkbeeld voor den geest de Spaansche koloniën onafhankelijk te maken en Zuid-Amerika kwam hem voor dit doel het geschikst voor. De vrede die tusschen de beide hoven spoedig was hersteld, mocht een oogenblik het uitvoeren van zijn plan vertragen, in 1804 werd het voor goed aangevat en sinds dien tijd doorgezet met meer of minder klem, maar met een geest van volharding, die zich niet verloochende en ten laatste het doel bereikte, dat men had beoogd. De vrede was nog niet gestoord geworden tusschen de beide regeeringen, toen in 1804 eene Engelsche vloot zich zonder voorafgaande oorlogsverklaring en zonder wettige reden van vier Spaansche fregatten meester maakte. In het volgende jaar zag men in de wateren van Buenos-Ayres een eskader verschijnen, dat den Britschen vlag in zijne toppen voerde. Het stond onder kommando van Sir Howe Pham; doch voldaan over de bedreiging, door zijne tegenwoordigheid te kennen gegeven, zette hij koers

naar de Kaap de Goede Hoop, alwaar hij zich van de hoofdplaats der Hollandsche bezittingen meester maakte. Weldra keerde hij nu terug. Den 25 Juni 1806, ontscheepte hij zijne troepen voor de reede van Buenos-Ayres en de stad gaf zich zonder slag of stoot over aan de macht der Engelschen, wien deze overmeestering een voordeel bezorgde van eenige millioenen. In het volgende jaar (12 Augustus 1807) wisten de Spanjaarden hunne stad weder aan den vijand te ontweldigen; de oorlog duurde niettemin voort en in het begin van 1808 hadden de Engelschen Montevideo en de kolonie Sacramento bemachtigd. Op den 1sten Juli kwam een Engelsch leger, dat door een eskader werd versterkt, op Buenos-Ayres aanrukken, dezen keer werd het echter zoo totaal verslagen, dat Engeland zich gedwongen zag La Plata te ontruimen en Montevideo, dat nog steeds in zijn bezit was, wederom af te staan.

De vrede tusschen Engeland en Spanje geteekend, op den 14 Januari 1809, werd den 22 van dezelfde maand gevolgd door een koninklijk besluit van Ferdinand VII, waarbij de provinciën van Zuid-Amerika als een integreerend deel van den Staat werden erkend en haar gelijke rechten werden toegestaan als aan die van het moederland.

Deze vrijgevigheid van Spanje, welke door de kolonisten van la Plata niet werd verwacht, omdat zij ze niet hadden verzocht, zou hen tot dankbaarheid hebben moeten aansporen, doch verre van hieraan zelfs te denken, koesterden zij de stille hoop, dat nu de regeering tot dezen stap was overgegaan, eene geheele onafhankelijkheidsverklaring niet lang zou uitblijven. In deze verwachting te leur gesteld, meenden zij het raadzaam zelven de handen aan het werk te slaan en men rekende het noodzakelijk spoedig tot een begin van uitvoering te besluiten. Door eene vergadering van zeshonderd aanzienlijke personen werd de onderkoning Balthazar de Cisneros van de regeering ontzet en zijn ambt overgedragen aan een stedelijken raad, onder den naam van Cabildo bekend. De Cabildo hield zich dadelijk onledig met het formeeren van eene junta, die het bewind in handen zou hebben totdat het congres eene vergadering hield. De kapitein Linier, een Franschman, die in 1807 de stad Buenos-Ayres in handen der Spanjaarden had gebracht, hield zich te Cordova bezig met het verzamelen

van een leger bestaande uit twee duizend man, die evenals hij voor den koning van Spanje ijverden en besloten hadden zijne rechten te handhaven; in botsing gekomen met een vijandelijk leger werden zij geheel verslagen, zoodat men nauwelijks zijn heil kon zoeken in eene overhaaste vlucht.

De onderkoning van Peru zag het gevaar in, dat als eene broeiende onweerswolk boven het hoofd hing van alle Amerikaansche bezittingen der kroon en dat al zeer spoedig dreigde los te barsten. Hij liet een legercorps oprukken tegen hen, die het eerst de vrijheidsvaan hadden omhoog geheven, maar het mocht niet baten; de overwinning werd opnieuw door de oproerlingen behaald, die niet draalden de royalistische aanvoerders, die in hunne macht waren gevallen, oogenblikkelijk van kant te maken. Zooals men ziet kenmerkte zich de oorlog dus reeds dadelijk door bloeddorstige wreedheid en de onderkoning van Peru zag zich gedwongen den oproerlingen een wapenstilstand af te smeeken.

Van dit oponthoud maakte elke afzonderlijke staat, die tot het kortstondige onderkoninkrijk la Plata had gehoord, gebruik om het groote werk zijner afzonderlijke onafhankelijkheid te bevorderen, zoowel door het benoemen van bijzondere junta's als door het afvaardigen van vertegenwoordigers naar het centraal bestuur, welks zetel nog steeds te Montevideo werd gehouden. Zooals men opmerkt werd de grond gelegd tot een algemeen statenverbond.

Intusschen hadden zich de afgevaardigden der andersdenkende staten rechtstreeks naar Spanje begeven, alwaar zij voor de Cortes de zaak van Amerika bepleitten, en aandrongen op de volstrekte gelijkstelling van de kolonisten met de andere onderdanen van het rijk, de vergunning van alle ambten zoowel in Europa als in Amerika en wat vooral onze aandacht niet mag ontgaan, de herstelling van de orde der Jezuïeten in de kolonie.

Engeland, hetzij welgemeend of gehuicheld, bood zijne bemiddeling aan tusschen de kroon en hare onderdanen. Langer dan een jaar werd de zaak slepende gehouden, zonder dat men tot eene bevredigende uitkomst was gekomen. Den 2 Maart 1811 kon men op den Parana getuige zijn van een gevecht tusschen de royalistische vloot en

het eskader der vrijheids-mannen. De uitslag was niet twijfelachtig, het gaat niet gemakkelijk binnen een kort tijdsbestek eene zeemacht in het leven te roepen; daartoe heeft men ervaring noodig en het is een werk dat vele jaren zorg en kunde vereischt. De koningsgezinden werden geslagen, zij lieten drie schepen in de macht hunner vijanden achter. Overigens heerschte er op dat oogenblik in de gemoederen een geest van regeeringloosheid, zoodat de zaak der vrijheid even goed benadeeld kon worden door de onbekwaamheid harer drijvers als door den wedijver naar eerambten van verschillende hoofdpersonen. Maar het leven van een geheel volk telt evenzeer zijne rampen als het leven van elk individu en slechts weinige aangelegenheden kan men zich herinneren, die niet een oogenblik een toppunt van roem bereikten. Overigens waren de vrijheidsmannen geheel doordrongen van hun goed recht, zij dachten niet anders of hun zou bepaald den zege ten deel vallen, en, de uitkomst heeft het menigmaal bewezen, tegen zulke legers vermag de vijand gewoonlijk niets. Wij willen den verwoeden strijd der partijen in al zijne bloedige kanswisselingen niet volgen, en wij willen geen acht slaan op die plotselinge veranderingen in het bestuur, die heden worden ingesteld om morgen in duigen te vallen. Alle natiën hebben bij de vestiging harer onafhankelijkheid deze verschillende phasen doorloopen. Gedurende een tijdvak van ongeveer twintig jaren, werd de zetel van het oude onderkoninkrijk Buenos-Ayres beurtelings aan den een of anderen overweldiger ingeruimd. Wie zich slechts met de wapenen in de hand durfde opwerpen en stoutmoedigheid paarde aan geweld, werd tot de hoogste macht verheven en zoo zag men het bestaan der Confederatie in de waagschaal gesteld, terwijl de Brazilianen, die reeds lang een begeerig oog hadden geslagen, op den linkeroever van den Rio de la Plata, de afschuwelijkheden van den burgeroorlog nog dreigden te vermeerderen door een inval over de grenzen. In deze droevige oogenblikken zullen velen gewanhoopt hebben aan de toekomst der republiek, maar den inwoners van la Plata moeten wij tot hunne eer nageven, dat zij hunne illusiën van onafhankelijkheid niet hebben laten varen en dat zij, door hunne onuitputtelijke geestkracht geleid, ondanks de hachelijkste omstandigheden, niet hebben opgehouden, dan voor dat

hunne droombeelden in hunne volle kracht waren verwezenlijkt. In 1826 verklaarden de vertegenwoordigers van al de vereenigde provinciën zich ten aanzien van alle natiën onafhankelijk en constitueerden zich onder den naam van Argentijnsche republiek.

II.

Uit deze daadzaak mag men de gevolgtrekking niet maken, dat van nu af aan een tijd van vrede en rust voor de republiek aanbrak. Integendeel men zou haast kunnen zeggen, dat het beginsel van bondgenootschap in zich de eigenschappen vereenigt, die onvermijdelijk ontbinding en dood ten gevolge hebben. Bijna overal, waar een statenbond wordt opgericht, ziet men haast oogenblikkelijk den strijd van twee vijandelijke stelsels een aanvang nemen. Van den eenen kant zien wij de aanhangers van zoodanige regeering ijveren om het maatschappelijk verdrag in zijn ongeschonden toestand te behouden en tegenover hen scharen zich de unitarissen, die den staat een krachtiger steun meenen te geven, door alle onderdeelen onder dezelfde centrale macht te brengen; weer anderen eindelijk, die vooral met vrijheid dwepen, zijn van oordeel, dat de in den beginne aangenomen regeeringsvorm wel is waar raadzaam was in den tijd van kindsheid en onmacht, maar dat men, naar mate men in kracht aanwint, ook in zelfstandigheid moet toenemen, zich van den bond losscheuren en alle andere kluisters verbreken.

Van algemeene bekendheid is het, hoevele sommen gouds en stroomen bloeds, dusdanige denkbeelden tot daadzaken gerijpt, den Vereenigden Staten van Noord-Amerika gekost hebben. Eene reeks van jaren hebben zij de binnenlandsche rust der jonge republiek in gevaar gebracht en haar zelfs met geheelen ondergang bedreigd.

Bij het vermelden der voornaamste steden nemen wij een aanvang met het reeds meermalen genoemde Buenos-Ayres, vóór 1853 de hoofdstad van de geheele Argentijnsche republiek en tegenwoordig van de republiek van denzelfden naam. De stad telt ondanks de woelingen en de partijschappen, waarvan zij steeds het brandpunt was, eene bevol-

king van 140,000 inwoners, waaronder eene menigte Europeanen uit alle staten. Regelmatig, ongeveer in den vorm van een quadraat gebouwd, snijden hare meestal met graniet geplaveide en van breede trottoirs voorziene straten elkaar rechthoekig, de huizen hebben gemeenlijk slechts eene verdieping, terrasvormige daken en omsluiten meestal eene als tuin aangelegde binnenplaats. Men heeft er prachtige met olijven versierde plantsoenen en ruime pleinen, zooals de Plaza del Fuerto, de Plaza del 25 de Mayo en de Plata de Toros. Hier is de zetel gevestigd van een bisschop, vele prachtige kerkgebouwen, voornamelijk de cathedraal, de San Francisco- en de Merce-kerk strekken der stad tot sieraad, vooral met het San Domingo-feest is zij geheel in feestgewaad gehuld, dan wordt er eene plechtige met muziek begeleide processie gehouden door de voornaamste wijken, waaraan vele aanzienlijke inwoners deelnemen. Men heeft er voorts vele rijke kloosters, benevens een Presbyteriaansche kapel en zelfs eene Indiaansche kerk. Onder de instellingen van liefdadigheid rekenen wij het weeshuis, het vondelingshuis en het groote hospitaal. Rijk is Buenos-Ayres aan inrichtingen voor onderwijs, die alle in bloeienden toestand verkeeren; de universiteit handhaaft haren alouden roem en kan met alle inrichtingen van dien aard wedijveren. De handelschool, een lyceum, een militaire school, Latijnsche scholen enz. stellen mede de gelegenheid open om den geest te beschaven, terwijl den deskundige ter beschikking staan eene bibliotheek met 30,000 boekdeelen, alsmede een natuurkundig en een mineralogisch museum. Vele geleerde genootschappen zijn opgericht ter bevordering van kunst en wetenschap, die hier tot een hoogen trap van volkomenheid worden opgevoerd.

Ofschoon gelegen aan den Rio de la Plata, waar deze zich tot eene golf verbreedt, is de haven zoo moeilijk te naderen, dat zelfs de kleinste schepen niet dicht bij de stad kunnen ankeren, maar eene ligplaats moeten kiezen in de baai van Barragan, op eenige mijlen afstands, vanwaar en waarheen de goederen in lichters overgeladen of met karren vervoerd worden. De handel met Chili en Peru is onbeduidend, des te levendiger die met de Vereenigde Staten en met Europa; ossenhuiden maken een belangrijk handelsartikel uit, voorts gezouten vleesch, edele metalen, schapenwol en paardenhaar. Een spoor-

SANTO-DOMINGO DE BUENOS-AYRES.

weg en vele stoomschepen onderhouden de gemeenschap met het buitenland en citadellen en forten versterken de stad tegen vijandelijke aanvallen.

Bajada del Parana, aan de rivier van laatstgenoemden naam gelegen, is de hoofdstad van den Bondsstaat; de handel is er vrij belangrijk, vele kerken, een gouvernementshuis en een schouwburg behooren tot de voornaamste gebouwen en de bevolking rekent men op 15,000 zielen. Corrientes, aan den Parana, niet verre van de uitmonding van den Paraguay, belooft eene belangrijke stapelplaats voor den handel te zullen worden. De ruime huizen der stad zijn meest om binnenplaatsen, die met oranjeboomen en bloemen prijken, opgetrokken. De beroemde kruidkundige Aimé Bonpland wijdde geruimen tijd zijne zorg aan het museum, dat men hier aantreft. De bevolking bedraagt 10,000 inwoners. Het in de nabijheid gelegen dorp Santa-Anna, dat thans gedeeltelijk is verwoest, heeft eene droevige vermaardheid erlangd, dewijl hier de gevangenneming plaats had (3 December 1821) van Bonpland, bij gelegenheid dat hij de thee-plantages, die hij aangelegd en de Indianen-kolonie, die hij hier gesticht had, eens kwam opnemen. Voor den dictator Francia gebracht, verwees deze hem als militair-geneesheer naar een fort, alwaar hij ongeveer tien jaar gevangen bleef. Santa-Fé (4000 inw.) aan den rechteroever van den Parana is eene belangrijke koopstad; van meer aanzien is Cordova, de zetel van een bisschop met eene voorheen zeer vermaarde hoogeschool en vele aanzienlijke gebouwen; de ligging der stad in een dal aan de Primero mag schilderachtig genoemd worden, ook ten opzichte van het cijfer harer bevolking (30 a 40,000 inw.) neemt zij eene voorname plaats in. De weg van deze stad naar Catamarca loopt door de groote Zoutwoestijn. Laatstgenoemde stad, aan de rivier van denzelfden naam is regelmatig gebouwd; liefelijke buitenverblijven, tuinen met oranjeboomen beplant en prachtige wandelplaatsen verhoogen den luister van het beroemde dal van Catamarca, terwijl door den toenemenden handel deze plaats eene gelukkige toekomst te gemoet gaat. De bevolking bedraagt 5000 zielen. Mendoza munt mede uit door de prachtige buitenplaatsen en wandelwegen in het rond, de stad zelve is zeer bevallig gelegen op eene hooge vlakte bij de Andes en aan den spoorweg van Valparaiso naar Buenos-Ayres.

Zij is de stapelplaats voor den handel tusschen den staat Buenos-Ayres en Chili, met welke laatste republiek de gemeenschap onderhouden wordt langs de bergpassen van Upsallata en Portillo. Landbouw en veeteelt maken het voornaamste middel van bestaan uit der 15,000 inwoners. Overigens noemen wij onder de welvarende steden van la Plata Jujuy, Tucuman, Salta, San Juan de la Frontera, Santiago en Rioja, die grootendeels zich in welvaart en bloei mogen verheugen en elk afzonderlijk naar best vermogen bijdragen tot bevordering van eendracht en beschaving, de krachtige hefboomen van de grootheid en de macht der natiën.

URUGAY.

Bij de behandeling der verschillende staten mogen wij de republiek Uruguay, die haren naam ontleent aan den breeden stroom, welke haar besproeit, niet over het hoofd zien. De vruchtbare bodem wordt op verre na niet overal bebouwd; honderd maal zooveel bewoners als er zich thans ophouden, zouden in dat geval ruimschoots van voedsel kunnen voorzien worden. De ligging van dit land tusschen Brazilië, den Atlantischen Oceaan en den Rio de la Plata maakte het dikwijls tot een twistappel tusschen zijne eerzuchtige omwoners; het keizerrijk Brazilië en de Argentijnsche republiek hebben elkaar met eene voorbeeldelooze woede menigmaal het bezit van Uruguay betwist en men kan gerust aannemen dat deze staat zijne onafhankelijkheid ten koste van het bloed zijner zonen heeft erlangd. Aanvankelijk heeft hij een deel uitgemaakt van het Spaansche onderkoninkrijk Buenos-Ayres, onder den naam van Banda Oriental.

Reeds meer dan eens hebben wij er onze lezers op gewezen, met welk eene hatelijke gestrengheid Spanje het recht van alleenhandel met zijne koloniën handhaafde; maar in alle landen wordt onderdrukking door oproer gevolgd. Tegen het einde der achttiende eeuw schenen de kolonisten van het onderkoninkrijk Buenos-Ayres van geen ander plan zwanger te gaan, dan door den sluikhandel de wetten van het moederland te ontduiken om zich aan de overdreven geldelijke eischen der regeering te onttrekken. De tolbeambten waren hunne doodelijke vijanden. In de nabijheid van Brazilië gelegen, had men Banda-Oriental tot middelpunt gekozen van die kleine wetsovertreding,

bekend onder den naam van smokkelen, en waaraan somtijds overigens zeer eerlijke lieden de hand leenen. Van haren kant meende de regeering dit misbruik niet beter te keer te kunnen gaan, dan door het opperhoofd der smokkelaars, een man van goeden huize, don José d'Artigas geheeten, om te koopen. Deze bood zijne diensten aan Spanje aan en verkreeg daarvoor den titel van algemeen opzichter van de provincie Montevideo. Maar is een strooper van beroep als opzichter over de jacht wel te vertrouwen? De regeeringen hebben het dikwijls moeten misgelden, als zij geen vertrouwen stelden in degenen die zij hadden omgekocht, uit vreeze dat zulke menschen voor hare tegenpartij weer even veil konden zijn.

Toen Buenos-Ayres, hetwelk aan dit gedeelte der nieuwe wereld het sein van den opstand gaf, in 1811 tegen Spanje in verzet kwam, koos don José d'Artigas de zijde van de nationale junta en ging in dienst der republiek over, waar hij een der ijverigste aanhangers van de partij der independenten werd. In de maand Juli van hetzelfde jaar, versloeg hij de koninklijke troepen na een bloedig gevecht bij Las-Piedras.

De daaropvolgende gebeurtenissen, die van geen bijzonder belang zijn, gaan wij stilzwijgend voorbij, maar de groote wapenfeiten van 1814 verdienen onze onverdeelde aandacht. In de maand Mei van dit jaar behaalde kononel Brown eene volkomen overwinning op de kleine Castiliaansche armada in de haven van Montevideo en den 20 Juni daaraanvolgende, zag deze stad zich gedwongen tot de overgave aan den bevelhebber der republikeinsche troepen, den kolonel Alvear.

Artigas, de gewezen koninklijke opzichter, die tot den vijand was overgegaan en zich bij hem aansloot, wendde zich dadelijk tot de junta van Buenos-Ayres, ten einde in het bezit gesteld te worden van de stad, maar zijne aanvraag werd van de hand gewezen. Het kostte hem nu geene moeite zich openlijk tegen haar te verklaren, eene handelwijze, die hij eerst ten opzichte van de sluikhandelaars en vervolgens tegen Spanje in practijk had gebracht en hij nam met geweld hetgene men hem niet wilde geven. Zes achtereenvolgende jaren was Uruguay het tooneel van een hardnekkigen strijd tusschen José d'Artigas en de regeering van Buenos-Ayres. Brazilië, dat reeds langen tijd

een begeerigen blik had geworpen op Banda Oriental, maakte zich deze binnenlandsche onlusten ten nutte om zijne troepen tegen Montevideo te doen optrekken en den 19 Januari 1817 nam generaal Lecor bezit van de stad in den naam van Jan VI, koning van Portugal, van Brazilië en van Algarvië. Wanhopend hield Artigas drie jaren lang den strijd tegen Brazilië vol, maar in 1820 was hij genoodzaakt, het land vaarwel te zeggen, dat getuige was geweest van zoo menig schitterend bewijs zijner dapperheid en de wijk te nemen naar Paraguay, alwaar hij zijne laatste levensdagen in de afzondering in een klooster sleet en aldaar in 1825 stierf. Intusschen werd Montevideo met al de daarbij behoorende landen een jaar na Artigas' vlucht aan Brazilië geannexeerd, onder den naam van Cisplatijnsche provincie.

Niet dan met weerzin droeg Montevideo het juk der verovering en men wachtte slechts op eene gunstige gelegenheid om er zich geheel aan te onttrekken. Het duurde dan ook niet lang of men meende die gevonden te hebben.

Wij hebben onzen lezers vroeger reeds opgemerkt, hoe Brazilië er geen bezwaar in zag zich van Portugal los te scheuren en zich als een onafhankelijk keizerrijk te constitueeren. De bezetting van Montevideo sloot zich hierbij niet aan dit rijk aan, maar bleef haren koning getrouw, zoodat eerst in December 1823 de Braziliaansche vlag van de muren der citadel wapperde. Spoedig werd zij er echter weder afgehaald. In 1825 verklaarde de Argentijnsche republiek der oorlog aan het keizerrijk Brazilië met het doel om Uruguay aan dezen staat te ontweldigen. De bewoners van Montevideo maakten gemeene zaak met deze buitenlandsche bondgenooten en onder de leiding van den generaal Lavalla en een eenvoudigen gaucho, Fructuosa Riveira, brak er een geweldig oproer los. Er werd een voorloopig bewind geconstitueerd te Florida, in de maand Juni 1825. Nogtans was men door deze eerste welgeslaagde maatregelen nog niet tot vrede en rust gekomen; eerst in 1828 werd het vredesverdrag geteekend, ten gevolge der welwillende medewerking van Groot-Brittanië, dat in deze zaak zijn beslissenden invloed zeer gunstig liet doorstralen.

Nu Banda-Oriental met behulp van de Argentijnsche republiek onafhankelijk was geworden, werd het daarom niet ingelijfd bij dezen

laatsten Staat; het bleef eene vrije mogendheid, die zich niettemin in het Bondgenootschap der andere provinciën van la Plata liet opnemen. Het behield den naam van Republiek Uruguay, waaronder het tot op den huidigen dag in de staatkunde en in de geschiedenis bekend staat.

De constitutie van Uruguay werd voor goed vastgesteld op den 18 Juli 1830. Deze constitutie wordt echter onophoudelijk aangevallen, men is er niet in geslaagd de betrekking van den onafhankelijken staat tot het Statenbond, waarvan het een gedeelte uitmaakt, op eene nauwkeurige en duurzame wijze te regelen, want onophoudelijk ontstaan er ernstige geschillen daaromtrent en zooals gewoonlijk het ge val is, de strijd der beide partijen neemt in hevigheid toe. Wij willen ons niet mengen in de tegenwoordige quaestiën der staatkunde, alleen staat het ons vrij het verledene te beoordeelen, wij zijn niet in staat vraagstukken te ontcijferen, die thans worden opgeworpen en die de toekomst alleen zal ontsluieren, wanneer mogelijk stroomen bloeds opnieuw gevloeid zullen hebben door breede wonden.

In vredestijd — de vrede is echter niet van langen duur in deze oproerige Staten — berust de uitvoerende macht bij een president, de wetgevende is in handen van het congres, dat uit den senaat en de kamer van afgevaardigden is samengesteld.

Gelegen aan den linkeroever van den Uruguay, die voorheen de rivier der Missiones werd geheeten, en door den Rio de la Plata van den Staat Buenos-Ayres gescheiden, heeft de jeugdige republiek, tusschen 30 en 35° Z. B. en 35½ en 40° W. L., op 5000 vierkante mijlen eene bevolking van 250,000 inwoners De bodem biedt eene reeks van uitgestrekte vlakten aan, die van eenige laagten zijn doorsneden en in het westen door de kleine heuvelen van St. Paul worden afgewisseld. Voornamelijk in de onafzienbare vlakten die door den Uruguay worden besproeid, geven de Gauchos zich aan hun geliefkoosd tijdverdrijf over, aan eene liefhebberij, waarbij al de vermaken van ons Europa, dat zich toch zoo trotsch verheft ten aanzien van de kracht en de behendigheid, die het in de lichaamsoefeningen ten toon spreidt, geheel in de schaduw staan, — wij bedoelen de jacht met de lasso. Men dezen lederen riem, die even sterk als lenig is en eene lengte

heeft van tien a twaalf el, aan welks einde een looden bal is vastgehecht kan een Gaucho wonderen doen. Aan zijn paard vastgeklemd, rent hij door de grenzenlooze ruimte rond: nu eens in het struikgewas verborgen, dan weder door moerasgronden plassende, ziet men hem ook over gevaarlijke rotsen springen; met onvermoeiden ijver zet hij de kudden wilde dieren na, welke door de drijvers zijn opgespoord. Het is hem onverschillig of het ossen zijn of paarden, beiden zijn van zijne gading, want beiden worden zijne prooi. Door een vliegenden draf in het bereik gekomen van de menigte die ordeloos voor hem wegvlucht, kiest zijn arendsoog een slachtoffer, dat hij behendig uit de groep weet af te drijven en het nu begint na te jagen en te vermoeien. Daarna slingert hij eensklaps zijne lasso, het dier wil vooruit, maar ondervindt tegenstand, het verzamelt nogmaals zijne krachten, maar zijn onverzoenlijke vijand laat hem niet los, het gevoelt reeds een onweerstaanbare loomheid, zijne pooten verstijven, de aderen in zijn nek zwellen op, geene lucht stroomt naar zijne benauwde borst en ten laatste, uitgeput van vermoeienis, valt het neer. De jager springt ijlings van zijn paard en maakt de lasso alleen los om het dier in andere kluisters te leggen. Voor goed heeft het nu opgehouden los en vrij in de Pampas rond te draven; de ossen worden gedood, de paarden getemd, dat is het lot van de gevangenen der Gauchos.

Hij spant zijn paard daarop wederom in om op nieuwen buit uit te gaan. Als eene afgerichte slang, die aan haar toovenaar gehoorzaamt, kronkelt zich de lasso, om zijnen arm, totdat zij voor eene volgende prooi hare doodelijke ringen ontrolt. Het is dus niet te verwonderen, dat men de vermaken onzer beschaving nietig moet vinden, als men de woeste bedwelming en de wilde genoegens van deze vrijheid in de grenzenlooze woestijn heeft gesmaakt en dat men alleen dweept met de volstrekte onafhankelijkheid in Gods vrije natuur.

De Gauchos zijn hartstochtelijke liefhebbers van paarden, zij zijn onafscheidelijkheid verbonden aan hunne fraaie merrie's en hunne geliefkoosde hengsten en zij verwezenlijken in onze prozaïsche eeuw de dichterlijke fabel der Centauren. Met hun taankleurig gelaat zien zij er forsch en gespierd uit, hun lang zwart haar dat hun gelaat ten

halve bedekt, verduistert den somberen glans hunner oogen en hun karakter biedt eene zonderlinge mengeling aan van goede en slechte eigenschappen. Hardvochtig en oorlogzuchtig, edelmoedig en op wraak bedacht, diefachtig en gastvrij, toegenegen vrienden en gevaarlijke vijanden, hebben zij dikwijls in de opvolgende gebeurtenissen van hun land eene belangrijke rol gespeeld, die niet zelden van overwegenden invloed bleek te zijn. Een Gaucho, Fructuosa Riveira, dien wij reeds hebben genoemd, stelde zich aan het hoofd der beweging bij den opstand, die Uruguay's onafhankelijkheid ten gevolge had en bij de twisten van zijn vaderland met Buenos-Ayros, stelde hij aan de macht van Rosas paal en perk.

Men verzekert dat de kleine republiek Uruguay vóór dertig jaar niet meer dan 70.000 inwoners bevatte. Dit getal is thans merkelijk toegenomen. De Europeesche landverhuizers: Spanjaarden, Basken en Italianen hebben zich in grooten getale hier neergezet en in den loop der tijden niet weinig bijgedragen tot den bloei en vooruitgang des lands.

Montevideo, de versterkte hoofdstad van Uruguay is gelegen aan den linkeroever en bij de uitwatering van den Rio de la Plata. Zijn ruime haven, waarin behalve de Plata, ook de rivieren Colorado en Niguelete hare wateren uitstorten heeft menigmaal te lijden van die hevige westenwinden, onder den naam van Pamperos bekend; niettemin wordt zij druk bezocht door Europeesche en Amerikaansche koopvaarders. De stad is schilderachtig gelegen, zij is amphitheatersgewijze gebouwd aan den voet en op de helling van den berg, waaraan zij haren naam ontleent. Zij is versterkt door eene uitmuntende citadel en prijkt met een prachtigen cathedraal, rechtlijnige en breede straten, doelmatig ingerichte huizen met terrasvormige daken, waarop de inwoners zoo gaarne de frissche avondkoelte komen genieten na de drukkende hitte van den dag.

De geleerde en geestige reiziger Arsène Isabelle, geeft ons van Montevideo in zijne Voyage à Buenos-Ayres, eene beschrijving die niet van belang is ontbloot, waarom wij onzen lezers geen ondienst meenen te doen, als wij ze hier laten volgen:

»Op het westelijk gedeelte van een heuvel, die aan den voet eene

MONTEVIDEO.

eenigszins lange landtong vormt, kreeg ik de stad Montevideo in het oog, die met hare witte huizen, hare zigzagsgewijze vestingwerken, hare koepels, hare twee geschilderde porseleinen torens en haren houten havendam een ingebogen ellips vormt, waarmede de ligging van den bodem volkomen overeenkomt. Tegenover de stad, door den oever van den stroom begrensd, ligt de Cerro, een kegelvormig ronde heuvel welke zich 150 el boven den zeespiegel verheft en op welks kruin eene sterkte is gebouwd, waarboven een vuurtoren is aangelegd. In het midden, tusschen de stad en den Cerro, vertoont zich eene langwerpig ronde baai, welke zeer diep landwaarts indringt en vanwaar men kleine eilandjes zandduinen en eenige verstrooide woningen ontwaart. Des namiddags stapte ik met den kapitein aan land; hoe meer ik de reede naderde, hoe beter ik de amphitheatrale ligging van de stad, de huizen en de gebouwen kon onderscheiden; tevens viel mij de onvruchtbaarheid der landerijen (het was in den zomer) niet minder in het oog, ik meende Syrië en Palestina voor mij te zien, doch Amerika herkende ik hier niet. Inderdaad, de vierkante vorm der huizen, met terrassen versierd en grootendeels zonder eenige verdieping, hunne verblindende witheid, de pyramidevormige belvédères, de zonderlinge vorm van de torens der kerk la Matriz, eene cathedraal welker kleine koepels met geschilderd en gevernist porselein zijn bedekt, de vestingwerken, op welker borstweringen eenige Afrikaansche soldaten met olijfkleurige creolen te zamen stonden, dit alles gaf de verbeelding ruim spel; slechts ceders op de hooge toppen, palm- en granaatboomen waren er nog noodig geweest om mij te doen denken aan eene stad van den Libanon en den Jordaan. Aan den voet van den houten havendam of liever aan de lossingsplaats kwam ik in de haven aan en wierp een blik op de cirkelvormige baai, die de eigenlijke haven vormt; men maakte mij opmerkzaam op eenige bakens en zeetonnen, welke op verschillende punten waren geplaatst ten einde de wrakken van schepen aan te duiden, die nog niet lang geleden gezonken zijn. Behalve dat de haven niet van verzanding vrij is, zoodat groote verbeteringen dringend noodzakelijk zijn, is zij (zooals boven is aangemerkt) aan westenwinden blootgesteld, die de zee niet alleen zeer onstuimig doen slaan, doch de schepen van hunne

ankers losrukken, ze tegen elkaar doen verbrijzelen en ze tomtijds op de kust werpen, zooals meermalen geschiedt en waarvan den 26 September 1826 een noodlottig voorbeeld werd gegeven, toen meer dan honderd schepen groote avarij leden, terwijl er verscheidene in de haven verloren gingen. Het is jammer dat men geene haven heeft aangelegd bij de samenvloeiing van de rivier Santa-Lucia, welke een weinig westwaarts van den Cerro stroomt, daar zouden schepen van gewonen diepgang bij alle winden eene zekere schuilplaats hebben gevonden. Montevideo is dus op een klein schiereiland van alle zijden door den stroom omringd, behalve ten oosten, alwaar men de citadel en de beste vestingwerken waarneemt. De aanleg der stad is zeer regelmatig, zij is in cuadras (vierkante blokken met huizen) verdeeld, de straten loopen rechtlijnig, zijn met trottoirs omzoomd, snijden elkaar rechthoekig, doch zijn niet geplaveid, hetwelk bij regen en bij droog weder even onaangenaam is, stofwolken maken alles vuil in de huizen of riolen en vuilnisputten verpesten de geheele stad, inzonderheid het lagere gedeelte. Alle huizen zijn van baksteen gebouwd en de meeste zijn zeer laag, zooals ik reeds heb opgemerkt; toch verrijzen er hier en daar eenige gebouwen met vele verdiepingen, welke met de voornaamste in Europa kunnen wedijveren; doch de daken zijn steeds terrasvormig, omdat dit voor de huizen veel frisscher is en bovendien het voorrecht verschaft na een brandend heeten dag een zuiverder lucht in te ademen, want het geheele gezin kan zich hier vrijwaren voor de ongezonde dampen, die uit den heeten grond opstijgen. In een woord, de stad Montevideo is wat hare natuurlijke ligging betreft niet onaangenaam, en indien men, zooals trouwens behoort, daarbij in aanmerking neemt, de welgesteldheid en de vriendelijkheid der inwoners, die evenals alle Argentijnen met een gezond oordeel en een innemend voorkomen zijn begaafd, dan zal men lichtelijk gelooven, dat het verblijf alhier zijne eigenaardige bekoorlijkheden heeft."

De verdeeldheden in den Staat hebben meer dan eens op den handel, de nijverheid en de scheepvaart van de hoofdstad nadeeligen invloed geoefend; in de laatste tijden gaat Montevideo merkelijk vooruit, handel en vertier zijn herleefd, de haven wemelt van schepen, die met de vlaggen en wimpels van verschillende natiën zijn getooid en

het cijfer der bevolking dat voor eenige jaren niet zeer aanzienlijk kon genoemd worden, is thans mede vrij belangrijk (45,000 inw.)

Overige steden van eenig aanbelang zijn: Colonia del Sacramento op den linkeroever van de golf, die door de Plata-rivier wordt gevormd met eene uitmuntende haven, alsmede Concordia, Concepcion del Uruguay en Gualeguaycho, die insgelijks voor goede havenplaatsen worden gehouden. Paysandu aan den Uruguay legt zich op handel en nijverheid toe en Florida is merkwaardig als zijnde de zetel geweest van de regeering tijdens den oorlog met Brazilië. —

PATAGONIË.

I.

Zuid-Amerika is niet geheel en al aan de macht der Europeanen onderworpen geweest. De streken, tusschen 38 en 55 graden Z. B. en 40 en 57 graden W. L. hebben tot op onzen tijd de rechten hunner onafhankelijkheid weten te handhaven. Het ongastvrije klimaat, de naakte bodem, de ruwheid der bewoners waren geene eigenschappen, die de veroveraars konden aantrekken of hen binnen deze grenzen weerhouden en van hunnen kant werden de Indianen niet verleid of voor onze beschaving gewonnen door het schouwspel, dat de blanken hen voor oogen stelden. Dit uiterste punt van Zuid-Amerika, dat tot dusverre op de gelukzoekers niet dezelfde aantrekkingskracht heeft uitgeoefend als andere streken, is voor velen een geheimzinnig land gebleven.

Dit uitgestrekte land, hetwelk nog vreemd is aan alle wetenschappelijke nasporing wordt ten noorden bepaald door Chili en den Rio Negro, ten oosten door den Atlantischen Oceaan, ten Zuiden door de straat van Magellaan en ten westen door den Stillen Oceaan.

Het zuidelijk gedeelte van het groote Amerikaansche vasteland kenmerkt zich bijzonder, doordien men er onder eene vrij koude luchtstreek eene groote hoeveelheid vulkanen en kraters aantreft, waarvan sommige in kokenden of smeltenden toestand en andere, die reeds geheel zijn uitgedoofd. Behalve den alluvialen bodem aan den oever van meren en rivieren en eenige groote bosschen alwaar reusachtige ge-

wassen worden gevonden, heeft men over nagenoeg de geheele uitgestrektheid van Patagonië niets dan drogen zandgrond, die bijna geheel overdekt is met zout en salpeter. De meeste meren van dit land bevatten zout water: overigens is het zout daar in zoo groote mate aanwezig, dat men dit kan gewaar worden aan de planten die in de omgeving wassen.

Het aantal oorspronkelijke planten van Patagonië overtreft ongeveer een honderdtal verschillende soorten; maar de graansoorten die men getracht heeft hier aan te kweeken, gedijen over het algemeen voortreffelijk even als de moestplanten en de vruchtboomen.

Een aantal vrij zonderlinge diersoorten, die de studie van den natuurvorscher overwaardig zijn, mogen inheemsch genoemd worden. Zoo heeft men er den rooden wolf, die van manen is voorzien; deze is niet zoo gevreesd als de gewone en stelt zich tevreden met jacht te maken op gevogelte en kleine dieren. Onder de soorten, die tot het kattengeslacht behooren, noemen wij den kuguar, een tijger in het klein, evenals deze dorstig naar bloed en op levend vleesch belust; als helpers en jachtgenooten staan hem twee wilde katten ter zijde, de pagero en de m'barcaya, die wel zoo gedienstig zijn het wild tot hem te brengen, waarvan hij zich verwaardigt hun een gedeelte te geven. Eenige stinkdieren, waaronder een dat veel overeenkomt met ons fret en in holen leeft en een Amerikaansche marter, een slank en bevallig dier, met zwart bont, dat door twee lange witte strepen op den rug is afgezet, onderscheiden zich door den sterken muskusgeur, dien zij uitwasemen. De knaagdieren en de zoogdieren zonder hoek- of snijtanden hebben hunne verschillende vertakkingen in de moerassen, vlakten en bergstreken; voorts heeft men er waardige vertegenwoordigers van het hertengeslacht en van dat der wilde zwijnen. Den inboorlingen komen de wol en het vleesch van den guanaco, die door sommige natuurkundigen voor den wilden lama wordt gehouden, uitmuntend te stade. De ossen, ezels en paarden, welke uit Europa zijn ingevoerd, zijn in Patagonië ontzaglijk vermenigvuldigd. Vele bewoners des lands maken vooral hun werk van het voorttelen van ossen, dewijl het gezouten vleesch dezer dieren een niet onbelangrijk handelsartikel is geworden.

De vogels van Patagonië hebben niet dien rijken glans welken de luchtbewoners van Brazilië, Mexico en Peru zoo kenmerkend onderscheidt, maar zij zijn daarom toch niet van minder belang voor den mensch. Eene eerste plaats kom toe aan den struisvogel, die meer gezocht wordt om zijn vleesch dan om zijne grijskleurige vederen, die men niettemin met allerlei kleuren kan beschilderen. Aan het hoofd der roofvogels staat de condor, welks vluchtwijdte niet minder dan 3½ meter bedraagt; bekend is het dat dezen luchtroover door de Idianen niet minder eer wordt bewezen, dan den sperwer voorheen door de Egyptenaren en zoo ver gaat hier de vereering, dat vrees aan den dag leggen voor dezen vogel een der zekerste middelen is om zich algemeen bemind te maken. Op den condor volgen de giersoorten, die den naam dragen van cathart, daarna de catacara, uit de groote arendenfamilie, doch veel vraatzuchtiger dan de koninklijke vogel; vervolgens de gekroonde arend, de driekleurige muizevalk, de valk en de geheele familie der nachtvogels, die lichtelijk als stamverwanten van de onze te herkennen zijn.

In Patagonië heeft men ook een zeker aantal veel kleinere vogels, die echter niet minder onze belangstelling verdienen om hun eigenaardig karakter. Onder hen treft men den zoogenaamden spotvogel aan, met bontkleurige vederen en welks geschreeuw veel gelijkt op een uittartend gelach. De aardigste van al die vogels is de anumbi, met donker gevederte, doch met rozenkleurige pooten; dit diertje doet den echo der bosschen en de oevers der stroomen met zijne zoete tonen weergalmen. Hoe keurig is zijn nestje bewerkt, dat aan de lage en buigzame takken der boomen hangt en strijkelings boven het water is verheven. Het is van langwerpig ronden vorm en heeft een omvang van veertig duim, van buiten is het omgeven met een traliewerk van doornachtige takken en van binnen met mos en dons gereed gemaakt. De anumbi is altijd bezig om aan dit nest te werken, het te onderhouden en te verbeteren en sterft niet dan voor dat het volmaakt is. Een andere vogel, welks eigenaardigheden evenzeer in het oog vallen, is de flamingo, die het Patagonische landschap door zijne schitterende schoonheid geheel verlevendigt. Ontelbare groepen van deze luchtbewoners bedekken eene groote uitgestrektheid witte zoutvelden met hunne nes-

ten, ten getale van ongeveer twee duizend; deze hebben het voorkomen van een zwartachtig eilandje op de vlakte, die uit glansrijke kristalvormingen bestaat. Al deze nesten, in den vorm van geknotte pyramiden, ter hoogte van een voet, zijn onderling gescheiden en leveren een gezicht op, als dat van eene kleine stad met onregelmatig loopende straten. Wanneer al die flamingo's op hun nest zijn gezeten en hunne rozenwitte gedaante met purperkleurige vederen doen uitkomen, dan heeft men een vreemd schouwspel voor oogen, dat door zijne afwisselende tinten de bewondering van elk aanschouwer in de hoogste mate afdwingt.

Kruipende dieren zijn in Patagonië niet veelvuldig. Men heeft er nogtans vier soorten van hagedissen alsmede de schildpad, die in de natuurlijke historie wel eens schildpad van de kaap de Goede Hoop wordt geheeten. In de rivieren en de meren is weinig visch voorhanden, maar daarentegen wemelt het van groote walvischsoorten en talrijke amphibiën in de zee en aan de kusten. De Europeesche visschers, die zich in deze omgeving ophielden, hebben er reeds geruimen tijd aanzienlijke hoeveelheden buit gemaakt.

II.

Eigenlijk Patagonië bevat niet meer dan acht of tien duizend zielen. Deze buitengewoon lage bevolking, op een onvruchtbaren bodem verspreid, is verdeeld in horden, die onder het gezag staan van een opperhoofd, wien zij de grootste onderdanigheid zijn verschuldigd. De groote gestalte der Patagoniërs heeft aanleiding gegeven tot het uitstrooien van allerlei onderwederlegbare vertellingen. De eerste reizigers schilderden ze ons af als reuzen van negen of tien voet. Wij kunnen niet beoordeelen of de menschen in vroegere tijden zulk een hoogen wasdom bereikten, alleen weten wij dat het tegenwoordig geslacht der Patagoniërs zulk eene lengte niet haalt, maar niettemin kan vijf a zes voet tot algemeenen maatstaf worden genomen, waaruit wij opmerken dat zij toch in het geheel niet misdeeld zijn, want in geen enkel werelddeel hebben zij huns gelijken. Alle overige lichaamsdeelen zijn goed geëvenredigd naar hunne lengte. Kolossaal en kloek doen de Pa-

tagoniërs zich voor, zij hebben breede en vierkante schouders en krachtige, gespierde leden. Hun hoofd is dik, van achteren eenigszins plat, hun voorhoofd bolvormig, hunne neus breed en plat en hunne lippen zijn vooruitstekend. Evenals vele Indianen beschilderen zij hun gelaat en schijnen bij uitnemendheid op roode en witte kleuren gesteld te zijn. Hun ongestadig en ruw klimaat noodzaakt hen zich warm te kleeden, vooral maken zij veel gebruik van pelsen en bont. Hun voornaamste kleedingstuk is een groote mantel, waarin zij bijna geheel en al zijn ingewikkeld en hun lang zwart haar wordt omhooggehouden en vastgebonden op het hoofd met een wollen lint of een lederen riem.

De Patagoniërs hebben dit met de meeste menschen gemeen, die door de natuur met eene kloeke gestalte zijn begiftigd, dat zij meer met geweld te werk gaan, dan hun verstand gebruiken en dat zij meenen, dat hetgene zij willen, ook werkelijk zoo wezen moet: zij zijn dus eigenzinnig en driftig; bovendien, evenals alle wilden eenigszins diefachtig van aard. Daardoor willen wij niet te kennen geven, dat zij niet vatbaar zijn voor beschaving; integendeel, men heeft opgemerkt, dat al degenen, die aanhoudend met de Europeanen hebben omgegaan, vele goede hoedanigheden hebben overgenomen en in vele opzichten boven hunne stamgenooten uitblinken. Hoe groot en krachtig zij ook zijn, is luiheid een hunner voornaamste gebreken, al den tijd dien zij niet besteden met jagen, oorlog voeren en het schoonhouden van hun wapentuig, brengen zij in vadsigheid en lusteloosheid door; zindelijkheid en doelmatigheid zijn voor hen even vreemde woorden als de denkbeelden, die men er aan verbindt hun onbekend zijn. Zij hebben geene andere woningen dan schamele hutten, vervaardigd uit takken, die in het rond zijn geplant en van boven bijeen worden gehouden door de guanaco-huiden, die tevens den dienst van daken verrichten. Evenals alle volkeren, wier bestaan nog niet vele jaren telt, zijn bij hen spelen, waarbij het op kracht of behendigheid aankomt, in zwang. Onder de meest geliefkoosde behooren het zoogenaamde *pilma*, dat veel op het Engelsche cricket gelijkt en alleen daardoor verschilt, dat de bal achteruit wordt geworpen, zoodanig dat hij voor de spelers terechtkomt en niet zelden hun been treft. Dobbelsteenen vervullen bij hunne ha-

zardspelen eene niet onbeduidende rol. Het gewone wapen van den Patagoniër is de boog, dien hij met eene buitengewone vlugheid weet te hanteeren. Aan het einde der pijl is een steentje bevestigd, dat aan beide zijden den vorm van eene haak heeft en overigens zoo los is vastgemaakt, dat het steentje in de wond blijft zitten, indien men de pijl er uitstrekt. Bovendien maken zij gebruik van slingers en werpspiesen en van nog een ander werptuig, dat zij *bolas* heeten, samengesteld uit twee steenen, die aan beide einden van een touw, ter lengte van zeven a acht voet, zijn vastgemaakt; deze touwen zwaaien zij boven hun hoofd en leggen eene verbazende vaardigheid aan den dag in het slingeren der bolas.

De krijgslieden dezer volksstammen trekken nagenoeg naakt ten strijd, daar zij niets om hun lijf hebben dan een lederen gordel, waaraan hunne wapenen hangen. De opperhoofden onderscheiden zich van hen door het dragen van een zekeren wapenrok, bestaande uit over elkaar geslagen beestenvellen, die zeer vaardig zijn toebereid, met schitterende kleuren zijn beschilderd en hunne armen, hunnen hals en een gedeelte hunner borst bedekken. Om hun hoofd te vrijwaren, dragen zij een koperen helm, waarboven een metalen kam zeer statig uitsteekt. In den oorlog geven zij doorslaande bewijzen van sluwheid en doorslepenheid en de opperhoofden houden, volgens het gebruik der oude volkeren, eene toespraak tot hunne soldaten, geen middel onbeproefd latende om hunnen moed te verlevendigen, alvorens zij op den vijand aanrukken. Hunne tactiek bestaat hoofdzakelijk daarin, dat zij hunne tegenstanders des nachts verrassen, waarbij zij medoogenloos de slachtoffers hunner woede het leven benemen. De Patagoniërs, uit de noordelijke streken vooral, zijn nooit zonder paarden, die zij in den strijd eene zeer belangrijke rol laten vervullen. Hunne lichamelijke kracht maakte hen geducht bij al hunne naburen; maar in het begin dezer eeuw, heeft de dood hun vele slachtoffers ontwrongen, deels ten gevolge der algemeen heerschende mazelen, deels door de stoute aanvallen der Araucaniërs, die een vreeselijk bloedbad onder deze volkeren aanrichtten; zoo verloren zij hun aanzien en met de krachten van den stam zonk ook allengskens hunne moed in het niet. De Patagoniërs kenmerken zich als jaloersche maar getrouwe echtgenooten;

kuischheid is een der eerste karaktertrekken van hunne vrouwen, die zij niettemin meer als onderdanen dan als echtvriendinnen behandelen, door aan haar het zwaarste en ruwste werk over te laten. De ouders leggen voor hunne kinderen eene teederheid aan den dag, die aan vergoding grenst, hunne toegeeflijke zwakheid ten opzichte hunner lievelingen heeft voor deze laatsten niet zelden de noodlottigste gevolgen.

De Patagoniërs uit de noordelijke streken onderscheiden zich van hunne zuidelijke landgenooten door de rankheid hunner gestalte. Bij hen wordt de veelwijverij geduld en in hunne manier van doen zijn zij veel bevalliger en hoffelijker dan degenen, die in de nabijheid der Spanjaarden wonen. In het noorden zoowel als in het zuiden hechten de Patagoniërs geloof aan de onsterfelijkheid, maar zij verbeelden zich dat het volgende leven stoffelijk zal zijn evenals het tegenwoordige, voorts denken zij, dat zij alsdan dezelfde behoeften zullen hebben en dezelfde hartstochten, maar dat zij beter in staat zullen zijn om ze te bevredigen. Zij brengen hulde aan een enkel opperwezen, dat zij zich niet onder een aanschouwelijken vorm voorstellen, omdat de keurigst uitgevoerde beeltenis zijner niet waardig zou zijn. Hun God is voor hen beurtelings een goede en een booze geest, zij raadplegen en bezweren hem. De hooge eer, die zij hem bewijzen, belet hen echter niet ook eenige beschermgoden te hebben. Evenals vele oude volkeren zijn zij bijgeloovig, zoodat tooverij hun zeer waarschijnlijk voorkomt, zij hebben hunne toovenaarsters en waagzegsters die zij dezelfde eer bewijzen, welke de heidenen voor hunne sibylles aan den dag legden. Zij zijn vreeselijk bang voor besmettelijke ziekten; zoodra zij dienaangaande onraad vermoeden, zijn ze niet te weerhouden, zij vluchten van die plaatsen, verlaten ijlings de aangetaste zieken en bekommeren zich niet in het minst om vrouw, ouders of kinderen, die zij aan hun lot overlaten.

Wij hebben reeds opgemerkt, dat het niet in den aard der Patagoniërs ligt zich van hunne Godheid beeldende voorstellingen te vervaardigen. Dit belet hun echter niet, haar op eene bijzondere wijze hunne hulde te brengen in een afgelegen boom, dien zij met den naam van Galichu bestempelen. De Galichu is niets anders dan een alleenstaande boom, die de aandacht niet zou hebben gaande gemaakt, als hij in een bosch was opgeschoten, terwijl hij thans, omgeven door

onafzienbare vlakten, de sombere natuur als het ware bezielt en den reizigers tot wegwijzer dient. Hij is twintig à dertig voet hoog, zeer ineengedraaid en doornachtig, maar heeft eene breede, cirkelvormige kruin; door het aantal zijner jaren vermolmd, heeft hij in het midden bijna altijd eene holte; hij behoort eigenlijk tot de talrijke soorten doornachtige acacia's, die eene vrucht opleveren, welker vleesch suikerdeelen inhoudt en die de inwoners verwarren onder den algemeenen naam van *algarrobo*. Het zonderlingste verschijnsel van den Galichu, is dat hij daar geheel afgezonderd staat te midden der woestenijen en dat hij daar door de natuur als het ware geplaatst is, om de droevige eentonigheid dezer verlaten streken af te wisselen. Toen hij door de reizigers dezer plaatsen werd opgemerkt, heeft hij hun wel verwondering moeten inboezemen; het was hun gewis een vreemd verschijnsel en het is zeer wel mogelijk, dat dit de eerste aanleiding is geweest tot de vereering, die hem thans algemeen wordt toegebracht. De takken van den heiligen Galichu zijn bedekt met de offeranden der wilden: hier hangt een mantel en een weinig verder een puncho, voorts ziet men wollen linten, gekleurd garen, en overal kleedingstukken, die door de zon min of meer zijn verschoten en welks geheel veel minder overeenkomst heeft met een prachtig versierd altaar, dan met eene armzalige voddenkraam, waar scheuren en gaten eene hoofdrol spelen. Geen Indiaan gaat den Galichu voorbij of hij hangt er iets van het zijne aan; bezit hij in het geheel niets dan neemt hij haar van zijn paard, dat hij aan eene tak vastknoopt. De holle stam van den boom dient tot bewaarplaats van de geschenken, die mannen en vrouwen ten beste geven, als tabak, papier om cigaren te maken, glaswerk, enz. Somtijds vindt men er ook muntstukken in. Hetgene nog duidelijker ten bewijze strekt van het huldebetoon der wilden, is de omstandigheid, dat een aantal geraamten van ter dood gebrachte paarden ter eere van de Godheid worden opgeofferd, de kostbaarste bijdrage die een Indiaan kan doen en een offer, waaraan zij de meeste kracht toeschrijven. Paarden worden dan ook niet opgeofferd dan ter eere van den Galichu en van de rivieren, die men evenzeer vereert en vreest, omdat men ze gedurig moet doortrekken en te gelijker tijd den stroom en de diepte trotseeren.

Geen enkel voorbeeld wordt er aangehaald van een Patagoniër, die zich tot het christendom heeft bekeerd. Zij zijn aan hunne leer even stokstijf gehecht als de muzelmannen. Wij moeten evenwel, zij het dan ook met weerzin, erkennen dat deze hardnekkigheid ten opzichte van hun geestelijk belang, wezenlijk een geluk is geweest; want terwijl alle andere volkeren, die, gehoor gevende aan het goddelijk woord der bekeerders, met het geloof den Europeeschen invloed hebben overgenomen, hun volkskarakter langzamerhand hebben zien verdwijnen en zich eene slaafsche afhankelijkheid hebben laten getroosten, kunnen de Patagoniërs er op bogen dat zij hunne onafhankelijkheid en hunne nationaliteit hebben behouden. De taal der Patagoniërs is rijk aan woorden en beelden, zij wordt echter met onaangenaam keelgeluid uitgebracht en den Europeaan biedt zij bij de uitspraak onoverkomelijke hinderpalen aan.

Den Patagoniërs is de kracht der wetten niet bekend. zij leven in een staat van regeeringloosheid en wanorde, die den listige en den sterke vrij spel laat. De grootste dief staat onder hen het meest in aanzien. In tijd van oorlog wordt er een opperhoofd gekozen, om het leger te besturen en de strijders aan te hitsen, maar niet zoodra is de vrede gesloten of het gezag van den aanvoerder neemt een einde. De Patagoniërs hebben niet het minste begrip van burgerlijke macht, welgesteldheid of rijkdom, geen volk ter wereld is behoeftiger dan zij en de oorzaak van dit verschijnsel is tweevoudig: er zijn geene nauwkeurige bepalingen voorgeschreven ten opzichte van den grondseigendom, die eigenlijk gezegd niet bestaat; de grond behoort dengene, die er het eerst bezit van neemt en die zich van daag hier neerzet om morgen weer elders rond te zwerven; ten tweede moet het worden toegeschreven aan hunne godsdienstige denkbeelden, want omdat het voor eene dure verplichting wordt gehouden bij den dood van een hoofd des gezins alles te vernielen wat hem toekomt, vernietigen zij alles, niet alleen het recht van opvolging, maar tevens de roerende goederen; zij veroordeelen zich zelven tot onophoudelijken, doelloozen arbeid, omdat zij het vervaardigde spoedig weder verdelgen en aldus de levenskrachten des lands smoren. Bij zulk een stelsel mag men gerust beweren dat de maatschappelijke instellingen zeer weinig beteekenen en

dat het niet mogelijk is, dat zulk eene natie van een krachtig en duurzaam bestaan is verzekerd.

Een Engelsch reiziger, die niet lang geleden, de kust van Patagonië heeft aangedaan, schetst ons in zijn reisverhaal de volgende bijzonderheden:

»In de helft der maand Januari waren wij op de hoogte van de straat Magellaan, toen wij werden tegengewerkt door een van die windstilten, die de zeevaarders noodzaken het anker uit te werpen, ten einde niet door de strooming in eene tegenovergestelde richting te worden medegesleept. Wij waren op geringen afstand van de haven, die voorheen den veelbeteekenenden naam van Port-Famine ontving; aan den eenen kant lag Vuurland en aan de andere zijde konden wij door middel van goede kijkers een blik werpen, op die sombere stranden van het Amerikaansch vasteland, waar zich niet de minste sporen van een menschelijk wezen vertoonen. Toen wij ons middagmaal nuttigden, hoorden wij van op het dek roepen, dat men op de Patagonische kust een mensch bespeurde, die te paard in onze richting naderde en ons wenkte. Nieuwsgierig als ik was om met eigen oogen een Patagoniër van nabij te beschouwen, verzocht ik den kapitein verlof mij aan wal te mogen begeven, hetwelk mij gereedelijk werd toegestaan, zoodat ik een oogenblik later reeds in een onzer walvischprauwen naar land roeide; met twee of drie matrozen stapte ik aan wal en de wilde kwam ons te gemoet zonder nogtans van zijn paard af te stijgen. Zijn uiterlijk was alles behalve vertrouwelijk of innemend, zoodat ik het dienstig oordeelde op mijne hoede te zijn, toen ik hem naderde. Hij scheen mij van eene buitengewoon rijzige gestalte, zijne huid had eene slijkachtige kleur en lange haren fladderden achteloos over zijne schouders; bij den eersten aanblik meende ik dat hij een bril droeg, doch weldra merkte ik, dat de kringen om zijne oogen zwart waren geverfd even als het daartusschen liggend gedeelte van zijn neus.

Zijne kleeding bestond uit eene groote vicunna-huid, die zijn geheel lichaam tot aan zijne knieën bedekte en zijne beenen waren omgeven met lederen riemen, ten einde ze onder het rijden voor te sterke wrijving te vrijwaren; om zijn middel was de vicunna-huid vastge-

bonden met een gordel, waaraan een groot mes hing met een wetstaal, op dezelfde wijze als onze slachters dit dragen. Toen wij over elkander stonden, stak onze goede wilde zijne hand omhoog, ten teeken van vrede en vriendschap; ik schoot een pistool in de lucht af, om te zien welk eene uitwerking dit op hem zou teweegbrengen, doch hij ontstelde daardoor niet in het minst, hetwelk mij ten bewijze strekte dat hij reeds meermalen gebruik van vuurwapens had zien maken, daarna gaf ik hem mijne andere pistool in de hand om te zien of hij ze wist te gebruiken, doch weldra bemerkte ik dat hij er zeer onhandig mede te werk ging; ik wees hem vervolgens, hoe hij den haan moest overhalen en hij waagde het nu te schieten: een verschrikkelijk geschreeuw gaf te kennen, hoe ingenomen hij met zich zelven was over dit heldenfeit.

Nooit zag ik zulk eene vuile menschelijke gedaante en gaarne zou ik aannemen, dat hij zich zijn leven lang niet gewasschen had; ik beproefde eenige woorden met hem te wisselen in het Spaansch, doch al wat hij van deze taal verstond, bepaalde zich tot de woorden *rum* en *tabak*, die hij voortdurend herhaalde op een toon, die eene groote begeerlijkheid verried; een handvol cigaren, die ik hem toestak nam hij met de uitbundigste vreugdebewijzen aan en door teekens wist hij mij aan het verstand te brengen, dat ik aan den kant van de St. George-baai een groot aantal inboorlingen zou aantreffen. Doch daar mijne nieuwsgierigheid voor het oogenblik bevredigd was, verliet ik hem en ging aan boord van het schip, weder. Nog vergeet ik aan te merken, dat ik in de verte aan het paard van den Patagoniër vier ooren meende te zien, hetwelk eene vreemde afwijking zou geweest zijn, doch weldra zag ik dat het dier er slechts twee had, alleen waren ze in de lengte gespleten, hetwelk zooals mij later bleek een algemeen gebruik is.

Den volgenden dag stapte ik aan de St. George-baai aan land, alwaar ik op het strand zes mannen te paard aantrof, die mij bewijzen van vriendschap gaven; onder deze bevonden zich drie opperhoofden, die mij als het ware doof maakten met hun geschreeuw om rum en tabak, ik gaf hun eerst een kistje met druiven, waarmede zij eerst niet wisten wat aan te vangen en daarna twee kistjes cigaren, die zij

met graagte aannamen. De kleederdracht dezer mannen was in alles gelijk aan die, welke ik hierboven heb beschreven, behalve dat de dierenhuiden der opperhoofden schooner en glansrijker waren dan die der overige personen; evenals degene, welken ik den vorigen dag had gezien waren zij in hun aangezicht geverfd, doch het schijnt, dat zij zich dienaangaande aan geene bepaalde vormen hebben gebonden, want eenigen beschilderen hun geheele gelaat, anderen doen zulks slechts gedeeltelijk en iedereen neemt eene kleur naar welgevallen. Deze kladschilderij geeft hun een verwilderd en wreed aanzien, nogtans mo t ik uit hunne manier van handelen afleiden, dat zij zeer vreedzaam zijn.

Des namiddags begaf ik mij wederom aan land; thans hadden zich meer dan tweehonderd wilden aan den oever geschaard en daar ik wilde beproeven met hen handel te drijven, had ik bijna de geheele boot vol geladen met druiven en cigaren; ik stelde mij voor deze artikelen bij hen in te ruilen tegen vicunna-huiden en vleesch. Van een hunner, die vrij vloeiend Spaansch sprak, vernam ik dat zij hunne hutten eenige uren landwaarts in hadden gebouwd en dat ik mij daarheen gerust kon begeven. Deze gelegenheid om eenigszins nader met hunne levenswijze bekend te worden, liet ik niet onbedachtzaam voorbijgaan, maar ik steeg te paard en begaf mij in gezelschap van een twaalftal wilden naar hunne woningen, die wij weldra bereikten: een honderdtal hutten lagen hier en daar zonder den minsten regelmaat verstrooid, ze zijn zoo eenvoudig mogelijk gebouwd, daar ze slechts bestaan uit beestenvellen, welke door middel van staken worden omhoog gehouden; ik begon er aanstonds eene na te teekenen maar bespeurde weldra dat zulks hun niet beviel en inderdaad zij ontnamen mij potlood en papier. Van dezen natuurlijken afkeer, dien zij hebben van iemand dien zij zien schrijven, kon ik mij maar geen rekenschap geven, mogelijk zien zij in het teekenen of schrijven eene bovennatuurlijke werking, voor welker noodlottige gevolgen zij vrees koesteren.

Nauwelijks was ik afgestegen of ik werd omringd door eene ontelbare menigte mannen, vrouwen, kinderen en honden; mijn persoon en mijne kleederen werden nauwkeurig onderzocht en deze nieuwsgierigheid van hunnen kant kwam mij niet vreemd voor, meer verwonderde het mij, dat de kinderen, wanneer ze het mij al te lastig maak-

ten, door de ouders werden weggejaagd Deze wilden zijn de grootste bedelaars, welke men kan aantreffen, al wat gij bezit willen zij hebben, doch iets van het hunne integendeel te geven ligt niet in hunnen aard: bij zulke lieden valt er dus niet aan ruilen te denken, zij hadden het er slechts op gemunt, mij van alle kleinigheden, welke ik bij mij had te berooven, zonder nogtans eenig geweld te gebruiken; ik was genoodzaakt, al wat ik in mijne zakken had aan hen af te staan, tot zelfs de knoopen van mijne jas, zoodat ik van geluk mocht spreken, dat het niet bij hen opkwam, mij ook mijne kleederen te ontnemen of ze ten minste in flarden te trekken.

De volmaakte overeenkomst in kleederdracht is oorzaak, dat men bijna de vrouwen niet kan onderscheiden van de mannen, te meer daar deze laatste geen baard dragen; de vrouwen rijden even goed te paard als de mannen en ik zou durven wedden, dat eene dezer wonderlijke amazonen even goed over een hinderpaal zou rijden als de beste Engelsche vossenjager.

Het voornaamste, ik zou haast zeggen het eenige voedsel der Patagoniërs is vicunna-vleesch; planten of visch worden onder hunne mondbehoeften niet opgemerkt.

Tegen den avond was er stormachtig weer op handen en ik haastte mij dus naar boord, gaarne stelde men een paard voor mij beschikbaar en ik reed weg onder hetzelfde geleide, dat mij hierheen had gebracht, behalve dat dit thans was vermeerderd door de koningin, die tot onderscheidingsteeken niets anders droeg dan een snoer van glaspaarlen, waaraan een dozijn koperen vingerhoeden hingen, zooals die welke voor onze naaisters te Birmingham worden vervaardigd.

Aan het strand gekomen, vond ik daar de boot, die op mij wachtte, maar de zee sloeg zoo onstuimig dat ik mij er niet zonder gevaar in durfde wagen en daar het zich liet aanzien, dat het weer niet voor den nacht bedaard zou zijn, zond ik de boot terug en besloot naar de wilden weder te keeren om bij hen te overnachten. Er was echter geen paard meer vrij, doch dit bezwaar was gemakkelijk uit den weg geruimd, doordien ik achter een Patagoniër plaats nam en mij op weg begaf; wij hadden ongeveer drie vierdedeelen van den weg afgelegd, toen mijn gids eensklaps zich van zijne makkers afscheidde en een

anderen weg insloeg. Hij deed zijn paard stilhouden, steeg af en wilde mijne kleederen doorsnuffelen; daartegen verzette ik mij, doch niettegenstaande drong hij steeds aan, waarop ik een pistool in de lucht afschoot. Daardoor verschrok hij zoozeer, dat hij op den grond nederviel en bijna een half uur aldus bleef liggen, ondanks alle pogingen die ik in het werk stelde om zijne vrees te verdrijven en hem aan te sporen weder op te staan; ten laatste ging hij er toch toe over en gedurende het overig gedeelte van den weg mompelde hij aanhoudend woorden, die ik niet kon verstaan, doch die genoeg te kennen gaven, dat hij zeer toornig was.

Toen wij bij de hutten kwamen, sloop ik in de eerste de beste binnen, ofschoon de honden mij zulks wilden beletten, ik legde mij op den grond neder, bedekte mij zoo goed ik kon met eenige vellen, die ik bij de hand vond en viel in een diepen slaap, onbekend als ik was met het gezelschap, waarin ik mij bevond; den volgenden dag zag ik dat het bestond uit een oud paar, vijf of zes volwassen kinderen en ongeveer vijftien honden. In bijna elke hut is een even groot aantal dezer dieren, welke op de vicunna-jachten van grooten dienst zijn.

De menschen, bij wie ik had overnacht, bewezen mij alle mogelijke vriendschap en bezorgde mij een zeer goed ontbijt, bestaande uit gekookt vicunnavleesch. De lever, long en hersenen van dit dier worden rauw genuttigd en het overige gekookt; het bloed wordt voor eene lekkernij gehouden, nog warm zuigen zij het uit de aderen.

Omstreeks het midden van den dag, nadat ik nog eenige hutten had bezocht, die onderling volmaakt overeenkomen, nam ik afscheid van mijne gastheeren en op een paard, dat zij mij bezorgden, bereikte ik weldra de kust en vervolgens ons schip.

Reeds sedert lang zijn de fabels gelogenstraft, welke men aangaande de reusachtige gestalte der Patagoniërs heeft opgedischt, nogtans speet het mij, niet thans in de gelegenheid te zijn gesteld, zelf de overdrijving te kunnen beoordeelen, waaraan de eerste zeevaarders, die deze kusten aandeden zich in hunne verhalen schuldig maakten; dat de inboorlingen van dit land grooter zijn dan de Europeanen is boven alle bedenking en het is wel mogelijk dat hunne zonderlinge

kleederdracht de vorige bezoekers heeft misleid en hen grooter deed voorkomen dan zij werkelijk zijn.

Bij de Patagoniërs heb ik slechts eene enkele godsdienstige oefening kunnen waarnemen, welke plaats had bij het opkomen der maan. Op dat oogenblik begon de man, achter wien ik te paard had gezeten te zingen of liever te huilen, terwijl hij dezen wildzang van allerlei vreemde gebaren vergezeld deed gaan, overigens ben ik te weten gekomen dat zij bij den dood van een hunner nabestaanden een paard offeren en maanden lang een wonderlijk angstgeschrei doen hooren.

De Patagoniërs leiden een nomadisch leven en hunne verandering van verblijf staat in verband met den overvloed of de schaarschte van vicunna's, toch is de grond dien zij bewonen vruchtbaar, maar zij leggen zich uitsluitend op de jacht toe. Het klimaat is in den zomer heerlijk en de temperatuur is gelijk aan die van een schoonen Aprilsdag in Engeland. De gelaatstrekken der Patagoniërs komen met die der Chineezen overeen, in het bijzonder de oogen en de neus, hetgeen mij eenige waarde heeft doen hechten aan de bewering, dat Amerika allereerst is bevolkt geworden door menschen, welke te land of over de ijsschotsen uit Azië zijn gekomen, of wel zich in schuiten te water hebben begeven om den geringen afstand, welke de beide vastlanden scheidt, ter zee over te steken."

III.

De Spanjaarden waren de eerste die in Patagonië op ontdekking uitgingen. Vele jaren nadat Magellaan de straat had ontdekt, waaraan voor immer zijn naam verbonden zal blijven, beproefden de Spanjaarden eene vestigingsplaats in Patagonië op te richten, alwaar zij die schatten hoopten te vinden, welke hunne onleschbare gouddorst hun steeds in verbeelding voorspiegelde. Een zeker aantal gelukzoekers werden in 1582 aan wal gezet op de plaats, die heden den onheilspellenden bijnaam van Port-Famine draagt en alwaar zij de eerste grondslagen legden voor de stad San Philippo. Al zeer spoedig werden zij gewaar, dat zij zich bevonden op een onvruchtbaren en ongastvrijen bodem, waar de koude zich vreeselijk deed gevoeleu. De meesten konden het

niet volhouden, zij kwamen om ten gevolge van ontbering en gebrek of vonden den dood in de handen der inboorlingen, terwijl de overlevenden geen lust gevoelden zich nog langer in dit ongastvrije oord op te houden.

Eene landing der Hollanders in het zuidelijk gedeelte van Patagonië was van geen gevolg met het oog op de Europeesche kolonisatie, en eene tweede Spaansche expeditie, onder de leiding van Hernandarias de Savedras gaf evenmin hoop op de verwezenlijking der vroeger ontworpen plannen. Franschen en Engelschen voeren insgelijks langs deze kusten en stapten op dezelfde plaatsen aan land, maar van eene duurzame vestiging was geen sprake; zelfs de Jezuïeten, die zoo vol ijver zijn om de volkeren te bekeeren zagen dezen keer hunne plannen schipbreuk lijden. De herhaalde pogingen der Spanjaarden liepen ten laatste slechts uit op de treurige noodzakelijkheid, waartoe zij zich zagen gebracht om alle door hen in beslag genomen punten te verlaten, met uitzondering van een hoekje gronds bij de uitmonding van den Rio Negro. Francisco Viedma kocht van een der opperhoofden des lands de vaart van den stroom tot aan St. Xaverius en legde het fort Carmen aan, om zijne landgenooten te beschermen. De wreedaardigheden omstreeks dien tijd door de Spanjaarden gepleegd, sleepten niet minder schandelijke gewelddadigheden van de zijde der inboorlingen na zich en de kolonie was weldra in een algemeen bloedbad herschapen. Toch hield zij zich staande door middel van Spaansche kanonnen en de handel begon er allengskens te bloeien. Overigens is het de eenigste kolonie die zich heeft kunnen vrijwaren voor de verwoesting der wilden. De bevolking beloopt ongeveer zeshonderd inwoners, die hun bestaan vinden in het verhandelen van huiden, wol, vederen en gezouten vleesch. Het dorp ligt in eene stille streek, is omgeven door vrij vruchtbare alluviale gronden en heeft een zeer gematigd klimaat. Maar deze schijnbare voordeelen worden geheel in de schaduw gesteld, als men bedenkt, dat de inwoners in aanhoudenden oorlog leven met hunne naburen, die er steeds op uit zijn, door strooptochten, diefstal of moord, zich in het bezit van eens anders eigendom te stellen.

Ten laatste, ten gevolge der binnenlandsche onlusten, die Zuid-

Amerika zoo langen tijd hebben geteisterd, heeft men Carmen afgestaan aan de Argentijnsche republiek, die het tegenwoordig in een deerniswaardigen toestand laat liggen en er zich niet om bekommert. Zijne algeheele vernieling zal niet lang meer uitblijven, de naaste toekomst zal dit feit verwezenlijkt zien en alsdan zal men van Patagonië kunnen getuigen, dat het weer geheel en al in de macht is van zijne aloude bewoners.

VUURLAND.

Als men de straat van Magellaan heeft overgezeild, staart men met den blik op eene der schilderachtigste plaatsen der wereld, welker diepe wateren, binnen eene beperkte ruimte, talrijke ankergronden aanbieden, te midden der heerlijkste en verhevenste tafereelen der zuidelijke natuur, onder een hemel welks vlekkeloos wit voortgebracht door de eeuwige sneeuw, beurtelings het helder blaauw of de stralen des hemels weerkaatst en men nadert Vuurland, dat ongetwijfeld aldus wordt geheeten, omdat het een der koudste streken is van onzen aardbodem. Het is een archipel welks belangrijkste en zuidelijkste punt den beroemden naam Kaap Hoorn draagt en verreweg de zee bestrijkt, waarin haar prachtig schaduwbeeld zich nog verder uitstrekt.

De algemeene aanblik van Vuurland is treurig en stroef. Op zekere punten der kusten ziet het er zelfs verschrikkelijk en zooals sommige zeevaarders zeggen allervreeselijkst uit. Overigens is hierin wel eenige wijziging, naar gelang van de breedte welke men in aanmerking neemt; maar Vuurland is over het algemeen bekend als onherbergzaam en

meer dan eens vonden reizigers, die waarnemingen wilden doen, op dezen grond den dood.

De planten- en dierenwereld zijn hier nauwelijks vertegenwoordigd en de menschelijke bewoners mogen onder de beklagenswaardigste schepselen van het wereldrond worden gerangschikt. Zij verscheuren elkaar met onmenschelijke wreedheid, niet alleen eten zij hunne gevangenen op; maar zij gaan zoover, dat zij hunne bejaarde vrouwen slachtofferen en verscheuren, zonder te bedenken, dat zij zich plichtig aan eene misdaad .... en dat haar vleesch zoo taai moet zijn.

De Malouïnen-eilanden behooren tot de groep, onder den geslachtsnaam van Vuurland bekend. Door eene dier plotselinge omwentelingen, die voorheen het aanzien van den aardbol veranderd hebben, zijn ze met geweld van Patagonië losgerukt. Het is eene doodsche hoek van den aardbol en wel geschikt om het gemoed van den zeevaarder met angst en schrik te vervullen. Hij aanschouwt hier die verlaten stranden, die sombere zeeëngten, die aanhoudend door een geweldigen golfslag worden beroerd, die hoog gekruinde bergen zonder den minsten plantengroei, die dalen, welke gapende afgronden schijnen en waaruit zich ijzerkleurige bazaltzuilen verheffen.

De wateren en de kusten der Malouïnen-eilanden zijn bevolkt met kolossale amphibiën, zeerobben, olifanten en zeeleeuwen, — wangestalten der schepping, — misvormde wezens der natuur, — die de voorloopers waren van fijner bewerktuigde dieren en die de natuur hier op de hoeken van den aardbol hunne plaats heeft aangewezen, omdat deze oorden niet waardig waren uitnemender schepselen te herbergen.

Evenals alle landen der nieuwe wereld zijn de Malouïnen-eilanden een twistappel geweest tusschen verschillende Europeesche natiën, die er alle recht op beweerden te hebben. Engelschen Franschen en Spanjaarden legden er beurtelings vestigingsplaatsen aan, die er in het geheel geen opgang maakten. In 1829 vaardigde de Argentijnsche republiek, die zich erfgename van Spanje waande in dit gedeelte van het Amerikaansche vasteland, een decreet uit, waarbij het zich als eenige bezitter opwierp. Misschien heeft de uitvoering eenige moeilijkheden veroorzaakt, want den wil hebben om iets te erlangen is nooit geheel voldoende geweest, als men vervolgens werk begon te maken

van de zaak, die men op het oog had. Thans heeft de Engelsche leeuw, — die eigenlijk gezegd slechts een luipaard is — zijne poot gezet op dit uiterste punt der bekende wereld, om des te beter in staat te zijn, van den top dezer eenzame kapen, altijd en alles te overheerschen en desnoods den zeevaarder, die zich op deze afgelegen streken der stormende wereldzee waagt, schrik en ontzag in te boezemen.

